

זמרו ה' כי גאות עשה - דרשות ליום ירושלים

”זמרו ה' כי גאות עשה - מודעת זאת בכל הארץ” (ישעיה יב, ה)
הקדמת המלקט

ב”ה, זכינו בדורנו לתחילת קיומם של ייעודי התורה ודברי הנביאים ‘על גאולתנו ועל פדות נפשנו’, ואנו יכולים להעלות את ירושלים על ראש שמחתנו בשירנו משירי ציון. בהחלטת מועצת הרבנות הראשית לישראל בדבר ‘יום חירות ירושלים’, מיום י”ז אדר ה’תשכ”ח, נאמר:

”אחרי הלל, ראוי שידרוש הרב או אחד מן הציבור מעין המאורע הכביר, שהביא הקב”ה ניצחון מזהיר לישראל, שהוא כולו ממש בדרך נס למעלה מן הטבע גם בתוכנו וגם בצורתו, ועלינו להביע רחשי הודיה בתפילה ובשמחה. הדורש ידגיש במיוחד את המצווה הגדולה של פרסומי ניסא, שהיא מצוה מן התורה להודות ולהלל להקב”ה על חסדיו הגדולים עם עמו ועם נחלתו”.

ואכן, החל מרגע שחרור ירושלים ועד עצם היום הזה, לא פסקו רבני ישראל ורועיו הרוחניים די בכל אתר ואתר, להודות לקב”ה ולהללו על אשר הגדיל לעשות עמנו והראנו נפלאות. החל מ’מלמדים’ בתלמודי-תורה – ‘מצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד’ (ראה בבא בתרא ח:), מחנכים ורמי”ם בבתי-הספר ובישיבות – מרביצי תורה לעדרים, ‘משגיחים’ רוחניים – החוקקים את יראת ה’ בלבבות, ראשי-ישיבות – מעתיקי שמועה ומעבירי מסורה, רבני בתי-כנסיות – המורים דעת את העם, רבני ערים ושכונות – היושבים בשערים,

א. החלטה חשובה זו הובאה במלואה בכרך א, בפתח ‘שער ההלכה’.

דיינים – חוקקי ישראל, אבות בתי הדין – היושבים על מדין, ועד לגדולי התורה המובהקים שבדור שעניי כל ישראל אליהם נשואות – כולם נקבצו באו לך, להיות כינור לשיריך, לראות בטובת בחיריך ולהתהלל עם נחלתך.

לרגל שנת היובל לשחרור ירושלים וחבלי ארצנו הקדושה, אנו זוכים להגיש, בסייעתא דשמיא, בפני אלפי ישראל, לקט ראשון מסוגו ובהיקפו, המכיל דרשות נבחרות שנישאו ע"י רבני ישראל בסמיכות למלחמת ששת הימים, לקראת 'יום חירות ירושלים' ובעיצומו של יום.

מקום מרכזי בלקט זה קובעות לעצמן הדרשות הנאמרות מדי שנה בשנה ברציפות בהיכל ישיבת 'מרכז הרב' בירושלים, באר חפרוה שרים, ומן הבאר ההיא ישקו העדרים, בכל הארץ יצא קום ומלאו פני תבל תנובה. ואכן, בשנים האחרונות, אנו, 'בעלי הנס', זוכים יותר ויותר להכיר בו, ובמקומות רבים נוספים מתקיימים ימי עיון ולימוד לקראת יום זה ונערכות עצרות הודיה, מדי שנה בשנה.

תפילות חגיגיות נערכות ברוב עם ברחבת הכותל המערבי, עדות לבאי עולם. בהיכל התורה בעיר העתיקה נערכות סעודות וכנסים תודה, בבתי הכנסיות ובבתי הרובע היהודי ('הישן' ו'המתחדש' כאחד), בעיר דוד ובקדמת ציון, בהר הזיתים ובירושלים המזרחית הנגאלת, עד בואכה בית אורות – "קול אומרים הודו את ה' צבאות". ומשם, נשמע הקול בכל רחבי העיר ירושלים – החדשה, המאוחדת והבנויה לנצח נצחים.

ומ'צל-צח', 'עיר עז לנו', הבנויה לתלפיות, בדרך בית-לחם יהודה ולקבר רחל, הרואה בשיבת בנים לגבולם, בואכה גוש-עציון אשר לא יוסיף ליפול עוד, ומשם עולים בנגב ובאים עד חברון ויישובי דרום ההר, המשמיעים בארץ יהודה את שיר ישועת חומות וחיל, וביישובי חבל בנימין – אשר 'בבוקר יאכל עד ולערב יחלק שלל', ובבית-אל, שער השמים, נשמעים זבחי תודה, 'לאל העונה אותי בכל צרתי'. ומשם לנחלת בני יוסף, בשומרון ובהר אפרים, עצרת הודאה ליישובי גב-ההר בואכה דותיינה, ואף רמת הגולן המגיעה עד שערי דמשק, מרחיבה משכנותיה ומאריכה יתדותיה, ותהום אל תהום קורא, בכל ערי ישראל, ממזרח וממערב, מצפון ומים: פנו דרך ה', שאו נס – ציונה. ואי"ה, בקרוב, גם בחבלי קטיף, ימית ובצפון השומרון, נזכה ל"עוד אבנך ונבנית בתולת ישראל, עוד תעדי תופיך, ויצאת במחול משחקים" (ירמיה לא, ג).

בעצרת השנתית בישיבת 'מרכז הרב' השתתפו בקביעות במהלך השנים גם ראשי המדינה, שריה, יועציה, נשיאיה וראשי צבאה, וכן ראש עיריית ירושלים ואישי ציבור נוספים המייצגים את רחשי העם כולו, "במקהלות רבבות עמך בית ישראל", וזאת, מתוך תפיסה תורנית-ממלכתית, וכן מתוך ההכרה שיום ירושלים לא יהפוך ליום חג לאומי, לולי שיתוף הציבור כולו בחגיגות. גם הדרשה המרכזית של ראשי הישיבה, הושמעה תמיד בנוכחותו של

האישיות המדינית הבכירה ביותר, שבועת האמונים של ראשי מדינת ישראל לירושלים, הן בעצרת השנתית בישיבת 'מרכז הרב' והן בעצרת הממלכתית בגבעת התחמושת, ראויה לפרק נכבד בפני עצמו ומקום הנחנו לבאים אחרינו להתגדר בו.

בשנים הראשונות התקיימה העצרת בשעות אחר הצהריים של יום ירושלים עצמו, לאחר שראש הישיבה, הרב צבי יהודה קוק, היה חוזר מתפילת מנחה בכותל המערבי, ושולב בה בדרך כלל, נאום של אחד מבני הישיבה שלחם במלחמת ששת הימים (בין הדוברים בשנים אלו ניתן למנות את הרב יוחנן פריד, הרב חנן פורת, הרב איסר קלונסקי, הרב נפתלי בר-אילן ועוד). בסיומה של העצרת נערכת צעדה מסורתית בשירה ובריקודים לכותל המערבי. בארבע השנים הראשונות שלאחר מלחמת ששת הימים הנחה את העצרת הרב יוחנן פריד, ובהמשך היה זה הרב עוזי קלכהיים. לאחר פטירתו של הרב עוזי, נשא בתפקיד הרב איתן אייזמן, שמנחה את העצרת עד היום.

עם השנים, הוקדמה העצרת בישיבה לליל יום ירושלים, לאחר שהרב יהודה חזני ז"ל ייסד את אירוע ה"ריקודגלים" ביום ירושלים עצמו, והרב משה צבי נריה ביקש מהרב צבי יהודה להקדימה כדי שתלמידי ישיבות 'בני-עקיבא' יוכלו להשתתף בו.

סידרנו את הדרשות לפי סדר אמירתן, השתדלנו לציין בכל דרשה את מקורה, ואם שגיתי או טעיתי – 'אתי תלין משוגתי'.

מספר גדול של רבנים השתתפו בעצרת זו בקביעות מדי שנה בשנה, והבאנו מדברים שאמרו רק בשנה אחת או בשנתיים, בבחינת 'ללמד על הכלל כולו יצא'.

כמו כן, ישנן דרשות רבות מאוד של רבנים שהשתתפו בעצרת במהלך השנים ולא הגיעו לידי (או שדבריהם כבר נדפסו במקומות אחרים ולא הבאנום כאן) ואציין מקצתם:

הרב שלמה פישור (ספר 'בית ישי', דרשות סימן ס, מאמר עשר קדושות וקדושת ירושלים); הרבנים הראשיים לצה"ל, הרב גד נבון (תשמ"ז) והרב ישראל וייס (תשס"א); הרב יהודה ליאון אשכנזי (לקט מדבריו הבאנו ב'שער הרמז והרז' בכרך ג שבספר זה); רבה של קטיף תובב"א, הרב נח ויז'ונסקי (תשס"ד); רבה הכולל של רומניה ואח"כ של ז'נבה, הרב אלכסנדר יהודה שפרן (תשמ"ג); רבה של אנגליה, הרב ישראל (עמנואל) יעקובוביץ (תשמ"ז); רבה של קהילת 'מחזיקי הדת' בטורונטו, הרב יהושע וובר (תשס"ט); הרב יונה מצגר (תשס"ט); רבה של מוסקבה, הרב פינחס גולדשמיד (תשע"ד); הרב משה קליין, רב המרכזיים הרפואיים הדסה בירושלים (תשע"ה); כמו כן, נציין את העצרת שבישיבת הכותל שגם בה משתתפים מדי שנה בשנה ת"ח חשובים, ובהם מייסד הישיבה, הרב חיים ישעיהו הדרי, רבנים וראשי ישיבות.

בחסדי השי"ת, זכינו לגאול מכתבי יד מספר דרשות שזה להן פרסום ראשון, ובכל אחת מהן ציינו את השם הטוב, שבזכותו זכינו להוציאן לאור עולם. כאן גם המקום להודות לרב

בנימין רקובר שבמשך שנים רבות העלה על הכתב דרשות רבות שנאמרו בהיכל הישיבה בימי אייר ומסרן לנו לזיכוי הרבים, ולר' אהרון הוכולד הי"ו שסייע בתמלול הדרשות מן ההקלטה, במסירות ובשקידה.

תודה וברכה לישיבת 'מרכז הרב', לראש הישיבה, מו"ר הרב יעקב שפירא ולספריית הקלטות של הישיבה, לאתר 'ישיבה' מבית ישיבת בית-אל, לאתר 'מכון מאיר' ירושלים ולכל הישיבות והרבנים שהואילו להסכים לצרף לספר זה את דרשותיהם.

בלתי אפשרי להקיף בספר אחד את תורתם של כל בתי המדרשות. אנו התמקדנו בהבאת דרשותיהם של נושאי תפקידים רשמיים ברבנות הראשית לישראל, בדברים שנאמרו בעצרת בישיבת 'מרכז הרב' ובדברי גדולי התורה המובהקים שבדור. כולי תקוה שאי"ה עוד יבואו אחרים וישלימו אחרינו את בדקי השערים.

ברצוני לציין ספרים נוספים אשר להם זכות ראשונים בהבאת דרשות 'יום ירושלים' כסדרן: **"שיחות הרצי"ה"** – מועדים (ספריית חוה), **"זה היום"** – דרשות הרב שאול ישראלי (מוסד הרב קוק), **"שערי חן"** – הרב מנחם יהודה אושפיזאי, **"תורת חיים" (מועדים)** – הרב חיים דוד הלוי, **"נטפי המים"** – הרב משה מלכה, **"לזמן הזה"** – הרב זלמן ברוך מלמד, ועוד.

לסיום המלאכה ולקביעת החותם, זיכנו הקב"ה לאחר עבודת נמלים מפרכת לקיבוץ לקט גדול המכיל מובאות נדירות ומדבריהם המיוחדים של רבנן ותלמידיהון על נסי מלחמת ששת הימים וליום ירושלים. לקט זה (המופיע בחלק ב' של שער זה) בכוחו להראות לעין כל מתבונן בישרות, באופן חד משמעי, כי הן 'רוב מנין' והן 'רוב בנין' של היהדות הנאמנה, ראו בתוצאות מלחמה זו ישועה גדולה מאת הקב"ה, ובכוחו לסכור את פיהם של כל הדוברים שקר ועתק בגאווה ובוז וגדול קידוש השם מחילול השם, ונצדק קודש.

כה דברי המלקט, **שי בן שלום הירש** הכהן
תשע"ז, שנת היובל למלחמת ששת-הימים

1

**לגאולת העיר העתיקה, הכותל המערבי והר הבית מידי לגיונות האויב
דבר אלוף הרב שלמה גורן (תרע"ח-תשנ"ה)
הרב הראשי לצה"ל**

ב"ה, כ"ח באייר תשכ"ז, מ"ג למב"י
חיילי ישראל, אהובי העם, עטורי הגבורה והנצחון.
ה' עמכם גבורי החיל.

מדבר אנכי לכם מרחבת הכותל המערבי שריד בית מקדשנו.
נחמו נחמו עמי יאמר אלהיכם. זה היום קוינו לו נגילה ונשמחה בישועתו.
חזון כל הדורות נתגשם לעינינו, עיר האלהים, מקום המקדש, הר הבית והכותל המערבי –
סמל הגאולה המשיחית של העם – נגאלו היום על ידכם, גיבורי צבא ההגנה לישראל.
קיימתם היום בזה את שבועת הדורות: "אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני."
לב מי לא ירנן ולא יצהל לשמע בשורת גאולה זו. מעתה פתוחים שערי ציון וירושלים
העתיקה ודרכי הכותל המערבי לתפילת בניה-בניה ומשחרריה בארץ וליהודי כל התפוצות
שיעלו ויבואו להפיל תחינה לאל בורא עולם.
השכינה שלא זזה מעולם מן הכותל המערבי, הולכת כעת לפני צבאות ישראל בעמוד-אש
להאיר לנו את דרך הנצחון ומקיפה אותנו בענני כבוד קבל עם ועולם. אשרינו שזכינו לשעה
עילאית ונשגבה זו ביותר בתולדות העם.
ולבני אומות העולם אנו מצהירים: נשמור ברגשי כבוד על כל המקומות המקודשים לבני כל
האומות שוחרות שלום ואמונה, ושעריהם יהיו פתוחים לבני כל הדתות.
חיילים ובנים יקרים! על ידכם נתגלגלה הזכות הגדולה ביותר של העם. מתגשמים תפילת
הדורות וחזון הנביאים "כי אתה ה' באש הצתה ובאש אתה עתיד לבנותה", כאמור "ואני
אהיה לה נאם ה' חומת אש סביב ולכבוד אהיה בתוכה". ברוך אתה ה' מנחם ציון ובונה
ירושלים.
ולציון ולשריד בית מקדשנו אנו מבשרים: שבו בנים לגבולם. עומדות כעת רגלינו בשעריך
ירושלים, עיר שחברה לה יחדיו עם ירושלים היהודית החדשה, זאת העיר כלילת יופי ממוש
כל הארץ, עיר הבירה למדינת ישראל הנצחית.
בשם כל קהל ישראל בארץ ובגולה הנני מברך בשמחה עילאית: ברוך אתה ה' אלהינו מלך
העולם שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה. לשנה הזאת בירושלים הבנויה.

**שלמה גורן, אלוף
הרב הראשי לצה"ל**

2

קביעת שבת הודיה על הנסים והנפלאות מועצת הרבנות הראשית לישראל

ב"ה

לרגל הנסים והנפלאות שעשה השם לישראל בהדברת צבאות האויב ע"י בנינו היקרים בצבא הגנה לישראל, שחרור שריד מקדשנו והחזרת העטרה, בשלמות ירושלים עיה"ק, החליטה הרבנות הראשית לישראל לקיים בשבת זו פרשת "נשא" תפילת הודיה בכל בתי הכנסת.

בשבת זו יתכנסו בבתי-הכנסת בארץ ובתפוצות כל בית ישראל ברוב עם, איש בל יעדור, ויישאו תפילות הלל והודיה להשם.

תפילות "הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו", "ויושע ה' ביום ההוא את ישראל מיד מצרים" וכן "נשמת כל חי תברך את שמך ה' אלקינו" – ייאמרו בהדגשה פסוק בפסוק בשירה וברינה, ולאחר שחרית תיאמר תפילת ההלל השלם.

לאחר הקריאה בתורה, יועלה זכר החללים שנפלו במלחמה והערו נפשם למות על קידוש השם, תיאמר תפילת "מי שברך" לרפואה שלמה של הנפצעים במלחמה, ותפילת "מי שברך" לצבא ישראל המנצח.

כן יאמרו פרקי תהלים: פה, קכב, קכה.

ושומר ישראל יפרוס עלינו סוכת שלומו ויראנו נפלאות לבסס מדינת ישראל, לקבץ נדחי ישראל לארצו ולהשבת לב עמו לתורתו ומצוותיו והחשת ביאת משיח צדקנו בב"א.²

3

"מלחמות אני עשיתי"

הרב עובדיה יוסף (תרפ"א-תשע"ד),

הראשון לציון וראש מועצת חכמי התורה

במה נקדם ה' על ששעה לתפילת עמו ישראל, והגביר כחם ועוצם ידם על הגבורות ועל התשועות, על הנסים ועל הנפלאות, אשר לא נבראו כמעט בכל הארץ ובכל הגויים, הנה קראנו בעיתונים ושמענו בחדשות כי הנצר הנתעב התמקם במדבר סיני עם 130 אלף אנשי צבא, בתשע מאות טנקים משוריינים, חלפה מחשבה במוחי, כנראה אלה הם תשע מאות רכב ברזל של סיסרא שנפל לפני עם ישראל, וב"ה הנותן נקמות לנו וכלי השריון שלו, ומטוסי המיגים שלו, למעלה משלש מאות במספר, ממינים שונים, כולם הופלו והובסו בידי צבאות ישראל אשר מנשרים קלו ומאריות גברו, ברוך שובר אויבים ומכניע מיגים, אודך ה'

כי אנפת בי, שע"ז כל ישראל שבו בתשובה ונתקבלה תפילתם, ועוד ישוב אפך תנחמני. ונתקיים בנו, "נורא תהלות עושה פלא".

...בחסדי ה' בטחנו שנגבר על אויבינו, אבל כשהביטחון יצא לפועל ברוב עוז וגבורה במשך שלשה ימים של המלחמה בלבד, שמעו עמים ירגזון – אלו סין וברית המועצות. חיל אחז "יושבי פלשת" אנשי השחרור הפלשתינאי. אז נבהלו אלופי רבת עמון אילי סוריה יאחזמו רעד נמוגו כל יושבי עיראק תעא"ו בזי"כ [=תפול עליהם אימתה ופחד בגדול זרועך ידמו כאבן], וע"ז נאמר: ואני בחסדך בטחתי, אולם יגל לבי "בישועתך", ישועתו כביכול, עם שחרור הכותל המערבי המשתוקק לבניו, ושחרור בית לחם עם קבר רחל המבכה על בניה כי איננו, וכעת ב"ה שבו בנים לגבולם.

וכידוע שכאשר היו חיילי ישראל במצר על חסרון כלי מלחמה נגד הסורים [שישנה קבלה מרבני ארם-צובה שהסורים זרע עמלק], הזמין להם הקב"ה אלפי רקטות מפציצים מן השלל של חיילי מצרים שנמצאו במדבר סיני, והפעילום נגד הסורים עד שהשמידום מן העמדות המבוצרות שבגבול ישראל-סוריה, הוי אומר "מלחמות אני עשיתי". מי יספר גבורות ה' ישמיע כל תהלתו? וכמו שכתבתי בחזון עובדיה ב עמ' רכט, והקב"ה מצילנו "מידם".

חייל יהודי שבא מסיני בירך הגומל בדמעות שליש, שאלוהו פשר דבר וענה: פגז מצרי פגע בטנק שלנו והתחיל לבעור בלהבות, נסינו להתפרץ החוצה, אבל מעצמת הפגז נתעקמה דלת הטנק ולא נפתחה, פתחנו אני וחברי בקריאת שמע והתכוננו למות ולהישרף בתוך הטנק מאין מוצא, ומיד פגע פגז אחר בדלת ואז נפער בה פרץ... [הכת"י מטושטש] ומיד יצאנו החוצה וניצולנו. זהו והקב"ה מצילנו "מידם".³

4

נתיבות שלום' ליום ירושלים

הרב שלום נח ברזובסקי (תרע"א-תש"ס)

אדמו"ר מסלונים

"עלץ לבי בה', רמה קרני בה' רחב פי על אויבי כי שמחתי בישועתך, אין קדוש כה' כי אין בלתך, ה' ממית ומחיה ומחיה מוריד שאול ויעל". אנו מחויבים להכיר בנסים שעשה לנו הקב"ה בימים האלו. נסים גלויים והארת פנים מלפניו יתברך שמו לעמו ישראל, מה שלא זכו לראות הרבה עשרות דורות, ואסור לנו להיות כופר בטובתו של מקום. כי עשה עמנו עכשיו נס כפול.

האחד – אותו רשע המן של זמננו, יימח שמו, רצה להשמיד את כל היהודים. ועשה הקב"ה נסים ונהפוך הוא אשר ישלטו היהודים המה בשונאיהם, והשמידו את כל סוס רכב פרעה

ופרשיו בשעות ספורות ונפל פחד היהודים עליהם. וירא ישראל את היד הגדולה אשר עשה ה' במצרים ויאמינו בה', שגם אלו הרחוקים מאמונה, וכל מי שיש לו מוח בקדקודו, מודים שלא היה שום עניין טבעי בהנצחון שעשה הקב"ה באופן מופלא ביותר. שום צבא עוד לא השיג הישגים כאלו, שכוחות כבירים התמוטטו לפניו בשעות ספורות.

הנס השני – בגילוי אהבתו יתברך לעמו ישראל, אף על פי שאינו הגון ואינו כדאי, שהוחזר לנו לרשותנו שריד בית מקדשנו הכותל המערבי. שאמרו חז"ל כי מעולם לא זזה שכינה משם, שנאמר – הנה זה עומד אחר כתלנו. אחרי י"ט שנה שכבר נתרחקנו ממקום הקודש הזה, והוחזרו לנו מקומות הקדושים, מערת המכפלה, ישי חברון וקבר רחל. מקומות שלא דרכו שם רגל יהודי זה י"ט שנה, ואוי לבנים שגלו מעל קברי אבות ואמהות. ומעתה הם נמצאים תחת רשותנו, ואנו עומדים נדהמים ומזועזעים מהגילויים הגדולים שהראה לנו ה' יתברך, ומה אשיב לה'.

"ואני אמרתי נגרשתי מנגד עיניך, אך אוסיף להביט אל היכל קדשך". הפסוק הזה עמד לנגד עיני לפני י"ט שנה, עת נפלה העיר העתיקה בידי הערבים, ושוב לא יכול יהודי לגשת אל מקום מקדשנו. והתאספנו כאלפיים איש בהיכל ישיבת מאה שערים, וישבנו על הארץ ובכינו וחשבתי אז שהגענו לשיא ההסתר, כי אחרי שהושמדו מאיתנו בחירי האומה וכששה מיליונים יהודים, וגדע בחרי אף את כל קרן ישראל, כל זמן שהכותל המערבי היה בידינו והיה לנו מקום הקודש הזה, שיהודי היה יכול לשפוך שיחו בפני אביו שבשמיים – עוד היה כוח להחזיק מעמד. אבל מה נוראה הסתרת פנים זו שה' יתברך הרחיק אותנו מעל פניו וכאילו אינו חפץ שוב בנו, ואוי לבנים שגלו מעל שולחן אביהם. וכאותו בן המלך אשר מסוגל לסבול גם כשאביו מייסר אותו בכל מיני ייסורים קשים ורעים, אבל בשעה שאביו המלך מגרשו מהיכל המלך, על זה אינו יכול להתנחם ולהתחזק. והרגשנו באותה שעה, כי אנו מתמוטטים מצער ויגון שנגרשנו מנגד עיניך.

אשרינו מה טוב חלקנו בשעה הגדולה הזאת, ששוב האיר לנו הקב"ה בהארת פנים וגילויים שלא זכה שום דור, והוחזר לנו מקום מקדשנו, מקום שלא זזה שכינה משם. האושר והתענוג הכי גדול שיהודי מרגיש בעולמו הוא בשעה שמרגיש בקרבת אלוקותו יתברך, וכמו דאיתא "ואני קרבת אלקים לי טוב". והמקום המסוגל ביותר לזה הוא בכותל המערבי, שיהודי מרגיש כי הוא עומד שם נוכח פני ה' ושופך לבו כמים נכחו, וכשאומר שם "ברוך אתה וכו'", מרגיש משמעות מיוחדת בנוכחותו יתברך. שאם כי מלוא כל הארץ כבודו, אך שם המקום היחידי בעולם שלא זזה שכינה משם. ואילו פיננו מלא שירה כים, אין אנו מספיקים כו', מאת ה' היתה זאת היא נפלאות בעינינו.

ממאורעות הימים הגדולים האלו, אנו צריכים לשמוע את קול ה' היוצא מהם הקורא לנו. וכמו שאמר מרן אדמו"ר זי"ע על פסוק "ויקרא אל משה וידבר ה' אליו". מה דכתיב "ויקרא" בלשון נסתר, ולא כתיב מי הקורא. שמכל המאורעות העוברים על האדם בוקעת קריאה מהקב"ה, פעם הוא ממאורעות של שמחה המרימים אותו, ועל ידי זה שומע את דבר ה' הקורא אליו, ופעם הוא זה מיגון וצער המשברים את רוחו, אשר מהם צריך לשמוע דבר ה' הקורא אליו. כל חיי האדם ומאורעותיו הם קריאה גדולה מאביו שבשמיים.

ואם בחיי הפרט הוא כן, כל שכן המאורע הכביר הזה, הנסים והנפלאות שעשה הקב"ה אתנו, שהם קריאה גדולה מאביו שבשמיים. הגילוי הגדול מהארת פניו יתברך, הוא כי פקד ה' את עמו, ועלינו לעורר רחמים מרובים. כי אתה ה' החילות להראות לעבדיך את גדלך ואת היד החזקה אשר מי אֵל בשמים ובארץ אשר יעשה כמעשיך וכגבורתך. אעברה נא ואראה את ההר הטוב הזה והלבנון. היינו שיבנה לנו את בית המקדש במהרה בימינו. כי עדיין שכינתא בגלותא, ועוד לא זכינו אפילו לאתחלתא דגאולה. כי מה הוא עניין גאולה? שהבריאה כולה השקועה בחומרנות, תזכה לגאולה ומלאה הארץ דעה את ה', ונראה עין בעין בשובו אל נוהו, ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו וגו'. אמנם, יחד עם זה עלינו להביט נכוחה במאורעות הכבירים שעברו עלינו זה עתה, וכל מה שעבר עלינו בדור האחרון, החל מההשמדה הנוראה, וכל המאורעות הבלתי רגילים שעברו עלינו בכל התקופה האחרונה, שהכל מחייב התבוננות ומחשבה, כי אנו הולכים ומתקדמים לקראת הגאולה. ועל דרך שפירשו רבותינו הקדושים לשון שאמרו חז"ל "יצפה לרגלי משיח", שלכאורה לשון "רגלי משיח" אין להם ביאור. אלא מרומז שכמו דידוע כי בלידה רגילה מתחיל ללכת עם הראש, אבל כשקורה שמתחיל לצאת עם הרגלים זהו לידה מסוכנת, אבל יתכן שיצא גם מזה לידה. אותו הדבר בביאת המשיח, כשלא זוכים – הכל הולך להיפך עם בחינת רגלים, אבל יתכן שכל זה הוא רגלי משיח שאנו צריכים לצפות לזה. ועלינו להרעיש עולמות "אבינו מלכינו גלה כבוד מלכותך עלינו, והופע והנשא עלינו לעיני כל חי".

מאורעות הימים ותפקידנו בשעה זו יש לראות מרומז בפסוק "אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים, ואשא אתכם על כנפי נשרים, ואביא אתכם אלי, ועתה אם שמוע תשמעו בקולי". זכינו לראות הנס הראשון אשר עשה ה' למצרים לעינינו, וזכינו לראות הגילוי והארת פנים שקירב אותנו, שאנו יכולים לבוא למקום השכינה בבחינת "ואביא אתכם אלי", וכל זה מחייב אותנו הרבה. כל זה קריאה גדולה מהקב"ה "והייתם לי סגולה", שנתקרב אליו בכל לבנו ובכל נפשנו.

והנה ידוע המאמר מה דכתיב אחרי קבלת התורה "וכל העם רואים את הקולות ואת הלפידים ואת קול השופר, וירא העם וינועו ויעמדו מרחוק". היינו כי בשעה שנפתחו כל השבעה רקיעים במעמד הנשגב, וראו כי אין עוד מלבדו, ושמעו את קול ה' מדבר מתוך

האש, האנשים הפשוטים, "כל העם", לא התבוננו אל העיקר, רק שמו לב אל הקולות ואל הלפידים וגו'. ועל ידי זה "וינועו העם" ונשארו אחר כך שוב עומדים "מרחוק". על כן זהו עיקר העבודה בימים אלו, להרגיש את העיקר ולהתבונן מה ה' אלוקינו דורש מעימך. בשעה הגדולה הזאת, להתרומם ולהתעלה בתורתו ועבודתו יתברך, ויחד עם זה להתאמץ בתפילה לבקש שייגאלנו גאולה שלמה בבניין בית המקדש. ואור פניך עלינו אדון נשא, וכמו שאמר הרה"ק המגיד ממעזריץ' זי"ע על דרך משל, כי בשעה שאדם מגיע להיכל המלך ומבקש רשות כניסה, אז השרים הנמצאים שם אומרים לו שכל מה שהוא רוצה גם הם יכולים למלא מבוקשו, ואין צריך להיכנס פנימה. אבל אם הוא טוען "איני רוצה שום דבר, רק לראות את פני המלך", אזי מוכרחים לתת לו רשות כניסה. אסור לנו להתפתות ולהשלים עם כל מה שב"ה השגנו.

רק תפילתנו כי "רצוננו לראות את מלכנו" ולבקש מלך רחמן רחם עלינו וכו', בנה ביתך כבתחילה וכוונן מקדשך על מכונו, ושם נעלה ונראה וכו', וכה יעזור ה' במהרה בימינו אמן.⁴

5

"קריאה של חיבה ושל זירוז לשחרור ירושלים ולניצחון צה"ל"

מועצת הרבנות הראשית לישראל

אחינו היקרים, היושבים בארץ הקודש והשוכנים בארצות הגולה באשר הם שם.
ה' עליהם יחיו!

אחים יקרים וחביבים,

ימים גדולים ונשגבים עוברים עלינו, בחסדי ה' על עמו ועל נחלתו, יצאנו מצרה לרווחה ומאפלה לאור גדול, וכימי צאתנו ממצרים ראינו נפלאות, מי מילל ומי פילל, שבמשך ימים מספר נראה במפלתם של אויבינו אשר חנו עלינו מסביב בצבא רב ובכלי משחית משוכללים ובמחשבת זדון לעשות אתנו כלה, ודווקא הם נחלו תבוסה שלמה ועתה צבאנו חונה עטור הניצחון בכל ארץ ישראל לגבולותיה. והגענו למדבר סיני, מקום מתן תורתנו והתגלות ה' לעמו.

ירושלים עיר הקודש ומקום מקדשנו, אשר לפי עדות חז"ל לא זזה שכינה ממנו לעולם, נגאלו בס"ד מידי זרים, במסירות נפש נפלאה ובקניין דמים של בני ציון היקרים המסולאים בפז. משותפים אנו בצערן של המשפחות האבלות. ובזאת ננחמם וננוחם, כי בגופותיהם הקימו חומה להציל עמם, בדמם גאלו את הארץ מידי אויב, ובמותם ציוו עלינו את החיים עד העולם. תהא נשמתם צרורה בצרור החיים וזיכרונם יעמוד לעד.
עתה אנו תפילה לאלוקי מרום כי תהיה זו נחלת עולמים.

כזה נתגלה עם ישראל בעלותו אל הר ה' בימי המצוקה והניסיון, מלא אש קודש. חיילי ישראל חרפו נפשם למות בגבורה עילאית דוגמת גיבורי החשמונאים בימי קדם, רוח של אחדות וליכוד חדר ללבבות גם בציון וגם בתפוצות הגולה. כולם השתפכו בתפילה לגואל ישראל ושוועתם נתקבלה ומה נפלאים הם גילויי ההתנדבות של אחינו בית ישראל בכל מקום שהם!

לעין כל נתגלה כי עם אחד אנחנו וגבולות וימים לא יפרידונו, ובלשון שטבעו חכמים נאמר אף אנו "מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ".

הבה, אחים יקרים, ונשובה בלב שלם, נשמור ונפתח בלבותינו את ההתעוררות הנאצלה ואת הסגולות היקרות אשר נתגלו אצלנו בימים הקשים ונתרומם לדרגה עילאה של תורה ומוסר ולארחות חיים של חסד וצדקה, מסירות לאומה ואהבת הבריות, ובזה נקרב את גאולתנו השלמה ע"י גואל ישראל, ונזכה לנחמת ציון וירושלים ובנין מקדשנו, ויקויים בנו הכתוב: "כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים". ברחשי אהבה וכבוד ובאיחולי חג שמח וקבלת תוה"ק בלב שלם.⁵

6

ירושלים לא נתחלקה לשבטים הרב משה צבי נריה (תרע"ג-תשנ"ו), מייסד וראש ישיבות 'בני עקיבא'

עומדים אנו משתאים-מחרישים למראה המעשים הגדולים שנעשו לעינינו, ואין כוח בפה ובשפתיים להביע. רק קול אומר: קרא בישיעהו מפרק מ' ואילך, ושם תמצא ביטוי לכל".
היה כאן הרבה כוח והרבה עוצם-יד, אולם אין אף אחד אשר יעיז לומר "כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה". מאחורי הכוח ועוצם היד הקשורים גם בהרבה חכמה ותבונה, עמדה ראשית-כל המסירות העילאית, מסירות הנפש למען הכלל ולמען הפרט, ומעבר לכל אלה ומעל להם הנשק הסודי: סוד נצח ישראל, סוד ארון ה' ההולך לפני מחנה ישראל, הפועל בתוך מחנה ישראל. המסות הגדולות אשר ראו עינינו, האותות והמופתים, הנסים והנפלאות. אכן, זהו נשק סודי לא רק כלפי המנוצחים אלא גם אצל המנצחים: גם כשיד ה' נראית בכל המהלכים – נשאת היא בלתי-נראית, "כי לא יראני האדם וחי".

לפיכך אנחנו חייבים לשנן לעצמנו ולאחרים מה קרה כאן: למי מגיעה התודה? על שמו של מי נקרא המאורע? מי היה כאן בעל העלילות? "הודו לד', קראו בשמו, הודיעו בעמים עלילותיו" (תהלים קה, א), "למען יראו וידעו וישימו (על לב) וישכילו יחדיו, כי יד ד' עשתה זאת וקדוש ישראל בראה" (ישעיה מא, כ).

את ראש הניצחון מעטיר נצח ירושלים. עיר הקודש והוד המקדש, מעניקים ממדים נבואיים לכל המערכה המופלאה הזאת – קול ד' בכוח צה"ל, קול ד' בהדר אחות הלוחמים למען עמנו וערי אלקינו.

בין ההגיגים והתחושות של הימים הגדולים האלה מסתמנת גם שאלה-תמיהה: מדוע לא נתן הקב"ה את ירושלים בידינו אז, ובמה זכינו שהיא תוחזר לנו עתה! באורח-פלא, כלל לא בדרך הטבע, היא נשמטה מידינו אז, ושוב באורח פלא, מעבר להגיון, היא ניתנה לנו, היא הוגשה לנו עכשיו.

תשובה לכך רמוזה לנו בסוד-שיחם של חכמי קדם. על ירושלים נאמר בתלמוד הירושלמי: "כעיר שחברה לה יחדיו – עיר שמחברת ישראל זה לזה" (ירושלמי בבא קמא פרק ז, הל' ז) ובצורה אחרת נשנה הדבר בתלמוד הבבלי: "לא תוכל לזבוח את הפסח באחד שעריך – לא אמרתי אלא בשעה שכל ישראל נכנסין בשער אחד" (זבחים קיד, ב).

אכן, לפני תשע עשרה שנה פרץ הפלמ"ח דרך שער ציון, ואילו חיילי אצ"ל עמדו לפרוץ דרך שער שכם. מפולגים ומפורדים היינו. אילו הצלחנו אז, היו שנים או חזין בירושלים, וכל אחד היה אומר כולה שלי. ירושלים היתה הופכת למקור של פירוד, לסיבה של מריבה ומדון. סלעי ירושלים היו הופכים לסלעי-מחלוקת. ואילו "ירושלים – לא נתחלקה לשבטים" (יומא יב, א), היא ניתנה לעם ישראל כולו. ומקרא מלא הוא: "שאלו שלום ירושלים", ירושלים באה להרבות שלום בעולם.

ולכן: רק עתה כשנכנסנו כולנו דרך שער אחד – שער האריות – "הן עם כלביא יקום וכארי יתנשא" – רק עתה, כשכולנו מאוחדים, כשבראשנו עומדת ממשלת ליכוד לאומי, כשצבאנו הלוחם הוא צבא אחד – צבא הגנה לישראל, כשמאחורינו עומדים בלב אחד כל אחינו אשר בתפוצות הגולה, רק עתה זכינו למאורע הגדול: המחזיר שכינתו לציון, החזיר לנו את ירושלים!

ב. **הערת המלקט (שה):** כעבור שנים, כאשר הכליל הרב נריה נאום זה בספרו "מועדי הראי"ה", הוסיף בהערת שוליים את הדברים הבאים (מהדורת תשע"ה, עמ' 445): "רק כעבור שנים נתברר, מה גדול היה חסד הישע של הבוחר בציון, שוכן ירושלים, בעובדא שירושלים שבין החומות לא נכבשה על ידינו בשנת תש"ח (ושעד היום לא נתחווורו הנימוקים המעשיים ההגיוניים של אי-כיבוש זה). אכן, היה זה נס נסתר, אשר בעלי הנס יכלו להכיר בו רק מתיך פרספקטיבה של זמן: לפי החלטת האו"ם בלייק-סקסס, היתה צריכה ירושלים להיות עיר בין-לאומית, ואילו נכבשה ירושלים על-ידינו בימים ההם, הרי לפי מצב חולשתה של המדינה החדשה ותלותה בגורמי חוץ, ולפי מעמדו הרם של האו"ם אז, היתה החלטת האו"ם מבוצעת ללא ספק, והיתה זו בכיה לדורות, לא כן כשהעיר הוסגרה על ידי הבריטים לערבים, והללו לא התחשבו כלל בדעת האו"ם (ועליהם לא הופעל כל לחץ) – נשארה החלטה גנוזה אי-שם בתיקים כדבר שעבר זמנו.

ומופלאים הדברים המובאים בפירוש הרד"ק על הכיבוש הראשון של ירושלים: "ובדברי הימים נאמר וילך דוד וכל ישראל – לפי שהיתה קבלה אצלם כי ציון ראש ממלכת ישראל, ולא ילכוד אותה אלא מי שיהיה מלך על כל ישראל" (שמואל ב' ה, ו) – כיבוש ירושלים תחילת ראשיתו באיחוד שבטי ישראל, ואף ראשית אחריתו, בברכת אחדות האומה. וככל שנמשיך להיות מאוחדים-מלוכדים תהיה ירושלים כולה שלנו – "ואני אהיה לה נאום ד' חומת אש סביב" (זכריה ב, ט). ועם העמקת האיחוד – איחוד גוף האומה עם נשמתה "קודש ישראל לד'" (ירמיה ב, ג) – יוחזר לנו גם מה שטרם הוחזר "והיתה ירושלים קודש – זרים לא יעברו בה עוד" (יואל ד, ז).⁶

7

דרשה בתפילת הודיה עם סיום מלחמת ששת הימים הרב אהרון קלר (תרס"ט-תשנ"ח) רבה הראשון של נהריה

היום התפללנו הלל שלם עם ברכה והיום הזה צוין כיום של נסים, כי נסים גדולים נעשו בארצנו בפני עינינו, וחיילינו הגיבורים והאמיצים, הצליחו לכבוש שטחים גדולים ולשחרר חלקים היסטוריים של ארצנו. לעושה נפלאות גדולות לבדו, כי לעולם חסדו. אף אחד מאתנו אינו מסוגל לתפוס את המאורעות הללו אלא כמעשי השם, והרגשנו ממש שחיילינו נתלו בכל אשר יפנו ע"י מלאכי השם. ששת ימים רק עברו, ובעינינו נדמו לשנים רבות, כמעט כבר שכחנו שרק לפני שבוע ימים בשבת עוד דאגנו לבטחוננו והרגשנו את טבעת החנק של אויבינו מסביבנו, והנה היום נשתנתה מפת הארץ, וכל זה בא באותות ובמופתים והודות לגבורה עילאית של חיילינו. 'היינו כחולמים' וכל זה קרה כהרף עין ובמהירות כזאת שאנו שואלים את עצמנו אם חולמים אנו או האם מציאות היא שכוחותינו עומדים לפני תעלת סואץ, ושחררו את כל החלק המערבי של הירדן, וכגולת הזהב של כל

כשעברו 19 שנה, ובסייעתא דשמיא – באופן בלתי צפוי כלל – זכינו לשוב לירושלים בכ"ח אייר תשכ"ז, נשתנו כבר הדברים תכלית שינוי: מדינת ישראל נתחזקה ונתבססה, ולעומת זה נתדלדל ביותר מעמדו של האו"ם (אף שתיתקם של מוסדות האו"ם במשך שנות הכיבוש הערבי, החלישה את יכולת טיעונם), ועתה מסוגלים אנו לעמוד בעז"ה בפני הלחצים המתחדשים עלינו חדשים לבקרים, ואין אנו מהססים כלל להכריז ולהודיע, כי לא נזוז מעיר עז לנו, עיר הקודש והמקדש. כי קול התפילה ינשא יומם ולילה אחר כתלנו, וקול רינה של תורה לא יפסק בין כותלי הישיבות אשר קמו ונתעוררו בין חומותיה, עד שנזכה לשיבת הר מרום הרים, בשוב ד' ציון, ושמו יתגדל ויתקדש בתוך ירושלים עירו לדור ודור ולנצח נצחים".

ההישגים הללו הוגשה לנו העיר העתיקה של ירושלים, הר־הבית, הכותל המערבי. האם מסוגלים אנו לתפוס את משמעות שתי המלים הללו: כותל מערבי? הרי זה המקום המקודש שלא זזה ממנו השכינה במשך כל אלפי שנה; ממקדש שלמה המלך, עד היום הזה, הרי זה המקום ממנו גלינו ושמנצא בידי זרים ללא הפסקה יותר מאלף ושמונה מאות ושלושים שנה; מאז כבש בר־כוכבא לשנים מעטות את ירושלים. יהודים תמיד ביקרו בכותל המערבי ושפכו על ידו דמעות רבות, אך רק בחסדי זרים התקרבו אליו וגם בתקופת המנדט הבריטי אסרו עלינו לקרוא בתורה או לתקוע בשופר על יד הכותל; והנה כעת מקום המקדש נמצא שוב ברשותנו, הקב"ה הגלה אותנו לפני כמעט אלפיים שנה וכעת נמצאנו ראויים שוב להתקרב אליו.

הגמרא מספרת בברכות דף ג, שרבי יוסי נכנס פעם לחורבה אחת מחורבות ירושלים ובא אליהו הנביא ושמר לו על הפתח עד שסיים את התפילה. אחרי התפילה הזהיר אותו שלא מתפללים במקום חורבה ואח"כ שאל אליהו את רבי יוסי: מה קול שמעת בחורבה? ואמר לו: שמעתי בת־קול שמנהמת כיונה ואומרת: אוי שהחרבתי את ביתי ושרפתי את היכלי והגליתי את בני וכו'. אמר אליהו: לא רק זה אלא כל יום יוצאת בת קול ואומרת: אוי להם לבנים שגלו מעל שולחן אביהם. את הקול הזה שמענו אנו, רבני ארץ ישראל, בצורה ברורה ועצובה במיוחד בשנת תש"ד, בשעה כאשר נתאספנו עם הרבנים הראשיים הרצוג ועוזיאל ז"ל בראשינו, בחורבת רבי יהודה החסיד כדי להתפלל לשלום יהדות אירופה, מאחרי שנודע לנו על התכנית השטנית להשמידם. התפללנו אז שירחם השם על עמנו ועל שארית הפליטה. ואז כל אחד מאיתנו שמע בחורבה את הבת־קול: אוי לבנים שגלו מארצם ומשולחן אביהם, עם ישראל נמצא אז בשפל המדרגה, דם ישראל נחשב להפקר ובראש כל חוצות ארצות אירופה דרכו על גופנו וגם כבודנו. וכעת, עשרים ושלש שנה אחרי האספה ההיא, זכינו להתקרב שוב אל שולחנו ולגאול את המקום הקדוש של חורבת רבי יהודה החסיד. אשרינו שזכינו לכך, דורנו שבחלקו המר נפל להיות עדי ראייה של השואה האיומה, זכה לראות בבניין ירושלים ובהרמת קרן כבוד עמנו.

עלינו לחיות את הימים ההיסטוריים הללו בהכרה מלאה, ולראות בעינינו את כל הנסים והנפלאות, וכאשר נבקר בקברי רחל אמנו ואבותינו נוכל לבשר להם: ושבנו בנים לגבולם. ולא זה בלבד, אלא נודיע להם שעם ישראל עומד לתקן את החטא הקדמוני של חורבן הבית, את שנאת חנם, את ריב המפלגות והדעות. כעת שומעים ממש את פעמי המשיח, כאשר רואים אנשים שלובי זרוע, שעוד אתמול היו שונאים בנפש. נשכחו כל הקטטות והעם ידע להתעלות מעל כל הפרטים הקטנים המפרידים ביניהם. התרוממנו להבין את גודל השעה. הודו להשם כי טוב, כי לעולם חסדו. אנו מקוים שהקב"ה ילווה אותנו גם להבא בחסדו ובישועתו.⁷

איכות מול כמות - ניצחון מלחמת ששת הימים הרב יהושע קניאל (תרנ"ו-תש"ל)

רבה של חיפה וחבר מועצת הרבנות הראשית לישראל¹

כנס הודיה זה חל באסרו־חג של שבועות, בו קיבלנו את התורה, ועלינו אל השלב העליון של האנושות, וביום בו קראנו בתורה בפרשת השבוע: "בהעלתך את הנרות" וגו'. צו זה בא אחרי מפקד בני ישראל, אחרי סיכום מספר יוצאי צבא בישראל, ואחרי מסדר השבטים והדגלים, איש על מחנהו ואיש על דגלו. לאמור, לא אמת המידה המספרית קובעת את תהלוכות החיים, לא אמת המידה החומרית - אפילו החשובה ביותר - ולא אמת המידה הכמותית, אלא הכוח האיכותי - כוח שאינו במדה במשקל ובמניין, הכוח הבלתי נראה, הכוח הטמיר והנעלם שבלעדיו אין גידול ואין צמיחה, אין עלייה ואין פריחה.

ניקח למשל את העץ. אנו רואים את השורשים, את הגזע, העלים והשריגים, את הענפים וכל גופו של האילן, ועליהם הפרי. אולם בעל־כרחנו נודה שישנו איזה כוח פנימי שהוא חשוב הרבה יותר מכל מה שאנו רואים, והוא הכוח המכה על ראשו ואומר לו גִּדֵּל וְעֲלֵה. שְׁגִשְׁג וְתֵן פֵּרִי - מה שהחוקרים קוראים לכוח זה: נפש הצומחת. תמות הנפש הזאת, יִפְּסֵק הכוח הזה, הרי לא רק שיחדול מלתת פרי, אלא יבול ויכמוש ולא יהיה ראוי רק להסקה תחת התנור והכיריים. וכך האדם שהוא עץ השדה - עם כל יופיו החיצוני, עם כל רמ"ח אבריו ושס"ה גידיו, עם כל חלקיו ופרקיו, עם כל היופי הארכיטקטוני שבו, עם כל הכוחות הנפלאים שבו - אשר "כל שתה תחת רגליו" (תהלים ח, ז) - יש בו ערך רק כל זמן שהנשמה בקרבו. כל זמן שהאור הפנימי - נר ה' נשמת אדם - חי בתוכו. נפסק האור הזה, פורחת הנשמה ממנו - "מה אנוש כי תזכרנו ובן אדם כי תפקדנו" (שם ה), ומה ערך ישנו אז לאדם. יותר גרוע מהעץ. כי הוא נהפך לבול עץ שאיננו ראוי לשום שימוש, אלא כולם מתרחקים ממנו מאורו ומריחו. כך הוא האדם הפרטי וכן הוא האדם הכללי. וכן הוא היחיד וכך הוא העם כולו. כל זמן שהאור הפנימי האור האלקי חי בתוכו, ממלא הוא את כל תפקידיו ואת כל סגולותיו. תְּבוּק הנשמה הזאת - מה ערך לו על כל העמים אשר על פני האדמה.

ולכן, אחרי קביעת מספר בני ישראל וקביעת מסע השבטים למחנותיהם ולדגליהם, בא הצו העליון: "בהעלתך את הנרות" - כל אחד מישראל הוא נר במנורה הכללית, וכשאתה מעלה את מספר הנרות - "אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות" - כל הנרות כולם, עם כל

ג. מתוך הספר: "מבחר כתביו של הרב יהושע קניאל" שעתידי להתפרסם בקרוב, בעריכת איש חי רב פעלים, פרופ' אליאב שוחטמן, נכדו של הרב. אנו מודים לו על הסכמתו להביא את הדברים כאן.

הכוחות של אור אשר בהם, הכלולים בשבעת הנרות – מקביל לשבעת הרקיעים, שבעת כוכבי לכת ושבעת ימי בראשית – יהיו מקבילים את פניהם אל מול פני המנורה, אל האור האלקי, אור הפנימי, פני מלך חיים, וזה נר המערבי שבו מתחיל ובו מסיים. זכינו, ובנינו היקרים הביסו את האויבים אשר אמרו: "לכו ונכחדם מגוי ולא יזכר שם ישראל עוד" (תהלים פג, ה). ונוסף להצלת היישוב היהודי, זכו להישגים גדולים בלתי משוערים, שהעולם כולו השתומם על גבורתם וזריזותם המופלאה. האם אפשר להגיד: כוחנו ועוצם ידינו עשו את החיל הזה? האם הכמות המספרית שלנו הכריעה את האויבים, או כמות הנשק שבידינו? האם לנו ידידים רבים שעמדו לצידנו? הרי לאויבים עשרות מיליוני תושבים, ולנו שני מיליון יהודים במדינת ישראל. ונשק? ברית המועצות וגרורותיה מעניקות בשפע נשק ותחמושת החדשים ביותר זה כתשע-עשרה שנה, בכמויות עצומות מאוד. וידידים? הלא כל רעינו בגדו בנו, "ובצפיתנו צפינו אל גוי לא יושע" (איכה ד, ז). והוא (דה גול) [נשיא צרפת] עבר לניטרליות קיצונית מסוכנת. ואפילו אלה שהצדיקו את טענתנו נגד חסימת מפרץ אילת, נגד עניבת החנק ששמו אויבינו על צוארנו, גם כן עמדו מן הצד, בחינת "ישחקו הנערים לפנינו", ואנחנו נשארנו לבדנו – "ויותר יעקב לבדו".

אלא, הניצחון וההישגים באו כולם כמו שקראנו אתמול בחג השבועות: "אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים ואשא אתכם על כנפי נשרים ואביא אתכם אלי" (שמות יט, ד. עיין אהל יעקב, פרשת יתרו). כמה מובנים ל"כנפי נשרים": א) בגובה. העליתי אתכם לשלב העליון של האנושות – למעלה מכל עוף כנף. ב) במהירות הנפלאה של כנפי נשרים. ג) דרך בלתי ידועה, בלתי סלולה, בלתי קבועה ומסוימת, "דרך הנשר בשמים" (משלי ל, יט), דרך לא נודעת. בדרך בלתי טבעית זכו לניצחונות וההישגים המפוארים ביותר, כי האויבים הלא רצו לפגוע בכבוד שמים, כמו שאומר הכתוב: "כי נועצו לב יחדיו עליך ברית יכרתו" (תהלים פג, ו), ואומר רש"י כי ה' נקרא אלקי ישראל, וכשזממו לעקור את שם ישראל, הלא כוונתם לעקור שם אלקי ישראל. ולכן נקם ה' את נקמתנו, ורב את ריבנו, ושלח את מלאכו לפני חילות צה"ל בענן אש ועשן, אשר הלך בכל מערכות המלחמה, שהחריד את מחנות האויבים ונמוגו כל יושבי כנען. כמשל בעל תולדות יעקב יוסף, לאחד שהיה שואב מים ומביא לאנשי העיר, ומזה התפרנס בדוחק. פעם נפסק החבל ונפל הדלי לתוך הבאר. ישב ובכה כי נשתברה פרנסתו הדלה ואין מי שיוציא לו את הדלי. והנה באה בת המלך לשאוב מים מן הבאר, וגם לה ניתק החבל ונפל הדלי. שמח העני ואמר, עכשיו שהדלי של בת המלך נפל, והדלי הזה לא של פח כמו שלי אלא של כסף, בודאי יבואו להוציא את הדלי שלה, ומי שיוציא את שלה יוציא גם את שלי. כך האויבים רצו לעקור שם שמים, כי מי מקדש שם ה' בעולם – רק ישראל, והם זממו להכחידו. שלח ה' מלאכיו לפני חיילי צה"ל, והממו את האויבים והדפוס, ובימים ספורים – ששת ימי המעשה – כבשו שטחים כה עצומים, מה שהמרגלים בלי

מלחמה תרו ארבעים יום ובמפרץ שלמה לא היו כי זה לא היה בגבול ישראל, וכאן עברו במלחמה את כל הארץ לגבולותיה, ועוד יותר מזה.

ואולי בזכותה של ארץ ישראל, אשר עיני ה' אלקיך בה מראשית השנה ועד אחרית שנה, כמו שנוכחנו לראות, בזמן ששלוחו של היטלר ימ"ש עמד בשערי הארץ לפני עשרים וכמה שנים ואיים על היישוב היהודי בארץ שלא יישאר שריד ופליט, אז החלה מפלתו והחלה הנסיגה והבריחה, הניסה והנפילה, עד אשר כרע נפל ומכונת התופת נשברה. גם עתה, כשהיטלר הקטן ימ"ש הכריז על השמדת מדינת ישראל ויושביה, זכינו לראות מהר בישועת ה' – מפלתם של רשעים והצלתנו מהיות טרף לשיניהם, עם נצחונותינו המפוארים.

אמנם שמחתנו אינה שלמה, כאשר במאות בתים מישראל נשמעות זעקות שבר של שכול ואלמנות ויתמות, על אבות, בנים אחים ורעים, אשר נפלו בשדות הקרב, ואנו כולנו כואבים את כאבם ומשתתפים באבלם הכבד, על תפארת עלומים אשר נגזזה מאיתנו, בחורים יקרים שנתנו חלבם דמם ונפשם על מזבח האומה. אבל גזרה קדומה היא מברית בין הבתרים, בה כתוב: "והנה אימה חשכה גדולה נופלת עליו וגו' ויהי השמש באה ועלטה היה והנה תנור עשן ולפיד אש אשר עבר בין הגזרים האלה. ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית לאמר לזרעך נתתי את הארץ הזאת" וגו' (בראשית טו, יא-יח). לפי הנראה, שהברית עם הארץ הזאת מוכרחה להיות ברית דמים על ידי תנור עשן – כבשונות אש ולפיד אש של תותחים וכלי משחית אשר עברו בארץ הזאת בין הגזרים ובין הבתרים – בתרי הגופות של בנינו המפוארים, ה' יקום דמם לעינינו!

אבל גם באסון משפחתי חלילה, אם יחד עם זה באה איזו זכייה גדולה, מברך דיין האמת על האסון וברכת שהחינו על הזכייה. ואם יש עוד מי שנהנה איתו, מברך הטוב והמטיב. ולכן, אם אמנם היו קורבנות גדולים, אבל אנו ניצלנו מהיות טרף לשיניהם של האויבים, ודאי שאנו חייבים להודות לה' על חסדו הגדול אשר גמל עלינו להצילנו מחרב רעה, ועוד זיכה אותנו בניצחונות כה מזהירים שלא שיערנו לפני מלחמת ששת הימים.

על ימי בניין הבית השני אומרים חז"ל: "על כל פנה ופנה ואבן גדולה שבירושלים היו אומרים ארוממך ה' כי דליתני ולא שמחת אויבי לי" (שבועות טו ע"ב). אז, כשהתלכדו יחד סנבלט החורני, טוביה העמוני וגשם הערבי, להפריע לבניין חומת ירושלים והמקדש, לעגו להם ואמרו: "מה היהודים האמללים עושים... היחיו את האבנים מערמות העפר והמה שרופות" (נחמיה ג, לד), כתבו שטנה על ישראל ואמרו לעכב את הבנייה בכוח. לכן, על כל פינה ואבן גדולה שזכו להוסיף עוד נדבך לבניין, שרו ורוממו לה': "ארוממך ה' כי דליתני" – כי רוממתנו, "ולא שמחת אויבי לי" – שלא ישמחו על השבתת העבודה. אנו, שנגזר עלינו על ידי אויבינו השמדה טוטלית, וניצלנו מהם, וזכינו עוד להישגים כבירים – כיבוש רצועת עזה, שחרור הגדה המערבית של ירדן, רמת הגולן, מרחבי סיני עד הר סיני בעצמו – ההר

המקודש במתן תורה, שחרור העיר העתיקה של ירושלים, הכותל המערבי והר הבית, מה שלא זכו אבותינו ואבות אבותינו דורות רבים, תנאים ואמוראים, גאונים, צדיקים, קדושי עליון, אבירי האומה, אדירי איומה, מיום חורבן הבית כאלפיים שנות גולה. הרי בודאי שאנו חייבים להודות ולהלל לה' על כל הנסים והנפלאות שעשה עימנו, בקול שירה של "ארוממך ה' כי דליתני ולא שמחת אויבי לי".

ובהגיענו עכשיו אל שריד בית מקדשנו, הכותל המערבי, נישא עינינו לשמים בקול תפילה: אבינו מלכנו, גלה כבוד מלכותך עלינו מהרה, והופע והינשא עלינו לעיני כל חי, יכירו וידעו כל יושבי תבל כי לך ה' הגדולה והגבורה, התפארת הנצח וההוד, עדי יקוים בנו מקרא שכתוב: "ופדויי ה' ישובו ובאו ציון ברנה ושמחת עולם על ראשם" (ישעיהו לה, י), ועל ראשינו, אמן.⁸

9

על הנסים ועל הישועה

הרב שאול ישראלי (תרס"ט-תשנ"ה)

חבר בית הדין הגדול ומועצת הרבנות הראשית

ברכת ההודיה על הנס שקבעו חכמים כוללת בתוכה שלושה עניינים שעליהם אנו מודים: שהחיינו, וקיימנו, והגיענו. ובעוד שהשניים הראשונים, עניינם הודיה על הצלתנו שנתן לנו חיות וקיום, הרי משמעות הלשון "והגיענו" היא הודיה על שאנו מכירים בחובת ההודיה, שהגיענו להבנת עומק המשמעות של הנס, שיודעים אנו שאכן נס היה כאן, שאין כאן השתלשלות מקרית של דברים, שאין אנו כאותו תינוק רכוב על כתפיו של אבא, שנוצרו ושומרו וממלא צרכיו, ולבסוף כשפוגע באדם שואלו אותו בן : שמא ראית את אבא?... על זאת נתפלל אנחנו לעת כזאת, כשרגשי חדוה ושמחה פורצים מלבותינו למראה הישועה הגדולה אשר היתה לישראל בימים אלה, כי יגיענו להכרת גודל הזמן הזה, כי נכיר ונדע "כי הוא לבדו פועל גבורות, עושה חדשות, בעל מלחמות, זורע צדקות, מצמיח ישועות". כי נדע שהכל ממנו הוא, בורא עולם ומנהיגו, הבוחר בעמו ישראל, המנהלו בעוזו אל נוח קדשו.

"ארוממך ה' כי דליתני ולא שמחת אויבי לי" (תהלים ל, ב). מעמקי בור, משפל המדרגה, כשעניבת החנק הולכת ומתהדקת מסביבנו, והתקוה על עזרת עמים "ידידים" הולכת ומתנדפת כמקסם שוא וחזון תרמית. כל יום הביא עמו בשורת איוב חדשה, אם זה סילוק

המחיצה הדקה של האו"ם שחצצה בינינו לבינם, ואם זה תפיסת המצרים וכריתת הבריתות של העמים השכנים תוך הכרזות רהב, שהנה הולך וקרב היום בו לא יזכר שם ישראל עוד. ובפנים, מה רבה המבוכה. הכלכלה נתונה במצר המיתון; האבטלה הולכת וגדלה; הירידה מהארץ מדלדלת את המדינה מיום ליום ממיטב המומחים; הנוער מתנוון בבילויים זולים בבתי הוללות; המפלגות ניצות ומתנצחות בדברי הבלים; שערוריות על מעילות, בזבוז כספי ציבור תוך הפקת הנאות אישיות מתגלות יום יום, הולכת וגדלה התהום ואי-ההבנה בין הציבור החילוני לדתי – חילולי שבת עד כדי ביטולה, ניתוחי מתים, שיסוי בציבור הנאמן לדת מורשה, ואין אומר הרף.

והנה התחולל לעינינו הנס הגדול, הנס הכפול, כלפי פנים וכלפי חוץ כאחד. כבמטה-קסם נהפך הכל בין-רגע. העם ומנהיגיו התגברו על חולשת היד ואפס-האונים. קמה ממשלה מלוכדת והעם כולו שכח את תהפוכותיו. נמסה הקליפה החיצונית ואש אמונה ומסירות הנפש היוקדת בלב כל איש מישראל פרצה בכל עוז החוצה.

מי ילד לנו את אלה... ואלה מי גידל? האם זהו הנוער שטוף התענוגות, הלועג לכל קודש, והנה אתה רואה אותו מטפס לפסגות העליונות של הקרבה עצמית. זקנים עם נערים חוברו יחדו למילוי כל חובה, וגלי אמונה כבירה בצור ישראל וגואלו גורפים גם ספקנים ומפקפקים. הבחורים נושאי הכיפות בקרב הצבא שוב אינם מבודדים בין האחרים, הם הופכים למרכז, מתקרבים אליהם רחוקים, כדי להתפלל אתם יחד לאלקי ישראל. שומעים אנו סיפורים אשר לא יאמנו על תפילה לפני הקרב הנאמרת על-ידי רבים-רבים, בהתלהבות עילאית, בחרדת קודש ובהתעוררות של אמונה תמימה כאשר עוד לא היה.

ובבוא שעת המבחן של אש הקרב אנו רואים את הנערים בהתגלויות של גבורה נפלאה ואומץ לב שאין להם אח ודוגמא. מה נורא-הוד הוא המחזה של הבחורים הללו כשהם נשכבים על גדרות התיל של השטח הממוקש בכדי לשמש גשר עליו יעברו אחיהם לנשק לזנק לעמדות המבוצרות של האויב להשמידם בקרב פנים אל פנים. ומה מפליא הוא קור הרוח של הטייסים הצוללים אל מטרתם תוך הפקרת עצמם בכדי לבצע המשימה שהוטלה עליהם. וכיצד נבאר את ההתלהבות העצומה שאחזה באלה שנבחרו להבקיע חומות העיר ירושלים העתיקה כשהגיעו תוך קרבנות דמים לאבני הקודש של הכותל המערבי שריד בית-מקדשנו? ועם הנס אשר התחולל בקרב הנפשות פנימה, הן נערוך לעומתו הנס במיגור מחנה האויב והעתקת הגבול אל אשר קבעה התורה בפרשת "מסעי"! גם קודם ידענו שגדול כוחו של האויב. אולם רק עם החדירה למערכות הביצורים שלו הולך ומתברר מה עצום היה כוחו, מה משוכללים היו כלי ההרס שעמדו לרשותו, ומה גדול הוא הנס שעשה עמנו הבורא שלא נתננו טרף לשיניהם!

ואכן שומעים אנו על התעוררות חזקה לתשובה שלמה, וגם רבים מבין אלה אשר לא לימדום אבותיהם אמונה מודים ואומרים: מאת ה' היתה זאת, כי על כן – נפלאה היא בעינינו! עתה גדלה פי כמה החובה המוטלת עלינו, רבני ישראל, לשמור על אש הקודש אשר נתגלתה לבל תשוב להתכסות בערמות הדשן; לחזקה וללבונה בכדי להחזיר את העם לתורה ולמצוות ולדת משה מורשה. נגדיר את התקופה בשמה הנכון ונכין את הציבור לקראת הימים הגדולים הבאים לקראתנו. נדע אנחנו ונודיע לעם כולו כי ימות המשיח הם הימים! כי כל אשר נתגלה עדיין כאפס וכאין הוא לעומת מה שעומד להתגלות, ואף מה שנתנסינו בו אינו אלא בבואה דבבואה ממה שאנו עוד עומדים להתנסות בו; נטפח את רגשי האחוה אשר נתגלו בעם, נלחם נגד כל ניצני מחלוקת ופירוד, ונקרב את העם לאבינו שבשמים המוביל אותנו למילוי היעודים הגדולים.

נעמיק קרוא בדברי התורה ונביאי קדשנו ובדברי חז"ל, ונשנן לעם כי גאולת ישראל קרובה לבוא; כי הולך ומתקיים בנו הכתוב: "הן עם כלביא יקום וכארי יתנשא" (במדבר כג, כד); כי חזון אחרית הימים הולך להתגשם, וכי על העם להתכונן לקראת הופעת מלכות ה' על עמו ונחלתו. תצא מאתנו הקריאה הגדולה לשוב אל ה' בכל נפשנו ובכל מאודנו, נלמד תועים בינה, ניטע בלבם אהבת תורה ויראת שמים, נחבב עליהם קדושת השבת אות ברית הנצח בין ישראל לקונו, נסביר את ערך קדושת המחנה וטהרת בית ישראל, נקרב הלבבות למתן חינוך נאמן לילדים ולקביעת עתים לתורה. והציבור הנאמן מאז ומתמיד לה' ולתורתו יוסיף חיזוק פי כמה, בליכוד יתר באהבה ואחוה, בהימנעות מקטרוג, בשלום ובמישור, ובתפילה לאלקים כי בונה ירושלים יכנס נדחי ישראל ויחזיר שכינתו לציון ולעמו ברחמים רבים.⁹

10

"קומה ה' ויפוצו אויביך"

הרב נתן צבי פרידמן (תרע"ד-תשנ"ג)

רב שיכון 'הפועל המזרחי', בני ברק

במערכה נפלאה של שלשה ימים, נופצו לרסיסים בסיסי האויב במדבר סיני, כאשר המליצו חז"ל (שבת פח) ששם ירדה שנאה לאומות העולם, שנאת האויבים מקרוב ומרחוק נתרכזה שם בכמויות עצומות של נשק וכלי משחית להזיק לעם ישראל וכבר אמרו במדרש (וירא), אין הקב"ה משהה את הצדיקים בצרה יותר משלשה ימים, שנאמר (הושע ו) יחיינו מיומיים ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו. במשך שלשה ימים הצליחו גיבורי ישראל וחייליו לקיים מה שנאמר (תהלים יח) ארדוף אויבי ואשיגם ולא אשוב עד כלותם. להשמיד האויבים שבדרום ושבמזרח ושבצפון. להרחיב גבולות הארץ, ולגאול משביה את מקדש מלך עיר

מלוכה, ירושלים הקדושה, קומי צאי מתוך ההפיכה, רב לך שבת בעמק הבכא, יחד עם הכותל המערבי, אשר השכינה לא זזה משם, הנה הוא עומד אחר כתלנו, משגיח מן החלונות מציץ מן החרכים, ועכשיו המוני בית ישראל, מן הארץ ומן תפוצות הגולה, נוהרים לשפוך שיח במקום הקדוש הזה.

המערכה שהתנהלה מתוך ליכוד כל בית ישראל על כל שכבותיו, כפי שמובא במדרש ובספרי (נשא) גדול השלום ושנאווי המחלוקת, שאם ישראל יוצאים למלחמה ללא שלום, אין בו הצלחה, ואם יוצאין למלחמה מתוך שלום אין כל אומה ולשון יכולה לשלוט בהם. ונתקיים הכתוב (ויקרא כו) "ורדפו מכם חמשה מאה, ומאה מכם רבבה ירדופו ונפלו אויביכם לפניכם לחרב". ואומות העולם עומדים ומשתאים למראה הנס והפלא הגדול הזה של ניצחון ישראל, בהתאם לכתוב (דברים כח) וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך! כתוצאה מכל זה עלינו לעורר על שני דברים:

ראשון תחילה נאמר: לעמוד בתוקף נגד כל אמצעי לחץ או פיתוי של תביעה לוותר על שטח ארצנו הקדושה, אין זכות ביד מישוהו, לוותר על שעל אדמה של ארצנו הקדושה. וכך קובע גדול הפוסקים הרמב"ן (ספר המצות מצוה ד): שנצטוינו לרשת הארץ אשר נתן האל יתעלה לאבותינו לאברהם ליצחק וליעקב, ולא נעזבה ביד זולתנו מן האומות או לשממה, והוא אומרו, והורשתם את הארץ וישבתם בה, כי לכם נתתי את הארץ לרשת אותה והתנחלתם את הארץ אשר נשבעתי לאבותיכם, ופרט אותה להם במצוה הזו כולה בגבוליה ובמצריה, כמו שאמר ובואו הר האמורי ואל כל שכניו בערבה בהר ובשפלה ובנגב ובחוף הים וגו' שלא יניחו ממנה מקום... וזו היא שקורים חכמים מלחמת מצוה... אבל הארץ לא נניח בידם ולא ביד זולתם מן האומות בדור מן הדורות!

והעיקר שצריך לעורר את עם ישראל כולו בארץ ובתפוצות, כפי שאמרו חכמינו הקדושים (שבת פז) ויתיצבו בתחתית ההר, מלמד שכפה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית, ואמר להם אם אתם מקבלים התורה מוטב, ואם לאו שם תהא קבורתכם. אמר רב אחא בר יעקב מכאן מודעה רבה לאורייתא (שאם יזמינם לדין למה לא קיימתם מה שקבלתם עליכם, יש להם תשובה שקבלוה באונס). אמר רבא אף על פי כן הדור קבלוה בימי אחשורוש, דכתיב קימו וקבלו היהודים, קימו מה שקבלו כבר. כי מתוך אהבת הנס שנעשה לישראל, שניצלו מגזירת המן להשמיד להרוג ולאבד, מתוך אהבת הנס, קבלו מחדש התורה. בימים אלה אשר האויב הכריז השכם והערב על רצונו להשמיד ח"ו את כל עם ישראל, וקרה הנס הגדול אשר הם כרעו ונפלו, ואנחנו קמנו ונתעודד, וכל העם ראה עין בעין את היד הגדולה אשר עשה ה' בהצלת עמו, עלינו מתוך חביבות הנס והישועה, לקבל מחדש את התורה, להתאזר בהתעוררות פנימית של קדושה, ולהחדיר רגשי אמונה בתוככי אמוני עם סגולה!

במדרש (תנחומא, במדבר) אמרו: כשהיו ישראל נוסעים, היה ארון הברית מקדים לפניהם, והיו שני ניצוצות של אש יוצאים מתוך בדי הארון, ושורפים לפניהם את הנחשים ואת העקרבים, והורגים שונאיהם של ישראל. ניצוצות הקודש ליוו את חיילי ישראל במלחמתם למען עם ישראל, ושרפו והשמידו את האויבים. ניצוצות קודש אלו צריכים להתעורר ולעורר בלב כל אחינו בני ישראל, להתקשר בארון ברית ה', שיאיר את דרכנו דרך התורה והיהדות הנאמנה!¹⁰

11

ימות המשיח - בעקבות מלחמת ששת הימים הרב חיים דוד הלוי (תרפ"ד-תשנ"ח)

רבה של ת"א וחבר מועצת הרבנות הראשית לישראל

על כל אשר אירע בימים הגדולים שחלפו עלינו, יפה השתיקה. דומה הדבר לאותו שליח ציבור שירד לפני התיבה ואמר: האל הגדול והגבור והנורא והאדיר והאמיץ והעוזז האמתית והיראוי החזק וכו' והעיר לו ר' חנינא: הסיימת כל שבחי אלקיך, משל למלך שהיו משבחים אותו באלף אלפים דינרי כסף, והיו לו אלף אלפים דינרי זהב, והלא גנאי הוא לו (ברכות לג). גם לגבי מעשיו של הקב"ה, ע"י שליחיו הנאמנים חיילי צבא ההגנה לישראל, מן הראוי לומר, "לך דומיה תהלה". טרם נוצרו מלות הוודיה היכולות לתאר עצמת גדולת ימים אלה, "ואילו פיננו מלא שירה כים ולשוננו רינה וכו' אין אנו מספיקין להודות לך ה' אלקינו". די בכך שכל אדם חש ומרגיש בכל מלוא הכרתו, ובכל עצמת רגשותיו את כל היקף גדולת השעה, אף כי מעולם לא יוכל להביאה לידי ביטוי מוצלח.

מה שאירע אינו בגדר "נס" ואף לא בגדר "נס גדול", אילו נעשה לישראל עשירית בלבד ממה שהושג, אז היה זה נס גדול מאד. מה שהושג עתה הוא בחינת: "כי עין בעין יראו בשוב ה' ציון", עתה הושג "סוף האתחלתא דגאולה" שהחלה לפני י"ט שנה, כלומר, בא לידי שלמות השלב הראשון של הגאולה, הוא השלב החומרי, כינון המדינה וביסוסה לטווח רחוק. ואילו ההמשך, כלומר, התחלת הסוף, צריכה להיות הגאולה הרוחנית, זו שהמדינה וכל יתר הכלים הממלכתיים משמשים לה כאמצעי בלבד.

אם את ראשית צמיחת גאולתנו השגנו בכל מצב בו נמצא העם, הרי סיומה שכל מהותה היא רוחנית, לא ניתן להשיגה אלא באמצעות כינון חיי רוח עפ"י התורה והמצוה, וכדברי רבנו ומאורנו הרמב"ם: "ועיקר הדברים ככה הם, שהתורה הזאת חוקיה ומשפטיה לעולם ולעולמי עולמים, אין מוסיפים עליהם ולא גורעין מהם. ואם יעמוד מלך מבית דוד הוגה

בתורה ועוסק במצות כדוד אביו כפי תורה שבכתב ושבעל-פה, ויכוף כל ישראל לילך בה ולחזק בדקה וילחם מלחמות ה' הרי זח בחזקת שהוא משיח (הלכות מלכים פי"א). משוכנעים הננו ש"אתחלתא דגאולה" באה, עתה ממשימת לבוא גם המשכה, ומותנית היא בתנאי המפורש בתורה "כי תשוב אל ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך". ולכן המעבר מן ההתחלה לסיום הגאולה, עלול להימשך ככל אשר תתעכב דרך העם בתשובה לאלקיו. שכרות-ניצחון מתוקה היא, ועשויה להלהיב את הדמיון עד לידי מחשבה מוטעית, שכאילו כבר בא משיח, כיבוש ירושלים ומקומות הקדושים, יכולים להיות סממנים ואותות לימות המשיח העתידיים לבוא במהרה בימינו, אך הם עצמם אינם עדיין המשיח. יתכן, שמאורעות מופלאים אלה יקרבו את לבבות האומה לאלקיה, יחדשו את ברית העם לאלקיו, וזו ההכשרה ההכרחית לגאולה שלמה, שצורת הופעתה המדויקת ודרכיה רחוקים מאד מבינתנו.

ומוטב שיאמרו מספר דברים ברורים דווקא בשעה גדולה זאת: כל קיומנו כעם הוא נס גדול, אחד מפלאי ההיסטוריה העולמית, וקיומנו כמדינה הוא נס גדול שבעתים. קצת התבוננות אל מצבנו בעומק ובשטח עשוי להבהילנו ולרפות את ידינו לטוח רחוק מאד. האם יש עוד מדינה בעולם ששכניה יצהירו השכם והערב גם בשעת שברונם ותבוסתם, שאין לה זכות קיום, ושאכן מתכוננים הם להשמידה? והמציאות הוכיחה שלא היו אלה גיבובי דברים. הלא אם יכריז איזה שהוא עם, הכרזה מעין זו כנגד גרמניה, זו שרמסה במגפיה עולם שלם, ופשעה פשעים כה כבדים נגד האנושות, יקומו כל עמי תבל, כולם בלי יוצא מן הכלל, וימחו נגד הצהרה כזאת, וכאן כל העולם שומע את הכרזותיהם של מנהיגי המדינות השכנות, על כוונתם הברורה למחוק את מדינתנו ממפת העולם, ואין פוצה פה ומצפץ. אפילו לא למען ההגינות המוסרית בלבד. אכן, בדידותו של יעקב בין עמי עשו וישמעאל היא מזהירה מאין כמוה.

אלא מאי, ההשגחה העליונה דאגה ודואגת לקיומה של כבשה זו בין שבעים זאבים טורפים. נקל לראות ולהבין כיצד מסבב הקב"ה את כל ההתפתחויות המדיניות בעולם וביחוד בחלק זה של עולמנו, כדי לבסס את מדינת ישראל ראשית צמיחת גאולתנו, ועליו יתברך הרי נוכל תמיד לסמוך.

ולכן חובה להתבונן אל דרכי ההשגחה העליונה גם מבחינה היסטורית יותר מרחיקת ראות. מדוע זה בחר ה' לעמו את הארץ הזאת שכבר היתה בידי שבעה עממים; כדי שיבואו ויטענו כלפינו כדברי המדרש: "לסטים אתם שכבשתם ארץ שבעה עממים". הלא יכול היה ה' להקצות לישראל חבל שקט יותר, שומם מיושב, ויכול היה לפתח לו שם חיים שקטים שאננים ושלוים ללא טענות. אמנם, חבל ארץ זה מיועד במיוחד לישראל מפאת חשיבותו הרוחנית, "ארץ אשר עיני ה' אלקיך בה", "מדד הקב"ה את כל הארצות ולא מצא ארץ

לישראל אלא אז", ובכן יכול היה לסבב שמקום זה ישאר שומם מיושב עד שיבואו ישראל ויתישבו בו ללא טענות והשגות. גלינו מארצנו, הושיב בה עמים אחרים, וכאשר באים אנו שוב אל ארץ זו אחרי שנות גלות ארוכות, שוב טוענים "לסטים אתם", והלא בבית ראשון הבטיח הקב"ה "ושממו עליה אויביכם היושבים בה", ולמה לא עשה כן גם בבית שני, מדוע לא השאיר הארץ שוממה מיושב עד שנשוב אליה ללא טענות, והלא הוא מסבב כל הסבות, הממנו יפלא כל דבר? גורל משונה ומיוחד שכמותו אין למצוא בשום אומה אחרת, הועיד ה' לעמו בחירו. וגורל זה חייב להדריך את שלוות מנוחתנו גם בימי ניצחון אדירים, כדי שנוסיף להרהר במציאות קיומנו המיוחד במינו. כדי שנדע שקיומנו אינו טבעי, וגם קיום מדינתנו אינו טבעי, כל קיום ישראל ומדינתו הם רצון ההשגחה העליונה, שבימים אלה נגלתה עלינו בכל מלוא זוהרה, וכל זה כדי להזכירנו: "ויתן להם ארצות גוים ועמל לאומים יירשו בעבור ישמרו חוקי ותורותיו ינצורו".

בדרך זאת נקרב אנו במעשינו את "ימות המשיח" המקווים, שלפי כל הסימנים קרבים הם ובאים בצעדים מהירים.¹¹

12

לכו חזו מפעלות ד'

הרב צבי יהודה קוק (תרנ"א-תשמ"ב)

ראש ישיבת 'מרכז הרב'

א. פתיחה

כבוד שרי התורה מלכי רבנן, כבוד נשיא מדינתנו, כבוד שרי הממשלה, מרנן רבנן ורבנותי. אנחנו עוד שייכים לתכונת פרשת קרח. ובהמשכה שבבני קרח, במזמור למנצח לבני קרח, באמצעו, במרכזיותו, מופיע לנו ציווי מצוה מדברי קבלה: "לכו חזו מפעלות ד'". בדברי קבלה ודברי תורה ישנם כמה ציוויים כאלה: "בינו שנות דור ודור". בינו! יש ללמוד ולהבין נפלאות מתורת ד', נפלאות מההשגחה האלקית של "קורא הדורות מראש". "בינו שנות דור ודור!" וכן "בינו בוערים בעם וכסילים מתי תשכילו".

"לכו חזו מפעלות ד'" נאמר לכולנו: לכל בית ישראל "ולכל רבבות עמך בית ישראל", כל אחד לפי מדרגתו – לכל בני האדם ולכל אומות העולם.

ב. ראיה וחזון

"לכו חזו מפעלות ד'". ישנה ראיה וישנו חזיון: התבוננות ולימוד מפעלות ד' מתוך חזון. יש מדרגות בהקשבה, בראייה, בהתבוננות בדבר ד'. יש מדרגות בנבואה: "חזון ישעיהו", לעומת "דברי ירמיהו" ו"דבר ד' ליחזקאל".

והנה דבר פלא. את הסליחות שסידרו הקדמונים מתקופה הגאונים אנו מסיימים בשילוב של ליקוטי פסוקים ודברי תחנונים, ואומרים: "וקיים לנו את הדבר שהבטחתנו בקבלה על ידי ירמיהו חוזך". פלא פלאים! פתאום ירמיהו נעשה חוזה. מי נתן לו את הרשות הזאת והדיפלומה הזאת שלא כסדר? ישעיהו הוא חוזה וירמיהו הוא בעל דבר. בכל ספר ירמיהו אין הופעה של חזון, אלא "היה דבר ד'", "הדבר אשר דיבר ד'". יש מדרגות בכל דבר, מדרגות בחכמים, ומדרגות בנביאים. אם כן, מהו "הדבר אשר הבטחתנו בקבלה על ידי ירמיהו חוזך"? אלא "בעת ההיא, נאום ד', יבוקש את עוון ישראל ואיננו, ואת חטאת יהודה ולא תמצאנה, כי אסלח לאשר אשאיר". מתוך גילוי הופעת רוממות ההנהגה האלקית בכלל ישראל ובסדר הגאולה, מופיעים מצבים יוצאים מן הכלל. ירמיהו מופיע בתור חוזה שלא כפי הסדר הרגיל.

ג. מפעלות ד'

לכו חזו. לכו חזו מפעלות ד'. אינני מתכוון להרחיב דברים בסגנון של דברי תורה, מוצא אני יותר צורך בדברים אולי פשוטים יותר, בתחום שאינו קבוע, בתחום שלנו: ענינא דיומא, דימינו אלה. פעם קראתי לזה: הבלטת הפוליטיקה האלקית של ריבוננו של עולם. הביטוי "מפעלות ד'" של ישעיהו הנביא, מזכיר בדרך אסוציאציה את הרב ברלין זכר צדיק לברכה, שיסד בשעתו ארגון מיוחד של ישיבות בשם מפעל התורה. הזדמנתי להשתתף באספה שלהם ואמרתי: אני רוצה להבין את המלים "מפעל התורה", לא במובן של מפעל למען התורה, לתמיכה בישיבות ותלמידי חכמים במידה גדולה ורחבה, אלא יותר מזה: זהו מפעל ממפעלות ד'. זהו מפעל ממפעלות שד' פועל. ריבוננו של עולם מתגלה במעלותיו בסדרי ההנהגה האלקית בעולם ובישראל. מפעל התורה הוא מפעל שהתורה פועלת יותר ויותר. עלינו להתרומם למצב של "לכו חזו מפעלות ד'" – להתרגל ולהתקדש לראות את מעשי ד' שהוא פועל. ישראל אורייתא וקודשא בריך הוא חד. מתוך כך, יש להבין שהתורה פועלת.

ד. התורה שבה למקומה

התורה שבה למקומה. "אין תורה כתורת ארץ ישראל". דבר ד' חוזר. "והשיב – לא נאמר – אלא: ושב". חזרת ריבוננו של עולם למקומו, החזרה המעשית הזאת, התחילה לפני בערך כמאה שנה. משהתחילה להתגלות אז לעיני ראשי גאוני צדיקי ישראל, היא הולכת ומתגלה

יותר ויותר. מותר לחזור ולהזכיר את הביטוי המיוחד של הגאון "ישועות מלכו", ר' יהושע מקוטנא זכרונו לברכה: כשאנחנו רואים את התשוקה – מה שאנו קוראים עכשיו תנועה לאומית – שמקיפה את כל ישראל, מפחותי ערך בישראל, דרך בינוניים, ועד ישרים יראים שלמים וכשרים, קרוב לודאי שנתנוצץ רוח הגאולה. "לכו חזו מפעלות ד'", את מעשי ד' שהתחילו בערך לפני כמאה שנים, מפעל התורה. אנו נמצאים בתוך תקופה שנותן התורה הולך וחוזר למקומו, למקום התורה, למקום גילוי השכינה, לאדמת הנבואה. "ושבו בנים לגבולם", ושב אבינו שבשמים לגבולו. זהו המובן האמתי של מפעלה של תורה. אנחנו והתורה שבים. בסדר הנהגת ההסתוריה האלקית של סוד ד' המתגלה בתורה, מתגלה יותר ויותר מצב שלא רק אנחנו עושים למען התורה וחיזוק התורה, אלא שהתורה פועלת בתוכנו ועל ידינו. נותן התורה מתגלה בתוכנו ועל ידינו.

ה. מסירות נפש על ארץ-ישראל

לעניין ימינו עכשיו, יש מקום להזכיר את הרב ברלין זכרונו לברכה. לא נעים להזכיר את ה"עסק המסחרי" הזה שלנו, לפני כעשרים שנה, כאשר יד כמה שרים וסגנים היתה במעל הזה. כמה מאבקים ומלחמות לחם נגד זה הרב ברלין זכרונו לברכה, במסירות נפש, ואירגן חוגי בני תורה. הוא היה מלא אימה פחד וחרדה כלפי כל מילימטר מארץ חיינו שיכול להיחתך או להיגזר חלילה. הוא הוציא חוברת "כל הארץ" מחוגי בני תורה: פשוט ומובן שיש איסור דאורייתא של "לא תחנם" – לא תתן להם חניה בקרקע. בחוברת המעניינת הזאת, ברוך השם, נמצאו לא רק חוגים מהפירמה של מחזיקי הדת והמזרחי, אלא גם ברל כצלסון ועוד כמה יהודים בעלי רגש ובעלי תודעה יהודית שלמה ובריאה. מופיעה שם בכל תוקף ובכל עוז חובת מסירות נפש על כל קו, על כל 'משהו' של ארץ חיינו, שאין להעלות על הדעת חס ושלוש, חס ושלוש וחס וחלילה שיוכל לצאת לחולין, שיוכל לצאת לרשות גויים. ב"ה בימים אלה ראיתי גם עכשיו גילויי דעת ושמחתי שהם מופיעים, בשם חוגים שאינם מוגדרים כדתיים. ברוך השם, מודגשת בכל תוקף מסירות הנפש הזאת.

ו. מי מתחשב בהם!?

באחרית ימיו של הרב ברלין זכרונו לברכה, התקיימה אספה של המזרחי, ובאותה תקופה התנהלו דיונים עם הגויים באו"ם, ואותם העסקים המלוכלכים לגבי בנין ירושלים וכל הארץ. כיון שהמזרחי היה בתוך ההסתדרות הציונית, השתתף באספה גם ברל לוקר ראש הסוכנות. הוא מצא לו לנכון לומר כמה מילים לגבי המצב, ותוך כדי דבריו, התבטא שיש לנהוג בפחד ורעדה כלפי גויים. "פחדו בציון". הוא אמר: "לגבי ענין ירושלים צריך לדבר בזהירות ועדינות" וכו' וכו'. אז הרב ברלין זכרונו לברכה שהיה מנחה את האספה התפרץ בקול רעש

גדול באותה אספה גדולה רבת עם: אתה מזכיר את דעת הגויים והאו"ם לגבי ירושלים! סתם כך הוא היה רגיל לדבר בעברית, אבל הוא קפץ ואמר בידיש: מי מתחשב בהם? אנו נתחשב בהם?! לגבי ירושלים המקודשת מכל ארץ ישראל, אנו נתחשב בהם?! חס ושלום! באותו פרק זמן לפני עשרים שנה, כמה נלחמו מתוך מעמקי התודעה היהדותית האמתית השלמה!

ז. היא נפלאות בעינינו

לא נזכיר כל מה שהיה, כל הסיבוכים שהתגלגלו. זה סוד ד'. אולי במשך איזה זמן היה חייב להיות בצורה כזו. נזכרתי בדברים שאמרתי ביום העצמאות: לי ולגאון ר' יעקב משה חרל"פ זכרונו לברכה היה קשה לעכל במשך יום יומיים את הדבר הנורא הזה, לבסוף הסכמנו: "מאת ד' היתה זאת היא נפלאות בעינינו". נפלאות מעשי ד' מתגלים דרך כל מיני סיבוכים וגלגולים. מסתמא צריך להיות כך. כמו שמתוך המציאות של עכשיו, יתגלו נפלאות ד' ומחשבות ד', עֲצֵמוּ מִסְפָּר.

ח. אי עביד לא מהני

באותה חוברת "כל הארץ", שהוציא וארגן הרב ברלין זכרונו לברכה, מופיע ביטוי נורא של הרב חרל"פ זכרונו לברכה: תקצץ היד של מי שיחתום חס וחלילה על החלפת מילימטר אחד של קדושת ארץ חיינו לרשות גויים! אני רוצה להזכיר את התוכן היסודי של דברי שם: דבר פשוט הוא שהוא איסור דאורייתא: לא תתן להם חניה בקרקע! אין מישהו שיוכל למצוא הערמות על איסור דאורייתא זה. יש סוגיה שלמה בגמרא במסכת תמורה. אביי ורבא אומרים: אי עביד לא מהני. מתוך כך קבענו אז לגבי כל הדברים שנעשו על ידי מישהו או על ידי אלו שרים וסגנים שידם היתה במעל הזה ובחילול השם הזה: כל מה שנעשה לגבי איסור דאורייתא: לא מהני! יש לחזור על זה מאה פעמים ואחת, וזה לא יספיק. לא מהני! לגבי דידן ולגבי כל ישראל לא מהני, פירוש: אין לו שום ערך חוקי ומשפטי מאז ולכל משך השנים שהיו מאז ובינתיים. אז נגרם לסדר נפלאות ד' להתעכב קצת, ועכשיו חוזרים הדברים, "והיה העקוב למישור". עכשיו על ידי גלגולי הקדוש ברוך הוא מסבב הסיבות, כל הצדדים השונים של סידור הדברים השונים חוזרים על מקומם ועל מכונם.

ט. הארץ הזאת לך אתננה

לגבי כל הדברים שנעשו אז, חלילה שתהיה סידור הסכמה מצדנו. אפילו אז כשהיה עסק עם רשתתם של האנגלים לגבי הכותל המערבי, היתה החלטה מוצקה של אבא זכר צדיק לברכה.

הוא אמר: אנחנו נוותר על הכותל המערבי?! הכותל המערבי הוא שלנו. זהו ענין אלקי. וכל ארץ חיינו היא שלנו, מתנת אלקים. זאת ארץ שניתנה לנו בשבועה והבטחה: "הארץ הזאת לך אתננה ולזרעך". ומאברהם אבינו "וזכרתי את בריתי יעקב ואף ואת בריתי יצחק". "נחלת יעקב אביך". זהו סידור אלקי של בורא עולם מסדר העמים והארצות. רשעות הגסות של הממשלה האתאיסטית היא מיעוט. רוב הגויים לא נלכדו במלכודת הזאת של גסות ממלכת הרשעה הזאת. חלק גדול של רוב הגויים ורוב אומות העולם, יש להם עדיין איזו זיקה, איזה קשר, למה שהם קוראים "כתבי הקודש". הם עדיין משתמשים בכל מלוא כתבי הקודש שלנו. ובכתבי הקודש נמצא הסדר האלקי של כל קדושת הארץ מדן ועד באר שבע, נחלת יעקב אבינו. נמצא אצלי בעניין זה מכתב שכתב לי בשעתו אבא זכרונו לברכה, כשהייתי בחוץ לארץ, בשם הרברט סמואל, מה שאמר לו לויד ג'ורג'. באותו זמן היה רגע יפה אצל הגויים, על ידי בלפור ולויד ג'ורג'.

בלפור היה אדם יותר גדול, אך גם לויד ג'ורג' אמר להרברט סמואל שהארץ הזאת ארץ ישראל מוכרחת להתקיים ולהסתדר בזכות ההסתורית של עם ישראל, בכל מרחבי הגבולות ההסתוריים של התנ"ך מדן ועד באר שבע! חוק ולא יעבור! לא יכול להשתנות ולא ישונה. כל כרכורי הגויים לא יועילו. במצב שלנו, בימים אלה, יש צורך והכרח לחזור אין קץ פעמים על הדברים הפשוטים האלה.

י. חזרנו לנחלת אבותינו

נזכיר גם טענות של אנשים: כיבוש; כבשנו; המקומות הכבושים. כל אחד מאיתנו, כאשר נפגש עם חברים מזכיר זאת: כיבוש. אך זהו דבר פשוט: אנחנו לא כבשנו. לא הלכנו לכבוש את תימן וכדומה.

אמרתי דברים אלה על יד הכותל המערבי, וחזרתי עליהם, ועוד אחזור עליהם כמה פעמים: "אנחנו חוזרים אל נחלת אבותינו!" כל החלטות אומות העולם לא יועילו. הם דברים בטלים ומבוטלים. זה לא ישתנה. אנחנו חוזרים אל ארץ ישראל הירושה לנו מאבותינו כהגדרת הגמרא. עם קץ הגלות הגיע הזמן שאנו חוזרים אל ירושתנו האלקית. אין להעלות על הדעת, בין בתוכנו, בתוך עם ישראל, בין בתוך אומות העולם, שיש איזו מציאות, איזה כח, איזה ערך, איזה מצב שיעכבו את סדר התהליך האלקי הזה, המשיב אותנו לנחלת אבותינו. אין כאן שום כיבוש. לעומת נוסחאות שלהם "האדמה הערבית", "שעל ערבי" – אין אדמה ערבית! יש אדמת ד'! "והאכלתיך נחלת יעקב אביך", "ופרצת ימה וקדמה" נחלת יעקב אביך. את העובדה הזאת הגויים מוכרחים להכיר, וקודם – אנחנו צריכים להכיר את החזון הזה, "לכו חזו מפעלות ד'". נתרום יותר ויותר, נתבונן ונראה את כל מדרגות העובדה הזאת ההולכת ומתגלה בפלאי הפלאים של קיבוץ גלויות ושל הקץ המגולה, בכל כך הרבה

פלאי הפלאות של ניצחונותינו הצבאיים. לכו חזו את כל המדרגות וכל העניינים המופיעים לפני זה, וכל הדברים השייכים לזה, וכל המדרגות המכשירות ומגלות את דבר ד'.

יא. ויקחנו בציצית ראשנו

לכו חזו. ראוי לנו, לכולנו יחד, שנתרומם קצת אל הראייה ואל החיזיון של כל מה שנמשך במאה השנים האלה, ובתוכם כל הדברים הנוראים של הניתוח הנורא של מיליוני עם ישראל, השבט והחסד של הניתוח של הגוף הלאומי, הגוף הכלל-ישראלי, הגוף הלאומי הגדול של ישראל, שהיה הכרח אלקי לחתוך ולנתח: "ויקחנו בציצית ראשינו", והוציא אותנו, על ידי ניתוח ואופרציה של כל הגופות הנשמות והאישים של עם ישראל, ומתוך כך לקח אותנו והחזיר אותנו למקומנו. הניתוח הנורא האיום הזה, שייך ל"לכו חזו מפעלות ד'". נתרומם לראייה, חיזיון, שייכות, התדברות והתקשרות, לראות מפעלות ד' אשר ריבוננו של עולם עשה ועושה והולך וממשיך לעשות. ריבוננו של עולם התחיל את המצווה, וימשיך כהנה וכהנה, בלי שום ספק. נזכור את ששת מיליוני נשמות וגופות ישראל השייכות לניתוח האלקי הזה שהכין את קיבוץ הגלויות – "ושב וקיבץ".

יב. קבלת עול מלכות שמים

מתוך הסתכלות יותר ויותר שלמה של העובדה האלקית הנוראה הזאת של הכנת הדרך, דרך הקודש לעבור גאולים, נוסף יותר ויותר ליסוד של קבלת עול מלכות שמים שלמה. וכל ישראל בכל העולם כולו ובכל אומות העולם קוראים אתנו יחד עכשיו: שמע ישראל ד' אלוקינו ד' אחד! ומתוך קבלת עול מלכות שמים האמתית, כולנו פונים מכירים ורואים את דבר ד' המתגלה אלינו. השיבנו ד' אליך ונשובה, חדש ימינו כקדם. מתוך כך כולנו וכל ישראל בכל מקום שהם, חוזרים ומחדשים את אותה השבועה: אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני. אותה השבועה מאז מקדם חוזרת ומתחדשת בשוב ד' את שיבת ציון, אותה שבועה חוזרת ומחייבת את כולנו, בכל מצב שנימצא עכשיו, ובכל מצב שנימצא בעוד חודש. בכל אותם המצבים של תגבורת קדושה אלקית, של קדושת התורה המגלה את נפלאותיה על ידינו ומתוכנו, צריך ללמד את בני יהודה קשת. בכל המצבים השונים האלה, שבועת הר סיני הנמשכת בשבועת "אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני", תתגלה יותר ויותר בכל מקהלות רבבות עמך ישראל, ביותר ויותר תגבורת אמונה, קדושה ויראת שמים, תגבורת ידיעת ההחלטיות האבסולוטית הקוסמולוגית האלקית הכללית, המופיעה מתוך מחנה של מליצי ישראל ומלאכי צבא ישראל. ככל שמתוכנו, מתוך קורת הגג הזה, מתוך ארבע אמות של ההלכה שהזכרנו קודם, יוסיף ויתגלה יותר ויותר "ד' עוז לעמו יתן", "ואין עוז אלא תורה". מנהיגי הצבאות שלנו, מנהיגי המדיניות שלנו,

יתמלאו יותר ויותר בתוקפה של אמונה, ומתוך כך בלי ספק "וראו כל עמי הארץ כי שם ד' נקרא עלינו", ומתוך כך יתגלה "הפיר עצת גויים" "ועצת ד' לעולם תעמוד", ויותר ויותר יתגלה "שאינ עוז אלא תורה", "ואין עצה אלא תורה", ותתקיים עצת ד' העליונה אשר יעץ ודיבר טוב על ישראל לגאולה שלמה במהרה בימינו.¹²

13

"הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו"
הרב חיים יעקב גולדוויכט (תרפ"ה-תשנ"ה)
מייסד וראש ישיבת ההסדר "כרם-ביבנה"

כבוד נשיא המדינה, כבוד הרב הראשי, כבוד ראש-הישיבה, מרנן ורבותי והתלמידים. מרן הרב זצ"ל, יחד עם רעיון הישיבה בירושלים, הגה את רעיון הישיבה ביבנה. חכם עדיף מנביא. ביבנה נוסדה ישיבה, הרבה מהשתילים שם הושתלו פה, וגדלו פה. מצאנו לנחוק, לעלות בנערינו ובזקנינו למקום קדוש זה. "הודו לה' כי טוב, כי לעולם חסדו", "מי ימלל גבורות ד', ישמיע כל תהילתו". מודים על גאולת שריד בית מקדשנו, ארצנו והצלתנו, שזכינו להרגיש משב רוח כנפי השכינה הבאה לגאול בניה. מודים על כל תופש תורה שזכה להשתתף במלחמה זו ולחזור לבית המדרש, ללימוד התורה, ביתר שאת וביתר עוז.¹³

14

כי ששת ימים - עשה ד'!
הרב משה צבי נריה (תרע"ג-תשנ"ו)
מייסד וראש ישיבות בני-עקיבא

למען יראו וידעו וישימו וישכילו יחדו,
 כי יד-ד' עשתה זאת וקדוש-ישראל בראה' (ישעיה מא, כ)
 ...כבוד נשיא המדינה חידש לפני 19 שנה מטבע-של-ברכה: - הוא נשאל אז על ידי מר
 עזריאל קרליבך ז"ל: איזו ברכה מברכים על תקומתה של מדינת ישראל ותשובתו היתה:
 "ברוך שומר הבטחתו לישראל!"

ד. **הערת המלקט (ש.ה):** ראה אוצרות הראי"ה, כרך ו עמ' 187, הוצאת ישיבת ההסדר ראשל"צ, תשע"ו.

אפשר שגם בזכות תשובה מלאה אמונה עמוקה זו, זכה הנשיא היקר והנלבב, לראות ולחזות כיצד הקב"ה ממשיך לשמור ולקיים הבטחתו לישראל. בזכותה הוא כבר היום נשיאה של ארץ ישראל – אשרינו שזכה ושזכינו אנחנו לכך.

– "ברוך שומר הבטחתו לישראל!" – הדורשים "את ד' ועוזו" ("ציון דורש אין לה – מכלל דבעי דרישה") הדורשים לציון, הדורשים לירושלים, זכו והגיעו לימים גדולים, לימים מופלאים. לא מקרה הוא שנתכנסנו דווקא כאן, ב"שיבת מרכז הרב", למסיבת הודיה נרגשת-נלבבת. נאמר "לשכנו תדרשו ובאת שמה – דרוש ומצא ואח"כ יאמר לך נביא" (ספרי פר' ראה) – ואם יש מקום שהוא מקור הדרישה – הדרישה לציון ומקראה בקודש – הרי זה כאן ב"שיבת מרכז הרב". כאן מקרי בית-חיינו. כאן לימדונו לראות בעיני הראי"ה, להסתכל בעיני החזון.

היום רואים כולם את הדברים המופלאים בבחינת "ראתה שפחה על הים". כל אחד ממשש את הנסים הגלויים בידיו. אבל רבנו הרואה וצ"ל, הכהן הגדול מאחיו, ראה ואמר את הדברים הללו לפני חמישים שנה.

כשקוראים מחדש את פרקי ה"אורות" שהופיעו בשנת תר"פ, ב"אורות מאופל" וב"אורות התחיה" – ומה שנאמר אז לא רק שניתן היום לראייה, אלא ממש ממשמים את המציאות בידיים – מתחילים אנחנו להבין מה גדולה היתה הנשמה, מה גדול היה האור בעיניה, אם כבר אז ראתה-חזתה את הדברים האלה.

א. לשלושה גילויים זכינו בימים מופלאים אלה, ואמנה אותם לפי הסדר מלמטה למעלה: הגילוי של העולם הגויי, הגילוי של העולם היהודי והגילוי של העניין האלוקי.

הגילוי של העולם הגויי – חייבים לראות ולדעת מה טיבו של העולם הגויי. באותו יום שישי שלפני המלחמה כשדה-גול הודיע על עמדתו הניטראלית, כשקראנו בעיתון מה צרפת אומרת, ובנפש היה כל-כך עגום, והלב היה כל-כך דווי, עליתי לשיבה, באותו הכפר שזכה ששמו של מרן הרב זכר צדיק וקדוש לברכה נקרא עליו, ובשיחת ליל-שבת בפני תלמידי הישיבה, עמדתי על הפסוק "ויותר יעקב לבדו" – נשארנו לבדנו במערכה, והוספתי שרבותינו הרגיעו והוסיפו במדרש: "הדא הוא דכתיב ונשגב ד' לבדו ביום ההוא", והסברתי: כשלמדתי ב"שיבת מרכז הרב" בירושלים, שמעתי מפי מורי ורבי הרב ר' צבי יהודה הכהן קוק – שיאריך ימים ויוסיף להרבות חזון ולהאיר נתיבות בישראל – ביטוי שהיה אז בשבילי חדש לגמרי: "הפוליטיקה האלקית" – גם לקב"ה יש דרך פוליטית משלו.

עתה רוצה כנראה הקב"ה שנדע כי "אשור לא יושיענו ועל סוס לא נרכב" (הושע יד, ד) – לא על אנגלים סמכנו ולא באמריקה נבטת, ועתה גם צרפת לא תושיענו. הם, הגויים, מסוגלים לבוא ולומר: הברית אשר כרתנו לפני תשע-עשרה שנה, הערבות שנתנו, שוב אינה קיימת. אבל לא כך אומר הקב"ה שאפילו "בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים

לכלותם להפר בריתי אתם". הקב"ה איננו מפר בריתו עם עם ישראל. בוקר, בוקר, אנחנו אומרים: "אבל אנחנו עמך בני בריתך, בני אברהם אוהבך שנשבעת לו בהר המוריה, זרע יצחק יחידו שנעקד על גבי המזבח, עדת יעקב בנך בכורך", ובמוסף של ראש השנה אנחנו מסיימים את פסוקי הזכרונות ב"ברוך אתה ד' זוכר הברית". הקב"ה, "זוכר הברית ונאמן בבריתו וקיים במאמרו". ואנחנו מקווים ואנחנו מאמינים כי גם הפעם יראה לעיני הגויים שהוא בעל הברית הנאמן של עם ישראל לדורותיו: "שבכל דור ודור עומדים עלינו לכלותנו והקב"ה מצילנו מידם".

לפני עשרים וחמש שנה היה הדבר האיום והנורא הזה: אומות העולם נחלקו לשנים, חלקם מצד אחד הורגים, רוצחים ושורפים, וחלקם מצד שני עומדים על הדם, עומדים ושותקים. אף מפציץ אחד לא שלחו להפציץ את משרפות טרבלינקה, מיידנק ואשוויץ. גם הפעם חזינו וראינו את הדבר האיום הזה, כיצד עמים מתחמקים מלמלא התחייבותם כלפי עם ישראל, כיצד הם עומדים על הדם. זהו גילוי אחד כבד-עוון, כבד-פשע – גילוי מהותו של העולם הגויי. זה לקח גדול מאוד לכל הכנענים למיניהם, יכירו וידעו מה זה עולם הגויים.

ב. והגילוי השני הוא הגילוי של העולם היהודי: – גילוי החסד, ההתלהבות והחרדה בחו"ל, והגילויים המופלאים של אחוות אחים ורעים במדינה כולה לפני הקרבות, הגילוי של מסירות-הנפש של בחורינו, של חיילינו, של כל אחד למען השני בשעת הקרבות. גם הרמטכ"ל הודה בשיחה פרטית: "ידעתי שילחמו טוב ויפה, אבל שכך ימסרו את נפשם אחד למען השני – זאת גם אני לא יכולתי לתאר לעצמי". כל אחד שמע את הסיפורים של מסירות נפש שלמה, בחורים שרצו לקראת מוות בטוח למען הצלת חבריהם, גילויים עצומים שרק יהודים מסוגלים להם. הגויים מחפשים, חוקרים ודורשים מהו הנשק הסודי שלנו? אכן הנשק הסודי שלנו הוא לכל העמים – אבל "מען קען דאס ניט נאכמאכן" (אי-אפשר לחקות זאת). זהו הנשק הסודי מהר המוריה, זהו הנשק הסודי ממעמד הר-סיני שממנו "ירדה שנאה לאומות העולם", נשק סודי שרק "מי שרגלי אבותיו עמדו על הר-סיני" יודע להשתמש בו כהלכה, להעלות אותו ממעמקי נפשו, מנבכי נשמתו, בשעת רצון, בעת התגלות מיוחדת.

נפגשתי לא פעם עם יהודים לומדי תורה, שטענו ואמרו: "הרב קוק זצ"ל, הרב חרל"פ זצ"ל, מדברים על קדושת נשמת ישראל, על טהרת נפש ישראל? איפה רואים את זה? אלה דברים פיוטיים, דברי חזון, דברי שירה!" – לא! זוהי מציאות ממשית, הנה ראינו את הנפש היהודית במעמקה, במעמקי בית גנזיה, עכשיו ראינו זאת כולנו. אכן כך ראה הרב זצ"ל, כך ראה ר' יעקב משה זצ"ל את נשמת ישראל. מה שאנחנו רואים רק אפס קצהו, ראו הם בשלמות הרבה יותר גדולה. כך הם ראו כל יהודי בחיי כל יום יום. מה שאנחנו תופסים בשעת אתערותא מיוחדת, בשעת התגלות מיוחדת, תפסו הם מדעת-עליון שחפפה עליהם בכל עת

ובכל שעה. עיינו נא מחדש ב"אורות", קראו נא בכרך ו' של "מי מרום – ממעיני הישועה" – ותמצאו שם דברים שרק הימים הללו מסבירים אותם. רק עכשיו זכינו לביאור הדברים המופלאים הכתובים שם. נתגלה מחדש העולם היהודי, הנפש היהודית, הקודש היהודי, השגב היהודי.

"ושאבתם מים בששון ממעיני הישועה!" – עכשיו הזמן לשאוב ולאגור, ולחקוק במעמקי לבנו מה שאנחנו רואים וחוזים, שכל יהודי ויהודי זה ספר תורה, גויל קדוש, שעליו כתוב "שמע ישראל", הזכרנו את ההתגלות בשעת הקרב, ועדיין עלינו לציין את ההתגלות על יד הכותל המערבי. מהיכן נובעת אצל אותם הבחורים מחוגי "השומר הצעיר" ו"הקיבוץ המאוחד" אותה ההתרגשות הגדולה על יד הכותל? מי הכניס בלבם את אותן ההרגשות המביאות לחוויה הזאת? באילו דרכים מופלאות חדר ללבם יחס עמוק לקודש ולמקדש? יש כנראה דרכי־פלא באופייה של אומה זו, נתיבות־סוד לנשמה הישראלית, והדברים הללו טבועים בשכבות של הנפש, שיש צורך להעלותם, לגלותם. כשמגיעים למעמד נשגב, מתגלה פתאום שהנפש היהודית כוללת בתוכה את כל הדורות: או להט־עקדת־מוריה, את רטט־מעמד־סיני, את הכמיהה לחזון הנביאים, הכל חי בה, הכל קיים בתוכה. ואנחנו צריכים רק להאשים את עצמנו על שבימים רגילים, אין אנו מצליחים להגיע לשכבות העמוקות הללו. אין לנו מקדח שיצליח לחדור שם, לגלות ולחשוף את האור הגנוז במעמקים הללו. אולם כולנו הראינו לדעת, כי בנפש היהודית יש לא רק חסד ורחמים ומסירות נפש, אלא גם עומק אמונה והדרת קודש. זאת ראינו וזאת צריך להראות לכל מי שאפשר להגיע אליו, שיתחילו כולם להאמין בקדושת ישראל, שיתחילו להאמין בעם ישראל ובכל נפש ונפש מישראל.

ג. והגילוי השלישי – הגילוי הגבוה ביותר, הגילוי העליון ביותר – הגילוי האלקי, גילוי שכינה. כי "עין בעין יראו בשוב ד' ציון", כי "ונגלה כבוד ד' וראו כל בשר יחדו כי פי ד' דבר". נתגלה הכוח האלוקי העל־טבעי של "ויהפך ד' את הקללה לברכה!" קללת חוצפתו של נאצריה, קללת פזיזותו של או־תאנטי, קללת הססנותה של הממשלה שלנו בפתיחת המערכה (עד שאפילו חוסיין התייאש ורץ לקפץ למערכה) – כל הקללות הללו הפכו לברכה עצומה. רק הקב"ה יכול היה לצרף כל־כך הרבה קללות ולהפכן לברכה אחת – ברכת שחרור ארץ ישראל, ברכת כיבוש ירושלים והר־הבית, גאולת עיר הקודש והמקדש.

ודאי הגילוי האלקי תלוי גם בגילוי האנושי, גם באתערותא דלתתא. "קול ד' בכוח" – בכוח־הגבורה המופלא של צה"ל; "קול ד' בהדר" – בהדר המופלא של התנהגות חיילינו, בינם לבין עצמם, בינם לבין שבויי המלחמה, ביחס לבורחים מן המערכה.

ה. שליט מצרים.

ו. מזכ"ל האו"ם.

העניין האלקי הזה, שהאתערותא דלתתא הייתה לו רק בבחינת "פתחו לי כפתחו של מחט", זה עורר אתערותא דלעילא בבחינת כ"פתחו של אולם", הרבה יותר משפיללנו, משתיארנו לעצמנו, זה צריך להיאמר ולהתחזק. זה צריך להיות ברור, ויש לחזור על זה עשרות פעמים, כפי שנאמר בישיעה "למען יראו, ויידעו וישימו [על לב] וישכילו יחדו, כי יד ד' עשתה זאת, וקדוש ישראל בראה" (ישעיה מא).

ישעיהו הנביא יודע שיש לנו ויכוח עם חסרי-אמונה, ועל כן היא חוזר ומדגיש למען יראו, הוא קורא ומזרז: "לכו חזו מפעלות ד'"! הסתכלו והעמיקו בהם בעומק-דעת עד שיגיעו לתשומת-לב כללית, עד אשר ישכילו יחדו, כי "יד ד' עשתה זאת וקדוש ישראל בראה", עלינו להכריז עכשיו בפני כל העולם – עולם חסר-אמונה – כי "ד' הוא האלוקים". עוד לפני כאלף שנה כתב רבנו בחיי ב"חובת הלבבות" שעצם קיומו של עם ישראל, הוא הוכחה למציאות האלקים. ומה שנאמר בחובת הלבבות כבר נרמז לפני כן מפי רבי שמעון בר-יוחאי בפרשו את הפסוק "ואתם עדי נאום ד' ואני אל – כשאתם עדי אז אני אל" (ספרי, וזאת הברכה סי' שמו). עדות זאת לעיני כל באי עולם, העדות שהשכינה שורה בישראל, חזרה והושמעה מחדש בלהבות-אש, באש הטנקים והתותחים של צה"ל, בטיסה המופלאה של המיראז'ים, שוב נתגלו כוחות מופלאים – "וראו כל עמי הארץ כי שם ד' נקרא עליך", קול ד' נתגלה עכשיו בכוח ובגבורה בעוז ובמסירות. ה"אתה בחרתנו" הוכרז מחדש. עלינו להיעזר בפרסומי ניסא, ב"שיחו בכל נפלאותיו" גם לביצור מעמדנו המדיני, אולם בעיקר חייבים אנחנו להשתמש בכל גילויי השכינה להפיץ דעת-אלקים בעולם, לחזק אמונה בעולם חסר-אמונה, לא רק כלפי אותה מדינה שהאתיאזים שייך לאידיאולוגיה המוצהרת שלה, אלא גם כלפי המדינות המזכירות שם שמים בשפת-המליצות.

אנחנו צריכים לקדש שם-שמים ברבים לעיני כל העולם כולו, ישמעו כל נדחי ישראל את קריאת "שמע ישראל" שלנו והאזינו כל יושבי תבל להזמנתנו; "לכו ונלכה באור ד'"! כי הנה נראתה כאן יד ד' הגדולה, התגלות אלהים כזאת שמעטים כמותה בהיסטוריה האנושית כולה, ויגיעו דברינו מסוף העולם עד סופו, ויתקיים מקרא שכתוב "וראו כל בשר יחדו כי פי ד' דבר".

ד. "על הר גבוה עלי לך מבשרת ציון, הרימי בכוח קולך מבשרת ירושלים, הרימי אל תיראי, אמרי לְעָרֵי יְהוּדָה הִנֵּה אֶלְקֵיכֶם" (ישעיה מ, ט).

מִרְן הֲרַב זַ"ל פִּירַשׁ אֶת הַחֵלֶק הָרִאשׁוֹן שֶׁל הַפְּסוּקִים פִּירוּשׁ נִפְלֵא: צִיּוֹן מִסְמַלֶּת אֶת הַמְּלָכוֹת בִּישְׂרָאֵל וִירוּשָׁלַיִם אֶת הַקְּדוּשָׁה בִּישְׂרָאֵל. מִדּוּעַ פּוֹנֵה הַנְּבִיא וְאוֹמֵר לַמְּבַשְׂרֵת צִיּוֹן שֶׁתַּעֲלֶה עַל הַר גְּבוּהָ, וְאִילוּ לַמְּבַשְׂרָה יְרוּשָׁלַיִם הוּא רַק אוֹמֵר הַרִימִי בְּכּוֹחַ קוֹלְךָ? מִסְבִּיר הַרַב זַ"ל וְאוֹמֵר: צִיּוֹן, הַתְּנוּעָה הַצִּיּוֹנִית הַשּׁוֹאֶפֶת לְהַחֲזִיר אֶת הַמְּלָכוֹת לִישְׂרָאֵל, הִיא מְשִׁמְעָה אֶת קוֹלָהּ בְּכּוֹחַ, שׁוֹמְעִים אֶת קוֹלָהּ מֵעַל בְּמֹת הָעוֹלָם. אֲבָל אֵיךְ מְדַבֵּרֶת הַצִּיּוֹנִית הַחִלּוֹנִית? הִיא

רק תובעת מעמד בשם זכות ההגדרה העצמית של הלאומים, כמו כל הגויים המדברים על זכותם לעצמאות, לשלטון בארצם, כמו שדיברו הפולנים, הליטאים, האסטוניים וכו'. ירושלים היא סמל הקדושה בישראל, עיר הקודש והמקדש. מבשרת ירושלים – היא עומדת על הר גבוה, היא עומדת במקום הנכון, דבריה ממקום קדוש יהלכון, היא מדברת בשם ד'. אולם היא חלשה מדי, קולה לא ישמע, היא כאילו יראה להרים את קולה. ולכן פונה הנביא למבשרת ציון ואומר: מדוע אתם עומדים אי-שם למטה, יחד עם עמים אחרים, ומדברים בשם הרעיונות הרגילים של הגויים? עלו על הר גבוה, דברו בשם ד', בשם הבטחות התורה, בשם חזון הנבואה, בשם ישעיהו הנביא.

ופונה ישעיהו הנביא אל מבשרת ירושלים ואומר לה: מבשרת ירושלים, אנשי הקודש והמקדש, אתם עומדים במקום הנכון, אתם מדברים בשם ד', אך אינכם מאורגנים, לא שומעים את קולכם, "הרימי בכוח קולך, הרימי אל תיראי". עלינו להתפלל שציון וירושלים יתלכדו יחדו, יחד יעלו על הר גבוה, יחד ירימו בכוח קולם, ברום עולם ידברו בשם ד', ואז נגיע גם לסיפא של דברי הנביא, לאמירה המיוחדת – הנוספת לערי יהודה.

לכאורה מה קרה כאן? אחרי מבשרת ציון, אחרי מבשרת ירושלים, צריך עוד להגיד משהו נוסף לערי יהודה? אכן הנביא חזה את הדברים מראש: למבשרת ציון כבר זכינו, אף זכינו למבשרת ירושלים, זכינו להכרזת ירושלים כעיר שבה שולט שלטון יהודי. אך טרם זכינו להכרזת יריחו היהודית, טרם זכינו להכרזת חברון כנחלת אבות שחזרה לבנים, עוד טרם זכינו להכרזה כללית על הארץ אשר ניתנה לנו לאחוזת עולם. מדברים על "הגדה המערבית" איפה מצאו את ההגדרה הזאת בתנ"ך או במשנה? איזו גדה מערבית? יש ארץ ישראל! נחלת יהודה ובנימין, אפרים ושומרון! נחלת "שבטי יה עדות לישראל" וכל זה שייך לנו, זאת חזה הנביא ואומר: לאחר שזכינו כבר למבשרת ציון, למבשרת ירושלים, יש עוד להגיד משהו גם לערי יהודה, לבשר גם להם "הנה אלוקיכם!"

אנחנו צריכים לדעת כי כשם שהקב"ה החזיר לנו את ירושלים עיר הקודש, כך החזיר לנו הקב"ה גם את ערי יהודה, כמו שלמדנו ברש"י בפסוק הראשון של ספר בראשית: "ולמה התחיל מבראשית? משום כוח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גויים – כל העולם של הקב"ה, ברצונו נתנה לכם וברצונו נטלה מכם והחזירה לנו. איננו יודעים במה זכינו, אך הוא החזיר לנו. ומה שהחזיר צריך להיות שלנו ואין רשות למישהו לוותר "את אשר יורישך כמוש אלוהיך אותו תירש, ואת כל אשר הוריש ד' אלקינו מפנינו אותו נירש", אותו נחל נחלה שאין לה הפסק – נחלה לנו ולדורותינו.

הגיעה השעה שאחרי מבשרת ציון ואחרי מבשרת ירושלים יבושר, יוגד, יאמר לערי יהודה: "הנה אלוקיכם!" זה לא בא בדרך הטבע, במועניכם ראיתם כי היה זה ענין אלקי, הוא

שהחזיר לנו, והוא גם שיתן לנו את כל הארץ לאחוזת-עולם, הוא יגאלנה ויגאלנו גאולה שלמה, במהרה בימינו אמן.¹⁴

15

**"יחיינו מיומים ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו"
הרב עובדיה יוסף (תרפ"א-תשע"ד)
הראשון לציון וראש מועצת חכמי התורה**

אנו בטוחים שגם בדורנו זה שב"ה רבו חובשי ביהמ"ד למעלה מרובה יושבי בשבת תחכמוני בישיבות הקדושות, ומי גרם שעומדות היו רגלינו במלחמה, בשעריך ירושלים [שערים] המצוינים בתורה.

ועל כל פנים ודאי שלא הגענו לאותו דור דעה של חזקיה שעליו אמרו "שקר החן והבל היופי אשה יראת ה' היא תתהלל", זה דורו של חזקיה (סנהדרין כ.). שעלו יותר מדור משה ויהושע. אבל עלינו לומר שיר ושבחה להשי"ת השם נפשנו בחיים ולא נתן למוט רגלינו. כך בעינינו ראינו נפלאות ה' עם עבדיו בדרך נס שהגביה ידי חיילינו הטייסים ששיברו מלתעות עול והפיצו לרסיסים את כל שדות התעופה של מצרים עיראק ירדן וסוריה. רוח חזק מאת ה' מפרק הרים ומשבר "סלעים", ראשי תיבות: סוריה, לבנון, עיראק, ירדן, מצרים. ברוך ה' צורי המלמד ידי לקרב ואצבעותי למלחמה.

המלחמה נכפתה עלינו ע"י צוררנו, ולא אנו שיזמנו לצאת לקרב, אני שלום וכי אדבר המה למלחמה. כמה צעדים דיפלומטים קדמו למלחמת ששת הימים לרכך את קשיחות לבם של חוסיין ושל נאצר, וכל מאמצינו עלו בתוהו. וליכא מידי דלא רמיזא באורייתא, כי בפרשת דברים, ואשלח מלאכים ממדבר קדימות אל "סיחון (אותיות "חוסין"), מלך חשבון, אעברה בארצך, וכו', ולא אבה סיחון וכו' כי הקשה ה' את ערפו ואמץ את לבבו למען תתו בידך כיום הזה. וכל זה התרחש לעינינו כדי לזכות בשלמותה של ירושלים דדהבא, ונכבוש את כל ערי יריחו, שכם, ג'נין, חברון, וטול כרם, רמאללה, לטרון וקלקיליה, מרחבים ושטחים עצומים, במשך יומיים, בבחינת "יחיינו מיומים, ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו".

המסקנא הנדרשת מאתנו לאור הגילויים האלה אשר הגדיל ה' לעשות עמנו, האם נשב בחיבוק ידיים? עלינו להתאזר בעוז ותעצומות לגבר חיילים ולקבץ פועלים לתורה וליראת ה' טהורה, תחלה וראש לבצר את חומות קהלינו "הדתיים", לפורר ולהרחיק כל שנאה ומדון מפלגתיים, נקרב עצמינו לחיות באהבה ובאחוה בלימוד התורה ועשיית חסד. ואח"כ לקרב רחוקים בזרוע במתק שפתיים לנצל את ההתעוררות שהתחילה פועמת בלבם לאור הנסים

שחזו במו עיניהם. "מש"ה רבנ"ו ר"ת מלחמת ששת הימים ראינו בהם נסים ונפלאות. וזהו בזכות התוה"ק שנתן משה רבנו.¹⁵

16

"דור לדור יספר מעשי ד"

הרב מנחם יהודה אושפיזאי (תרס"ה-תש"ס)

רבה של רמת גן וחבר מועצת הרבנות הראשית לישראל

אחי ועמי, בית ישראל בציון! אנו עוד חשים וחיים המצור ששמו עלינו עמי ערב בעזרת רשעי עולם, אנו במרחק ארבעים יום מששת ימי מלחמת מצוה, ומתחושת הניצחון המופלא, אשר דור לדור יספר מעשי ה', והגבורה של הדור הזה, והיתה זו מלחמה גדולה וקשה, אויבנו הקיפנונו מדרום ומצפון ומזרח, להכחיד ישראל מגוי, ואנחנו בה' אלהינו עשינו חיל והוא הביס צרינו על ידי מסירות נפש עילאית של אחינו ובנינו חיילי צבא הגנה לישראל.

עצרת זו אנו עורכים להתעוררות הרבים, להודיה פומבית על עטרת הניצחון ואזכרת גיבורינו הקדושים אשר הערו נפשם למות, ובדמם חזרו וקדשו את אדמת ארץ ישראל והחזירו לבעלותה של האומה למען לחיות בה ולהחזיק בה לעולם, ה"ד.

צבא הגנה לישראל קבע לזכותו, שחידש והדביק המסורת הצבאית הקדומה מתקופת מלכותו של דוד המלך ע"ה, שקבע טקטיקה צבאית הנובעת מתחושה אמונית-פנימית והיה דבק בה תמיד. דוד יצא נגד גלית הפלישתית בדמות רועה צאן, בקרב גלוי ופתוח בלי פחד, הוא הרגיש שרוח ה' תוסס בקרבו וזה נסך בו בטחון ועוצמה להתגבר ולעמוד בכל היעדים במלחמה ולנצחם, זהות דומה ראינו בחיילי ישראל במלחמת ששת הימים.

ארבעה מלכים היו במלכות יהודה: דוד, אסא, יהושפט וחזקיהו. שלושת האחרונים לא הדביקו את דוד והיו יראים להסתער על שונאיהם ובחרו בדרכים אחרות להתגונן נגד אויביהם והצליחו להביא הישועה לישראל. דוד היה הראשון שקיים צוואת הזקן "ידך בעורף אויביך" וכה אמר להקב"ה לפני צאתו למלחמה "ארדוף אויבי ואשיגם ולא אשוב עד כלותם". הוא תמיד רדף אחרי השונאים ולא נתן להם אפשרות שהם ירדפו אותו, כי תחילת מפלה היא הבריחה. מלחמת תנופה ומנוסת בהלה של האויבים היא הקו המלחמתי של דוד, אין פחד ואין נסיגה כאשר תחושה נפלאה אופפת אותך, "ה' לי לא אירא".

האמונה באלוהי ישראל מהווה את המשאב הבלתי נדלה והבלתי נפסק של גבורה נפשית המתעוררת בלוחם הישראלי, ודוד בשיא הצלחתו וגבורתו על אויבי ישראל שר שירה נפלאה: "ברוך ה' צורי המלמד ידי לקרב אצבעותי למלחמה". "ואתה ה' משגבי, מגיני ובו

חסיתי, הרודד עמים תחתי". התושייה והתנופה, המסירות וההתעלות, תכונת הנפש היהודית הגדולה על כל שלל אורותיה שהתגלתה במלוא זהרה בימים גדולים אלו, באנשים שעשו מלאכת הקודש בדבקות מוחלטת למטרה, בשלמות גדולה במפעלנו ההיסטורי, זהו אחד הנסים האדירים, ומעמד נשגב, המחזיר עטרת הגבורה של נעים זמירות ישראל, משורר האמונה והביטחון באלוהי ישראל, והלוחם מלחמת ישראל, לעם קדוש היושב בארץ ה' ומחזיק בנחלת אבותיו.

הגבורה העילאית המתעוררת בבחורים שהם שקטים וכמעט ביישנים בבית, ובקרב נלחמים הם כאריות, זה הוא הנס המופלא של תקופתנו, זו היא התגלות אלוהית נפלאה החופפת על כל הדור במסתרים.

במערכה זו זכינו שהוחזרה לידינו ארץ ישראל עם כל חמודותיה, מדבר סיני, הגולן ועד הירדן. גולת הכותרת של הניצחון הוא החזרת ירושלים עיר דוד עם ההר שעמד עליו הבית הגדול, בית הבחירה עם הכותל המערבי שריד בית מקדשנו, חברון עיר האבות עם מערת המכפלה; בית לחם עם קברה של רחל אמנו השוכנת על אם הדרך, שכם ויריחו בית אל ושילה. הכל זה הוא אדמת קודש נחלת ישראל לעד.

צה"ל רשם בדם ואש קיום הנבואה "ושבו בנים לגבולם", רחל אמנו לא רק שהיא מונעת קולה מבכי עתה; היא פושטת בגדי אלמנותה, לובשת בגדי הוד ותפארת לקבל בניה המתחבקים עליה ומזילים דמעות על מצבת קברה.

המשמעות ההיסטורית של מלחמת ששת הימים המכה הדים מרשימים בהיסטוריה העולמית, יתכן שלא היתה דוגמתה מימות יהושע בן-נון בהיקף כזה. בסערה וגבורה. היא כלולה בנחמת הנבואה שהבטיחה ושבנו בנים לגבולם, על גלי האתר נשמע קולה של רחל הקוראת לבניה הנפוצים בכל העולם; בני, שובו הביתה. האימא מצפה לכם! השומעים היהודים? העם היהודי לבו פועם לקראת ההתרחשויות הגדולות הבאות לפנינו. ההשראה שבאה עלינו לא תרפה, אנו צועדים בתקופה שנביאינו חזו אותה ומסורה לישראל בפרקי הנבואה.

"צהלי ורוני יושבת ציון כי גדול בקרבך קדוש ישראל". כל המקומות שהוזכרו אינם רק אתרים היסטוריים, כל אתר הוא תופעה נבואית נצחית שהכינו האבות לבניהם אחריהם. האבנים, המצבות, מדברות אלינו בשפת הנשמה היהודית. עדים אנו למחזה מרנין, לבבות אטומים נפתחים ופורץ מעין של געגועים ודמעות, לתפארת וזוהר העבר שעקבותיו חשים גם בהווה, יהודים רצים להתייחד עם הבורא ליד הכותל המערבי ומרגישים גילוי שכינה. עולים למערת המכפלה וכאילו מציצים בפנים המערה ונזכרים באבות ומעשיהם הנצחיים. בכל מקום בארץ המוחזרת לנו אנו חשים את הנצחיות של היהדות, המנצחת משעבדיה וחוזרת לעצמיותה ומהותה הרוחנית הישראלית.

נודה ונכיר טובה בהכנעה וענוה לה' אלוהינו על כל החסד והתשועה שגמל עמנו, יערה עלינו רוח ממרומים ללכת בדרכיו ולשמור מצוות התורה, נקדש את השבת בכבוד ותפארת. נשמור על כבוד עמנו ולא נתערב עם שונים, נשמור על כבוד וקדושת גיבורינו הקדושים והטהורים לחיות חיים צנועים וטהורים כעם גדול וקדוש.

כתב מרן הרב זצ"ל בחזון רוחו לפני שבעים שנה: תחיית ישראל בלאומים, תחיית ארץ ישראל בארצות, המלאות כולן רזי עולם, דופקות בקרבנו את דפיקתן בחזקה, והנה החזון מתחיל להתנוצץ, האומה הרזית שבה לארץ הרזים, ארץ הפלאות מתחלת להיות נודעת בחיים.

והחיים בבאם אל תוכה אינם יודעים את עצמם, כי הם נתעלו, כי קודש קדשים הם, אבל עלילות לעלילות יצטרפו והאור יבקע מציון, וגור אריה יהודה יחל לחוש את רעם גבורתו (יפו, ז' טבת תרס"ט, אגרות הראי"ה ח"א, רלג).¹⁶

17

קריאה לבני ישיבות

הרב חיים פרדס (תרצ"ד-תשנ"ט)

אב בין דין בת"א

היינו עדים למהלכים המפתיעים ולהתרחשויות הבלתי צפויות מראש שאירעו בשבועות האחרונים. כששולשלת של חנק העשויה חוליות של שנאה עשווית אפלה, הקיפתנו מכל עבר, ועולם מודרני מלא תרבות ומדע מתקדמים שותק ומחריש למראה עדת הזאבים המתנכלים לכבשת ישראל במדינתה. והנה מתוך מצב רוחני וחומרי ירוד ומדולדל של ערב המערכה על כל מאבקי היהדות והמוסר שהיו בו, זינק קם וניצב כשחל וכלביא דור שלם שהיה נתון ראשו ורובו בעולם של חול וחילוניות, וברוממות רוח, חירוף נפש והתנדבות מופלאה פרץ אל עבר כל החזיתות למען הצל את שארית הפליטה ששרדה מן הטרף האכזרי באירופה ובנתה לה בית וקן בארץ האבות. לפתע הוסרו מחיצות ופרגודים שבין איש לרעהו ושבין גוש למשנהו ושנאת חנם של אמת, הפכה לאהבה יוקדת היום.

גלויות השקועות בטמיעה והתבוללות נעורו לאחוה יהודית בוערת, ניצוצות כבויים נצתו וגחלים עוממות העלו רשפי אש, וכך יצאנו עם שלם חבוקים ודבוקים כאיש אחד בלב אחד חזית ועורף, אנשים נשים וטף להגן בעזרת ה' על עמנו וערי אלקינו. ובזכות האחדות הזאת נגלה עלינו "בעל מלחמות זורע צדקות מצמיח ישועות" והדביר אויבינו תחתינו וניפץ שריונות שונאינו.

הבה נפקח עיניים ולבבות וניטיב לראות ולהבין כי נחלי דמעות הכותל המערבי המשוחרר שבקעו מעיני רבבות אלפי ישראל קרובים ורחוקים, מעומק הנשמה היהודית הטהורה הם באים, וכי גאוות הניצחון הלאומי והצבאי רוויה בגעגועי מעמקים אל קברי אבות ואמהות קדומים ובגל של אמונה באלקים ששטף את הארץ כולה. שומה עלינו לקבוע בפרהסיה מכוחם של מקורות מפורשים, כי שכבת החילונית העבה והמגושמת הרובצת עלינו בכל כובדה אינה אלא קליפה חיצונית גרידא ותו לא. למטה ממנה, מבעד למעטה החול הגס, מעינות של קדושה זכים מפכים בכל עוז וממעיינות אלה, אך ורק מהם ומתוכם בוקעת ועולה שפעת הגבורה והיצירה הגדולים והעצומים של הדור הזה שהוא בבחינת "אני ישנה ולבי ער" (שה"ש).

אי־אפשר לנו בשום פנים להוסיף ולהסתגר בד' אמותינו ולראות את בני הדור הזה כאילו עיקרם תקוע בחול ובחילונית ואילו התלהבות הקודש שהקיפתם אינה אלא תופעה שטחית וחולפת, ח"ו. כאילו מאליה בוקעת ועולה ההכרה כי הקודש הוא הוא נשמת כל המתרחש בארץ מראשית ביסוס הישוב החדש ועד היום הזה, ואילו החול גם כשהוא בתקפו המדכא אינו אלא טפל ועתיד הוא להתבטל ברוב של קדושה במהרה, אי"ה.

בידינו ממש הדבר לקרב רחוקים הצמאים במעמקי לבם לקרבתנו. בידינו להזרים יובלים, יובלים של אמונה ושל קדושה ממעיינות האיתן שכה נתברכו בהם בתי מדרשינו שהם בארות החיים של העם והארץ. לשם כך עלינו לגדל בתוכנו גידולי פאר שכוחם בפה ובעט אשר יהיו מסוגלים ומוכשרים להסברת היהדות והפצתה בכתב ובע"פ.

לשם כך עלינו לשקע מוחנו ולבנו גם באוצר האגדה והמחשבה היהודית שכה הוזנח בין כתלי ישיבותינו, ואשר כה חיוני הוא להרוות צימאוננו של הנוער, "וממרחקים יזכרנוי וחי את בניהם ושב" (זכריה) כי הימים האלה פעמי משיח מתנגנים מתוכם.

כמה הולכים ומתאשרים ומתחזקים יסודות מחשבת רבנו הרב א. י. הכהן קוק זצ"ל, חוזה מדינת היהדות שגם מצבת קבורתו שוחררה בימים אלה, אשר העמיק לראות בעין בני דורנו רוח הקודש מקשקשת כזוג כתשוקתה לעלות ולהתגלות.

הבה נגלה גם אנו מסירות וערבות לכל העם, ונקיים בעצמנו מקרא שכתוב: "אחזתיו ולא ארפנו עד שהבאתיו אל בית אמי ואל חדר הורתי", "אנהגך אביאך אל בית אמי – תלמדני אשקך מיין הרקח מעסיס רמוני", "צאי לך בעקבי הצאן ורעי את גדיותיך על משכנות הרועים" (שיר השירים).

עלינו להכשיר עצמנו לומר לעם היקר והנפלא הזה בכל להט אמונתנו העמוקה האצורה במצבר הקדושה העצום אשר בישיבות:

מקדש מלך עיר מלוכה, קומי צאי מתוך ההפיכה, רב לך שבת בעמק הבכא, התעוררי התעוררי כי בא אורך קומי אורי, עורי עורי, שיר דברי, כבוד ה' עליך נגלה!¹⁷

תשרה שכינה במעשה ידיכם
הרב עובדיה יוסף (תרפ"א-תשע"ד)
הראשון לציון וראש מועצת חכמי התורה

חז"ל אמרו: כל כנסיה שהיא לשם שמים סופה להתקיים, בדרך כלל באי כנס, שנאספים לדון יחד על עניינים ציבוריים, לא תמיד משתווים כולם בדעותיהם, שהרי "כשם שאין פרצופיהם דומים זה לזה, כך אין דעותיהם שוות זו לזו" (ברכות נח). וכל אחד מביע את דעותיו לפי תפיסתו והלך מחשבתו אולם מטרה משותפת לכולם וכל שאיפתם להרבות כבוד שמים, וכבר אמרו: כל מחלוקת שהיא לשם שמים סופה להתקיים. וכמו שאמרו גם כן (קידושין ל): "לא יבושו כי ידברו את אויבים בשער, אפילו האב ובנו הרב ותלמידו שעוסקים בתורה בשער אחד נעשים כאויבים זה את זה, ואינם זזים משם עד שנעשים אוהבים זה לזה, שנאמר: את והב בסופה". כי המטרה האחידה והמשותפת שביניהם היא בבחינת "הבריח התיכון" המבריח מן הקצה אל הקצה, כן יתאחדו ויתלכדו באי הכנס העיוני הזה באהבה ואהדה, שלום ורעות ואף ויכוחים יהיו נאמרים בדרכי נועם, כי דברי חכמים בנחת נשמעים **ועל ידי כך** יגיעו לתוצאות ומסקנות חיוביות להגדיל תורה ולהאדירה. וכמאמר חז"ל: וכל העוסקים עם הציבור יהיו עוסקים עמהם לשם שמים שזכות אבותם מסייעתם וצדקתם עומדת לעד ואתם מעלה אני עליכם שכר הרבה כאילו עשיתם". ותשרה שכינה במעשה ידיכם.

מורי ורבותי! בימים אלה התרחשו נגד עינינו נסים ונפלאות גדולים ועצומים במלחמת "ששת הימים" כי גבר עלינו חסדו ואמת ה' לעולם. ונתקיים בנו הכתוב: 'כל כלי יוצר עליך לא יצלח' - בזירת הקרב ובמערכות המלחמה, 'וכל לשון תקום אתך למשפט תרשיעי' - במערכה המדינית, 'זאת נחלת עבדי ה' במה נקדם ה', נכף לאלוקי מרום, הגיד לך אדם מה טוב ומה ה' דורש ממך כי אם עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת עם אלוקיך. אנו נדרשים לאזור חיל, להרבות בתורה ובמעשים טובים ולנצל את השעה הגדולה הזאת לקרב רחוקים, שהתעוררו בלבם ניצוצי הקדושה לשוב אל ה' ואל תורתו, משפטיו וחוקותיו, לטוב לנו כל הימים, ומי יתן והיה לבבם זה להם כל הימים.

ואסיים בדברי המכילתא: "מי כמוך באלים ה' נורא תהלות עושה פלא, אראה לבנים מה שלא הראיתי לאבות, שנאמר כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות", לכאורה אין הראיה מובנת, שמתחלה אמר שיראה לבנים מה שלא הראה לאבות, ומסיים כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות, אותו דבר, ולא יותר. ומפרש הגאון "אור שמח" (בספרו "משך חכמה" פר' בשלח) בשם מר זקנו הגאון, כי ידוע שכשמתרחש איזה פלא הוגים בו אך זמן

מסוים לאור התפעלותם מאותו פלא, אבל לאחר זמן הפלא משתכח קימעא קימעא, שכיון דדש דש, ואין עוד הדבר לפלא בעיניהם, שהרגל נעשה טבע. כן הדבר במעשה גבורותיו של הקב"ה, כי אמנם עשה לנו נסים ונפלאות במצרים, והשיב נקם לצריו במכות דם צפרדע כנים וכו', וגם החרטומים העקשנים הודו אז ואמרו: 'אצבע אלהים היא', אולם אם יחזור הקב"ה על אותם נסים עצמם, ולהביא מופתים באהלי חם, אז מה החידוש? לכן כשאמר הכתוב "נורא תהלות עושה פלא", להבא, בודאי שהכוונה שיראה לבנים מה שלא הראה לאבות, כי אז יקרא הדבר "פלא" וזהו: כימי צאתך מארץ מצרים אראנו "נפלאות".

יהי רצון, שכשם שהקב"ה היה עמנו והפליא חסדו ואמתו אתנו, וגבר ישראל על אויביו, כן יהיה ה' עמנו, אל יעזבנו ואל יטשנו ויוסיף לעשות לנו נסים ונפלאות אשר לא נבראו בכל הארץ ובכל הגויים, ונזכה לחזות בקיבוץ גלויות ישראל מכל התפוצות, ותקוים בנו נבואת צפניה: בעת ההיא אביא אתכם ובעת קבצי אתכם כי אתן אתכם לשם ולתהילה בכל עמי הארץ בשובי את שבותכם לעיניכם אמר ה'; ותחזינה עינינו בבניין בית קדשנו ותפארתנו, ישראל נושע בה' תשועת עולמים, אמן!¹⁸

19

"אתה הראית לדעת"

הרב שאול ישראלי (תרס"ט-תשנ"ה)

חבר ביה"ד הגדול ומועצת הרבנות הראשית, ראש ישיבת 'מרכז הרב'

הבעיה העומדת לפנינו, מתמצית, הייתי אומר בנוסח הכתוב "מי יעלה בהר ה' ומי יקום במקום קדשו". היתה לנו מציאות של עלייה בהר ה' – תרתי משמע. הן במובן המציאותי הממשי, הר ה' אשר הורחקנו ממנו בחזקת היד בחורבן הבית השני, אשר היה נמצא בידי זרים ואשר היינו צריכים לצפות לחסדם שיתנו לנו איזו קרן זוית להתפלל שם, והן הר ה' במובן ההתעלות, ההתעוררות הפנימית שקדמה למערכה, שהתבטאה בעיצומה של המערכה כשלעצמה. "ומי יקום במקום קדשו" – כיצד נישאר עומדים בעלייה הזאת, כיצד לא לאבד את ההישגים, שגם כאן המשמעות שלהם כפולה כפי שהזכירו.

בדברנו על ההישגים המדיניים, אני צריך לציין, בניגוד לדברי כב' שר הדתות, כי לא עברנו עוד את הגבולות, כי על כן גם מדבר סיני, כפי שהכוזרי קובע בפירוש, כלול בתוך גבולות ארץ ישראל, והגדה המערבית, כפי שקוראים לה, בודאי ובודאי שכלולה בזה. וגם עבר הירדן היה בעצם בתוך הגבולות הכלליים – אם כי בזמן הראשון, בפרשת מסעי, נזכר בחיוב "הארץ אשר תפול לכם לנחלה" זהו הצד המערבי של הירדן, אבל בתוך גבולות ההבטחה

כלול גם החלק ההוא, ואנחנו גם מוצאים את ההתנחלות של ישראל בתקופה הראשונה לא רק בגדה הזאת כי אם בגדה השנייה.

"מי יקום" כפשוטו, שנוכל להחזיק מעמד בכל אותם המקומות, שהקב"ה ינחה אותנו בעצתו: כיצד להשתלט על כל אותן הבעיות המסובכות ביותר, שלא חלמנו שנעמוד בפניהן והן עומדות בפנינו בכל חומרתן, ו"מי יקום במקום קדשו" גם במובן השני, ואני חושב שהציבור הזה שהתכנס כאן נופו יותר נוטה לכוון הרוחני, לעמידה במקום הקודש: כדי לשמור על ניצוצות ההתעוררות שבקדושה שנתגלו בתקופה הזאת, שלא יכבו, שיהפכו ללהבה עצומה, שתאחז ותאיר את כל בית ישראל, ובעקבות זה גם את העולם כולו, "אתה הראת לדעת" – בפסוק זה מסכם משה רבנו את אשר קרה במשך המהלך הגדול של ארבעים שנות המדבר. החל מהיציאה ממצרים ועד הכוננות הנפשית והמדינית לקראת ההיאחזות בארץ ישראל. הוא מסכם את זה במלים "אתה הראת לדעת". היינו, ראייה וידיעה, ראייה היא בשטח אחד וידיעה בשטח שני. שכן לא כל אשר אנחנו יודעים ניתן לראות ולא כל מה שאנו רואים הופך להיות מציאות של ידיעה. ידיעה היא ענין של הבנה, זה נתון לשכל ולהגיון, לא תמיד יכולים לראות את אשר יודעים. האסטרונומים אשר הגיעו לפעמים להכרת המציאות של כוכב זה או אחר הגיעו בחישוביהם גם לכוכבים כאלה שהם בלתי נראים. ומאידך יש גם ראייה – יש מי שיודע מה שרואה ויש מי שאינו יודע מה שהוא רואה. הראייה איננה מבטיחה עוד את הדעת. הקב"ה על ידי משה רבנו אומר לנו שיש משהו בישראל, שהוא בבחינת ראייה שיש בה מן הידיעה, ובמידה מסוימת גם משום הסבר הידיעה והמחשבה. כשם שמאידך, יש בראייה משום מנוף לידיעה, משום התעוררות פנימית והפיכה חדשה של דברים שבראייה למנוף של עשייה.

הנסים, לא רק אלה שקרו בימינו ואשר רחוקים אנו מלהסביר אותם, אלא גם נסים בכלל, אינם עדיין משהו המבטיח מסקנות החלטיות, כפי שלכאורה אפשר לראות את זאת. הרמב"ם בהלכות יסודי התורה אומר: "משה רבנו לא האמינו בו ישראל מפני האותות שעשה, שהמאמין על פי האותות יש בלבו דופי, שאפשר שיעשה האות בלט וכשוף, אלא כל האותות שעשה משה במדבר לפי הצורך עשאו. היה צריך להשקיע את המצריים – קרע את הים והצלילן בתוכו, צרכנו למזון – הוריד לנו את המן, צמאו – בקע להן את האבן, כפרו בו עדת קרח – בלעה אותן הארץ, וכן שאר כל האותות".

האמונה היא במעמד הר סיני, בדת. את הראייה ניתן להסביר, אם בהסברים המניחים את הדעת, ואם בהסברים בלתי מניחים את הדעת; כי סוף-סוף כל נס, אפילו קריעת ים סוף, אפשר להסביר אותו. הרי התורה אומרת, שהקב"ה הביא "רוח קדים עזה כל היום וכל הלילה ויבקעו המים". הנה, אם אתה רוצה הרי אתה אומר: היתה כאן איזו מין רוח גדולה וחזקה כזאת שגרמה לדבר הזה. אלא היסוד של הדברים הוא, שצריך להסתכל לא רק לסיבה

הישירה, אלא לסיבת כל הסיבות, לגורם של כל הגורמים – משום מה קרה הדבר הזה ומשום מה השתלשלו הסיבות דווקא בצורה כזאת ולא בצורה אחרת, בעוד שלפי חוק ההסתברות הפשוטה היו צריכים להשתלשל הדברים לגמרי אחרת.

הזכיר כאן כב' שר הדואר את העובדה של המהפכה הרוחנית הפנימית אשר קרתה בעלייה לארץ ישראל, שאנחנו לא ניתנו כאן כצאן לטבח יובל, אלא מוכנים לעמוד על נפשנו. נכון הדבר בכללו, אם כי לא תהיה נכונה ההגדרה הזאת, שכאלו בתקופת הגולה כל קדושי ישראל הלכו כצאן לטבח יובל, מבלי כח התנגדות פנימית. היתה כאן גבורה נפשית חזקה מאד, ומסכים לדבר הזה ספר הכוזרי, שהרי במלה אחת היו יכולים לפדות את עצמם. כי אם לא לדבר על השואה האחרונה, הרי בכל תקופות הגולה היו רדיפות על עניני הדת, ואם היה אומר מלה אחת שהוא מאמין בזה ומאמין בזה – היה פודה את עצמו, והיו כל קהילות הקודש נשארות על עמדן, כפי שאנחנו יודעים שאכן היו גם יחידים שלא עמדו בניסיון הזה, ואין אנחנו באים להאשים אותם. אבל הרי זה היה כח עמידה עצום וחזק. וגם שמענו על הגטאות, שגדולי ישראל הלכו שם בראש האנשים הללו שידעו לאן הם הולכים, וכיצד הלהיבו את האנשים וכיצד צעקו את "שמע ישראל" האחרון שלהם. כלום אפשר להגיד שזה "צאן לטבח יובל"? הם הכינו לנו את כל אשר יש לנו היום הזה, הנכונות הזאת, התקווה הזאת והאמונה הזאת בנצח ישראל ובגאולת ישראל. הכוח הזה הוא-הוא שהביא אותנו לדרגה כזאת, שגילויי הגבורה היום אינם מתבטאים עוד בהתנגדות הפאסיבית אלא בהתגוננות אקטיבית.

ביסודו של דבר לא נשתנה דבר. כח הגבורה היהודי היה וישנו ומתגלה אצל כל יהודי שאומר בבוקר "שמע ישראל", וכדברי חז"ל צריך לחשוב באותו רגע: "בכל נפשך – אפילו נוטל את נפשך". אבל אם נרצה לדון על העניין המיוחד הזה, על ההתגלות שקרתה לפנינו בתקופה האחרונה, החל מחיבת ציון ועד ההתעוררות הזאת שקמה בדורנו – הרי בעצם כל מה שהלך והשתלשל עד מלחמת העצמאות ומלחמת סיני ומלחמת ששת הימים ועד כל מה שעוד עומד לפנינו – כל הדברים הללו, אם אנחנו בוחנים אותם מבחינת הסיבה הקרובה, הרי לכאורה אנחנו רואים בזה איזו יד טבעית, פשוט התעוררות עמים כדרך שישנה כיום בכל עמי אירופה, אפריקה ואסיה. אבל אם אנחנו בודקים את סיבת הסיבות, ואנחנו שואלים כיצד קם הפלא הזה, שעמנו החזיק מעמד כל הזמן עד התקופה האחרונה והגיע גם למצב של היום, למצב של התעצמות גוברת והולכת – אם אנחנו שואלים את סיבת הסיבות, הרי זהו מה שהקב"ה ומשה רבנו מדגישים בעניין של "הראת לדעת". כי הדעת הזאת, האמונה הזאת, היו קיימות גם קודם לפני שישראל נגאלו. זה נמסר על ידי יוסף הצדיק: "פקד יפקוד אלקים אתכם והעליתם את עצמותי מזה אתכם". זו היתה האמונה הקיימת. כל יהודי ידע שמצרים איננה סוף פסוק, שעוד נחזור לארץ האבות, זאת היתה דעת, אמונה פנימית

שעדיין לא ראו כיצד זה יתממש, והנה באו המאורעות של יציאת מצרים והראו את הדעת והמחישו את הדבר. וכשראו את הדברים הרי היה זה ענין של הסברה, של "הראת לדעת", של ראיית הדברים שאותם ידעו מקודם.

הזכירו כאן את הביטחון העצמי, שאנחנו ננצח במלחמה הזאת. והרי רק עכשיו נתגלה, עד כמה לא ידענו את מלוא כוחו של האויב, עד כמה היה מבוצר ומוכן ודרוך לקראת מלחמה. עברתי ברמת הגולן וראיתי את שורות הבונקרים האימתניים שלהם, וכל אלה שהשתתפו במלחמה וראו את טורי הטנקים שהיו מוכנים אצלם – מהיכן נבע אפוא הביטחון הזה בניצחון ודאי? הרי אומר מכוח האמונה הפנימית בנצחיות ישראל, שהיא גם אמונה ב"נצח ישראל לא ישקר" האמונה הזאת שלא תמיד אנו נותנים לעצמנו הסבר נכון למקורה ולמהותה. וכי משום מה הוכרח עם קטן לנצח ומשום מה הוכרח ששני מיליונים יוכלו לעמוד נגד שבעים מיליון? כלום מוכרח להיות דבר שכזה? ומהיכן הביטחון הזה? אלא זהו הביטחון של אמונה בישראל ובנצחו של ישראל. אותה האמונה שבאה לידי גילוי אחר כך ליד הכותל המערבי, אותה התלהבות שאחזה בצעירים האלה, אותה מסירות נפש שבה לחמו בעד האבנים האפורות. ה"אבנים-הלבבות", לפי הגדרתו של ר' צבי יהודה (שליט"א) [זצ"ל], האבנים המקרינות איזה כח של קדושה. ובשעה שהלב נפגש עם האבן הזאת התעוררו הלבבות והתעוררה האמונה הפנימית.

נתברר בימים אלה, שאנחנו לא כל כך רחוקים אחד מהשני, שיש איזה דבר שמאחד את העם בישראל ובתפוצותיו – ההתעוררות הזאת שהיתה לקראת המאורעות הללו. כל אחד ואחד בתפוצות פעם לבבו יחד עם העם היושב בציון, כשנתגלה, שהישראלים הללו אין אלו איזה מין עם אחר, עם חדש שצומח כאן, אלא שזהו אותו עם ישראל שבכל תפוצה שהיא, ונתגלה כמורכב שאותו ציבור שרואה עצמו רחוק מערכי היהדות איננו כל כך רחוק כפי שהוא רואה את עצמו, כי יש בתוכו הנקודה היהודית שאיננו יכול להסביר לעצמו את מהותה, אבל היא חיה וקיימת. ולכן הוא התלהב, לא כל כך מכיבוש ג'נין, אלא בעיקר מכיבוש ירושלים עיר הקודש. וגם היום הזה, כשאנחנו עומדים בכל התוקף וההרגשה שעל ירושלים לא נוותר – אם כי אינני מסכים עם ההגדרה הזאת, שהרי על כל ארץ ישראל איננו יכולים לוותר – אבל כל פנים ההרגשה הזאת אומרת, שיש משהו מיוחד בירושלים, שזוהי עיר הקודש והמקדש, העיר ששם מלכו מלכים וניבאו נביאינו, שזהו המרכז של קדושת ישראל, שממנו איננו יכולים עוד להיפרד, למרות כל החישובים של רווחים רגועים אפשריים.

ומצד שני – ההתקרבות של הציבור הדתי לגבי הציבור הזה כולו היושב בציון. הזכיר כב' שר הדתות את העניין של יום העצמאות, יש אומרים שיום העצמאות לא כולם מסכימים לו, אבל יום כזה של הודיה על שחרורה של ירושלים כל אחד ואחד מסכים לו. ודאי שיש קומץ

קטן, שעוד איננו רוצה לעלות לכותל המערבי בנימוק שזהו "משהו ציוני" אבל הציבור הדתי בכלליותו יודע ומרגיש, שהתרחש כאן הדבר הודות לאותו הצבא שמסר נפשו על קידוש שם ישראל ושם שמים. גם אם לא קראו שם שמים על שפתותיהם, הרגישו שזה שעושה את המלאכה, שצריך לעשותה, איננו כל כך רחוק, שלבו נפעם מאותם קדשי ישראל. ועל כן יש כאן רגש של הכרת תודה לציבור הזה. וישנה הרגשה, שיש מקום להדברות ולוויתור על המחיצות שקמו במשך הזמן, שיבואו ויתקרבו ויבינו כי הדרישות של הציבור הדתי אינן דרישות של כפייה דתית, אלא הן דרישות לחיות את חיינו היהודיים המקוריים כאשר אנחנו קרואים לחיות; שידעו ויכירו, שדת יהודית אין פירושה רק אכילת שום, אלא שמירת שבת כהלכתה, שאין פירושה שמירה על הנוחיות ללכת לים להתרחץ בשבת, אלא דת יהודית פירושה להיות בבית הכנסת ולקבל פני השבת ולייחד את היום הזה ללימוד ולעיון ולקריאת עונג ולאגירת כוחות לקראת ימי המעשה. לדעת, שימי המעשה שואבים את יניקתם ממקור של קדושה. ההבנה הזאת, שדת ישראל איננה דורשת מאתנו, אלא באה לתת לנו את הכרת עצמנו לחזור אל עצמיותנו – זו ההרגשה שהציבור החילוני יכול להרגיש אותה על ידי אותם גילויים רוחניים נעלים. ומאידך, הציבור הדתי, עליו לדעת שאם אמנם יש גורמים שבעטים התרחקו הללו מהיהדות, הרי אין אלו אלא בחינת תינוקות שנישבו לבין הגויים שכחי האלקים, ואילו יהודי הוא משרשו עם אמונה, ישראל מאמינים בני מאמינים. ועל כן ישנה אפשרות להתקרב וצריך הרבה לחשוב על דרכי התקרבות, במקום לתכנן דרכי מלחמה. ודאי שישנן עוד תופעות – יוצאות דופן, דוגמת הליגה נגד כפייה דתית והמאמרים הארסיים ב"הארץ" ובעיתונים אחרים. הללו התחנכו וחינכו דור על כפירה, של "ככל הגויים בית ישראל", וקשה להם להיגמל מהמחשבה הזאת. אבל הציבור בכלליותו, הציבור העממי – יש בו הרגשות הללו, הרגשות של יחודו של עם ישראל, ויש להתייחס אל הציבור הזה תוך גישה של אמונה בישראל, בכוחם של יהודים. הכיר בזה הציבור הרואה את עצמו כחילוני.

צריך שירגיש את זה גם הציבור העומד בשתי רגליו על בסיס היהדות. כיצד עושים זאת? הייתי אומר, שלא נצליח אם לא נגדיר את התקופה בשמה הנכון. אומר הרמב"ם בסוף הלכות מלכים בעניין ביאת אליהו וביאת המשיח, שאיננו יודע ואיננו קובע אם אליהו זה ממש אליהו הנביא, או שזה נביא שיקום לישראל ויעורר אותם לתשובה. כל אותם הדברים, אומר הוא, אין איש יכול לעמוד עליהם עד שיהיו. אנחנו צריכים לדעת, שמהלך הדורות אשר היה לפנינו איננו רק ענין של השגחה, של הצלת ועזרת ישראל מיד צר. זהו חלק ממערכה היסטורית גדולה, ממערכת הגאולה, שהתחילה אי-שם והולכת ונרקמת גם בזמן שאין רואים אותה. אם זה היה בתקופה של עליית הרמב"ן לפני שבע מאות שנה. אם בתקופה של העליות האחרונות של החסידים לפני מאתיים שנה, אם זה היה בתקופת ההתעוררות של חיבת ציון במאה הזאת, ואם זה מה שהולך ומתרחק לעינינו כיום הזה – כל

זה איננו אלא חלק ממסכת אחת גדולה, שהקב"ה מקרב אלינו את הגאולה השלמה ומוליך אותנו לקראת המלך המשיח. אלה הם ימות המשיח. מה שקרה אצלנו כעת אינו ענין של נס מקרי, אלא הקב"ה מוליך אותנו שלב-שלב לדרך של גאולה. אם אנחנו בודקים מבחינה היסטורית אנחנו רואים כי השואה קירבה את המדינה, שנבחרו הקדושים הללו, קדושי השואה, ודאי כלשון הכתוב "בקרובי אקדש" להיות אלה, אשר לאור המדורות שלהם תבוא ההתעוררות לקראת הגאולה. כל זה משתלב יחד, הולך ומתאחד, הולך ומאיר האור הגדול על ציון, והנה אם אנחנו בשלב ראשון זכינו לעצמאות בשטחים מצומצמים, הרי שוב פעם התרחבו עתה הגבולות וההתעוררות הרוחנית הולכת ומתרחבת, וכך ילך ויאיר, ויתבהר יותר ויותר אורם של ישראל. אבל מאידך עלינו לדעת, ש"הנה החושך יכסה ארץ וערפל לאומים" שאור ה' הזורח עלינו הוא מגלה עם זה גם את החושך של העמים, וגם זה אנחנו צריכים לשנן לעצמנו לא פחות מאשר את האמונה בישראל – לדעת מה ומי הם הגויים, לרבות עמי התרבות. הנה נתגלתה לנו גרמניה בכל מוראותיה. אותה ארץ התרבות המובהקת, ונתגלו לנו גם העמים האחרים, לרבות ה"ידיד" הצרפתי בשעה שעמדנו בודדים במערכה הזאת. נשאר לנו עוד איזה אמון בארצות הברית, אבל גם זה מקסם שוא וקנה רצון, ואין לנו להישען אלא על אבינו שבשמים, שכן אין העמים הללו מסוגלים להבין את גדולת ישראל ואת ייעודו של ישראל. אדרבה, בקרבם קיימת התנגדות פנימית לכל התעוררות של ישראל, אנחנו רואים זאת במיוחד בהתנגדותם לירושלים כבירת ישראל. וזאת מפני שהם יודעים ש"הנצח זה ירושלים", וישראל הוא עם הנצח, וזהו הפחד שלהם שיתאחד העם עם בירת הקודש שלו וכאן יצמח משהו שיגלה את ניוונו של העמים האלה, את זה אנחנו צריכים ללמוד ולשנן ולא לסמוך על הגויים הללו, ולא לחשוב שחסדם הוא שיקומם אותנו, ידוע שעשיו שונא ליעקב ואלה הם שני עולמות מנוגדים. וידוע שבהכרח נגיע פעם לידי התנגשות, לא עם העם הערבי, אלא עם עמי עשיו ואדום. זוהי מערכה ארוכה מאד, אבל אנחנו צריכים להיות מוכנים לקראת המערכה הזאת, תוך ידיעת היעוד ותוך הכרת המועד ההיסטורי הזה והאחריות הגדולה המוטלת עלינו, על עם ישראל.

למרבה האכזבה אנחנו כיום ממשיכים באותו משחק של מפלגות ושל כסאות ושל כוחות שונים. אנחנו שוכחים את יעודנו להיות לאור גויים, ל"ישראל אשר בך אתפאר", לעם שממנו יבואו וילמדו "כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים". זה לא פשוט. "וכתתו תרבותם לאתים" אומר ישעיהו הנביא, אבל אנחנו רואים כיצד הדברים הללו מתרחשים בתוך העולם. צריך נכונות נפשית לזה, צריך הכרה שכולנו א-ל אחד בראנו, שהאנושות כולה צריכה למצוא את יעודה, ובמרכז היעוד הזה מקומם של ישראל, של ארץ ישראל ושל מדינת ישראל בנושאי הרעיון הגדול של מציאות ה' שממנו נובע הכל ומתפתח הכל, לפי היסודות של שלש עשרה המידות של הקב"ה. וצריך שישראל יגשים את הדבר הזה בתוך מציאות חיי

ומהלך חייו. לא לשקוע באדישות וביומיומיות, להתעלות קצת מעל העניינים והמאורעות היום-יומיים, לדעת לוותר ולהכיר שזה בכלל לא ענין לוותר לקיים את האהבה והאחוה של היהדות כולה, לדעת כי מוטל עלינו יעוד גדול ואנו צועדים, אם רוצים ואם לאו, לקראת היעוד הזה. ומוטב שנרצה, ומוטב שבכוח ההכרה הזאת נוכל להתמיד ולהחזיק לא רק את ה"מי יעלה", אלא גם את ה"מי יקום". כי זה אומר לנו נעים זמירות ישראל – "נקי כפיים ובר לבב". נקי כפיים – שכל מי שיצא למלחמה יצא בניקיון כפיים – לא כדי לשלול שלל, לא למען עצמו, אלא כדי לשמור על כלל ישראל. ומתוך ניקיון הכפיים הזה להגיע גם לבור הלב, לניקיון הלב. זהו בור הלב שהתגלה בתקופה זו אחרי סתימות הלב שהיו. ואם נשמור על ניקיון הלב הזה, נצליח גם ב"מי יקום במקום קדשו". והקב"ה יצליח את דרכינו לדעת לצעוד לקראת יעודנו הגדול של קיום הנבואה: "כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים"¹⁹.

20

חובתו של הציבור הדתי

הרב יעקב בצלאל ז'ולטי (תר"פ-תשמ"ג)

חבר ביה"ד הגדול ורבה של ירושלים

הרבה דובר כאן על הנושא שהכנס של היום מוקדש לו על "משמעות התגלותה של ישועת ד' בגיבורים". נערכו הרבה עצרות הודיה על כל המעשים הגדולים שהקב"ה עשה לנו וזכינו לראות את ידו החזקה, אבל דומה שעדיין לא דובר, גם לא בכנס זה, מה עלינו לעשות? נדמה לי שבכנס של חבר המועצות הדתיות בישראל שהן עוסקות בכל ימות השנה בעניינים מעשיים כדאי הדבר לטכס עצה מה עלינו לעשות כהודיה על מה שעשה לנו הקב"ה; אבל דווקא כאן, כשמתחילים לתרגם לשפה המעשים מתחיל הקושי בבירור זה – מה עלינו לעשות?

כבר הזכיר כאן ידידי הרב ישראלי את כל המשמעות שבעצם הדבר שזכינו לראות בימים גדולים אלה איך אחינו ובנינו באו אל הכותל המערבי, איך הזילו דמעות בנים שלכאורה היו רחוקים לגמרי מקדושת המקדש. לי נדמה שיש לנו ללמוד כלל ויסוד גדול מהמשמעות של הימים הגדולים האלה. במדרש על מגילת איכה נאמר: בג' מקומות ביקשו מלאכי השרת לומר שירה לפני הקב"ה ולא נתנו להם רשות: בדור המבול, בזמן קריעת ים סוף ובחורבן בית המקדש. בדור המבול ובקריעת ים סוף – מפני שאמר הקב"ה: "מעשי ידי טובעים בים ואתם אומרים שירה". ולכאורה קשה: מילא, בדור המבול ובקריעת ים סוף ביקשו לומר שירה, מפני שראו את ידו החזקה והגדולה של הקב"ה אבל בחורבן בית המקדש – מה ביקשו מלאכי השרת לומר שירה, הלא קינה היו צריכים לומר? ושאלה יותר גדולה ישנה

כאן. הגמרא אומרת במסכת חגיגה (ה, ב) על הפסוק "במסתרים תבכה נפשי" – 'מקום יש לו להקב"ה ומסתרים שמו', והגמרא אומרת גם שבזמן חורבן בית המקדש מלאכי השרת בכו כמו שנאמר "מלאכי שלום מר יבכיון" אלא שבאמת יש כאן מקום לבכות ויש גם מקום לומר שירה. הגמרא אומרת במסכת יומא (סט, ב): "למה נקרא שמן אנשי כנסה הגדולה שהחזירו עטרה ליושנה; אתא משה אמר האל הגדול הגבור והנורא, אתא ירמיה ואמר נכרים מקרקרין בהיכלו איה נוראותיו, לא אמר נורא. אתא דניאל אמר נכרים משתעבדים בבניו איה גבורותיו, לא אמר גבור, אתו אינהו ואמרו אדרבא, זו היא גבורת גבורתו, שכובש את יצרו שנותן ארך אפיים לרשעים, ואלו הן נוראותיו שאלמלא מוראו של הקב"ה היאך אומה אחת יכולה להתקיים בין האומות".

ובכן, זהו שחידשו אנשי כנסת הגדולה, שגם באותה השעה שנכרים מקרקרין בהיכל, ההיכל קיים, ובאותה השעה שנכרים משתעבדים בבניו, עם ישראל חי וקיים והוא בן חורין. וכך פוסק הרמב"ם להלכה בפרק ו בהלכות בית הבחירה: "ולמה אני אומר במקדש ירושלים קדושה ראשונה קדשה לעתיד לבוא, לפי שקדושת המקדש וירושלים מפני השכינה ושכינה אינה בטלה" ולכן אז, בזמן חורבן הבית, בקשו מלאכי השרת לומר שירה, מפני שבית המקדש אמנם עולה בלהבות אש אבל הוא לא נשרף אלא נשאר קיים ועל זה יש לומר שירה, וכן נכרים משתעבדים בבניו, עם ישראל עולה בלהבות אש, אבל עם ישראל נשאר קיים, ועל זה יש לומר שירה. ואולי זהו המחזה הגדול, הנבואה שראה משה רבנו בפעם הראשונה שנתגלתה לו השכינה – "וירא והנה הסנה בוער באש והסנה איננו אוכל" ועל דבר זה בקשו מלאכי השרת לומר שירה.

את הדבר הזה זכינו לראות בימינו אנו ואולי זוהי המשמעות הגדולה ביותר של התגלות ישועת ד' בגיבורים. ראינו שקדושת המקדש קיימת לעולם אף-על-פי שנכרים מקרקרים בהיכל, וראינו איך שבנינו-אחינו היקרים כאשר רק זכו לגשת ולמשש את האבנים הצוננות, היה איזה כח מגנטי שמשך אותם אליהם, הכוח של השכינה, "וקודשא בריך הוא וישראל ואורייתא חד הוא"

ועוד דבר זכינו לראות בימים אלה שגם קדושת ישראל היא כפני השכינה והשכינה אינה בטלה. חלקים גדולים של עמנו לדאבוננו ובעוונותינו עולים בלהבות אש של התבוללות וטמיעה וקומוניזם בינלאומי, אבל מצד שני ראינו ש"הסנה איננו אוכל" גם אלה עוד יש בהם ניצוץ של יהדות, ועדות לכך ההתעוררות הגדולה בכל הציבור היהודי בכל העולם אחרי שזכינו שחר הבית והכותל המערבי נמצאים בידינו.

אבל כאשר אנחנו דנים בכנס זה על עניינים מעשיים רוצה אני לחזור אל דברי ידידי הרב ישראלי (שליט"א). יש טעות גדולה אצלנו. אנחנו חושבים שמי שצריך להתעורר לתשובה – אלו הם אחינו שנקראים חילוניים, אבל אנחנו, היהודים הדתיים, וביחוד הרבנים, אנחנו

בכלל לא שייכים לכל הדבר הזה, הלא אנחנו יהודים שומרי תורה, מתפללים שלש פעמים ביום. אבל באמת אנחנו ראינו שדווקא אצל אחינו שנקראים חילוניים היתה התעוררות לתשובה, ואילו אצל אחינו שנקראים דתיים – אצלם היתה ההתעוררות יותר קלה ופחותה, מפני שאנחנו הורגלנו לחשוב שאנחנו ברוך השם בסדר גמור. וזוהי לדעתי הטעות הגדולה ביותר, ולא נוכל להשפיע על אחרים אם אנחנו בעצמנו לא נתעורר למעשים ולתשובה. לכן אני רוצה להציע הצעה מעשית: אנחנו עומדים כעת לפני חודש אלול, החודש של תשובה. לדעתי צריך חבר המועצות הדתיות לקבל על עצמו את התפקיד הגדול והקדוש הזה להכריז על חודש אלול כחודש ההתעוררות של תשובה, ולא לדבר על עניינים מופשטים אלא צריכים לחזור בתשובה ולדבר על מה לחזור בתשובה, ויש להתחיל אצלנו בביתנו, במשפחתנו, בבתי הכנסת שלנו, בציבור הנקרא דתי. צריך לקבל פרט מסוים בעניינים של בין אדם למקום ושל בין אדם לחברו ולרכז את כל כוחותינו על פרטים אלה. למשל, ענין של לימוד התורה. בלימוד התורה אפשר לשתף כל יהודי, גם יהודי שאינו שומר תורה ומצוות. אבל ללמוד דף גמרא הוא ירצה. אם נארגן את המבצע בצורה יפה, שלא יהיה יהודי שאינו קובע עתים לתורה – עשוי הדבר להחזיר בתשובה גם את הרחוקים, אבל כאמור, גם יהודים שלנו צריכים לחזור בתשובה ולכן יש לארגן בכל בית כנסת שכל יהודי יהיה חבר באיזו חברה ללימוד תורה, ולא לימוד סתם לצאת ידי חובה אלא לימוד ברמה גבוהה, גם לתרץ רמב"ם, אם כי זה יכול להיראות דבר קשה. אני אומר שיעור בפני בעלי בתים פעמיים בשבוע ואני מתרץ גם רמב"ם קשה לפנייהם והם נהנים ובאים לשיעור בקביעות, אפילו אלו מהם שלתפילה הם באים רק פעם בשבת. וכמו שרבותינו ז"ל אמרו "הלוואי אותי עזבו ותורת שמרו", ולכאורה אם "אותי עזבו" איך "תורת שמרו" אלא שמרו על לימוד התורה. אנחנו חייבים להילחם נגד עם-הארצות שיהודים לא יודעים מהי תורה. הוא הדבר גם בעניין של בין אדם לחברו ובל נחשוב שהתורה ניתנת לחלוקה, שיש עניינים בין אדם למקום ויש עניינים שבין אדם לחברו. ולדוגמא: קיימת אבטלה של אלפי יהודים והמכה האיומה של נשך וריבית אוכלת והורסת אותנו. למה לא תצא קריאה על האיסור החמור של נשך וריבית? אני חושב שאם נתרכז לא באופן מופשט על הדבר שצריכים לחזור בתשובה, אלא נתרכז על דברים מסוימים ונלמוד עם הציבור – הרי בודאי נצליח להביא באלול זה, בחודש התשובה והרחמים, לידי התעוררות גדולה לאבינו שבשמים ונזכה בימים גדולים אלה – שהם ממש ימות המשיח ומי שיש לו אזנים לשמוע הוא כבר שומע את פעמי משיח צדקנו – להתעורר לתשובה לא בדיבורים אלא במעשים ואז נזכה כולנו לקבל את פני משיח צדקנו במהרה בימינו, אמן.²⁰

זכינו בחסדי ד' על עמו לראות עין בעין את ישועת ד' ולשמוע באזנינו קול פעמי משיח הקרב ובא. נפלאות גבורת ישראל במערכת ההוד והתפארת של ימי אייר וסיון ה'תשכ"ז – היא מלחמת ששת הימים של מדינת ישראל – הרחיבו גבולותינו. לא היו כימים האלה לישראל מיום גלותו מעל אדמתו ועד היום הזה. בחסדי ד', עם פדויי ד', בא לציון ברנה, ושמחת עולם על ראשו. דגל ישראל הונף על הר בית ד' ואנו עולים ובאים בשערי ירושלים השלמה, שופכים שיח ותפילה אל מול מקום מקדשנו ותפארתנו. הנה זה עומד אחר כתלנו. זה היום עליו ניבאו נביאים ושרו חוזים, הוא היום בו נאמר כולנו פה אחד: הנה ד' אלקינו זה קוינו לו ויושיענו, זה ד', חכינו לו נגילה ונשמחה בישועתו. לא נהיה ראויים לשעה הגדולה הזאת, הגדולה גם בתולדות עם-עולם, אם לא נבנה במהרה את היסודות לבניין השלם – אם לא נקדש את מדינת ישראל בקדושת משפט התורה. בואו ונציב אבני-פנה להקמת סנהדרין על מכונה, ניכון כולנו לקראת היום בו בית הדין הגדול ישוב למעמדו ללשכת הגזית הסמוכה למזבח ד' הפדוי. העסק בהלכות סנהדרין, שעד לימי דורנו, כמו נדחק לקרן זוית, כמו מאסו בו הבונים, הנה הוא הולך ונעשה לראש פנה. הלכות סנהדרין הן השורש ממנו יצמח אילן תחיית העם במדינתו על-פי התורה והמסורה. סוגיותיה של מסכת זו הן אבני היסוד לחידוש מלכות ישראל ותפארתה כימי קדם, ולדיני משפט מדינה וצבא והלכות מדינה גם בימינו...

ביום כ"ח באייר השתא – נשמע קול שופר הפדות בהר בית קדשנו ותפארתנו, ומאות חיילי צבאות ישראל פתחו בקול תפילה, ולפניהם עובר אלופם ורבהם של צבאות ישראל, הגאון האמתי, הרב הראשי לצה"ל, מוה"ר שלמת גורן (שליט"א). זכיתי לעמוד במחיצתו ובמחיצת גדולי ירושלים ובראשם כב' אאמו"ר נזיר אלקים (שליט"א) וכב' מו"ר הגרצ"י הכהן קוק (שליט"א), ולבוא ולהשתתף בתפילה ראשונה ובלתי-נשכחת זו, כשלוחם של תושבי ירושלים שזכיתי לשמש כנבחרם במועצת העיריה של ירושלים, זה למעלה מעשר שנים. חש אני בכל לבי כי חובה מוטלת עלינו להודיע בשער בת-רבים, כי ירושלים זכתה לשעה גדולה זו, מפני שלא פסק ממנה אף לרגע קול תורה וקול תפילה, גם בימי מצור ומצוק אשר עברו עלינו. נתקיים בנו מאמרם של חז"ל במסכת מכות: אמר רבי יהושע בן לוי עומדות היו רגלינו בשעריך ירושלים, מי גרם להם לרגלינו שתהיינה עומדות במלחמה – שערי ירושלים

שהיו עוסקים בתורה, עכשיו שזכינו: שערי ירושלים נתעטרו במזוזות, והעיר השלמה – עיר שחברה לה יחדו – נמצאת כולה בידי ישראל, אשרינו שזכינו לכך...
 יהי רצון שנזכה לקדש שערי ירושלים, בתי־דיניה ומועצותיה, בקדושת התורה. יהי רצון שנטהר ונתקדש בקדושה העליונה, ובמהרה בימינו נראה את בית קדשנו ותפארתנו בנין שלם, וישונו כהנים לעבודתם, לויים לשירם ולזמרם, וישראל למעמדם, וסנהדרין גדולה תשב בלשכת הגזית ויקויים בירושלים עיר קדשנו ותפארתנו: ואשיבה שופטיך כבראשונה ויועציה כבתחילה – אחרי כן יקרא לך עיר הצדק קריה נאמנה. שאר־ישונו כהן, ער"ח אלול ה'תשכ"ז, מכון הרי פישל, ירושלים השלמה.²¹

22

כי גדול יום ירושלים הרב יצחק נסים (תרנ"ו-תשמ"א) הראשון לציון

למן היום שגלינו מארצנו לא היה לה לאומתנו זמן שנתייחד בחשיבותו, ושמצבו של עם ישראל שונה מן הקצה אל הקצה, כמו בשנה האחרונה. ה' נתן כוח ותבונה, עוז ותושיה לצבאות ישראל, שיצאו להגן על בית חייה של האומה. הם הדפו את הקמים עלינו, וגאלו את החלק של ארץ־ישראל שהיה בידי זרים. מכלול ההתרחשויות והמעשים, גם של אויבינו, כיצד נרקמו וכיצד נעשו במקום ובזמן שנעשו, וכיצד נתגלתה האחדות בעם המפוזר והמפורד, כל אלה שום כוח אנושי לא יכול היה לתכננם ולכוונם – אלא מסבב הסיבות.
 ניתוקנו מירושלים הביא לנו יתמות, ודומה שהדבר השפיע לא מעט גם על ההתרחקות מערכי היהדות, כי שוב לא ינקנו ממקור השפע היורד על העם בירושלים. מסרנו את נפשנו, וכאילו כל הדורות שעברו והדורות שעתידים לבוא, מסרו נפשם עמנו כדי לנתק מוסרות עיר הקודש. ונתקיימו דברי הנביא ירמיהו: "כי כה אמר ה' קול חרדה שמענו, פחד ואין שלום... הוי כי גדול היום ההוא מאין כמוהו, ועת צרה היא ליעקב וממנה יושע. והיה ביום ההוא נאם ה' צבאות אשבר עלו מעל צוארך ומוסרותיך אנתק, ולא יעבדו בו עוד זרים... ואתה אל תירא עבדי יעקב נאם ה' ואל תחת ישראל כי הנני מושיעך מרחוק ואת זרעך מארץ שבים, ושב יעקב ושקט ושאנן ואין מחריד" (ירמיהו ל, ה-י).
 מן השמים נלחמו לנו וזכינו. הר־הבית בידינו ולא בידינו. הוא שוב בתחום מדינת ישראל, אבל מנגד אנו רואים את ההר ואליו לא נבוא. ולא שאין אנו יכולים לעשות זאת, אלא אנו מונעים עצמנו מכך ומדירים רגלינו מן המקום המקודש ביותר.

בית המקדש הוא שולחנו של אבינו שבשמים, וציון בית חיינו הוא הטרקלין. נכנסנו לטרקלין, הגענו לשולחן אבל אין אנו מתראים לפניו. עשינו כל אשר ניתן לעשות בידי אדם. עתה נותר דבר זה אשר אין הוא אלא בידי שמים. שכך מקובלנו: בית שלישי הקדוש ברוך הוא בעצמו ובכבודו בונהו. ואין צער גדול מזה, שבנים שגלו מעל שולחן אביהם, הגיעו אליו ורואים אותו, אך לא באים אליו. עתה אחרי הנצחון גדולה הרגשת הצער, כי היא יותר מוחשית ויותר גלויה.

העיר אשר העם נתן אל לבו עליה ושפך את דמו הטהור, היא העיר אשר עיני ה' בה ואשר היא מאחדת את לב כל ישראל, לא זו בלבד שהיא מחזקת ומבצרת את מלכות ישראל, אלא היא מסמלת התרוממות רוח ישראל, היא עשויה להחדיר בלבבות אמונה צרופה, ותשפיע על כל יהודי שפע קדושה וטהרה מכל אשר זוכך ונאצר בכל הדורות, ואשר נסתמל בעיר זו שלא זזה ממנה שכינה.

ציון היא מקום משכן השכינה לעולם. בזמן חורבנה, ובייחוד כשלא היינו יכולים לעלות ולראות בה, ירד כאילו מסך והפריד בינינו לבין השכינה. ועתה, ששבה וחזרה ירושלים לבניה, הרי זה כאילו הוסרו המסכים. אוירת הקודש יכול שתנשב מירושלים על העם ותפיח בו רוח חדשה, על מאמינים ועל לא מאמינים.

ניכר שינוי ערכין במהלך חיינו, אשר דומה שיותר משהוא בא לידי מעשה הוא גורם לשיכרון מסוים, לתהייה, למחשבה שעוד לא נתבהרה ולא נתגלתה בכל עומקה. עצם ענין זה פותח את הלבבות להאזין ולשמוע, לשאול ולהקשיב לדברים שעד כה ספק אם רצו לשומעם או להודות בהם.

שינוי ערכין זה הוא המשך למה שקדם לו. היו ימים שרבים לא מצאו חפץ ביהדות. ניתוק ובריחה, התבוללות ובעיטה במורשת ישראל, ונהייה אחרי ערכים אנושיים כלליים כביכול. ברבות הימים נקהה חודם של אלו ורפה כוח ההתנגדות, ולא זו בלבד, אלא שגבר כוח הרצון להשתלב במערך היהדות, אם כי תוך פזילה לצדדים. התפנית הגדולה ביותר באה בימים הגדולים של מלחמת ששת הימים.

הלהבה הגדולה של ששת ימי המעשה, הדליקה לבבות כל ישראל ונעשו כשלהבת הקשורה בגחלת. אותה מגמה של ניתוק הגולה מישראל והקמת שני מרכזים שונים לעם שהחלה להסתמן לפני כן, רוצה לומר להעמיד מרכז ליהודי הגולה ככוח מקביל למרכז בירושלים וללא התחשבות עמו, דבר שיכול היה חלילה לחלק את העם ליהודים ולישראליים, בכיוון הבלתי רצוי שהפורשים מעול היהדות ביקשו לעשות במדינת ישראל, דומה שלפי שעה בטלה מן העולם.

מכוח הנס הגדול נעשה נס בתוך נס והדבר לא קם ולא היה, ולא זו בלבד, כל אלה שרצו לפסוח על ירושלים וביקשו להתוועד ביריבתה של ירושלים, קמו ועלו לירושלים, ובזה נתגלה לשמחתנו שזכאים הם שלא נתגלגלה תקלה על ידם.

היחס לירושלים כמרכז לתורה וליהדות היה, איפוא, מקרי וניתן לשינוי, ברצותו מקבל וברצותו דוחה, וכל אחד דן בו לפי הצורך והשעה. אין ספק שעתה נשתנה הדבר מעיקרו. עוד לא היתה שעה שבה ראו עצמם רבני ישראל המכהנים היום במשרות רבנות בגולה, כל כך קשורים, אחוזים ודבוקים בירושלים כמו בימים הללו. וזהו מן הדברים הגדולים של התמורה שהתחוללה בששת הימים. לא זו בלבד שעתה הם מרגישים שבחובתם להיות קשורים יותר ויותר לירושלים ברוחם ולהימלך בדעת חכמיה, אלא גם לבקר בה ולקבל השראה ממנה. רחוקים נתקרבו וקרובים נתקרבו עוד יותר. הם עצמם חשים בכובד האחריות ובצורך של שיבה לציון ומרגישים שניתוק ממרכזה של האומה הריהו בבחינת ניתוק הגוף מן הלב.

ולאותם השואלים – כיצד ירושלים תישאר בידינו והרי כל האומות מתדיינים עמנו עליה, מחליטים החלטות, ומאיימים ומגזמים בכל מיני דרכים? תשובה ברורה ימצאו בפירושו של הרד"ק על הפסוק בתהלים (קכה, ב): "ירושלם הרים סביב לה וה' סביב לעמו, מעתה ועד עולם". ואלה הם דבריו: "ירושלים אעפ"י שהרים סביב לה, אין לה חוזק וישלטו הגויים בה וילכדו אותה אלה מאלה. ולא יהיה לה חוזק עד שיהיה עם ה' בתוכה, שיהיה הוא סביב לעמו ושמו יהיה להם חוזק יותר מן ההרים, ולא ישלוט בהם האויב מעתה ועד עולם". הפתרון המובהק הוא, איפוא, בעליה לירושלים, בריכוז גדול של ישראל שיהיה בה, בבנינה מכל רוחותיה, ובייחוד אותו חלק שהיה שבוי ביד צר שמנועים היינו לבוא בו, שהוא לבה ונשמתה של האומה.

לפיכך, שומה עלינו לומר דברים בכל חריפותם: אין הנצחון נצחון בלא יישובה של ירושלים והרחבת תחום ישראל לשאר ערי אבותינו שהוגלינו מהן. וכיצד ייעשה הדבר בלא עלייה גדולה שלא ידענו כמותה? אמת, שגם אנחנו בני הארץ חטאנו, שלא קיימנו כראוי מצוות פרייה ורבייה, היא המצווה הראשונה במצוות התורה, ומכת צמצום הילודה פשתה גם בקרבנו, אבל עתה הזמן דחוק מאד.

הקריאה "לשנה הבאה בירושלים", היתה עד למלחמת ששת הימים אמיתית וטהורה. כל שאמר זאת קיווה לכך בכל לבבו ובכל נפשו, ועתה שבאה שעת גאולתה של ירושלים, שגבולותיה של ארץ-ישראל נתרחבו, כשהדרך סלולה ופתוחה בפני כל אדם מישראל בארצות החופשיות, האם יכולה להיות לאמירה זאת אותה משמעות, אותה אמת גדולה, אותה ערגה שהיתה לה קודם או פועמת בלב אחינו שבארצות השעבוד שאין לאל ידם?

כשאמרנו זאת עד לשחרורה של ירושלים, לא היה בפנינו דבר אלא הרצון הגדול לשוב אל ציון בית חיינו, אל מקום משכן השכינה, לא חשבנו על עיכובים ומכשולים, התכוונו שכל קורבן לא יהיה יקר למענה, שבכל התנאים ובכל הדרכים עלה נעלה. ועתה הרצון והשאיפה נדחקים מפני התנאים שבדרכי הביצוע, כיצד נעזוב רכושנו ובני משפחותינו? מה נאכל, מה נשתה והיכן נלין? וכיצד יהיו אורחות חיינו? הנוכל לצמצם עצמנו כפי צורך המקום והשעה? הנסתגל לתנאי החיים החדשים? שאלות אלו וכיוצא בהן תפשו את מקום הערגה, הפכו הן עיקר ודחו מפניהן הדבר שבעיקר.

נשאל נא לימים ראשונים, של גאולת העם משעבוד מצרים. העם המשועבד במצרים צעק והתפלל למען שחרורו, ביקש לצאת מבית עבדים. דרך גאולתו כרוכה היתה בכמה ניסיונות, עשר מכות הביא הקב"ה על פרעה מלך מצרים עד שהסכים לשלח את העם – ואף גם לבסוף הפך פרעה את לבבו. המעשה הגדול של התשועה היא קריעת ים סוף – בני ישראל הלכו בחרבה בתוך הים והמים להם חומה מימינם ומשמאלם, ואילו פרעה וכל חילו ירדו במצולות. ניסיונות אלה היו קשורים עם האויב, עם מי שעיכב את הגאולה. לאחר שנשלמו, באו ניסיונות הקשורים בעם עצמו. העם רצה להימצא גאול בלא תהליך של גאולה. לא לעבור בדרכי המדבר הקשים, אלא לבוא מיד אל המנוחה ואל הנחלה בלא שיעבור תהליך זיקוק וצירוף עצמי, בלא שיקנה לעצמו זכות להיות גאול.

זהו הדמיון בין מה שאירע בימי אבותינו בצאתו ממצרים וימינו.

אך אין לנו גם להתעלם משוני מהותי גדול הקיים בין דור המדבר, הדור שיצא ממצרים, לדור הזה שההשגחה הועידה אותו לגאול את הארץ. לא היתה תקופה שבה נתגלתה מסירות נפש, גבורה ועוז, כמו בדור הזה, חיילי צבא ישראל לא היה דבר יקר בעיניהם, לא רכושם ולא חייהם זולתי הרצון להגן על נפשות ישראל שבארץ-הקודש, לסכל מזימות אויבינו, לגאול את הארץ ולהחזיר את עטרת מלכות ישראל ליושנה. מי ידמה ומי ישווה להם בעוז תושייתם ובגבורת נפשם? שלוחי המקום אלה זיכו את העם במה שהיו שלולים ממנו באלפיים שנות הגלות. מה גמול טוב יהיה להם אם לא בשומרנו על המורשה שלהם, על הארץ שהנחילו לנו בגבורת נפשם, לבנות את הנהרסות ולנטוע את הנשמה, להתיישב בכל חלקי הארץ, שאין פינה שאינה קדושה ויקרה לנו וחזרה ונתקדשה במלחמתם.

יש דברים גדולים שלשמם צריך רוב מנין ורוב בנין. אין הקמת הסנהדרין יכולה להיעשות אלא כשרוב מנין ורוב בנין חכמי ישראל ימצאו יחד בארץ-ישראל, כפי שהורה לנו הרמב"ם (הל' סנהדרין ד, יא), והשבת השופטים כבראשונה שלב קודם הוא לגאולה, שהלא נאמר: "ואשיבה שפטיך כבראשונה ויועצין כבתחלה, אחרי כן יקרא לך עיר הצדק קריה נאמנה. ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה" (ישעיה א, כו-כז).

בניינה של ארץ-ישראל לא יהיה שלם עד קיבוץ הגלויות, כשרוב בני האומה ימצאו בה, ולפחות שיהיה בה הקיבוץ הגדול ביותר של העם.

האם נצטרך חלילה עוד פעם להיות ארבעים שנה במדבר עד שניישב את הארץ? האם עם ישראל יצטרך שוב לעבור ניסיונות ארוכים וקשים עד שישוב אל ארצו? נשבע ה' בימינו ובזרוע עוזו, שישלב את הארץ לעם ישראל. אכן נתן לנו הקדוש ברוך הוא את הארץ, הנרצה לשוב אליה בעל כורחנו ולא מתוך רצון ושמחה? הלא נכספים אנו לחזון ישעיה: "ופדויי ה' ישובו ובאו ציון ברנה ושמחת עולם על ראשם, ששון ושמחה ישיגון ונסו יגון ואנחה" (ישעיה נא, יא).

מציאותו של רוב העם במקום אחד תעורר בו תסיסה רוחנית, תהא בה משום התכתשות לשם ליבון, לשם החייאת הערכים המוסריים של האמונה הישראלית. המאורעות והנסים שנעשו ושייעשו, הגבירו ויגבירו את כוח האמונה, ויקרבו את הלבבות לעניינים שברוח על פני הנהייה אחרי הגשמיות שהיא נראית וצפה על פני המים, אבל אינה עמוקה כפי שדמינו, והוכח הדבר בימי מסה ומבחן, כאשר לב האומה כולו היה לאחד, כאשר נתגלה ונראה הכוח המוסרי הגדול האצור אפילו בריקנים שבישראל, שעליהם אמרו חכמינו (מגילה ו, א) שאף הם מלאים מצוות כרימון.

במצבנו החדש ספק אם אפשר יהיה לומר על אדם שהוא שלם ביהדותו, אם אינו חוזר לארץ-ישראל ומקיים בעצמו מצוות יישובה. עתה אין דבר המונע זאת מאתנו. השערים נפתחו והדרכים נסללו. והדברים קל וחומר למנהיגים הרוחניים, שאם הם לא יעשו זאת, עליהם יאמרו דברי רבותינו: "ואשמם בראשיכם" (דברים א, יג), כי הם ישמשו דוגמא ומופת לרבים. ובל יאמרו 'על מי ניטוש הצאן'? הן אנו רואים שבשעה שמציעים להם משרות נכבדות עוברים הם ממקום למקום, ולא אלמן ישראל.

גאולת ירושלים היא גאולת העם, ונס ששת הימים הוא נס העם בכללו, גם של בני הגולה. לו היו אויבינו מפיקים, חלילה, את זממם היו כל אויביהם של ישראל בכל מקום שהם ניזוקים. אחינו שבגולה ידעו זאת ושיתפו עצמם בצרתנו, ויש להם חלק בנצחון. כמונו גם הם חבים איפוא בחוב הקדוש של יישובה של ירושלים והארץ בכללה.

אנחנו אומרים שלוש פעמים ביום לקדוש ברוך הוא: "לדור ודור נודה לך ונספר תהלתך, על חיינו המסורים בידך, ועל נשמותינו הפקודות לך, ועל נסיך שבכל יום עמנו, ועל נפלאותיך וטובותיך שבכל עת ערב ובוקר וצהרים". נסים אלה שבכל יום הם נסתרים, והנס שזכינו לו בגאולת ירושלים הוא גלוי וידוע לכל.

על נס שנעשה בגלוי לכלל ישראל מחויבים אנו לברך, ונס שחרורה של ירושלים הוא גדול לכלל, לכן אנו שמחים במיוחד עליו וחוגגים אותו ומשבחים, ומפארים לאלהינו על הנסים והנפלאות שעשה עמנו יותר מכל דבר אחר.

לפיכך מצווה להרבות בו השמחה ולחוג אותו בהלל והודיה. ואין לנו אלא לומר בלשון תפילתנו: "ואלו פיננו מלא שירה כים ולשונונו רנה כהמון גליו ושפתותינו שבח כמרחבי רקיע... אין אנו מספיקין להודות לך ה' אלהינו ולברך את שמך מלכנו על... נסים ונפלאות שעשית עמנו... ממצרים גאלתנו ה' אלהינו מבית עבדים פדיתנו... מחרב הצלתנו... עד הנה עזרונו רחמין". אל יעזבונו חסדיך גם להבא, ביישובה של ירושלים ובקיבוץ בניה לתוכה. וכשם שזכינו שחלק מדברי החזון של נביאינו נתקיים, כן נזכה שיתר דבריהם יתקיים. הלא כה דברי הנביא זכריה (ח, ג-ח): "כה אמר ה' שבתאי אל ציון ושכנתי בתוך ירושלים, ונקראה ירושלים עיר האמת והר ה' צבאות הר הקודש... כי יפלא בעיני שארית העם הזה בימים ההם, גם בעיני יפלא נאם ה' צבאות. כה אמר ה' צבאות הנני מושיע את עמי מארץ מזרח, ומארץ מבוא השמש. והבאתי אתם ושכנו בתוך ירושלים, והיו לי לעם ואני אהיה להם לאלהים באמת ובצדקה".

יהי רצון שיתקיים בנו חזונו של ישעיה הנביא: (מ, ט-יא): "על הר גבה עלי לך מבשרת ציון הרימי בכח קולך מבשרת ירושלים, הרימי אל תיראי אמרי לערי יהודה הנה אלהיכם... כרעה עדרו ירעה, בזרעו יקבץ טלאים ובחיקו ישא, עלות ינהל".²²

23

'הללויה - שם ושבח בבת אחת' הרב צבי יהודה קוק (תרנ"א-תשמ"ב) ראש ישיבת 'מרכז הרב'

הרגשה אישית: שמחה עצורה

"הללויה, אודה ד' בכל לבב בסוד ישרים ועדה" (תהלים קיא, א). החל הפסוק בלשון יחיד ("אודה") וסיים בלשון רבים ("ישרים"). התשבחות האמורות בלשון יחיד כנגד עצמו אמרן דוד (פסחים קיז), ואף אני אדבר ראשית בלשון יחיד ורק אח"כ אבטא את לשון הרבים. אני באופן אישי אין שמחתי שלמה, אינני יכול לשמוח ולעלוז ביום זה כאשר טומאת העבודה הזרה נועצת את צפרניה בתוככי ירושלים. הרי זה שיא חילול השם, שאותה ע"ז שהחלה את נעיצת צפרניה בנו לפני אלפיים שנה, ושכנגדה אנחנו מבקשים שלוש פעמים ביום "וכל הרשעה כרגע תאבד", חוזרת עתה בימים אלו לנעוץ את צפרניה בנו. זהו הדבר המשבית את שמחתי.

חלומות שנתגשמו וחלומות שעדיין לא נתגשמו

"כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גויים" (תהלים שם, ו), ומכח מעשיו של בורא העולמים עשה לנו כחנו את החיל הזה. כח מעשיו הוא שהגיד – המשיך את כח ד' עלינו, ונתן לנו עוז וחיל לנחול "נחלת גויים". אך לא נחלת גויים היא ארץ ישראל כיום, ירושה היא לנו מאבותינו, ואם גורשנו מביתנו, ייאוש בעלים לא היה כאן, ואם יטענו הערבים: 'כבר התרגלנו לשבת בארץ הזו', אם כן, יתרגלו הם למצב החדש, שחזרנו אל נחלת אבותינו. יתרגלו הם, ויתרגלו אף היהודים, גדולים כקטנים. ואם בשנה שעברה לא חלמנו שחברון, שכם ויריחו תהיינה תחת ידינו השנה, הנה כמו"כ יש לקוות שדברים שאין לנו חולמים עליהם השנה יארעו לנו בשנה הבאה, שהרי עדיין אין כל ארץ ישראל תחת ידינו, שלוש ארצות הן, יהודה, עבר הירדן וגליל (ב"ב לח.), ועדיין אין הירדן בידינו. אין בכח הגויים לבטל את התנ"ך ואת הכתוב בו.

שמים וארץ נשקי אהדדי

"בעשרה מאמרות של שבח נאמר ספר תהלים וכו'. גדול מכולן הללויה שכולל שם ושבח בבת אחת" (פסחים שם). במלה אחת מצטרפים השבח שהיא פעילות קודש אנושית, עם השם, שם שכינה שמעולם לא ירדה למטה מעשרה. ומתוך קדושתו המוחלטת של ד' נמשכת קדושתנו אנו, "קדושים תהיו כי קדוש אני" (ויקרא יט, ב) קדושתכם נמשכת מקדושתו. וחלילה לנו להעלות על דעתנו פירוד קדושתו ית' מקדושתנו. ולכן גדול מכולן הללויה שבו מתקשרים שמים וארץ, ונשקי אהדדי.

"אמר ר' יוסי: יהא חלקי מגומרי הלל בכל יום" (שבת קיח:), רוצה היה לזכות ולקשור במלה אחת שמים וארץ בכל יום. במצבים מיוחדים זוכים אף אנו לקשרם יחדיו בהלל, וזאת כאשר "כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גויים" כאשר מעשיו ומעשינו מתאחדים יחדיו למטרה המשותפת. אמנם בכל יום א"א לנו לאמור הלל, שהאומרו בכל יום הרי הוא מחרף ומגדף (שם), אך במצבים המיוחדים הללו כשמתקשרים שמים וארץ, יכולים אנו ומחוייבים אנו לשוב ולקשרם במלה אחת. אמנם קישורם התמידי, מדי יום ביומו, זהו חירוף וגידוף כלפי מעלה.

נסים, מעשים אלקיים על-טבעיים ואל-טבעיים, מתגלים כשהאדם מתנשא מעל לטבע ומוסר את נפשו ואת גופו לקיום מצוה מדאורייתא. וכשהתנשא האדם מעל לטבע, והתגלו אליו מעשים אלוקיים שמעל לטבע, יכול הוא ומחוייב הוא לשבח לקב"ה בשבח שהוא על-טבעי, חיבור שמים וארץ, שם ושבח בבת-אחת. את מסירות נפשו חייב האדם מישראל לגלות בכל מצוה ומצוה, בהתנחלות ובכיבוש, בביעור עבודה זרה ובעמידה נגד הגויים המתנכלים לנו.

התגלות אור ד' החדש

ומתוך ההתעלות מעל הטבע, מתוך קישור שמים וארץ בבת אחת "אודה ד' בכל לבב". ומתוך כך אור חדש יתגלה מציון על הגויים מחד גיסא, ועל תופשי התורה וצדיקי ישראל מאידך גיסא, והללו והללו, יתרגלו להתגלות אור ד' החדש. ומוכרח האור החדש להקיף את הכל מתוך התעמקות בתורה, מתוך אמונה שלמה בביאת גואל צדק, שיתגלה מתוך גדלות קדושת התורה שבישראל.

נקלענו אל התגלותו של אור ד' החדש. הנה אם עד כה במשך עשרים שנות קיומה של המדינה נאלצנו להיאלם דומיה, להלל לקב"ה על נסיו ונפלאותיו עמנו בלא ברכה בשם ומלכות, זכינו ועתה מתוך שחרור מקום מקדשנו שנפקחו העיניים ומודים אנו בשם ובמלכות. ודאי לנו שעוד יוסיפו מצבים מיוחדים כאלו להתגלות לעינינו, ונוסיף ונלך מחיל אל חיל, כשמצבים דומים של איחוד מעשיו עם מעשינו נפרשים והולכים לפנינו.

ועוד נתגלו לנו לאחרונה מאורעות אחדים בהם חוברו יחדיו חול וקודש, מעשי ד' עם מעשה אדם. הרמב"ם בפיהמ"ש קורא כמה פעמים לירושלים כולה – מקדש, ואע"פ שירושלים יש בה ג"כ חולין, מ"מ אף חולין זה מתחבר יחדיו עם מקום המקדש, והכל ביחד נכלל במלה "מקדש". ועוד אמר מי שאמר שלא יהיה זה צודק, נכון ומעשי לשוב ולחלק את ירושלים. גם במשפט זה חוברו החול והקודש. הצודק והנכון הרי אלו עניינים שמימיים, המעשי הוא הנעשה בידי אדם. באיחוד ירושלים זכינו וחוברו ביחד הצודק, הנכון והמעשי, החול עם הקודש. ומכאן שעלינו לחבר יחדיו, שם ושבח בבת אחת, ונאמר לפניו הללויה.²³

24

ירושלים של מעלה וירושלים של מטה הרב שלמה יוסף זוין (תרמ"ה-תשל"ח)

חבר מועצת הרבנות הראשית לישראל ועורך האנציקלופדיה התלמודית

"ויהי בשלם סוכו" (תהלים עו, ג) – "מתחלת ברייתו של עולם עשה לו הקב"ה סוכה בירושלים" (ילקו"ש ח"ב תתיג), "עד שלא נבחרה בית עולמים היתה ירושלים ראויה לשכינה" (שם תתפג). כבר שרויה היתה שכינה בירושלים טרם היבנותה, "ומלכי צדק מלך שלם".

נקראה ירושלים שלם, ונקראה ירושלים שלום. תרי גווני שלמות הם: האחד הוא שלמות אורגאנית, והשני הוא שלמות טכנית. האורגאנית אינה ניתנת להפרדה כלל, הטכנית – מורכבת היא מפרטים ומפרטי פרטים שהתאחדו והתלכדו. נקראה ירושלים שלם, מצד שלמותה האורגאנית, הבלתי ניתנת להפרדה, שנתלכדו בה בחטיבה אחת קודשא בריך הוא,

ישראל ואורייתא. נקראה ירושלים שלום, מצד שלמותה הטכנית, שנוצרה מהתאחדות והתלכדות כל פרטי ישראל יחדיו אל תוכה. והא בהא תליא, אין שלום בלא שלם. שלום ללא שלם אינה ירושלים.

"ואולך אתכם קוממיות" – שתי קומות (בבא-בתרא עה.). "מערת המכפלה. רב ושמואל, חד אמר שני בתים זה לפניו מזה, וחד אמר בית ועלייה על גביו" (עירובין נג.). מערת המכפלה סמל היא לכל ארץ ישראל. "ולא ידע כי חסר יבאנו" זהו עפרון שחסרתו התורה ו', וזהו שכתוב וישקול אברהם לעפרון חסר ו' (ב"ר נח), מכאן היסוד לקנין א"י כולה ע"י אבותינו (שם עט). ולא הבין עפרון שבמעשה מכירתו מכר את כל א"י לאברהם, "ולא ידע כי חסר יבאנו" (משלי כח, כב). כמערת המכפלה כן היא א"י כולה וירושלים בפרט. היא בית לפניו מבית, יש בה צד חיצוני-גשמי, ויש בה צד פנימי-רוחני. היא בית ועלייה על גביו, יש ירושלים של מעלה ויש ירושלים של מטה.

יש שיעלה על דעתו, שבכוחנו רק לחבר את הבית החיצוני עם הבית הפנימי, את ירושלים החומרית עם ירושלים הרוחנית, אך רק בכח עליון הוא לחבר ירושלים של מטה עם ירושלים של מעלה. ולא היא, "נשבע הקב"ה שלא יכנס בירושלים דלעילא עד שיכנס בירושלים דלתתא" (זוהר ויקרא טו) "מיומא דאתחריב מקדשא אומי הקב"ה דלא ייעול בגו ירושלם דלעילא עד דיעלון ישראל לירושלם דלתתא" (שם בראשית רלא). הנה משאיחדנו אנו את הבית החיצוני עם הבית הפנימי, יבוא הקב"ה ויאחד את הבית עם העלייה, וימלון בציון לדור ודור, הללויה.²⁴

25

"אם בחוקותי תלכו וישבתם לבטח בארצכם"

הרב יעקב בצלאל ז'ולטי (תר"פ-תשמ"ג)

חבר ביה"ד הגדול ורבה של ירושלים

שמיעה חודרת

"שמעו עמים ירגזון, חיל אחז יושבי פלשת, אז נבהלו אלופי אדום, אילי מואב יאחזמו רעד, נמוגו כל יושבי כנען". ואעפ"כ "ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידם", התרגשותם של הגויים היתה התרגשות ברת חלוף שלא חדרה לעמקי נשמתם. ולעומתם היתה שמיעתו של יתרו "וישמע יתרו וגו' את כל אשר עשה אלהים למשה ולישראל עמו" וגו', שמיעה שחדרה אל תוך תוכו, והשפיעה עליו להתגייר, "ויספר משה לחתנו את כל אשר עשה ה' לפרעה ולמצרים על אודות ישראל את כל התלאה אשר מצאתם בדרך ויצלם ד". מה הוסיף משה

לספר ליתרו, הרי כבר נאמר "וישמע יתרו", "מה שמועה שמע ובא ונתגייר וכו' מלחמת עמלק שמע וכו'" (זבחים קטז).

ויש לבאר זה עפ"י מה שחילק הגר"ח ס"צ"ל בין מצות סיפור יציאת מצרים שבליל פסח ובין מצות זכירת יציאת מצרים שבכל יום ובכל ערב. הקשה, מה הוסיפה מצות סיפור יצ"מ בליל פסח על מצות זכירת יצ"מ שג"כ קיימת באותו לילה. ותירץ, שמטעם מצות זכירת יצ"מ אין חיוב אלא לספר ביציאה עצמה, אך לא במה שהשתלשל עד שיצאנו ממצרים, אך מטעם מצות סיפור יצ"מ יש חיוב לספר אף מה שהיה לפני היציאה והביא אליה, גם "ארמי אובד אבי" וגם "עבדים היינו לפרעה במצרים".

וכמו"כ יש לבאר כאן. יתרו שמע רק את עצם הנס עצמו, את מלחמת עמלק עצמה, אך עדיין לא שמע את "סיפור" מלחמת עמלק, את מה שהביא אליה, את רפיון ידם בתורה שהביא על ישראל את עמלק, "וילחם עם ישראל ברפידים" – שריפו עצמן מדברי תורה (סנהדרין קו). לא די לספר בעצם הנס עצמו, יש לספר ג"כ מה שהביא אליו, ומה שגרם לו. משה סיפר ליתרו גם את אופן ההצלה, "והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל", "וכי ידיו של משה עושות מלחמה או שוברות מלחמה, אלא לומר לך, כל זמן שהיו ישראל מסתכלין כלפי מעלה ומשעבדים את לבם לאביהם שבשמים היו מתגברין, ואם לאו היו נופלין" (ר"ה יח). וכל זה סיפר לו "למשוך את לבו לקרבו לתורה".

מסתכלין כלפי מעלה - זהו הנס

"ת"ר, הרואה מעברות הים ומעבדות הירדן וכו' ואבן שישב עליה משה בשעה שעשה יהושע מלחמה בעמלק וכו' צריך שיתן הודאה ושבח לפני המקום" (ברכות נד). הנס לא היה במקום בו נלחם יהושע, הנס היה ע"י שהרים משה ידו, ע"י שהיו ישראל מסתכלין כלפי מעלה ומשעבדים את לבם לאביהם שבשמים. ואף את זאת סיפר משה ליתרו.

ואף אנחנו כן, כשמספרים אנו בנס מלחמת ששת הימים מחויבים אנו לספר לא רק בעצם המלחמה, אלא במה שהביא לניצחון, ליתן הודאה ושבח למקום על קיומם של ישיבות ובני תורה ששעבדו את לבם לאביהם שבשמים וע"י כן קם ונהיה "וגבר ישראל".

כנגד שריפו עצמן מדברי תורה עלינו לקיים "אם בחוקותי תלכו – שתהיו עמלים בתורה", כדי שיתקיים בנו מקרא שכתוב לאחר מכן "וישבתם לבטח בארצכם". "אם בחוקותי תלכו וישבתם לבטח בארצכם".

שני תנאים לבונה ירושלים

שני תנאים הם לקיום "ירושלים הבנויה כעיר שחברה לה יחדיו", האחד "ששם עלו שבטים, שבטי יהודה לשם ד". והשני: "כי שמה ישבו כסאות למשפט כסאות לבית דוד". וכן

הוא בתפילה, בברכת בונה ירושלים כוללים אנו גם "ותשכון בתוכה כאשר דברת" וגם "וכסא דוד עבדך לתוכה תכין", אע"פ שלתפילת "ותשכון בתוכה" נתייחדה ברכת "רצה ד' בעמך", ולתפילת "וכסא דוד עבדך וכו'" נתייחדה ברכת "את צמח דוד עבדך", נמצאנו למדים שכדי שנוכל לברך "בונה ירושלים" צריכים עדיין להתקיים שני תנאים, האחד בנין ביהמ"ק, שתכליתו היא – כמש"כ הרמב"ם (הל' בית-הבחירה פ"א, ה"א) שנוכל לקיים מצות עלייה לרגל, "ששם עלו שבטים", והשני מלכות בית דוד, "כי שמה ישבו כסאות למשפט, כסאות לבית דוד", ורק אח"כ אפשר לברך "בונה ירושלים", ולשמוח שמחה שלמה על "ירושלים הבנויה כעיר שחברה לה יחדיו".

כרי שיתמלאו תנאים אלו, וכדי שתהיה ירושלים בנויה, מצווים אנו שנהיה עמלים בתורה, "אם בחוקתי תלכו וישבתם לבטח בארצכם".²⁵

26

ליום העצמאות וליום ירושלים

הרב שלום נתן רענן (תר"ס-תשל"ב)

חתנו של הראי"ה קוק, ר"מ ומנהל ישיבת 'מרכז הרב'

"ברוך אשר עשה לי את הנפש הזאת" אמר הרב זיע"א, וברוך אשר הביאנו עד הלום, לחיות בצל קורתו, לקבל חינוך דרכו בקודש, מתוך השראת נשמתו בגנזי מרומים. השנה י"ט לעצמאות ישראל, תקופה של מחזור קטן, מחזור הלבנה. ישראל מונין ללבנה (עי' סוכה כט). "זכור ימות עולם בינו שנות דר ודר" (דברים לב, ו). "והיו לאותות ולמועדים" (בראשית א, יד). ישראל קדשינהו לזמנים (ברכות מט.), בחינה אלוקית לקוממות המדינה. וגם יש במנין י"ט שנים כניסה לברכת השלום "הני י"ח נגד מי וכו'" (ברכות כח:) וכשהוסיפו ברכת המינים הו"י שבסיומם הוי ברכת השלום, שהוא השולט בבריאה, "לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום" (עוקצין ג, יא).

הקב"ה מוליך את עולמו לגילוי הקץ. כעת שהגענו לתקופת מחזור הלבנה נמצאנו מחוסנים בכל היקף התקופה של גאולת ישראל וקוממות מלכותו עלינו. ועלינו להבהיר את מקומנו בזה. מתוך דעה בינה והשכל. כסדר הבקשות בתפילה י"ח, שלאחר שיוצאים מברכת הקדושה, הא-ל הקדוש, ופונים לענייני חולין, הסדר הוא דעה, תשובה, סליחה וגאולה, עד ברכת השלום. בראש ובראשונה זקוקים לדעה, לדעת ולהבין את הדברים. וכפי שאמרו חז"ל (ברכות לג.) "גדולה דעה שניתנה בתחילת ברכה של חול", כלומר שלאחר היציאה מברכת הקדושה ופתיחתם בתפילה על ענייני חול יש להקדים את השגת הדעה, להבין עניינם מקומם וערכם של העולם והנהגותיו, מרן הרב זצוקלה"ה חזה זאת מראש לפני עשרות

בשנים. ברוך אשר הביאנו עד הלום, "ואין הלום אלא מלכות" (זבחים קב.) שזכינו לחסות בצלו של החוזה ולהכיר את זאת, כל אחד כפי כוחותיו. נתחזק באמונה זאת, ונזכה לחזות מתוך כל הבעיות את גולת הזהב של תקופתנו.

נזכה להשלמת מחזור קטן מלא וסיום כל הברכות, השלום, המתגלה מתוך התורה, "ד' עז לעמו יתן ד' יברך את עמו בשלום" (תהלים כט, יא). נרחיב את גבולנו ונרחיב את גבול מציאות הגאולה, מלכות ישראל, במה שיש, והרחבת האופק על שתי גדות הירדן, גבולות התורה, מים סוף עד ים פלשתים ומדבר עד הנהר. היום אם בקולו תשמעו.²⁶

"שמחתי באומרים לי בית ד' נלך" (תהלים קכב, א), שמחתי באלו שבישרו לנו כי בא עת בית ד' להיבנות (חגי א, ב). כיסופינו לבניין המקדש ולהשראת השכינה יקרבו את הגאולה הקרובה (כוזרי ה, כז). לא לשעתו בלבד ניבא חגי הנביא, שהרי רק נבואה שנצרכה לדורות נכתבה (מגילה יד.). לעת הזאת יאמר, איפוא, כי עתה בא עת בית ד' להבנות, וכי גדול יהיה כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון (חגי ב, ט).²⁷

27

גאולה בעת רצון

הרב יצחק אריאלי (תרנ"ו-תשל"ד)

מתלמידי הראי"ה קוק, מחבר ספר 'עיניים למשפט'

"נכבדות מדבר בך עיר האלהים סלה" ולא בירושלים בלבד אלא שירושלים היא משוש כל הארץ. הרב זצ"ל מביא ב"אדר היקר" משם האדר"ת זצ"ל: "אין דבר אשר יבואני לידי בכי תיכף כמו שמביאני זיכרון ירושלם עיר קדשנו ובית תפארתנו, גלות השכינה, גלות התורה וגלות ישראל, אשר ברגע התבונני במו זולגים עיני דמעות". והנה היום כשזכינו בגופה של ירושלים, זולגים עינינו דמעות גיל תחת דמעות הצער של האדר"ת, וזכותנו היא כעת לדבר בעיר האלהים נכבדות.

יש בידינו לבנות את בית תפארתנו, ואין בידינו לבנותו. מצב ביניים זה של יש בידינו ואין בידינו מרבה את געגועינו לבנייתו, וככל שירבו הגעגועים יעלה הדבר בידינו. וכל זאת הגעתנו בזכות אותם שמסרו את נפשם, את נפשם ממש על שחרור העיר והארץ, ועוד אנו מצפים לנסים גדולים מזה, עד שיודו הכל שד' הוא האלהים.

רבנו יונה (פרק י עמ' סו) מבאר ענין סמיכת גאולה לתפילה, שהמזכיר אותה הגאולה שבטחו אבותינו בד' והצילם ומתפלל מיד נמצא שגם הוא בוטח בו שיענה אותו כמו שענה

לישראל בעבור שבטחו בו. וכן מצאנו במדרש שמביא רש"י אצל גדעון, שאמר גדעון למלאך ד' "אמש הקרני אבא את ההלל, ושמעתיו שהיה אומר בצאת ישראל ממצרים, ועתה נטשנו, אם צדיקים היו אבותינו יעשה לנו בזכותם, ואם רשעים היו כשם שעשה להם נפלאותיו חנם כן יעשה לנו, ואיה כל נפלאותיו". ועל כך ענה לו ד' "לך בכחך זה והושעת את ישראל" (שופטים ו, יד) – "בכח הזכות הזה שלמדת סניגוריא על בני" (שם ברש"י). הנה אביו של גדעון שהקרהו את ההלל היה עובד ע"ז, ואדוק בה, עד שהיה מגדל פר לע"ז משך שבע שנים (ברכות ס). (לוואי ונזכה אנו לעשות עבודת פנים כשם שהם עשו עבודת חוץ), והנה בעת רצון של ליל הפסח קרא אותו עובד ע"ז את ההלל, והועילה עת רצון זו לתשועת ישראל מיד מדין.

ואף אנו, בשנה שעברה ביום זה היתה עת רצון, ויהי רצון מלפניו שעת הרצון ההיא תועיל לתשועתנו בעתיד. ואע"פ שאין מזכירין מעשה נסים (ברכות ז), מ"מ היינו דווקא מעשה נסים שלא נעשה בעת רצון, אך בעת רצון אפשר להזכיר מעשה נסים, ולבקש שכשם שנעשתה תשועה בשנה שעברה בעת רצון זו, כן יעשה לנו. ואמנם הגיעה העת לביאתו של גואל, שהרי אין בן דוד בא אלא בדור שכולו זכאי או כולו חייב (סנהדרין צח), כולו זכאי היינו כשעם ישראל זכאי כולו ומוכן לגאולה, כולו חייב היינו כשנתמלאה סאתם של אוה"ע, ומוכרח הגאולה לבוא. אם לא זכינו שיהיה עם ישראל כולו זכאי תבוא הגאולה כיון שאוה"ע כולם חייבים ונתמלאה סאתם.²⁸

28

"מה אשיב לד' כל תגמולוהי עלי"

הרב אברהם שפירא (תרע"א-תשס"ח)

הרב הראשי לישראל וראש ישיבת 'מרכז הרב'

א. ישועה דורשת התבוננות

ישועה צריכה הסבר, היא דורשת שיהיה לה המשך כלשהוא. גם דוד המלך שאל 'מה אשיב לד' כל תגמולוהי עלי' (תהלים קטז, יב). מה תהיה תשובתי לכל מה שגמל לי הקב"ה בחסדו. הישועה דורשת תשובה. היא אף דורשת הסבר והוראה: מובא במדרש (ויקרא רבא לה, ח): 'ג' נתנו מתנה לעולם, התורה, והמאורות והגשמים וכו' ר' יהושע בן נחמיה אמר אף הישועה, דכתיב, 'ותתן לי מגן ישעך' (שם יח, לו). ויש לתמוה, בשלמא תורה, מאורות וגשמים הם מתנות, אך ישועה, איך אפשר לכנותה מתנה, הרי קיומה של ישועה מותנה בקדימת צרה לה, וישועה מתוך צרה אינה מתנה וברכה כ"כ.

אלא שהדבר מתבאר מתוך המשך המדרש שם, 'ר' יצחק ב"ר מריון אמר אף פרשת הים הגדול, דכתיב בה: 'כה אמר ד' הנותן בים דרך' (ישעיהו מג, טז), שאלמלא כן כיון שאדם יורד לתוכו מיד מת'. פירוש, אלמלא ניתן הים כמתנה לבני אדם, הרי לא יכול היה אדם לחיות בים, כיון שמקום חיותו והאקלים שבו הורגל הוא היבשה, ואיך היה יכול לחיות באקלים שונה לגמרי? נראה דכמו כן הישועה, אף היא משניתנה מתנה לבני האדם, א"כ היא אקלים אחר, האדם הנושע נמצא אחרי ישועתו במדרגה אחרת משהיה לפני הישועה, הוא התעלה בדרגתו, ומבחינה זו ישועה היא מתנה. מדרגה חדשה דורשת התבוננות חדשה, הסבר ופירוש. ישועה דורשת המשך והסבר.

והנה בדרך העולם, 'כל שיש לו חולה בביתו ילך אצל חכם ויבקש עליו רחמים' (ב"ב קטז ע"א). ודוק, 'צדיק' לא נאמר אלא 'חכם', כיוון שמאורע זה של מחלה בתוך הבית צריך הסבר וצריך המשך. צריך אדם ללמוד ולהתבונן על מה היה לו כך, מדוע חלה החולה, ומה עליו לעשות כדי להסיר את מניעי המחלה. כך הדבר בצרת היחיד, וכך הדבר בישועת היחיד שאף היא דורשת התבוננות. ולשם כך ילך אצל חכם.

ב. כיצד רוצה הקב"ה שנהל את כלל ישראל?

אף ישועת הציבור, עניינה עליית הציבור כולו לדרגה אחרת שהיא באקלים אחר – לכך אפילו הליכה אצל חכם אינה מספקת. הגמ' (סוטה מט ע"א) מלמדתנו 'משחרב ביהמ"ק בושו חברים ובני חורין וחפו ראשם ונדלדלו אנשי מעשה וגברו בעלי זרוע ובעלי לשון ואין דורש ואין מבקש ואין שואל. על מי לנו להישען, על אבינו שבשמים'. יש בלשון חז"ל מעין תלונה וקובלנה, שלא נותר לנו להישען אלא על אבינו שבשמים. ויש לתמוה, מי לנו יותר מאשר אבינו שבשמים, וכי אבינו שבשמים אינו משען די בטוח?

אלא שניהול כלל ישראל הוא עניין שממש אי-אפשר לבני אדם להחליט בו, ומכשירים רבים ניתנו לנו בזמן שביהמ"ק היה קיים, כדי שיבארו לנו כיצד רוצה הקב"ה שנהל את כלל ישראל: קדושת מקדש, קדושת סנהדרין, קדושת נבואה וקדושת אורים ותומים. וחיבור כלל ישראל לאביו שבשמים דרך אבני אורים ותומים היה ממש קשר פיסי, שהרי אבנים חומריות הן הן שקשרו וחיברו את כנסת ישראל לבוראה. והנה בחרבן הבית נעלמו ואינם כל אותם מכשירים ומתנות טובות. חרב המקדש, גלה בי"ד הגדול שישב בלשכת הגזית, ושחבריו 'הם עיקר תורה שבעל פה' (רמב"ם הלכות ממרים פ"א ה"א), בטלה נבואה, וכבר מימי דוד ושלמה חסרים אנו אורים ותומים. לענייני כלל ישראל ולשאלות ציבוריות תלמיד חכם שוב אינו אלא תחליף של תחליף, ושפיר התלוננו חז"ל 'על מי לנו להישען, על אבינו שבשמים', ומי ימסור לנו רצונו של אבינו שבשמים כיצד לנהל את בניו בדרך הנכונה.

ג. המגע הפנימי בין כל חלקי העם

עלה בידינו להתבונן בשתי נקודות מופלאות שהתגלו לעינינו לפני שנה: חסידים מספרים, ששאלו את הרבי מנחם מנדל מקוצק זצ"ל: אם כח הטהרה גדול מכח הטומאה, מדוע נטמא הטהור כשהוא נוגע בטמא, ולא נטהר הטמא במגע זה? השיב הרמ"מ לחסידיו: הטהרה היא בפנימיותו של האדם, ואילו הטומאה היא בחיצוניותו. מגע הוא חיצוני בלבד. ולכן כשנפגשים הטמא והטהור בחיצוניותם מתגבר הטמא שכוחו הוא בחיצוניות על חיצוניותו של הטהור. ואין אלו מילי דחסידותא בלבד, הגמ' (נדה לד ע"א) מביאה 'טומאת עם הארץ ברגל כטהרה שוינהו רבנן'. בהתאסף כל עם ישראל יחדיו בין חומות ירושלים, ובאים במגע זה עם זה, אז אין המגע מגע חיצוני בלבד, אז המגע הוא פנימי, ואז – כדברי הרמ"מ מקוצק זצ"ל – משפיע הטהור טהרה על הטמא, ונטהר. אין אנו יודעים כיצד להגיע לידי מגע פנימי, אך בעינינו חזינו, כשנתקבצו יחד כל ישראל אל בין חומות ירושלים בשנה החולפת, ונצמדו ביחד אל אבני הכותל, איך הפך המגע להיות מגע פנימי, איך נטהרו הטמאים ונתקרבו הרחוקים, והיה זה ממש 'כעיר שחברה לה יחדיו' (תהלים קכב, ג).

עוד עניין פנימי יש והוא התשובה. 'המדרגה הגדולה שבתשובה היא זו שיעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם' (רמב"ם הלכות תשובה פ"ב ה"ב). ואף הדרגה הנמוכה שבתשובה – הרהורי תשובה – אף הם לא נמסרו אלא ליודע תעלומות. תשובה היא, אפוא, ענין שבפנימי פנימיותו של האדם. ואנו בטוחים שבמשך השנה החולפת לא היה יהודי שלא עבר תהליך של תשובה, אם בדרגתה היותר גבוהה, ואם בדרגה הנמוכה, אלא שאנו אין אנו יודעים להשקיף אל מעמקי פנימיותו של לב האדם. מובא שה"ר פנחס מקוריץ זצ"ל כשראה את תפילתו של יוסיפון בשעה שביהמ"ק עלה באש (ואז חשבו שיוסף בן מתתיהו היה כה"ג) אמר שבושה תכסה פניו שלעמנו היה כה"ג כזה שבשעה גורלית זו של שריפת בית מקדשנו התפלל תפילה כה חיצונית (אנו כבר יודעים היום שתפילת יוסיפון אינה תפילת כה"ג). הנה, שאנשים גדולים יכולים לחדור בעיניהם אל תוככי נפשו של האדם, ולהכיר בתפילתו אם חיצונית היא או פנימית.

ד. הנושע מצרה מתעלה למסלול חיים חדש

דוד המלך ע"ה שאל 'מה אשיב לד' כל תגמלוהי עלי', וענה על כך 'לך אזבח זבח תודה' (תהלים קטז, יז). המבזה את הקודשים ואומר שלא יתכן שאותו פר שאתמול רעה באחו יכפר עליו היום, אין לו חלק לעוה"ב (פירוש לדברי ר' אלעזר המודעי בפרקי אבות ג, יא – 'המחלל את הקודשים וכו' אין לו חלק לעוה"ב) ואין פירושו שהוא כופר בכפרה, שהרי אם כך הוא כופר בחלק מהתורה, ומש"ה אין לו חלק לעוה"ב. אלא הפירוש הוא, שאומר שהפר אינו נעשה קדוש יותר מרגע הקרבתו. אין הוא מאמין שבכח המצווה לעשות מדבר חולין

דבר שבקדושה. ועל זה בלבד אין לו חלק לעוה"ב. וכשם שהשור עולה למדרגת קדושה אחרת, כמו"כ האדם המקריב מתקדש ועולה למדרגה גבוהה יותר. 'זובח תודה יכבדנני, ושם דרך אראנו בישע אלהים' (תהלים נ, כג). כשמביא אדם תודה הרי הוא שם לו דרך חדשה, הוא עובר למסלול חיים חדש.

כשעושים לאדם ישועה, כשעושים לציבור ישועה, רוצה הקב"ה שאותו אדם ואותו ציבור ישפר את מעשיו, ויעבור למסלול חיים חדש, גבוה יותר, קדוש יותר. וכשאינן לנו מקדש, ולא סנהדרין, לא נביא ולא אורים ותומים, אין לנו לשאול אלא בעצתם של החכמים, מהו המסלול החדש שנבור לנו. להבנת העניינים הפנימיים מסוגלים הם תלמידי החכמים. 'אני ישנה ולבי ער' (שיר השירים ה, ב) – לבי ער אלו תלמידי החכמים שהם לב האומה ופנימיותה. אנשי הפנים מסוגלים להבנת ענייני הפנים. בתוספתא (מנחות פ"ו) מובא שההלל השבח והתפילה מעכבים זה את זה. ועל כן, להודאתנו יש להוסיף תפילה, שנזכה להרמת קרן ישראל ולצמיחת קרן משיח צדקנו במהרה בימינו, אמנן.²⁹

29

מעיינה של ירושלים הרב יהודה עמיטל (תרפ"ה-תש"ע) ראש ישיבת 'הר"עציון'

"זה היום עשה ד', נגילה ונשמחה בו". ביום זה, יום כ"ח אייר, אנו חוגגים את חג שחרורה של ירושלים, את איחודה מחדש לעיר שחבורה לה יחדיו. אנו מזכירים את ירושלים ומדברים על ירושלים, אך למעשה אנו מתכוונים לכל אותה מערכת מופלאה של תשועות וניצחונות שזכינו להם במלחמת ששת הימים. אנו מדברים על ירושלים מתוך תחושה פנימית עמוקה מבלי שנברר לעצמנו למה ומדוע. כי אכן, כל התמורה הגדולה שבאה בעקבות מלחמת ששת הימים על כל השלכותיה הקרובות והרחוקות בארץ ומחוצה לה בישראל ובאומות, מסתמלת בגאולתה של ירושלים. לא למען ירושלים יצאנו למלחמה, אך מצאנו את עצמנו נלחמים למענה, ואנו חשים ומרגישים כי כאן נקודת הכובד. חכמי האגדה בשפתם הציורית שרו את שירת ירושלים בזה הלשון: "העולם הזה דומה לגלגל עינו של אדם, לבן שבו זה אוקיינוס שמקיף את כל העולם, שחור שבו זה העולם, קומט שבשחור זה ירושלים" (דרך ארץ זוטא פרק ט).

אנו פותחים את ספר התנ"ך (ישעיהו כט, ז-ח) ואנו קוראים: "וְהָיָה כְּחַלּוֹם חֲזוֹן לְיִלְהָ הַמִּזֵּן כֹּל הַגּוֹיִם הַצְּבֹאִים עַל אֲרִיאֵל וְכָל צְבִיָּה וּמִצְדָּתָהּ וְהַמְצִיקִים לָהּ. וְהָיָה כְּאִשֶּׁר יַחֲלֵם הָרָעֵב וְהַנֶּהָ אֹכֵל וְהַקֵּץ וְרִיקָה נִפְשׁוֹ וְכַאֲשֶׁר יַחֲלֵם הַצֹּמֵא וְהַנֶּהָ שֹׁתֵה וְהַקֵּץ וְהַנֶּהָ עֵינָי וְנִפְשׁוֹ שׁוֹקֵקָה כֵּן

יְהִי הַמּוֹן כָּל הַגּוֹיִם הַצְּבָאִים עַל הַר צִיּוֹן". כל הגויים צבאו למעשה על הר ציון, בין שהתרכזו בהרי ירושלים ובין שהתרכזו בסיני ובגולן. ההתרחשויות בכל החזיתות באו לכלל ביטוי בפסוקים אלה.

האויב, לא זו בלבד שדרוך לקרב שש למלחמה, אלא בדמיונו הוא כבר אוכל, הוא כבר שותה, הוא כבר אוכל את פירות ניצחונותיו. הוא כבר מטייל בחוצות רחביה של ירושלים ובחוצות תל-אביב. הוא כבר צועד על חורבות המדינה היהודית ונקטע באמצע חלומו. באה תדהמת היקיצה, "והקיץ והנה ריקה נפשו... והקיץ והנה עיף ונפשו שוקקה, כן יהיה המון כל הגויים הצבאים על הר ציון". "שיר המעלות בשוב ד' את שיבת ציון היינו כחולמים". דומה שעדיין אנו כחולמים. קשה להשתחרר מתחושת החלום.

בעולם המוחש, הממשי, קיימים חוקים, התפתחויות ותהליכים. חוליות הגיוניות מקשרות בין התרחשות אחת למשנה, וגורם הזמן שולט בכל. אין קפיצות ואין דילוגים בטבע. רק בעולם החלומות אין שלטון לגורם הזמן, שם אין תהליכים. שם, יכולות להתקשר זו עם זו במהירות הבזק ללא חוליות מקשרות. ארץ החלומות היא ארץ האפשרויות הבלתי מוגבלות. ביום שני עדיין ממיינים במברקות שבבתי דואר מברקים דחופים של קרובים בהולים מחוץ-לארץ, פליטי חרב השואה, הרואים את עצמם מומחים בענייני שואה, מברקים שתוכנם אחד: "כרטיסים שולמו, שילחו את הילדים!" ובאותה שעה ממש כבר מתרוצצים עיתונאים זריזים ומנסים להבקיע את חומת הצנזורה ולפרסם בעולם כי אכן המלחמה הוכרעה, כבר המריאו גיבורי ישראל בכנפיהם ובמשך שעות של מסירות נפש וגבורה עשו את הבלתי אפשרי, מרטו את כנפי האויב וכל מטוסיו קורקעו.

אני מחפש במילונים מילה, מונח, שיבטא את אשר בלבי ובלב מאות אלפים כמוני, כאשר לנגד עיני עולות שתי תמונות: מצד אחד, מחזה של רבבות יהודים, צעירים וזקנים, נשים וטף, דחוסים ברכבות משא, מובלים לגיא ההריגה; מחזה שני – מצעד צה"ל למרגלות החומה בירושלים השלמה בה' אייר תשכ"ח. והמרחק בין שתי התמונות אינו מרחק של מאות שנים, אפילו לא של מאה שנים, גם לא של יובל שנים. כל מרחק הזמן הוא של מחצית יובל. וכאשר אין לי ביטוי או מונח שיבטא את שאני חש אני מתיר לעצמי להשתמש בביטוי הנבואי "היינו כחולמים". תמונות, תמונות, עוברות לנגד עינינו. אנו מחפשים את החוליות המקשרות ביניהן. ניזכר לרגע באותה אווירת דיכאון וציניות מלפני שלושה עשר חודש, כאשר בדיחות מסוג אותה בדיחה על השלטת התלוי בשדה התעופה בלוד בו כתוב לאמור: "אחרון היוצאים מתבקש לכבות האור" כבר לא עוררו אצלנו כל תגובה. הן שעממו אותנו באשר נשתחקו מרוב שימוש. איה החוליה המקשרת בין שעות דיכאון אלה לבין אותה אווירת התרוממות ואחדות שנשמעו בכניסתנו למערכה, ולבין אותם גילויים של גבורה ומסירות נפש למען העם ולמען המדינה ולמען אח לוחם, פצוע או שבי.

וכאשר אנו מגיעים לפרשת ירושלים – גוברת בנו תחושת הפלא והחלום שבעתיים. אין אנו יכולים לבוא בטענות לראש הממשלה, אשר באותו יום שני שלח שליח מיוחד לאותו מלך אביון לאמר לו כי אין לנו דבר נגדו, כלומר ירושלים בידו, היהדות בידיו, הכותל המערבי בידיו, ימשיך להחזיק בהם, ואנחנו נמשיך לחיות בלעדיהם, כשם שחינו עד אז, מבלי שהעיק חסרונם עלינו. אין לבוא בטענות אליו, שאכן את דעת הקהל הוא ביטא באותה שעה. נזדמן לידי גיליון "מחניים", מלפני עשר שנים ובו מסופר על תוצאותיו של משאל שערכו מספר עיתונאים צעירים בקרב הנוער על יחסו לירושלים העתיקה. ובגיליון שלאחריו אנו קוראים את קינותיהם של רבנים ומחנכים על תוצאותיו של המשאל הזה. הרב הראשי לישראל קובע: העובדה המעציבה הראשונה היא כי העיר העתיקה זרה לנוער ואינו מוצא כל הבדל בין ירושלים לפתח־תקוה וכיוצא בה. ופרופ' יוסף יואל ריבלין, יליד ירושלים, אומר שכאשר הוא רוצה להכניס בלב בניו זיקה לירושלים עליו להעלות את קדושתה של דגניה ולומר, שירושלים קדושה כמו דגניה, וכשם שמצווה לחיות בדגניה כך מצווה לחיות בירושלים.

ואני מחפש אחר החוליות המקשרות בין הדברים האלה ובין אותן השעות הגדולות כאשר יצאנו למלחמה על עצם קיומנו, ובעזר השי"ת שברנו זרוע רשע הגענו לתעלה, לשארם א־שייח. כבשנו את הרמה והגענו עד לירדן. אך החוויה שזעזעה אותנו עד היסוד, הרטט שאחז את המוני ישראל, רטט שהקפיץ לוחמים מטנקים במרחבי סיני וזקנים תשושים ממיטותיהם, היה דווקא בשעה שהגענו להר הבית, לשריד מקדשנו. ולאחר מכן אותו שיר המעלות ממעמקים באלפי צורות של התבטאות, בתפילה, בדמעות, בדממה, באלם, אשר הרגשת היסוד שבכולם הייתה, הרגשת הנוכחות האלוהית. ואחר־כך, אותם מעיינות אהבה אין קץ לירושלים, התפרצות מעיינות נסתרים בשכבות העמוקות שבלב של אהבת ירושלים. "התנערי מעפר קומי שבי ירושלים". חכמי האגדה (בראשית רבה ריש פרשה עה) מוסיפים הסבר לפסוק: "כהדא תרנגולתא דמנערא אגפה מן קיטמא", כאותה תרנגולת שמנערת כנפיה מן האפר... אבק דורות הוסר בבת־אחת, ונתגלה כי טמונים בנו אוצרות שטרם ידענו עליהם. אנחנו גילינו את ירושלים וירושלים גילתה אותנו. "עורי עורי לבשי עוזך ציון... כי לא יוסיף יבא בך עוד ערל וטמא". "אשרי העם שככה לו אשרי העם שד' אלוהיו"³⁰.

30

"שישו אתה משוש כל המתאבלים עליה"

הרב יהושע קניאל (תרנ"ו-תש"ל)

רבה של חיפה וחבר מועצת הרבנות הראשית לישראל¹

"שמחו את ירושלים כל אהביה שישו אתה משוש כל המתאבלים עליה וגו' והתענגתם מזיז כבודה" (ישעיהו סו, י-יא). ואומרים חז"ל על "שישו אתה משוש כל המתאבלים עליה": "כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה" (תענית ל ע"ב). ומדקדקים, למה אומר "זוכה ורואה" בהווה, הלא מי שמתאבל לא רואה בזמן אבלו את שמחת ירושלים, אלא היה צריך לומר: "זוכה ויראה"? ואומר הגאון ר' חיים מוולוז'ין זצ"ל, שעצם האבלות על ירושלים גורמת שמחה. כי על מת יש גבול לאבלות, ואם יהודי מתאבל עליה מאות רבות בשנים אחרי חורבנה, סימן שהיא חיה בלבנו, בזיכרונו ובמציאות. כמו שמצינו אצל יעקב אבינו: "וימאן להתנחם" (בראשית לז, לה), "ויתאבל על בנו ימים רבים" (שם לד). מיאן להתנחם – כי לא מקבלים תנחומים על החי, והתאבל כ"ב שנים על בנו – מפני שבנו יוסף היה חי. ולכן, עצם האבלות על ירושלים היא שמחה המורה כי לא נואש מירושלים והיא חיה.

בימינו קיבל מאמר זה משמעות אחרת לגמרי. התאבלנו על ירושלים כמו כל יהודי קרוב לאלפיים שנות גולה. הזכרנו אותה תמיד כמה פעמים ביום – בתפילה ובברכת המזון: "ולירושלים עירך" וכו', "ובנה ירושלים" וכו'. בכל אירוע של שמחה – חתן שם אפר תחת פאר לזיכרון ירושלים, תחת החופה שוברים את הכוס לזכר ירושלים, כשמסיידים את הבית משאירים זכר לחורבן, כשיושבים מסובין בליל התקדש חג הפסח ואומרים את ההגדה וכל סדר פסח – לבסוף מסיימים: "לשנה הבאה בירושלים". כלומר, אין חרות שלמה בלעדי ירושלים. ביום הקדוש, יום הכיפורים, בתפילת נעילה, בהתרוממות רוח ונפש, אנו מקבלים עול מלכות שמים באהבה, ולבסוף מסיימים – "לשנה הבאה בירושלים". כלומר, אין קבלת עול מלכות שמים שלמה בלי ירושלים.

אבל כל זה הוא בבחינת אבלות ישנה – כך קוראים לה חז"ל. בימינו, לפני עשרים שנה, התחלנו להתאבל מחדש, בנפול ירושלים העתיקה בידי אויב, ושריד בית מקדשנו נשאר שבוי בידי צר. זאת הייתה כבר אבלות אחרת. אבלות חדשה. ואנו זכינו ביום זה, כ"ח אייר אשתקד, לשחרור ירושלים מידי האויב, לשחרור הכותל המערבי והר הבית. שזוהי הפעם

ז. נאום חגיגי ליום שחרור ירושלים באולם הפועל המזרחי בחיפה, מוצש"ק פרשת בחוקותי, אור לכ"ח אייר תשכ"ח. מתוך הספר: "מבחר כתביו של הרב יהושע קניאל" שעתיד להתפרסם בקרוב, בעריכת איש חי רב פעלים, פרופ' אליאב שוחטמן, נכדו של הרב. אנו מודים לו על הסכמתו להביא את הדברים כאן.

הראשונה במשך אלף ותשע מאות שנות גולה שהם נמצאים ברשותנו, ברשות ממשלת ישראל. הרי אנו בכינו על ירושלים והזכרנו שמדינתנו היא כרותת ראש, חסרה העטרה – הבירה הנצחית. ואנו זכינו לראות ולשמוח בשמחת ירושלים כשחזרה אלינו להיות עטרה לראשנו.

אבל רבותי, בבניין בית שני אנו קוראים: "ורבים מהכהנים והלויים וראשי האבות הזקנים אשר ראו את הבית הראשון ביסדו זה הבית בעיניהם בכים בקול גדול וגו' ואין העם מכירים קול תרועת השמחה לקול בכי העם" וגו' (עזרא ג, יב-יג), מפני שלא ראו בבית שני אותה ההשראה, אותה היפעה ואותה השלמות שבבית הראשון. גם אנחנו זכינו לשמחת ירושלים, אבל רבים רבים בוכים בקול גדול, וקול בכי העם מתגבר לפעמים על קול תרועת השמחה. כי לדאבוננו קול בכי ונהי נשמע מהרבה מאות בתים בישראל, קול זעקת שבר של הורים נשים וילדים, קול מחריד לבבות של שכול, אלמנות ויתמות, בנפול יקיריהם על מזבח האומה, בהילקח מהם זיו עלומים, תפארת בחורים. בחורים אשר היו ספוגים תורה, יראה, חכמה, דעת, כשרון, מרץ, גאווה לאומית וגבורה עילאית. הם זיכו אותנו בשמחת הניצחון ובשמחת ירושלים, והם בעצמם לא זכו לקצור את פרי עמלם, ה' יקום דמם לעינינו.

אבל רבותי, "מי בכם יאזין זאת יקשב וישמע לאחור" (ישעיהו מב, כג). אדם צריך תמיד להסתכל לאחור, להתבונן מה היה בעבר – בעבר הרחוק והקרוב. כמה מיליונים של קורבנות הקרבנו בגולה, באינקוויזיציות, פרעות והשמדות, וכולם היו לשוא. היינו כדומן על פני האדמה ואין מאסף. כעניים בפתח עמדנו בפני כל ועידה ממשלתית או בינלאומית. ולא עוד אלא נציגי ממשלת המנדט קיבלו את פני העולים לארץ ישראל, האודים המוצלים מכבשנות האש, באוניות משחית וכלי חבלה, ובחבטות של קתות רובים על ראשיהם העבירום לאיים נידחים או אפילו למקום שעברו עליהם זוועות הגהינם. ואני הגבר ראיתי בעצמי את הראשים הסדוקים של העולים כשהביאום לקבורה.

לפני עשרים שנה, ב"ה זכינו להקמת מדינת ישראל. זכינו לפתיחת שערי המדינה לרווחה, ורבות ומאות אלפים מישראל באו מכל קצווי העולם, וזכינו שהקללה שקראנו עליה היום בתורה: "ושממו עליה אויביכם" (ויקרא כו, לב), נהפכה לברכה, כדברי הרמב"ן, שאנו חוגגים השנה שבע מאות שנה לעלייתו, שהוא אומר, שזוהי ברכה שהארץ הזאת לא נותנת ברכתה לאחרים, רק לישראל היא מניבה את יבולה. ואנו רואים איך שהאימא הזקנה הצמוקה חולצת שד לבניה ולבנותיה הנוהרים אליה מקרוב ומרחוק, ושוש תשיש העקרה בקיבוץ בניה לתוכה.

וכשהאויבים אמרו להכחידנו מגוי ולא יזכר שם ישראל עוד, יצאו בנינו היקרים חיילי צה"ל, והלכו באשר הלכו והנחילו תבוסה לאויבים, וזכינו לניצחון כה מזהיר במשך ששת ימי המעשה. ממש "ואשא אתכם על כנפי נשרים". בגובה המופלא, במהירות העצומה – שזה

היה תוקפו של הנס - וכדרך נשר בשמים, דרך בלתי ידועה, דרך על טבעית. שני מיליונים נגד עשרות מיליונים, ומעצמות גדולות מאחורי גביהם, ואנו היינו לבד, כל רעינו בגדו בנו, אלא עמוד אש משמים הלך לפניהם, וכבשו את סיני, רצועת עזה, רמת הגולן, שחרור יהודה והשומרון, עיר האבות וערי מלכי יהודה וישראל, וגולת הכותרת - שחרור ירושלים ושריד בית מקדשנו והר הבית, ערגת כל יהודי באשר הוא, כיסופי כל הדורות. הרי קורבנותיהם של בנינו היקרים לא לשוא היו. הם הצילו אותנו מהיות טרף לשיניהם, נתנו לנו את החיים, וגם חיים של חרות, חיים של כבוד ותהילה לעיני כל העולם.

חז"ל אומרים: "על כל פנה ופנה ואבן גדולה שבירושלים היו אומרים ארוממך ה' כי דליתני ולא שמחת אויבי לי" (שבועות טו ע"ב). פסוק זה נאמר כנגד שאיפת הגויים לעכב בעד בניין הארץ בידי עם ישראל. אמנם עמי העולם רוצים להוציא את ירושלים מתחת ידינו. אינם יכולים להשלים שיהיה שלטון לישראל על שטח הקבר של משיחם. זה כצנינים בעיניהם, חתירה תחת יסוד אמונתם, שאנו הכופרים במשיחם, נהיה שליטים על ערש אמונתם. אבל אמר כבר רבנו הגדול, הראי"ה קוק זצ"ל על הפסוק: "פורה דרכתי לבדי ומעמים אין איש אתי ואדרכם באפי וארמסם בחמתי ויז נצחם על בגדי" וגו' - העמים רוצים להאפיל על אור הנצח של ישראל, ובמלחמתם בנו אנו מתגברים עליהם ומתלבשים בבגדיהם - בכוחותם בנצחונם - ונגיע אל הנצח זו ירושלים (ברכות נח ע"א). עיין בסידור עולת ראי"ה בויברך דוד על "והנצח" - זו מפלתה של רומי. יתן ה' ונזכה כולנו לראות בשלמותה של ירושלים ובתפארתה, בבניין שלם של האומה בקומתה השלמה, בתקומתנו המלאה ובגאולתנו השלמה, במהרה בימינו בקרוב.³¹

31

"אז ימלא שחוק פינו ולשונו רינה"
הרב יעקב מן רקובסקי (תרפ"ב-תשע"ב)
 רב המרכזים הרפואיים "הדסה", ירושלים

נזכר אני באותם ימים לפני שנה, כשבשעת ערב מאוחרת, בשעה שתיים אחר חצות הלילה, עשיתי דרכי למפקדה לשעת חירום שהוקמה אז. בבואי לשם מצאתי את פרופ' מן רכון על כפות ידיו הנסמכות בשולחן, ובפנים מביעות שמחה קדמני באומרו: "הנה עכשיו חשבת עליך, ברצוני לכנס את ציבור עובדי הדסה מחר לפני הצהרים בחדר האוכל, להביע רגשי שמחה על שחרור ירושלים ואיחודה" וביקשני למצוא משהו מפיוטי התפילות, פרקים ההולמים ומבטאים תחושת הלב למאורע כביר זה בחיינו. לחלק ניכר מהנוכחים פה זכורים,

בודאי, פרקי התפילה המרשימים שקראתי ואשר מקורם בתפילות הימים הנוראים, כי הלוא בימים נוראים עמדנו אז.

התפילות הן: "ובכן תן פחדך על כל מה שבראת" וכו', "ובכן תן כבוד ה' לעמך", וסיימתי דברי בתקווה שבמשך הזמן נמצא דרך מתאימה ומגובשת להודות ולהלל לה'. הסתמכתי על נס חנוכה שלמרות הנסים הגדולים שהתרחשו אז לא קבע העם את דפוסי החג מיד, כי אם "לשנה אחרת (הבאה) קבעום ועשאוים ימים טובים בהלל והודאה" (שבת כא, ב), יען כי זקוקים היו לשהות זמן לראות אם יחזיקו מעמד במצב החדש אליו הגיעו ואם הנס הוא בר קיימא ולא חולף עובר. כך שמחתנו אנו באותם ימים, שמחה מהולה בדאגה היתה. לא ידענו מה ילד יום, איך יעכלו אויבינו את מפתם ואיך נעכל אנו את ניצחוננו.

דברי נעים זמירות ישראל "בשוב ה' את שיבת ציון היינו כחולמים" (תהלים קכו, א), הפכו לפתע לבעלי משמעות אקטואלית עבורנו באותם ימים. כשהשיב ה' לנו את ציון היינו כחולמים, כישנים בהקיץ, לא הבנו מה קורה כאן, היינו כמוכי מהלומה, מעין "אין בעל הנס מכיר בניסו". ועל כך אמר דוד המלך: "אז ימלא שחוק פיני ולשונו רינה" (שם ב). אמנם "שחוק", "רינה", אבל רק ב"פינו" וב"לשונו", שאפשר להגדירם על דל שפתיים, מן השפה ולחוץ, אך שמחה שלמה ומלאה לא יכולנו עוד להביע, "חולמים" היינו. ומה הביא אותנו הלום להתעוררות הרוח ולאותה שמחה שלמה הבוקעת עתה מפנימיות הלב – "אז יאמרו בגוים הגדיל ה' לעשות עם אלה" (שם), כשהאומות קמו וביקשו לטפל במצב שנוצר, לנתח עובדות ולעמוד על טיבן ולהכריע גורל התפתחותן לעתיד ומתוך כך, הגיעו למצב של "המה ראו כן תמהו" (תהלים מה, ו).

ובעיקר כאשר באו לערער על איחודה של עירנו וארצנו ושלמותה, וכאשר חרף כל מאמציהם העלו חרס בידם, וכל רוחות שבעולם לא יכלו לנו, אז נפקחו עינינו, הקצנו מתרדמתנו וראינו ש"הגדיל ה' לעשות עמנו", ידענו שדבר גדול נפל בישראל, השיב ה' לנו את ציון, ורק אז הגענו למצב של "היינו שמחים" על שיבה נפלאה זו. לא עוד רק "פינו" ו"לשונו", כי אם גם "היינו" במלוא הווייתנו, בכל מהותנו מכף רגל ועד ראש.

זאת ועוד, בשמחת ירושלים שוחררה והושלמה השמחה הכללית שהתחילה בהתחלת גאולתנו עם הקמת המדינה לפני עשרים שנה. ולכן כעת החליטה מועצת הרבנות הראשית לומר תפילת הלל ביום זה עם ברכה, בשם ומלכות. כי כל עוד היתה ירושלים בשביה, שמחתנו לא היתה שלמה. משפט נוקב שנו חז"ל: "תשועת ישראל תלויה בבניין ירושלים" (רש"י ברכות מט, א), אך היום בהגיענו לתקופת השנה מיום שחרור ירושלים, אנו מודים ומהללים ראשית על שחרור ירושלים ועתה מביעים רגשי שמחתנו גם על אשר החל לפני עשרים שנה, ועל כל הנסים והנפלאות המלווים אותנו מאז קום המדינה ועד עצם היום הזה.

במלחמת ששת הימים ראינו עין בעין בהתגשמות חזונו של ישעיהו הנביא אשר חזה ואמר: "כל כלי יוצר עליך לא יצלח, וכל לשון תקום אתך למשפט תרשיעי" (ישעיהו נד, יז). שתי מערכות קשות עמדו לפנינו אשתקד. בתחילה מערכה צבאית, מלחמה שכפו עלינו ארצות ערב בכלים מכלים שונים – ולא יכלו לנו, "כל כלי יוצר עליך לא יצלח", לא הצליחו לא הם ולא ממציא ומספקי הכלים לכלותנו, אדרבה התמוטטו והובסו. אחר כך התחילה מערכה מדינית בחינת "משפט לאומים", התנהל מאבק קשה ומרתק על זכות קיומנו, גם כאן "כל לשון תקום אתך למשפט תרשיעי", גם במערכה המדינית, במלחמת הלשון והמלל יצאו מרושעים. כל הצעה עוינת הודברה ונכשלה. ומסיים ישעיהו הנביא ואומר שכל זה משום "זאת נחלת עבדי ה' וצדקתם מאתי נאום ה'", אין לשום אומה בעולם לומר משהו ולהתערב בפינת ארץ זו אשר הוקצבה מאת הקב"ה עוד מימי קדם לעם היהודי – זאת נחלתנו מאת ה'.

הבה נקווה שסוף סוף נגיע להתגשמות דברי הנביא ישעיהו וחזונו על אחרית הימים: "וכיתתו חרבותם לאתים וחניתותיהם למזמרות, לא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה" (ישעיהו ב, ד).

תרשו לי לסיים בדבריו של נשיא ישראל הנערץ – מר זלמן שזר – בטקס השבעתו כנשיא: "לישועתך קוינו ה', לישועתך מקוים ה', לישועתך נקוה ה'" ³².

32

"הקטן יהיה לאלף והצעיר לגוי עצום, אני ה' בעתה אחישנה"
הרב חיים דוד הלוי (תרפ"ד-תשנ"ח)

רבה של ת"א וחבר מועצת הרבנות הראשית לישראל

אשרי הדור שזכה וראה בעיניו התגשמות הבטחת ה' בתורתו: והביאך ה' אלקיך אל הארץ אשר ירשו אבותיך וירשתה, והיטבך והרבך מאבותיך (דברים ל), היטיב ה' לנו בדור זה יותר מאשר היטיב לאבותינו בדור מן הדורות. "לפיכך אנחנו חייבים להודות להלל ולשבח לפאר לרומם ולהדר לעלה ולקלס למי שעשה לנו את כל הנסים האלה". הנסים עצמם ידועים ומפורסמים. אך את מהותם קשה לנו עדיין לעכל, "בשוב ה' את שיבת ציון היינו כחולמים". חולמים הננו מאותה מהירות בה התרחשו לנגד עינינו מאורעות מופלאים, ששינו את תפיסת עולמנו מזה כעשרים שנה מאז קום מדינת ישראל, ראשית צמיחת גאולתנו, נתקיים בנו חזון הנביא "אני ה' בעתה אחישנה", רוצה לומר, כשיגיע עתה, אחישנה לגמרה מהרה, כי לא יארך זמן מעת החל הישועה עד כלותה (הרד"ק שם). ואכן, אירועים מופלאים אלה, הם החשת סיום הגאולה שהחלה לפני כעשרים שנה.

שני כיוונים להתקדמות מהירה זאת. הראשון, הכיוון המדיני הפשוט, ביסוס בטחון המדינה והתרחבות גבולותיה, וגולת הכותרת, כיבוש הר הבית ומקום המקדש. אך הכיוון השני הוא חשוב יותר, כיבוש לבבות הדור להכרה, "במציאות ה' והשגחתו" בעולמו. אל נא ניפול ברוחנו אם טרם שב העם כולו לשמירת תורה ומצוות בשלמותם, כי באמצעות התפתחות המאורעות בצורתם המפליאה, שלא ברצוננו, ואפילו בניגוד לרצוננו, ראה והכיר העם שיש מנהיג לבירה, שאין אנו מחוללים מאורעות המשנים את פני ההיסטוריה, אלא מבצעים את רצון ההשגחה העליונה. וזה ההישג הרוחני הגדול ביותר של המלחמה האחרונה, ומצווים חכמי הדור להעמיק הכרה זאת בקרב העם, תוך תקווה ואמונה, כי מה שראינו זה עתה אינו עדיין סיום, עוד יזכה דורנו, ויראה שלב נוסף של "בעתה אחישנה", שלב שעתידי לזעזע את מיתרי לבם של ישראל לשוב בתשובה שלמה אל אבינו שבשמים.

ואין זה חזיון חדש. הלא ביציאת מצרים עשה ה' לישראל נסים גדולים ועצומים, במטרה ברורה: כי אני הכבדתי את לבו... למען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים ואת אותותי אשר שמתים במ וידעתם כי אני ה' (שמות י'). לשיאם הגיעו הנסים בקריעת ים־סוף, ואז נאמר: וירא ישראל את היד הגדולה אשר עשה ה' במצרים וייראו העם את ה' ויאמינו בה' ובמשה עבדו (שם יד). ומיד לאחר מכאן נאמר: עד אנה מאנתם לשמור מצותי ותורותי (שם טז). הוי אומר, אמונה בה' לחוד, ושמירת מצוות לחוד. כאז כן עתה, שב העם בתחושתו ותת־הכרתו בעקבות נסי המלחמה, לאמונה במציאות ה' והשגחתו בעולמו, אף כי עדיין טרם הסכינ לשמירת תורה ומצוות.

מעשה גדול זה הוא מפלאי ההשגחת העליונה, ושום כח אנוש, הטוב ביותר והמאורגן ביותר לא יכול היה להצליח "להשיב לב בנים אל אבותם", אל אביהם שבשמים, במהירות וביעילות כזאת.

וכשם שכל אשר אירע באייר תשכ"ז מובן לנו אך עתה, ואיש לא יכול היה לחזות מראש את כל ההתפתחויות המדיניות מאז קום המדינה כפי שרקמה אותם ההשגחה העליונה (דרך משל, תמיד חשבנו שסירוב העולם הערבי להשלים אתנו הוא כישלוננו הגדול ביותר. עתה אנו "מבינים" ששולם לפני אייר תשכ"ז היה כישלוננו הגדול ביותר. שלום ללא ירושלים השלמה, שלום ללא חברון עיר האבות וערש מלכות בית דוד, אינו שלום), כך לא הבינונו אל־נכון את המהלכים הרוחניים:

תמיד הציקה לנו שאלה קשה ונוקבת. מקובלים אנו מפי רבותינו ונקבעה הלכה בהרמב"ם: שאין ישראל נגאלין אלא בתשובה (הלכות תשובה פרק שביעי הלכה ה). ובעינינו ראינו כיצד הולכת ומתפתחת גאולת ישראל ביוכל השנים האחרון, לא זו בלבד ללא תשובה, אלא גם עם נסיגה מדרך התורה והמצוה, תופעה זאת גרמה להיסוסים כבדים, ללבטי נפש חמורים, והיו שכפרו משום כך בשליחותה האלקית של התנועה הציונית. עתה אנו "מבינים"

שלא הבינונו מאומה בדרכי ההשגחה העליונה ומהלכיה. באה מלחמת ששת הימים והצעידה את גאולת ישראל בשני הכיוונים הנ"ל: הצבאי-מדיני, שהעניק לנו ארץ ישראל שלמה, ומעמד מכובד מאד בחלק עולם זה בו אנו שוכנים, ורוחני, שהעניק לנו אמונה במציאות ה' והשגחתו בעולמו. ואין זה הסוף, ההתפתחות המדינית הסופית צריכה להיות שלום אמת עם שכנינו וקִיבוץ-גלויות נדחי ישראל, והרוחנית, צריכה להיות שיבת העם לשמירת תורה ומצוות בשלמותם, ושני דברים אלה גם יחד הבטיח הקב"ה לישראל לבצעם בעצמו (דברים ל): ושב ה' אלקיך את שבותך ורחמך... וקבצך מכל העמים... והביאך אל הארץ אשר ירשו אבותיך וירשתה והיטיבך והרבך מאבותיך (וזו היא גאולה מדינית שלמה). ומל ה' אלקיך את לבבך ואת לבב זרעך לאהבה את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך למען חייד (והיא גאולה רוחנית שלמה).

אין בדעתנו חלילה להניח שפטורים הננו מכל פעולה. אדרבא, מחובתנו להצמיד את העם אל הדרך העולה לקראת גאולתנו השלמה. אלא שאין ביכולתנו לעשות זאת בדרכי הסברה שגרתיים כפי שאפשר לעשות נפשות בהסברה שגרתית להשגת מטרה מדינית או חברתית ששרשיהן נעוצים בשכל האנושי הפשוט. קיום מצוות תלוי באמונה עמוקה שבלב ואותה יש להשיג אך ורק בלימוד תורה. הבה נלמד זאת ממחרוזת ברכות נפלאה שהתקינו לנו רבותינו לתפילת מוסף של יום-הזיכרון. שלוש ברכות הן: הראשונה "מלכויות" עוסקת כולה במלכות ה' בעולמו, וזו היתה תקופה ראשונית בחיי עם ישראל, בה עסק כולו בביעור עבודה זרה, גם מקרבו וגם מקרב העולם כולו, ובהמלכת ה' למלך על כל הארץ. ופעולתו עשתה פרי ישוה לו, וכמעט שנעקרה עבודה-זרה מן העולם, השנייה, "זיכרונות", היא בסיס לאמונה בהשגחת ה' בעולמו (אתה זוכר מעשה עולם ופוקד כל יצורי קדם... ועל המדינות בו יאמר... ובריות בו יפקדו... כי זכר כל המעשים לפניך בא), ומגמתה להחדיר בתודעת כל באי עולם כי כל המאורעות הפוקדים תבל ומלואה ברצון ה' הם, וזו התקופה שבעיצומה אנו שרויים כמבואר לעיל. השלישית, "שופרות" הפותחת במעמד הר-סיני (אתה נגלית בענן כבודך על עם קדשך לדבר עמהם) ומתן תורה בקול שופר חזק מאד, ומסתיימת בשופר של גאולת ישראל באחרית הימים (והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול ובאו האובדים בארץ אשור והנדחים בארץ מצרים והשתחוו לה' בהר הקודש בירושלים), ללמדך שהשלב האחרון בגאולת-עולמים, יבוא באמצעות התורה בלבד. וכשנתבונן בנקודה מופלאה זאת נבין שעיקר תפקידנו כיום, הוא להרבות ככל האפשר בלימוד תורה לעם לכל שכבותיו, ויש בכוחה של תורה להצמיד את עם ישראל אל גאולתו השלמה, "גואלנו ה' צבאות שמו קדוש ישראל"³³.

יום העצמאות ונס הניצחון
 הרב איסר יהודה אונטרמן (תרמ"ח-תשל"ו)
 הרב הראשי לישראל

לאור הניסיונות וההישגים שזכינו להם בעז"ה, גואל ישראל ומושיעו, ביום העצמאות ובנס הניצחון הגדול במלחמת ששת הימים, כדאי שנתבונן בתוך תוכו של המאורע ההיסטורי הגדול של הכרזת הקמתה של מדינת ישראל ולהבין את הכוחות הרוחניים שאיפשרו אותנו להכרזה פומבית זו, שהיתה הרת סכנות גדולות, ומאידיך צריך להתבונן גם בנסים הגלויים של ההשגחה העליונה במלחמת ששת הימים ובשחרור ירושלים וסביבתה.

ידענו היטב לפני עשרים שנה, כי עמי ערב מסביב יצאו מאוחדים למלחמה נגדנו. כי גם תחת השלטון המנדטורי חתרו נגדנו בכל עוז, להפסיק את העלייה היהודית, לאסור קניית קרקעות ע"י יהודים ולמנוע כל התרחבות שהיא של היישוב היהודי. נוסף לזה הסיתו את האוכלוסייה הערבית שבא"י לעשות בנו פרעות. לא היה איפוא כל ספק כי מיד אחרי ההכרזה של מדינת ישראל יוציאו לפועל את איומיהם ויצאו חוצץ נגדנו למלחמה, וברור שכל זה לא נעלם מאתנו כלל.

אולם היינו נכונים להתגונן במסירות נפש ולבצר את המדינה, שראינו בה חזות הכל; ובעומק לבנו היתה האמונה שהתשועה בוא תבוא. והניצחון יהיה על צדנו. האמונה הזאת היתה נשענת לא על שיקולים של כח שלנו כאיזון לכוחותיהם ולא על אשליות כי צבא זר של עמים אחרים עשוי לבוא לעזרתנו, אלא על היסוד שנקבע בחביון לבנו, כי "נצח ישראל לא ישקר". זהו הבסיס שעליו נשען כל הזמן המאמץ המלחמתי של היישוב נגד הכוחות אשר עלו על כוחותינו אז עשרות מונים.

כדי להבין את חשיבותה הסבירה של ההחלטה להכריז על הקמת מדינת ישראל נוכח מצב מסוכן כזה, כדאי וראוי להביא מאמר נפלא של חכמינו ז"ל במדרש רבה פר' אמור, שאצטט כאן את תמציתו:

רשב"י בשם ר' מאיר אמר כי בחזון הסולם של יעקב אבינו בחלומו הידוע, ראה יעקב את השר של בבל עולה ויורד ואחריו השר של מדי עולה ויורד, ואחריו שר יון ואח"כ שר אדום. אמר לו הקב"ה: עלה אף אתה על הסולם. נתיירא יעקב שמא אח"כ יצטרך גם הוא לרדת. וע"ז אמר לו הקב"ה: אילו עלית לא היתה לך ירידה, ועכשיו שלא עלית עתידים בניך להשתעבד לארבע מלכויות.

ידוע כי חז"ל הליטו במדרשיהם רעיונות נשגבים, שלא תמיד אנו יכולים לעמוד על כל פרטי מהותם. אבל כיוון הרעיון מובן לנו גם מתוך דברי הדרש. ובשעה שמתחו כעין בקורת על

האבות הקדושים כיוונו בעיקר להתנהגות זרעם של האבות בתקופות מאוחרות. בדברי רשב"י יש כעין תוכחת מוסר על אשר בית יעקב לא עלו על הסולם העולמי של מדינות, כשנזדמנה להם האפשרות לכך ע"י הקב"ה, וזה מפני הפחד שמא אח"כ יהיו נאלצים לרדת. ברוך ה' שזכינו בדורנו אחרי נדודים של קרוב לאלף ותשע מאות שנה, שבית יעקב התגבר על הפחד ועלה על הסולם, ואנו מאמינים בגואל ישראל שלא תהי' לנו ח"ו כל ירידה, ונוסיף לעלות מחיל אל חיל.

אנו מביטים בגאון ובשמחה רבה על העוז והעצמה של היישוב המצומצם בארץ שהכריז אז על מדינה עצמאית מתוך נכונות להתמודד עם כל כח עוין שיתייצב נגדו. הנכונות הזאת כשלעצמה מוכיחה למדי כי רוח הגבורה והתושייה של בני ישראל בעבר המזהיר שלנו חיה וקיימת גם עתה בקרב העם. הנצחון שנחלנו אח"כ בהדיפת התקפותיהם של שכנינו וניצחוננו במבצע קדש, עודדו את רוח העם וחיזקו את עמידתו והגיע לשיא בניצחוננו המזהיר ובנסים הגלויים של מלחמת ששת הימים, כל אחד מאתנו שמע בעמקי לבבו קולו של הנביא ישעיהו: "צהלי ורוני יושבת ציון כי גדול בקרבך קדוש ישראל".

אחרי שזכינו לנס גדול שהפליא והרעיש את מומחי האסטרטגיה בעולם, נשאלה השאלה איזה יום חג של מדינת ישראל מבחינה לאומית יקבל עליונות בחיי הציבור, אם יום הכרזת המדינה או יום נצחון מלחמת ששת הימים. תשובתי היא, כי יום העצמאות יקבל עליונות, מפני שהוא מראה גדולתם של ישראל. כדי להסביר זאת, ברצוני להזכיר כאן דברי הצדיק המפורסם ר' לוי יצחק מברדיטשוב, שזכה לתואר "מליץ יושר של עם ישראל". לשאלה מדוע קוראת התורה לחג של יציאת מצרים בשם "חג המצות", בעוד שבני ישראל בשיחותיהם קוראים לו "חג הפסח", הוא הסביר את הדבר כך: בני ישראל קוראים לחג "פסח" משום שזה שבחו של מקום שהקב"ה פסח על בתי בני ישראל בנגפו את מצרים במכת בכורות ולא נתן למשחית להיכנס לבתי ישראל לנגוף, וע"י השם "פסח" הם מנשאים את מדת אהבתו של הקב"ה לישראל ששמר עליהם בשעת הסכנה. ואילו הקב"ה נותן התורה מזכיר את החג בשם "חג המצות" שזה שבחם של ישראל המציין את תוקף אמונתם בה' שיצאו ממצרים אל המדבר ללא מלאי מתאים של מזונות, פרט ל"משארתם צרורות בשמלתם על שכמם" ככתוב בתורה. נקודה זאת מודגשת מאד אצל הנביא ירמיהו, שאמר: "זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולותייך, לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה".

גם בענייננו אפשר לומר כך, כי יום הכרזת המדינה מראה על האמונה החזקה בעם, כי "נצח ישראל לא ישקר", ובכוח זה העיזו לנהוג את ספינת ישראל בין גלים זדונים של אויבים מזויינים אשר שאפו לשבור אותה. ואילו במלחמת ששת הימים הובלטה ביתר שאת יד ההשגחה העליונה, שהכרענו את האויבים שנאספו עלינו בכח גדול ובנשק רב להשמידנו, במשך ימים אחדים. זכאי איפוא יום העצמאות להיות נחוג בשמחה ובתרועה ובעליצות

נפש. אולם מה שנוגע לשירת הלל, שנקראת בפי חכמים "שירה" יד התאריך השני על העליונה, יום הנצחון במלחמת ששת הימים. ולכן להבלטת שמחה בהמון חוגג, צועד יום העצמאות בראש, ואילו לקריאת הלל בברכה - יום הנצחון של ששת הימים קודם. סימוכין להכרעה זו אנו מוצאים בדברי דוד המלך בתהלים פרק יג: "ואני בחסדך בטחתי - יגל לבי בישועתך; אשירה לה' כי גמל עלי". כח בטחוננו בתשועת ה' התבטא במיוחד ביום הכרזת המדינה, ולכן צריך זה להיות יום גילה ושמחה רבה. אכן, היום בו התגלה לעיני כל העולם נס התשועה הגדולה שהקב"ה גמל לעם ישראל בנצחון מכריע על אויביו, הוא היום שצריך להיות ראש וראשון לומר בו שיר ושבחה והלל בברכה להקב"ה.

יהי רצון שתקוים שאיפתנו לבנות את ארצנו הקדושה על יסודות קבועים של אמת ואמונה צדק ומישרים, ולהרים את קרן תורתנו הקדושה אשר דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום. אנו מאמינים בביאת הגואל, בן דוד משיח צדק, ואז תתגשם הנבואה שניבא ישעיה כי בעתיד: "לא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה". לא רק שלא יישפך דם אדם בקרב אלא שאוצרות גדולים שבעולם המוצאים לחקר אמצעי מלחמה חדשים ע"י פצצות ונשק שבכחם להביא הרס בעולם, ישמשו לשיקום מלא של חלשים ונפגעים, להשביע רעבים ולפתח מדינות נחשלות, לאשרם ולרווחתם של כל הנברא בצלם אלוקים.

קריאה זו תישמע ממרום הר ציון לכל יושבי תבל בשם ה' אֵל־עולם והבה נקוה לגואל ישראל ומושיעו שבני אדם יישמעו לקריאה זו. ואחרי מלאת עשרים שנה למדינת ישראל תבוא עלינו תקופה מבורכת של שלום בר־קיימא ויחסי ידידות טובים עם כל העמים שכנינו, ויקויים בנו דברי הנביא: "והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ד' אל בית אלקי יעקב ויורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו כי מציון תצא תורה ודבר ד' מירושלים", במהרה בימינו אמן.³⁴

34

שחרור ירושלים מסמל את התרוממות רוח ישראל הרב יצחק נסים (תרנ"ו-תשמ"א) הראשון לציון

יום שחרורה של ירושלים מידי זרים, גדול הוא בתולדותיה של אומתנו. אנו מודים ומהללים לאלהי ישראל על הנסים והנפלאות, ישועות ונחמות, שעשה לנו ע"י צבאות ישראל שבתבונה, כח וגבורה אזרו חיל למלחמה מעטים נגד רבים להגן על בית חייה של האומה, וסייע בידם לרדוף ולהדוף את האויבים שקמו עלינו וזממו לכלותנו, ובמיעוט זמן שיחררו

את החלקים של הארץ שהיו בידי האויבים, וגאלו את ירושלים והיתה לעיר שחברה לה יחדיו.

שחרורה מעול זרים, לא זו בלבד שהוא מחזק ומבצר את מלכות ישראל, אלא הוא מסמל התרוממות רוח ישראל. ירושלים עשויה להשפיע על כל יהודי שפע קדושה וטהרה מכל אשר זוכך ונאצר בכל הדורות, ואשר נסתמל בה ורישומו עדיין קיים. ירושלים היא מקום משכן השכינה לעולם. בזמן חורבנה, ובייחוד כשלא היינו יכולים לעלות ולראות בה, ירד כאילו מסך הפרוש בינינו לבין השכינה. ועתה, ששבה וחזרה לבניה, הרי זה כאילו הוסרו המסכים. אווירת הקודש יכול שתנשב מירושלים על העם ותפיח בו רוח חדשה.

אין הניצחון שלם בלא יישובה של ירושלים ובנין חורבותיה. וכיצד ייעשה הדבר בלא עלייה גדולה שלא ידענו כמותה? הקריאה "לשנה הבאה בירושלים", היתה עד למלחמת ששת הימים אמיתית וטהורה. כל שאמר זאת קיווה לכך בכל לבבו ובכל נפשו, ועתה שבאה שעת גאולתה של ירושלים, כשהדרך סלולה ופתוחה בפני כל אדם מישראל בארצות החופשיות, האם יכולה להיות לאמירה זאת אותה משמעות, אותה אמת גדולה, אותה ערגה שהיתה לה קודם או פועמת בלב אחינו שבארצות השעבוד שאין לאל ידם?

האומות מתדיינים עמנו על ירושלים, מחליטים החלטות ומאיימים ומגזמים בכל מיני דרכים. הפתרון המובהק לכך מצוי אף הוא בדברי רבותינו. "אמר ר' שמואל בר נחמני: מסורת אגדה היא, שאין ירושלים נבנית עד שיתכנסו כל הגלויות. אם יאמר לך אדם שנתכנסו כל הגלויות ואין ירושלים נבנית – אל תאמין. אמר הקדוש ברוך הוא: עתה אני בונה אותה ואיני מחריבה לעולם" (תנחומא נח, יא). ובדרך זו פירש הרד"ק את הפסוק בתהלים (קכה, ב): "ירושלם הרים סביב לה וה' סביב לעמו, מעתה ועד עולם". "ירושלים, אף-על-פי שהרים סביב לה, אין לה חוזק וישלטו הגויים בה וילכדו אותה אלה מאלה. ולא יהיה לה חוזק עד שיהיה עם ה' בתוכה, שיהיה הוא סביב לעמו ושמו יהיה להם חוזק יותר מן ההרים, ולא ישלוט בהם האויב מעתה ועד עולם".

כשיתקבצו הגלויות לתוך ירושלים יבוא השלום לעם ולעולם כולו, כמאמר חכמינו: "אין הקדוש ברוך הוא מנחם את ירושלים וישראל אלא בשלום, שנאמר (ישעיה לב, יח): "וישב עמי בנוה שלום" (במדבר רבה יא, ז). האומות כולן יכירו בחשיבות בניינה של ירושלים ובקיבוץ בניה לתוכה לשלום העולם. "כל תפילה כל תחנה אשר יהיה לכל האדם ולכל עמך ישראל, אשר ידעו איש נגעו ומכאבו ופרש כפיו אל הבית הזה... וגם אל הנכרי אשר לא מעמך ישראל הוא ובא מארץ רחוקה למען שמך הגדול... והתפללו אל הבית הזה. ואתה תשמע מן השמים ממכון שבתך ועשית... כי שמך נקרא על הבית הזה" (דברי הימים ב' ו, כט-לג). תפילת שלמה נאמרה לשעתה ולדורות, וכך אמרו חכמינו: "עתידה ירושלים

להעשות מטרופולין לכל הארצות" (שמות רבה כג, י) ו"להעשות פנס לאומות העולם והם מהלכים לאורה" (ילקוט שמעוני ישעיה רמז תצט).
 אנו שזכינו לראות שחלק מדברי החזון של נביאנו נתקיים, בידוע שיתר הנבואות מתקיימות. על דרך שאמר ר' עקיבא: "עד שלא נתקיימה נבואתו של אוריה, שכתוב בו: 'לכן בגללכם ציון שדה תחרש' (מיכה ג, יב), הייתי מתירא שלא תתקיים נבואת זכריה. עכשיו שנתקיימה נבואתו של אוריה, בידוע שנבואתו של זכריה מתקיימת" (מכות כד, ב). בזכריה (ח, ג-ח) כתוב: "כה אמר ה' שבתי אל ציון ושכנתי בתוך ירושלים, ונקראה ירושלים עיר האמת והר ה' צבאות הר הקודש. כה אמר ה' צבאות עוד ישבו זקנים וזקנות ברחבות ירושלים... ורחבות העיר ימלאו ילדים וילדות, משחקים ברחבתיה... כי יפלא בעיני שארית העם הזה בימים ההם, גם בעיני יפלא... הנני מושיע את עמי מארץ מזרח, ומארץ מבוא השמש... ושכנו בתוך ירושלים, והיו לי לעם ואני אהיה להם לאלהים באמת ובצדקה"³⁵.

35

קיבוץ הגלויות ומלחמת ששת הימים הרב אליהו פרדס (תרנ"ג-תשל"ב) רבה של ירושלים

במסכת פסחים (דף פח) שנינו, אמר ר' יוחנן, גדול קיבוץ גלויות, כיום שנבראו בו שמים וארץ, שנאמר, ונקבצו בני יהודה ובני ישראל יחדיו ושמו להם ראש אחד ועלו מן הארץ כי גדול יום זרעאל. וכתוב, ויהי ערב ויהי בקר יום אחד. לימוד זה, נראה שהוא על דרך גזרה שוה. נאמר בקיבוץ גלויות "יום", נאמר בבריאת שמים וארץ "יום". רש"י ז"ל מסביר, כי "יום זרעאל" פירושו יום הקיבוץ, יום כנישתהון מתרגמינן, וקרי ליה יום, כיצירת בראשית. כוונתו של רש"י על תרגום יונתן בפסוק הנ"ל, שתרגם "יום זרעאל" – "יום כנישתהון". הגאון המהרש"א ז"ל רמז על פירושו של רש"י וכתב: "אבל כמה קראי כתיבי כהאי גוונא, יום הגדול, ולא דרשינן בהו שהוא גדול כיום שנברא וכו', גם דאין גדולת אותו יום כיום היצירה מפורש. ויש לומר, דכמו ביצירת ימי בראשית ביום ראשון נברא החומר הראשון, שהוא יש מאין, מה שאין כן בשאר ימי יצירה שנקבע לכל אחד צורתו במאמר ה' יתברך, וכפירוש רש"י בחומש, שהכל נברא ביום ראשון במאמר אחד, וכל אחד נקבע ביומו. ולמעלת היום הראשון נכתב בשינוי לשון "יום אחד" כדאיתא במדרשות, שאז היה ה' אחד ושמו אחד, דביום שני התחילו "השניות". כן ביום קיבוץ גלויות יהיה גדול הפלא כאלו יהיה בריאה יש מאין, דכתיב באותו יום – "ראש אחד", דמלת "אחד" כמיותר, ד"ראש" נמי משמע "אחד". אבל הרמז, כי אותו יום יהיה מיוחד במעלתו, כיום ראשון מיצירת ימי

בראשית שנאמר בו "אחד" דעל דרך זה אמר הכתוב, עזרנו בשם ה', עושה שמים וארץ, רוצה לומר, עזרנו בעת קיבוץ גלויות בשם ה' עושה שמים וגו' כמו שביום ראשון שיתף הקב"ה מדת הרחמים למידת הדין לברוא שמים וארץ כמ"ש ביום עשות ה' אלהים וגו'. כן לעתיד שיתמלא שם ה', יהיה בעזרנו. ובכן במהרה בימינו, עכ"ל.

נאים דברים אלה למי שאמרם, והרעיון המובע בהם הוא עמוק מאד, ומה צדקו דברי הגאון ז"ל, המעשים האיומים שהתרחשו לעמנו בגלותנו הארוכה החל מחורבן הבית השני, בתקופה שבא חורבן גמור על יושבי הארץ, בית המקדש, מקור חייו של עם ישראל עלה באש, שארית הפליטה נכבלה באזיקים, הובלה בעירום ובחוסר כל, כטבח לצאן יובל, וגלתה לכל תפוצות העולם. אין עוד ארץ ישראל, אין עוד מקדש ואין עוד עם, הכל אבד והיה כלא היה.

ובארצות הגלות, האם הוקל מעליהם העול הכבד? האם הונח להם במה שהוא? האם האיר להם שביב אור? האם היתה להם איזו שהיא תקוה לשוב לביתם ולארץ מולדתם? לא ולא! צוררי ישראל, העמים אשר ביניהם גלו בני ישראל, התייחסו אליהם באכזריות רבה, הנחיתו עליהם מהלומות כבדות וקשות, השפילום עד עפר, דכאו את רוחם באכזריות נוראה. העלילו עליהם עלילות שוא ומדוחים, נגשו אותם בכל מיני נגישות, רדפו אותם וענו אותם עינויים קשים ומרים, ואף רציחות המוניות היו מנת חלקם. עם שכל אלה היו מנת חלקם, האם היתה לו תקוה – ולו הקלה ביותר – לחזור ולשוב אל ארץ מולדתו? הרי בגלות בבל, לאחר חורבן הבית הראשון, אשר נמשכה בסך הכל שבעים שנה, היו הגולים אז מיואשים כמעט מן הגאולה, עד כדי כך, שהנביא יחזקאל ראה אותם בחזונו כינה אותם בכינוי "העצמות היבשות" לרוב יאושם וביטא זאת בנבואתו הידועה באמרו "התחיינה העצמות היבשות האלה?!". ואם גולי בבל כך, הגולים שלאחר חורבן הבית השני, על אחת כמה וכמה?! במצב זה של ייאוש גדול ונורא, המחשבה לחזור ולשוב למולדת היא בגדר חלום, כפי שביטא זאת דוד מלך ישראל בחזונו ואמר: "בשוב ה' את שיבת ציון היינו כחולמים". ומי יכול להעלות על דעתו אפשרות כזו של שחרור מכבלי הגלות וחזרה לארץ האבות? דבר זה אפשרי רק על ידי הקב"ה בכבודו ובעצמו, על ידי כך שישתף את מדת הרחמים עם מדת הדין, בדיוק כמו שעשה בעת בריאת שמים וארץ, שראה שאין העולם יכול להתנהג במידת הדין, עמד ושיתף עמה מדת הרחמים, בדיוק, כמו בריאת העולם "יש מאין", אף קיבוץ גלויות הזו היא בחינת "יש מאין". זו היא הזהות הרעיונית הטמונה בשני דברים הנשגבים, בריאת שמים וארץ ויום קיבוץ גלויות.

מדה זו של "רחמים" באה לעם ישראל, כאמור, לאחר שנות סבל ארוכות, ארוכות מאד, שאין משלם בכל העמים כולם. עמים רבים ועצומים מאתנו, גיבורים וחזקים, שהפילו אימתם וחתתם בזמנם על רוב ארצות תבל, המצרים הקדמונים, האשורים, הפרסים,

הרומאים היוונים ועוד, עברו ובטלו מן העולם ואינם קיימים עוד. במקביל לכך, עם ישראל הנרדף והמעונה בצורה קשה ואכזרית, המשיך להתקיים על אף הכל בארצות פזוריו, עד אשר זכה לתקופת 'אתחלתא דגאולה' וראשוני עם ישראל החלו לחזור אט-אט אל ארץ מכורתם, עד שבחסדי ה' הגדול עלינו, זכינו לאחרונה לשיבת המונים-המונים. זכה דורנו להיות הדור האחרון לגלות הארוכה והממושכת, והדור הראשון לניצוצי הגאולה הראשונים, לפעמיו הראשונים של השחר העולה.

זכיה שניה לה זכה דורנו, להיות הדור הראשון לגילוי הגבורה העילאית, ולגילויי הניצחונות הכבירים והמזהירים של מועטים נגד רבים. זה הוא אחד הנסים הגדולים והעולמיים המתרחש לעינינו ולעיני העולם כולו. זה הוא נס בתוך נס. הנס העיקרי, הוא קיומו של עם ישראל במשך אלפיים שנות גלותו, עם כל התלאות והצרות שליוו את הגלות. כי הרי, כפי שכבר הזכרנו למעלה, כל אותם העמים, הגדולים והעצומים, אשר הפילו את אימתם על רוב ארצות תבל, אינם קיימים עוד, עברו ובטלו מן העולם, ואילו עם ישראל, הנרדף והנענה, הבזוז והשסוי, הוא המשיך את קיומו כעם, למרות שלא היתה לו מולדת, לא היה לו מלך ולא מנהיג.

הנס השני, הוא עובדת השיבה לארצנו הקדושה ותחיית עם ישראל במולדתו הישנה, הפרחת שממותיה, ובניית הריסותיה, עד להחזרת השלטון הריבוני על הארץ לידי ממשלת ישראל. בתוך הנס הזה, בולטת העובדה המרנינה כל לב, והיא גבורת צבאות בני ישראל, בעל השם הנאה והיפה, "צבא הגנה לישראל", לא צבא כובש, לא צבא לוחם, לא צבא הבא לדכא עמים תחת רגליו, אלא צבא "הגנה", המופקד על הגנת העם וארצנו הקדושה, צבא המופקד על הצלת העם ממזימותיהם של העמים הסובבים אותנו, אשר עדין אינם יכולים "לעכל" את עובדת החזרת השלטון לידי ישראל, וזוממים השכם והערב, מחשבות ומזימות און, כיצד להכחיד, חלילה וחלילה, את שם ישראל.

מזימותיהם ומחשבותיהם הרעות של שכנינו הגיעו לשיאם, עת הכריז שליט מצרים ג'מאל עבדול נאצר, להטיל את ישראל לים באביב של שנת ה'תשכ"ז, ואחריו החרו והחזיקו שליטי הארצות הערביות האחרות, ירדן, סוריה ועירק, כולן יחדיו קדשו מלחמה על ישראל הקטנה בהיותם בטוחים כי הגיעה העת "לחסל" את ישראל.

"יושב בשמים ישחק, ה' ילעג למו". רק כך אפשר להבין, איך הופרה עצת כל אויביו הרבים והעצומים ממנו, באיכות ובכמות. ה' הפיר את עצתם, ונתן כח ואומץ, עוז ותושיה, לבחורי ישראל הגיבורים והאמיצים, ובידם נתן את התשועה הגדולה לעם ישראל, במלחמה הנועזת, אשר זכתה לשם הנאה והקולע "מלחמת ששת הימים", על כי במשך ששה ימים בלבד, נחלו צבאותינו ניצחונות מזהירים ביותר, על צבאות הערבים. במשך זמן קצר של ששה ימים בלבד, בהם הסתערו צבאותינו על צבאות הערבים, שחרר צבא הגנה לישראל שטחים רחבי

ידיים, משפלת עזה ועד המדבר הגדול מדבר סיני ועד לתעלת סואץ ועד למצרי טיראן בדרום. מהמשולש המפורסם, שכם ג'נין קלקיליה ועוד, עד הרי הגולן הגבוהים המבוצרים. ביצור אחר ביצור במזרח ובצפון. ועל הכל, שחרור ירושלים העתיקה, ובתוכה שריד בית מקדשנו ותפארתנו הלא הוא הכותל המערבי אשר לא זזה שכינה משם, זכינו לאיחודה ולחיבורה מחדש של ירושלים החדשה עם זו עתיקת היום, שהדר של קדושה חופף עליה. נתקיים לעינינו הכתוב: "כעיר שחבורה לה יחדיו".

עיני העולם כולו עמדו משתאים למראה עיניהם, למראה הזוהר והתפארת, למראה הניצחון המזהיר, המהיר והמכריע של צבא הגנה לישראל. ושמו של הקב"ה ושל ישראל התרומם התעלה בפי כל, בבחינת "והתגדלתי והתקדשתי לעיני עמים רבים".

מה הוא היסוד והסוד לכל הנסים ולכל התרחשויות גדולות אלו? מאין נובע הכוח והאומץ – של עם קטן ודל בכוחותיו ובאפשרויותיו – לנחול ניצחונות גדולים וכבירים כאלו? נראה לי, כי התשובה לכך נעוצה באהבת ובמסירות נפש שהתברך בהן עם ישראל. אהבה עזה וגדולה לה' לתורתו ולארצו. מסירות נפש על שמירת ייחודו של העם, על שמירת התורה והמצוות, ועל שלמות הארץ.

האהבה ומסירות נפש, נחל עם ישראל מן האהבה הגדולה של ה' לעמו לארצו ולנחלתו. "אהבתי אתכם אמר ה'" אהבה החלטית. לא בגלל היותנו רבים מעמים אחרים. "לא מרובכם מכל העמים חשק ה' בכם". כאהבתו לישראל, כך אהבתו לארץ, "כי בחר ה' בציון אוה למושב לו". "ארץ אשר ה' אלקיך דורש אותה, תמיד עיני ה' אלקיך בה מראשית שנה ועד אחרית שנה".

האהבה ומסירות הנפש היו שאור שבעיסה היו הניצוץ שבלב, שהפך לשלהבת להבת גדולה, שחיממה והלהיבה את לבות בני ישראל, היא חיממה והלהיבה אף את אלה שנראה כי התרחקו מהורתם־מכורתם, אף אלה התחממו בחום הגדול של אהבת הארץ, ומסרו את נפשם על הגנתה ועל הגנת בניה־בניה. מתוך לשונות להבת שלהבת זו, הפקירו בחורי ישראל את כל היקר להם ומסרו עצמם על קדושת ה' והעם וחרפו נפשם למות, ורק בזכותם ובזכות הקרבתם העילאית זכינו להתרחשות הנסים הגדולים והגלויים, להם זכינו במלחמה קצרה זו, בחמלת ה' על עמו ארצו ונחלתו ובאהבתו הגדולה להם. נראה, כי בזכות גבורתם העילאית, בזכות מסירות הנפש של בחורינו ואמיצים, זכינו בדורנו זה, להתגשמות הבטחת הקב"ה לאברהם אבינו ע"ה "לזרעך נתתי את הארץ הזאת". אין ספק כי זכותם של אלה אשר נפלו בהגנתם על ישראל וארצו, היא גדולה לאין ערוך, מי יערוך להם ומי ידמה להם, תהא מחיצתם בגן עדן העליון, במחיצתם של צדיקים וחסידים עליון, תהא נפשם צרורה בצרור החיים. זכרם לא ימוש מאיתנו.

התחושה הכללית בימי פורקן גדולים כאלה, היא של שמחה וששון, על הנסים והנפלאות שנעשו לנו בימים אלה. משל למה הדבר דומה? לבני אדם היושבים לבטח, ופתאום באו עליהם ליסטים ושוודי לילה, שדדו אותם, בזזו בזו ושללו שלל, נשלו אותם מנכסיהם, וגרשום מביתם ומנחלתם, הגלום למרחקים, עינו והשפילו אותם, דכאו את רוחם, עד שכמעט נשכח מהם עברם המפואר. פתאום האיר המזל עליהם, עוברי אורח ממרחקים, ראו בעבודתם ובשפלותם של אנשים אלה, עמדו וריחמו עליהם, הצילו אותם מיד נוגשיהם ועושקיהם, החזירו אותם לארצם לביתם ולנחלתם, וישבו שוב לבטח. היש מלים לתאר את השמחה והששון, החדוה והרינה של אנשים אלו, היש קץ לתודות ולתשבחות שחייבים אנשים אלה למשחרריהם!?

אף אנו כך, ישבנו בארץ לבטח, עם מלכים ושרים משלנו, בית המקדש בנוי על תילו, בכל יופיו והדרו, השכינה חפפה עליו, וחיינו היו חיי אושר ועושר. פתאום הקיץ הקץ עלינו, באו עלינו אדונים קשים, החריבו את ארצנו, השביתו את עצמאותנו, הרסו עד היסוד את בית קדשנו, דיכאו את רוחנו, השפילו אותנו עד עפר, שעבדו ועינו אותנו בכל מיני שעבודים ועינויים קשים ומרים, עד שכמעט שכחנו את עברנו המזהיר. והנה פתאום זכינו להשתחרר מעול אדונים קשים, התחלנו אט-אט לחזור אל ארצנו לביתנו ולנחלתנו, האם יש קץ לשמחה כזו? האם יש מלים לתאר את ההרגשה הנפלאה הממלאת את לבנו על שחרור זה? היש קץ לתודות ולתשבחות שעלינו להודות ולשבח לפאר ולרומם, למי שהביא לנו את הפורקן הזה?

אנא אחים יקרים. השתדלו נא בכל מאמצים, ששמחה זו תהיה שמחה של מצוה המלווה רגשי תודה ושבחה לאל נורא עלילה, אשר בעזרתו זכינו לכל הנסים והנפלאות האלה. ואין ספק כי בעזרת ה' יתברך, נזכה ללכת מחיל אל חיל, כדברי הכתוב: "וישראל עושה חיל", נזכה בקרוב לקיבוץ נדחי עם ישראל מכל ארצות פזוריהם, ובפרט מארצות ערב ומהארצות הקומוניסטיות שמעבר למסך הברזל, בטוחים אנו כי לא ירחק היום והשערים יפתחו לפנינו, ויעלו לציון ברינה, ונזכה בקרוב לגאולה השלמה במהרה בימינו אמן.³⁶

36

'מעלין בקודש'

הרב צבי יהודה קוק (תרנ"א-תשמ"ב)

ראש ישיבת 'מרכז הרב'

יום ליום, ושנה לשנה תביע אומר. עם כל פגישה שלנו עם הכותל מסתמא מתחדש משהו. מתחדש משהו בקשרנו אל הכותל, ומהכותל אלינו, ושוב מאיתנו אל הכותל. מעלין בקודש.

מדרגות, מדרגות, להתבררות גלויי וביטויי הקודש אלינו, ושייכותנו אנו אל הקודש. הדדיות זו ושייכות זו, מתגלה מפעם לפעם בביטויים, והמסכתא הזו גדולה מאוד, ענקית, כאן על יד הכותל המערבי, באזור השכינה, כמובן שיש להעמיק ולברר.

חזרנו כבר פעמים רבות. ישנן אבני דומם. אבנים דוממות, בניגוד לצומח, חי ומדבר. אבל ישנן גם אבני לבבות, לבבות ממש. לב, זה מרכז, מרכז החיים, משם יוצא ומתפשט זרם חיים לכל אברי הגוף. כך הן ממש האבנים האלה, אלה שכאן לפנינו. הן מרכז. מרכז חיינו. בית חיינו. דרכן, ומתוכן, מתמשכים קוים, קוים של חיים, מדרגות, מדרגות של חיים, לכל אלפי רבבות עמך בית ישראל. אל אשר עמנו פה, נפגש עם האבנים, ואל אשר נפגש אתן ממרחקים. נקוה שבקרב, אין ספק שבעוד זמן מסוים, רוב המיליונים של כלל ישראל יהיו כאן.

ישנם שלבים בגילוי הקודש. מתגלים מצבים שלא חלמנו עליהם, אפילו לא היינו כחולמים. לב זה חיוניות. וישנה עובדה כזו של חיוניות כלל ישראלית. חיוניות זו, היא השכינה, שלא זזה מכותל המערבי. קשורה ודבקה וקיימת. ומכאן ישנה גם התפרטות אל כל יחיד. "ויפח באפיו נשמת חיים". ואדם שהוא בעל נפש ורוב דעת, יש לו מקום לתפוס את החיוניות הכלל ישראלית האלוהית הזאת ואת פרטיה.

בלשון חז"ל, וגם בשפת העם ישנו ביטוי: "אזנים לכותל". כאן, במקום הזה, אין זה משל, כאן זוהי עובדה חיונית, מציאות קיימת, אקטיבית, יש אזנים לכותל. לאבנים הללו אזנים. האבנים האלה שומעות ומקשיבות. דבר פשוט וידוע הוא להמוני בית ישראל שבאים להשמיע שיח שפתותיהם לאזנים אלה. אבל גם יותר מזה, אזנים אלה, מקשיבות ושומעות רחשי נפשנו ופעילות לבבנו.

השמיעה היא יסוד גדול בתורה. "מפי השמועה למדו", "והיה אם שמוע תשמע", היא יסוד גדול בעם ישראל, "שמע ישראל". לשמיעה חשיבות גדולה מאוד לגילוי נשמת החיים שבנו. בהלכה למדנו: "חרשו.. נותן לן דמי כולו". ראייה היא ענין חשוב מאוד לאדם. ידיים ורגלים חשובות. אבל שמיעה גדולה מכולם, ורק בה, "נותן לו דמי כולו".

לכותל יש אזנים. אזנים מלאות חיוניות, מלאות שמיעה, אבני לבבות, וגם לנו יש אזנים, מלאות חיוניות מלאות עצמת רגישות, ואנחנו מצוים לשמוע. עלינו להקשיב ולשמוע. מן הכותל אלינו, ומאתנו אל הכותל, ושוב אלינו, וללא סוף, קיים זרם של קווי חיים. עלינו לחפש, להתבונן, ולהעמיק, הכותל שומע ואנו שומעים. הדברים ברורים בתכלית. מיום ליום, ומשנה לשנה, עם כל פגישה נוספת, הדברים הולכים ומתבררים, השמיעה הולכת ומתחזקת. הקב"ה הראה לנו נסים ונפלאות, ובודאי יראנו עוד. ימים, חודשים, אולי שנים, הדברים הולכים ומתקדמים. קשה לחלום על המשך, הכל נראה בלתי אפשרי, בלתי מציאותי, אבל זו רק ראייה שטחית. האם חלם מישהו מאיתנו, לפני שנה-שנתיים, על עלייה מרוסיה? על

יציאה מאותו כלא ענק של פראי אדם המבקשים לבלוע עולם? והנה הדברים מתגלים לעינינו. ואנחנו הולכים ומתרגלים, והדבר נהיה פשוט. וכבר מסבירים כל מיני הסברים של חישובים וכו' והדבר נהיה מקרי. על הכל מסתכלים כעל מקרים, עוד מקרה מעניין ועוד מקרה. הגיע הזמן שנפקח עינינו ואוזנינו, ונתחיל לראות ולשמוע את נסי ה', ההולכים ומתגלים בכל יום "בשוב ה' את שיבת ציון". אמנם חז"ל אומרים: "אין בעל הנס מכיר בנסו", אבל כאן, אין שום הסבר לעלייה זו. "יד ה' היתה בם להומם". זה ההסבר. נס, מובנו שינוי בסדרי ההנהגה האלוהית שבעולם. חז"ל מלמדים אותנו, שהיסוד הכללי של סדר ההנהגה של עולמנו הוא: "הכל בידי שמים, חוץ מיראת שמים". ישנו חלק בחירי באדם, שנותן לו חופש לעשות כרצונו. אלא, אשרינו שזכינו להדרכה של תורה "ובחרת בחיים". אבל כאן, בעלייה מרוסיה אנחנו רואים שהקב"ה מתערב כביכול ברשות שאינה שלו, א"כ זהו נס ביסוד הבריאה. ואעפ"כ, עדיין אין בעל הנס מכיר בניסו. מבירור חשבונותינו כאן עם הכותל, ילכו הדברים ויתבררו יותר ויותר.

עברנו את שנת הכ"ג למדינת ישראל, ואנו עתה בשנת הכ"ד. בישיבה נד: "כי ההרים ימושו והגבעות תמוטינה", מהפכות ורעידות אדמה בעולם, אבל – "חסדי מאתך לא ימוש, וברית שלומי לא תמוט אמר מרחמך ה'", ושם בהמשך "ושמתי כ"ד-כ"ד שמשותיך, ושעריך לאבני אקדח, וכל גבולך לאבני חפץ". אבני הכותל, אבני הלבבות שכאן, הן אבנים ששייכות לחפץ ה' בעולם, לחפץ ה' של "והתקדשתי והתגדלתי לעיני גויים רבים", לחפץ ה' של גילוי הבירור והבהירות של מעשה ה' התמים. אבני חפץ. זהו אותו חפץ, שמתגלה בראש ספר תהלים שב"אשרי האיש" – אשר "בתורת ה' חפצו", ומתוך כך, זוכה להגיע ל-"ובתורתו יהגה יומם ולילה". הוא עצמו תורה, הוא עצמו חפץ ה', כבודו הוא כבוד התורה, כבוד ה'. יותר ויותר נכיר את כבודה של תורה, וכבוד ת"ח שחפצם חפץ ה', ומתוך כך נכיר יותר ויותר את ערך עצמנו, ואת ערך אבני הכותל, אבני החפץ. "ושמתי כדכד שמשותיך, ושעריך לאבני אקדח וכל גבולך לאבני חפץ". "וכל גבולך" – גבולים בכל המובנים, גבולים רוחניים, והגבולים הממשיים החומריים, שגם הם רוחניים.

יש לנו מערכות בכל המובנים, יש מערכות של ר' עקיבא איגר, של בירורי הלכות ושיטות, ויש מערכות צבאיות, ויש מערכות מדיניות, והכל בהתאמה. המחרף את מערכות הצבא, הרי הוא מחרף מערכות אלהים חיים. עלינו לפתוח הקשבת אוזנינו לשמוע את חפץ ה' הגדול, חפץ ה' התמים, המתגלה בכל. נפתח את אוזנינו ונשאב את רוח ה', המתגלה כאן מאבני הכותל, אבני הלבבות.

בעוד ימים אחדים נגיע לזמן מתן תורתנו, זמן התחדשות החיים שלנו. "כי הם חיינו וארך ימינו", כאן, בארץ החיים. "אתהלך לפני ה' בארצות החיים". "האמנתי כי אדבר". בחפזי אמרתי כל האדם כחב – אך לא בחיפזון, לא בשטחיות, הולך ומתגלה לעינינו, קמעה קמעה,

קיום דברי הנביאים, אשר הוא צפיית הישועה שלנו, וכפי מידת הצפייה האלוהית הזאת, לקיום דברי הנביאים בימינו, וה"גדיל תורה ויאדיר שלנו", וכל זה מתוך אהבה המקיפה את כל בית ישראל, הרי הולך ומתגלה הבניין השלם בבנינו ובתיקונו במהרה בימינו.³⁷

37

"על חטא שחטאנו..." - הרהורי תשובה לכ"ח אייר

הרב שמחה הכהן קוק

רבה של רחובות וחבר מועצת הרבנות הראשית לישראל^ח

כ"ח באייר, ראש השנה לשחרור ירושלים, שחרור אשר אין אחריו שעבוד. ממנו הישר דרכנו אל עבר מקדש בנוי על תלו, כהנים בעבודתם ולויים בשירם ובזמרם וישראל בנויהם! אך עד לעתיד הבהיר, אשר תחילת בוחקו מבהיק כבר עלינו, מבוססים אנו ומדשדשים גלינו בקטנות הדעת, בנטישת קדושת ישראל והפניית עורף לרוממותם. בורחים אנו מן הפסגה למדרון ונהנים מוזרות מבורות נשברים, אשר הגדלות היא איבתם הגדולה.

וכזה הוא חטאנו.

על חטא שחטאנו לפניך, ריבונו של עולם, מאז תקיעת השופר ליד אבני הכותל בכ"ח אייר תשכ"ז, שופר אשר קוינו כי החצוצרות תלווינה אותו וכלשון הזהב של הרמב"ם בהל' תענית "אין תוקעין בחצוצרות ושופר כאחת אלא במקדש, שנאמר: "בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה'!"

והמשנה במס' ראש השנה כו: "שופר של ראש השנה, שתי חצוצרות מן הצדדים ושופר באמצע... ובעניות... "שתי חצוצרות באמצע" ושני השופרות מן הצדדים.

בראש השנה, החצוצרות והשמחה מן הצדדים, להתרחבות השמחה והתפשטותה עד אפסי ארץ. אך בתענית החצוצרה במצר, החצוצרות המכנסות את העם ומשמחות במצר הן, ולכן בתענית ציבור, "שתי החצוצרות באמצע ושופר מן הצדדים". השמחה נתונה במועקה, במצור ובמצוק. השופר גובר, שופר העקדה והזיכרון עיקר, ושמחה טפלה לו. קיימת היא השמחה אך מעומעמת, רק בכח המקדש לגלותה ולגואלה.

על חטא שחטאנו לפניך, במאיסת ארץ חמדה!

"וימאסו בארץ חמדה לא האמינו לדברו" - ה' נתן ואנחנו לא לקחנו.

ח. שיחה לקראת יום ירושלים ה'תשל"ד, עריכה והתקנה לדפוס: הרב יהושע וייסינגר.

נתנו לנו ארץ ישראל ואנחנו קוראים לה "שטחים". נתנו לנו מרומי גולן ואנחנו חוזרים וקוראים להם "שטחי בטחון"^ט.

יחד עם שמחת ורגשת הלב, על כ"ח אייר החוזר אלינו ובתוך אמירת ההלל על הנס, דמוע דומעת עיננו על ארץ ישראל, העומדת שוב הפעם להתקטן ולהתגמד. מה נורא צערה של שכינה, על מאיסתנו זו בארץ חמדתנו ומה נורא העונש של מידה כנגד מידה "ויתן לשבי עוזו", "ויתעבר וימאס מאוד בישראל". מאיסה כנגד מאיסה.

"יען וביען במשפטי מאסו" – משפט ולא חוק. משפטי הגיון ותבונה, משפטי הדעת האלוקית השוכנת בקרבנו – אף באלה מאסנו. כמה המרינו פי בוראנו, כמה העצבנוהו. הוא קיים בנו "ויביאם אל גבול קדשו הר זה קנתה ימינו ויגרש מפניהם גויים" ואנחנו קיימנו בו "וינסו וימרו את אלוקים עליון ועדותיו לא שמרו". הקב"ה השיבנו, אך אנו לא שבנו. ועתה נצבים אנו בכ"ח אייר, יום חשבון הנפש ומאזן הרוח. עוד לא מאוחר, הנסיגה היום עוד טרם החלה, מחר יהא מאוחר!

הבה ונחזור אל ארץ ישראל, אשר בה בעבורה וממנה, ממקום המזבח אשר במרכזה נברא האדם הראשון, שממקום כפרתו נברא. שם הקריבו קין והבל קרבנותיהם, הוא המקום שהקריב בו נח כשיצא מן התיבה, שם בנה אברהם המזבח ועקד עליו את יצחק בנו ושם מקום המקדש. זו הארץ אשר "פני ה'" תיקרא ו"עיני ה' אלקיך בה מראשית השנה עד אחרית שנה". "ולא יתכן לסגולה הזו ישראל להגיע לענין האלוקי בלעדי המקום הזה" (כוזרי מאמר ב). ואז בע"ה, יקוימו בנו דברי קדשו של הכוזרי "כי ירושלים תיבנה, כשיכספו בני ישראל לה תכלית הכוסף, עד שיחוננו אבניה ועפרה".

דיינו ב'שטחים', בארץ ישראל חפצנו, לפנימיותה נכספנו, לקדושתה ניחל. ובעינינו שטופות דמע, תשובה על החטא הנורא של מאיסת ארץ חמדה ובקול ניחר מקריאה בשם ה', ובלב המלא על גדותיו, אהבת ה' ללא גבול וסיג, נקרא בלב גדול ורגש: **"לארץ ישראל רבותי!"**. כדברי הרב זצ"ל (קריאות גדולות, מרן הרב קוק זצ"ל): בואו לארץ ישראל אחים

ט. **הערת המלקט (ש.ה):** הרקע לשיחה זו – בעקבות מלחמת יום הכיפורים, בתקופה שבין הסכם הפסקת האש ולפני הסכם הפרדת הכוחות, הוקם הישוב קש"ת ('קוניטרה שלנו תהיה') ביום כ' באייר ה'תשל"ד על ידי ועד ישובי הגולן במטרה למנוע את מסירת קוניטרה ותלי הגעש האסטרטגיים הר חרמונית, בנטל, אביטל ותל-פרס לידי הסורים. כעבור חודש וחצי נחתם הסכם הפרדת כוחות במסגרתו ישראל מסרה את רוב העיר קוניטרה לסוריה, אולם אזור ארבעת התלים; חרמונית, בנטל, אביטל ופרס, נשארו בידי מדינת ישראל, הישוב קש"ת נעקר ממקומו ונאלץ לנדוד למיקום זמני, עד ההגעה למיקום הנוכחי כיום.

נעימים, בואו לארץ ישראל נקרא בקול נורא ומרעיש, בקול מחולל סערה ומרגיז שמים וארץ, בקול קורע כל קירות לב. הימלטו והיאספו! בואו לארץ ישראל, דווקא לארץ ישראל!³⁸

♦

סיפר **הרב שלמה הכהן קוק** זצ"ל, רב העיר רחובות: "הייתי עם הצנחנים שפרצו לעיר העתיקה. הייתה מהומה עצומה. תוך כדי ריצה תחת אש ופגזים, ליד הכניסה למוזיאון רוקפלר, עוצר אותי צנחן מיוזע. 'הרב, זה עתה נפל החבר הכי טוב שלי, יוחנן הוך, אני רוצה שתאמר משהו לעילוי נשמתו', התחלתי אומר את תפילת "אל מלא רחמים", כשהצנחן חוזר אחרי מלה במלה תוך בכי חנוק. כשהגעתי לשם הנופל, יוחנן הוך, נענעתי בראש לצנחן בסימן שאלה: בן... בן...?", הוא לא הבין מה אני רוצה ממנו, כנראה שלא התפלל מימיו. לבסוף נענה, בן משק...". ראיתי כבר אדמו"רים מתפללים, אבל מעולם לא ראיתי יהודי מתפלל בדבקות כזו כמו הצנחן הזר הזה, שיותר לא ראיתי מאז. אולם אז נתחזקה אמונתי ב'פגז' הדרוש לנו מדי פעם כדי להזיז אותנו. ו'פגזים' כאלה אין אנו חסרים בימים אלה בישראל".³⁹

38

"משוש כל הארץ"^{יא}

הרב צבי יהודה קוק (תרנ"א-תשמ"ב)

ראש ישיבת 'מרכז הרב'

אותו היום

"הרואה מקום שנעשה נס לאביו ולרבו צריך לברך". יש ערך מיוחד למקום הזה. כך יש ערך מיוחד לאותו יום כ"ח באייר, בו עלה אבא הרב זכר צדיק לברכה מן הגלות לארץ ישראל, ליפו. גם זה יום גדול, נורא ונשגב. זהו היום בו הופיע על ציון האור החדש הנשגב הקדוש

י. שם הנופל: **חנון** בן יהושע וקטרינה **הוך** הי"ד, (ד' בניסן תש"ד - כ"ז אייר תשכ"ז) תנצב"ה.
יא. **הערת המלקט (ש.ה)**: שיחה זו נאמרה בשנה שבה התרחשה מלחמת יום הכיפורים, כאשר שררה בציבור אווירת נכאים עקב תעמולה תקשורתית דיכאונית. כנגד מגמה זו ראה את דברי הרב שלמה גורן "גיבורי כוח עושי דברו", בתוך: 'משנת הגורן' עמ' 165-167 (ידיעות ספרים תשע"ו), ואת דברי הרב בנימין זאב בנדיקט, נחלת בנימין, כרך ג עמ' 71-76 ועמ' 107 (בעריכת אביב יואלי, אייר תשס"ו, ישיבת אור וישועה, חיפה), **ואם יזכנו השי"ת, יבואו הדברים בהרחבה בספרנו: "ונתנה תוקף" - מבט תורני על מלחמת יום הכיפורים.**

והאלוהי. הייתי ילד זכיתי, ונלוויתי, ועליתי עם סערת חרדת קודש, אבא, זכר צדיק וקדוש לברכה. ומאז זכינו לאורו – אנחנו, עם ישראל וכל העולם כולו. ייתכן שיש פגישה בין שני דברים אלו, בין שחרור ירושלים ובין הופעת אורו של אבא זכר צדיק לברכה על ציון ועל כל ארץ ישראל, במדרגות נוראות ונפלאות שנמשכות מאז ועד הנה כאן בירושלים, ומכאן לכל ישראל, לכל ארץ ישראל, ולכל העולם כולו. ייתכן שיש קשר גדול בנפלאות ההנהגה האלוהית של "קורא הדורות מראש" ומסבב הסיבות. ייתכן מאוד שהדברים קשורים זה לזה, עליית אבא זכר צדיק לברכה ושחרור ירושלים. אי-אפשר לפרש סוד ד' בפרטי פרטים, אבל מכל מקום כאן הדברים שייכים מאוד ומתאימים מאוד שיהיו באותו יום. פלאי פלאים של ההנהגה האלוהית.

"זה היום עשה ד', נגילה ונשמחה בו". אין להעריך את הגילה ואת השמחה שיש בעולם כולו ובעולמות העליונים, מאז אותו כ"ח באייר, מאז אותו "כיבוש" רוחני, נבואי ורוח-קודשי, שזרח על ישראל.

אין נסיגה

"אשרי העולם שאומה זו נמצאת בתוכו", ומסתדרת בארצה בפלאי פלאים של ההנהגה האלוהית, דרך כל הסיבוכים, ודרך כל הייסורים, וגם דרך כל הסיבוכים הנוראים המגוחכים והמכאיבים של הממשלה הכושלת שלנו, שמעיזה להעלות על הדעת שאיזה מדרך כף רגל של ארצנו יועבר לרשות גויים. לא יקום ולא יהיה! כל החלטות האלה של שקר ורשעות, הן בטלות ומבוטלות כעפרא דארעא, ופחות מזה – ממקור קדושת התורה, וממקור קדושת ירושלים, וממקור קידוש השם שמופיע בבית הזה. כל החלטות האלה לחרפתנו, לא יועילו. איננו מתחשבים בדברים הבטלים האלה. אין שום הוה-אמינא שגויים או שלוחיהם יתערבו בחשבון סדר חיינו בארץ חיינו. לו זכינו לממשלה ממקור התורה בישראל, היינו רואים יותר את האור החדש שמופיע על ציון. וככל שננשום אווירא דארץ ישראל, ואווירא דירושלים, יותר נראה את האור החדש ששופע עלינו, ברצוננו או בעל כרחנו.

"ארץ ישראל השלמה"

תנועת "ארץ ישראל השלמה" קרובה לנו, אבל יש צורך לוותר על הביטוי שלהם: "כל הארץ בידינו". יש עוד חלקים של ארץ-ישראל שאינם בידינו. שלוש ארצות יש בארץ: יהודה, גליל וגם עבר הירדן. זהו דבר פשוט וברור. איננו מוותרים, איננו בעלי-בית על הארץ הזאת, אלא נציגים של כל עם ישראל, של כל יהודי אמריקה, רוסיה ועיראק. אין שום כוח משפטי לוותר על חלקי ארץ ישראל.

הרמב"ן פוסק: "שנצטוינו שהארץ הזאת תהיה תחת ידינו ולא ביד זולתנו מן האומות". אין למילים אלו פשט אחר מאשר מדינה. אלו דברים ברורים ומפורשים ממקור הרמב"ן, "אביהם של ישראל", ואין מקום לפלפולים. ה'פתחי תשובה' כותב שכל הפוסקים ראשונים ואחרונים הסכימו עם הרמב"ן, שיש מצווה מדאורייתא של יישוב הארץ.

חזון ציון

על-כן כל ההתעוררות לבניין הארץ היא ממקור הקודש של גדולי ישראל, הרב צבי הירש קלישר והרב אליהו גוטמכר, תלמידי רבי עקיבא איגר, הרבה זמן לפני הופעת הציונות. וכל אלה התחילו מדחיפת הגאון [=מוילנא], ומתוך בית-מדרשו. כמה דברים נתפרסמו בעניין זה. תלמיד-חכם גדול נפקד על ידי חלום אדיר, אשר תוכנו היה "בשוב ד' את שיבת ציון". הוא נסע במיוחד לוילנא כדי לספר חלומו לגאון, והגאון קיבל את החלום באופן פשוט. על פי רוב, הוא היה מבקר גדול ושופט גדול, אבל את החלום הזה הוא קיבל ברצינות גמורה. יש חלום שהוא 'אחד משישים מנבואה', בייחוד חלומו של אדם גדול. מאז התחילה התעוררותו של הגאון לבניין הארץ, ואנו המשך התעוררות זו. השם 'ציון' שניתן לכל המהלך הזה, נקרא על ידי הגאון, אליו נתגלה חזון ציון, ומכאן גם השם של ציונות. אנשי תנועת חזון ציון עשו קונגרסים ושיבות בעניין שיבת ציון על פי הגאון, עסקו בהתנחלות וגם בחקלאות במשך כמה שנים. הם גם חיברו המנונים על עלייה לארץ, כפי שמסופר בספר 'חזון ציון', והכל על פי אדונו רבנו אליהו.

ירושלים כולה מקדש

ככל שנדע, ככל שנראה את האור החדש ששופע עלינו, ברצוננו או בעל-כרחנו, יותר ננשום את 'אורא דארץ ישראל', ומעל הכל את אורא דירושלים – ירושלים המקודשת מכל ארץ ישראל. יש מ"ם היתרון, במובן שירושלים מקודשת יותר מכל ארץ ישראל, ויש מ"ם היחס והקניין, במובן שירושלים מקודשת מתוך כל ארץ ישראל. ירושלים היא שיא הקודש.

משוש כל הארץ

ירושלים נקראת "משוש כל הארץ" לכל עם ישראל. כאן מקור השמחה, במיוחד באותו יום "עשה ד' נגילה ונשמחה בו". טבעה של ירושלים שהיא כולה שמחה. חז"ל אומרים שבירושלים אין מקום לצער ולעגמת נפש. יש מסורת שמחוץ לירושלים היתה כיפה מיוחדת של חשבונות, שם היו מבררים חשבונות של מסחר וכדומה. לפעמים מתוך חשבונות, יכולים להגיע לדבר לא נעים ולצער. אבל לא בירושלים! אם יש לך דבר של צער, לך לשם!

לב חיינו

באיגרת אחת של אבא הרב זכרונו לברכה (ח"א, אגרת לט), כתוב שלגבי דברים שבקדושה, ירושלים היא לעילא לעילא. "אין תורה כתורת ארץ ישראל", ובמיוחד בירושלים. בזהוהר כתוב שכל הבריאה כולה תלויה בירושלים עיר הקודש כמו ענבים באשכול; יש לה משמעות קוסמית.

כפי הביטוי של רבי יהודה הלוי, אנו לב האומות, לב הבריאה. כמו כן ירושלים היא הלב שלנו, הלב של ארץ חיינו, מרכזיות חיינו. מתוך שחרור ירושלים, לב חיינו, יש הקרנה על כל מלוא רוחב הארץ. ירושלים מקודשת מכל הארצות, מתוך כל ארץ ישראל, מתוך קדושת ארץ ישראל. דוד המלך כבש את ירושלים מתוך כיבושם של כל השבטים, ועשה מגבית מכל שבטי ישראל לבנות את בית המקדש. חז"ל אומרים: "אתה מבקש לראות את השכינה בעולם הזה? עסוק בתורה בארץ ישראל" (שוחר־טוב, תהלים קה), ומעל זה, בירושלים. במדרגה המיוחדת של ירושלים, מופיע במיוחד קידוש השם של תורת ד'.⁴⁰

39

שמחה מתוך אהבה

הרב משה צבי נריה (תרע"ג-תשנ"ו)

מייסד וראש ישיבות 'בני־עקיבא'

אחת המכות שהוכחה הנצרות הייתה כיבוש ירושלים. זה שאנו בירושלים, ויכולים להצביע שאנו כאן, זו רק ההתחלה. ירושלים של מטה ושל מעלה זה רק נושא להתגאות. טוב שמייחדים יום מסוים, לא רק להעלות את הנס עצמו, שאחרי אלפי שנים חזרנו לירושלים, אלא להתעמק ולהבין את המהות של ירושלים.

"שמחו את ירושלים, וגילו בה כל אוהביה" (ישעיה סו, י) – אין פה רק הזמנה שנשלחת לאוהבים. אותם אין צורך להזמין, הם מוזמנים מאליהם. כאן הכוונה, שלא תיתכן שמחה בירושלים, גילה בירושלים, בלי אהבתה של ירושלים.

מי שאיננו בגדר אוהביה – אין לו שייכות בשמחת ירושלים. בכדי לשמוח רק שמחת אמת, יש לאהוב אותה. ואיך אפשר לצוות על אהבה, הרי זה דבר שברגש, דבר שבלב? ונצטרך להסביר כמו שמסביר הרמב"ם על אהבת ה', שאם אדם מסתכל בגדולת היצירה ובמעשי ה', אז הוא מגיע לאהבת ה'. וכך גם בענייננו, לא תיתכן אהבת ירושלים, בלי לימוד עניינה ומהותה.

זה כל כך מובן לנו, שאנחנו חוגגים את יום שחרור ירושלים, ועדיין אין לנו שותפים. רק הציבור שלנו חוגג אותו.

בחודש אלול אשתקד אמרנו, שיש הבדל בין מי שחי בחודש ספטמבר, ומי שחי בחודש אלול. היום, בדרכי מכפר הרא"ה, שאל אותי יהודי אחד: "הרי יש עוד הרבה זמן עד חמישה ביוני?!" הוא חי בחודש מאי, ורק אח"כ מגיע אצלו יוני. אבל אנחנו חיים בחודש אייר. ר' צדוק הכהן מלובלין אומר, שאייר הוא הגשר בין זמן חרותנו לזמן תורתנו, זה גשר בעל משמעות. באותו חודש אייר, חודש זיו, ישנו גם יום העצמאות וגם יום שחרור ירושלים. ליום העצמאות יש לנו הרבה שותפים, גם גויים חוגגים חג כזה, זה "כשר למהדרין" גם ליהודים. אבל כ"ח באייר, יום של "כח מעשיו הגיד לעמו, לתת להם נחלת גוים" (תהלים קיא, ו), זה תאריך שלקוח מהלוח היהודי, שבו צריך לספור ספירת העומר, חסד שבמלכות, וצריך להזכיר את ירושלים עשרים ואחת פעמים ביום. מה הפלא, שהרמטכ"ל מספר בספרו "הר הבית בדינו", שהוא היה מפקד גדוד הצנחנים, שצריך היה לצנוח בנגב. וכאשר הם מוכנים לקראת המסוקים, שיעבירו אותם אל הנגב, הגיעה פתאום הפקודה – "עולים על ירושלים". הציבור התחלק לשניים: חלק זרק את החגור מתוך רוגז, וחלק שמח. מי היו אלה שזה רומם אותם, הדליק אותם, הצית אש בלבבותיהם ותפס אותם? זה היה הנוער הדתי. תוך תקופת הלחימה, גם האחרים התחילו לתפוס מה זה ירושלים, אבל בהתחלה, אלה שאינם שייכים לנוער הדתי היו אדישים.

"שמחו את ירושלים, וגילו בה כל אוהביה" – בשביל לאהוב אותה צריך להכיר אותה, אם הוא מזכיר אותה עשרים ואחת פעם, הוא אוהב אותה. ומי שאיננו מזכיר את ירושלים, היא לא מדברת לו אל הלב, וצריך אז לחצוב בעומק הלב, כדי לגלות את היחס אל ירושלים. גם אצלנו השתנה משהו. לפני שישים-שבעים שנה, הגיעו לירושלים זקנים וזקנות בשביל שיזכו למות בה. תחילה ישבו בה זקנים וזקנות, ורק אחרי זה, התמלאה ירושלים בצעירים, עיר של נוער. מאבק זה היה אחר כך בכיבוש העיר, ב'ציפורניים' נאחזו בישיבת "הכותל". הנוער שלנו היו הראשונים שנכנסו לגור שם, רק אח"כ באו מבוגרים יותר.

כשראו המתכננים של הרובע חיתולים של תינוקות במרפסות, הם התרגזו, זה קלקל להם את הנוף. לא כך הם חשבו על החיים בירושלים, הם חשבו על חיים של אבן, של זקנים וזקנות. ירושלים של אתמול, של שלשום, לא של היום ושל מחר. ירושלים מוזיאונית כערך ארכיאולוגי. בשבילנו מתקיימת הנבואה, שיצאו מים חיים מירושלים (זכריה יד, ח).

בשעה שחנכו את העיר בימי עזרא ונחמיה אמרו שירין ושבחין על יד כל אבן גדולה שבירושלים (שבועות טו ע"ב). כי האבנים הן אבני בניין לאומה, לבניין האומה הישראלית, מושג של קדושת ירושלים, קדושת אוירתה וקדושת מחיצותיה. על כן, טבעי בשבילנו "שילדים וילדות משחקים ברחובותיה", אלא שצריך זקנה בשביל לתפוס את עומק החיוניות. אתם באים מחר"ל. בינתיים – לתקופת זמן מסוימת שהיתם בירושלים. מה אתם לוקחים אתכם?

יש הבדל בין יהודי שאף פעם לא ראה את ירושלים ואומר "תתגדל ותתקדש בתוך ירושלים עירך", לבין אם הוא נמצא בה וחי בתוכה. מחד גיסא, הגמ' בסוטה שואלת: "דרש רבי שמלאי: מפני מה נתאוה משה רבנו להיכנס לא"י? וכי לאכול מפריה הוא צריך? או לשבוע מטובה הוא צריך? אלא כך אמר משה: הרבה מצות נצטוו ישראל, ואין מתקיימן אלא בא"י, אכנס אני לארץ, כדי שיתקיימו כולן על ידי" (סוטה יד ע"א).

מאיך גיסא, בסוף כתובות ישנה גמ' אחרת: "ת"ר: לעולם ידור אדם בא"י, אפי' בעיר שרובה עובדי כוכבים, ואל ידור בחו"ל, ואפילו בעיר שרובה ישראל, שכל הדר בארץ ישראל – דומה כמי שיש לו אלוה, וכל הדר בחוצה לארץ – דומה כמי שאין לו אלוה... וכן בדוד הוא אומר: "כי גרשוני היום, מהסתפח בנחלת ה' לאמר 'לך עבוד אלהים אחרים' (שמואל א' כו, ט), וכי מי אמר לו לדוד לך עבוד אלהים אחרים? אלא לומר לך: כל הדר בחו"ל – כאילו עובד עבודת כוכבים" (כתובות קי ע"ב).

התשובה לסתירה היא שמשה רבנו אף פעם לא היה בארץ ישראל, הוא לא טעם את הטעם, רק התגעגע וידע שהנה כתוב: "כי תבאו אל הארץ" (ויקרא כה, ב), ובזה תלויות מצוות תרומות ומעשרות, שבת הארץ שמיטה לה' וכו'. איך מקיימים מצוות אלו הוא לא יודע. לעומתו, דוד כבר היה בארץ ישראל, הוא הרגיש שזה לא זה, שזה לא אותו חג הפסח, לא אותו חג השבועות. כאשר חסרה לו אדמת ארץ ישראל, זאת לא אותה עבודת ה', "אני משחזר את עצמי, זו פרודוקציה של עצמי".

הצד המחיה של המצוות נמצא בארץ ישראל, לכן דוד המלך לא אמר "חסרות לי המצוות התלויות בארץ", אלא "אני מגורש" בבחינת "לך עבוד אלוהים אחרים". מי שלא טעם טעמה של ירושלים לא מבין זאת. מי שזכה לעלות אל הכותל לביל שבת או בתפילת ותיקין, בשעת ייחוד הלב והנפש, מי שטועם את הערגה ואת החיוניות של ירושלים, הגעגועים שלו הם אחרים לגמרי. גם אצלכם יהיה הבדל. מי שבאותה התקופה למד את ההלכות בירושלים, את כל הקשור בקדושת ירושלים, הקודש והמקדש, מקבלים שם בערכים אנציקלופדיים את כל הקשור בקדושה, אז הוא התחיל לטעום את "והנצח – זו ירושלים" (ברכות נח ע"א), אז הוא למעלה מן המקום ומן הזמן.

בסוף מסכת ברכות (סד ע"א) אומרת הגמרא: "היוצא מבית הכנסת לבית המדרש ועוסק בתורה, זוכה להקביל פני שכינה, שנאמר (תהלים פד, ח): "ילכו מחיל אל חיל, יראה אל אלוקים בציון".

מה הקשר לירושלים? ירושלים היא ההמשך של בית הכנסת ובית המדרש, אם אתה מקשר את תורתך בירושלים, אתה ממש מתקשר עם ציון.

זאת המשאלה מכולנו, שמתוך עלייה מבית הכנסת לבית המדרש, נהפוך לבני ציון, בני ירושלים, וזאת זכות מיוחדת לקבל אזרחות בירושלים, בירושלים של מעלה. "שאלו שלום

ירושלם, ישליו אוהביך" (שם קכב, ו) – מי שמגיע לדרגת אמת של אהבת ירושלים, הופך להיות אזרח כבוד של העיר ירושלים. וזאת התפילה והברכה בכ"ח באייר, שנזכה כולנו להיות אזרחי כבוד, אזרחי אמת בעירו של הקב"ה. שנזכה להיות אוהבי ירושלים, ואז נזכה גם לשוב בשמחתה.⁴¹

40

**על ירושלים (ליום איחוד ירושלים)
הרב כתריאל פישל טכורש (תרנ"ז-תשל"ט)**

חבר מועצת הרבנות הראשית לישראל, יו"ר 'חבר הרבנים שע"י הפועל' המזרחי'

א.

במסכת כלים (פרק א, משנה ד) נאמר: עשר קדושות הן: ארץ ישראל מקודשת מכל הארצות וכו', לפנים מן החומה מקודש מהם, שאוכלים שם קדשים קלים ומעשר שני, הר הבית מקודש מהם וכו'.

ישנן דרגות של קדושה: ארץ ישראל קדושה בפני עצמה, וירושלים עיר הקודש לפנים מן החומה, קדושה בפני עצמה, ובמדבר רבה (ז, ח) נאמר: "ירושלים מקודשת מערי חומה, שקדשים קלים ומעשר שני נאכלים שם", והיא נקראת בלשוננו השגורה: "ירושלים עיר הקודש", שנתקדשה קדושת עולמים.

ידועה דעת הרמב"ם, בפירושו למשניות בראש השנה (פרק ד, משנה א) על: "יום טוב של ראש השנה, שחל להיות בשבת, במקדש היו תוקעין אבל לא במדינה", האומר בזו הלשון: "כי מקדש תקרא ירושלים כולה, ומדינה – שאר העיירות שבכל ארץ ישראל", ושם במס' ר"ה במשנה הנ"ל נאמר: ועוד זאת היתה ירושלים יתרה על יבנה, שכל עיר שהיא רואה ושומעת וקרובה ויכולה לבוא – תוקעין, וביבנה לא היו תוקעין אלא בבית-דין בלבד. מזה משמע שירושלים ומהותה, מקודשת מכל ארץ ישראל, אפילו מיבנה, שיש שם בית-דין.

ירושלים משמשת כמרכז הקדושה והטהרה, ולגולת הכותרת של ההווה היהודית, ומשום כל הארץ, מרכז ייעודנו, מגמתנו ומטרתנו היא: ירושלים. "היה עומד בארץ ישראל יכוון את לבו כנגד ירושלים" (ברכות ל ע"א), זוהי עיר הנצח לעולמי עולמים, "והנצח זה ירושלים" (ברכות נח ע"א) וכל כך למה, משום שנאמר (ישעיה ב, ג) "כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים" (ברכות סג ע"ב).

ירושלים היא היסוד של האחדות הישראלית, ומקור השלמות והשלום, ירושלים הבנויה כעיר שחברה לה יחדיו – שמחברת ישראל זה לזה (ירושלמי בבא קמא ז, ח). "עיר שהיא עושה כל ישראל חברים וכו', בשעה ששם עלו שבטים (ירושלמי חגיגה ג, ו): "מכל שבטיכם,

זו ירושלים, שכל ישראל שותפים בה" (אבות דר' נתן לה) וירושלים לא נחלקה לשבטים (יומא כב ע"א), ירושלים סמל השלום "ולא נמשלה ירושלים אלא בשלום", אין הקב"ה עתיד לנחם את ירושלים אלא בשלום (ספרי זוטא נשא כו).

חכמינו ז"ל יחסו לירושלים את כל היופי ההדר, החשיבות והשגב, אין לך יופי כיפי ירושלים (אבות דר' נתן כח) עשרה קבין יופי ירדו לעולם, תשעה נטלה ירושלים (קידושין מט ע"ב). שבעים שמות לירושלים: שלם, יראה וכו' משוש כל הארץ וכו' רבתי עם, רבתי בגוים, שרתי במדינות, גן עדן, הר מרום, ועוד (מדרש זוטא שיר השירים א) וירושלים אורו של עולם (בראשית רבה נט), בתפילה הוכתרה ירושלים במלה "טוב", המבטאה ומדגימה שלמות, בתפילת "נעילה" של יום כיפור, אומר הכהן: יברכך ה' מציון וראה בטוב ירושלים כל ימי חיך (סוטה מ ע"א), ולשיא הנשגב בא ביטוי בדברי חז"ל, ג' נקראו על שמו של הקב"ה, וירושלים אחת מהם (בבא בתרא עה ע"ב).

השמחה, הרננה והצהלה, ביטאו ביתר שאת ועוז במיוחד לגבי ירושלים; "בעולם הזה שבת משוש כל הארץ, וכשיבנה הקב"ה את ירושלים הוא מחזיר לתוכה את כל השמחה (שמות רבה נב, ה), וביום שמחת לבו (שיר השירים ג, יא), בירושלים (ילקוט שה"ש תקפ"ז), "וכל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה" (תענית ל ע"ב). "וכיון שנבנית ירושלים בא דוד" (מגילה יז ע"ב), ואמר הקב"ה לא אבוא בירושלים של מעלה, עד שאבוא לירושלים של מטה" (ר"ה כ"ג ע"א), וכך עיטרו חכמינו ז"ל את ירושלים בהילה של קדושה ואצילות, ואף הכניסוה ושלבוה במערכות תפילותינו, וצקון לחשנו בפני הקב"ה, כנאמר (בשיר השירים רבה כ): "בקריות שמע הוא אומר, בונה ירושלים, בתפילה ובברכת המזון הוא אומר: בונה ירושלים, הוי, שכל הפיות מתפללין עליו", ואהבתה, חיבתה והערצתה, השתרשו עמוק בלבבות ישראל בבחינת: "שאלו שלום ירושלים" (תהלים קכב, ו), "ואם אשכחך ירושלים תשכח ימיני" (תהלים קלז, ה), וירושלים השתלבה והתעגנה בתוככי כל ארץ הקודש, כדברי הזוהר (במדבר קיד), בזה"ל: כל ארץ ישראל, בכלל ירושלים היא".

ירושלים, משמשת בתור עיר הבירה והמטרופולין, ואף עתידה להיות מטרופולין לכל המדינות, כדברי חז"ל (שיר השירים רבה א) וכדברי הזוהר (ויקרא לו) ירושלים איתברכא, כל עלמא איברכתא.

ב.

זכינו בחמלת ה' עלינו - מה שלא זכו עשרות דורות לפנינו, לשני אירועים היסטוריים, הראשון, בשנת תש"ח ביום ה' אייר, שבו הוכרזה עצמאות המדינה העברית, שחרורה והרווחה הבלעדי, ובשנת תשכ"ז כ"ח אייר, זכינו לשחרור שטחים גדולים של ארצנו וביניהם מקום המקדש והכותל המערבי, שמעולם לא זזה השכינה משם (מד"ר שמות ב

וזוהר שמות ה ע"ב), והגענו בעזרת אלהי ציון, על ידי שליחינו הנאמנים והמסורים - גיבורי חיילי צה"ל, לאיחודה של ירושלים עיר הקודש ולשלמותה המוחלטת. שני התאריכים הללו, הונצחו לעולמים במערכת חיינו, והם נחרטו באותיות של זהב בלוח ההיסטוריה העברית, והימים האלה נזכרים ונעשים, אפופים בהוד תפארתם ויפעת הדרם, ויותר מזה התאריך השני כ"ח אייר, השופע עוז ועצמה, ויהודים מכל השכבות נוהרים בהמוניהם לירושלים, לכותל המערבי, שהיא מעין שחזור של עליית הרגל הקדומה, ומתרפקים על שריד מקדשנו זה. בתפילות ובתחנונים מחד - ובצהלה אדירה - מאידך, מביעים הודיה על הנסים ועל הפורקן בלווית אמירת ההלל השלם, בברכה מלפניה ולאחריה כפי שהורונו רבותינו שבארצנו.

ובעמדנו על התופעה הנשגבה, ועל האפופיאה הנהדרה, של שחרור ירושלים השלמה, ושל הר הבית והכותל המערבי, שהגישה אליהם היתה חסומה יותר מעשרים שנה, ועתה אנו רואים את המציאות החיה המרוננת והמרעננת, גם בהרחבת הרחבה של הכותל המערבי, וחשיפת שטחים נוספים ממנו המרהיב עין ולב כל יהודי, עד שהנפש מתלהטת ומשתלהבת לרום הנסים הגלויים שנתגלו בדורנו, ולעינינו היתה זאת. ובהיותנו נרגשים ממצב זה הרי עולים בדעתנו דברי חכמינו ז"ל (שבת יג ע"ב), בזה"ל: תנו רבנן: מי כתב מגלת תענית, אמרו, חנניה וסיעתו שהיו מחבבים את הצרות, ופירש"י שם בזו הלשון: כגון אילין יומיא דלא להתענאא בהון וכו'. והנה גם לפנינו מגוללת מגילת תענית חדשה, "ימים דלא להתענאא בהם", ימי שמחה וצהלה, ימי חדוה וגילה, לתת הודיה ושבח לקב"ה על הנסים הגלויים שבששת הימים, על פדות ירושלים, גאולתה ושחרורה, שלמותה ואחדותה, ויהיה זה גם רמז ליום שחל בו שחרורה של ירושלים - משוש חיינו - השלמה, יום כ"ח לחודש זה, להדגשת הכוח הנפלא, שהראו גיבורינו "וקול ה' בכוח" הזה, והוא יצעידנו גם בעתיד לקראת ייעודנו הנצחי, לגאולתנו השלמה בראש עטרת תפארתנו, ירושלים הנצחית, כי ירושלים "קנין כל העם כולו" (רמב"ם בית הבחירה פ"ז הל' יד), ומתוכה ובה, סוד קיום עמנו הנצחי לעולמי עד.⁴²

"ירושלים הבנויה כעיר שחברה לה יחדיו"

הרב שמחה הכהן קוק

רבה של רחובות וחבר מועצת הרבנות הראשית לישראל^{יב}

"עומדות היו רגלינו בשעריך ירושלים, ירושלים הבנויה כעיר שחברה לה יחדיו". זכינו לשוב לשערי ירושלים, פנימיות עיר הקודש והמקדש עדיין אסורה עלינו, לא זכינו להיטהר ולהתקדש בדרגה של היתר כניסה אף למקום המקדש ועדיין חרב הבית וענשו עדיין לא נפוג. אבל גם העמידה המחודשת המקודשת בשערי ירושלים חסד ה' עצום הוא שעדיין לא זכינו להבינו. לשערי ירושלים החזירנו השי"ת, עתה חובה ושומה עלינו לקיים ירושלים הבנויה "כעיר שחברה לה יחדיו". פנים הרבה לעיר הקודש והמקדש – ירושלים וכמספר פניה, כן ממדי ה'חברה לה יחדיו'. 'יחדיו' ממש של עליונים ותחתונים, 'יחדיו' של כלל ישראל, 'יחדיו' של העולם כולו שהושתת ממקור טהור.

"כעיר שחברה לה יחדיו" ונבאר בזה כמה ביאורים

א. בימים אלו התגלה כתב ידו של הרמח"ל, בו נמצאו גנוזות תקט"ו תפילות כמניין "ואתחנן אל ה'". בתפילה קפא מצינו: אל אחד יחיד ומיוחד, סדרי המרכבה שלך סדרת למעלה לגלות בה אור כבודך וכו'... ואלה שנא' בהם: "על חומותיך ירושלים הפקדתי שומרים כל היום וכל הלילה", וזה "תבנה חומות ירושלים". ירושלים של מעלה וירושלים של מטה בסדר זה מתוקנים שהרי המרכבה שלך להאיר בהם אורך לכל העולמות... ותבנה אותה שלא יהיה להם עוד נפילה... הטיבה ברצונך את ציון תבנה חומות ירושלים, זה רצון העליון יחוד שלך אין סוף ברוך הוא... בייחודן זה תהיה בונה חומות האלה שלא יהא להן חורבן וכמו שיהיו נבנים למעלה כן יתגלו למטה ויעשו הכל חיבור אחד להיות יחוד שלך מתגלה בכל העולמות כאחד "ירושלים הבנויה כעיר שחברה לה יחדיו"! "על חומותיך ירושלים הפקדתי שומרים כל היום וכל הלילה".

"תבנה חומות ירושלים" פסוקי תפילה נפלאים אשר בפשטות אנו מבינים אותו, חומות – המזרח והמערב הצפון והדרום אלו החומות תבנינה ותשמרנה. אך מה נפלאו דברי תפילותיו של רמח"ל המבאר את הפסוקים באורח שונה לחלוטין בתוספת הסבר וממד חדש. על חומותיך ירושלים, תבנה חומות ירושלים לשון רבים, הלשון המתייחסת לירושלים של

יב. שיחה ליום ירושלים ה'תש"מ. עריכה והתקנה לדפוס: הרב יהושע וייסינגר.

מעלה הנבנית והולכת וכנגדה ירושלים הנגלית והנראית הנבנית כנגדה ואם חלילה אין היא נבנית כנגדה הרי שאין הבניין איתן דיו ואינו מובטח להיותו בנין נצח! ואם אכן מכוונות הן חומותיה של עיה"ק ת"ו ירושלים, וירושלים של מטה נבנית והולכת בדיוקנות כנגד זו של מעלה, הרי מבין החומות, חומה עילא וחומה תתאה, מביניהן: "ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה". מביניהן מתגלה אורו של הקב"ה ובניין קודש זה הוא השמירה לחומות ירושלים שבגינן יהא בניין של נצח נצחים. מה נורא הוד הוא עניין אחדות וחיבור של הקודש, של עיר הקודש והמקדש, "כעיר שחבורה לה יחדיו".

ב. "ושמתי כדכד שמשותיך" א"ר שמואל ב"ר נחמני, פליגי תרי מלאכי ברקיעא גבריאל ומיכאל, ואמרי לה תרי אמוראי במערבא ומאן אינון יהודה וחזקיה בני ר' חייא, חד אמר שוהם וחד אמר ישפה אמר להו הקב"ה: להוי כדין וכדין". שהם – יוסף, ישפה – בנימין (ב"ב עה).⁷

פרש"י שם: "ואע"פ שמקרא זה קדם לבני ר' חייא טובא התנבא שכדברי כל המפרשים עתידה להיבנות.

ושמתי כדכד שמשותיך ושעריך לאבני אקדח, וכל גבולך לאבני חפץ וכל בנין לימודי ה' ורב שלום בנין. כעיר שחבורה בבניינה ככל הדעות שוהם וישפה, כדין וכדין "כדברי כל המפרשים" נבנית ירושלים שכן מהותה "חבורה לה יחדיו" ולא יתכן שירושלים תיבנה כמ"ד אחד. ויסוד שם ירושלים אף הוא – כדין וכדין.

ג. שבעה דברים נבראו קודם לעולם: גן עדן, ותורה, צדיקים, ישראל, כסא הכבוד, ירושלים ומשיח בן-דוד. ומבאר הכוזרי במאמר ג: "תכלית הבריאה – התורה. נושאייה – הצדיקים, ובתוכם כסא הכבוד. הצדיקים – ישראל ולא להא לאוי המיוחד שבמקומות – ירושלים. אם נבאר את דברי ריה"ל בכוזרי כפי שביאר לנו את מאמר חז"ל תהא משמעות נוספת "לעיר שחבורה לה יחדיו". הקדושה בה קידש הבורא יתברך את עולמו ג' מעגלים לה. עולם, שנה נפש. בעולם – א"י, בא"י – ירושלים, בירושלים – מקום המקדש, במקדש – קודש הקודשים.

קדושת העולם אשר מרכזו בקודש. שנה – הקב"ה יוצר בראשית עיטר את הבריאה בנזרה וכתרה השבת. מרכז לכל קדושת הזמן, השנה, השבת שבת קודש, וכן מועדי ה'! נפש – קדושת האדם, חביבים ישראל שנקראו בנים למקום. יהודי המשמר שבת בכל אתר שני מעגלים נפגשים בו, קדושת הזמן וקדושת האדם. אך מקום אחד המאחד כל הקדושות בולט,

⁷. ליוסף אמר וממגד ארץ ומלואה ורצון שוכני סנה. יוסף בעל החלומות – עומד בניסיון אשת פטיפר, היינו כחולמים. הוא משנה למלך ודואג לאחיו. בנימין – ישפה – יש פה. כינוהו גנב בן גנבת. זכה להיות אושפיזין לשכינה בחלקו, שהארון בחלקו, קודש הקודשים.

קדושת האדם מישראל קדושת הזמן וקדושת המקום וזאת בעליית כלל ישראל לרגל למקדש שלש פעמים בשנה במקום אשר יבחר ה'. כל הקדושות נפגשות יחדיו. וזהו: "כעיר שחוברה לה יחדיו".

ד. ונמשיך הדרך עד שתתחבר יחדיו העיר והשכינה, יחדיו עם הקב"ה ממש. עתיד הקב"ה לישב כגורן, וצדיקים יושבים לפניו. כהדא דתנינן סנהדרין עשויים כחצי גורן עגולה. מאמר חז"ל זה טעון הסבר. מאי משמע עתיד הקב"ה לישב כגורן וצדיקים יושבים לפניו. וכן הסנהדרין יושבת בחצי גורן עגולה וטעם לדבר שיראו זה את זה. אך עדיין צריך הדבר תלמוד, שיראו זה את זה טוב יותר היה אילו ישבו בעיגול הלא אז יראו ממש זה את זה. שאלה זו בא המדרש ליישב. סנהדרין יושבת בחצי גורן ולא במעגל שלם וכל כך למה, כיון שבמקדש היא יושבת וסנהדרין יושבת בלשכת הגזית, כי מציון תצא תורה. חצי גורן – סנהדרין וחצי הגורן השני פנוי הוא, אך באמת שאינו פנוי. שם נודע בשערים בעלה בשבתו עם זקני ארץ. בעלה כינוי להשראת השכינה בישראל. ועכשיו נפקחות עינינו לראות ולבנו להבין שני חצאי גורן לשיבת הסנהדרין חצי גורן לאנשי הסנהדרין והמחצית השנייה לקב"ה בכבודו ובעצמו. סנהדרין והשראת השכינה – "כעיר שחוברה לה יחדיו".

ה. ירושלים – יראה-שלם. ואמרו חז"ל (בר"ר נז, טז): "אברהם קרא אותו 'יראה' שנא' 'ויקרא אברהם את המקום ההוא ה' יראה'".

שם (בן נח) קרא אותו שלם שנא' ומלכי צדק מלך שלם אמר הקב"ה אם אני קורא אותו יראה כשם שקרא אותו אברהם, שם ומלכי צדק מתרעם. ואם אני קורא אותו "שלם" אברהם צדיק מתרעם, אלא אני קורא אותו ירושלים כמו שקראו שניהם "יראה-שלם" – ירושלים.

לא יעלה על הדעת – אומר הקב"ה – ששמה של עיה"ק יקרא מתוך שיהא "איש צדיק מתרעם", שהרי ירושלים היא "משוש כל הארץ" וירושלים היא עיר שחוברה לה יחדיו, ובעצם קריאת שמה יש בה שם שקראה אברהם ושם שקראה שם יחדיו. וחייבים אנו לבאר, שם קדם לאברהם ושם קרא לעיה"ק שלם. ואח"כ קראה אברהם יראה, וצריך היה לקרותה 'שלם ירו' ומדוע קראה הקב"ה יראה ואח"כ שלם – ירושלים. אלא, ששתי סיבות לדבר, יראה היא הכנה לשלמות ואין שלמות בלא יראה. אברהם אבינו אשר בו נאמר "הנה נא ידעתי כי ירא אלקים אתה" הוא הנותן את השם יראה שכוללת בו גם ראייה וגם יראה. ומחמת סדר העבודה של האדם מישראל הוקדמה היראה לשלמות.

זאת ועוד, אברהם קרא לה יראה, ואימתי קראה אברהם אבינו בזה השם? בסמוך לאחר עקדת יצחק. עקדה של מסירות נפש עד סוף כל הדורות. שם אשר ניתן בעת עקדת יצחק אינו יכול להיות שם שני. וגם שם בן נח לא יתרעם ח"ו אם שם ירושלים יפתח ב"יראה", הוא השם של העקדה, ורק אח"כ כתוצאה ממסירות הנפש נגיע לשלם היא השלמות.

ועתה לפי דרכנו נמצאנו למדים כי אחת היא העיר אשר הבורא יתברך בכבודו ובעצמו הוא הקורא לה שם – וזאת ירושלים! ויסוד השם "כעיר שחברה לה יחדיו". יחדיו שני השמות המורים דרך השלמות והאחדות.

שמה של עיה"ק והמקדש "ירושלים" – בונה ירושלים ה'

כאשר הגיע הזמן לקרוא שם לעיר הקודש והמקדש, קורא הקב"ה בשיר השירים לירושלים "קול דודי דופק – פתחי לי אחותי רעיתי יונתי תמתי". וכנסת ישראל לצערו משיבה ואומרת: "פשטתי את כותנתי – איככה אלבשנה", "רחצתי את רגלי – איככה אטנפם", ומיד לאחר מכן מתחרטת כנסת ישראל ואומרת לקב"ה "קמתי אני לפתוח לדודי ודודי חמק עבר", וכנסת ישראל מחפשת לחזור בלב שלם אל הקב"ה בחוצות ירושלים, והנה, "הכונני פצעוני שומרי החומות, "אם תמצאו את דודי מה תגידו לו", וכנסת ישראל מחזרת אחרי שומרי חומות ירושלים ואומרת להם, מה תגידו לו: "שחולת אהבה אני" פירש"י שם: "יותר מאשר הכונני פצעוני, גדול יותר מזאת צערה של כנסת ישראל שלא חזר עדיין הקב"ה לאהבה שאהב הקב"ה את כנסת ישראל לפני חורבן הבית והמקדש".

וכאשר "בונה ירושלים ה'" – אומרת השכינה: איך יקרא הקב"ה את שמה של עיר הקודש והמקדש, אם אקרא לירושלים "שלם" אברהם אבינו ע"ה יצטער שיקראו לירושלים ע"פ שמו שקרא לירושלים מלכיצדק מלך "שלם". ואם אקרא לירושלים כפי שקראה אברהם אבינו "יראה" מלשון "ירָאָה", מלכי צדק יצטער, ועל כן קורא לעיר הקודש בצירוף שני שמותיה "ירושלים" דהוי כדין וכדין!

אם נשאל, מדוע מקדים השי"ת השם יראה לשם שלם "יראה-שלם", משום שיראה הוא השם שקרא לה אברהם אבינו ע"ה, על שם מסירות נפשו של אברהם בעקדת יצחק, שהיא נקראת כדין וכדין. לכן לנצח נצחים קורא הקב"ה את שם של ירושלים יראה ורק אח"כ שלם: ומכאן שם הקודש קדשים "ירושלים".

"והיה באחרית הימים נכון יהיה הר בית ה' בראש ההרים ונשא מגבעות ונהרו אליו כל הגויים". "והלכו גויים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ה', אל בית אלוקי יעקב ויורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו, כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים".

אברהם קראו הר. אשר יאמר היום בהר ה' יראה העקדה עשתה את המקום להר! משה קראו הר, ההר הטוב הזה והלבנון, געגועים להר טוב ומלבין עוונות זו תפילת מרע"ה, המתחנן לכפרה. דוד קראו הר, מי יעלה בהר ה', התשובה לבניין המקדש שהוא לא זכה רק בנו, מי יעלה, ישעיה קראו הר נכון יהיה הר בית ה' בראש ההרים. העתיד המקדש השלם.

רבי פנחס בשם ר' ראובן אומר, עתיד הקב"ה להביא סיני תבור וכרמל, ולבנות ביהמ"ק על גביהם, נכון יהיה הר בית ה' בראש ההרים ונישא מגבעות והם אומרים שירה. אמר רב הונא,

דיין, עד כאן. אלא בית המקדש אומר שירה וההרים עונים אחריו שירה, ונישא מגבעות ואין בנישא אלא לשירה (פסיקתא דרב כהנא, פסקא כא אות ד).

סיני – תורה, תבור – כרמל כי התבור בהרים, וכרמל בים יבא, בשעה שבא הקב"ה ליתן תורה לישראל, שמעו תבור וכרמל והניחו מקומם, ובאו להם, ושט הכרמל בים, והקב"ה ציווה להם למה תרצדון הרים גבנונים, למה אתם מרצדים, גבנונים אתם אצל תורה. בתבור נעשה להם ישועה בראשו, כיון שנפלו שונאיהם של ישראל נאמר בו "אנכי לה' אנכי אשירה" ב' פעמים בסיני נאמר – אנכי ה' אלוקיך. בכרמל נתקדש שמו של הקב"ה נאמר בו "ה' הוא האלקים ה' הוא האלקים". הפשט הנפלא. מצינו ישועות כה גדולות בתבור ובכרמל, קידוש ה' עצום, פעמים ה' הוא האלקים אותו אנו אומרים במוצאי יו"כ בסיכום עיצומו של יום, ז' פעמים לאמור ה' בהתגלותו הגדולה השלמה.

בתבור "אנכי לה' אנכי אשירה", דבורה וברק. סיסרא במפלתו וע"י מי, ע"י יעל אשת חבר הקיני מנשים באהל תבורך. גם יעל באמהות יושבת אהלים היא, מנין שאבה אז תעצמות כאלו להצלת כלל ישראל.

דווקא מצניעותה. ידה ליתד תשלחנה וימינה להלמות עמלים. עמלה היא עייפה, אינה לוקחת חרב, חנית, פגיון, אלא יתד. הרבה יותר קשה להרוג ביתד. אבל יש איסור לא תלבש אשה לא יהא כלי גבר על אשה, ובתרגום לא יהא כלי זין על איתתא. והיא עייפה ואין כוחה אתה. ידה אחת אוחזת יתד, ידה שניה אוחזת במקבת. ואין לה כח והיתד צונחת בעצמה כי לא היה בכוחה להלום.

"מנשים באהל תבורך", גם היא אשת אהל! ותבורך על היותה אשת אהל ועל היותה בעלת מס"נ ממש נוראה לכלל ישראל. כי כל ברכות האמהות והמשך הדורות שזכה לה כלל ישראל בזכות האמהות, הכל יורד לטמיון ח"ו.

אך מנין ומדוע זכה הר תבור שכל זה יתחולל על גביו, ומנין לקחו דבורה וברק בן אבינועם הכוח להכריז פעמים אנכי לה' אנכי אשירה. המלה אנכי "אנא נפשי כתבית יהבית", כל זה בזכות וזאת התורה כי "כתבור בהרים וכרמל בים יבא".

הכרמל בא למעמד הר סיני ודבר זה לא נשכח ולא יעבור בלא רישומו שנשאר בו, ומכאן "אנכי, אנכי", מכוח התורה. כך גם בהר הכרמל, ישראל עובדי ע"ז – הבעל. אחאב עומד שם ואליהו בהר הכרמל שופך מים פעמיים ושלוש. ואז מתפלל ענני ה' ענני, ענני בהצלחה על קידוש ה' וענני שלא יאמרו מעשה כשפים הוא זה. עד כדי כך היה מצבם של כלל ישראל. וכשירדה אש מהשמיים אמרו כלל ישראל בעצמם ה' הוא האלקים, ה' הוא האלקים, ומדוע ב' פעמים, אחת לביטול ע"ז – כי רק ה' הוא! והשני להאמין בקב"ה בעצמו, וזו תפילת מוצאי יו"כ לא לחזור לסורו.

מנין עצמה זו לקוחה, ככרמל בים יבוא לקבל תורה. הרושם של מעמד הר סיני והרצון שעליו תינתן תורה נותר בו עד שע"ג, כלל ישראל ממשיכים במעמד של אנכי ה' אלקיך. וזה הפירוש לנפלאות המדרש ההרים תבור כרמל וסיני אומרים שירה ועונים לבית המקדש, כי כל הר יש בו שאין בחברו. תבור – גבורת קדושת הצניעות והניצחון המלחמה של סכנת כלל ישראל. כרמל – גבורה בניצחון על עובדי ע"ז בישראל וביטולם מן העולם. וסיני הוא מקור הכול שע"ג ניתנה תורה ומכוח זה זכינו גם לתבור, גם לכרמל. והמקדש המאחד הכול כעיר שחברה לה יחדיו. גם מעלות התורה, גם הגבורה, גם ביטול כל ע"ז שבעולם. וזה ביאור נורא ונפלא לעיר שחברה לה יחדיו ולכן כל ההרים יענו שירה יחד עם המקדש.

כוחה של ירושלים

בספר "קול התור" מתלמיד הגר"א מבאר, כי הכוח של קדושת ירושלים ליווה את בני ישראל בכל צעד וצד, הלכו ונתעלו מעלה מעלה! ממצרים ועד לירושלים. עוד כותב שם כי התעלות זו מרומזת במפורש בפסוק: "הלוך וקראת באזני ירושלים לאמור, כה אמר ד' זכרתי לך חסד נעוריק, אהבת כלולותיך, לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה (ירמיהו ב, ב).

לפי הדרש: באזני ירושלים לאמור, משמעותה היא על כנסת ישראל בכלל, אמנם, אין מקרא יוצא מידי פשוטו, ירושלים וכנסת ישראל הלכה אחר ד' במדבר, היינו אחר הקדושה של ירושלים, וקדושת ירושלים היא במ"ט שערי הקדושה! כאשר היא בנויה ומחוברת לירושלים של מעלה, ככתוב: "ירושלים הבנויה, כעיר שחברה לה יחדיו" (תהלים קכז, ג), ירושלים הבנויה כשהיא מחוברת לירושלים של מטה עם ירושלים מעלה בקדושתה ורוממותה, עומדת היא בקדושתה במ"ט שערי קדושה.

"ואיש כי ימכור בית מושב עיר חומה" (ויקרא כה, כט), שימכר ה' אחוזתו בית הבחירה. איש – זה הקב"ה, בית מושב – הבית בו יושב הקב"ה, זה ביהמ"ק, עיר חומה – זו ירושלים הרים סביב לה, והיתה גאולתו – ע"י ששפך הקב"ה חמתו על עצים ועל אבנים ועי"ז ניצלו בני ישראל. ואם אין ישראל אין ביהמ"ק ולא ירושלים. ולזה והיתה גאולתו של עם וגאולתו של הבית, יש כי תקוה לאחריהן ושבו בנים לגבולם. "ברגע קטן עזבתך" ברגעים של קטנות עוזב הקב"ה אותנו כי הקב"ה מבקש את גדולתו של ישראל. "וברחמים גדולים אקבצך" רחמים של גדלות.

המהר"ם חגיז בספר "אלה מסעי" כותב על דבר תכונתה ומיקומה של ירושלים ואומר: "כל המסתפק בזה הרי זה כמפיל מום בקדשים". והוסיף שם כי האר"י הקדוש סמך ידו על קבר שמואל הרמתי, חצר המטרה, יד אבשלום ואמר על בית החיים (בהר הזיתים) שהוא היה

מקום שפך הדשן, ומפני כך ג"כ הוא מסוגל להיות בשר המת המתעכל בו וכלה תוך כ"ד שעות. זכינו לזה לקיים "וכיפר אדמתו עמו".

התרגשות מלווה אותנו בבואנו לתפילה ליד שריד בית מקדשנו המאחדת כעיר שחברה לה יחדיו את כל בית ישראל, הרי מעולם לא זזה שכינה מכותל המערבי. קרב היום בו בעה"ת נזכה לבית השלישי בהבנותו וב"ה לא יהא צורך לבנות את ארבע החומות מסביב להר הבית. די לנו בשלושת החומות של המקדש שהרי החומה המערבית כבר מוכנה ומצפה להקמת יתר החומות סביבה. כותל החורבן עומד כבר מזמן להיות לכותל הבניין במהרה בימינו.

מספרים על הסבא מסלבודקא זצ"ל שהיה נוהג לומר בהיותו בעיה"ק ירושלים ת"ו, כי כאן היהודי נמצא כל היום בארון הקודש. אבל הוסיף באנחה, הרגלים בשמים, אבל הראש נתון לפעמים בדברי הבל. ובעת זקנתו וחולשתו התבטא: אני שוכב כ"פר" באפס כוח ומעש, אבל ב"ה, אני נושם אווירא מארץ-ישראל.

תחושות אלו חייבות ללוותנו בהיותנו בהעפילנו לעבר פסגת ירושלים עיר הקודש. לא מכבר, בעת חפירת יסודות לשיבת הכותל בעיר העתיקה, עצרו את החפירה, כיוון שלעיני העושים במלאכה נתגלה בית, מתחת למקום בו חפרו והמתבוננים עמדו נפעמים, הבית כאילו ננטש מדייריו זה עתה. מחמת האש, אפר כיסה את קירותיו וניכר היה שאש שלטה בו. צלחות פזורות היו בבית, כאילו ברחו לפתע פתאום, ואכן, אש החורבן הייתה זו שהבריחה את אחינו בית ישראל מבית חיינו היא ציון. ועדיין אנו מצפים כי יקום בנו: "כי אתה ה' באש הצתה ובאש אתה עתיד לבנותה". נחמה פורתא בעובדה שעל גבי החרבות קמה ישיבה גם נצבה, "אור חדש על ציון תאיר ונזכה כולנו מהרה לאורו".⁴³

42

"שמחו את ירושלים"

הרב שלמה גורן (תרע"ח-תשנ"ה)

הרב הראשי לישראל

"שמחו את ירושלים וגילו בה כל אוהביה..." (ישעיה ט, ב) – ישנה מצוה לשמוח בשמחת ירושלים. במה דברים אמורים? כשאנו בטוחים שירושלים שמחה, במצב של שמחה כשהיא מתנחמת ונבנית וכל זה קשור ותלוי בבנינה של האומה הישראלית. אנו מתפללים הרבה על בניין ירושלים, אך, אומר המדרש (תנחומא נח, יא): אמר רבי שמואל בר נחמני: מסורת אגדה היא שאין ירושלים נבנית עד שיתכנסו הגליות, ואם יאמר לך אדם שכבר נתקבצו הגליות ולא נבנית ירושלים אל תאמין, למה? שכך כתיב: "בונה ירושלים" ואחר כך: "נדחי

ישראל יכנס". עלינו לשאול את עצמנו, האם קיימת היום מצוה לשמוח עם ירושלים? האם ירושלים שמחה היום בתנאים הללו?

ישנן שלוש מצוות של כבוד. המצוה העילאית ביותר – כבוד שמיים, "וימלא כבוד ה' את כל הארץ" (במדבר יד, כא), "ברוך כבוד ה' ממקומו" (יחזקאל ג, יב). כבוד התורה עדיף ודוחה את לימוד התורה (מגילה ג). כבוד התורה זה כבוד ה' וכבוד שמיים וכן כבוד לומדי התורה. "כבוד הבריות דוחה את לא־תעשה שבתורה" (ברכות יט:), כבוד האדם שנברא בצלם (משנה אבות פ"ג, מ"ד) – הכול מתקשר לכבוד שמיים.

כמו כן, יש שתי מצוות כבוד נוספות: כבוד ארץ ישראל. מובא בירושלמי (מגילה א, א): כרכים המוקפין חומה מימות יהושע בן נון קורין בחמישה עשר. רבי סימון בשם רבי יהושע בן לוי: חלקו כבוד לארץ ישראל, שהייתה חרבה באותן הימים, ותלו אותה מימות יהושע בן נון, וכך גם נפסק ברמב"ם^י. כבוד ארץ ישראל זה גם כן כבוד שמיים. ארץ ישראל לא סובלת עוברי עברה (ע"פ ספרא קדושים יא, יד), היא מקודשת עשר קדושות (משנה כלים פ"א). וכן, יש גם כבוד ירושלים. מובא בירושלמי^י לעניין עשרים וארבע המשמרות והמעמדות שכל מעמד היה מורכב מעשרים וארבע אלף ישראלים שהיו מירושלים ומיריחו לקחו רק חצי ממספר זה לכל מעמד, אע"פ שיריחו יכלה גם כן להוציא מתוכה את כולם^י משום שיש חיוב לחלוק כבוד לירושלים.

ה'ילקוט' (וכן במדרש שה"ש זוטא, פרשה א) מביא שבעים שמות לירושלים כנגד שבעים האומות ואחד מהם: עיר האמת (זכריה ח, ג). חותמו של הקב"ה אמת (שבת נה.). ירושלים היא חותמו של הקב"ה, "עיני ה' אלוֹקֵיךָ בָּה" (דברים יא, יב). והנפק"מ היא גדולה, כפי

י. ד. רמב"ם הל' מגילה פ"א, ה"ה: "שושן הבירה – אע"פ שלא היתה מוקפת חומה בימי יהושע בן נון, קוראין בחמישה עשר, שבה היה הנס שנאמר: "ונח בחמשה עשר בו" (אסתר ט, יח). ולמה תלו הדבר בימי יהושע? כדי לחלוק כבוד לארץ ישראל, שהיתה חרבה באותו הזמן, כדי שיהיו קוראין כבני שושן, ויחשבו כאילו הן כרכין המוקפין חומה, אף על פי שהן עתה חרבין, הואיל והיו מוקפין בימי יהושע, ויהיה זכרון לארץ ישראל בנס זה.

טו. ירושלמי מסכת פסחים דף כה: "...התקינו הנביאים הראשונים עשרים וארבע משמרות, על כל משמר ומשמר היה עומד בירושלם של כהנים ושל לויים ושל ישראלים. תני עשרים וארבעה אלף עמוד מירושלם וחצי עמוד מיריחו. אף יריחו היתה יכולה להוציא עמוד שלם אלא בשביל לחלוק כבוד לירושלם היתה מוציאה חצי עמוד הכהנים לעבודה והלויים לדוכן וישראל מוכיחין על עצמן שהן שלוחיהן של כל ישראל.

טז. ראה מחלוקת הרמב"ם (הל' כלי המקדש פרק ו הלכה ב) והריבב"ן (רבי יהודה ברבי בנימין הרופא) במסכת תענית (כו). – האם אנשי המעמד היו נחלקים לשתי קבוצות שוות – אחת בירושלים והשנייה בשאר ערי ישראל, או שרובם ככולם בירושלים ורק הזקנים והרחוקים מאוד היו מתכנסים בעריהם, ולפי כל שיטה, הגמרא מוסברת באופן אחר.

שמזכיר הרמב"ם (הל' יסודי התורה א, ד): האמת הבלתי־יחסית, הבלתי־זמנית, האמת המוחלטת היא של הקב"ה. האמת קשורה לחיים. בקושטא אמרו רק אמת (סנהדרין צז). האמת זה החיים (ירושלמי ברכות ט:): "ה' אלוקים אמת" כיון שהוא החיים וכן ההיפך. עשרה דברים נקראו חיים ואחד מהם ירושלים (ישעיה ד, ג), וכן ארץ ישראל, "ונתתי צבי בארץ חיים" (יחזקאל כו, כ), כיון שירושלים היא עיר האמת, האמת של ירושלים היא מוחלטת ואמתית, חותמו של הקב"ה, ירושלים, מייצגת את כל ארץ ישראל. כתוב בספרי שירושלים תתפשט על כל ארץ ישראל עד דמשק". האמת של ירושלים היא ארץ ישראל. "פסיק רישיה ולא ימות?" (שבת עה, א), הראש בלי הגוף – אין לו חיים. ירושלים נקראת: 'כסא ה'" (ירמיה ג, יז) לסמל את אחדותה, אחדות ארץ ישראל.

צריך לעשות חשבון נפש: שמחת תורה היא בגמר התורה ולא באמצעה. בתפילות יוה"כ אנו אומרים תפילה בעלת שלושה יסודות, שלפני שלוש עשרה שנה, התפילה הזו החלה להתגשם על שלושת יסודותיה: "ובכן (רמז לשם של ע"ב אותיות), תן כבוד לעמך" – כבוד ישראל הוא כבוד שמיים, כבוד התורה וכבוד הבריות. "תהילה ליראיך תקוה טובה לדורשיך" – תקוה צריכה לחדור ללב – תקוה ריאליית, ממשית. "ופתחון פה למייחלים לך, שמחה לארצך וששון לעירך..." – שמחה לירושלים.

כל שלושת היסודות הללו, החלו להתגשם לפני שלוש עשרה שנה ביום שחרור ירושלים. מאז חורבן הבית השני לא עלה כבוד ישראל כפי שהגיע באותו היום, בארץ ובתפוצות, בינינו ובין אומות העולם. מאז שמחת בית השואבה – לא הייתה שמחה כמו באותו יום הרביעי, כ"ח באייר ה'תשכ"ז, בכל העולם, בכל שלושת היסודות.

היום, הכול פוחת והולך, לא היה זמן שכבוד ישראל הוא ברמה כל־כך נמוכה, התקווה שבלב נחלשת וכן, גם השמחה ב'עירך ובארצך'. הכול תלוי בנו, חטאנו שכשניתנה לנו ארץ ישראל המקודשת לגבולותיה המקודשים, לא הכרזנו על אחדות ארץ ישראל אלא השארנו את החוק של הכובש שאין לו שום מעמד מבחינה היסטורית, משפטית או בין־לאומית". עד מלחמת ששת הימים הם היו כובשים ואחרי המלחמה, אנו השארנו את חוקיהם בארץ ישראל שאחד מהם אומר שערבי שמוכר קרקע ליהודי – חייב מיתה, זה חילול שם שמים. לאחר שכתרנו ברית־דמים חדשה עם ארץ ישראל – השארנו את חוקת הכובש הזר והיום דנים לפי אותם חוקים. כיצד ירושלים יכולה לשמוח כך?! כשארץ ישראל נתונה לזרים,

יז. ספרי פרשת דברים, פסקה א: מנין שעתידה ירושלים להיות מגעת עד דמשק שנאמר: "ודמשק מנוחתו" ואין מנוחתו אלא ירושלים שנא' (תהלים קלב) זאת מנוחתי עדי עד.

יח. ראה בהרחבה בספר זה (לעיל, כרך א, שער ההלכה) את מאמרו של הרב גורן: "מעמדם ההלכתי של יהודה שומרון וחבל עזה".

"פסיק רישיה ולא ימות"?! היום אנחנו צריכים להתפלל "ובכן תן כבוד לעמך" שאנו נכבד את עצמנו, נשריש את התקווה הממשית בלבנו ונשמח שמחה אמתית. חשבון הנפש חייב לזעזע אותנו – שלוש עשרה שנה, אנו שופטים לפי חוקה של כובש זר בארץ ישראל. אנו חייבים לשנות זאת, את המצב הזה שקיים ללא הצדקה ונקוה שהתקווה תתגבר, הביטחון העליון, הפנימי והחיצוני יגבר – וזה יביא ל'צמיחת קרן לדוד עבדך ועריכת נר לבן ישי משיחך, במהרה בימינו'.⁴⁴

43

"אז ימלא שחוק פיננו"^ט

הרב צבי יהודה קוק (תרנ"א-תשמ"ב)

ראש ישיבת 'מרכז הרב'

"אם אשכחך ירושלים, תשכח ימיני". גם הימין, וגם השמאל שלנו, שייכים לנו. "תדבק לשוני לחכי אם לא אזכרכי, אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי". ב"ה, כולנו שמחים. כל ישראל שמחים "בשוב ה' את שיבת ציון". ו"ירושלים, על ראש שמחתי". ירושלים היא הראש. חזרנו אל ארצנו, אל מקומנו כולנו שמחים. אבל עיקר השמחה – בירושלים.

"אז ימלא שחוק פיננו". הגענו עד ה"אז" שהולך ומתמלא שחוק פיננו, ולשונו רינה. "אז יאמרו בגויים". ב"ה, הגענו, שהגויים שמסביב אומרים "הגדיל ה' לעשות עם אלה". ומכאן אנחנו אומרים: "הגדיל ה' לעשות עמנו היינו שמחים".

ואנחנו מבקשים: "שובה ה' את שביתנו כאפיקים בנגב... בוא יבוא ברנה נושא אלומותיו". ב"ה הולכים ובולטים האלומות, בשוב ה' את שיבת ציון המלאה והשלמה והגדולה.⁴⁵

יט. הערת הרב שוורץ: התרגשות עצומה בין מאות התלמידים. **הרב חזר לשיבה אחר חודשים רבים של מחלה. ההופעה האחרונה של הרב באולם הישיבה** (הרב נפטר בפורים תשמ"ב).

**משמעותו של יום ירושלים^כ
הרב דב ליאור
רבה של קריית ארבע חברון**

חובת ההתבוננות – 'ויתבוננו חסדי השם' (תהלים קז) – במשמעות לשעה ולדורות של כל מאורע שאירע לעם ישראל מוטלת עלינו תמיד. אך מעבר להתבוננות במאורע עצמו יש להתבונן גם בעיתויו. לכל חודש ולכל תאריך יש סגולה מיוחדת. אם מאורע אירע בחודש מסוים אות הוא שיש לו שייכות וזיקה פנימית לאותו חודש. ניתן ללמוד על יחודו של חודש ומהותו מהמאורעות שאירעו בו בעבר.

מאורעות חודש אייר בעבר

בחודש אייר אירעו כמה וכמה מאורעות גדולים שנתנו את אותותיהם בעיצוב ההיסטוריה של עם ישראל.

המלחמה הראשונה של עם ישראל כנגד עם זר הייתה בחודש אייר – 'ויבוא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים' (שמות יז), שבועות מספר לאחר יציאתם מעבדות מצרים. עמלק לא בא להילחם משום שעם ישראל איים על השטח שלו, על הכלכלה שלו או על המעמד שלו אלא נגד עצם הופעת אורם של ישראל. מלחמה נגד עצם קיומו של העם הזה שהולך לעלות על במותי ההיסטוריה, נגד 'המטען הרוחני' שהוא עתיד להאיר לעמי תבל.

זהו שורש המאבק בין עם ישראל לעמים: היותם מתנגדים לעצם קיומו של עם ישראל, למשאבים הרוחניים שהוא מגלם, וזאת הסיבה הפנימית של האנטישמיות בכל הדורות. כשם שאור וחושך אינם יכולים לשמש יחד, כך אומות העולם אינן משלימות עם קיומו של עם ישראל. הן לא השלימו ולא ישלימו עם קיומו עד שיכירו את ערכו האמתי והנעלה.

בשנה השנית לצאתם ממצרים בחודש אייר היה המסע מראשון של עם ישראל לעבר ארץ ישראל – בעשרים בחודש נעלה הענן (במדבר י) (אמנם, לא זכינו להגיע מיד לארץ ישראל בגלל הירידה הרוחנית בחטא המרגלים וגזרת ארבעים השנה במדבר. גם כל הגלויות אחר כך נגזרו משום שמאסו אז בארץ חמדה).

כארבע מאות ושמונים שנה אחר כך בתקופתו של שלמה המלך ע"ה הונחו היסודות לבניין המקדש 'בחודש זיו' (מלכים א' ו) הוא חודש אייר^{כא}.

כ. השיחה נאמרה כחודשיים לאחר חורבן חבל ימית ע"י ממשלת ישראל, בנוכחות אלוף הפיקוד.
כא. ר"ה יא. בני יששכר – מאמרי חודש אייר.

מאורעות חודש אייר בדורנו

בדורנו, זכינו לשני מאורעות מרשימים בחודש אייר: מלחמת העצמאות – ההכרזה על תקומת מלכות ישראל, וכעבור תשע עשרה שנה זכינו למלחמה המרשימה והמפליאה ביותר שהייתה לעם ישראל במשך כל ימי קיומו – מלחמת ששת הימים. 'גולת הכותרת' של מלחמה זו היא שחרורה של ירושלים ואיחודה של העיר 'כעיר שחברה לה יחדיו' (תהלים קכב).

מצווה לספר תהילות השם, 'וירוממוהו בקהל עם'. אנו למדים זאת גם מהלכה מעניינת בהלכות קרבן תודה, קרבן הבא להודות להשם על נס. על מביא קרבן תודה היה להוסיף ארבעים לחמים ולאכלם בזמן קצר מזמן אכילת שאר קרבנות השלמים, באותו היום ובליילה שלאחריו בלבד. מסביר הנצי"ב³³ שהתורה ציוותה כך על מנת לאלץ את האדם להזמין קרואים רבים לסעודת ההודיה וכך יספר את נסי הצלתו וחסדי השם שגמל עליו באזני רבים 'נגדה נא לכל עמו' וירבה כבוד השם.

מצווה עלינו לספר, אם כן, לפחות בקצרה, את השגחת השם בפעולה המזהירה של חיל האוויר בשלושת השעות הראשונות של מלחמת ששת הימים. חיל האוויר הפתיע את טייסי חיל האוויר המצרי ושאר חילות האוויר של מדינות ערב, 'תפס' אותם 'בארוחת בוקר' כשלא היו מוכנים. צה"ל ידע בעזרת המודיעין בדיוק איפה חונים מטוסי דמה והיכן מטוסים אמתיים, טסו בגובה נמוך מאוד מעל פני הים בדממת אלחוט כדי שמסכי המכ"ם לא יוכלו לגלותם, צוותי הקרקע ציידו וחימשו שוב את המטוסים במהירות שאינה מקובלת בעולם. הייתה מסירות. קשה לתאר מה שהיה שם, עיקרם של חיל האוויר של מצרים ושל הרודן בצפון שותקו באותו יום. ולאמיתו של דבר, בתוך שלוש שעות הוכרעה המערכה! הייתה סברה לקבוע באותו יום את יום ההודיה, אבל עם ישראל הבין בפנימיותו ששחרורה של ירושלים היווה את גולת הכותרת של המלחמה.

לשני המאורעות שאירעו בחודש אייר בדורנו, מלחמת העצמאות ומלחמת ששת הימים, זיקה פנימית למאורעות שאירעו בעבר הרחוק בחודש זה, כי עניין אלו כעניין אלו: המסע, ההתכוננות, לארץ ישראל והמלחמה על קיומה של האומה. אז הייתה המלחמה הראשונה, ובדורנו, אנחנו מאמינים, מתנהלת המלחמה האחרונה על קיומה של האומה בארץ ישראל. אמנם, התהליך ארוך והקרבות נמשכים, אך יש להבחין בין קרב מקומי לבין המערכה כולה. ישנו ביטוי אנגלי: 'אמנם הפסדנו בקרב אך לא במלחמה כולה' כך גם אצלנו: יש קרבות קטנים בלי סוף, אך אין זו נסיגה מהמערכה הנמשכת עד שבעזרת השם נשלים אותה.

במלחמת ששת הימים, המלחמה המופלאה והמיוחדת בתולדות עם ישראל, זכה עם ישראל בזמן כה קצר לשחרור עיקרה ולבה של ארצנו. בזמן היושע בן-נון, לעומתה, ארך כיבוש הארץ שבע שנים, ולא נכבשה ירושלים עד זמנו של דוד. ובדורנו תוך זמן קצר ובהיסח הדעת שוחרר לב הארץ. אולם, הניצחון מתוך היסח הדעת גרם קושי 'לעכל' את המציאות. העיד על כך אלוף הפיקוד דאז, עוזי נרקיס, בספרו 'אחת ירושלים', שם כתב ששחרורם של ירושלים ושל יהודה ושומרון היה 'אקט' צבאי טהור, ללא תכנון מדיני מוקדם וההנהגה המדינית לא הייתה מוכנה לכך. כבר אז לא ידעו 'לעכל' את הניצחון הגדול ועד היום לא 'עיכלו' אותו, וכך נוצרה המדיניות התבוסתנית שאנו עדים לה עד עצם היום הזה.

משמעות סדר המאורעות

יש להבין מדוע קדמה מלחמת העצמאות – החזרת מלכות ישראל, ורק אחריה זכינו למלחמת ששת הימים – שחרורה של ירושלים. ישנם הסברים רציונליים מדוע במלחמת העצמאות עם ישראל לא זכה לשחרורה של ירושלים: האם הגיעה תגבורת לגדוד שפרץ לעיר העתיקה או לא הגיעה וכו'. אבל אלו הן סיבות חיצוניות. מהי הסיבה הפנימית לכך שזכינו לשחרר את ירושלים רק לאחר מכן? להבנת הדברים עלינו להבין מהי המשמעות של ירושלים. ירושלים אינה רק בירת ישראל אלא מסמלת ומכילה בקרבה את כל 'המטען הרוחני', את כל הציפייה של כל יחיד ושל כלל ישראל במשך כל הדורות למלכות, לקדושה, לנבואה, לכהונה ולכל הערכים הנעלים. כל זה מונח במילת הקסם 'ירושלים', מדרגה של כלל ישראל. מה ששייך לכלל ישראל, לא יתכן שיחזור אליו אלא אם כן תתגלה סגולת האחדות הטמונה והגלומה בנשמת כלל ישראל. והיא התגלתה דווקא ערב מלחמת ששת הימים.

במלחמת העצמאות פעלו כמה צבאות, 'אלה צבאות השם' ראשי תיבות אצ"ל, לח"י והגנה. היה פירוד. אילו נכבשה ירושלים היה טוען הלח"י: 'אנחנו כבשנו את ירושלים', והפלמ"ח היה טוען: 'אנחנו כבשנו את ירושלים'. לעומת זאת, במלחמת ששת הימים היה צה"ל אחד, הייתה התעלות של כל העם, התעלות שהתבטאה אפילו בממשלה והקמת ממשלת אחדות לאומית אמיתית. בשעה שעם ישראל מתעלה הוא זוכה לדברים גדולים. במעמד הר סיני כתוב: 'ויחן שם ישראל נגד ההר' (שמות יט), כל המסעות היו במחלוקת 'ויסעו ויחנו' (במדבר לג) וזו הפעם היחידה שכתוב 'ויחן שם ישראל'. אמר הקב"ה²²: זאת היא העת, שמן הראוי לתת בה תורה. כשיש אחדות זוכים, ואכן הייתה שעת התרוממות. עם ישראל התרומם אז, באותם שלושת השבועות של ההמתנה לפני המלחמה. היה בהם מתח, היו

ציפייה וחרדה לקראת הבאות, אבל הייתה התרוממות רוח, עם ישראל לא נפל בייאוש, הייתה מוטיבציה גבוהה. כולם הכירו בסכנה הנשקפת לציבור היושב בציון, ומשום כך התעלו מעל לכל חילוקי הדעות הקטנוניים שהיו ושישנם עד עצם היום הזה. הרי למעשה המחלוקות הם על דברי הבל, אין מחלוקת עקרונית, אידיאולוגית אמתית, בעלת ערך בין המפלגות. הייתה התעלות, ומתוך כך הייתה אחדות, ומשום כך זכה עם ישראל להחזרתה של 'העיר שחברה לה יחדיו'.

סגולת האחדות

סגולת האחדות הפנימית היא מעלה מיוחדת. מבואר בחכמה הפנימית שהיא שייכת דווקא לעם ישראל. בעולם הרחב לא שייך מושג של אחדות – 'עלמא דפירודא'. הם יכולים 'להתקשקש': 'אומות מאוחדות', 'אחדות לאומית' – הכול הבל, זהו עלמא דפירודא. זה 'אוכל' את זה, כבעלי החיים כן אומות העולם. המושג אחדות אמיתית שייך רק בעם ישראל. אמנם, בגלל חולשות חיצוניות אין האחדות מתבטאת תמיד בפועל, אבל מבחינה פנימית היא שייכת דווקא בעם ישראל. יהודי שחי פה ויהודי שחי בארגנטינה ובכל מקום – יש ביניהם מכנה משותף, לב יהודי פועם. ליהודי פה אכפת מה קורה ליהודי שם ולהיפך. הערבים, לעומת זאת, גרים זה על יד זה ולא אכפת להם כלל מה קורה לבני עמם. אדרבה, הם נהנים מהעובדה שבני עמם עדיין מתגוררים בחורבות מחנות הפליטים, ומעוניינים לשמר מצב זה כדי לנגח את מדינת ישראל. עם ישראל לא יעלה על הדעת שיהודי לא ישתדל לעזור ליהודים במצוקה כמיטב יכולתו. זוהי סגולת האחדות הגנוזה בעם ישראל.

שלבים בגאולה

רעיון עמוק נוסף שייך להבנת סדר המאורעות. כאמור, ירושלים מסמלת את המרכז הרוחני שיוצאות ממנו הוראה¹² ואורה לעולם. קודם כל זכה עם ישראל להחזרת הבסיס של המלכות בשחרור חלק מארצנו, ואחר מכן התקדמנו שלב נוסף וזכינו לשחרר את המקום שתצא ממנו אורה לעולם.

חולשה רוחנית בעם ישראל

אבל שחרורה של ירושלים לא הסתיים, והוא הולך ונמשך. עם ישראל שחרר פיזית את ירושלים, הר הבית ויהודה ושומרון, מקומות שמשמעות רוחנית גדולה טמונה בהם

ובשחרורם. אבל עדיין חסרה לחלק גדול של עם ישראל המודעות לכך שחזרנו לנחלת אבותינו, לארץ אשר ממנה גורשנו. החולשה הזאת לא החלה היום אלא כבר ביום השחרור עצמו.

מושל חברון בעבר, אלי, שימש במלחמת ששת הימים מפקד פלוגה שפרצה דרך שער האשפות. הוא סיפר לנו: כשנכנסנו לעיר העתיקה חשבנו להשליט סדר כפי שצריך, אבל רק שש שעות לאחר שחרור הר־הבית הזמין שר הביטחון דאז את נציגי הוואקף ומסר להם את המפתחות של הר הבית: 'אתם הבעלי בתים עליו'; והשליט אותם על מקום מקדשנו. אמר לנו אלי: 'באותו רגע הפסדנו את המלחמה' כך אמר מ'פ אז, והוא ידע מה שהוא אמר. היינו צריכים לקבוע עובדות בשטח, דבר ראשון להשליט את ריבונות ישראל על מקום מקדשנו, המקום היחיד המקודש לעם ישראל, המקום שקדושתו לעולם ואין לטמא להיכנס בו¹. לנו אין 'מקומות קדושים' לשון רבים, אלא רק מקום אחד והוא הר־הבית. לערבים יש מכה. לכל היותר, בינתיים, אפשר היה להקצות להם מקום באל־אקצה לכיוון דרום. את הר הבית היו צריכים לסגור, ולשמור על קדושתו של המקום. אך חסרה המודעות, עם ישראל אינו מכיר בעובדה שהוא חוזר לארצו שלו. חזרנו בהיסח הדעת וללא הכנה ולא ידעו איך 'לעכל' את זה, ולכן ה'חכמים' שלנו עשו מה שעשו.

ולכן המצב המביש והמשפיל נמשך עד עצם היום הזה. פעם דיברו: 'הר הבית בידינו' כך הכריז המח"ט. היום לאט־לאט, בהשפעתה של העיתונות הבוגדנית והעוינת השמיטו את הביטויים הללו. מדברים על 'הכותל' כעניינים בפתח שעומדים בצד בביזיון עם קצת אזוב ועופרת וממשיכים את תקופת הגלות. 'הכותל' עם כל חשיבותו הוא רק כותל של הר־הבית ואת הר־הבית אנו רוצים.

גם אם יש מניעות הלכתיות אשר מונעות מאתנו לבנות את בית־המקדש, אין זו עילה לתת לרשעים האלה בשל כך לדחוק את רגלי עם ישראל. אנחנו במו ידינו ממשיכים את ההשפלה וההכנעה וההתרפסות. ומי יודע אם לא כל הצרות הקורות לעם ישראל היום אינן בגלל האדישות שלנו למקום בית מקדשנו².

וכן קרה גם ביחס לכל ארץ ישראל. במקום לצאת תכף אחר השחרור בתנופה עצומה של התיישבות יהודית וגאולת אדמות ביהודה שומרון וחבל עזה (בזמן שהערבים היו מוכנים למכור קרקעות בזיל הזול), הלכו ה'חכמים' שלנו, המכונים 'מנהיגים', וחוקקו חוקים נגד ההתיישבות. קבעו קנסות ועונשי מאסר, חוקי רשעות, חוקי הספר הלבן. מסתבר שהמלחמה על ירושלים הייתה עניין טכני, אבל מבחינת המודעות, מבחינת ההשקפה הרוחנית

כה. רמב"ם הלכות בית הבחירה פ"ו.

כו. רמב"ן עה"ת, פרשת קרח.

והמוטיבציה הרעיונית היא נמשכת עד היום. לכן אנו עדים לתופעות של שמאלניות בוגדנית עוינת, של תסכול ושל התנכרות לקשר הבסיסי של העם לארצו ולמורשתו.

זקיפת קומתנו הלאומית

עלינו לתקן את המצב הזה. מהי הדרך לתיקון המצב?

אנחנו צריכים להבין למה אנחנו שואפים, מהי תכליתה של מדינת ישראל, בשביל מה אנחנו צריכים את ירושלים ובשביל מה אנחנו שואפים לדברים גדולים יותר. אנחנו מאמינים שעם ישראל לא חזר לארצו אך ורק כדי לכוון ממלכה שידברו בה עברית. בשביל זה לא היינו צריכים לסבול אלפיים שנות גולה, ואיננו צריכים עד היום להיות שנואים ונשטמים על ידי כל האומות כולם. יש להם רק תשוקה אחת – 'לכו ונכחדם מגוי ולא יזכר שם ישראל עוד' (תהלים פג). גם היום אנו מוקפים בים של אויבים שהמגמה הבסיסית שלהם היא להשמיד את העם הזה, בין אם אומרים את זה בפירוש ובין אם לא אומרים את זה בפירוש. זוהי מגמתם וזוהי תשוקתם ולקראת זה הם פועלים. הם לא מבצעים את זממם כי בחסדי השם הם מפחדים מצבא ישראל. רק הפחד הזה מרתיע אותם, לא או"ם לא 'שמו"ם' זה אכפת להם כקליפת השום. הם כבר ספגו שלוש מלחמות. יש מהם שזוכרים ומפחדים, ויש שהזיכרון שלהם די חלש, אבל אין ספק שרק הפחד הוא שמרתיע אותם, לא שום דבר אחר. בה במידה שעם ישראל יהיה חזק ויזקוף את קומתו הלאומית, הוא יבטיח את המשך שלומו. לא על ידי התרפסות, לא על ידי שיבקש מ'פראי המדבר' איזה שהוא שלום – לא כך נשיג את השלום. רק על ידי זקיפת הקומה שלנו נשיג אותו, על ידי זקיפות קומה היונקת מן הצדק והמוסריות שלנו, מן האמת אשר נר לרגלינו. איננו כעמים אחרים שהרשעות וההדברה או ההשפלה של הזולת עומדים בראש מעייניהם. אין לעם ישראל השקפות כאלה, אין לו דעות כאלה, ואין לו מגמות כאלה. אנחנו רוצים שיחזירו לנו את הגזלה, את ארצנו אנו, והמאבק הזה נמשך.

משמעותה של ירושלים

המדרש^{כז} מבאר את הרעיון הגלום בשם 'ירושלים'. בפעם הראשונה שירושלים מופיעה בתורה כתוב כך: 'ומלכי צדק מלך שלם' (בראשית יד). חז"ל בתלמוד^{כח} דרשו שמלכי צדק היינו שם בן נח, והוא קרא לה בשם 'שלם'. בפעם השנייה שהיא מופיעה בתורה, לאחר עקדת יצחק, קרא לה אברהם אבינו 'בהר השם יראה' (בראשית כב).

כז. ב"ר פרשה נו.

כח. נדרים לב.

שם כינה אותה בשם 'שלם'. תפקידו של שם בן נח היה חינוך המין האנושי בתחום שבין אדם לחברו. היה עליו לחנכם שיתנהגו בדרך טובה זה לזה, לא יגנבו ולא 'יטרפו' זה את זה, כפי שאילף וחינך את בעלי חיים בתיבה שלא יטרפו זה את זה והוציא מהם את הרשעות. זהו תפקידו של שם בן נח.

אברהם אבינו קרא למקום 'בהר השם יראה' אברהם אבינו עלה על במותי ההיסטוריה כאשר העולם כולו היה שקוע בבערות, באלילות, בתועבות, והוא החל לפרסם אח האמונה באל אחד. 'ויקרא שם בשם השם א-ל עולם' – לימד אמונה בהשגחה, אמונה בשכר ועונש, אמונה בערכו של האדם. 'בהר השם יראה' – התגלות האלוקות תהיה בהר. אברהם הדגיש את התחום שבין אדם למקום.

עוד מובא בתלמוד^ט שאברהם אבינו כינה את מקום המקדש בשם 'הר', דהיינו מקום שאיננו מעובד, איננו מטופל ואיננו מיושב; ויצחק אבינו קראו בשם 'שדה' 'ויצא יצחק לשוח בשדה' (בראשית כד) – דהיינו חלקה מעובדת, חלקה מטופלת, כי אברהם ויצחק עשו 'חריש' באנושות להשפיע את הידיעות הבסיסיות. ויעקב אבינו כבר זכה לקרוא למקום בשם 'בית' – 'אין זה כי אם בית אלוקים' (בראשית כח). לאחר שכבר שלושה דורות מפרסמים את הדברים האלה המקום נעשה בחינת בית: דהיינו מקום שאנשים גרים בו וחיים בו.

אם כן, שם קרא לה בשם 'שלם' – שם המבטא שאיפה לתיקון עניינים שבין אדם לחברו, ואברהם קראה בשם 'יראה' – שם המבטא שאיפה לתיקון עניינים שבין אדם למקום. אמר הקב"ה לנביאי ישראל: אני אשלב את שני השמות יחד ואקרא לה בשם ירושלים, כלומר – מהמקום הזה תצאנה הדרכות הן בתחום החברתי והן בתחום הרעיוני – 'כי מציון תצא תורה ודבר השם מירושלים' (ישעיה ב). הר הבית נקרא 'הר המוריה' על שום שממנו יוצאת אורה לעולם וממנו יוצאת הוראה לעולם.

ואמנם, אנחנו רואים עד כמה העולם במצבו כיום זקוק לרוח שתרומם אותו. העולם הולך ומתדרדר בכל תחומי החיים. ניכרת ההתדרדרות בתחום המוסר, בעניינים שבין אדם לחברו, כך, למשל, ראשי מדינות וח"כים יכולים לשקר בצורה גלויה ואינם מתביישים כלל. האמת נעדרת לגמרי מפני שחסר לעולם הבסיס של היושר והאמת. והבסיס הזה כלול בירושלים. ירושלים חסרה לנו כאוויר לנשימה. אין זו רק נוסטלגיה, התרפקות על העבר או עניין ארכיאולוגי אלא שאיפה לתיקון הדור שלנו ולתיקונה של החברה האנושית בכללה – 'לתקן עולם במלכות שד-י'.

מובא בתלמוד^ל שאם אומות העולם היו יודעות מה הן הפסידו בחורבן הבית, היו באות ומבקשות מאיתנו ומתחננות אלינו: אתם, היהודים, בואו ותבנו את בית המקדש ותביאו את הישועה לעולם. אך אין פלא שהן עדיין אינן מבינות זאת. אם חלק גדול בעם ישראל 'ישן' ואינו מבין מה חסר לנו ודאי שהגויים לא יבינו זאת.

תפקידם של בני תורה

משמעותה העמוקה של ירושלים ושחרורה עדיין אינה מוטבעת בציבור הרחב. זהו תפקידם של בני התורה, של חובשי בית המדרש. הם היונקים מתוך המעיין העתיק והחי, מים חיים, מי הזרם האמתי, מי זרם החיים הבריאים של עם ישראל. אין לנו ספק שעם ישראל נלאה מלשתות 'תחליפים': כל 'האיזמים'^{לא} למיניהם, שמאל חדש, שמאל ישן, כל דברי ההבל והשטויות שמלעיטים בהם את הציבור ומכונים 'תרבות' ו'חדשות', זה אינו שווה מאומה, זה 'קש'. עם ישראל זקוק למזון בריא, למזון איתן שיבריא אותו ויוציא אותו וירומם אותו וישחרר אותו מהעבדות לחטא שהוא שקוע בתוכה.

כל זה יכול לבוא רק מתוך אמיתה של תורה, מתוך מי שחשים את פעמי הגאולה, שיודעים את המשמעות העמוקה הגלומה בשם 'ירושלים', כל זה יכול לבוא רק מתוך מי שמבינים את תהליך הגאולה ויודעים ששחרורה של ירושלים התחולל דווקא אחרי שחרורה של ארץ ישראל והקמת הבסיס של מלכות ישראל.

אנחנו מתקדמים כל הזמן בתהליך הגאולה. כל הכוחות הבריאים בעם ישראל צריכים דווקא בתקופה זו להתאזר בגבורה ובנחישות, לצעוד קדימה, ולא ליפול חס וחלילה בייאוש בגלל החולשות ההולכות ומתגלות בעם ישראל. החולשות קיימות בחלק מעם ישראל בגלל שחסרה לו התשתית: אין לו ממה לינוק, אין הוא יודע מהו בעצמו, מהו הקשר הפנימי בינו לבין ארצו, לקראת מה הוא צריך לשאוף, מה רוצים מאיתו ומה היא תכלית החיים הפרטיים והציבוריים שלו. את התשובות יכולים לתת רק הכוחות הבריאים. מבחינה כמותית אנחנו מועטים, אבל הכמות אינה הקובעת בדברים אלה. במלחמת החשמונאים ניצחו המעטים את הרבים, ותמיד – עם ישראל הוא המעט מכל העמים נגד כל העמים. אף פעם הכמות לא הכריעה. וכן בצבא – צבא ישראל אף פעם לא השתווה לכל הצבאות שיש פה מסביב. את הכוח קיבלנו מהמוטיבציה, מרוח הלחימה של החייל היודע עבור מה הוא נלחם. האיכות של צבא ישראל היא הקובעת. כך היה, כך הווה וכך יהיה. וכן אנו מוצאים בתחילת המרד הגדול של בר־כוכבא: מרדו ונלחמו נגד אימפריה! רומי אז הייתה כרוסיה הסובייטית ואמריקה גם

ל. סוכה נה:

לא. הכוונה למשל – לסוציאליזם, קומוניזם, ליברליזם.

יחד ויהודה הייתה מדינה קטנה, ובכל זאת העזו להילחם, ואלמלא החולשה הפנימית היו יכולים אף לעמוד נגד המעצמה. כך גם היום יש בכוחות הבריאים להשפיע על כל עם ישראל על אף שבכמותנו אנו מועטים.

התורה - מעיין החיים

מאיפה שואבים את הכוחות האלה? לא מקריאת עיתון 'הארץ', ואפילו לא מ'דיעות אחרונות' ודאי שלא מלראות מדי יום את תוצאות הספורט בטלוויזיה או מכל מיני דברי הבל אחרים שמראים שם, כל מיני תועבות שגניזתם היא תקנתם. מאלו ודאי איננו שואבים כל כוח. כוחות שואבים מתוך המעיין העתיק כפי שהמשורר הלאומי כותב: 'מבית היוצר של נשמת האומה' - מתוך כותלי בית-המדרש, ומחובשי בית-המדרש. כוחות שואבים מתוך התאבקות בהוויות דאביי ורבא, מתוך העלאת המוסר האישי של כל יחיד ויחיד, מתוך העלאת הקדושה והטהרה של כל אחד ואחד, מתוך המוטיבציה העמוקה שיש לכל אחד ואחד בישיבה. כל תלמיד בישיבה יודע שגם הזמן שהוא משרת בצבא הוא מגן על כבודו של עם ישראל, על כבודה של ארץ ישראל, על כבוד השם אלוקי ישראל המתנשא, המתנוסס, על האומה הזאת. מי שחדור בהכרה הזאת לא יתעייף, לא ייפול בייאוש, לא ייפול בדיכאון למרות שהמצב קשה. הוא ימשיך כי יש לו המעיין, 'הסוללה החשמלית' הזאת, מייצרת אצלו אנרגיה ללא הפסקה, לכוחות האלה אנחנו נדרשים.

באמונה ובגבורה, קדימה!

זכינו לישועה גדולה. הקב"ה החזיר לנו חבלי ארץ אשר מאז גלינו מארצנו לא היו בידינו. אמנם לצערנו, יש גם חלק גדול מהציבור שכלל אינו מודע לחובת ההודאה וההלל ביום הזה. אבל כאמור, אנחנו צריכים להמשיך בפיתוח שחרורה של ירושלים במובן הרוחני. המאבק על ארץ ישראל נמשך. אכן, השריון איננו שועט והתותחים אינם רועמים, אבל הגויים לוחצים מבחוץ והתבוסתנים הבוגדניים, יחד עם כלי התקשורת מסייעים להם מבפנים. לצערנו, זאת המציאות.

אנחנו צריכים למרות כל החולשות, למרות כל התבוסתנות, להמשיך בדרך, להמשיך את שחרורה של ירושלים, דהיינו: לתגבר את העוצמה הרוחנית של עם ישראל. נעשה זאת בכך שנגלה ונחזק את הכוחות הרוחניים הקיימים בציבור הקדוש היושב במקום הזה ובעוד מקומות הדומים לו, וכן את הכוחות הבריאים בעם ישראל העוסקים בכל התחומים המקודשים הקשורים לכלל ישראל: בכלכלה, בהגנה, בהתיישבות ובכל מה שקשור לבניינה של האומה בכל תחום. הרי כל מי שפועל מתוך מוטיבציה והכרה על מנת לבנות את התשתית של בניין עם ישראל, על מנת שתתגלה עליו הרוח - קדוש יאמר לו. אצלנו אין

'סתם חול'. גם צבא ישראל הוא קודש. צו השעה הוא להשפיע ולהקרין עצמה רוחנית לעם כולו. וכמובן, לחזק את ההתיישבות ביהודה ושומרון ורמת הגולן. כשאנחנו חוגגים ביום הזה בהודיה על מה שזכינו לו בכ"ח באייר תשכ"ז, אנו בטוחים שיחד עם הכוחות הבריאים של עם ישראל נצעד לשחרורה של ירושלים במובן המלא. נתקדם להשטת ריבונות ישראלית על הר הבית בתור צעד ראשון, ולאחר מכן נסביר לציבור הרחב מה חשיבותו של בניין המקדש. נסביר לו שהוא זקוק למקדש לטובתו, נשחרר אותו מן התרבות המנוולת והמתועבת שמביאים לו ממרתפי הוליווד וממחסני פריז, דברי הבל ושטויות. לשחרר את הציבור מהם, לשם כך אנו קרואים. יום שחרור ירושלים צריך לשמש אצלנו נקודת זינוק לקראת העתיד. אנחנו מקוים שהציבור הבריא שלנו עם כל הכוחות הבריאים באומה יתגברו על החולשות המתגלות בחלק מעם ישראל בתקופתנו, ונזכה באמת שיום שחרור ירושלים יתמלא בכל הרעיונות הגדולים הגלומים בו. כשם שזכינו לאותם הנסים הגלויים במלחמת ששת הימים, כן יראנו הקב"ה בשחרורה של ארצנו כולה, כולל נחלת בני גד ובני ראובן וכולל נחלת נפתלי בצפון וכולל נחלת בני שמעון בדרום לפחות עד ואדי אל-עריש. נזכה לכל זה בקרוב בימינו אם רק נרצה, אמון כן יהי רצון.⁴⁶

45

"לבינת עתנו"

הרב צבי ישראל טאו

מתלמידי הרצי"ה קוק, ירושלים

כ"ח באייר. שלוש עטרות נטל אותו היום. שלושה אותות. שלושה גילויים, תחנות בסדר ההנהגה האלוקית של דורות אלה. אין מקריות. "גדול קיבוץ גלויות כיום שנבראו בו שמים וארץ"^ל. ובדברי הגר"א נראה שגדולה גאולת ישראל כיום בריאתו של אדם הראשון, כי באמת "אתם קרויין אדם"^ל. יש מקום להקיש, אפוא, מסדר בריאת האדם לסדרה של גאולת ישראל. בסדר בריאת האדם לימדונו חז"ל^ל:

לב. פסחים פח, א.

לג. יבמות סא, א.

לד. סנהדרין לח, ב.

"שתים עשרה שעות הוי היום. שעה ראשונה – הוצבר עפרו. שניה – נעשה גולם. שלישית – נמתחו איבריו. רביעית – נזרקה בו נשמה. חמישית – עמד על רגליו. ששית – קרא שמות". ובסדרי גאולתנו: תחילה הוצבר עפרו – ראשית תקופת קיבוץ הגלויות. אחרי כן נעשה גולם, תחילת התהוות היישוב בארץ ישראל. לאחר מכן נמתחו איבריו – המשך גיבוש צורתו והתרחבותו של היישוב. אחר כך נזרקה בו נשמה – בכ"ח אייר תרס"ד, בעליית רבותינו זיכרונם לברכה – האב ובנו – לארץ ישראל^{לה}. אין מקריות בקדושה.

שנתיים אחרי כן, בשנת תרס"ו, מתחילה ראשית הופעת התורה הגואלת, עם פרסום הספר "עקבי הצאן", ובאופן מיוחד מאמר "הדור". מתחיל סדר צמיחה, מתוך זריקת הנשמה בגולם, כדי להעמידו על רגליו.

ואלה דברי מרן הרב זצ"ל על עצמו: "ידעתי כי למחיה שלחני ד' אל אדמת הקודש"^{לו}, להיות "עבד נמכר לרבים, לעבוד ולמשא, לעם ד' המחל להכות שרשיו על אדמת נחלתו, בתקות גאולה וחיים חדשים ורעננים, שהטיפול המעשי כ"כ מרובה בהעתקה החדשה ממצב למצב, המתגלה פה בנקודת החיים האמתיים של אומתנו... ואני הנני עומד בתוך, וברוך השם אשר עשה לי את הנפש הזאת, שרוח ונשמה חיה ומרגשת את כל התנועות והזעזועים השונים עם כל ציריהם וחבליהם בקרבה, אבל גם עם כל תוקף עז חייהם ואמונת ישעם, והדברים כולם פוגשים בפגישה מוחשית, ואני מוכרח לטפל בהם בפועל ובמעשה, ולסבול את כל המשברים של הזרמים השונים ושיא דכים, ולהקשיב אל הקול הגלוי והנסתר שבהם"^{לז}. כך מדברת הנשמה.

מכח אותה הנשמה עומד הגולם על רגליו, בה' באייר, יום עצמאותנו. "נחית בחסדך עם זו גאלת"^{לא}. 'עם זו' כבסוף השירה – "עם זו קנית"^{לב}, הרומזת לביאה שניה, עליה אמרו חז"ל שהיו ישראל ראויים שייעשה להם נס בה, בימי עזרא, לצאת ביד רמה, כדרך שנעשה להם בימי יהושע, אלא שגרגר החטא^מ, שלא עלו כולם^{מא}, ולכן לא הופיעה שכינה בבית שני ונקראו רק 'עם זו', לעומת ביאה ראשונה שנתגלו במלוא שיעור קומתם כ"עמך ד"^{מב}.

לה. ראה אגרות הראי"ה ח"ב, אגרת תרפז, עמ' רצב.

לו. שם ח"א, עמ' קפט.

לז. שם עמ' רלט-רמ.

לח. שמות טו, יג.

לט. שם טז.

מ. ברכות ד, א.

מא. מהרש"א יומא ט, ב.

והתהליך האלוקי נמשך. הנשמה אמנם מחיה ומעמידה את הגוף, אבל נסתרת היא ואינה מתגלית בו במעלתה העליונה, בגילוי פנימיותה בדעה ודיבור, בהכרה פנימית המתבטאת כלפי חוץ בדיבור, בביטוי המחשבה, הרגש והרצון – בקריאת השם, שתבוא בהמשך. כלפי חוץ, הבניין עדיין כולו בחול.

עד כ"ח באייר תשכ"ז "נהלת בעזך אל נוח קדשך"^{מב}, אל ירושלים. שלוש עטרות: מכ"ח באייר תרס"ד, בו הופיע אורו הגדול של מרן הרב זצ"ל בארץ-ישראל, עד כ"ח באייר תשכ"ז, בו הופיע שוב האור הגדול בארצנו, ובאותו יום הופיע גם אור רבנו, בהופעת ספרו "לנתיבות ישראל", שראה אור והראה אור ביום כיבוש הכותל המערבי. אין מקריות.

קדושת זמנים נמשכת מתוך "סדר זמנים הנסתרים העליונים"^{מב}, סדרי הנהגה אלוקית. "בעת ההיא אביא אתכם"^{מד}. הגאולה ישנה מוכנה בסתר עליון. "כבר עשיתם לרבי עקיבא וחבריו"^{מה}.

הופעת הרב ורבנו בארץ והתיקונים שהשרישו באור תורתם ואמונתם, ממשיכים פעולתם ומאירים דרכנו. אין כח שיזיזם. "בעת ההיא אביא אתכם", הבאה עליונה. "אבן מאסו הבונים, היתה לראש פנה"^{מי}.

"ירושלים, עיר הבירה של הממלכה שלנו. על ירושלים זאת אומר הרמב"ם: מקדש שבמדינה – זו ירושלים. ונאמר פשוט יותר: נפילת אפים בכל ארץ ישראל, דווקא במקום שיש ספר תורה. ובירושלים, נהוג מקדמונים, שאפילו בלי ספר תורה יש נפילת אפים, ירושלים כולה היא ספר תורה"^{מז}. כולה ארון ד'.

"שלושה נקראו על שמו של הקב"ה, ואלו הן: צדיקים ומשיח וירושלים"^{מח}. צדיקים אלו ישראל, "ועמך כלם צדיקים"^{מט}.

וכשבדרך גאולתנו מגיעים אנו ונפגשים פגישה חיה עם ירושלים, חוזרים הביתה ושולטים על ירושלים, על הכותל, ומתוך כך על יהודה ושומרון ושאר חלקי נחלת ד', זו ארץ ישראל –

מב. שמות טו, יג.

מג. עולת ראי"ה ח"א, עמ' קטו, ד"ה יקים לנו.

מד. צפניה ג, כ.

מה. תנחומא חוקת ח. וראה אורות התחיה ג, עמ' נג.

מו. תהלים קיח, כב.

מז. מתוך התורה הגואלת, ח"א, עמ' רכב.

מח. בבא בתרא עה, ב.

מט. ישעיה ס, כא.

מתחילה להופיע, על פי הכרח אלוקי, קריאת השם של קוממיותנו, בירור המגמה. זהו ענין הקשיים והבירורים המסובכים של ימינו. קשיי בירור המגמה, שעולה ומתבררת ומתגלית מתוך רוח הגבורה והחיים שבבניין.

אחרי קיבוץ עפרו נזרקה בו נשמה, בהופעת אור התורה הגואלת, ומתוך כך עמד על רגליו, בעצמאותו, בהקמת מדינתו. אבל צועדים אנחנו, מתקדמים והולכים, להופעת מלוא שיעור קומתנו. "שיעור הקומה – היא – ההתגלות הכללית, בהארת הכוחות הפרטיים המאירים בו לאין קץ, בכלל אחד מופלא באחדותו".

"ותוליכנו קוממיות לארצנו" – "שתי קומות כשל אדם הראשון. כי הגוף והנשמה יחד הם קומה שלמה, גשמית ורוחנית" – חול וקודש, בונים בחול ואחר כך מקדישים^{נא}, "וכן תחית המתים" – הפרטית והלאומית, "משלימה את הגשמי גם כן למעלת הנצחיות, על כן הוקבע בשמירת חוקיו" בתהליך האלוקי של גאולתנו שמצד הסגולה, שאינו תלוי בתשובה^{נב}, ומסתיים בהליכה בחוקותיו^{נב}, "שהקב"ה מוליך אותנו קוממיות, ב' הקומות, וההנהגה של נצחיות" – מצד נצח ישראל שלא ישקר^{נב}, "מתיחסת היא דוקא לו ית', כי לו הנצח"^{נב}.

"והנצח זו ירושלים"^{נב}. כאן מגיע תור גילוי הפנים, גילוי הנצח, הקודש, בדעה, בדיבור ובהכרה. זו תקופת קריאת השם שמתוך גבורת תקומתנו. "ברוך ד מציון, שוכן ירושלים הללויה"^{נב}.

"שתי העטרות, המעטרות את כנסת ישראל, הינן: ממלכת כהנים, וגוי קדוש. הצביון של הממלכה הובלט בציון, זאת היא עיר דוד. אע"פ שלכאורה הממלכה עומדת היא לבד, והכהונה לבד, בישראל, אבל זהו רק מצד המעמד האישי הפרטי של הנושאים את התפקידים, תפקיד הכהונה, ותפקיד המלוכה. אבל בעצם ובפנים הלא ממלכת ישראל זאת היא כהונת הקודש בעולם. ועל כן כל ישראל בכללות לעד הנם ממלכת כהנים.

- נ. עולת ראיה ח"א, עמ' ריט, ד"ה קומה.
- נא. מעילה יד, א. וראה שיחות הרב צבי יהודה, ויקרא, עמ' 42.
- נב. ראה לנתיבות ישראל ח"א, המדינה כהתקיימות חזון הגאולה, עמ' קצג-קצד.
- נג. ראה יחזקאל לו, כז. לנתיבות ישראל ח"א, עמ' קצד. שיחות הרב צבי יהודה, בראשית, עמ' 418-419. שמות, עמ' 91-92. ויקרא, עמ' 212-213.
- נד. על פי שמואל א' טו, כט.
- נה. עולת ראיה ח"א, עמ' רמב-רמג, ד"ה קוממיות.
- נו. ברכות נח, א.
- נז. תהלים קלה, כא.

ונמצא, שהתוכיות של הרוח המקודש של האומה מתבלטת בצורתה הפנימית דוקא בציון עיר הממלכה. אמנם משכן הקודש, המקום שיסוד הקודש של כל העולמים משתקף בו בעולמנו, הלא זה הוא ירושלים, מקום מקדשנו, שהוא הפועל להבליט על כל ממלכת הכהנים את השם של גוי קדוש" – כי באמת מתגלה בקדושת ירושלים מה שגנוז באופן יסודי בסגולת ציון. "וברכת ד' הטהורה עולה מציון, ומשכן קדשה הלא הוא בירושלים. ברוך ד' מציון שוכן ירושלים הללויה"^{נח}.

אשרי העם שבית חייו הוא "בצלח של עיר ד' שכל ההויה החמרית והרוחנית קשורה בה כקשר הענפים בגזע ושורשי"^{נט}.

ובאמת, כלליות ארץ ישראל גם כן נקראת על שם ציון וירושלים, ועיקר הקדושה והמעלה תלויה בירושלים, שקדושתה מאירה בכל ארץ ישראל, "שהכתוב מעיד עליה 'העיר אשר בחרתי'^ס, והיא עצמה נקראת צוואר ומקור החיות"^{סא}. כצוואר המחבר את הגוף אל הראש, אל הנשמה שבמוח, כן ירושלים מקשרת את גופנו הלאומי, את מדינתנו, להסתגל לגדולת נשמתה, מקשרת היא את ההווה שלנו להאירו באור ד' שעל עמו, כפי הרוממות היותר עליונה, כפי אותה המידה שישראל עומד להתעלות אליה בזמן היותר שלם של גאולתו. "צוארך כמגדל השן"^{סב} – זו ירושלים, עליה נאמר "כמגדל דויד צוארך"^{סג}, ותכשיטים שלה כהנים לויים ישראלים^{סד}. "לבשי בגדי תפארתך, עיר המלוכה, ומי הם בגדי תפארתך? – "עמי"^{סה}.

הזיווג הזה של ישראל וירושלים – מגלה את השם, את הנשמה, של תהליך גאולתנו – שמו של משיח, בגילוי השם של ישראל וירושלים.

"אפיה של הגאולה הבאה לפנינו, שראשית צעדיה הננו חשים ומרגישים, הוא בתוכיותה של כנסת ישראל. מתפתחת היא האומה, בכל כחותיה, מגדלת היא את רוחה, את טבעה ואת עצמיותה, אינה מכרת עדיין את עומק הישות העליונה שהיא כל יסוד תקומתה. עינה לארץ" – לבניין החול, לארץ ישראל מבחינת בניין הגוף הלאומי, "ולשמים" – לשם שמים, לתורה

נח. עולת ראיה, ח"ב, עמ' פז, ד"ה ברוך ד' מציון.

נט. אגרות הראיה, ח"א, עמ' שמ.

ס. מלבים א' יא לב, לו.

סא. אגרות הראיה, ח"א, עמ' לה.

סב. שיר השירים ז, ה.

סג. שם ד, ד.

סד. אגרות הראיה שם.

סה. ליקוטי הראיה, ח"ב, עמ' 366.

שמן השמים, להתגלות הנשמה – "עדנה לא תביט. היא אינה שבה עדיין אל אישה הראשון בפועל, היא מעבדת את חייה בכחותיה הנמצאים בשרשי נשמתה" – במעבדה הפנימית של חייה. "אמנם בלא קריאת שם" – כלומר – "בלא מגמה מבוררת, הכל הוא אור ד' וכבודו, אבל לא היא ולא העולם מכיר זה בבליטה" – בהבלטה. "שם שמים לא שגור בפיה, אומץ וגבורה רודפת היא, אבל באמת הכל קודש ואלהי הוא. רק בהיגמר התוכן, בהעלות האומה למרום מצבה, אז יוחל אור אלהי נקרא בשם המפורש להגלות, יגלה ויראה, שכל מה שהאיר וכל מה שיאיר, כל שחי וכל שיחיה בה, הכל אור אלהי עולם אלהי ישראל הוא, 'וזה שמו אשר יקראו ד' צדקנו'⁴⁷ – זה משיח שנקרא בשמו של הקב"ה, 'ושם העיר מיום ד' שמה'⁴⁸ – אל תקרי שמה אלא שמה, זו ירושלים, כסא ד'. "מצב גאולה זה הוא יסוד החזון של הרזים, שכנסת ישראל לא תשוב למקומה לעתיד כי אם קודשא ב"ה וכל חיליו יבואו אליה, ויקימו אותה מן עפרא ביקר סגי" – ואז הצמיחה היא קמעא-קמעא, מן עפרא, כמו אדם הראשון. "אשרי עין ראתה כל אלה" – צריך עיניים של אמונה לראות, "ולמשמע אוזן ותקוה תשמח נפשנו. והמשך הזמן – זה שייך לזמן שלנו – "העובר בין ההופעות המיוחדות המרוכזות בכנסת ישראל, עד שיופיע אור תפארת ישראל, לדעת כי שם ד' נקרא עליה" – תפארת זו מתן תורה⁴⁹. קידוש השם של תורה. ישראל אשר בך אתפאר⁵⁰ – "הוא זמן חבלי משיח, שרק אמיץ אונים כרב יוסף היה אומר עליו בניגוד לכל האומרים ייתי ולא אחמיניה – ייתי ואזכי דאיתיב בטולא דכופתא דחמריה"⁵¹ע"א.

- סו. ירמיה כג, ו.
- סז. יחזקאל מח, לה.
- סח. ברכות נח, א.
- סט. ישעיה מט, ג.
- ע. סנהדרין צח, ב.
- עא. אורות התחיה לב, עמ' עט-פ.

46

אהבת ירושלים וכבודה
 הרב שלמה גורן (תרע"ח-תשנ"ה)
 הרב הראשי לישראל

הרמב"ם בספר המצות כותב^{עב} שישנו מלך או נשיא מדיני וישנו ראש הסנהדרין – הנשיא הרוחני, ולכן הוא אומר שהלאו של "נשיא בעמך לא תאור" חל על שניהם. ביום זה יש שלוש מצוות הקשורות לירושלים, כולן כתובות בפסוקים. א. **שמחת ירושלים** – "שמחו את ירושלים" (ישעיה סו, י). יש מצוה לשמוח בירושלים ובבניינה. חז"ל אמרו "כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה" (תענית ל:). ב. **כבוד ירושלים** – הירושלמי במסכת תענית (יט:), אומר לגבי קרבן התמיד הנחשב לקרבן ציבור: "וכי היאך קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד על גביו, אלא שהתקינו הנביאים הראשונים ארבעה ועשרים משמרות ועל כל משמר ומשמר היה מעמד בירושלם של כהנים ושל לויים ושל ישראל", כשמקריבים קרבן זה יו"ט ואסור לעשות מלאכה, ועל כן דוד תיקן עשרים וארבע משמרות כהונה ועשרים וארבע מעמדות מישראל שהם שלוחי ישראל שהיו מתחלפים בכל שבוע. הירושלמי אומר^{עג} שבכל מעמד היו עשרים וארבע אלף מאנשי ירושלים. ביריחו גם כן היו מספיק אנשים לכך, אלא שלקחו משם רק חצי ממספר זה, משום שרצו לחלוק כבוד לירושלים.

המשנה (תמיד פרק ג, משנה ח) מונה עשרה דברים שהיו שומעים ביריחו מה שעשו בירושלים, כי לשם הייתה קדושת ירושלים נמשכת. הראב"ד בפירוש למשניות מסכת תמיד

עב. 'והמצוה השי"ו היא שהזהירנו מקלל הנשיא והוא אמרו יתעלה (שם) "ונשיא בעמך לא תאור". וזה השם כלומר נשיא ישימהו הכתוב על המלך אשר לו הממשלה, אמר יתעלה (ויקרא ד) "אשר נשיא יחטא" (ספרא והוריות פרק ג משנה ג). והחכמים ישימוהו במוחלט על ראש הישיבה של שבעים זקנים לבד. ובכל התלמוד והמשנה יאמרו נשיאים ואבות בית דין (חגיגה טז, ב) ונשיא ואב בית דין... ודע שזה הלאו הוא כולל גם כן הנשיא עם המלך, כי עניין לאו זה הוא שמזהיר שלא לקלל כל מי שיש לו ממשלה לצוות והוא במעלה העליונה בין שהיתה מעלה שלטונית או מעלה תוריית והיא הישיבה. וזה הוא המובן מדין מצוה זו. והעובר על לאו זה לוקה' (ספהמ"צ לרמב"ם).

עג. פסחים כה, א: "...התקינו הנביאים הראשונים עשרים וארבע משמרות, על כל משמר ומשמר היה עומד בירושלם של כהנים ושל לויים ושל ישראלים. תני עשרים וארבעה אלף עמוד מירושלם וחצי עמוד מיריחו. אף יריחו היתה יכולה להוציא עמוד שלם אלא בשביל לחלוק כבוד לירושלם היתה מוציאה חצי עמוד הכהנים לעבודה והלויים לדוכן וישראל מוכיחין על עצמן שהן שלוחיהן של כל ישראל.

מסביר שליריחו הייתה קדושה, מעין קדושת ירושלים, כי יריחו הייתה תרומה על כל ישראל, כמו הפרשת חלה, כי אותה כבשו ראשונה, לכן אסור היה ליהנות ממנה^ט. אם כן, יש מצוה לחלוק כבוד לירושלים. כמו שכתוב: "ולכבוד אהיה בתוכה" (זכריה ב, ט). כבוד ירושלים הוא כבוד השכינה (הל' בית הבחירה ו, טז). זכינו שהנשיא של היום – זכות אבות עמדה לו^י. הוא היה המושל הראשון על ירושלים והתפלל איתי בשבת הראשונה כמושל ירושלים ועלה לתוכה^י ויש לזה משמעות.

ג. **אהבת ירושלים** – "אוהב ה' שערי ציון מכל משכנות יעקב", הגמרא דורשת על כך (ברכות ח. ח). שלאחר חורבן הבית אין לקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה בלבד. יחד עם זאת, 'אין מקרא יוצא מדי פשוטו' (שבת סג, א) ופשט הפסוק הינו שכל אוהב ירושלים יראה בשמחתה. איך יוצאים אנו ידי חובה באהבת ירושלים?

ומה עם בניין ירושלים? בכל התפילות מתפללים על כך, "ולירושלים עירך ברחמים תשוב ותשכון בתוכה כאשר דיברת ובנה אותה בקרוב בימינו בנין עולם..." – זה מוטל עלינו. מה זה "בנין ירושלים"? ישנה הלכה (טור ושו"ע או"ח סי' תקסא): הרואה את ירושלים בחורבנה חייב לקרוע. ה'בית יוסף^י וה'מגן-אברהם^י בסימן תקסא, כותבים שאפילו יושבים בה יהודים, אם אומות העולם מושלים שם זה נקרא חורבן. עיר שיהודים מושלים בה זה בניין

עד. "ומורי הרב החסיד אמר דכל הנך דקתני שהיו נשמעים ביריחו מעשה נסים היה ודווקא ביריחו היה נשמע ולא בשאר צדדים מפני שיריחו היתה כמו תחת ירושלים מפני שהיא תחילת כיבוש א"י וכמו שתרומת דגן צריך לתרום כן נתרמה א"י עצמה ובשביל כך החרימה יהושע להיות קודש. לפיכך היא כמו ירושלים והיו נשמעים בה כל הנך דקתני כדי שירגישו בני אדם שביריחו כמו כן קצת קדושה כמו בירושלים..." (מובא בפירוש 'מלאכת שלמה' שם, בשם הגהות לסדר קדשים מכתב יד לרבי בצלאל אשכנזי).

עה. נשיא המדינה, היה בנו של הרב הראשי לישראל, הרב יצחק אייזיק הלוי הרצוג.

עו. מדברי נשיא המדינה בהמשך העצרת: "אני זוכר את אותה שבת עם הרב גורן ליד הכותל, איך שאלוף הפיקוד וראש העיר ואני נפגשנו לחשוב על המעבר לכותל וידענו שתהיה עלייה המונית בשבועות והחלטנו שאנו מורידים את השכונה ליד הכותל, כי אם לא ננצל זאת, בלי לבקש אישורים – תהיה בכייה לדורות. לכן קרה מה שקרה ליד הכותל... נזכור את הבנים שנפלו..."

עז. "והאי ערי יהודה בחורבנן דנאמר דהיינו שהן חרבות ואין בהן ישוב כלל אבל אם יש בהן ישוב אעפ"י שהם בידי עו"ג היה נראה לכאורה דאינו צריך לקרוע ואפשר דכל שהם בידי עו"ג אעפ"י שיש בהם ישוב בחורבנן מיקרי וכן עיקר".

עח. "כיון שהאומות מושלין עליהן מיקרי חורבן." וראה בשו"ת 'משיב-מלחמה' ח"ב סימן קמא.

גם אם אין שם יהודים. שלטון ישראל – זה בניין. ישיבת ארץ-ישראל קשורה לשלטון יהודי. יש ירושלמי, שר"א אמר שלמרות שירושלים מיושבת ביהודים זה חורבן כי אין שם שלטון²⁵. במה דברים אמורים?

ראשית כל, לתת קרדיט לנשיא, עצם היותו מושל על ירושלים, הוא בנה את ירושלים. שנית, קדושת ירושלים היא עצמית, או בכוח היותה מחנה ישראל מסביב להר-הבית (הל' ביאת מקדש פרק ג). אין אצלי צל צלו של ספק שזה כך. שירושלים זה כנגד שלושת המחנות שבמדבר. קדושת ירושלים היא לפני ה', לפני ביהמ"ק.

לכן, אם בניין ירושלים וערי יהודה מותנה בשלטון יהודי, אחרת, חייבים לקרוע גם אם יושבים שם מיליון יהודים, הוא הדין לגבי בית-המקדש. חייב להתבטא השלטון היהודי בהר-הבית, אם לא – זה לא בניין. כך אומרים הב"י, הב"ח²⁶, הט"ז²⁷, והמג"א. יישוב, זה עוד לא בניין אלא רק על ידי שלטון – לכן, כדי לשמור על קדושת ירושלים, אנו חייבים לשמור על השלטון בשומרון ובהר הבית.

היום, אני אדם פרטי, ואומר את אשר על לבי. לצערי, ירושלים לא בידינו. כשיהודים לא רשאים לפתוח סידור בהר הבית, מבחינת השלטון – זו הסגרת הר-הבית לנוכרים, וכשאנו מתפללים על בנין ירושלים – הכוונה לבניין בית-המקדש. שמירת קדושת ירושלים בשלמות. הסגירו את ירושלים למוסלמים. לא עלה על דעתי אז, לפני שש-עשרה שנה, שישגירו את הר-הבית. זה פגם לא רק בקדושת הר-הבית, אלא "שועלים הלכו בו", עושים פיקניקים, פריצות וקוראים שם פורנוגרפיה ואין פוצה פה... אך כשקוראים 'תהלים' – נעים אמות הספים. אנו, לא רק שלא בונים, אנו מעכבים²⁸.

עט. כיו"ב מצאנו ממנו גם בבבלי (ברכות מח, ב): "תניא רבי אליעזר אומר כל שלא אמר ארץ חמדה טובה ורחבה בברכת הארץ ומלכות בית דוד בבונה ירושלים לא יצא ידי חובתו".

פ. ב"ח, שו"ע או"ח סימן תקסא: "ופשוט הוא דהאי ערי יהודה בחורבנן דקאמר דהיינו אפילו יש שם ישוב כל שיד האומות שולטת עליו בחורבנן מיקרי".

פא. טורי זהב, שו"ע או"ח סימן תקסא: "והאי בחורבנן היינו אפי' אם נתיישבו מקרי בחורבנן כיון שהם אינם ביד ישראל כן מסיק הב"י".

פב. "המצב המביש הזה, שתחת שלטון ישראל אין ליהודי זכות תפילה על הר ה', אין להשלים איתו בשום פנים ואופן. הוויכוח היכן מותר לפי ההלכה לעלות על הר הבית והיכן אסור, אינו נוגע לממשלה... מקומות מקודשים אלו אינם רכושם הפרטי של הוואקף המוסלמי, שמאז ומעולם היו חבריו שורש פורה ראש ולענה ליהודים, בהסיתם מתוך המסגדים שבהר הבית לערוך טבח ביהודים... אילו היו סוגרים את הר הבית בפני יהודים ושאינם יהודים החרשת, אבל לאפשר לערבים לעשות שם כבתוך שלהם, וליהודים לאסור לפתוח שם ספר תהלים ולשפוך שיח לפני בורא עולם, זוהי שערורייה דתית, היסטורית

ולכן, חובתנו היום כלפי ירושלים כדי לקיים את כל המצוות הקשורות ליום זה – לחזק את אהבתנו לירושלים ושמחתנו בה על ידי בניינה האמתית. ואיך? חז"ל אמרו⁴⁷ שהקב"ה ביקש לתת מדה לירושלים ומלאכי השרת אמרו: לכולם אין מדה, ולירושלים כן?! אלא "פרזות תשב ירושלים" (זכריה ב, ח).

שאלתי על כך, הרי ירושלים צריכה חומה כדי שתהיה קדושה, וכן, כשמרחיבים את העיר צריך להקים חומה. אם כן, כיצד נאמר "פרזות תשב ירושלים"? אלא שהקב"ה בעצמו יהיה החומה של ירושלים, כפי שנאמר בפסוק הבא: "ואני אהיה לה, נאום ה', חומת אש סביב". זו החומה והכבוד, לכן אומר ירמיה שלירושלים יקראו "כסא ה'" (ירמיה ג, יז). הבה נתפלל כי אין הדבר תלוי אלא בנו. שאנו נזכה לכך שנתגבר על מכשולינו העצמיים כדי לבנות את קדושת ירושלים "ולכבוד אהיה בתוכה" (זכריה ב, ט).⁴⁸

47

"ובכן צדיקים יראו וישמחו"
הרב יהודה גרשוני (תרס"ט-תש"ס)
ראש ישיבת 'ארץ ישראל', ירושלים

בגמ' כתובות עה נאמר: "ולציון יאמר איש ואיש יולד בו והוא יכוננה עליון' אחד הנולד בה ואחד המצפה לראותה". ויש לחקור מה הפירוש: "המצפה לראותה" האם זכירה פעם ביום את הארץ מספיקה לצאת ידי חובת "המצפה לראותה" או שמוטל עלינו חוב יותר גדול בכדי שיחול עלינו השם "ולציון יאמר איש ואיש יולד בה", שגם אנו המצפים לראותה ניכלל בכלל ילידי הארץ.

ראיתי בסידורו של רבנו הגדול הרב קוק זצ"ל, לבאר את המאמר של הגמ' בשבת פרק ב: "כשמכניסין אדם לדין שואלין לו צפית לישועה?" והוא מסביר ש"צפיה לישועה" צריכה להיות כמו צופה צבאי שעומד על מגדל ומביט על כל השטח, ואם הוא רואה תנועה חשודה

ומשפטית, הגובלת בחילול הקודש!" (הרב גורן, הר הבית, עמ' 41). וראה להלן בהרחבה, כרך ג בספר זה, לקט נרחב בעניין הר-הבית.

פג. מובא בילקוט שמעוני זכריה, רמז תקסט: "ואומר אנה אתה הולך ויאמר אלי למוד את ירושלים". דרש רבי חנינא בקש הקב"ה למוד את ירושלים במדה, שנאמר "ויאמר אלי למוד את ירושלים לראות כמה רחבה וכמה ארכה", אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה, רבש"ע, הרבה כרכים נתת להם לאומות העולם ולא נתת להם במדה, ירושלים ששמך בתוכה וצדיקים בתוכה נתן להם במדה, מיד "ויאמר אליו רוץ דבר אל הנער הלז לאמר פרזות תשב ירושלים מרב אדם ובהמה בתוכה".

שיש להפעיל את הנשק, הוא לא מאחר אפילו רגע, ובזמן שהוא לא רואה שום תנועה חשודה הוא מרכז את כל חושיו בלי היסח הדעת לשמור על השטח הזה. וכן הוא מבאר בעניין גאולת ישראל, לא מספיק שהוא מזכיר את ירושלים ומלכות בית דוד בתפילה, אלא כל חושיו צריכים להיות מרוכזים בלי הפסק ובלי הסח הדעת לגאולת ישראל, וזה המובן בגמ' "מצפה לראותה" ו"ציפית לישועה", ועל ידי צפייה כזאת נעשה בן לציון. הדור שלנו הוא דור של גאולה, וכל דבר שמתרחש בעולם הגדול בין עם לעם, ובין ישראל לבין עצמו צריכים למדוד במידה כזו איך זה ישפיע על מדינת ישראל, אם זה טוב בשביל מדינת ישראל – זה טוב בשביל כל ישראל בגולה גם כן, ואם ח"ו זה לא טוב בשביל מדינת ישראל גם לישראל בתפוצות לא טוב.

כתוב בירושלמי יומא פרק א: "כל דור שלא נבנה בית המקדש בימיו כאילו נחרב בימיו" וב'שפת אמת' תמה על המאמר הזה, הייתכן דבר שכזה, להטיל אשמה על דורות התנאים קדושי עליון וגם על כל חכמי התלמוד, שהם אשמים בחורבן בית המקדש היות ולא נבנה בימיהם?

ונתן על זה תשובה וביאור נפלא על המאמר: בכל מקום שנזכר בתפילה על בנין ירושלים כתוב: "בונה ירושלים" בלשון הווה, בנוסח התפילה על ירושלים אנו אומרים: "ברוך אתה ה' בונה ירושלים", בתהלים: "בונה ירושלים ה' נדחי ישראל יכנס". ולכאורה היה צריך להיות בלשון עתיד: "יבנה ירושלים", דהרי ירושלים עוד לא נבנתה, ואנו מתפללים שתבנה ירושלים.

אבל, הביאור הוא שבאמת מיום שחרבה ירושלים ונחרב בית המקדש, התחיל הקב"ה בבנין ירושלים, וכל דור ודור בונה את חלקו, ובביאת המשיח יגמור הקב"ה את בנין ירושלים, וכל דור ודור שלא נבנית ירושלים בימיו, שגם את חלקו לא בנה, ולא השתתף לבנות את חלקו בבנין ירושלים, אז נחשב זה כאילו נחרב בימיו. אנו שחיים בדור הגאולה מוטלת עלינו חובה כפולה ומכופלת להשתתף ולהשלים את חלקנו בבנין ירושלים, וכל רשלנות קטנה בבנין ירושלים מאריכה את הגלות, כי ירושלים נבנית בכל הדורות דרך ההשתתפות של הדורות.

"המחזיר שכינתו לציון". בגמ' מגילה כז נאמר: "אמר ר' שמעון בר יוחאי, חביבין ישראל, גלו למצרים שכינה עמהם, גלו לבבל שכינה עמהם, גלו לעילם שכינה עמהם, גלו לאדום שכינה עמהם, וכשישובו לארץ ישראל השכינה תשוב עמהם, דכתיב: 'ושב ה' את שבותך' והשיב לא נאמר אלא 'ושב', שהשכינה תשוב עם בני ישראל מהגולה". המהר"ל מביא על המאמר הזה את דברי הרשב"א שהוא מתלבט במאמר זה, "וכי אפשר שישראל ישובו מהגולה והשכינה תישאר בגולה?" וכי מה תעשה השכינה בגולה בלי עם ישראל, ולמה לנו לימוד על זה? הרי זה פשיטא.

והתשובה הנכונה על השאלה הזאת, דלכאורה מה הפירוש שכינה בגולה, "שכינתא בגלותא", וכי הקב"ה הוא רק במקום אחד, הרי 'מלוא כל הארץ כבודו' ו'השמים ושמי השמים לא יכללוהו'.

אבל עומק הדבר הוא, עם ישראל במשך אלפים שנות גלות לא שכח את ארץ ישראל לרגע, הזכיר את ירושלים בתפילות שלש פעמים ביום, הזכיר את ירושלים בכל מקרה חגיגי, חלם על ירושלים, הגעגועים והכיסופים הללו והדבקות הזאת שהייתה לעם ישראל לארץ ישראל בגולה, זה נקרא "השכינה בגולה", השכינה הזאת הייתה אתנו, הדבקות הזאת והגעגועים הללו היו בתוכנו ובקרבתנו, הקשר הרוחני הזה, החיבור הזה עם הארץ והמקדש בכל שנות הגולה והחלום של שיבת ציון ובנין האומה בזמן משיח, היה עמנו בגולה כל השנים.

אבל כשהעם ישוב מהגולה והחלומות יתגשמו והארץ תיבנה, ויחיו ככל הגויים על אדמתם, ממילא נתבטלו כל הגעגועים והכיסופים והחלומות, שאחרי הגשמה אין מקום לחלום, וממילא הדבקות הזאת נעלמה ואין שכינה בתוכנו, על זה הבטיחו לנו חז"ל שגם השכינה תשוב אתנו מהגולה.

וזה מה שאמר דוד מלך ישראל בתהלים: "בשוב ה' את שיבת ציון היינו כחולמים". הוא ראה ברוח הקודש שאפילו אחרי ההתגשמות של שיבת ציון החלום יישאר עוד, בשוב ה' את שיבת ציון, אפילו אחר שיבת ציון "היינו כחולמים" עוד נהיה כחולמים.

והשאלה נשארה כיצד יכול להיות דבר שכזה, הרי אחרי ההגשמה החלום נגמר, התשובה היא שהיהדות לא נגמרת רק בבניין ירושלים של מטה, אלא גם בבניין ירושלים של מעלה, 'לא אבוא לירושלים של מעלה עד אשר אבוא לירושלים של מטה', ומי איכא ירושלים של מעלה, שואלת הגמ' (תענית דף ה) ומתרת: אין, "ירושלים הבנויה כעיר שחבורה לה יחדיו", יש חיבור בין ירושלים של מטה וירושלים של מעלה, וההגשמה בבניין ירושלים של מעלה תימשך לעולם ועד, וזה כבר סוד הנצח של עם ישראל ותורת ישראל, יש מדרגות ועליות עד אין סוף.

החלום הזה להגשמה ולהוצאה לפועל של כל המדרגות של התורה וכל האוצר הרוחני שעם ישראל נושא בתוכו היא השכינה שהייתה בגולה אתנו ושהיא תשוב אתנו לארץ ישראל. ובמדרש תהלים פרק סט: "למנצח על שושנים לדוד", ובסוף הפרק מפרש על הפסוקים הללו: "כי אלוקים יושיע ציון ויבנה ערי יהודה וישבו שם וירשוה, וזרע עבדיו ינחלוה ואהבי שמו ישכנו בה". ע"כ. ובתחילת פרק ע כתוב: "למנצח לדוד להזכיר", ומפרש המדרש הקשר בין שני הפרקים, סוף הפסוקים של פרק סט עם הפסוק הראשון של פרק ע: "למנצח לדוד להזכיר" ואומר: משל למלך שהיה לו רועה והיה לו צאן וגם דיר, כעס המלך שלח מפניו את הרועה, פיזר את הצאן והרס את הדיר. לימים התחרט, בנה את הדיר מחדש, "כי השם יושיע ציון ויבנה ערי יהודה", וכנס את הצאן. "וזרע עבדיו ינחלוה ואהבי שמו ישכנו בה", ואת

הרועה לא הזכיר, מלכות בית דוד עוד לא באה, על זה ביקש דוד מלך ישראל: "למנצח לדוד להזכיר", תזכיר ותקים מלכות בית דוד, שהיא מסמלת את מלכות שמים בינינו, מלכות משיחית רוחנית, מלכות מתוקנת עלי אדמות, בבחינת "והלכו גוים לאורך", יתר על כן, כתוב כאן: "זרע עבדיו ינחלוה ואהבי שמו ישכנו בה" – מדבר כאן על שני סוגי בני אדם של עם ישראל שיגיע לארצנו בקיבוץ גליות, "זרע עבדיו" שהזכות שלהם מפני שהם זרע עבדיו, אף שהם בעצמם אינם כדאיים, מכל מקום בזכות אבותיהם ישובו, וסוג אחר "אוהבי שמו" שהם בעצמם זוכים מטעם שהם "אוהבי שמו", וסוג הראשון של "זרע עבדיו" כתוב לפני "אוהבי שמו" נראה שהם במדרגה יותר גבוהה בעניין שיבת ציון מאוהבי שמו, ועל אוהבי שמו כתוב דווקא אם ישכנו בה הם בבחינת אוהבי שמו, ולא אוהבי שמו היושבים בחו"ל ומקטרגים על ארץ ישראל, הם לא במדרגה של אוהבי שמו.

ועל הסוג של אוהבי שמו היושבים בחו"ל ומקטרגים על ארץ ישראל אמרתי פעם על דרך החידוד, הרי בנוסח התפילה של ימים הנוראים כתוב: "ובכן, תן כבוד ה' לעמך תהילה ליראיך ותקווה טובה לדורשיך ופתחון פה למייחלים לך, שמחה לארצך וששון לעירך וצמיחת קרן לדוד עבדך ועריכת נר לבן ישי משיחך" – ולבסוף תיקנו עוד תפילה: "ובכן צדיקים יראו וישמחו".

יש לשאול אם יהיה כבוד לעמך ושמחה לארצך וששון לעירך וצמיחת קרן לדוד עבדך, ועריכת נר לבן ישי משיחך, ברור שהם ישמחו, ולמה צריכים תפילה מיוחדת על הצדיקים שישמחו, מוכח מכאן שיכול להיות שכל הדברים הטובים יתקיימו בנו, אבל הצדיקים לא ישמחו עוד, וימצאו תמיד פגמים, ועל זה אנו מבקשים בתפילה מיוחדת שגם הצדיקים ישמחו.

אנחנו זכינו לראות בעינינו בדורנו: "כבוד לעמך ושמחה לארצך וששון לעירך", ואנו תפילה שנזכה לראות בעינינו: "צמיחת קרן לדוד עבדך ועריכת נר לבן ישי משיחך במהרה בימינו... ובכן צדיקים יראו וישמחו".⁴⁹

48

דרישת ציון וירושלים

הרב אהרון ליכטנשטיין (תרצ"ג-תשע"ה)

ראש ישיבת 'הר'עציון'

"כי אעלה ארוכה לך, וממכותיך ארפאך, נאום ה'. כי נידחה קראו לך, ציון היא, דורש אין לה" (ירמיהו ל, ז).

שני דברים מופיעים בפסוק בירמיהו. מופיעה הבשורה, ההבטחה מהקב"ה שיעלה רפואה לשבר עמו ישראל, ארוכה לציון לאחר תקופה בה ספגה מכות רבות, לאחר תקופה של הסתר פנים לכנסת ישראל. הקב"ה מבטיח שישועה קרובה לבוא. לצד הבשורה הזו, מסכם הפסוק את מבטן של אומות העולם על ציון בתקופת החורבן והגלות, את הדרך שבה הן תיארו לעצמן את גורלן ההיסטורי של ציון ושל כנסת ישראל. בהיסטוריוגרפיה זו של אומות העולם ביחס לציון – שתי נקודות מרכזיות: הנקודה הראשונה היא הבנתן את הזיקה של הקב"ה לציון – "נידחה קראו לך" – הקב"ה נטש את ארצו, עזב מקדשו, וציון כעת היתה לנידה ולנדחה, למנותקת מהקב"ה. והיות ומדובר באומות בעלות תרבות דתית, מן הסתם הפירוש שהן נותנות לניתוק הזה הוא מה שמובא בפרשת ניצבים: "ואמרו כל הגוים: על מה עשה ה' ככה לארץ הזאת? מה חרי האף הגדול הזה? ואמרו: על אשר עזבו את ברית ה' אלהי אבותם, אשר כרת עימם בהוציאו אותם מארץ מצרים, וילכו ויעבדו אלהים אחרים וישתחוו להם, אלהים אשר לא ידעום ולא חלק להם. ויחר אף ה' בארץ ההיא, להביא עליה את כל הקללה הכתובה בספר הזה. ויתשם ה' מעל אדמתם באף ובחמה ובקצף גדול, וישליכם אל ארץ אחרת כיום הזה".

הקב"ה גירש את כנסת ישראל מציון, ואת ציון עצמה ממעון קדשו. אולם, לא רק מבט תיאולוגי – פילוסופי מופיע כאן, אלא אף מבט על זיקת כנס"י לציון. ציון אינה נידחה רק ע"י קודשא בריך הוא, אלא אף ע"י כנסת ישראל – "דורש אין לה". כנס"י השלימה עם הגלות, לפחות במישור המעשי. אין ציפייה של ממש, אין כל תכנית מעשית ואין פעילות. לכל היותר קיימת איזושהי תפילה. אולם מעבר למבט אל-על, מעבר למרכיב של ציון בחזון האסכטולוגי של עם ישראל – ציון נידחה אף ע"י כנס"י. והתחושה הזו שציון עזובה ונטושה מבעליה היא שמביאה את אוה"ע להעז לתפוס לעצמם את ירושלים – "ועל ירושלים ידו גורל" (עובדיה א, יא). הן מתארות לעצמן שיש ניחום והיסח הדעת מירושלים, ומתוך כך כל שבי אורח יכולים לידות גורל, עפ"י הירושלמי (בכלאים) שאומר שאף כי קרקע אינה נגזלת, במקום שיש ייאוש בעלים התפיסה המשפטית מתבטלת. כך המצב בגלות בבל הקצרה וכך בגלות הארוכה. אוה"ע רואות את הייאוש של כנס"י מציון והן מפתחות פילוסופיות ותיאולוגיות להסביר את הניתוק הזה ואת ההיתר שלהן לתפוס את הארץ במקום ישראל. אולם, לכנס"י – מבט שונה, לא רק לגבי המצב המשפטי, אלא אף לגבי המצב העובדתי. אנו רואים בפסוק זה מרכיב שלישי – הלכתי. המשנה בר"ה (ל). אומרת: "בראשונה היה הלולב ניטל במקדש שבעה ובמדינה יום אחד. משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי, שיהא לולב ניטל במדינה שבעה זכר למקדש, ושיהא יום הינף כולו אסור". ועל זה אומרת הגמרא: "ומנלן דעבדינן זכר למקדש? דאמר קרא: 'כי אעלה ארוכה לך וממכותיך ארפאך, נאום ה'. כי נידחה קראו לך, ציון היא, דורש אין לה' – מכלל דבעיא דרישה".

המצב של "דורש אין לה" הוא אנומאלי, מצב שאינו עולה בקנה אחד עם ייעודה של כנס"י. אם ציון קיימת, ואם הקב"ה קשר את גורלה בכנס"י, הרי שעצם הימצאותה וקיומה דורשים דרישה. ציון והיסח-הדעת הם תרתי דסתרי. מה טיבה של אותה דרישה שלה ציון זקוקה, ושלה אנו מחויבים?

למונח "דרישה" ישנם כמה מובנים בתנ"ך. האחד הוא החיפוש והחיזור – "דרשה צמר ופשתים" (משלי לא, יג); "ואת שעיר החטאת דרוש דרש משה" (ויקרא י, טז). מובן שני הוא הבירור – "ודרשת וחקרת ושאלת היטב" (דברים יג, טו). ומובן נוסף הוא התביעה – "כה אמר ה' אלהים: הנני אל הרועים, ודרשתי את צאני מידם, והשבתיים מרעות צאן, ולא ירעו עוד הרועים אותם, והצלתי צאני מפיהם, ולא תהיין להם לאכלה" (יחזקאל לד, י). תביעה של פקדון, של הצאן מיד הרועים, ולעתים תביעה של הגשמת חיוב – "כי דרוש ידרשנו ה' אלהים מעמך" (דברים כג, כב) – ותביעה של חיוב מוסרי-רוחני, של יראת-שמים – לפני שמיכה מציב את שלושת עיקריו הוא מקדים: "הגיד לך אדם מה טוב, ומה ה' דרוש ממך" (מיכה ו, ח).

לעתים מופיעים כמה גוונים משולבים ומשתזרים זה בזה – תביעה יחד עם חיפוש – "עד דרוש אחיך אותו" (דברים כב, ב) – חיפוש האבדה, ואח"כ תביעתה. אולם, ישנו מובן מרכזי אחד נוסף. מעבר לכל ההיבטים המעשיים של חיפוש, בירור ותביעה, ישנו מובן של שאיפה, שאיפה שיכולה להיות לרעה – "מבקשי נפשי ודורשי רעתי" (תהלים לח, יג) – אך בד"כ היא לטובה – "דורש טוב לעמו" (אסתר י, ג). שאיפה, שבד"כ, מתייחסת לדברים גדולים ונשגבים, לעניינים שבקדושה, לזיקה נפשית עמוקה. במובן זה "דרישה" יכולה להתייחס אף לקודשא בריך הוא – "ארץ אשר ה' אלהיך דורש אותה. תמיד עיני ה' אלהיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה" (דברים יא, יב), אולם בעיקר היא מתייחסת לכנס"י – "דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב" (ישעיה נה, ו); "ובקשתם משם את ה' אלהיך ומצאת, כי תדרשנו בכל לבבך ובכל נפשך"; "כי כה אמר ה' לבית ישראל: דרשוני וחיו!" (עמוס ה, ד); "דרשו ה' ועוזו, בקשו פניו תמיד" (תהלים קה, ד); "היש משכיל דורש את אלהים" (תהלים יד, ב).

אמנם הרמב"ן עה"ת (בראשית כה, כב) אומר: "ולא מצאתי דרישה אצל ה' רק להתפלל, כטעם 'דרשתי את ה' וענני', 'דרשוני וחיו', חי אני אם אדרש לכם", אבל התפילה היא רק ההיבט המעשי של השאיפה והחיזור. והתקוה צמודה לדרישה הזו – "טוב ה' לקויו, לנפש תדרשנו" (איכה ג, כה), וכך אנו אומרים "שכל קוויך לא יבושו, ולא ייכלמו לנצח כל החוסים בך". הדרישה הזאת, אמנם, היא דרישה ושאיפה לקב"ה, אך לא רק אליו ישנה דרישה, אלא אף למה שמתקשר עימו, למה שמהווה מדורו ומעונו בתחתונים, למקדש ולירושלים – "לשכנו תדרשו ובאת שמה" (דברים יב, ה). ניתן לדבר על מספר פנים של דרישת ציון

וירושלים. ישנן שלוש תקופות בדרישת ירושלים. ישנה דרישה בשלב הטרומי של ציון – ייסודה וקביעתה כמקום שכינה. פרשת "ראה" מדברת לכל אורכה על הנהירה למקום מסתורי – "המקום אשר יבחר". את המקום הזה יש לחפש ולחזר אחריו. זהותו ואופיו אינם ברורים. יש להשקיע עמל ויגיעה, לחפש בעין בוחנת וחודרת ובנפש שוקקה כדי למצוא אותו מקום אנונימי. בחיפוש ובחיזור הללו משתזרות שתי נימות – המבט נעוץ בטופוגרפיה, בקרקע, חיפוש אחרי אותו מקום, וכאן יש מקום לשיקולים מעשיים. אולם המבט אף שואף למרומים, בכדי שמה שמחפשים, הסלע והטרשים, יהיה תשתית של "מעון לשבתך עולמים". ושתי הנימות משתזרות זו בזו – "כי אם אל המקום אשר יבחר ה' א- להיכם מכל שבטיכם לשום את שמו שם, לשכנו תדרשו ובאת שמה", ואומר הספרי: "דרוש על פי נביא. יכול תמתין עד שיאמר לך נביא, תלמוד לומר: 'לשכנו תדרשו ובאת שמה' – דרוש ומצוא ואחר כך יאמר לך נביא" (פרשת ראה פיסקא סב).

רק אם תחפש ותתייגע, תקבל הנחיה ממרום. בחיפוש הזה יש כדי להגביר את התשוקה וכדי להרחיק את המאגיקה מן המקום הזה. הוא אינו שונה מסיבה טבעית, אלא משום שהוא המקום אשר יבחר ה'. הדרישה היא בשני מובנים. חיפוש ובירור היכן הוא "המקום אשר יבחר", ולצד זה – השאיפה, הכמיהה והגעגועים למקום הזה.

בעקבות תקופה זו באה תקופת החורבן. ירושלים שוממה, ולא ניתן לקיים "לשכנו תדרוש". בין אם נקבל את דעת הרמב"ם, שירושלים קדושה לדורות ובין אם לא, מבחינה מעשית נבצרת מאיתנו האפשרות לדרוש לשכנו. החיפוש והחיזור אינם אופרטיביים, ולכן הדרישה צריכה להיות בשני כיוונים. האחד הוא ה"זכר למקדש", תשומת הלב, לא להסיח את הדעת מציון, לקיים זיקה נפשית עמוקה, ובעקבות זאת באה התביעה – "דורש אין לה" – מכלל דבעי דרישה" – יש מקום לתבוע אותה. עם מצב כזה לא ניתן להשלים, ובמידה ויש אפשרות מעשית לדרוש ולתבוע את ציון – אנו מחויבים לעשות זאת. והתביעה הזו היא משתי כתובות: במישור הפוליטי-מדיני, מאוה"ע. מזכירים להם: ירושלים היא בירת הנצח של כנס"י, היא לא סרה מתודעתנו, ותמיד היא בראש מאווינו. ירושלים כמוקד א"י כולה מוחזקת היא לנו מיד אבותינו. היא אמנם היתה "אינה ברשותו", אך תמיד היא "שלו". אך, עפ"י דין – ירושלים היא לא רק "שלו", אלא אף "ברשותו". הגמ' בב"מ אומרת שאם גזל ולא נתיאשו הבעלים – אם יכול להוציאה בדיינים – הרי זה מוגדר כ"ברשותו". אנו יכולים להוציאה בדיינים. יש לנו תביעה מהדיין הגדול, מקודשא בריך הוא, תביעה ודרישה של "עד דרוש אחיך אותו", תביעה להחזרת הפיקדון. בברכת "בונה ירושלים" בברהמ"ז – שתי נוסחאות בראשונים – "בונה ירושלים", ו"בונה ברחמיו ירושלים". הגר"א הכריע כנוסח "בונה ירושלים", כיוון שאת ירושלים ניתן לדרוש בדין ולא ברחמים – "ציון במשפט תיפדה". ישנה כאן דרישה משפטית של הגשת שטר ובקשה לפירעונו.

שתי דרשות הן בתקופת החורבן – דרישה ותביעה מאוה"ע. פיתחתם תיאוריות כאילו "דורש אין לה", והנה דורש יש לה – מעשית, פוליטית, מדינית. ותביעה מקוב"ה שיקיים את הבטחתו, שיפרע את שטרו.

תקופה שלישית בדרישת ציון היא תקופת ירושלים בבניינה. דרישה זאת – שני מובנים לה. האחד הוא תשומת-הלב. יש מקום לתשומת-לב ייחודית אף לחפץ הנמצא בידינו. קיומה של ציון אינו טבעי ומובן מאליו. יש לנעוץ בה מבט של קשר נפשי ושל זיקה קיומית. דרישה אינה רק לחסר אלא אף לקיים. "תמיד עיני ה' א־להיך בה" – גם בפריחתה, דורש ה' את ציון. נוכחות השכינה היא אשר מסמלת את דרישת ה'. והיא קיימת תמיד בירושלים – "לפי שקדושת המקדש וירושלים מפני השכינה, והשכינה אינה בטלה" (רמב"ם פ"ו מהל' בית הבחירה הל' טז). כלום אנו יכולים להסתפק בפחות מכך?! גם כשציון נמצאת באחיזתנו ובשליטתנו, אנו צריכים להערכה, לזיקה קיומית, לשמירה עליה כעל בבת עיננו.

אולם, ישנו עוד מובן של דרישת ירושלים בבניינה. "דרשו ה' בהמצאו" – לא רק חיפוש הקב"ה ככתובת לתפילות ולהגשמת מאווים, אלא אף מתוך כמיהה וגעגועים, מתוך אהבה ויראה, מתוך מודעות שהוא הטוב, היפה והנשגב, מתוך הידיעה שזהו מקור ההויה, מתוך געגועים לאמת ולחסד. כל מי שניצוץ של קדושה, ניצוץ של שלהבת י-ה, בלבו, הוא בין דורשי ה', מחפש ומחזר היכן ימצאנו. והדרישה הזאת היא בעלת שני פנים. חיזור זה נעוץ בדיאלקטיקה של חיפוש אחרי ה' מצד אחד, לראות גילוייו, לעמוד על נוכחותו, להיפגש עמו דרך אותם כלים ואמצעים העומדים לרשותנו, ומצד שני, וכל שיר השירים משל הוא לעניין זה, החיזור הוא אחרי דוד, שמגלה טפח, אך נשארם טפחיים מכוסים, דוד שמציץ בין החרכים, מתגלה ונחבא, מתגלה אך "מסתתר בשפירר חביון". הדרישה לקב"ה כאיש שיחננו כביכול, מלווה בגעגועים למה שאנו יודעים כי לעולם לא נפגוש, למה שמצוי אחר כותלנו, בין החרכים, בהרי בתר. וכך אף לגבי אביזריו, כביכול, ובראש ובראשונה – לגבי ציון וירושלים – מוקד נוכחות השכינה בתחתונים. אותה ציון, ככל שאנו רואים אותה לנגד עינינו, סופרים מגדליה, שתים לב לחילה, שואפים סיפוק עמוק מצמיחתה הפיזית והרוחנית, עם כל זה, טפח מתגלה וטפחיים מתכסים.

אדם מישראל מחויב לדרוש את ירושלים אף כשהוא נמצא בירושלים הבנויה, לדרוש אותם רבדים קיומיים-מטאפיזיים של קדושה, שמסתתרים, שנמצאים אחר כותלנו, שמציצים וקורצים, אך נשארים בנבכי הסלע, בסתר המדרגה. לשמור על הקיים, אך להתגעגע אל מה שחסר ולכמוה אליו. להעריך את הבנוי, אך לזכור כי "השמים ושמי השמים לא יכלכלוך".

אנו נמצאים במצב בו אנו מגשרים בין שתי תקופות. מחד גיסא – ירושלים וציון, על כל המשתמע לנפש יהודית והלכתית במלים אלו, עדיין אינה תחת ידינו. שועלים סמליים עדיין מהלכים בין חורבות מקדשנו. למרות השליטה הריבונית המדומה, עדיין אין לנו שליטה

מעשית על מקום המקדש, עדיין הוא נתון ביד זרים. המקדש הוא עדיין בבחינת חלום וחזיון. אולם, מאידך, אשרינו שזכינו לראות את ירושלים, אמנם לא כבנויה אך כנבנית, כבעלת מגדלים, שבאותם מגדלים שוכנת כנס", שזכינו לראות את ירושלים כדגל, כליבה של מלכות ישראל.

ובמצב מעורב זה, אף הדרישות שזורות הן ומשתלבות זו בזו. מחד, יש צורך בתשומת-לב, אסור שתוסח הדעת מציון, אסור לוותר, לא בתודעתנו ולא מבחינה מעשית, על ירושלים במלוא היקפה, במלוא עוצמתה ובמלוא קדושתה, שלא נגיע, חלילה, למצב של "דורש אין לה". ולצד זה – תביעה מעשית מאוה"ע. לא ויתרנו ולא נוותר. איננו משלימים. איננו מסכימים שאוה"ע יקחו כמובן מאליו ששם נמצא מסגד ולא מקדש. ועוד תביעה מקוב"ה – "ציון במשפט תיפדה". הבטחת, וא"כ "מתי תמלוך בציון בקרוב בימינו לעולם ועד תשכון". חשוב שנדע להעריך ולהחשיב את ההליכה בחוצות ירושלים. חלום של דורות התגשם, חלום של מאות ואלפי שנים, חלום שגדולי ישראל לא זכו להגשימו, אך עם זה להעריך את ירושלים לא רק כבירה פורחת ומשגשגת אסתטית, כלכלית, חברתית ומדינית, אלא אף כמצויצה וקורצת אך בורחת לה בין הרי בתר. נדע לראות את השגב, את הממד המתגשם אך גם את הממד הנחבא.

משימה גדולה לנו – לקיים אותה תביעה, להעמיד דברים על דיוקם – אין העיר הזו נידחה. "כי אעלה ארוכה לך, וממכותיך ארפאך, נאום ה'". אנו צריכים להודיע לכל העולם, ובראש ובראשונה לנו, כי ציון היא דורש לה. ובזכות זה יזכנו הקב"ה בהגשמת המשך הנבואה בירמיה:

"כה אמר ה': הנני שב שבות אהלי יעקוב ומשכנותיו ארחם, ונבנתה עיר על תילה. וארמון על משפטו יישב. ויצא מהם תודה וקול משחקים, והרבתיים, ולא ימעטו, והכבדתיים, ולא יצערו... והייתם לי לעם, ואנכי אהיה לכם לא-להים" (ירמיה ל, יח-כב).⁵⁰

49

"ויתבוננו חסדי ה'"

הרב אברהם שפירא (תרע"א-תשס"ח)

הרב הראשי לישראל וראש ישיבת 'מרכז הרב'

במזמור של פתיחת החג נאמר: "מי חכם וישמור אלה, ויתבוננו חסדי ד'" (תהלים קז, מג). יש כאן שני דברים. הראשון – "ויתבוננו חסדי ד'". יש על כך שני פירושים. האחד, להתבונן בחסדי ד', והפירוש השני מובא באבן-עזרא בשם ר' משה חז"ל, "ור' משה אמר כי חסדי השם יהיו מתבוננים". וכוונתו לומר שיש חסד מיוחד מד' בשביל לזכות להתבונן במה שיש

לפנינו ישועות, שכן הפרק הקודם, שהוא סוף החלק הרביעי בתהלים, מדבר על כך שישנה ישועה, אולם לא מתבוננים בה ולא רוצים בה (תהלים קו, ז): "אבותינו במצרים לא השכילו נפלאותיך". למה אבותינו לא הבינו נפלאותיך? מה שראו ארבעים שנה במדבר, נסים ומופתים, ולא השכילו! זה פסוק בתורה (דברים כט, ג): "ולא נתן לכם ד' לב לדעת... עד היום הזה". היו חסרי לב, ורואים שבשביל להבין ישועה צריך לב, ולב לא ניתן להם.

והשני, "מי חכם וישמור אלה" – כל העניין הזה של ההסתכלות, למרות שהעיניים רואות, צריך חסד מיוחד, כוח מיוחד של ראייה. אברהם אבינו הכיר את בוראו מאז שראה את השמש זורחת בבוקר ובערב שוקעת והבין מיהו בעל הבירה. כולם רואים זאת אך לא מכירים, אבל צריך חסדי ד' – כי בלי חסדי ד' לא יבינו אפילו דברים פשוטים, ובלי חכם אחד שיראה נכוחה, הרבים לא יתבוננו ולא יתפסו.

אנחנו אומרים את זה היום, צריך חסד מיוחד. יש הרבה אנשים שהם בבחינת רואה, רואה, רואה, ולא מתבונן, לא זוכה בחסד ד' וחסד מיוחד הוא שנוכל להתבונן בחסדים שהיו ועל כך יש לנו להודות. אמנם הפסוק מתחיל במילים "מי חכם וישמור אלה". מה זה 'ישמור אלה'? יש בזה חכמה גדולה לשמור את נפלאות ד'. ואע"פ שהדבר הינו לא קל וכמו שכולנו רואים.

כתוב בתהלים (קיא, ד): "זכר עשה לנפלאותיו". וגם על פס' זה יש שני פירושים בראשונים. הפירוש הראשון כפשוט הפסוק, זכר עשה לנפלאות שהיו, כדי שיזכרו אותם, והפירוש השני שעושה זכר לנפלאות שיבואו. כיון שרואים נפלאות שהיו פעם, רואים שלהבא יהיו תשועות. ישועה לעתיד.

יש מצב של רגילות, מתרגלים לנסים, מתרגלים לנפלאות, רגילים כבר. יש חכם הרגיל לפסוק כל יום, אבל הדבר מצריך עבודה, ה'גדולים' היו נלחמים על איך לא להיות גס רוח בהוראה. בעניינים של אמונה, שבהם יש צורך 'להתבונן חסדי ד'', זה יותר קשה. ניסיון האמונה הוא גדול. יש אמונה גדולה ויש אמונה קטנה. אותה המציאות, שנים שראו אותה דבר, אבל לאחד יש כוח של אמונה גדולה ולשני יש כוח של אמונה קטנה. חז"ל אומרים 'קטני אמנה' (פסחים קיח:), אמונה גדולה יכולה גם כן להתקטן. חז"ל אומרים על נח 'מאמין ואינו מאמין' (בראשית רבה לב, ו ומובא ברש"י בראשית ז, ז ובזוהר ח"א סח:). הוא שמע את דבר ד' ובנה תיבה וראה הכול וראה את המצב וזוכר, אך היה 'מאמין ולא מאמין', אלמלא שחז"ל אומרים, לא היינו יכולים להגיד. ועל זה כתוב "מי חכם וישמור אלה", ישמור – לעורר הכול כאילו עכשיו היה.

זה היה החטא של דור המדבר. כתוב בפסוק: "יען כי מאסתם את ד' אשר בקרבכם" (במדבר יא, כ) אומר רש"י – "אם לא שנטעתי שכינתי ביניכם, לא גבה לבבכם להיכנס לכל הדברים הללו". למה קרה דבר כזה בדור הגדול ביותר, דור שראה שכינה ממש אין קץ, ענני כבוד,

ובכל זאת גבה לבם. יש גובה לב, רמות רוחא? מרוב הרגל. אנחנו, אפילו אם היינו רואים פעם אחת ענן כבוד חושבים אנחנו שבודאי היינו זוכים למדרגות גדולות ותשובה גדולה, ושם – ראו את זה כל יום, מרוב הרגל ייתכן שיש ירידה באמונה וצריך חיזוק באמונה, זה מה שאומר שם רש"י 'לא גבה לבבכם' מתוך מדרגה של גדלות. הגדלות יכולה לרדת, זהו 'וישמור אלה', צריכים עוד פעם לשמור כאילו זה קרה עכשיו, שלא יהיו מה שכתוב תועי לב, 'עם תועי לבב הם' (תהלים צה, י), זה אחד מהדברים הקשים, אבל הפסוק אומר כך, 'עם תועי לבב הם', זה היה ירידות. זה אחד הדברים שגם היום צריכים להפחיד, ראינו, ראינו, אבל מה יצא מזה לאמונה.

אנחנו מרגישים את הירידה, את ההבדל הגדול, כבר עשרים שנה, זה לא כמו שהיה. ראינו את הנס, ראינו את הכול והיום, זה לא כמו אז. אם אנחנו רואים היום שיש ירידה גדולה, יש פקפוקים, ירידה גדולה באמונה, כל מה שיש לפנינו משבר^{פד}, זה משבר של אמונה וזהו הדבר שצריך חיזוק, זהו מה שכתוב "מי חכם וישמור אלה".

ברש"י הראשון על התורה, אמר רבי יצחק לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מהחודש הזה לכם שהיא מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל ומה טעם פתח בבראשית משום (תהלים קיא) כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים שאם יאמרו אומות העולם לישראל ליסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה גוים הם אומרים להם כל הארץ של הקב"ה היא הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו ברצונו נתנה להם וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו.

והיום, לא רק גויים אומרים את ה'ליסטים אתם', אלא ה'תועי לב', מתחילים לחשוש ולומר לעצמנו, לנו, 'ליסטים אתם', כי אנחנו לא יכולים לסבול כביכול, איך יתכן ש'מסכנים' שאין להם מדינה ועל כן צריך לתת להם את המדינה הזאת^{פה}... 'מסכנים', ויהודים אומרים את זה בניחותא וגם מצטרפים לטענה שאנחנו כביכול רוצים לקפח את הזכויות של הערבים. אבל מה שאנחנו מתנגדים, הוא משום שאנחנו לא רוצים שבארץ הזאת תהיה שליטה לערבים, שלא יהיה כאן שלטון ערבי, אנו לא מקפחים... זו הארץ שלנו. זו התחלת התורה, זכותנו בארץ היא חלק מהתורה. אלו דברים פשוטים של אמונה. ההתחלה, אין לנו סמכות לוותר, זה לא שלנו, אנחנו לא בעלי בתים.

נכון, אולי צריך להזכיר, יש חולשה של ביטחון, זה הכול משבר של אמונה. כשיש חולשה באמונה אזי ההיגיון חלש, וכשההיגיון חלש, נוצר רצון חלש ועם רצון חלש אין כוח להתחזק ואז זה גורם לטשטוש ולמבוכה, כי כל חיזוק אמונה, קודם אתנו ואח"כ מסביב לנו

פד. הדברים נאמרו בעיצומה של 'האינתיפאדה הראשונה', ע"י מחבלי אש"ף והחמאס, ימ"ש.
פה. כשלושה שבועות קודם לכן, הכריזה ממשלת ישראל על יוזמת 'שלום', שכללה עריכת בחירות לערביי יש"ע ותחילת שיחות עמם.

כמו שכתוב ב'כוזרי' (בחתמת הספר) שתבנה ירושלים רק כשיכספו אליה תכלית הכוסף. צריכים לדעת שאם אמנם אין לנו ביטחון גמור, אבל אין ליצור מכשיר חדש של ביטחון, חייבים להדגיש ולחזור ולהדגיש, חס ושלום, חס ושלום, להכניס בשטח הזה שלטון של יהודים חדש¹⁹. יש שלטון יהודי אחד. השלטון, זהו מה שניתן למדינה. יש ניסיונות – נעמוד בניסיונות. נתחזק, כשהאומה תתחזק הכול יתחזק, גם הביטחון יתחזק, והכל בא מהתרופפות האמונה שנעשו לנו הנסים והנפלאות מהקב"ה ורואים את הכול בצורה מעוותת ואת הצורה המעוותת צריכים להחזיר, בחיזוק בביטחון ובאמונה.

אני רוצה להגיד עוד כמה דברים הנוגעים לעניין, אם אפשר. יש בספר ישעיהו, בהתחלת הספר יש פרקים שמדברים על מלחמת אשור ויהודה (פרקים ז-יב). נבואות מאוד קשות, פסוקים מאוד קשים, עניינים העומדים ברומו של עולם ואני רוצה לומר הערות אחדות על שלושה פסוקים שיש להם קצת השלכות על קצת מענייני הזמן.

יש פסוק בפרק ח, "לא תאמרון קשר לכל אשר יאמר העם הזה קשר ואת מוראו לא תיראו ולא תעריצו" (פס' יב), יש בחז"ל פירוש על זה, בסנהדרין פרק שלישי (דף כו.), דרשה גדולה על מי מדובר כאן, מה זה 'קשר'. הגמרא אומרת שיש עוד פרשה (פרק כב, פס' טו) שם מוזכר שהיה 'שבנא אשר על הבית'. לא כתוב עליו כלום, אבל חז"ל היו להם קבלות, 'שבנא אשר על הבית', הגמ' אומרת (שם) ששבנא היה ראש ישיבה גדול, הייתה לו ישיבה יותר גדולה מאשר לחזקיהו, ובינו ובין חזקיהו היו חילוקי דעות ששבנא אמר שצריך להיכנע למלך אשור שהיה בחוץ, וחזקיהו לא רצה וחזקיהו חשב אולי כיון שהוא 'ראש ישיבה' יותר גדול, אז אולי זה רצון ה', ועל זה הייתה הנבואה של ישעיהו הפסוק הזה, זה קבלת חז"ל, 'לא תאמרון קשר' – כי קשר רשעים אינו קשר, אינו מן המניין, והגמ' מסיימת במה זה היה תלוי – שבנא היה 'בעל הנאה' אומר ה'יד רמ"ה'. מה זה 'בעל הנאה'? שהיו נהנים ממנו, פירוש – שהיה שוחד של נגיעות, כשיש שוחד של נגיעות "לא תאמרון קשר". זה פסוק אחד. יש עוד פסוק שני שאני רוצה לדבר עליו. "עוד היום בנוב לעמוד" (י, לב), מה הפירוש? גם זה אחד מהפסוקים המופלאים. הגמרא אומרת (סנהדרין דף צה.): 'מאי עוד היום בנוב לעמוד? אמר רב הונא: אותו היום נשתייר מעוונה של נוב'. החטא של נוב עיר הכוהנים היה תלוי, לא נגמר. החטא שהיה לפני ארבע מאות שנה היה תלוי, ואם היה סנחריב נלחם באותו יום הייתה סכנה לירושלים, 'עוד היום בנוב', אבל סנחריב ראה את ירושלים קטנה ומצומקת, אמר מחר יהיה גם כן יום, ובלילה נהרג המחנה שלו. כאן יש לימוד מה זה 'עוד היום בנוב לעמוד' ו'לכל זמן ועת לכל חפץ', יש עניינים של עידן של יצר טוב, הגמרא

פ. באותה העת, הכריז יהודי אזור ישראל על הקמת 'מדינת יהודה', כמחאה על אזלת ידה של הממשלה נוכח הטרור הערבי המתגבר.

אומרת (נדרים לב). שיש זמן של יצר הטוב ויש זמן של יצר הרע, יש זמן של קטרוגים ויש זמן של סנגוריה. את זה לומדים מהפסוק הזה, יש שעות רעות, שעות קשות שצריכים לעמוד בהם.

הפסוק השלישי, בתחילת פרק יא (פס' א): "ויצא חוטר מגזע ישי", זו הייתה הנבואה הגדולה ביותר על משיח. בשום פרק אחר, לא כתוב בפירוט רב כל כך. אמונת המשיח היא מסורת, אולם מהו משיח? מה יהיה אז? זה הפרשה הזאת. פה היה גילוי של ימות המשיח. "ויצא חוטר מגזע ישי", ושאלו איך יהיה העולם? בפרשת השבוע בחקותי, הרמב"ן מסביר למה זה, אז בא הגילוי הזה, מה זה ימות המשיח, אומר הרמב"ן כיון שבאותו המלחמה כתוב ש"ביקש הקב"ה לעשות את חזקיה משיח" (סנהדרין צד), אבל הדור לא היה ראוי לכך, אמנם, את המשיח לא הביאו אבל התורה של משיח כן מתגלית, משיח עצמו לא נתגלה בעוון הדור אבל תורה של משיח מתגלה אז בפסוק הזה "ויצא חוטר מגזע ישי"^{פז}.

צריכים לדעת, הייתה ציפייה, והציפייה למשיח היא מעיקרי האמונה, מי שמאמין במשיח ולא מצפה לביאתו הוא כופר (הלכות מלכים פרק יא הל' א), הציפייה למשיח הייתה, אמנם לא זכו, אבל הציפייה מעוררת ישועה והיא עוררה את התורה של משיח. ציפייה של ישועה גוררת איתה ישועה, זה אחד מהיסודות שנלמדים מפסוק זה. כל מה שנתחזק בציפייה של ישועה כן יתחזק יותר בגילוי של הישועה. לציפייה של ישועה צריך קהל, צריך גב, צריך אחדות, אם ישראל הם נפרדים – אין ישועה ואין גם ציפייה לישועה, כי ציפיית הישועה מחייבת אחדות.

היום אנחנו זקוקים לחיזוק האחדות, לחיזוק הישועה ולחיזוק האמונה. אנחנו צריכים אחדות, ואחת הדרכים זו ירושלים. ירושלים עצמה היא אחדות. ירושלים עצמה היא צירוף של שניים, אחדות של שם ואברהם ירושלים. כלל ישראל אחד בירושלים, ירושלים הינה דבר המאחד את כלל ישראל. הפסוק אומר ש"עושה את כל ישראל חברים" זה לא רק מליצה, זה דין. הגמרא מביאה (נדה לד): "טומאת עם הארץ ברגל – כטהרה שוינהו רבנן", יש זמנים שאם נוגע טמא בטהור, אם נוגע עם הארץ בחבר, לא רק שהטהור לא נטמא, אלא הטמא נהיה טהור, זה חידוש, זה "כעיר שחברה לה יחדיו" (תהלים קכב, ג).

"כעיר שחברה לה יחדיו", רש"י אומר מה זה "כעיר שחברה לה יחדיו". יש כמה פירושים, אחד מהפירושים על פי דברי רש"י הכוונה היא כמו שילה. מה זה כמו שילה? כשהתורה

פז. "...ועל כן אמר הכתוב על ימי הגואל היוצא מגזע ישי, שישוב השלום בעולם ויחדל הטרף ורעת הבהמה וכל הרמש כאשר היה בטבעם מתחילה והכוונה היתה בו על חזקיהו שביקש הקב"ה לעשותו משיח (סנהדרין צד), ולא עלתה זכותם לכך, ויהיה המעשה על המשיח העתיד לבא (רמב"ן, ויקרא פרק כו פסוק ו).

אומרת (דברים יב, ט): "כי לא באתם עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה" – "המנוחה" זו שילה, 'והנחלה' זו ירושלים" (זבחים קיט.), והחידוש של רש"י הוא שלא רק שילה זה המנוחה אלא שירושלים היא גם כן מנוחה^פ, לפי רש"י הפירוש הוא שהמנוחה האמתית הייתה בשילה אז פסקו המלחמות וירושלים היא גם כן מנוחה וזהו מה ש"חברה לה יחדיו", כל מה שיש בקדושה, בגדלות, זה "חברה לה יחדיו". הלימוד היום זה החידוש. ב'יחדיו' אפשר להביא הרבה דברים, ב'יחדיו' אפשר להשיג ציפייה לישועה של עם ישראל.

ירושלים היא מקומה של מלכות ישראל, מלכות בית דוד. יש שתי תפילות על ירושלים. "ולירושלים עירך", זו תפילה ישירה על ירושלים ושם מדברים פתאום על דוד ואומרים: "וכסא דוד מהרה לתוכה תכין", אחרי זה יש תפילה מיוחדת "את צמח דוד עבדך", מה זה? מה כתוב קודם? יש כל מיני הסברים. "כסא דוד" ו"צמח דוד" זה שני דברים. "צמח דוד" – זה צמח ממש, משיח ממש. "כסא דוד" זה הכנה כזו. כך משמע גם מהגר"א^פ, כתוב שאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד (יומא סט:). מלכי בית דוד – מלוכה של דוד, להם יש ישיבה בעזרה. "כסא דוד" הפירוש הוא – לחדש את המלכות של כלל ישראל זה הכנה ל"כסא דוד", זה הכנה למלכות, "כסא דוד" זה מלכות.

אנחנו חייבים את כל הכוחות בכל עם ישראל. יש סכנה גדולה של פירודים. פירודים זה סכנה לאמונה ולכלל ישראל. אנחנו נשמור על אחדות ונזכה לציפייה לישועה ולחיזוק באמונה ולקיבוץ גלויות ותהיה אומה שלמה וארץ ישראל שלמה. אחדות ישראל היא חלק מאחדות התורה, לא יכול להיות זה בלי זה, כמו שאמרנו גבי מתן תורה "ויחן שם ישראל נגד ההר" (שמות יט, ב) – "כאיש אחד בלבד אחד" (רש"י שם). נזכה מתוך זה, לאחדות, ללימוד תורה, "ונתתי שלום בארץ ושכבתם ואין מחריד" (ויקרא כו, ו)⁵¹.

פח. אליבא דרבי יצחק שסובר שמקריבין בבית חונוי בזמן הזה (מגילה י). רש"י ד"ה: יש אחריה היתר – 'כשחברה שילה הותרו הבמות כדאמרינן במסכת זבחים (קיט, א) כי לא באתם עד עתה אל המנוחה זו שילה, שנחו מלכבוש, ואל הנחלה זו ירושלים, למה חלקן הכתוב כדי ליתן היתר בין זו לזו".
פט. מה שתקנו חתימת כל ברכה בלשון הווה, מחיה מתים, גואל ישראל, בונה ירושלים כאלו מתקיים העניין עתה, לפי שבאמת כל עניינים אלה נעשים בתמידות... ושם, בפירוש 'אבני אליהו' מאת הרב לנדא – "וכסא דוד מהרה לתוכה תכין". פי', כסא דוד הוא כמ"ש 'כי יד על כס יה', פשוטו מורה יד הוא מקום, כמו רועדות על ידם, פי' מקום מיוחד הוא מי שישב על כסא יה והוא למלכות בית דוד לבדו. והוא מעין פתיחתו שאמר ולירושלים עירך ברחמים תשוב, והוא רחמים גמורים שכסא דוד מהרה לתוכה תכין (סידור 'אשי ישראל' מהדורת תשכ"ח, הוצאת הרב יעקב לנדא. ביאור 'שיח יצחק' – מהרב יצחק מלאצאן עמ' 133).

**'עמל התורה וירושת הארץ'
הרב שלום משאש (תרס"ט-תשס"ג)
רבה של ירושלים**

...כל התועלת ישראל וכל קיום ארץ ישראל כולה, תלוי ב"אם בחקותי תלכו". אם תהיו עמלים בתורה אז זה ודאי תזכו לכל הברכות ובפרט השלום, "ונתתי שלום בארץ", שהוא שקול כנגד כל הברכות כמו שאמר רש"י כאן, "אם יש שלום – יש הכול, ואם אין שלום – אין כלום". אני אומר, מאין לרש"י דבר זה? מי אמר לו זה? אלא הכוונה משום שאמר עוד פעם אחרת 'ונתתי', לא אמר ושכבתם, אלא אמר 'ונתתי שלום בארץ', עוד 'ונתתי' – פעם אחרת, לומר, שהנתינה הזאת היא כנגד כל הנתינות כולן. ועל כן, מכיוון שאין טובה אחרונה, זאת אומרת היא המאספת כל הברכות, כמו שאמרו רבותינו: "לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום". כמו כלי, אדם קונה הרבה דברים, כל היום הוא קונה זה וזה, ולא יוכל לקחת הכול בידו, צריך איזה קופה, כלי, לשים את כל הדברים ויוכל לקחת אותם. כך הוא ממש עניין השלום, השלום הוא הקופה ששמים בה כל הברכות, אם יש שלום, אתה תוכל לאסוף כל הברכות. אם אין שלום אין כלום. וגם זה בעצמו הכל תלוי, 'אם בחוקתי תלכו'.

ולכן, באה הישיבה הזאת, הייתה צמודה ליום הזה, שהוא 'יום ירושלים', להראות לנו שעיקר קיום ירושלים, הוא על ידי התורה. ולכן, גם כן, איני יודע מי קבע היום הזה, האם הרב קוק בעצמו קבע יום ירושלים בישיבה^צ, על כל פנים, זה הראה שיסוד קיומה של ירושלים תלוי בלימוד התורה לתלמידים, בישיבה הקדושה הזאת. ולכן, זהו עיקר הטעם... אתם יודעים, בימי משה רבנו ע"ה, שהייתה קדושה והיו ישראל טהורים, לא היו צריכים למלחמה. אומר הכתוב: 'כי תצא למלחמה', לא אמר: 'כי תלחם', רק תצא, הוא יוצא ועומד ומי לוחם? 'ה' ילחם לכם', היינו, ראינו, יוצאים מאה, חוזרים מאה, "ויאמרו אל משה עבדך נשאו את מספר אנשי המלחמה אשר בידינו ולא נפקד ממנו איש", האם הגענו לזה? בזמן הזה עם האקדחים ועם כלי המלחמה ועם הגבורה? לא הגענו אפילו אחד למאה, מי גרם זאת? הקדושה של עם ישראל והתורה שהייתה שוררת בישראל, כלומר, קודם שואלים ב'אורים ותומים', האם נלך למלחמה? תלכו! לא מספיק. האם ננצח? כן, תנצחו. איזה תענוג, היו יוצאים למלחמה, היה בידם ברור שהם הולכים לנצח. היו צוחקים למלחמה. לא הגענו

צ. הערת המלקט (ש.ה): ככל הנראה כוונת הרב היא שאינו יודע האם הרב צבי יהודה קוק הוא שהנהיג לציין בישיבה את יום ירושלים באופן זה, או שהתחדש דבר קיום העצרת לאחר פטירתו.

לזה בעוונותינו, מאין בא זה? אין 'שלום בארץ' בעוונותינו הרבים, אם נהיה כולנו, אגודה אחת, יבוא המשיח בעזרת השם, "הנה אני לוקח את עץ יוסף אשר ביד אפרים ושבטי ישראל חבריו ונתתי אותם עליו את עץ יהודה ועשיתם לעץ אחד והיו אחד בידי" (יחזקאל לז, יט). אומר הכתוב: "כי חיזק בריחי שעריך", הבריחים והשערים הם שלי, הבריחים והשערים.

ובעזרת האל, אני מברך את הישיבה הזאת, ואת מייסדיה (הרב קוק), זכר צדיק לברכה, זכותו יגן עלינו, הוא הראשון שפתח ישיבה בארץ אחרי המלחמה⁵², אמר ועשה כמו רבן יוחנן בן זכאי שאל את יבנה, אך באמת הרעיון שלו הנה ראינו שעד היום הולך וגדל. והיום, ב"ה, העניין מתנהל על ידי מרן הרב הראשי⁵³, ה' ייתן לו, כוח וחיל ועוז וגבורה ואריכות ימים ועושר, להמשיך בדרך הרב הקדוש. גם ידידנו הרב הגדול המפורסם, רבי שאול ישראלי גם כן עובד בישיבה, וכולם יתן להם הקב"ה כוח וירימו את דגל התורה, ויביא לנו משיח צדקנו ויקיים בנו: "ואשיבה שופטיך כבראשונה ויועציק כבתחילה ואחרי כן יקרא לך עיר הצדק קריה נאמנה"⁵².

51

ירושלים השלמה

הרב משה מלכה (תרע"א-תשנ"ז)

רבה של פ"ת וחבר מועצת הרבנות הראשית לישראל

מורי ורבותי. יש לי העונג והכבוד, להביא את ברכת הרבנות הראשית של עירנו אם המושבות, למעמד חגיגי זה, המתכנס כאן לחוג את יום שחרור ירושלים עיה"ק העשרים ושלוש, ולהביא את תודתנו לצור ישראל וגואלו, על כל הטובה אשר עשה עמנו בהחזירו לנו את כבודנו הראשון, את עטרת תפארת מקום מקדשנו ירושלים עיה"ק, במה נקדם את פני אדוננו, ומה התודה אשר נגיש אליו? מי ייתן ונזכה לחוג את יום ירושלים בשנים הבאות מתוך שלום ושלוה מתוך השקט ובטח אמן.

צא. לאחר סיום מלחמת העולם הראשונה. עם התמנותו של הראי"ה קוק לרבה של ירושלים, פעל לייסד בה ישיבה מרכזית. ואכן, בשנת ה'תרפ"א כבר התכנס סביב הראי"ה חוג תלמידים מיישבות בירושלים. חוג זה נועד להוות "הכנה ליסוד הישיבה המרכזית העולמית". אולם הישיבה הוקמה בפועל רק כעבור שנתיים בתרפ"ג.

צב. ראש ישיבת 'מרכז הרב' והרב הראשי לישראל, הרב אברהם שפירא.

מורי ורבותי. קרה לה לבירתנו, מה שקרה לאומה עצמה, צרות רבות נתכו על ראשה, וגלגולים רבים התגלגלה ועברה מיד ליד במשך שנות חורבנה, כשם שגם האומה גלתה ממדינה למדינה ולא מצאה מנוח לכף רגלה כל ימי גלותה, גלי ים סוערים ניסו להטיעה, אך ללא הצלחה, הודות להשגחה העליונה, אשר עמדה לימינה ולא נתנה ליד זר לפגוע בקיומה, והן היום ב"ה, חזרנו למולדתנו ולבירתנו הנצחית, והננו חוגגים את יום שחרורה מיד האויב.

קרוב לאלפיים שנה סבלה ירושלים תחת עול זרים שונים ומשונים, אשר אסרו עלינו לבקר בה ולחונן עפרה, לבכות את ענותה ולנשק אבניה, אסרו עלינו אפילו להתקרב לתוך ארבע אמותיה ולהביט בה מרחוק. אך על אף כל זה, לא הצליחו לנתק קשרינו אליה. להיפך, הם חזקו בכך את הקשר הנפשי שקשר אותנו אליה, הקשר אשר מעולם לא ניתק ואף לא התרופף, בתפילותינו פנינו אל מול ירושלים. אכלנו, מברכים 'בונה ירושלים'. התחתן אדם, שובר כוס לזכר ירושלים. בנה בית, משאיר בה אמה על אמה ללא סיוד, ועוד, כך שנשארה ירושלים חקוקה וחרוטה על לבו של כל יהודי, לקיים את השבועה שנשבענו אליה על נהרות בבל: "אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני" וכך נחרתה עמוק עמוק תוך נשמותינו, מקום שאין יד אנוש אשר תשיגנו ושום עריץ לא יעז למחוק אותה.

ביום הזה מפגין העם היהודי בארץ ובגולה, את זיקתו הנפשית לבירתו הנצחית, את אהבתו ומסירותו למענה, היום מכריז העם היהודי קבל עם ועדה, על איחודה ושלמותה של ירושלים, ושום כוח בעולם לא יוציאנה מידו, שום גורם לא יצליח לפגוע באיחודה ולא לחלק אותה, כי היא בשלמותה בירתו הנצחית של העם היהודי מאז ומתמיד, מיום שנכבשה על ידי דוד מלך ישראל מלפני קרוב לשלוש אלפי שנה, עד עצם היום הזה ועד בכלל. היא לבו של העם, ואיך אפשר לחלקה, היא נשמתו של העם, ואיך אפשר לוותר עליה, ישראל בלי ירושלים כגוף בלי נשמה.

אמנם, גם הערבים וגם הנוצרים, מתיימרים לטעון שהיא שייכת גם להם, וכי היא קדושה גם להם, אך לפי האמת, לא אהבתם לירושלים ואף לא קדושתה חשובה בעיניהם, שנאתם לעם ישראל, היא המפעפעת בלבם ויוצאת מתוך גרונם, תדע שכן הוא, שהרי עשרים שנה ויותר סבלה תחת חסותו של השליט הירדני, אשר הפך את המקומות המקודשים לאורוות סוסים, ואת רחובותיה מילא ערימות אשפה, ושום גורם לא מחה על כך וכהני הדת מלאו פיהם מים, באשר היו משוכנעים שהכל נעשה בכוונה תחילה להכעיס את היהודים ולפגוע ברגשותיהם, דבר שגרם להם נחת רוח ושיעוץ רצון, ורק היום, כאשר שוחררה וחזרה לידי בעליה האמתיים, ורק כאשר התפשטה מבלויי הסחבות אשר הלבשוה הכובשים הזרים, ולבשה מחלצות, ורק כאשר הריסותיה נבנו ותלי חורבותיה פונו וערימות האשפה אשר

מלאו רחובותיה נעלמו ואינם, והנה מתקדשת ומתרחצת מטומאת זרים אשר טמאה, התעוררו שליטי ערב וכוהני הדת למיניהם וטוענים לנו הארץ. ביום כ"ח אייר תשכ"ז, פרצו חיילי צה"ל אל תוכה, שחררו אותה והחזירו אותה אל בניה-בונה, אשר טיפלו בה במסירות נפש, הקימו בה מגדלים ומפעלים, נטעו בה גנות חמד ופרדסי שעשוע, רחובותיה נוקו וטופחו והרי הם הומים מאדם, והנה מתפשטת ומתרחבת, צפונה ונגבה וקדמה וימה וגלויות רבות באות ונינוחות בתוכה, לקיים מה שנאמר: 'כי ימין ושמאל תפרוצי', חז"ל אמרו, שביקש הקב"ה לתת ירושלים במדה, לקבוע את מדת אורכה ורוחבה. אמרו לו מלאכי השרת: הרבה כרכים בראת בעולמך ולא נתת מדת אורכן ורוחבן, וירושלים ששמך בתוכה ומקדשך בתוכה וצדיקים בתוכה, אתה נותן לה מדה?! מיד, 'ויאמר... פרזות תשב ירושלים מרוב אדם'.

דברי הנביא הללו הולכים ומתגשמים לעינינו. ירושלים הולכת ומתרחבת ללא גבול וללא מדה. שכונות רבות מתחברות אליה, וכבר אמר אחד האמוראים – רבי יהושע בן לוי – עתיד הקב"ה להוסיף על ירושלים אלף גינאות, אלף מגדלות ואלף בירנאות, ולא דוקא מבחינה שטחית מתרחבת ירושלים, אלא גם מבחינה רוחנית הולכת ומתפתחת, הולכת ומתרחבת, כמעט כל יום נפתחים בתוכה בתי-כנסיות ובתי-מדרשות, ישיבות וכוללים, בתי תלמוד-תורה, ספרי קודש הולכים ונדפסים, בעלי-בתים ממלאים ספריותיהם בספרי יסוד תורניים, וקול תורה בוקע ועולה מכל רחוב ופינה, כך שדברי הנביא מתקיימים במלואם: 'כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים'.

תורת ה' אשר שימשה לנו סם חיי בגלות, ודבר ה' אשר זרם מבין רחובותיה של ירושלים, ואשר הבטיח את דברי הנביא ירמיה: "הנני מושיעך מרחוק ואת זרעך מארץ שבים", הוא שהפית, את רוח הגבורה והתקווה להעמיד את האומה מול גלי האיבה אשר ארבו לנו והסתערו עלינו ואיימו להטביע אותנו בים הייאוש, לולא חסדיו יתברך שעמדו לנו, עד אשר סוף סוף חזרנו למולדתנו, לנחלת אבותינו והננו חוגגים היום את יום שחרור ירושלים, בירת עמנו ותפארת אומתנו.

פרשת השבוע מוסרת, 'אם בחוקותי תלכו', אומר רש"י: "שתהיו עמלים בתורה". "ונתתי שלום בארץ", לימוד התורה וקיום מצותיה, יביא שלום בארץ... אנחנו עם התורה, וכל מעשינו חייבים להיות על פי התורה...

מורי ורבותי! שונה הוא יום ירושלים של היום מכל השנים שקדמו, שכן אנחנו עומדים היום בפני הלחץ לחלוקה לא רק על ידי גורמים מבחוץ, אלא שגם גורמים מבפנים חושבים על כך ולכן אנחנו נדרשים לגלות התנגדות נמרצת, ביום הזה המיוחד לירושלים נאמר כולנו פה אחד: היו לא תהיה! ירושלים שלמה כולה שלנו, ויש להתפלא וגם להצטער על אותם "יפי הנפש", אשר הגיבו בחריפות נגד קבוצת יהודים אשר ניסתה להתנחל בשכונה יהודית

בירושלים, אשר קנתה מכספה, ונאלצה לעזוב, כאילו הוא לא לנו כי אם לצרינו. בפרשת השבוע נאמר "שאו את ראש כל עדת בני ישראל", אומר הרמב"ן, אין 'שאו' אלא לשון גדולה, אתם עדת ישראל, ראשי העם וגדוליו, שאו את ראשכם, הרימו את עצמכם ואת ראשכם למעלה, השתדלו להתעלות, אל תתבטלו בפני העמים, לא לוותר על זכויותיכם. עמדו בראש מורם ודרשו את שלכם, ויהי אלקים עמכם כאשר היה עם אבותיכם, הבה נאחל לבירתנו ירושלים שיתקיימו בה דברי הנביא (יואל ד) "והיתה ירושלים קודש, וזרים לא יעברו בה עוד." ויהודה לעולם תשב וירושלים לדור ודור. כה לחי, וחג שמח.⁵³

"עוד שאלת האם מותר להעמיד דגלי א"י וזה של ארה"ב בבית הכנסת?" לא ידעתי במה נסתפקת ומה הוא האיסור שיכול להיות בדבר. אמת הוא שישנם אנשים קיצונים המתנגדים למדינת ישראל ולכל הקשור אליה והם רואים בדגלה כפירה וסטייה מדרך התורה, אבל אנשים אלה הם מעטים מאד ונער יכתבם ודעתם לא מעלה ולא מורידה והעיקר הוא שכל מה שקרה וקורה כאן במדינת הכל בהשגחה אלהית, ויש לי כאן אריכות דברים רק שאין העת והזמן מוכשרים להעלותם על הכתב ועוד חזון למועד באופן שלפי דעתי אין חשש כלל של איסור להעמיד דגל א"י וזה של ארה"ב בבית הכנסת. אדרבא, זהו כבודה ותפארתה של מדינת ישראל שיתנוסס דגלה על גבי ארון הקודש כדי להוכיח קבל העמים והעדויות שתורת ישראל וא"י היינו הך⁵⁴ וכי דגל ישראל צריך שיהיה קשור לתורת ישראל, ועי' להרמ"פ (שליט"א) בספרו אגרות משה חאו"ח סי' מו מש"ב שם זהו מה שנלע"ד להשיב על שאלותיך... בברכת התורה ובכבוד, הרב משה מלכה.⁵⁴

צג. השואל גר בניו יורק.

צד. הערת המלקט (שה) במכתב הסכמה לספרו השני של הרב מרדכי עטייה, "ארצות החיים", כתב הראשל"צ הרב בן-ציון מאיר חי עוזיאל את הדברים הבאים: "ומובטחני שכל חובבי ארץ ישראל נחלת ה' לאבותינו ולנו יביאו ספר זה לביתם, להגות הם ובניהם ויזכו על ידי כך לעלות ארצה לארץ ישראל ולהתאחז בה אחוזת עולם, בחסות דגל ישראל המפואר", ודפח"ח.

בפיוט שחיבר מעט לפני שהוקמה המדינה, כתב רבי מאיר אביחצירא, בנו של הבבא-סאלי: "יסד ארץ על בלימה, גרש נא את בן האמה, דגל ישראל הרימה, דין איהו הדר, יפה מהודר". גיסו של רבי מאיר מסר שכאשר הוקמה המדינה ואכן הונף הדגל, אמר על כך ה"בבא סאלי": תפילת בני עשתה רושם גדול בשמים... וראה להלן בכרך ג של ספר זה, שער רביעי, דברי הרצי"ה קוק בעניין דגל מדינת ישראל.

52

"כי עין בעין יראו בשוב ד' ציון"
 הרב משה בוצ'קו (תרע"ז-תשע"א)
 ראש ישיבת 'היכל אליהו', כוכב יעקב

ישנם בדברי ימי עם ישראל ימים מיוחדים, ימי מפנה, אשר תאריכם נחרת בלוח חיינו ולא יישכח עוד לעולם.

היום האחד בתשרי, יום הרת העולם בשעת יצירה, הוא היום בו תמיד יעמיד ד' במשפט כל יצורי עולמים. היום העשירי בתשרי, בו חזר משה רבנו עם בשורת הכפרה 'סלחתי כדבריך', הוא היום אשר נקבע לדורות כיום תשובה, קץ מחילה וסליחה לישראל, אשר בעיצומו של יום זה מיטהרים אנו לפני ד'. בחודש ניסן – ראש חודשים – ובחג הפסח, בו יצאנו ממצרים ונגאלנו משעבודם, נחרתה שאיפת הגאולה בנפשנו, ונקבע הביטחון כי כל פורענות סופה לנחמה, בניסן נגאלו ובניסן עתידין ליגאל' (ראש השנה דף יא ע"ב).

להבדיל, גם יום הבכיה של החורבן, תשעה באב, בו חרבו שני בתי המקדש, נקבע ליום בכיה לדורות. אבל גדול עושים אנו בו מדי שנה; אך דווקא האבל מורה שמעולם לא התייאשנו מן הגאולה, ו"דיו לאבל שיעמוד באבלו" (סנהדרין דף צז ע"ב), כי עם תום תקופת הקינה בא תור הרינה.

והנה, זכינו אנו למה שלא זכו מאות דורות. יום ה' באייר ויום כ"ח באייר נתחדשו ונקבעו כתאריכים חדשים בלוח חיינו ובלוח לבו של עם ישראל. אלה הם תאריכים של תחילת הגאולה בפועל, זאת הגאולה אשר אבותינו כספו והתפללו עליה כל שנות הגלות. צאו וראו מה מתקיים בדורנו, לנגד עינינו ממש: כל פסוקי הנחמה המבטיחים על קיבוץ הגלויות, קמו והיו למציאות: "ופדויי ד' ישובון ובאו ציון ברינה, ושמחת עולם על ראשם... ונסו יגון ואנחה" (ישעיהו לה, י); "בונה ירושלים ד', נדחי ישראל יכנס" (תהלים קמז, ב). נדחינו הבאים עתה מרחוק, היו נידחים עד הנה לא רק בכך שרחוקים היו מציון, ולא הורשו לצאת מארצם אשר סגרה עליהם במסך של ברזל, אלא אף מבחינה רוחנית הם היו רחוקים ונידחים. עתה, בשובם לציון – באלפי רבבות – שבים ומגלים הם גם את יהדותם.

גם ארצנו נגאלת, במעשים של בניין ונטיעה, וממש מדי חודש קם יישוב חדש. זוכרים אנו את דברי הגמרא על כך שעומרי מלך ישראל – שלא היה מן הצדיקים – זכה למלכות רק משום שהוסיף כרך אחד בארץ ישראל, כאשר קנה מאת שמר הר קרח אחד, ובנה עליו את העיר שומרון (סנהדרין דף קב ע"ב).

יש בלבנו על יהודים דתיים, המשתיקים – בתוך נפשם וכלפי חוץ – את הנסים המתגלים יום-יום ושעה-שעה לנגד עינינו. אף את ריבוי נסי מלחמת ששת הימים הם טשטשו – ולא

אחזו פלך של אברהם שהכיר את בוראו מתוך התבוננות בנפלאותיו - והכל כדי שלא יאלצו חלילה להכיר במדינת ישראל...

ואנו, לא-כן עימנו. מול כל היפעה אשר חזינו בדורנו אסור לנו להישאר אדישים. רבי יוחנן מתאר בגמרא (תענית דף ה ע"א) - את דבר ד', כביכול, במרומיו: "אמר הקדוש ברוך הוא: לא אבוא בירושלים של מעלה עד שאבוא לירושלים של מטה". ובכן, תקומת מלכות ד' בעולם, זו בחינת 'ירושלים של מעלה', לא תיכון עד שיבוא הוא ב'ירושלים של מטה', והבניין הזה מוטל עלינו. אם נעשה אנו את תפקידנו, בבניין ירושלים, נזכה להביא ולבוא עד ליום הגדול בו ישרה הקב"ה את שכינתו בעולמו.

ובינתיים, עלינו לפקוח עין טובה, ולכוון את מבטנו כנגד עין של מעלה, באשר ד' דיבר טוב על עמו ישראל. כבר אמרנו (בשיחותינו לפרשת נח וליום העצמאות) שהקב"ה מתגלה בהוויה. הנה, מי פילל שלאחר התקופה הנוראה של השואה והטבח, יתנער עם ישראל לתחיה מחודשת, יחזור לארצו, יגבר על כל אויביו ויכריז קבל עולם על ייסוד המדינה. וכל זה קם ונהיה!

דומה שהרגע בו חשנו את תחושת הקודש הזאת בעוצמה יתרה, בהתפעמות מופלאה - כמו זרם חשמל עברנו - היה הרגע בו שוחרר הכותל וקרא מפקד חטיבת הצנחנים: "הר הבית בידינו!" כולם חשו אז איזו תנועה פנימית אדירה, ממש ככתוב: "וירא העם וינועו" (שמות כ, יד) האמור במתן תורה, נוכח הר סיני הבוער ודבר ד' הבוקע מן האש. ובכן, הנה מתקיימת בנו נבואת מיכה (ז, טז): "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות", וכל הגויים משתאים, ככתוב שם: "יראו גויים ויבושו מכל גבורתם".

עלינו להיות ראויים לכל אשר ראינו. עלינו להתפלל שגאולה זו תוליד לתשובה גדולה, כקריעת ים סוף ליוצאי מצרים, כאמור שם בהמשך הנבואה (פסוקים יח-כ): "מי אל כמוך, נושא עוון ועובר על פשע לשארית נחלתו... ישוב ירחמנו יכבוש עוונותינו, ותשליך במצולות ים כל חטאותם. תתן אמת ליעקב חסד לאברהם, אשר נשבעת לאבותינו מימי קדם".⁵⁵

53

"עומדות היו רגלינו בשעריך ירושלים"
הרב שאול ישראלי (תרס"ט-תשנ"ה)

חבר מועצת הרבנות הראשית לישראל וראש ישיבת 'מרכז הרב'

כבוד מרן הרב הראשי לישראל, כבוד ראש הממשלה, כבוד הרבנים הנכבדים היושבים בנשיאות, כבוד הציבור הנכבד והקדוש, ואחרון אחרון חביב, בני ישיבתנו הקדושה.

יומה של ירושלים. עשרים וחמש שנה לבקיעת החומה. כ"ה שנה לאיחודה של ירושלים של מטה. כ"ה שנה של שנות בנייה והתרחבות של ירושלים בירת ישראל. עשרים וחמש שנה להתרחבות גבולותינו, לקביעותנו על נחלתנו בכל מלוא ארץ ישראל ההולכת ונבנית, ההולכת ומקבצת לתוכה את נדחי ישראל, את פזורי ישראל מקצה אל קצה, ממזרח וממערב מצפון ומים. כ"ה שנה, כה. שנות 'כה' יש להם משמעות מיוחדת. במשך כל השנים, במשך כל התקופה הזאת, אותם הנסים אשר חזו עינינו, החל מנפילת החומה אשר פילגה את ירושלים, אותה חומה אשר לא נתנה לנו אפשרות להתייחד עם מקום מקדשנו. עשרים וחמש שנה מאותה תקופה של התרחבות גבולנו. ולמרות זאת, ועם זה, כפי שאנחנו חזינו באותו זמן, כפי שאנחנו חלמנו באותו זמן, בזמן שהייתה בקיעת החומות, שאנחנו אמרנו: "שמחנו באומרים לנו בית ה' נלך" (עפ"י תהלים קכב, א). שאנחנו חשבנו שזוהי הפתיחה שכל אומות העולם יכירו וידעו כי ישראל הוא עם הסגולה, כי ירושלים היא עיר הקודש. כי עם הקודש בארץ הקודש מתאחדים יחד. "הנה עם כלביא יקום, וכארי יתנשא" (במדבר כג, כד). המציאות הזאת, האפשרות הזאת, אשר חזו לנו חזינו נביאינו לימי אחרית הימים. חזינו וחלמנו כי הנה עומדות רגלנו שאנחנו אומרים "בית ה' נלך". שתלך ותהיה התקדמות לקראת גאולה השלמה, לקראת קיבוץ מלא של נדחי ישראל, כדי להגיע להכרה שלמה של כל אומות העולם ביחוד הישראלי, בזכות הישראלית לשוב לביתה. כי לביתנו באנו, כי עם ישראל חי, ואיננו יכול להיות נתון למשיסה כפי שהיה במשך אלפי הדורות.

חשבנו. והנה אנחנו ממשיכים בדברי הכתוב "עומדות היו רגלינו בשעריך ירושלים". עדיין "עומדות רגלינו", עדיין השערים האמתיים סגורים בפנינו, עדיין אנחנו נמצאים במאבק איתנים על ארץ ישראל, על זכותנו על ארץ ישראל, על זכותנו על הבירה – בירת עיר הקודש ירושלים קריית מלך עיר המלוכה. עדיין אינם רוצים להכיר בזה אומות העולם, ועדיין אויבינו אשר מסביבנו זוממים יום ויום ושעה שעה, להשחית את שארית פליטתנו בארץ ישראל. אנחנו עומדים במצב של שמחה, העין האחת שמחה, והעין השנייה דומעת מאותם הקרבנות אשר חפים מפשע נופלים מדי פעם על ידי מרצחים חסרי מצפון. על ידי אלה אשר איבדו את פרצוף המין האנושי, הזכות הזאת אשר "בצלם אלוקים ברא את האדם", אשר שואפים לדם, אשר אינם רוצים להכיר בזכות היסודית הזאת אשר ניתנה לנו בשעתה, את אותה הזכות אשר כל עם ועם יש לו. את הזכות הזאת אשר נגזלה מאתנו בחוזק יד, ואשר אינם רוצים להכיר בגזלה הזאת אשר גזלו מאתנו, ורוצים לנחול את זה לעולמי עולמים.

"כה". מתבקש הדבר להשמיע מחדש את אותם הדברים שאמר אחד מנביאי ישראל, נביא החורבן ונביא התקומה. הקב"ה אומר אליו – "הלוך וקראת באזני ירושלים לאמור, כה אמר ה' זכרתי לך חסד נעורריך" (ירמיה ב, ב). "חסד נעורריך" – הזכות הזאת, "אהבת כלולותיך".

"כה אמר ה'" – זהו מה שאמר ה', וזוהי השליחות של ירמיה הנביא, שהיה צריך למסור – "הלוך וקראת באזני ירושלים לאמור". "הלוך" – הלוך זה לאו דווקא ברגע זה שירמיה היה חי בחיים חיותו. "הלוך" פירושו של דבר שדבר אלוקים אשר קם לעולם, אשר יקום – לעולם. "הלוך" – במשך כל הדורות. "הלוך וקראת" – אל תחכה שיבואו אליך, אל תחכה שיבואו וישאלו מפיד, תלך אתה, בכל מקום ומקום אשר שם ישראל נקרא עליו. וגם במקרה שכאלה חושבים שאבדה תקוותם, וגם אלה שאומרים "אבדו האובדים בארץ אשור והנדחים בארץ מצרים". "הלוך" במשך כל הדורות עד התקופה האחרונה, "וקראת" לא להסתפק בדיבור, אלא לקרוא את הקריאה הגדולה באזני ירושלים. באזני אלה אשר הם בהכרח כרוכים לירושלים. מפני שזהו עם ירושלים, מפני שזהו עם של ארץ הקודש, מפני שזהו עם הקודש. "הלוך וקראת באזני ירושלים לאמור: כה אמר ה', זכרתי לך חסד נעורייך".

אותם הדברים אשר אנחנו רואים במשך כל עשרים וחמש השנים. אותה בנייה בלתי פוסקת לעומת כל המכשולים, אותה זרימה של עולי ישראל מכל מקום ומקום, למרות הבעיות הקשות אשר אנחנו נאבקים בהם. אותה מציאות כזאת, שאנחנו רואים בעינינו לעומת כל אומות העולם, אשר כמעט כולם בלי אף אחד איננו רוצה להכיר בזכות הלגיטימית של ירושלים עיר הקודש כבירת ישראל. אשר כולם מתעלמים מזכותנו על ארץ ישראל, אשר מעוניינים להקטין את דמותנו. כי כך נמסר לנו, כי כך אנחנו מחזיקים בקרבנו במציאותנו. זהו אולי התשובה לשאלה שלנו, לבקשה שלנו, של נעים זמירות ישראל, שהשמיע בשעתו "זכור ה' לבני אדם את יום ירושלים האומרים ערו עד היסוד בה" (תהלים קלז, ז). עד היום אנחנו שומעים את זה ומבינים את זה ומרמזים לנו את זה, אשר אינם רוצים להכיר בדבר הזה. "זכור ה' לבני אדם".

וכנגד ה"זכור" הזה באה התשובה של הקב"ה – "זכרתי לך", אני זוכר. הנה אתם רואים את הנפלאות והנסים אשר התרחשו במשך כל עשרים וחמש השנים כשם שכל אותם השנים שקדמו להם בעוד שהייתה העיר הקדושה חצויה, בעוד שהיינו רחוקים מהכותל המערבי, בעוד שלא יכולנו להתייחד עם המקום הקדוש והיקר הזה. ובתוך עשרים וחמש השנים הללו, כל אותם הנסים והנפלאות אשר אנחנו רואים לעומת החלטות אומות העולם, לעומת המלחמה הבלתי פוסקת של שכנינו. ידינו פרושה לשלום. אין אנחנו מעוניינים חס וחלילה שמישהו ייפגע. אבל אנחנו – יש לנו הזכות הזאת, כי זהו הבית שלנו, כי זהו המקום שלנו, כי זוהי הארץ שלנו. ואם אתם יושבים, אם אתם זכיתם להיות כאן, בארץ הזאת, תדעו לכבד, ולהשיב את הגזלה למקומה. ואם קדושי ישראל, אם פזורי ישראל באים למקומם, תדעו לכבד אותם. תדעו ליקר אותם, תדעו לנשא אותם, תדעו להגיד הנה אנחנו מוסרים לכם את הפיקדון הזה. אינם רוצים להכיר את הדבר הזה, גם אדם גם ישמעאל כל אלה מאוחדים יחד. כל אלו אומרים "לכו ונכחידם מגוי". אם אומרים את זה מכללא, אם אומרים

את זה בפירוש, אם אומרים את זה במחשבה, אם אומרים את זה ברמז. הם אינם רוצים להכיר בזכות הזאת.

אז בא הקב"ה ואומר הנה אתם רואים "זכרתי לך" – האם אינכם רואים את יד ה' שבמשך כל עשרים וחמש השנה עמדה לנו? האם אין אתם רואים את מסך הברזל אשר היה פעם קיים ואיננו קיים עוד? שהאפשרות הזאת קיימת לעלות לארץ ישראל, שארץ ישראל קוראה לבניה לחזור לאותו מקום – האם אינכם חשים בדבר הזה? האם לא ראיתם את הנסים והנפלאות בזמן שקראו עלינו מלחמה ממשית? כל אותם הסקאדים שנפלו באותה שעה, ומי יודע מה שהיה יכול להיות חס וחלילה, אילו היינו נתונים לידי הטבע. אנחנו היינו נתונים לידי השגחה עליונה ששמרה עלינו, שסככה עלינו. ואנחנו נמצאים כיום הזה במצב שעם כל ההישגים הגדולים, עדיין אנחנו נמצאים במצב זה של "עומדות היו רגלינו בשעריך ירושלים", אנחנו עדיין עומדים בשערים.

אבל אומר הקב"ה "זכרתי לך חסד נעוריק אהבת כלולותיך, לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה". היסטוריה נפלאה של עם נפלא. מי הוא זה שיכול להמציא עוד דוגמא כזאת של עם כזה אשר אין לו בית, אשר אין לו שדה, אשר אין לו מדינה, אשר נודד במדבר, בחולות המדבר, אשר איננו יודע מחר היכן ילון, והוא עומד ומקבל על עצמו וקורא בקול רם "נעשה ונשמע" מסביב להר סיני? מקבל על עצמו תורה שהוא צריך להגשים אותה בארץ שאיננה עוד ברשותו בכלל? שמחלק נחלות לשבטים בזמן שהכנעני והפריזי והיבוסים יושבים בארץ? שמחלק את הנחלות ודן כל דיני נחלות באותה תקופה? מפני שארץ ישראל מוחזקת לנו מאבותינו, אפילו טרם שדרכה רגלינו על המקום הזה.

המציאות הזאת של עם נפלא, שעושה לו חוקת חיים בטרם הוא יודע את תנאי החיים, אשר קובע ושומע את ה"שש שנים תזרע שדך, ושש שנים תזמור כרמך... ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ" (ויקרא כה, ג-ד), ואיננו יודע איך יתכן העניין הזה, איך, כיצד יחיה עם שלם במשך תקופה של שנה שלמה. מקבל על עצמו את "הנעשה והנשמע" בתקופה שעדיין אין לו הקרקע, שעדיין אין לו המדינה, מתוך האמונה הזאת – "חסד נעוריק אהבת כלולותיך". היסוד של האמונה הישראלית, שאיננה נרתעת בפני תנאים מציאותיים, שיודעת שיש א-ל בשמים, ויש כח השגחה אלוקית על עמו ישראל, ואיננו מפחד אם בא עמלק ונלחם עם ישראל, ואיננו מפחד מפרעה שהקשיח את עולו על ישראל בשעתו. ישראל הם עם חי, ישראל הוא עם חירות, ישראל הוא איננו נכנע. וזהו הכוח, אומר הקב"ה, "זכרתי לך" את הכוח הזה, זכרתי לך את כח האמונה הזאת, האמונה הבלתי מעורערת בבורא שמים וארץ, ששומר על עמו ישראל. "זכרתי לך חסד נעוריק" – תסתכלו ותראו, הביטו וראו את ישועות ה' כל יום ויום, ולמה לכם לפחד? ולמה לכם להתקפל? ולמה לכם לסגת? ארץ ישראל שייכת לעם ישראל... (מחיאות כפיים מבליעות מספר מילים)... לכל ניסיון לנשלנו

מארצנו, לכל ניסיון לקפחנו, אם לא נקום בעצמנו, אם לא יקום אותו הכוח ההרסני, אם לא יקומו אותם נביאי השקר, נביאי התבוסה שמנבאים לנו חס ושלום שלא נחזיק מעמד. מספרת אחת המתיישבות ביישוב, קראתי את זה בימים אלה, שנסעה באווירון עם אחד מנביאי התבוסה, והוא אומר לה מה את נוסעת לארץ ישראל? הרי עוד מעט נחזיר את כל זה, למה את רוצה להתיישב במקום הזה? המציאות הזאת של חסרי אמונה, שאם יש להם חוסר אמונה, שיחיו עם חוסר אמונתם, אבל אל יפיצו את זה לאחרים, אל ידביקו את זה לאחרים, אל "ימסו את לבב אחינו".

אנחנו כולנו עם חזק, אנחנו כולנו עם מאמין, אנחנו כולנו איננו פוחדים מפני המציאות האחרת שהיא יכולה להתרחש. "העם ראה וינוס הירדן יסוב לאחור" (תהלים קיד, ג). בזמן שישראל הולכים, בזמן שישראל צועדים, אז הירדן איננו יכול לעמוד, אז הוא נס בהכרח, אז הים בורח. המציאות הזאת שישנה הכוח הסגולתי של עם ישראל. ובאזני ראש הממשלה אנחנו נגיד את הדברים האלה, הרי אתם עומדים עכשיו בקשרי מאבק חשוב מאד, לא לזוז מהמקום, כי אנחנו בעלי הארץ... (מחיאות כפיים מבליעות מספר מילים)...

אם אנחנו אכן רוצים כי אותם השערים, השערים אשר אנחנו אומרים "עומדות היו רגליו בשעריך ירושלים", שהשערים האלה הם נעולים. נראה לנו שהם פתוחים, אבל הם לא, לא פתוחים. כי מה שאנחנו צריכים הוא, כי השערים האלה שומעים משהו, כי הם רוצים משהו, כי השערים הללו הם אומרים את אותו השיר אשר שרתם כאן: "ויבוא מלך הכבוד" (תהלים כד, י), כי לירושלים אין באים בצורה כזאת שאין לנו מלך הכבוד, בצורה כזאת שירושלים איננה עיר הקודש. ירושלים הזאת אשר שבת תהיה בה קדושה, שלא יחללו בארץ ישראל את השבת, שלא יחללו ברחובות ארץ ישראל את קדושת הימים הקדושים, את קדושת העם, שלא יחללו ולא יזמו לבטל את אותה הקדושה של המשפחה הישראלית. חס וחלילה, אנשים זוממים לקרוא לכרות, לתת גט כריתות לתורת ישראל, לדין ישראל, למשפחה הישראלית, להשליט הפקרות בארץ ישראל. היו לא תהיה! ארץ ישראל תהיה ארץ קדושה, עם ישראל הוא עם קדוש. הבית הזה, הבתים האלה אשר נבנים הם יהיו מקודשים בקדושת ארץ ישראל. ואם מלך הכבוד יוכל לשכון, ואם מלך הכבוד יוכל להיכנס, הרי הוא יכנס על ידי צבאות ישראל, "ה' צבאות הוא מלך הכבוד סלה". אם צבאות ישראל יהיו מאוחדים, אם אנחנו נתגבר נגד כל אלה התבוסתנים, ואנחנו כולנו נדע ונגיד "ה' אחד ושמו אחד" – מלכות ישראל. מלכות ישראל היא מלכות הקב"ה.

אנחנו נמצאים עכשיו בתחילת השבוע השביעי של הסדרה של הספירה. בספירה אנחנו אומרים דרגות שונות. הדרגה האחרונה היא "מלכות". אנחנו עומדים עכשיו ב"חסד שבמלכות", ואנחנו שואפים ל"מלכות שבמלכות". ה"מלכות שבמלכות" – שמלכות ישראל תתאחד עם המלכות האלקית, שהחוקה הישראלית השולטת תהיה תורת ישראל, שעם

ישראל ידע להתאחד עם חובתו, עם תורתו. אם יהיה כך הדבר, אכן אז נצח ננצח. יפתחו השערים, וירושלים תתאחד מחדש, ירושלים של מעלה יחד עם ירושלים של מטה. וארץ ישראל כולה תשכון לבטח, כפי שהקב"ה הבטיח. שהקב"ה אמר ש"הנה ימים באים" (עמוס ט, יג) שיגיע הזמן שאז "יגש חורש בקוצר". שיהיו זמנים כאלו "ששכבתם לבטח ואין מחריד". שכל אלה השונאים יכירו וידעו כי יש עם מיוחד, כי זהו עם סגולה, עם מיוחד במינו. כשם שהיה בהתחלת לדתו של עם ישראל, כשם שהיה בהתחלת לדתו של עמו. "זכרתי לך חסד נעורך, אהבת כלולותיך". הקב"ה זוכר, בתנאי שגם אנחנו נזכור, שאנחנו גם כן נדע את הדבר הזה – "אהבת כלולותיך". את היסוד הזה שצעקנו "נעשה ונשמע" נצעק מחדש. הנה הימים האלה ימי ערב קבלת התורה, נצעק מחדש "נעשה ונשמע", נצעק ונקבל על עצמנו עול מלכות שמים, וכל מי שמקבל על עצמו עול מלכות שמים, מעבירים ממנו עול מלכות אחרות.

נזכה ונראה ונחיה ונראה, שכל תפוצות ישראל, יתאחדו יחד בעניין הזה, לשמור על קדושת ארץ ישראל, לשמור על קדושת עם ישראל, לשמור על מלכות ישראל. והקב"ה יזכה אותנו שנזכה ונראה ש"אור חדש על ציון יאיר ונזכה כולנו במהרה לאורו", אמן סלה.⁵⁶

54

"באש אתה עתיד לבנותה"

הרב משה צבי נריה (תרע"ו-תשנ"ו)

מייסד וראש ישיבות בני־עקיבא

ברשות המנחה הנכבד, ידידי הרב אייזמן, כבוד מורנו ורבנו הרב שפירא (שליט"א), מורנו ורבנו הרב ישראלי, ידידי וחבריי הרבנים הנכבדים, הרב קוק, הרב חיים דרוקמן והרב זלמן מלמד.

רק עכשיו קיבלנו כאן בברכה את נשיא המדינה החדש⁵⁷. שמחנו לשמוע ממנו שהזכיר כמה וכמה פסוקים שנקווה שיזכיר אותם לא רק כאן, אלא יזכור אותם לאורך דרכו ולאורך הדרכתו.

הוא הזכיר גם את מלחמת ששת הימים שבה היה פעיל מאוד. הציבור הצעיר היושב כאן איננו יכול לדעת, איננו יכול להרגיש מה הרגשנו אנו בימים ההם. השנה זה חל בדיוק באותם הימים כמו לפני עשרים ושש שנה. המלחמה פרצה ביום שני בבוקר. ביום רביעי

בצהריים הודיע הרדיו: ירושלים בידינו, הר הבית בידינו – הודעה שריגשה את כולם עד כדי דמעות, ממש לא ידענו את נפשנו.

אולם, כה רבה הייתה החרדה רק ימים אחדים לפני זה. אני זוכר אותו ערב שבת שאמריקה לא מקיימת את מה שהבטיחה לפתוח את מצרי טיראן ונאצר מכניס גדודים אחרי גדודים לסיני שהייתה אז, כל סיני, הייתה בידינו. ופתאום צרפת מודיעה על 'אמברגו', תוקעת בנו 'סכין בגב' ונשארנו מבודדים.

אני זוכר אותו ערב שבת אני עולה לשיבה, חושב על הפסוק "ויוותר יעקב לבדו" ונזכר בפסוק המקביל במדרש: הדא הוא דכתיב "ונשגב ה' לבדו ביום ההוא". ובהרהורי עולים משפטים מדברים ששמעתי בצעירותי בבית המדרש הזה, לא בבית הזה אלא בבית המדרש הזה – ב'מרכז הרב' הישנה. בשיעורי התנ"ך של מורנו ורבנו, הרב צבי יהודה זצ"ל.

הוא דיבר אתנו כמה וכמה פעמים על 'הפוליטיקה האלוקית' – מטבע לשון שהוא הטביע – 'הפוליטיקה האלוקית'. יש לקב"ה מהלך פוליטי משלו שאין אנחנו יודעים אותו ואין אנחנו מבינים אותו. אנחנו בקושי מבינים פוליטיקה בחיי יום-יום, 'פוליטיקה אלוקית' מי ידע ומי יבין.

והנה אנחנו נמצאים היום במצוקה מבחינה פוליטית מעשית, ריאל-פוליטית או מוקפים מכל הצדדים, אנחנו ממש על סף האבדון. ונאצר כבר הטביע חותמת והוציא בול שתל-אביב עולה באש. מה יהיה, מה יהיה?! וראש הממשלה לוי אשכול ז"ל, שאל את הרמטכ"ל דאז יצחק רבין אם ניכנס למלחמה, בכמה קרבנות זה יעלה לנו ותשובתו של רבין הייתה: חמישים אלף. אז הוותיקים זוכרים את הגמגום של אשכול.

מה מרגיש יהודי עם שורשים כשהוא שומע שמדובר על חמישים אלף כשעד היום או מזדעזעים על כל חייל שנופל במערכה. כן, היה ההיסוס רב, אולם, לתת לנאצר להתקדם ולהתקדם זה יעלה עוד יותר, לא הייתה ברירה, לא הייתה ברירה.

והנה, כאן או מגיעים לזכותו הגדולה של מי שעכשיו הינו נשיא המדינה – עזר ויצמן. הוא לא הזכיר את הדבר הזה. המלחמה הוכרעה בסופו של דבר בשלוש השעות הראשונות שלה. בזה שחיל האוויר בפיקודו¹³, בהדרכתו, הצליח להשמיד את כל חיל האוויר המצרי תוך שלוש השעות הראשונות. ודורשי רשומות הזכירו אחרי זה את הביטוי מ"הושענא רבה" – 'הושענא שלוש שעות'. שלוש השעות הללו הן למעשה הכריעו את המלחמה, והייתה זאת זכותו הגדולה של עזר ויצמן ובזכות זה הוא כנראה נבחר להיות נשיא ישראל.

צו. מפקד חיל האוויר בזמן מלחמת ששת הימים היה אלוף מוטי הוד, עזר ויצמן היה קודמו בתפקיד זה, והכין את החיל לקראת הבאות. בזמן המלחמה, כיהן ויצמן כראש אג"ם בצה"ל.

אנחנו מאחלים לו שיעמיק יותר ויותר בפסוק "לא בחיל ולא בכוח כי אם ברוחי". ואילו היה נשאר כאן, הייתי מזכיר לו נשכחות, בשעה שמפלגת העבודה החליטו שהוא יהיה המועמד והיה ברור שזה כבר בכיסו אמר אז ויצמן: 'אני מת לדעת מה הדוד שלי היה אומר', 'אני מת לדעת מה הדוד שלי היה אומר עכשיו...'

אני הייתי אומר לו מה הדוד שלו היה אומר, שני דברים הדוד שלו היה אומר: כשמדובר על הגולן¹³, הדוד שלו אמר, בימי המנדט התווכח חזק ונלחם שהמנדט הבריטי שיהיה בנוי על יסוד הצהרת בלפור יגיע עד מעבר לליטני, שמקורות המים יהיו בידי ישראל, לא רק עד הגולן, עד הליטני יגיע המנדט הבריטי וזה יהיה הבית הלאומי היהודי. זה אמר הדוד שלך. וכשמדובר על צד מזרח, ובכן, הדוד שלך אמר: מה קרה, מלחמת השחרור, מדוע צה"ל לא הגיע עד הירדן. כך אמר ד"ר חיים ויצמן ז"ל. אדוני הנשיא, תזכור מה שאמר הדוד שלך: בצפון עד הליטני ובמזרח עד הירדן ולא תזוז מזה. (מחיאות כפיים)

כאמור, בימים ההם היינו במצב רוח קשה מאוד כי לא ידענו מה יעשו אז הערבים, איך ומה יעשו הערבים. גם בימים האלו, אנחנו מאוד-מאוד מודאגים, כי אנחנו לא יודעים מה יעשו היהודים וזאת הבעיה החמורה ביותר. זו אולי הפעם הראשונה שאנחנו נכנסים ליום של שמחה, יום שחרור ירושלים בשעה שאנו מתכווננים לצום שיבוא תכף למחרת. שמחה וצום יחד. שמחה שזכינו שהקב"ה החזיר לנו את ירושלים וצום נגד אותם היהודים שמוכנים גם לדבר על ירושלים. אנו מתפללים שהקב"ה כמו שהציל אותנו מידי הערבים יציל אותנו מידי היהודים. ואנחנו באמת מקווים שבעזרת ה' נתגבר על כל זה ונוכל לחוג את ירושלים בשמחה אמיתית, ירושלים – משוש כל הארץ. ירושלים מקור השמחה. נרגיש באמת את שמחתה של ירושלים, ירושלים אשר מתפשטת על כל ארץ ישראל על כל גבולותיה.

הזכיר הרב ישראלי את הפסוק "על חומותיך ירושלים הפקדתי שומרים". מהגמרא בבבא קמא אנחנו יודעים שהשומרים חייבים לדעת על מה הם שומרים. אותה אשה שאמרה 'נטירותא דכספא קבילית עלי, נטירותא דדהבא לא קבילית עלי' משמע ששומר רוצה לדעת על מה הוא שומר והוא חייב לדעת על מה הוא שומר. נתעמק יותר ויותר בקדושתה של ירושלים, בייחודה של ירושלים.

שכינה לא זהה, קדושה ראשונה של ירושלים קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבוא, כך פוסק הרמב"ם. נדע על מה אנחנו שומרים והידיעה הזו תכה גלים. ערב כזה, אמונה כזאת, ביטחון כזה זה חודר ללבבות.

צז. הדברים נאמרו בימי שלטונה של ממשלת אוסלו הזכורה לדיראון עולם בדברי ימי ישראל. דובר אז על מסירת רמת הגולן לסוריה, על הקמת משטרה פלסטינאית שתשלוט ביש"ע והתנהלו מגעים חשאיים בדבר הסכם 'שלום' עם רב-המרצחים ערפאת ימ"ש וכנופיייתו.

גם הנשיא ודאי אחרי צאתו מכאן יהרהר כמה פעמים, הנה ראיתי נוער אשר העניין של ירושלים הוא חי בלבו, "כי אתה ה' באש הצת ובאש אתה עתיד לבנותה", באיזו אש? באש אשר נמצאת כאן, אותה אש הקודש היוקדת בלבבות.

לצערנו הגדול, תכף עם כיבוש ירושלים, הודיע משה דיין שהוא מחכה לטלפון מחוסיין. מה יש לחכות לטלפון מחוסיין? מה לחוסיין ולירושלים?! מפני שהוא עשה חאפ ותפס משהו שהערבים לא הקימו מדינה משלהם. מה לחוסיין ולירושלים?! מה אתה מחכה לטלפון מחוסיין?! אנחנו לא מחכים לטלפון מחוסיין! אנחנו אומרים מדי שבת בשבתו – "כי מחכים אנחנו לך", אנחנו מחכים לקב"ה שיגלה יותר ויותר את רחמיו על ירושלים "ותחזינה עינינו בשובך לציון ברחמים". ונקווה שככל שנחכה יותר כמו שאומר רבי יהודה הלוי (בסוף ספר ה'כוזרי'): אם נחכה תכלית חיכוי, אם נשתוקק לירושלים תכלית תשוקה אז ירושלים תחזור אלינו.

הקב"ה יחזיר לנו את ירושלים, יחזיר לנו את כל ארץ ישראל כמו שכתוב "ולירושלים עירך ברחמים תשוב ותשכון בתוכה כאשר דיברת". זה מקום מיוחד שמזכירים "כאשר דיברת". הקב"ה לא זקוק לעצות מאתנו. "כאשר דיברת", כמו שמשה רבנו אומר אחרי חטא המרגלים "ועתה יגדל נא כוח ה' כאשר דיברת". אנו פונים ומבקשים מהקב"ה, הקב"ה הבט, הקב"ה יקיים וישכון בתוכה כאשר דיבר, "ולירושלים עירך ברחמים ישוב" ונזכה כולנו לראות בשוב ה' ציון.

(הרב שר) "ועינינו תראינה מלכותך כדבר האמור בשירי עוזך ע"י דוד משיח צדקך". כן יהי רצון, כן יהי רצון. (הרב שר) 'שייבנה בית המקדש במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך...' (מחיאות כפיים)⁵⁷.

55

"זה היום עשה ה'"

הרב שאול ישראלי (תרס"ט-תשנ"ה)

חבר מועצת הרבנות הראשית לישראל וראש ישיבת 'מרכז הרב'

התפנינו, הפסקנו לרגע קל ביום זה את הדאגות, את הצער, את האכזבה שאוחזת בנו, כשאנחנו פותחים יום-יום לשמוע את החדשות, כשאנחנו פותחים את העיתון לשמוע על המתרחש. מתרחש אולי בניגוד לאותו יום שאנחנו מעלים היום את זכרו, את ההתרגשות הגדולה, את התקוות הגדולות, את האמונה החזקה, שאפפה אותנו באותו יום, באותם ימים, של יומה של ירושלים לפני עשרים ושבע שנה, ביום ששמענו את "קול ה' בכח", בכח של חודש אייר.

יומה של ירושלים. ידענו את יום ירושלים, ידענו אלפים שנה את יום ירושלים, אבל היה לזה גוון אחר. אז דיברנו על: "זכור ה' לבני אדום את יום ירושלים..." (תהלים קלז, ז). גם אז היה יום ירושלים, אבל היה זה יום של קושי, יום של בעיות, של ניסיונות. "את יום ירושלים לבני אדום האומרים ערו ערו עד היסוד בה..." , שכאב להם שיש עוד איזשהו זכר, שיש עוד איזה יסוד של ירושלים עיר הקודש, שאינם יכולים למחות את זה, שעם ישראל עדיין פונה אל ירושלים. "האומרים ערו ערו עד היסוד", שלא יזכר שם ישראל לעולם. יום ירושלים ההוא, שהנה זה נגנז ועבר מן העולם, באותו זמן של יום ירושלים של כ"ח אייר, שאת הימים הללו, ימי הרוממות הללו אנחנו מעלים כיום.

התפנינו לרגע קט, התפנינו ליום אחד, לשכוח מהמצב שאופף אותנו, לשכוח – להשכיח מלבנו את האכזבה שאוכלת בנו. את הסכנות המרחפות עלינו, גם על ירושלים, גם על כלל ישראל. "ירושלים הרים סביב לה וה' סביב לעמו מעתה ועד עולם". אנחנו אכולים אכזבה מאלה שהיו צריכים להפגין את העוז והאמונה כי "הנצח זו ירושלים". כי זהו נצח, כי אין מושג של נצחון אלא אם כן הוא קשור עם המושג של נצח. וכשאנחנו התפנינו לרגע זה, אין זה אלא בשביל לחזק את עצמנו באותה מערכה קשה וכבדה שעם ישראל צריך לנהל נגד קטני אמונה בישראל עצמם.

לא על זה נשלחו שרי ממשלות ישראל! לא על זה ייפו את כוחם! אנחנו צריכים לדעת ולהביע ולהשכיל שהשליחות שלהם, השליחות הקדושה שלהם, צריכה להישמר מתוך אמונה, מתוך אמונה בנצח ישראל, מתוך אמונה באלוקי ישראל, מתוך אמונה גם בעם ישראל, שיש בו הכוח, שניתן לו הכוח, שקיים וקיימת בו האמונה הנצחית הזאת בנצח ישראל, ובנצח כלל ישראל, ובנצח עם ישראל, ובנצח קדושת הארץ הזאת, אשר כל אלה אשר מנסים לזרוע את הייאוש לא יצליחו בדבר הזה.

"זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו" (תהלים קיח, כד). עם כל אותו הצער, ועם כל אותו הכאב, ועם כל אותם הדאגות – "זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו". יש מאמר חז"ל, המאמר הזה אולי יקבל את הביאור דוקא בתקופה זאת, בימים אלה. לא הייתי יודע, לא הבנתי את פירושו של המאמר הזה, עד שלא נתקלנו בימים אלה. "זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו" – שואלים חז"ל ואומרים (שהש"ר א, ג): איני יודע במה אני שמח – האם אני שמח ביום? "נגילה ונשמחה בו", נשמח ביום? או נגילה ונשמחה בו – בקב"ה? איני יודע במה אני שמח. ולא הבנתי את השאלה, לא היתה מובנת הבעיה, האם כשאנחנו אמרנו "נשמח ביום" הרי אמרנו יחד עם זה – "זה היום עשה ה'", אם אנחנו שמחים ביום, אנחנו בעצם שמחים בקב"ה שנתן את היום הזה? ואם כן מה ההבדל בעצם? אם אנחנו נבין שהיום אנחנו שמחים אינני יודע אם זה משמחה ביום או משמחה בקב"ה, הרי למעשה הכל אחד. מה הבעיה ומה השוני?

והתשובה שהמדרש אומר על זה, אומר כך: כיון שכתוב: "הביאני המלך חדריו, נגילה ונשמחה בך" (שה"ש א, ד), הוי אומר שהשמחה היא בקב"ה. "הביאני המלך חדריו", יש חדרים של הקב"ה, ובחדרים האלה נובעת ההכרה, שהשמחה היא של הקב"ה. כי אכן היום בימים האלה, אנחנו מבינים יפה מאד את השאלה. אם ביום, אם השמחה היא ביום, אז נשאלת השאלה: אולי, לשמחה מה זו עושה? אולי צריך להוריד את הדגל? ואני כשלעצמי תליתי סרט שחור על הדגל. לא הורדתי את הדגל כי זהו דגל המדינה, אבל אנחנו צריכים לדעת כי יש כאן איזה סימני אבל, יש כאן איזה סימני ייאוש. ובכן, אם מצד היום, אז באותו יום שהשמחה היתה גדולה, באותו זמן שהגענו לכך שאכן החומות נשברו, שאכן ה' צריך להראות מעתה ועד עולם, כי אז באמת היתה השמחה מלאה.

אבל אם אנחנו רואים שמשפילים את הדגל, שמבזים את עם ישראל, ששלוחי עם ישראל משפילים את עצמם בפני המון רוצחים, שמשחררים אותם, שפותחים לפניהם את כל השערים, שפותחים לפניהם את כל הנשק, שהם יוכלו לעמוד נגדנו, שהם יוכלו, ורוצים, להשמיד אותנו חס וחלילה. לא יקום ולא יהיה הדבר הזה! אבל האם היום הזה הוא מקום של שמחה, אולי המקום הזה הוא מקום של צער, מקום לדין וחשבון, מה השמחה הזאת? "הביאני המלך חדריו" (שה"ש א, ד). "המלך חדריו", מה הם החדרים של הקב"ה? אומרת הגמרא (חגיגה ה, ב): כתיב "עוז וחדוה במקומו" – הקב"ה יש לו שמחה. אבל "במסתרים תבכה נפשי מפני גיוה". "במסתרים" – מקום יש לקב"ה ומסתרים שמו ושם הוא בוכה. "במסתרים תבכה נפשי מפני גיוה". מאי "מפני גיוה"? – מפני גאותם של ישראל שנטלה מהם ונתנה לאומות העולם הקב"ה בוכה. הקב"ה אינו מראה כלפי חוץ, כי "עוז וחדוה במקומו". כלפי חוץ יש כאן עוז וחדוה. הקב"ה – עולמו נוהג כמנהגו. המדינות נוהגות כמנהגן.

אבל במסתרים... באותו מעמד מביש שאנחנו שמענו וראינו בשבוע שעבר כיצד ראש ממשלה השפיל עצמו. כיצד ביזה את עצמו ואת כנסת ישראל, ואת עם ישראל...

"אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני" (תהלים קלז, ה). אם מישהו נותן את היד וחותר על דבר שכזה של שכחת ירושלים, כי ירושלים איננה רק העיר, ירושלים זה מושג, זה מושג גדול ביותר, זה עם ישראל, כי עם ישראל הוא נצח, וירושלים היא הנצח. שני הדברים האלה כרוכים יחד. אם מישהו איננו זוכר ונותן את ימינו, מה שהייתה השבועה "אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני", האם לא זכר את השבועה הזאת? האם לא ידע מהשבועה הזאת? האם לא הינו כולנו עדים מהביזיון הגדול שהיה.

"מקום יש לקב"ה ומסתרים שמו ושם הוא בוכה". הקב"ה כביכול בוכה על גאותם של ישראל. "מפני גיוה" – מפני גאוותם של ישראל שניטלה מהם וניתנה לאומות העולם. הגוי

הזה, המרצח הזה, איך שעמד בחוצפה כזאת, בעזות כזאת, ולא נכנע. לא היו צריכים להיכנע לו.

"על גאוותם של ישראל" – שאין לנו הגאווה הזאת, הגאווה שהקב"ה מנהל את עמו ישראל, הגאווה והביטחון והאמונה שאנחנו נשמרים על ידי שומר ישראל, כשם ש"ירושלים הרים סביב לה", "כך ה' סביב לעמו". שיש שמירה נצחית, שיש אמונה, יש קול אלוהי שהוא מפריח, הוא מעודד, הוא עוזר אותנו כלל ישראל לדעת "שלא ינום ולא ישן שומר ישראל", שיש לנו היסוד הזה של "יבחר לנו את נחלתנו את גאון יעקב אשר אהב סלה". גאון יעקב, הגאון הישראלי, שיבחר לנו את נחלתנו, שהקב"ה בחר בנחלה הזאת, מי הוא שיהיה לבטל את הדברים האלה.

"ירושלים הבנויה כעיר שחבורה לה יחדיו" (תהלים קכב, ג). ירושלים הבנויה אשר היתה חצויה והתחילה להתפתח, והתחילה להתגשר האחד עם השני. כפי שראינו, כפי שזכינו בזמן הזה. אבל אנחנו צריכים לזכור יפה מאד ש"ירושלים הבנויה כעיר שחבורה לה יחדיו", זה לא רק ירושלים במובן הגשמי, אלא ירושלים גם כנגד ירושלים של מעלה. אם יודעים את זה ומאמינים בזה, וממשיכים בזה, ואם מגשימים את העניין הזה של הרעיון של האמונה הנצחית הזאת, אז ירושלים נשאר נצחית, ירושלים כזאת שאיננה יכולה להחלק.

אבל אם מאבדים את האמונה הזאת, אם אינם יודעים שירושלים של מטה בנויה כנגד ירושלים של מעלה, אם אינם יודעים שמדינת ישראל צריכה להיות מדינת התורה, אם אינם מבינים שבמדינת ישראל צריכה להיות אמונה בבורא עולם, אם אינם יודעים את המטרה העיקרית של הקב"ה שמנחיל לעמו את הארץ הזאת, בשביל להראות את הדוגמא בעולם כולו, בשביל להשריש את האמונה כי יש בורא עולם, כי יש מנהיג לבירה, כי אין העולם הפקר, כי יש דין ויש דיין, התפקיד של כנסת ישראל, התפקיד של אמונת ישראל. אם הדבר הזה נשכח, כי אז "במסתרים תבכה נפשי מפני גיווה" – גאוותן של ישראל, שניטלה מהם וניתנה לאומות העולם.

וביום זה, יומה של ירושלים, ביום שאנחנו עמדנו על הניצחון הגדול והגענו להישגים הגדולים של ירושלים משוחררת, של ארץ יש"ע משוחררת, של עם ישראל בגבולותיו, כפי שקבעה התורה בפרשת "מסעי". זכינו לאותו זמן. אנחנו באמונה ובתקוה ובהסתערות של אמונה, ובעיקשות של אמונה, נחזק את עצמנו, ותדע הממשלה את אשר עליה לעשות, ותדע את החובה אשר עליה לעשות. לא למעול בתפקיד הגדול והקדוש הזה שיש לנו, שהנחיל לנו הקב"ה על ידי "קול ה' בכח". נתעורר ונתחזק, נשנן באמונה בקול רם, ש"ה" עמנו, "יבחר לנו את נחלתנו, את גאון יעקב אשר אהב סלה".

הקב"ה יחזק אותנו, יאמץ את כוחנו, ויאמץ לבבנו, ובאותה הבחינה הזאת יעורר בנו את האמונה הזאת, ומכח הזה נעשה חיל. והקב"ה ישמור על עמו ישראל, ויחזיר לנו את הגאווה

האמתית הנכונה. "חזק ונתחזק בעד עמנו ובעד ערי אלוקינו" (שמו"ב י, יב). בחיזוק ממש, באמונה של אמת בנצח ישראל, בנצח ישראל ובמציאות ישראל, ובאמונה לדורי עולם השומר על עמו ישראל, ונחזיק מעמד, ולא יעזבנו ולא יטשנו. להרים קרן ישראל, להרים גאוותן של ישראל, כראוי לנו, כמובטח לנו מדורי דורות. עד יאיר אור חדש על ציון, ונזכה כולנו במהרה לאורו, אמן ואמן.⁵⁸

56

"כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה"

הרב חיים דרוקמן

יו"ר מרכז ישיבות ואולפנות 'בני עקיבא' בישראל וראש ישיבת אור-עציון

"שמחו את ירושלים וגילו בה כל אוהביה, שישו אתה משוש כל המתאבלים עליה" (ישעיה סו, י), כך קורא לנו הנביא. באים רבותינו ומלמדים אותנו: "מכאן אמרו, כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה, ושאינו מתאבל על ירושלים אינו רואה בשמחתה" (תענית ל ע"ב). מבאר הרב זצ"ל, לכאורה דברי רבותינו לא מדויקים, שכן היה צריך לומר 'כל המתאבל על ירושלים, זוכה ורואה בבנינה' א"כ מדוע אמרו חז"ל 'כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה'? הסביר הרב זצ"ל, בניין ירושלים יהיה מציאות, היא תיבנה, אך מי ישמח בבניין, מי יבין את הערך האמתי של הבניין עד כדי שישמח בו? רק מי שמתאבל על החורבן, מי שתופס את הנורא שבחורבן, מי שלבו נקרע מכאב החורבן, רק הוא ידע להעריך את הבניין, רק הוא ישמח בבניין. השמחה בבניין היא תוצאה של האבלות על החורבן. עתה יש לברר מהי המשמעות של חורבן ירושלים. יכול אדם לבוא ולומר: 'מה הבעיה, חרבה פירוש הרוסה! פשוטו כמשמעו'. אך לא כן הדבר, הבית יוסף (או"ח סימן תקסא) דן בשאלה, מה הכוונה חורבן ירושלים (וכן לגבי ערי יהודה)? מביא הב"י שתי אפשרויות להבנת המושג חורבן: האפשרות הראשונה היא כפשוטו, שאין ישוב יהודי כלל, אך אם יש ישוב יהודי, ירושלים נקראת בנויה, למרות שהיא נתונה לשלטון זר. האפשרות השנייה שמביא הב"י היא: שכל אימת שירושלים נתונה לשלטון זר היא בחורבנה, אפילו אם היא בנויה לתפארה, ואפי' אם חיים בה יהודים! מאחר והיא נתונה לשלטון זר, היא נקראת חרבה ועל חורבן זה חייבים לקרוע קריעה. לדינא, מכריע הב"י כמו האפשרות השנייה שחורבן נקרא כאשר הארץ נתונה בידי זר, למרות שמיושבת בידי יהודים. כמו כן שאר הפוסקים הכריעו כך למעשה, כפי שמופיע במשנה ברורה: "אפילו יושבין בהן ישראל, כיון שהישמעאלים מושלים עליהם מקרי בחורבנן" (שם ס"ק ב).

כעת אפשר להבין מה אירע בעת שחרור ירושלים: כשירושלים היתה נתונה בידי שלטונם של הירדנים, היא היתה חרבה, לא מפני שיהודים לא גרו בה, גם לא מפני שבתיה היו הרוסים, וכן לא מפני שהירדנים הרסו את כל בתי הכנסיות, וגם לא מפני שהתנכלו למצבות בהר הזיתים, אלא עצם העובדה שירושלים היתה נתונה לשלטון זר.

גם אם היהודים היו חיים בה, גם אם בתי הכנסיות היו בנויים, גם אם לא היו פוגעים בשום דבר, ירושלים הייתה עדיין חרבה. כאשר גויים שולטים בה, אז 'עיר האלוהים מושפלת עד שאול תחתיה'. כאשר בניה גואלים אותה ושוב שולטים בה, זוהי בניינה ותקומתה. על כך צריך לשמוח בכל לב, שמחו את ירושלים וגילו בה כל אוהביה, שישו אתה מושש כל המתאבלים עליה. אלפיים שנה התאבלנו על ירושלים, בכינו מצער ומכאב על חורבנה, והתפללנו ממעמקי לב לה' שינחם אותנו: 'נחם ה' אלוקינו את אבלי ציון ואת אבלי ירושלים ואת העיר האבלה והחרבה והבזויה והשוממה...' בשנת תשכ"ז זכינו לנחמה על ידי מנחם ציון ובונה ירושלים. באותה תפילת מנחה היסטורית בכ"ח באייר תשכ"ז, מתוך לב מלא שמחה והודיה לה', נאמרה תפילת נחם חדשה, שביטאה את עוצמת המאורע. כך נאמר אז: נחם ה' אלוקינו את אבלי ציון ואת אבלי ירושלים, את העיר השמחה שאינה עוד בזויה, שאינה עוד שוממה, אלא היא מכובדת, בניה באו לגאלה, גרשו את הלגינות וירשו אותה לעמך ישראל. על כן ציון בקול שמחה מתפללת וירושלים תתן קול תודה וזמרה.

הדברים האלה אמורים לא רק ביחס לירושלים, אלא גם ביחס לארץ ישראל כולה, שירושלים היא פסגתה של ארץ ישראל. על דברי המשנה בכלים (פרק א, משנה ו), שירושלים מקודשת מכל ארץ ישראל, מעיר מורי ורבי ז"ל שאין הכוונה רק מקודשת יותר מכל ארץ ישראל, לא רק מ' היתרון, אלא ירושלים מקודשת מכל ארץ ישראל – מ' היחס, ירושלים מקודשת מתוך כל ארץ ישראל. הקדושה של כל ארץ ישראל מתגלה בשיאה בירושלים. זוהי ייחודה של ירושלים – פסגתה של ארץ ישראל. רבותינו אומרים: "בוא וראה, ירושלים כל ארץ ישראל מקופלת תחתיה" (זוהר ח"א חיי שרה קכח ע"ב), הכוונה שהיא כוללת את כל ארץ ישראל. לא במקרה שאר חלקי ארץ ישראל חזרו לידינו יחד עם ירושלים. מן הראוי להזכיר, יהודה, שומרון, עזה ורמת הגולן, כל אלה חזרו לידינו בעקבות ירושלים, מתוך ירושלים. אלה הם חלקי ארץ חיינו שחזרו לידינו, ששחררו מידי זרות ועל ידי כך נגאלו מחורבנם וזכו לתקומתם. כאשר הגויים שלטו עליהם הם היו חרבים. לא מפני שיהודים לא היו שמה, אלא אפילו אם יהודים היו יושבים בישובים פורחים, מאחר והם היו תחת שלטון זרים הם היו בחורבנם. אך כאשר שוחררו ושבנו בנים לגבולם וחזרו חבלי ארץ אלו לידינו, זאת היתה גאולתם ותקומתם.

יש להדגיש, כי שחרור ירושלים היה מתנת שמים, אנו לא תיכננו כלל לשחרר את ירושלים במלחמה, אלא להיפך, באותו יום שני בבוקר, יום פרוץ מלחמת ששת הימים, העביר לוי

אשכול המנוח מסר לחוסיין: 'אין לנו איתך כלום, שב בשקט, ולא ניגע בך'. אך חוסיין לא ישב בשקט, 'ויכבד ה' את לב חוסיין', הקב"ה תכנן אחרת, הוא רצה להחזיר לנו את ארצנו ואת פסגתה של ארצנו – ירושלים. מי שמתבונן בזה רואה את יד ה' הגלויה שהחזירה לנו את ארץ ישראל כשבראשה ירושלים.

אי אפשר שלא להזכיר את כפיות הטובה מצדנו, את העובדה שאנחנו במו ידינו מוכנים לוותר על חלקים מארצנו ולמסרם לידי גויים – להחריב במו ידינו את אותם המקומות. העובדה שאנחנו מוכנים לוותר על מה שהקב"ה נתן לנו זו כפיות טובה, קל וחומר שאנחנו מוכנים למסור את אותם המקומות לידי מרצחים. הנביא אומר: "על הר גבוה עלי לך מבשרת ציון, הרימי בכוח קולך מבשרת ירושלים, הרימי אל תיראי, אמרי לערי יהודה הנה אלוקיכם" (ישעיהו מ, ט). הסביר הרב זצ"ל שהנביא מזכיר שתי מבשרות, מבשרת ציון ומבשרת ירושלים. למבשרת ציון אומר הנביא, על הר גבוה עלי לך מבשרת ציון; ולמבשרת ירושלים אומר הנביא, הרימי בכוח קולך מבשרת ירושלים, הרימי אל תיראי, אמרי להרי יהודה הנה אלוקיכם. מבשרת ציון זו ההתעוררות של הצד הלאומי בישראל, ומבשרת ירושלים זו ההתעוררות של צד הקדושה שבישראל. למבשרת ציון, לצד הלאומי אומר הנביא, על הר גבוה עלי לך מבשרת ציון, תתרוממי, את צריכה להתרומם, לא כמו כל עם אחר. ולמבשרת ירושלים אומר הנביא, הרימי בכוח קולך מבשרת ירושלים, הרימי אל תיראי, אמרי לערי יהודה הנה אלוקיכם. השמיעי את קולך, את קול האמת, את הקול של עם ישראל לדורותיו, הנובע מעמקי המעמקים של עם ישראל. הבהירי את המציאות באמתיותה. כאשר ישנם סיבוכים, כאשר מבשרת ציון נחלשת עד כדי הידרדרות, מבשרת ירושלים צריכה לרומם, ולהשמיע את קול האמת הנצחית. אמרי לערי יהודה הנה אלוקיכם.

צריך להשמיע את האמת. את הקול השפוי, את הקול האמתית, את הקול של עם ישראל לדורותיו, שזאת ארץ חיינו שניתנה לנו מידי בורא עולם. רבות מחשבות בלב איש ועצת ה' היא תקום. ישנם דברים חולפים, וישנו נצח. רבות מחשבות בלב איש, כל מיני דברים, כל מיני תכניות, אבל כל אלה הם דברים בני חלוף, אך עצת ה' היא תקום, מציאותנו כאן זה נצח, עם ישראל זה נצח, ארץ ישראל היא נצח, ירושלים היא נצח. כי הוא אמר ויהי, הוא ציווה ויעמוד. כי בחר ה' בציון אוה למושב לו, כי יעקב בחר לו ה' ישראל סגולתו. כל אלה הם נצח. אין שום כוח בעולם שיכול לבטל אותם, יכולים להיות כל מיני ייסורים רגעיים זמניים, כואבים מאוד, אבל כל אלה חולפים ועוברים ועצת ה' היא תקום, יש נצח. ובודאי כי לא ייטוש ה' עמו ונחלתו לא יעזוב. אנחנו חייבים לדעת, לזכור ולהזכיר שבכל המצבים כולם, גם כשהמצב הוא קשה ביותר, גם כשנמצאים במצבים שהם כואבים ומכאיבים, מצבים מסובכים, שאנחנו זועקים ומתחננים ממעמקי לב ה' הושיעה, אנחנו מקדימים ואומרים מתוך אמונה שלמה כי לא ייטוש ה' עמו ונחלתו לא יעזוב.

'מבשרת ירושלים' נדרשת לרומם את העם מהמצב השפל שהוא נתון בו, להעמיק בו את זיקתו לארץ ישראל. 'מבשרת ירושלים' זה אנחנו ושכמותנו, לברר לעם כי שובנו לארץ ישראל להיאחזותנו בה, הוא המפתח האמתי לשלום אמת, לטוב האמתי לכל באי עולם, לאושר האמתי לאנושות כולה. כפי שהנביא אומר: "והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ה', אל בית אלוקי יעקב ויורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים... וכיתתו חרבותם לאתים וחנינותיהם למזמרות, לא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה" (ישעיהו ב, ג-ד). לא רק הסכם של נייר שאיננו שווה אפילו לצור אותנו על פי צלוחית, אלא שלום אמת. לא רק שלא תהיה מלחמה, אלא וכיתתו חרבותם לאתים וחנינותיהם למזמרות. שלום אמת, שלום עולמים. זאת האמת הגדולה שעלינו להזדהות איתה, לחיות אותה ולפעול למענה. ומתוך כך השמחה הגדולה של היום, אף על פי כן ולמרות הכל, "שמחו את ירושלים וגילו בה כל אוהביה, שישו אתה משוב כל המתאבלים עליה".⁵⁹

57

שלמות הארץ ושלמות ירושלים
הרב חיים יעקב גולדוויכט (תרפ"ה-תשנ"ה)
 מייסד וראש ישיבת ההסדר 'כרם ביבנה'

כבוד מורנו הרב ישראלי (שליט"א), נשיא הכולל. והני תרי צנתרי דדהבא, ראשי הכולל שליט"א, הרב כרמל והרב ארנרייך וכל הקהל הקדוש. הקשבתי לנאום של ראש-העיר, היה בעיני פליאה קצת. אנחנו מדברים כל הזמן על ארץ ישראל השלמה; והנה אני רואה שהוא מפקפק על ירושלים השלמה, שאלתי את הרב ארנרייך, אולי אני לא מעודכן באיזה עניין, אבל רה"מ בעצמו כבר הצהיר, שמה שנוגע לירושלים, אין שום ספק. אבל מה, יש לי מה להגיד על זה. כתוב בפרשת ויחי, אחרי שיעקב מברך את השבטים כתוב (בראשית מט, כח): "...וזאת אשר דבר להם אביהם ויברך אותם איש אשר כברכתו בך אותם". שואלים חז"ל, מדוע לא כתוב אשר כברכתו בך אותו, לשון יחיד? אומרים חז"ל מכיוון שהמשיל את שבט יהודה לאריה, ואת שבט נפתלי לאיילה ואת דן לנחש וכן ככה כל השבטים, אע"פ כן, אומרים חז"ל בא לשקול את כולם כאחד (מובא ברש"י שם). אנו לא מדברים פה על גן חיות, אלא שכל תכונה שיש לחיה, היא מתבטאת בכלי היתר וכמכשיר לעבודת הבורא, והכוחות הם שונים וכל אחד מן השבטים יש לו כוח מיוחד. חז"ל פירשו שהם באים כאחד, פירוש הדבר שכל שבט נותן משלו לשבט אחר, ועל כך נאמר: "כולך יפה רעייתי ומום איך בך" (שיר השירים ד, ז). אין שום מום בכל אחד מהשבטים, מפני שכל אחד

ממזג מכל המעלות של כל השבטים כולם, ולכן כתוב: "אשר כברכתו ברך אותם". לקח את הברכה של כל אחד ואחד וברך את כולם ביחד.

אחרי זה יש עוד מדרש^ח, לפי שחלקו של נפתלי בארץ עם מים, וחלקו של אשר בארץ מבורכת בשמן וכן הלאה, וכולם שמחים בחלקם. אז אנחנו גם כן מבינים כשמדברים על חטים ושעורים ושמן וכדומה שזה גם כן לא רק עניין כלכלי, אנו יודעים שהארץ ותנובת הארץ, שכל אחד מהשבטים יש לו חלק בארץ ישראל והוא הייחוד שהחלק הזה מניב. ואשר על כן, בשלמות עם ישראל, בשלמות תורת ישראל, כמו שהמדרש שמה מתאר, נאמר: "כולך יפה רעייתי ומום אין בך".

מה שכתוב ש"ירושלים לא נתחלקה לשבטים" (יומא יב.), מפני ש"אשר כברכתו ברך אותם". הייחוד והשלמות של כל שבטי י"ה ובה עולים לירושלים. ירושלים לא נתחלקה לשבטים, בירושלים יש את כל השבטים, וזהו "כעיר שחוברה לה יחדיו". יש יחדיו. ה'ברך אותם', השלמות של כל אלו זהו 'לא נתחלקה לשבטים', כדי לומר לך, שאם יש חסרון בחלק אחד של ארץ ישראל יש חסרון בירושלים. ירושלים זה ה'יחדיו', שצריכים את כל החלקים של ארץ ישראל.

ה'יחדיו' הזה, יש עוד כמה 'יחדיו' במקרא. 'וילכו שניהם יחדיו' בעקדה (בראשית כב, ו), ובמתן תורה כתוב (שמות יט, ח) "ויענו כל העם יחדיו ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה", וכ'עיר שחוברה לה יחדיו' (תהלים קכב, ג). מה קרה מאז? ה'וילכו שניהם יחדיו' של העקדה, במסירות נפש, כל אחד מוכן לוותר את עצמו לטובת הזולת. ה'יחדיו' – השקפה שמתחזקת מכוחות שונים וכל אחד מודה בחלק של השני. ומן ה'יחדיו' הזה אנו באים ל'יחדיו' של קבלת התורה, קבלת התורה אין צורך לומר, זה רק מצד השלמות, כל אחד היה כנגד כולם. ומזה בא ה'יחדיו' של 'עיר שחוברה לה יחדיו', השלמות של המקום, השלמות של התורה, זאת אומרת, השבטים, כפי שאמרנו מקודם, זה הא בהא תליא, מזה זכו לירושלים כ'עיר

צח. ספרי פרשת ברכה פסקא יד – "ולדן אמר" למה נאמר, לפי שנא' ומקצה אחיו לקח, וזה אחד מהם. "דן גור אריה", מלמד שסמוך לספר וכל מי שסמוך לספר נמשל לאריות. "זינק מן הבשן", מה זינק זה יוצא ממקום אחד ונחלק לשני מקומות כך שבטו של דן נוטל לו חלק בשני מקומות וכן הוא אומר (יהושע יט) "ויצא גבול בני דן מהם ויעלו בני דן וילחמו".

"נפתלי שבע רצון", מלמד שהיה נפתלי שמח בחלקו בימים ובדגים וכפניות: "ומלא ברכת ה'", זו בקעת גינוסר. רבי אומר זה בי"ד של טבריא ועליו הוא אומר רצון יראיו יעשה: "ים". זה ים של סופני: "ודרום". זה ימה של טבריא: "ירשה", מלמד שנתנו לו חלקו בדרום מלא חבל:

"ולאשר אמר... יהי רצוי אחיו". שהיה מתרצה לאחיו בשמן אנפיקון ובקיפלאו' והן מרצים לו בתבואה... ד"א "יהי רצוי אחיו" אין בכל הארצות שמשמטת שביעית כארצו של אשר: "וטובל בשמן רגלו" שארצו של אשר מושכת שמן כמעין (מנחות פה).

שחוברת לה יחדיו' ובזכות זה אנחנו נזכה למה שכתוב: 'ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדו כי פי השם דיבר' צ"ט.⁶⁰

58

'ששון ויגון יחדיו'
הרב יצחק קוליץ (תרפ"ב-תשס"ג)
רבה של ירושלים

ברשות כבוד הגאון, נשיא הכולל, כבוד הרבנים הגדולים, ראשי הכולל, כבוד ידידי, הגאון הרב גולדוויכט, כבוד כל הרבנים הגדולים, כבוד חברי הכולל, קהל נכבד, מורי ורבותי. עונג רב הוא לבוא למקום הזה להשתתף בשמחה מפוארת זו לכבודה של עיר קודשנו ותפארתנו, ירושלים. אנחנו מוצאים משהו מיוחד בירושלים שלא נאמר במקום אחר: "ולציון יאמר איש ואיש יולד בה" (תהלים פז, ה). ידועים דברי חז"ל (כתובות עה ע"א): "אחד הנולד בה ואחד המצפה לראותה". השוו את יליד ירושלים והמצפה לראותה ועשו את שניהם כאחד, איך זה יכול להיות כדבר הזה שהמצפה לראותה נהפך כאילו מ'שנולד בה'? אבל מורי ורבותי, יש לירושלים משהו מיוחד במינו, חז"ל אומרים ירושלים היא אמם של ישראל, ירושלים היא בבחינת אמא לעם ישראל. אמא, זה אחרת. מי שמצפה לראותה, מי שמתגעגע אליה, הוא מרגיש את האמהות של ירושלים, ולכן אע"פ שלא נולד בה, אבל הוא מרגיש את ההרגשה הזאת, שמצפה לראותה, תגעגע אליה, הרי הוא חש שירושלים זאת לא סתם עיר, אלא ירושלים זאת אמא, ואם מרגישים אותה כאמא, אין כבר הבדל אם הוא נמצא רחוק או קרוב, גם אם הוא נמצא במרחקים, עדיין, בן תמיד נשאר בן. ביום זה, אגיד את האמת, מאז ששחררה ירושלים ולמחרת חג השבועות שהיה לי העונג לשבת יחד עם נשיא הכולל, הגאון הרב ישראלי, שראינו את הכותל המערבי, תמיד ביום זה, זה כאילו ששון ויגון יחדיו. שמחה ותוגה משמשים יחד ודווקא ביום זה, ודווקא כשזכינו לכותל המערבי.

צ.ט. הערת המלקט (ש.ה): לא הבאנו כאן את סופם של דברי הרב שעסקו בכבוד אכסניה, כולל "ארץ-חמדה" ירושלים.

ק. "שלח תשלח את האם" (דברים כב, ז) - זו ירושלים שנקראת אמם של ישראל (מדרש). "ובהאי שעתא עתידה ציון, דהיא אמן דישראל, למילד ית בנאה, וירושלים לקבלא ית בני גלותא (תרגום שה"ש ח, ה, עה"פ "שמה חבלתך אמך")."

הפסוק בספר עזרא אומר, שבזמן שבנו את הבית השני וכולם שמחו, אבל "ואין העם מכירים קול תרועת השמחה, לקול בכי העם" (עזרא ג, יג). אלו שראו את הבית הראשון, פירושו של דבר, גם כשהיה בית מקדש, אמנם בית המקדש השני היה רחוק מאשר בית המקדש הראשון, אבל סוף סוף היה בית המקדש, למרות חמשת הדברים שחסרו, אבל בית המקדש היה, ואנחנו עדיין מייחלים, ו'אשרי עין ראתה כל אלה' אנחנו אומרים גם על הבית השני, לא רק על הבית הראשון. אבל מתי זוכה העם לבכי, לא סתם ביום רגיל, אלא באותו יום שחינכו את הבית השני, וראו את הבית, אז השמחים שמחו, אבל אלו הבוכים אז, מכיוון שראו את ההבדל.

אנו בעוונותינו, לא זכינו לראות, לא את הבית הראשון, לא את הבית השני. אנחנו, כשראינו בתקופה ההיא לפני מלחמת תש"ח, לפני מלחמת העצמאות, כשבאנו כאן לארץ, ליד הכותל הקטן ושמחנו והתאבלנו בראותנו את הכותל המערבי, אחרי זה, מיום "ט אייר תש"ח, עד כ"ח אייר תשכ"ז, שאי אפשר היה לבוא לכותל המערבי כשבאנו וראינו את הכותל הגדול הזה, שמחנו כמובן מאוד, מי לא בא, אני זוכר שעלינו על כל מיני דרכים עקלקלות ו'בהם עיור ופיסח וחיגר', כולם באו אל הכותל המערבי לשפוך שיח לפני שוכן מרומים ליד שריד בית מקדשנו, אבל דווקא כשרואים את שריד בית מקדשנו, מתמלא הלב תוגה שזה רק כותל אחד משריד בית מקדשנו, מרגישים יותר כשרואים איך שיקוץ שומם על הר הבית, כשרואים את הכול, ואנחנו כל כך קרובים, כל כך מייחלים וכל כך מצפים, אבל עדיין אנחנו ליד שריד בית מקדשנו.

ביום שרואים את הכותל, ביום ששחררו את ירושלים, אז התעורר יותר הרגש הזה ולכן, מעולם לא ראינו בית בתפארתו, אבל נתקיים בנו 'אשרי עין ראתה כל אלה', הגעגועים והכיסופים ליום בו יבנה הבית ולא רק הכותל האחד אלא ארבעת קירותיו, העזרה וההיכל, מתעלים בתפילות של יום הכיפורים שמרעידות את הלב, של 'הכהנים והעם העומדים בעזרה', כל הדברים הללו מתעוררים כשרואים את בית מקדשנו, ורואים את שריד בית מקדשנו, אבל הבית עדיין בחורבנו.

ולכן, היום הזה, תמיד הוא יום של רגשות מעורבים ביותר, השמחה והתוגה, שיש ביטוי מחז"ל ששון ויגון נדבקו. אנחנו מייחלים ומצפים שתהיה כבר השמחה האמתית, שמחה ולא תוגה, כמו שחז"ל אומרים שכל השירות בלשון נקבה, מכיוון שיש עדיין צער, אבל השירה של לעתיד לבוא, שיר בלשון זכר, "ונודה לך שיר חדש, על גאולתנו ועל פדות נפשנו", ונזכה לחיות בארץ חמדה טובה ורחבה שהנחלת לאבותינו ונזכה לראות במהרה את גאולתנו ואת פדות נפשנו, אמן ואמן.⁶¹

59

קדושת ירושלים

הרב אהרון ליכטנשטיין (תרצ"ג-תשע"ה)

ראש ישיבת הרעציון

בכמה מקומות בש"ס דנה הגמרא בשאלה, האם "קדושה ראשונה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבוא". שאלה זו עולה הן לגבי קדושת הארץ והן לגבי קדושת ירושלים והמקדש. הארץ התקדשה בפעם הראשונה בימי יהושע, וירושלים והמקדש התקדשו בימי דוד ושלמה, ולגבי שתי הקדושות הללו העלתה הגמרא את השאלה, האם הן תקפות לעתיד לבוא, או שהן בטלו עם חורבן המקדש וגלות בבל. תורף השאלה הוא, האם קדושות אלו תלויות בנסיבות חיצוניות כלשהן, כמו ישיבת עם ישראל בארצו, או שאינן תלויות בדבר, ולאחר שחלה הקדושה פעם אחת, שוב אינה בטלה לעולם. הגמרא מעלה שאלה דומה לגבי הקדושה השנייה, שחלה בימי עזרא.

להלכה מחלק הרמב"ם בין הקדושות: לגבי קדושת הארץ הוא פוסק שהקדושה הראשונה בטלה, ורק הקדושה השנייה שהחיל עזרא תקפה לעתיד לבוא, ואילו לגבי קדושת ירושלים והמקדש פוסק הרמב"ם, שהקדושה הראשונה תקפה לעתיד לבוא. משמעות הדבר היא, שניתן כיום, מבחינה עקרונית, לאכול קודשי קודשים במקום המקדש ומעשר שני בירושלים, ומצד שני הנכנס למקום המקדש בטומאה חייב כרת. הרמב"ם (בית הבחירה ו, טז) מנמק את החילוק בין הקדושות בכך, שקדושת ירושלים והמקדש תלויה בשכינה, והשכינה אינה בטלה לעולם, ואילו קדושת הארץ תלויה בכיבוש הארץ, ולכן היא בטלה כאשר הארץ נלקחה מאתנו.

ניתן להאריך בהבנת שיטתו של הרמב"ם, אולם אנו נתרכז כעת דווקא בהבנת שיטתו של הראב"ד, המשיג על דברי הרמב"ם: "סברת עצמו היא זו, ולא ידעתי מאין לו... למ"ד קדושה ראשונה לא קדשה לעתיד לבוא, לא חלק בין מקדש לירושלים לשאר ארץ ישראל, ולא עוד אלא שאני אומר, שאפילו לרבי יוסי, דאמר קדושה שנייה קדשה לעתיד לבוא, לא אמר אלא לשאר ארץ ישראל, אבל לירושלים ולמקדש לא אמר, לפי שהיה יודע עזרא שהמקדש וירושלים עתידים להשתנות ולהתקדש קידוש אחר עולמי בכבוד ה' לעולם, כך נגלה לי מסוד ה' ליראיו, לפיכך הנכנס עתה שם אין בו כרת" (בית הבחירה ו, יד).

בתחילת דבריו כותב הראב"ד, שאין לקבל את החילוק בין קדושת הארץ לקדושת המקדש: אם הקדושה הראשונה של הארץ בטלה, יש לומר כך גם לגבי הקדושה הראשונה של המקדש. ניתן להבין טענה זו בשני אופנים:

1. קדושת הארץ נחותה יותר מקדושת ירושלים והמקדש, ואם קדושת הארץ הנחותה לא החזיקה מעמד עם החורבן והגלות, כ"ש שקדושת ירושלים והמקדש הנשגבה בטלה באותה שעה.

2. קדושת ירושלים והמקדש תלויה בקדושת הארץ, כך שלא ייתכן שקדושת הארץ בטלה וקדושת ירושלים והמקדש עדיין קיימת. לפי הרמב"ם זה היה המצב בין חורבן הבית הראשון לבניית הבית השני, ואילו הראב"ד סבור שמצב כזה אינו אפשרי.

לקדושתה של ירושלים שני פנים. מחד, קדושה זו קשורה לייחודה של ירושלים ביחס לערים אחרות בארץ: רק בירושלים ניתן לבנות את בית המקדש, ורק בה ניתן לאכול קדשים קלים ומעשר שני. מאידך, ייתכן שלא התקדשה ירושלים אלא על שום היותה חלק מארץ ישראל. ירושלים נבדלת משאר הארץ, אולם יונקת את קדושתה ממנה. היא נחשבת "חצרות ה'", אולם אינה מקום נשגב ונפרד מן הסובב אותו. קדושתה המיוחדת היא קומה שנייה על גבי קדושתה הבסיסית של הארץ שבו היא שוכנת.

כך ניתן להבין את טענתו של הראב"ד: אם קדושת הארץ בטלה עם הגלות, לא ייתכן שקדושת ירושלים נשארה בתוקפה. כאשר ארץ ישראל הופכת להיות ארץ ככל הארצות, גם ירושלים מאבדת את מעמדה המיוחד.

הרמב"ם כאמור חולק על הראב"ד, וסובר שקדושת ירושלים המשיכה להתקיים גם בזמן שקדושת הארץ בטלה. ייתכן שלדעתו אין שום קשר בין הקדושות, ואין קדושת ירושלים תלויה במעמדה של ארץ ישראל כלל.

ברם, ר' חיים סולובייצ'יק ובנו ר' משה, ביארו את שיטת הרמב"ם באופן אחר. לדבריהם יש לקדושת הארץ שני פנים. פן אחד הוא הקדושה בקרקע, החיונית לחיוב במצוות התלויות בארץ, ופן שני הוא קדושת המקום: היותה של הארץ מקום השראת השכינה. הפן הראשון בטל עם הגלות, וקיומו אינו נחוץ לקדושתם של ירושלים והמקדש, אולם הפן השני המשיך להתקיים כל הזמן, שהרי שכינה אינה בטלה. קדושת ירושלים והמקדש מבוססת על קיומו של הפן השני, והיות שפן זה לא בטל מעולם, גם קדושת ירושלים נשארה בתוקפה. לפי זה מסכים גם הרמב"ם, שקדושת ירושלים אחוזה בקדושת הארץ, ותלויה בהגדרת הארץ כולה כמקום השראת השכינה.

מסיום דבריו של הראב"ד עולה נימה שונה. הראב"ד כותב, שיש מקום לחלק בין הקדושות באופן הפוך: קדושת הארץ קיימת בזמן הזה, ואילו קדושת ירושלים והמקדש בטלה, כך שמי שנכנס למקום המקדש כיום אינו חייב כרת. הראב"ד מנמק זאת בכך, שירושלים והמקדש עתידים להתקדש שוב בעתיד ע"י כבוד ה' שיתגלה בהם, ולכן הקפיד עזרא להחיל עליהם קדושה זמנית בלבד. לטענתו, כך נגלה לו "מסוד ה' ליראיו".

ירושלים של מטה תלויה אפוא בירושלים של מעלה, ואין הקדושה יכולה לשרות בה עד שיתגלה כבוד ה' בעולם. בזמן שבית המקדש עמד על מכונו נקבעו עובדות בשטח והשכינה שרתה במקדש, אולם מאז שנחרב הבית אין הקדושה יכולה להישאר בירושלים ובמקדש, עד בוא הגאולה.

בדברי הראב"ד ישנה א"כ שניות מסוימת בעניין ירושלים: מחד הוא רואה אותה כחלק אינטגרלי מארץ ישראל, וסבור שהיא יונקת את קדושתה מן הארץ כולה, ומאידך הוא מבליט את השוני ביניהן: גם כאשר ארץ ישראל התקדשה, נשארה קדושת ירושלים בתור חזון וחלום.

שניות זו חודרת כיום לתודעתנו יותר מאשר בעבר. בימים אלו של תהליך שלום טורחים רבים לחזור ולהדגיש, שירושלים בשום אופן אינה חלק מן המשא ומתן, ולא יהיו שום ויתורים בנוגע אליה. ובכל זאת קיימת תחושה, שישנם חוגים בתוכנו המוכנים להכניס גם את ירושלים לוויכוח.

תחושה זו מדאיגה מכמה בחינות. ראשית, קיים חשש לכרסום במעמדה של ירושלים וניהול משא ומתן ביחס אליה. אולם מעבר לכך, יש כאן סימפטום לבעיה חריפה יותר: השתלטות גוברת והולכת של פרגמטיזם ו'עכשוויזם', והעדפת שיקולים של נוחות על פני ערכים חשובים.

למעשה, התפיסה החילונית אינה מכירה בתופעת הקדושה כלל. לדידה כל הימים שווים, כל החפצים שווים, וכל המקומות שווים, כך שירושלים אינה חשובה יותר מכל מקום אחר. ככל שהכרסום הזה במעמדה של ירושלים ימשיך, כך הוא יהפוך להיות מסימפטום של תופעה לגורם שמגביר בעצמו את התופעה, ויחזק את הזלזול במעמדה של ירושלים ובערכים קדושים בכלל.

כיבוש ירושלים במלחמת ששת הימים הביא לפרצי שמחה ורוממות רוח בכל המגזרים. ירושלים הדליקה ניצוץ גם בלבם של אנשים חילוניים, שלא ידעו להסביר בדיוק מדוע ירושלים חשובה להם. כיום מעמדה של ירושלים הולך ופוחת, וקשה לדעת היכן הסחף הזה ייעצר.

דברים אלו נוגעים גם אלינו. עלינו לשאוף לחיזוק מעמדה של ירושלים משתי הבחינות. מעבר לכך, יש לחזק את הרגישות והתודעה בכל הנוגע לתופעת הקדושה בכלל. תודעה זו באה לידי ביטוי במצבים שונים: כאשר אדם עומד ליד ספר תורה, בשבתות ובימים טובים, או בשעה שאדם עומד בשערי ירושלים. אם ישנה אצלנו ירידה במעמדה של ירושלים, הדבר משפיע על תודעת הקדושה שלנו באופן כללי.

לקדושת ירושלים ישנם כאמור פנים שונים: היא יונקת את מעמדה מארץ ישראל, אך נחשבת קדושה נשגבת בפני עצמה, היא נוגעת להגשמה מצד אחד ולחזון מצד שני, וקשורה הן להווה והן לעתיד. עלינו לעגן בתוכנו את ההיבטים השונים ולהבין את היחס ביניהם.⁶²

60

'שיר חדש לירושלים'

הרב חיים דוד הלוי (תרפ"ד-תשנ"ח)

רבה של ת"א יפו וחבר מועצת הרבנות הראשית לישראל

"מזמור, שירו לה' שיר חדש כי נפלאות עשה... הודיע ה' ישועתו לעיני הגויים גילה צדקתו. זכר חסדו ואמונתו לבית ישראל ראו כל אפסי ארץ את ישועת אלוקינו... הריעו לה'... זמרו לה'... הרים ירננו לפני ה' כי בא לשפוט הארץ ישפוט תבל בצדק ועמים במשרים" (תהלים צח). "ה' מלך ירגזו עמים יושב כרובים תנוט הארץ. ה' בציון גדול ורם הוא על כל העמים" (תהלים צט).

מזמור צח בספר תהלים נקרא בפי רבותינו (עבודה זרה כד:): שיר "יתום", וזאת בהקשר לדרשתם על הפסוק (בשמואל א' ו) "וישרנה הפרות בדרך", והכוונה לאותן פרות שמשכו את העגלה שבה הוחזר ארון האלקים ע"י הפלישתים לגבול ישראל. ודרשו מלת "וישרנה" שאמרו שירה. ומה שירה אמרו, "מזמור יתום, מזמור שירו לה' שיר חדש כי נפלאות עשה". ופירש רש"י, נקרא יתום שלא נזכר שם אומרו. והקשו עליו התוס' שהלא כמה מזמורים יש כיוצא בו שלא נזכר שם אומרו. ולכן פירשו, משום שנוסף על כך שלא נזכר שם אומרו גם לא פורש על מה נאמר, כגון "מזמור לתודה", או "מזמור שיר ליום השבת". והוסיפו, "ואף שיש יושב בסתר עליון, ואשרי האיש שהם כיוצא בו, מכל מקום אין כתוב בהם מזמור". ואחרי בדיקה, דברי התוס' נכונים, שאין בכל ספר תהלים פרק המתחיל ב"מזמור" שאין מצוין בו שם אומרו או האירוע שעליו נאמר. אלא שאין בכל זה עדיין לסבר את האוזן מדוע בגלל זאת ייקרא "יתום".

ונפנה אל דברי רבותינו חכמי האמת שגם הם קראו למזמור זה בשם "שיר יתום" (בזוה"ק פרשת שלח דף קע), ודבריהם שם עמוקים מאד ונשגבים מבינתנו. אלא שהם קראו לו גם בשם "שיר חדש" כפי שנקרא במקורו, והסבירו הטעם לכך (בפרשת חיי שרה קכג) וזו לשונם: ר' יוסי פתח ואמר, מזמור שירו לה' שיר חדש כי נפלאות עשה הושיעה לו ימינו וזרוע קדשו, פסוק זה פרות אמרוהו, כאמור וישרנה הפרות בדרך, וישרנה שאמרו שירה...

שהארון שהיה על גביהם גרם להם לשורר... בכל פרק נאמר מזמור לדוד או לדוד מזמור, ואילו זה לא דוד אמרו אלא רוח הקודש עתיד לשיר שיר זה באותו זמן שיקים הקב"ה את ישראל מעפר, ואז שירו לה' שיר חדש, שכן שירה כזו לא נאמרה מיום שנברא העולם, בזמן שיעשה הקב"ה נקמות בעולם בשביל ישראל תיאמר שירה זאת עכ"ל. מדבריהם למדנו שהפרות שרו מכח ארון האלקים שהיה על גביהן את אותו השיר שעתידיה רוח הקודש לשיר בעתיד בשעת גאולת ישראל, צל אותם מאורעות שיארעו באותם ימים. אלא שעדיין לא מובן מדוע אירע נס כה גדול כשלעצמו שפרות ישירו, וגם שישמיעו שיר נבואי לעתיד רחוק דוקא באותה שעה שהארון מוחזר לגבול ישראל.

♦

ולכן מן הראוי להתבונן אל הסיפור המקראי כדי להסביר תמיהה זאת. בני עלי חפני ופנחס כונו בפי הנביא (שמואל א' ב, יד) "בני בליעל לא ידעו את ה'", בכך שחיללו את קדושת מקום הקודש במשכן שילה. עלי נאשם בפי הנביא בזה שחלק כבוד לבניו יותר מאשר לה' השוכן במקדשו (שם כט), כנראה משום שלא הדיחם מכהונתם כיון שרצה שתימשך שושלת הכהונה הגדולה בזרעו. לראשונה נגלה ה' לשמואל בנבואת זעם נוראה (שם ג, יא) הנה אנכי עושה דבר בישראל אשר כל שומעו תצלינה שתי אזניו, ודרשו רבותינו (בילקוט שמעוני) זה שביית הארון אחרי התבוסה במלחמה. ולכאורה עונש חמור מאד על חטאם של שלשה אנשים, ויהיו רמי מעלה ככל שיהיו. ונראה שאף כי לא נזכר במקרא מאומה, היו גם בעם ישראל חוטאים רבים עובדי עבודה זרה, וכדברי הרד"ק (שם ד, ד), אף כי לא ידעתי מקור לדבריו מניין לו זאת.

ישראל נכשלים בסיבוב ראשון במלחמה עם הפלישתים ומביאים לעזרתם את ארון ה' לשדה המערכה. בתחילה נתקפו הפלישתים חרדה כשנודע להם זאת (ד, ז), אלא שגרמו החטאים והייתה תבוסה קשה במלחמה וארון ה' נפל שבי בידי הפלישתים (פרק ד). ולהלן (ה, ב) נאמר ויקחו פלשתים את ארון האלקים ויביאו אותו בית־דגון ויציגו אותו אצל דגון. ואמר ריש לקיש (בילקוט שמעוני) "אמרו זה נצוח (מנוצח) וזה נוצח, יבוא נצוח ויעבוד לנוצח". הנה כי כן ראו פלשתים בתבוסת ישראל במלחמה, אף כי ארון האלקים היה בתוך מחנה ישראל, כנצחון אלהיהם על אלקי ישראל, כי הלא היו לישראל תבוסות לפני כן במלחמות קודמות, ולא ראו בכך ניצחון לאלהיהם, אלא משום נוכחותו של הארון בשרה המערכה ונפילתו בשבי. וזה כסברת חכמים (בירושלמי שקלים פ"ו ה"א) הסוברים "ארון אחד היה ופעם אחת יצא בימי עלי ונשבה".

באותה שעה נפגמה השפעת מתן-תורה לישראל שנועדה מלכתחילה לחנך את כל באי עולם על ערכי תורת ה' ולכן היה הכרח להכותם מכה רבה כדי שיבינו שהתבוסה היתה עונש לישראל ולא ניצחון לדגון.

אך לא היה די בכך, צריך היה לחולל "נפלאות" כדי להחזיר לאומות-העולם את הכבוד והערצה שרחשו לה' אלקי ישראל לפני אותה תבוסה, ולכן אירע אותו פלא שהפרות שרו "שיר חדש כי נפלאות עשה". באותו מעמד היו סרני פלשתים שליוו את הארון, כאמור באותו מקרא עצמו (ו, ב) "וישרנה הפרות בדרך... וסרני פלשתים הולכים אחריהם עד גבול בית שמש". יתכן שמתחלה הבינו שהכוונה ל"נפלאות" שהכה בעריהם ובמושבותיהם, אך בהמשך שמעו "הודיע ה' ישועתו לעיני הגויים גילה צדקתו... ראו כל אפסי ארץ את ישועת אלקיננו", ואו הבינו שמדובר לעתיד רחוק וכי עוד יוכיח אלקי ישראל לעולם ומלואו ישועתו וצדקתו לבית ישראל.

בזה ניטיב להבין דברי חכמי האמת במקום אחר (זוה"ק אמור צו): וזו לשונם: שירו לה' שיר חדש כי נפלאות עשה, שיר חדש נקרא, ולכן בהביאכם מנחה חדשה לה' בשבועותיכם, מנחה חדשה וכו' עכ"ל. כאן אנו מוצאים קשר מיסטי בין "מנחה חדשה" הקרבה בחג בשבועות, לבין "שיר חדש" של הפרות על גאולתם העתידה של ישראל. ולכאורה אין נראה ביניהם שום קשר הגיוני. ופירש מרן החיד"א ב"ניצוצי אורות" וזו לשונו: ירצה שכאשר הקב"ה משנה סדרו של עולם ומחדש בו נסים וכמו שאמרו כי נפלאות עשה, אז שבחו הוא חדש ממש... וכך היה ביום מתן תורה וכו' עכ"ל.

הנה כי כן "נפלאות" נעשו בעולם ביום מתן תורה וכמבואר בזוהר שם, וגם רבותינו חכמי הפשט הדגישו את השינויים שחלו בסדרי עולם באתו יום, "צפור לא צייץ עוף לא פרח שור לא געה... אלא העולם שותק ומחריש" (עיין בשמו"ר כט, ט ובמסכת שבת פח). כמו"כ נעשו "נפלאות" כאשר אותן פרות שרו שיר חדש, על אותן "נפלאות" העתידים להיות בימי גאולת ישראל בעתיד.

מעתה יתכן ששיר זה נקרא "יתום" כל זמן שלא הגיעה העת להתגשמות אותם נפלאות עתידיים, וכאשר יגיע עת דודים לגאולת ישראל יגאל שיר זה מיתמותו ויקרא "שיר חדש".

"נפלאות" אלה מה הם

אנו מאמינים שאנו מצויים בתקופה של "ראשית צמיחת גאולתנו". אך היא הולכת ומתמשכת זה כמאה שנה עם עליות, אך גם עם יסורין קשים של חבלי משיח. מעתה, מה

היא הנקודה המרכזית בתוך המהלך הגדול הזה של אותם "נפלאות" שעליהם מבשר אותנו "שיר חדש".

לבטח שם הקורא לב שבפתיחת מאמרנו ציטטנו את מזמור צח שהוא השיר החדש, אך הוספנו שני פסוקים נוספים ממזמור צט, משום שהוא המשך רעיוני ישיר למזמור צח, "ה' מלך ירגזו עמים... ה' בציון גדול ורם הוא על כל העמים", ועל זה דרש ר' חנינא (בילקוט שמעוני) "ה' בציון גדול, כשיחזיר שכינתו לציון אותה שעה גדול הוא".

אמור מעתה, החזרת שכינת ה' לציון היא הפלא הגדול שעליו ראוי לומר "שיר חדש". זאת למדנו כאמור מסמיכות פסוקים אלה למזמור צח שהוא השיר החדש. אלא שיש מזמור נוסף שגם הוא נקרא שיר-חדש ובו מפורשים הדברים בגוף המקראות, והוא מזמור צו: "שירו לה' שיר חדש שירו לה' כל הארץ". על מזמור זה כותב הרד"ק בפירושו לתהלים שם, "וזה המזמור חברו (דוד) כשהעלה הארון מבית עובד אדום עם המזמור הודו לה' קראו בשמו (בדברי הימים א' פרק טז) אלא שיש ביניהם שינוי מעט, וחידש בזה שיר חדש לפי ששנה אותו בזה הספר על קיבוץ גלויות".

נמצינו למדים שגם שיר זה (מזמור צו) נקרא שיר חדש וקשור הוא אל ארון ה' ואל משכן כבודו. ואכן כך מפורש במקראות עצמם, "הוד והדר לפניו עוז ותפארת במקדשו... הבו לה' כבוד שמו שאו מנחה ובואו לחצרותיו". וכך פירש גם רש"י בפירושו שם: "מזמור זה על העתיד וסופו מוכיח כי בא לשפוט את הארץ. בכל מקום שיר חדש על העתיד". הנה כי כן שיר חדש קשור לציון וירושלים ולמקדש ה' וחצרותיו.

"נפלאות" שחרור ירושלים משלטון זר

ולכן נראה שאותה תקופה חדשה שבה יתחילו להתגשם אותם "נפלאות" שבשיר חדש זה, נפתחה בכיבוש ירושלים בידי ישראל, כי נצחון גדול זה, אף שגם בבחינתו הצבאית והמדינית גדול הוא מאד, אעפ"כ עיקר גדולתו הוא במשמעותו הרוחנית, כי שלטון ישראל בכל ירושלים ובעיקר בחלקה המזרחי מקום המקדש, אחרי אלפיים שנות שלטון ישראל תופעה גדולה ונשגבה, שמהר מאד הסתגלנו אליה מבלי לדעת להעריך את כל מלוא גדולתה ותפארתה. ולכן, על אף השגיאות שנעשו בעת הכיבוש (ודי למבין) ולמרות מצבו של מקום המקדש כיום, עצם העובדה שהוא בשלטון ישראל ראוי ל"שיר חדש", שכן הוא הפתח והתקווה לאותן "נפלאות" שאנו מצפים לראות במקום הקדוש ביותר בעולם.

כי נוסף על הקשר המיסטי-רעיוני הנ"ל שבין "שיר חדש" לבין "מנחה חדשה" הקרבה במקדש בחג השבועות, נצביע על תופעה כרונולוגית מאלפת בין כ"ח באייר (יום שחרור ירושלים) לבין ו' בסיון (יום חג השבועות).

כי הנה כבר קבעו רבותינו הקדמונים שכל ימי חג הפסח הם סימנים לקביעת המועדים על סדר א"ת ב"ש (היינו האות הראשונה של הא"ב לעומת האות האחרונה). ולכן, באותו יום מן השבוע שחל יום א' של פסח חל תשעה באב. ביום שחל ב' של פסח חל שבועות. ביום ג' של פסח חל ראש השנה. ביום ד' של פסח חל קריאת התורה (שמחת תורה). ביום ה' של פסח חל צום כיפור. ביום ו' של פסח חל פורים שעבר. ואילו ליום ז' של פסח לא נמצא לו גואל, עד אשר הוכרזה עצמאות ישראל ואז בא גם יום זה על תיקונו, וביום שחל ז' של פסח בו יום עצמאות ישראל. אף אנו נוסיף על דרך הרמז הנ"ל, כי ביום שחל בו חג השבועות, חל תמיד יום כ"ח באייר יום שחרור ירושלים (לדוגמא השנה חלים שניהם ביום רביעי בשבת, ובן בכל שנה)

שירה חדשה ושיר חדש

וכבר עמדו רבותינו חכמי האמת על הסיבה שמשה רבנו שר אחרי נס קריעת ים-סוף שירה לה', ואילו לעתיד יושר שיר חדש לה' (ולא שירה), וראה בפרשת בלק דף רא ושם הוסברו הדברים על פי הסוד. ורבותינו חכמי הפשט (במדרש רבה שמות פרשה כג אות יא) הסבירו כי "כל השירות שנאמרו בעולם לשון נקבה, לומר מה הנקבה הזאת מתעברת ויולדת, כך הן הצרות באות עליהם והיו אומרים שירות בלשון נקבות, לכך עמדו בבל ומדי ויון ואדום ושיעבדו את ישראל, אבל לעתיד לבוא אין עוד צרות בו שנאמר (בישעיה סב) כי נשכחו הצרות הראשונות, וכתוב (שם לה) ששון ושמחה ישיגו ונסו יגון ואנחה. באותה שעה אומרים שיר לשון זכר שנאמר שירו לה' שיר חדש".

על פי זה הסבירו התוס' (במסכת פסחים קטז:): שבהגדה של פסח כאשר אומרים "לפיכך אנחנו חייבים להודות... למי שעשה לאבותינו ולנו את כל הנסים האלה" מסיימים "ונאמר לפניו שירה חדשה הללויה", כי אחרי גאולת מצרים היה חרבן וגלות ונולדה עוד גאולה ושירה אחריה, ואילו בקטע שבסיום ההגדה בברכת "ברוך אתה ה'". כן יגיענו למועדים ולרגלים אחרים... שמחים בבנין עירך וששים בעבודתך ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים" מסיימים "ונודה לך שיר חדש על גאולתנו ועל פדות נפשנו", כי אחרי הגאולה העתירה לא יהי עוד חרבן וגלות, ולכן גם שיר אחר לא יהיה, ולכן לשון זכר שאינו יולד.

אנו מאמינים מקוים ומתפללים שגאולתנו זאת, שאת ראשיתה אנו חשים, הגיעה לאחד משיאיה ביום כ"ח באייר בכיבוש ירושלים, ובו נפתח הפתח לאותה גאולת עולם וגאולת עולמים, ליום שבו יושר "שיר חדש", ששיאו "הוד והדר לפניו עוז ותפארת במקדשו... שאו מנחה ובואו לחצרותיו". אלא שראוי להתבונן שכל חבלי משיח קשים אלה העוברים עלינו, ולא ניתן בשום פנים להתעלם מהם, עלולים להימשך ואף להתגבר עד "שנבין" את הקשר

המהותי והרעיוני שבין כ"ח באייר לבין ו' בסיון חג השבועות שבו עמדנו על הר סיני ובאנו בברית לקבלת תורה ומצוות.
 הבה נבין שאנו עם קטן מאד במדינה קטנה מאד, מוקפים במדינות גדולות ובמיליונים רבים שאינם מאירים לנו פנים (לשון המעטה), ולכן נוכל לשים מבטחנו רק באלקינו שאתו באנו בברית סיני, וכאשר נשוב אליו בלב שלם נזכה לימים גדולים שבו יושר "שיר חדש" על גאולתנו ופדות נפשנו.⁶³

61

'ליום ירושלים' - 'יום חפציבה'
הרב יהודה עמיטל (תרפ"ה-תש"ע)
 מייסד וראש ישיבת 'הר'עציון'

"למען ציון לא אחשה ולמען ירושלים לא אשקוט עד יצא כנגה צדקה וישועתה כלפיד יבער... לא יאמר לך עוד עזובה ולא רצך לא יאמר עוד שממה כי לך יקרא חפציבה ולא רצך בעולה כי חפץ ה' בך וארצך תבעל" (ישעיה סב, א-ד).

כ"ח באייר קיבל את השם "יום ירושלים". בתנ"ך מאוזכר כינוי זה בהקשר של חורבן: "זכור ה' לבני אדום את יום ירושלים האומרים ערו עד היסוד בה" (תהלים קלז, ז), אולי היה עדיף לכנותו בשם "יום חפציבה". במציאות ישנו מרחק גדול, בית הבחירה טרם נבנה, ואנו עדיין רחוקים מירושלים הנזכרת בנבואה. ואף על פי כן, לאחר אלפיים שנות שלטון זר חזרה ירושלים לשלטון ישראל, יש בזה משום "חפציבה".

גם אופן שחרורה של ירושלים מוליך לכיוון של "חפציבה". אמירת ההלל היא בזכות נסי המלחמה. הרב אונטרמן, שהיה אז רב ראשי, היסס לומר הלל בברכה ביום העצמאות, אך ביום ירושלים הורה לנהוג כן, ונימק בכך שביום העצמאות יצאנו מעבדות לחירות ואילו ביום ירושלים ניצלנו ממוות לחיים.

בקרב אומות העולם מצאו אז קווים מקבילים בין נבואות התנ"ך למה שהתרחש, כוכבים ממסילותם נלחמו עברנו, יצאנו למלחמה בגלל שארם א-שייח, אך ניצחונותינו בסיני התגמדו לעומת שחרור ירושלים. אנו אומרים הלל על הישועות במלחמת ששת הימים, אך משמעותה של מלחמה זו היא ירושלים.

"והיה כי יבאו עליהם הדברים האלה... והשבת אל לבבך..." (דברים ל, א).

עלינו להתבונן בדרכי ה' ולהפנים את הלקחים. הקב"ה מְתַקְשֵׁר עִם עַם יִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי המאורעות ההיסטוריים הרגילים, ועל אחת כמה וכמה על ידי המאורעות העל-טבעיים. זאת

שפה עם קודים משלה – כמו שבתורה שבכתב יש פרדס, פשט ואף סוד, כך גם במאורעות שהקב"ה עושה עמנו ישנם שני סוגי נסים:

(1) "מה רבו מעשיך ה'" – נסים גלויים כקריעת ים סוף, אין מי שלא יבחין בהם.
 (2) "מאד עמקו מחשבותיך", נסים נסתרים כבמגילת אסתר. רק המסתכל הנבון יראה את התכנון הא-להי מן הפרט הראשון דרך השתלשלות הדברים עד לסיומם.
 אך כל אלו הם בבחינת תורה שבכתב – כולם הגיעו מהקב"ה. קיימת גם תורה שבעל-פה שמשמעותה יצירה משותפת של כנסת ישראל והקב"ה.

מאז החורבן ועד לתקומת המדינה – קורות עמנו תחת ההשגחה הא-להית, היו בבחינת תורה שבכתב. בחמישים שנות עצמאותנו, הנסים והנפלאות שבאו לעם ישראל בארץ ישראל הינם בבחינת תורה שבעל פה. ההשגחה נותנת את הכלים והעיתוי, ועם ישראל נלחם ומבצע.

עם תקומת המדינה פסקה גישתו של חזקיהו המלך: "אני ישן על מיטתי ואתה עושה" (איכה רבה פתיחתא). מעתה, כל עוד אין אנו זוכים להשראת השכינה ובניין בית המקדש, הנסים והמצוות הם בבחינת תורה שבעל-פה. על עם ישראל מוטלת אחריות כבדה. לאחרונה נודע כי צמרת הצבא חזתה עוד לפני המלחמה בדיוק רב את הניצחון ואת משך המלחמה, ואף היה אומדן של מספר ההרוגים. זכתה כנסת ישראל, ותכנון המטכ"ל היה תכנון א-להי – הקב"ה דאג לעיתוי, למניעת הכישלונות.

כל הדברים הללו נכונים לגבי מצרים וסוריה, אך כיבוש ירושלים היה בבחינת תורה שבכתב. לא היו כל תכנונים מעשיים לכבוש את העיר, מסרי הרגעה הועברו לירדנים, ובכל זאת פתחו הירדנים במערכה. "...לך יקרא חפציבה ולא רצך בעולה כי חפץ ה' בך וארצך תבעל". הגמ' מספרת שירושלים חרבה בגלל קמצא ובר קמצא. האומנם לו לא התבלבל אותו שמש וזימן את קמצא היתה ההיסטוריה נראית אחרת? הגזרה כבר נגזרה אך ההשגחה חשפה תמונה סמלית ששיקפה את הסיבות למצב. ההשגחה חשפה אז מקרה של שנאת חנם. גם בתקופת התקומה הקב"ה חושף תמונה. התמונה המשמעותית היא תמונתם של צנחנים בוכים ליד הכותל. לא אחד, רבים: חילוניים, בני קיבוצים – כאן אירע השינוי, נחשפה כמיהתו של העולם החילוני המנותק ליהדות. יש בכך מסר עמוק מאוד בנוגע לתודעתו הדתית של כל עם ישראל. בנבכי נפשו ובעומק נשמתו קשור הוא אל ה'. מתוך אחדות האומה שוחררה ירושלים.⁶⁴

62

יום העצמאות ויום ירושלים

הרב אברהם צוקרמן (תרע"ו-תשע"ד)

ממייסדי מרכז ישיבות ואולפנות 'בני עקיבא' בישראל

ליום העצמאות - זורע צדקות ומצמיח ישועות

"כמים הפנים לפנים, כן לב האדם לאדם" (משלי כז, יט) כך ביחסים שבין אדם לחברו (עי' יבמות קיז. רש"י ד"ה 'ורבנן כמים'), וכך, איך שאנו רואים את מעשי ה', כך הוא רואה אותנו. הקב"ה זורע צדקות ומתוך כך מצמיח ישועות. לאחר הצהרת בלפור העם לא קם לעלות לארץ ולפתחה, וכפי שהסביר הרמב"ן את מצות ישוב ארץ ישראל "שלא נניחנה ביד זולתנו מן האומות או לשממה" (הוספות לסהמ"צ לרמב"ם, מ"ע ד). באו לכאן במקומנו ערבים מסודן, מטריפולי ועוד, והתיישבו בארץ במקומנו. ממשלת המנדט לא סגרה בפניהם את הדלת, בפנינו כן.

כשאני הגעתי לארץ בשנת תרצ"ו, באתי על רישיון כניסה לשנתיים בלבד, וכמובן שנשארתי, אח"כ היתה מלחמת עולם שניה שגרמה לנו אבדות גדולות ביותר. אינני מדבר על שישה מיליון יהודים, אלא בעיקר על כך שמתוכם היו מיליון וחצי ילדים, זהו עתיד האומה. לא רק את ההווה הם השמידו, הם רצו גם את העתיד. הם נלקחו מאיתנו בתאי הגזים ובדרכים שונות, ועם ישראל, כתפיו נפלו.

והקב"ה שוב עשה לנו נס גדול והכריזו על הקמת מדינת ישראל. קיבלנו את זה ברוב שמחה. אך גם אז לא התפזרנו והתיישבנו לכל אורכה ורוחבה של הארץ. קבלנו בצער ובכאב את מה שנתנו לנו הבריטים, כי זה לא כל מה שמגיע לנו. מי שקרא את דברי הרב צבי יהודה, איך הוא בכה באותו לילה, שהכריזו על המדינה "ואת ארצי חילקו", מפני שאז, שכם וחברון, המקומות ששייכים לנו באופן טבעי לא היו ברשותנו. ואז אמר "מאת ה' היתה זאת, היא נפלאות בעינינו", קם ושמח.

מאז ב"ה, הקב"ה השיב אותנו עוד את גבולנו. והנה קמים כיום בתוכנו אנשים שרוצים לקצץ בארץ. כל כמה שנשמח יותר, כל כמה שנעלז יותר. גם במצב הקשה שאנו נמצאים בו כך תצמח הישועה. כדברי רבי עקיבא: "בכל מדה ומדה שהוא מודד לך, הוי מודה לו במאד מאד (ברכות נד). אנו צריכים לקבל את הייסורים באהבה ובחיבה, והקב"ה ישמע לקולנו, וישאיר הכל בידינו. כי כמים הפנים לפנים, כך לב הקב"ה אלינו. בכל יום בתפילה, נתפלל על כך, והקב"ה בכוחו לעשות הכל בדרך טבעית ולא טבעית, שנישאר במקום הזה. ששמחת יום העצמאות תהיה שלמה.

ויהי רצון שגם בשנה הבאה ביום העצמאות נבוא לכאן, ונשמח בישועות שהקב"ה עושה לנו.⁶⁵

"שמחו את ירושלים"

משמעות כפולה לדברים: לשמח את ירושלים ולשמח בשמחתה. היות והיא עצמה מקור השמחה שלנו. חורבן הארץ – היה חורבן מדיני. חורבנה של ירושלים – חורבן רוחני, וטוב ויפה עשה ר' יוחנן בן זכאי בבקשתו תן לי את יבנה וחכמיה, בזה הוא הציל שהחורבן הרוחני לא יהיה חורבן גמור.

אולי משום כך גאולתה של ירושלים, בנינה הרוחני, ברחמים הוא בא, כדברי הנביא: "שבתי לירושלים ברחמים" וכך גם אנו מבקשים בתפילותינו: "ולירושלים עירך ברחמים תשוב", והזקוק לרחמים – ישועתו משמחת ביותר.

יותר ממה שאנו מסוגלים לשמח את ירושלים – היא מסוגלת לשמח אותנו, בתור "עיר שחברה לה יחדיו", שהופכת את כל ישראל ללב אחד, דבר שזכינו לו במעמד הר סיני לשעה, מכוחה של ירושלים לעשות זאת לדורות.

ואולי גם לזאת הדברים אמורים: באש הצית הקב"ה את ירושלים ובאש הוא עתיד לבנותה. אש תמיד שתלהט בלב כל אחד ואחד מאתנו ותעשה אותנו חטיבה אחת.⁶⁶

63

חובת הדיבור על לב ירושלים, ומניעת שכחת נסי ה'

הרב נחום אליעזר רבינוביץ'

ראש ישיבת 'ברכת משה' ומחבר פירוש 'יד פשוטה' על הרמב"ם

א. קול שופר ברדיו בסיביר:

בשנת ה'תשל"ז, בעת בה שהיתי ברוסיה לצורך ביקור, היה השלטון הקומוניסטי בשיאו, ועמו האיום על העולם כולו. אולם, כנגד חוזקו של השלטון, נתעוררו בלב יהודי ברית המועצות רגשות התשוקה והגעגועים לתרבות אבותם ולארצם.

באותה השנה, עמד נתן שרנסקי וחברים נוספים עמו למשפט, באשמת השותפות במחתרת היהודית שפעלה בברית המועצות. קשה לתאר את קיומה של מחתרת זו, בעת בה כמעט ולא היו יהודים אשר הכירו את יהדותם, מתוך שלא היה אף זכר לחינוך יהודי מעת המהפכה הקומוניסטית. בכל תקופה זו, נערכה פעילות רבה על מנת לעקור מלב היהודים כל זיק יהודי וכל קשר לעברם, וכתוצאה מכך – לא ידעו רוב היהודים כלל מהי היהדות, אף שידעו מדרכונם כי יהודים הם.

באותם התנאים החלה המחותרת היהודית לפעול להכרת היהדות, הדת והשפה העברית. בפגישותיי שם, פגשתי בבלשן יהודי שהיה פעיל במחותרת, אשר אמנם לא הכיר את השפות השמיות, אולם התמחה בשפות הילידים ברחבי סיביר, בה היו שבטים אסקימואים בעלי ניבים לשוניים ייחודיים. אדם זה, יצא למרחקי סיביר, אל מול האיים המצויים באזור הציר הצפוני, ובתשובה לשאלתי מה משכו ללמוד את השפה העברית, סיפר לי כי אמנם לא התעניין מעולם בכך שכתוב היה בדרכונו כי יהודי הוא, ואף לא היה ידוע לו על המתרחש במזרח התיכון ובארץ ישראל, מלבד הידיעות שנמסרו מן השלטונות על המדינה האימפריאליסטית הגדולה (אמריקה) ושלוחתה – המדינה היהודית במזרח התיכון. הימים, ימי שנת ה'תשכ"ז היו, וכיוון שהגיע הבלשן לסיביר – הצליח לקלוט את שידורי הרדיו האמריקאים מאלסקה. בהקשיבו לחדשות המשודרות באנגלית, נתגלו לו דברים רבים אשר לא ידע עליהם כלל, כמתח ששרוי היה במזרח התיכון מצדה של מצרים ומדינות ערב אשר חברו לה, אשר איימו להשמיד את מדינת ישראל, אולם לא פעל הדבר בלבו כלל. באחד הימים, בעת בה היה הרדיו פתוח, אף שלא האזין לו מתוך כוונה לכך – שמע קול שלא שמעו עד עתה, ונחרד מאוד לשמעו אף שלא הבינו כלל. היה זה קול השופר שהושמע על הר הבית, בעת שפרצו הצנחנים לירושלים וכבשו את הר הבית והכותל המערבי. כך, סיפר לי יהודי זה, כי אף כאשר נזכר הוא בדבר לאחר שנים – אין הוא מבין כיצד פעל עליו קול זה של השופר, אולם יודע הוא כי החליט באותו הרגע שעליו לברר את המאורעות הקורים במדינת ישראל ואף ללמוד עברית, עד שנעשה פעיל במחותרת, ופעל ללימודה של השפה. לאחר שנים זכה האיש לצאת מברית המועצות ולעלות לארץ. זהו כוחו של השופר, אשר קולו הדהד בעולם כולו, ורבים הסיפורים אשר ניתן לספר עליו.

ב. פעולתה של רוח ה' הנושבת בנסים:

בעסקנו במהות גאולת העם וגאולת עיר קודשנו, עלינו לבחון את הפסוק המפורסם (ישעיה כז, יג), "והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול, ובאו האבדים בארץ אשור והנדחים בארץ מצרים, והשתחוו לה' בהר הקדש בירושלם", אותו קורא ישעיה באוזני העם. אמנם, נראה כי רק משל הוא זה, ואמנם כן הוא הדבר, אולם יש לדעת כי אף המשל – אמת הוא, ומהדהד קול השופר בלבם של יהודים רבים אשר התעוררו לשומעו. אולם, במקביל לתהליך אשר החל בניצחון המופלא במלחמת ששת הימים ובשחרור ירושלים והר הבית, ובמקביל להכרה שהתפשטה ביהודים רחוקים בכל רחבי העולם – החל אף תהליך הפוך, אשר במרכזו התכחושות פנימית לנסים אשר קרו לעמנו באותה העת. יסודו של תהליך זה נעוץ בתחושה כי אמנם מחייב הנס האדיר את עמנו, אולם מביא הוא לתוצאה הפוכה, בה חפצים לשכחו מאיתנו בכל מחיר.

יודעים הכל כי עד שנת ה'תשכ"ז לא היינו כלל בירושלים, ואף לא בחלקיה הנרחבים של ארצנו, אולם נראה כי מתעורר חפץ לב שלא ניתן יהיה לתאר את הנסים הללו עוד. עלינו לדעת, כי מפורשים הדברים בנבואת ישעיה, וכל הלומד לקרוא את דברי הנבואה באופן הנכון – צריך לאחוז ביד אחת את הוראותיו של הרמב"ם, כי יש להבין כיצד משתמשים הנביאים בשיתוף המילים ובמשלים, אולם להבין כי אף המשל – אמת הוא. כך כותב הנביא ישעיה (מ, א-ו): "נחמו נחמו עמי, יאמר אלהיכם. דברו על לב ירושלים וקראו אליה כי מלאה צבאה, כי נרצה עונה, כי לקחה מיד ה' כפלים בכל חטאתיה. קול קורא במדבר, פנו דרך ה'! ישרו בערבה מסלה לאלהינו! כל גיא ינשא וכל הר וגבעה ישפלו, והיה העקב למישור והרכסים לבקעה. ונגלה כבוד ה', וראו כל בשר יחדו כי פי ה' דבר. קול אמר קרא! ואמר, מה אקרא?"

פותח הנביא ואומר "נחמו נחמו עמי", וכי אין די בכך? מדוע ישנו צורך לדבר על לב ירושלים?

נראה, כי כותב הנביא שיש לדבר על לבה של ירושלים, כיוון שאין היא מוכנה לקבל את הדברים הנאמרים לה. אולם, מדוע שלא תאמין ירושלים בגאולתה, הלא רואה היא את הדרך הנסללת בערבה?

זו הסיבה שאין הנביא מבין מה עליו עוד לקרוא, הלא אין נראה כי יש לומר דבר מעבר לנחמת האלוהים, הבא ומנחם את עמו. אולם, כך מוסיף הנביא וקורא (שם מ, ו-ח):

"כל הבשר – חציר, וכל חסדו – כציץ השדה. יבש חציר נבל ציץ – כי רוח ה' נשבה בו, אכן חציר העם. יבש חציר נבל ציץ, ודבר אלהינו יקום לעולם."

נראה, כי אין אלו דברי נחמה לבדם ואין די בהכרת הנסים, שכן, בכך יחשוב האדם כי מוכן העם לקראת נחמתו ולקראת גאולתו, אולם אין הדבר כן!

אין להסתכל על הנסים לבדם, אלא על השפעתם בעם, אשר אף שיש בו אנשים מופלאים הראויים לנסים – יבש החציר ונבל הציץ, היא תרבותו של העם, מפני שאין הם יכולים לראות שנשבה בם רוח ה'.

במלחמת הקוממיות, הבין העם כי לא דבר רגיל הוא המתחולל לנגד עיניו, אולם לא היה בכך דבר אשר יביא לראיית הפעולה האלוהית במציאות. במלחמת ששת הימים, לעומתה – הורגש בכל לב כי נושבת רוח ה' בעם, ואף שיש הרוצים לשכוח זאת – "דבר א-להינו יקום לעולם". על מנת להבין את המתרחש בארצנו ממלחמת ששת הימים ועד היום – יש לשנן פסוקים אלו היטב.

ג. הזכרת הנס - הבאת בשורת הגאולה

בתקופה זו, אשר תקופת משבר היא, יש לעמוד על יסוד זה של המשבר, ולהכיר כי רוח ה' היא אשר נשבה בנו - הכרה אשר תחזקנו ותחסנו, עד שנזכה לראות ב"דבר א-להינו" אשר "יקום לעולם".

הכרעה זו - בידינו היא, "קול אומר קרא!" כל המבין את קורות עמנו - מחויב הוא לקרוא בקול גדול כי אין אנו מוותרים על רוחו של הקב"ה, ואין אנו מוותרים על כך ש"דבר אלהינו יקום לעולם".

אמנם, אין אנו יודעים את מהלכיו של הבורא, ועל כן אל לנו לדבר במושגי "קץ הפלאות", אולם, יודעים אנו בבירור כי אשר אירע בימי מלחמת ששת הימים - נס גלוי הוא, אשר רוח ה' היא הנושבת בו. על כן, עלינו להחזיק בנס זה, "דברו על לב ירושלים", על מנת לשכנעה כי אף בחלוף השנים, בהן "יבש חציר" - אין לה להתייאש מנבואת הנחמה ומדברי ישעיה (שם מ, ט-יא):

"על הר גִּבְעָה עלי לך מבשרת ציון, הרימי בכח קולך מבשרת ירושלים, הרימי אל תיראי אמרי לערי יהודה הנה אלהיכם. הנה ה' בחזק יבוא וזרעו משלה לו, הנה שכרו אתו ופעלתו לפניו. כרעה עדרו ירעה, בזרעו יקבץ טלאים ובחיקו ישא עלות ינהל".

♦

...אם נהיה כנים עם עצמנו ונסתכל בעיניים פקוחות על הקורות אותנו, נכיר במהפך העצום והבלתי צפוי שאירע במצבנו במשך יובל השנים שחלף. בימי השואה הנוראה היו הרבה שחשבו ובצדק לכאורה, שהגיע ר"ל סוף לעם ישראל, כמה רחוק היה הפתרון הסופי מלהיות סופי ממש?

וראה מה שקרה לנו 'שאי סביב עיניך וראי, כלם נקבצו באו לך' (ישעיהו ס, ד). האם כוחנו ועוצם ידינו עשו לנו את כל החיל הזה?! האם טועים וסומים היו כל המומחים האנגלים ושאר צבאות עולם שחזו נצחון ערבי מוחלט במלחמת השחרור, ומאוחר יותר, האם גם המפקדים שלנו גם אלה שתכננו את האסטרטגיה של מלחמת ששת הימים צפו נצחון גורף כזה? האם בכלל היו אפילו תכניות מגירה לתוצאות שהתרחשו באמת? הלא עד היום משלמים אנו את מחיר המבוכה שאחזה את המנהיגות שלנו אחרי ההישג המזהיר, לא צפו מה שעתיד להיות ואפילו לא חלמו עליו!

האם מכל הדורות ששאפו וערגו וכמהו לציון ואף מסרו נפשם לבוא בשעריה האם מכולם אנחנו הטובים והזכאים ביותר? מי יעז לזקוף לזכותנו את החסד הנפלא ששפע עלינו וברחמים גדולים אקבצך (שם נד, ז) אין זאת אלא מידת הרחמים. ומי שהאמת נר לרגלו

יודע כי לא בצדקתנו עשה לנו ה' את הדבר הגדול הזה, אכן מידת הרחמים היא זו שנגולה עלינו ובה יש לנו להתבונן 'ותמונת ה' יביט'.⁶⁷

64

התורה ושמחת ירושלים הרב שלמה משה עמאר הראשון לציון ורבה של ירושלים

עוצמת השמחה שבשחרור ירושלים

"ירושלים - העיר שחבורה לה יחדיו"^{קא}. הרבה משמעויות לדברים, ובימינו זכינו ראינו עוד חיבור, "העיר שחבורה לה יחדיו" פשוטו כמשמעו. על העיר הזאת אמרו רבותינו ש"ירושלים של מטה מכוונת כנגד ירושלים של מעלה"^{קב}, אליה פקוחות עיני כל העולם, אליה נכספנו כל שנות הגלות, ואנחנו זכינו בחסדי ה' עלינו לראות עין בעין בשוב ה' ציון^{קג}. בפרט אנחנו, ילידי חוץ לארץ, כאשר היינו רואים את ציורי ירושלים בספרים הישנים של אבותינו עם הציורים לא האמנו שנוכל למשש בידיים את אבני הכותל, שיתקיים בנו "כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחוננו"^{קד}. היינו כלאחר ייאוש, אבל זה היה כייאוש שלא מדעת, כי הגלות מעבירה את האדם על דעתו.

מהות הגלות - שבי ניצוצות הקדושה

על הפסוק: "כי יד על כס יה מלחמה לה' בעמלק מדור דור" אמרו חז"ל שנשבע הקב"ה שאין שמו שלם ואין הכסא שלם עד שלא ימחה שמו של עמלק^{קא}. מה פשר הדברים? מדוע קיומו של עמלק אינו מאפשר לשם ה' להיות שלם? נראה שהסבר דברי חז"ל מיוסד על כך, שהקיום של כוחות הטומאה אינו מצד עצמו. "ואתה מחיה את כולם"^{קב}, "יוצר אור ובורא חושך עושה שלום ובורא רע"^{קג}. אולם, בעוד שהאור

קא. תהלים קכב, ג.

קב. ראה מדרש תנחומא לתחילת פרשת פקודי, ומסכת בבא בתרא עה ע"ב.

קג. ישעיהו נב, ח.

קד. תהלים קב, טו.

קה. שמות יז, טז ורש"י שם.

קו. נחמיה ט, ו.

קז. ישעיהו מה, ז.

מתקיים בצורה ישרה מאור ה', הרי שהחושך מתקיים בדרך שלילית, כשאנחנו חוטאים יורדים ניצוצות של קדושה ונשבים ברשות כוחות הטומאה, וכך הם מתקיימים^{קח}. על דרך זו יש מסבירים מדוע בפורים צריכים להתבסס עד כדי ש"לא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי"^{קט}, עד כדי שאומרים "ברוך המן" – כששואבים את אותה הברכה הקיימת בתוכו של המן, כבר לא יהיה המן. אם עמלק קיים אז בודאי יש כוחות של קדושה בתוכו, כוחות אלו לקוחים מכסא ה', ולכן בהכרח שם ה' אינו שלם.

הגאולה – על ידי בניין ירושלים וחיזוק התורה

הכסא יכול להיות שלם רק על ידי ירושלים. "כי בחר ה' בציון איוה למושב לו"^ק, המילה 'איוה' כוללת את האל"ף של 'כסא' ואת אותיות וא"ו וה"א, החסרות בשם ה'. על הפסוק "כבס ביין לבושו ובדם ענבים סותה"^{קי} כותב אור החיים הקדוש שהשלמות העתידה אינה חייבת לבוא על ידי מלחמות, אם זוכים ומלאים בתורה אז הכיבוש והניקיון האחרון שאנחנו צריכים יהיו על ידי יינה של תורה. אור החיים כותב שרק התורה יכולה למנוע שפיכות דמים מישראל, לקרב את הישועה ברחמים גדולים "בשובה ובנחת תושעון"^{קי}. וזאת משום שהתורה משלימה ומתקנת את הכל "תלמוד תורה כנגד כולם". ואם לא זוכים, חס ושלום, אז "מלחמה לה' בעמלק". משלימים במלחמה הזו את מה שלא השלימו על ידי התורה.

מי שראה את ההתרגשות וההתלהבות בזמן שחרור הכותל, ראה מה שמחת ירושלים, לא יכול שלא לחוש את הפסוק "שמחו את ירושלים וגילו בה כל אוהביה"^{קי}. כשאנחנו שמחים בבניין ירושלים, אנחנו צריכים גם להתפלל עליה, שלא תיפול חס ושלום, וזאת על ידי התורה שמקיימת ומחזקת אותנו "והיא שעמדה לאבותינו ולנו". אחרי אלפי שנות גלות בהן ניסו אומות העולם להשמיד ולאבד את עם ישראל בכל כך הרבה דרכים מגוונות, אבל המטרה היתה אחת "אמרו לכו ונכחידם מגוי ולא יזכר שם ישראל עוד"^{קי}, חס ושלום. עד

קח. עיין למשל שם משמואל לפרשת תולדות סוף שנת תרע"ה, ופרי צדיק לפרשת דברים אות ב.
קט. מגילה ז ע"ב, ועיין ליקוטי שפת אמת למגילת אסתר, על הפסוק 'וישם כתר מלכות בראשה וימליכה תחת ושת'

קי. תהלים קלב, יג.

קיב. בראשית מט, יא.

קיג. ישעיהו ל, טו.

קיג. ישעיהו סו, י.

קיד. תהלים פג, ה.

שבא נבוכדנצר ופיזר את עם ישראל 'פזר גדול' שלא היה כדוגמתו בעולם, עד כדי כך שאין פינה ומקום שלא נמצא בה קומץ יהודים, והמטרה היתה פשוטה – כמה זמן אפשר להחזיק מעמד, כשכל כך מפוזרים? על כך כותב ר' יעקב עמדין: "חיי ראשי כשאני מתפלל לקיום האומה למרות תלאותיה ורדיפותיה והגזרות שגזרו עליה, אין שום נס שיכול לעמוד כנגד זה, אפילו קריעת ים סוף". דבריו נכתבו לפני כשלוש מאות שנה, ומה נאמר אנחנו שזוכים לראות פלאות גדולות יותר מאלו שהיו אז. כאשר החיד"א היה בירושלים היא היתה ריקה ושוממה, והוא כותב שהתורה יצאה מארץ ישראל וגלתה לבבל וגלתה לספרד ומספרד לאשכנז, ולבסוף תחזור התורה לארץ ישראל. מי מילל ומי פילל שאכן כך יהיה, אנחנו רואים היום עין בעין שמרכזי התורה נמצאים בארץ, ולא פלא שהמלחמה על קיומה של התורה בזמננו היא הגדולה ביותר, כי היא הדבר הגדול ביותר, המקודש ביותר והנצרך ביותר בעת הזאת.

הודאה לה' על ידי קירוב ישראל לאביהם שבשמים

אנו מודים לחסדי ה' בדרכנו, בקירוב, בהרבה אהבה, עוד נביא את נועם התורה לכל מקום בעולם בעזרת ה'. יכירו וידעו שאין לנו קיום אלא התורה הזו "אין אומתנו אומה אלא בתורתיה"^{קטו}, ורבים אכן שבים לצור מחצבתם יום יום, השבח לאל.

ברכת אמת ויציב כתיאור הגאולה

על הפסוק "וישב יעקב" אומרים חז"ל^{קטז}: בקש יעקב לישוב בשלוה עד שקפץ עליו רוגזו של יוסף. במקום נוסף כותבים חז"ל ש'ביקש יעקב': בקש יעקב לגלות את הקץ. אני חושב שבשני המקומות מדובר על אותה בקשה. יעקב היה מבקש לגלות את הקץ, לקרב את גאולתם של ישראל, כמו שנאמר בפרשת בחוקותי "וזכרתי את בריתי יעקב". בקשתו של יעקב 'לישב בשלוה' היא בקשה לישוב בשם בוא"ו ה"א, ליישב את שם ה' ולהשלים אותו וכך לקרב את הקץ. ואז "קפץ עליו רוגזו של יוסף", אמר לו הקב"ה שאי אפשר לקרב את בית דוד לפני משיח בן יוסף, ומשיח בן יוסף יבוא בדרך של רוגז ומלחמות. על כן אנחנו מכוונים יום יום בתפילה שמשיח בן יוסף לא ייהרג על ידי ארמילוס רשיעא. חשבתי שגם ברכת "אמת ויציב" שאנו אומרים בתפילה עוסקת בכך. אנו אומרים חמישה עשר בתים (אמת ויציב ונכון וקיים...) ולא בכדי הוא. הרמ"א כותב שנוהגים בכתיבת ספר

קטו. אמונות ודעות, מאמר שלישי אות ז.
קטז. בראשית לז, א ורש"י שם.

תורה לכתוב בראשי העמודים אות וא"ו⁶⁷, וכותב החיד"א שיש סוד בדבר. כך גם חמש פעמים כתוב בתורה 'יעקוב' מלא וא"ו, וכנגדם חמש פעמים 'אליה' חסר ו'. "הנה אנוכי שולח לכם את אליה הנביא"⁶⁸, וזאת "לפני בוא יום ה' הגדול הנורא", אחרי בוא יום ה' תתמלא הוא"ו. למה דוקא וא"ו? כי חסר בפדות שלנו, ביציאת מצרים כתוב "ושמתי פדת". את חמשת הואו"ם שחסרו לאלהיהו, לקח יעקב. אולי אלו הם גם חמשת הואו"ם שחסרים בספר התורה, וכנגד חמישה עשר ואו"ם אלו אנו אומרים ב"ואמת ויציב" 15 ואו"ם. מיד אחר כך "אמת אלהי עולם מלכנו, צור יעקב מגן ישענו". למה מזכירים דוקא את יעקב, ולא אברהם ויצחק? כי יעקב הוא זה שמטפל בעניין הישועה. "לדור ודור" – כנגד כי מלחמה לה' בעמלק מדור דור, "הוא קיים" – ב"הוא" יש את האותיות אל"ף של הכסא וה"א וא"ו של שם ה'. אם "הוא קיים ושמך קיים וכסאו נכון" אז "ומלכותו ואמונתו לעד קיימת", אין מי שיכול להפסיק אותה.

אנחנו מתפללים לה' שהשמחה הזו לא תיפסק לעולם ועד, עד שיתגלה האור הגדול של משיח צדקנו ביום הגדול והנורא, שהוא הולך ואור עד נכון היום, בו יושלמו ה' והכסא אחד, במהרה בימינו אמן ואמן.⁶⁸

65

'והנצח זו ירושלים'

הרב חיים דרוקמן

יו"ר מרכז ישיבות ואולפנות 'בני עקיבא' בישראל וראש ישיבת אור-עציון

להסתכל על הכל באספקריא של נצח

על הפסוק "לך ה' הגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההוד" מובאת בגמרא⁶⁹ דרשתו של ר' עקיבא: לך ה' הגדולה זו קריעת ים סוף, והגבורה זו מכת בכורות, והתפארת זו מתן תורה, והנצח זו ירושלים, וההוד זו בית המקדש. ירושלים מרוממת אותנו מעל הארעי והחולף, ומפגישה אותנו עם הנצח. ישנן בעיות חולפות, ישנם קשיים חולפים, ישנן מצוקות חולפות – וכנגדן ישנו נצח.

קז. רמ"א יורה דעה סימן רעג, ו.

קיח. מלאכי ג, כג.

קיט. ברכות נח ע"א.

ירושלים תובעת מאיתנו להסתכל על הכול באספקלריה של נצח, שכן בלי הסתכלות זו עלולות הבעיות החולפות לדכא אותנו, ואפילו לייאש אותנו. האמת טמונה בהסתכלות הגדולה – דרך האספקלריה של הנצח.

עם ישראל – עם הנצח

באספקלריה של נצח נפגשים אנו בראש ובראשונה בעם של נצח – נצח ישראל^{קכ}. עם ישראל הוא עם עולם. במציאות הטבעית – אין מושג של נצח, אלא מוות וכיליון. לא רק בפרט, אלא גם עמים מתים כפי שבני אדם מתים, זהו גורלם של עמים גדולים כקטנים. והנה ישנו עם קטן, עם נרדף, עם שעשו את הכל כדי להשמידו: גזרות, רדיפות, שחיתות ופוגרומים ונהרי נחלי דם. מה לא עשו כדי להשמיד את עם ישראל? ואף על פי כן, עם ישראל חי! זהו פלאי פלאים, כדברי חז"ל 'כבשה אחת בין 70 זאבים'^{קכא}. נזכור כי לא מדובר בזאבים 'צמחוניים', מדובר בזאבים שנגסו מהכבשה בכל פה. זהו כוחו של נצח ישראל. תופעה זו הינה כה גלויה, עד שגם גוים עמדו משתאים כנגדה. כותב גוי שחי לפני כמאה חמישים שנה: "אם להאמין לסטטיסטיקה, היהודים מהווים אחוז מאוכלוסיית העולם (אנו נעיר כי למעשה מדובר בהרבה פחות), והרי זה מעלה בדעתנו מעין ערפילית של אבק כוכבים שאבד בנוגהו של שביל החלב. היה זה אפוא טבעי אם לא היינו שומעים עליהם אלא לעתים רחוקות, אבל אנו שומעים עליהם תמיד. העם היהודי נכבד עדי אדמות לא פחות מכל עם אחר. הוא ערך קרב מפליא בעולם הזה בכל התקופות, הוא נלחם בידיים כפותות מאחורי גבו. המצרים, הבבלים והפרסים קמו ומילאו את האדמה בקולות רועשים, בהדר ובתפארת, לאחר מכן נבלו והפכו למשהו מעולם הדמיונות ונגוזו. אחריהם באו היוונים והרומאים, הקימו שאון גדול, וגם הם חלפו והלכו להם. גם עמים אחרים התעוררו לפתע, הרימו את אבוקתם לתקופת מה, אבל היא כבתה עד מהרה, וכעת הם מצויים באור בין-הערבים או שנעלמו כלא היו. היהודי ראה את כולם, ניצח את כולם, וכעת הינו כמו שהיה תמיד: אינו מגלה לא התנוונות, לא סימני זקנה, לא תשישות איברים ולא התמעטות כוחותיו, ואף נפשו הערה הפעילה ובעלת היוזמה לא נתכהתה. כולם בני תמותה, כולם חלפו ואינם עוד, ורק היהודי היה ונשאר". כך מתפעל הסופר מרק טווין מקיומו של העם היהודי. גם הסופר הרוסי טולסטוי כותב "הבה נראה איזה יצור משונה הינו היהודי, אשר כל השליטים וכל העמים – כולם יחד וכל אחד בנפרד – התעללו בו, הציקו לו ורדפו אותו, טבחו ורמסו, שרפו ותלו אותו. למרות זאת הוא עדיין חי. היהודי הוא סמל הנצח, הוא זה

קכ. שמואל א' טו, כט.

קכא. מדרש רבה אסתר פרשה י', מדרש תנחומא תולדות פרשה ה'.

אשר אלפי שנות עינויים לא הצליחו לחסלו, לא האש, לא החרב ולא האינקוויזיציה הצליחו למחקו מן העולם. היהודי הוא הראשון שהציג את דבר אלוקים, הוא אשר במשך זמן כה רב שמר על הנבואה והעביר אותה לעולם כולו, ועל כן אי אפשר להשמיד אומה זו. **היהודי נצחי כמו הנצח עצמו**." כשם שעם ישראל הוא עם הנצח, כך ירושלים היא עיר הנצח – והנצח זו ירושלים.

ארץ ישראל – ארץ הנצח

ארץ ישראל כולה שייכת לנצח. חז"ל אומרים כי ארץ ישראל כולה מקופלת תחת ירושלים. ירושלים מקודשת מכל ארץ ישראל^{קכ} – פירוש "מכל" אינו רק במובן של מ"ם היתרון, אלא גם במובן של מ"ם היחס, כלומר בירושלים מתגלית פסגת הקדושה של כל ישראל. לא במקרה היא חזרה לידינו יחד עם ארץ ישראל. ירושלים היא שלנו לנצח, וכן ארץ ישראל כולה, שחזרה לידינו יחד עם ירושלים. באספקלריה של נצח הכל שלנו, אין ספק בכך – אם לא מסתכלים רק על הרגע, אלא על כל מה שעבר על ישראל במשך הדורות. כיצד הוא היה מפוזר, כיצד הוצא מארצו פעמיים וחזר אליה. אין תופעה דומה בתולדות האנושות, של עם שחזר לארצו לאחר אלפיים שנות גלות. באספקלריה של נצח לא יעזור לאויבינו מאומה, למרות כל מעשיהם לשם כך. למרות כל הרציחות למיניהם ולמרות המקום שידם הנפשעת מגעת אליו. אין ספק כי כל פיגוע מכאיב עד לשד העצמות וכל קרבן הוא ללא נשוא, אך יחד עם זאת לעולם לא נתייאש. מהותו של עם ישראל היא היותו עם קשה עורף, מאמינים בני מאמינים בדברי הנביאים שודאי יתקיימו. לא ייפול מדבר ה' ארצה. "וַיְהִי הַיּוֹדָה לְעוֹלָם תִּשָּׁב וִירוּשָׁלַם לְדוֹר וָדוֹר, וְנִקְיִיתִי דָמָם לֹא נִקְיִיתִי וְה' שִׁכַן בְּצִיּוֹן"^{קכ}.

והנצח זו ירושלים

את המילים 'והנצח זו ירושלים' מסביר הרב קוק^{קכ}: והנצח זו ירושלים. תכונת עמדתם של ישראל היא מושלמת בהיותה ממולאה בעז מלכותם באופן הראוי להם להתעלות כפי ערכם בתור עם גדול וקדוש, עם חכם ונבון, כשהם לעצמם. המלוכה, העז הלאומי, מקושר עם ירושלים ששם ישבו כסאות לבית דוד. החוסן הלאומי הישראלי פגש בדרכו מכשולים רבים ועוד הוא עלול לפגוש, ואת כולם ינצח בעז ד' ויעמוד לנצח.

קכ. עיין משנה כלים א, ח.

קכ. יואל ד, כ-כא.

קכד. עין אי"ה ברכות, פרק תשיעי, שיד.

הצד הלאומי של עם ישראל, השלמות הלאומית, קשורים בירושלים ובאים בה לידי ביטוי. בדבריו אלו כותב הרב כי למילה 'נצח' שתי משמעויות – נצח וניצחון, ומשמעות אחת קשורה בשנייה. מתוך הניצחון קיים הנצח. השלבים הראשונים הם התגברות על קשיים ומלחמות. הנצח הוא ביטוי לניצחון ולנצחיות, ומתוך כך חייבים בראש ובראשונה לנצח את אויבינו, כפי שהיה בכל מלחמות ישראל.

זקיפות הקומה שאנו נדרשים לה ביום ירושלים

אין ספק כי מציאות השנתיים האחרונות היא מציאות של ביזיון, של השפלת כבוד ישראל. יום ירושלים מזכיר לנו כי אנו נדרשים וכי יכולנו לנהוג אחרת, וזאת מתוך הסתכלות באספקלריה של נצח. ביום ירושלים חייבים לזכור במיוחד את מלחמת היש"ע, מלחמת ששת הימים, שהשנה מלאים לה 36 שנה. בימים אלו חשנו שמתקיים לעינינו "זכר חסדו ואמונתו לבית ישראל, ראו כל אפסי ארץ את ישועת אלוקינו". קומתנו הלאומית הזדקפה לעיני העולם כולו, וזכינו לקיום "ושבו בנים לגבולם".

חזרת ארץ ישראל, ובראשה ירושלים, ליד ישראל – לא היתה פרי תכנון שלנו. לא תכננו לחזור לירושלים, לבית אל ולחברון. בבוקר יום שני, יום פרוץ מלחמת ששת הימים, העביר לוי אשכול שדר לחוסיין כי "אין לנו אתך ולא כלום". אם תשב בשקט איננו נוגעים בך. אולם ה' הכביד את לבו והתגשמה התכנית האלוקית. זוהי מפת הדרכים האמתית, המפה שהתווה ריבונו של עולם!^{קכה}

אפילו מחשבה על נסיגה היא חילול ה'

מן הראוי שנכיר תודה לקב"ה, וחלילה לא נהיה כפויי טובה. כל ויתור על חלק מארץ ישראל שחזרה לידנו הריהו כפיות טובה כלפי מעלה. אפילו דיבורים על נסיגות וויתורים הם כפיות טובה וחילול ה'. כולנו מכירים את הסיפור המפורסם על רבי אמנון ממגנצא, שלא יכול היה לסבול את הפצרות המלך להמיר את דתו, וכדי לדחותו מעליו אמר שיחשוב על כך, ואחר כך היו לו ייסורי מצפון שאין כדוגמתם – איך יתכן שהגויים יחשבו שישנה אפשרות כלשהי להמרת דת ישראל? מתוך כך הוא קיבל על עצמו ייסורים קשים שאין לתאר, וחיבר את תפילת 'ונתנה תוקף' שאנו אומרים בימים הנוראים. הערבים אינם מוותרים על כלום, אפילו לא על גרגר בטאבה. מציאות זו מעצימה את חילול ה' שיש בעצם המחשבות על הוויתורים.

קכה. שיחה זו נאמרה בימים בהם עסקה הממשלה בתכנית מדינית כושלת בשם: "מפת הדרכים".

מפת הדרכים האלוקית

לעומת כל התכניות למיניהן קיימת התכנית האלוקית, מפת הדרכים האלוקית, כפי שהתגלתה לפני שלושים ושש שנים. ר' אליעזר אלינר – יהודי מיוחד, תלמיד חכם חשוב עם לב חם ביותר – נהג לתבל את מכתביו בפסוקים. במכתבו לאחר מלחמת ששת הימים כתב 'אילו הייתי מסיים את המכתב שלשום הייתי מעתיק פסוק פלוני, אם הייתי מסיים את המכתב אתמול הייתי מעתיק פסוק אחר, אך כיון שאני מסיים את המכתב היום – כדי לבטא מה שקרה יש להעתיק את כל התנ"ך!'

בסוף ספר עמוס אומר הנביא (ט, יד-טו): וְשִׁבְתִּי אֶת שְׁבוֹת עַמִּי יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי עָרִים נְשָׁמוֹת וְיָשְׁבוּ וְנָטְעוּ כְרָמִים וְשָׁתוּ אֶת יַיִןם וְעָשׂוּ גִּנּוֹת וְאָכְלוּ אֶת פְּרִיָהֶם: וְנָטְעִיתִם עַל אֲדָמְתֶם וְלֹא יִנְתְּשׁוּ עוֹד מֵעַל אֲדָמְתֶם אֲשֶׁר נָתַתִּי לָהֶם אָמַר ה' אֱלֹהֵיךְ:

לעניות דעתי, מאז מלחמת ששת הימים אנו נתונים במבחן, באיזו מידה אנו מזדהים עם התכנית האלוקית ופועלים במסירות נפש להמשכה של הנבואה 'ולא ינתשו עוד מעל אדמתם'. יום ירושלים מציב לפנינו אתגר אדיר, לאחד את שני חלקי העיר. לאחד את ירושלים של מטה לזו של מעלה. זו התשובה האמתית לכל בעיותינו, שכן מתברר שבלי ירושלים של מעלה – גם ירושלים של מטה הינה מעוררת. כדי שתהיה ירושלים של מטה יציבה, עליה לינוק ולהתחבר לירושלים של מעלה. היום מתברר שבלי אמונה ותורה יש בעיות בדברים הבסיסיים ביותר, אפילו במה שקשור לירושלים.

האמונה בצדקת הדרך – המפתח לכל

לפני מספר שנים כתב יהודי בעיתון 'מעריב' מאמר, הפותח בדברי רש"י הראשונים על התורה: "אמר רבי יצחק, לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מהחדש הזה לכם, שהיא מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל, ומה טעם פתח בבראשית? משום כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים, שאם יאמרו אומות העולם לישראל לסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה גוים, הם אומרים להם כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו, ברצונו נתנה להם וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו".

שאל כותב המאמר – הסבור ר' יצחק, ורש"י עמו, כי אכן ישתכנעו הגוים מטיעון זה? אך לא את הגוים צריכים אנו לשכנע בטיעוננו, כי אם את עצמנו. פן נהיה לסטים בעינינו, וזהו הרע מכל. כי אם אנו איננו מאמינים בצדקתנו אין לנו זכות קיום בארץ. מי שאינו מאמין בבראשית הריהו לסטים בעיני עצמו, והעובדות מוכיחות. אין לנו מושג עד כמה.

לפני מספר שנים הייתי ב'פרלמנט של יישובי הדרום' המתכנס בקיבוץ ארז ביום שישי. כדי להמחיש את האבסורד שבויתורים סיפרתי להם: לילה אחד, בשתיים בלילה, דפקו אצלי בבית דפיקות אימים. שאלתי 'מי שם' והלה ענה לי שהוא בא לקחת את ביתו שלו. כמובן

שמהרעש התעוררו השכנים והסברתי להם את העניין. כך חזר הסיפור מדי לילה – האדם מגיע, מעורר רעש ואני צריך להצטדק באזני השכנים. אחרי שבועיים צועקים השכנים 'תן לו כבר את הבית, סוף כל סוף אנו רוצים לישון!' אחרי שסיפרתי את הסיפור, הצביע אחד הנוכחים ושאל – כל זה נכון, אבל השאלה היא מי הגזלן פה? (לזכות המשתתפים בכנס יאמר כי רובם דחו את דבריו).

הרבה פעמים שאלתי את עצמי לשם מה אנו צריכים תשובה לטענת הגויים? יטענו מה שיטענו! נראה לי שמוסריותו של עם ישראל אינה מאפשרת לו להיות לסטים. אם הוא מאמין בצדקתו הריהו מסוגל לעמוד מול רבים וחזקים, אך אם מחלחלת בלבו המחשבה שמא הוא לסטים – הרי היא ממוטטת אותו לגמרי.

לטווח ארוך, תפקידנו הוא להרבות אמונה. "כי עין בעין יראו ה' ציון" (ישעיהו נב, ח), יש צורך גם בעין לטווח הקצר וגם לטווח הארוך. אין פתרון אחר לבד מחזרת ישראל לעצמו.

להרבות אמונה בעם ישראל

לפני שנים אמר לי ראש אכ"א: 'צה"ל אינו יכול להיות צבא מקצועני בלבד, הוא זקוק לאמונה. ואמונה – אתם צריכים לתת'. הפתרון האמתי לסייע לעם ישראל הוא להחזיר אותו לעצמו ולשורשיו, וירושלים היא זו שצריכה לתת לנו כח. מנין לי? כשישראל עמדו על ים סוף ופחד גדול נפל עליהם – 'ויראו מאוד', אומר ה' למשה 'מה תצעק אלי, דבר אל בני ישראל ויסעו'. על כך אומר ר' ישמעאל במדרש 'מה תצעק אלי – בזכות ירושלים אקרע להם את הים'. ה' אומר למשה – אל תפחד, היה רגוע! בזכות ירושלים אקרע להם את הים! (ילקו"ש שמות, רמז רלג) לפני שנבין זאת נראה מהו מקור הדברים, כפי שממשיך המדרש: שנאמר עורי עורי לבשי בגדך ציון, לבשי בגדי תפארתך ירושלים עיר הקודש, כי לא יוסיף לבוא בך ערל וטמא. עורי עורי לבשי עוז זרוע ה' עורי כימי קדם דורות עולמים, הלא את היא המחצבת רהב מחוללת תנים, הלא את היא המחרבת ים מי תהום רבה'. ה' אומר למשה כי עם ישראל לא יצא במקרה, אלא משום שיש להם יעוד גדול, הם צריכים למלא משימה אדירה – הקשורה לירושלים.

בזכות ירושלים ה' העביר אותנו הרבה מדבריות, קיים אותנו אלפים שנה, קמה מדינת ישראל, זכינו לקיבוץ גלויות ולארץ ישראל. אין ספק כי בזכות ירושלים נתקדם קדימה ונתגבר על כל המכשולים.

שירת האזינו

הרמב"ן רואה בשירת האזינו את תמצית תולדות ישראל מראשית ועד אחרית. בסוף דבריו כותב הרמב"ן (דברים לב, מ): אילו היה בא אדם ואומר לנו תסריט על העתיד והיינו רואים

שחצי ממה שאמר התקיים בדיוק – האם לא היינו מצפים שהכל יתקיים? ודאי שכן. על אחת כמה וכמה שאנו מאמינים באמונה שלמה בדברי הנביאים. נתבונן: מה ראה הרמב"ן? הרמב"ן ראה רק את החורבן והפורענות, והם לבדם הספיקו לביטחון המוחלט כי גם שאר הנבואות תתקיימנה. אנו לעומת זאת רואים את נבואות הנחמה – את בניין העם, הארץ וירושלים. כל שכונה היא עיר לעצמה. הנני זוכר שבמקום העיריה עמד ערבי וחרש את המקום עם מחרשה. לאחר כל זאת – האם יתכן ספק כלשהו בקיום דברי הנביאים, גם אם יש קשיים?

אנו מאמינים באמונה שלמה שאנו נמצאים בתהליך גדול, ומתוך אמונה זו בודאי נתגבר על הכל, נתקדם, עד שירושלים שהיא אורו של עולם תאיר בכל אפסי ארץ, כשמציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים.⁶⁹

66

"שמחתי באומרים לי בית ה' נלך"

הרב יעקב אריאל

רבה של רמת-גן

נתבונן במזמור "שיר המעלות" על ירושלים. (א) שִׁיר הַמַּעְלוֹת לְדָוִד שְׁמֵחָתִי בְּאֹמְרִים לִי בֵּית ה' נִלְךְ: (ב) עֲמָדוֹת הָיוּ רַגְלֵינוּ בְּשַׁעְרֵי יְרוּשָׁלַם: נְשִׁים לֵב לְדַבֵּר מֵעַנְיִין: רַגְלֵנוּ עוֹמְדוֹת בְּשַׁעְרֵי יְרוּשָׁלַם, מחוץ לעיר, אבל אנחנו אומרים "בית ה' נלך". גם כשנמצאים בחוץ, כל המעשים והפעולות מכוונים פנימה. המטרה של כל המהלכים, הצעדים והמעשים שנעשו וייעשו בארץ ישראל היא "בית ה' נלך". כשהרב צבי קלישר העלה את הרעיון של ישוב הארץ הוא התחיל ברעיון של הקרבת קרבן פסח בירושלים. בלי להיכנס לשאלה עד כמה הרעיון הזה מעשי, ממנו התחיל הכל.

(ג) יְרוּשָׁלַם הַבְּנוּיָה כְּעִיר שְׁחֻבְרָה לָהּ יַחְדָּו: (ד) שְׁשָׁם עָלוּ שְׁבָטִים שְׁבָטֵי יְהוּדָה לְיִשְׂרָאֵל לְהַדוֹת לְשֵׁם ה': (ה) כִּי שָׁמָּה יָשְׁבוּ כְּסָאוֹת לְמִשְׁפַּט כְּסָאוֹת לְבֵית דָּוִד: מעלות רבות לירושלים: "כעיר שחוברת לה יחדיו" – היא מרכז האומה, היא מחברת את כל ישראל ואת כל השבטים. "כי שמה ישבו כסאות למשפט" – היא מרכז המשפט, והיא גם מרכז המלכות "כסאות לבית דוד". אבל מעלות אלו כולן מכוונות אל "בית ה' נלך", זהו עיקרה של ירושלים. כל זאת מפני ש"בית ה'" אינו רק בית פיזי, אלא הוא הרעיון המרכזי שמכאן תצא תורה לעולם כולו. כל הנבואות הגדולות, כל החזונות הגדולים וכל השיבוות הגדולות – הכל מתמקד במקום הגדול הזה. כי המטרה של כל מה שנעשה כאן היא התעלות למעלה למעלה, ירושלים של מעלה מכוונת לירושלים של מטה וירושלים של מטה מוכרחת להיות בסיס

לירושלים של מעלה, וכשאין חזון ואין את השאיפה הגדולה – כל מה שנעשה למטה הינו חסר משמעות. רק בזכות השאיפה להעלות את הכל ל"בית ה' נלך" מקבל כל מה שנעשה למטה משמעות.

(ו) שְׁאֵלוּ שְׁלוֹם יְרוּשָׁלַם יִשְׁלִי אֶהְבֶּיךָ: (ז) יְהִי שְׁלוֹם בְּחִילְךָ שְׁלוֹהַּ בְּאַרְמְנוֹתֶיךָ: אנו רוצים שירושלים תהיה שלמה ובטוחה, אבל מי שאוהב את ירושלים לא מחפש רק שלום אלא גם "שלווה", ישליו אוהבין. יש הבדל בין שלום לשלווה. שלום יכול להיות שקט, מצב זמני, השלום הוא ב"חילך", בחומות – משמעות החומה היא שיש אויב וצריך להגן עליו, אבל לא זה מה שרוצים אוהבי ירושלים האמתיים. המטרה הסופית אינה ההגנה מפני האויב, כי "פרזות תשב ירושלים", אלא "שלווה בארמנותיך", השלווה שבתוך העיר, בארמונות, ובמיוחד בתוך הארמון הגדול – בית המקדש. מי שאוהב את ירושלים מבקש שבבית המקדש תהיה שלווה. (ח) לְמַעַן אַחֲי וְרַעֲי אֲדַבְּרָה נָא שְׁלוֹם בְּךָ: (ט) לְמַעַן בֵּית ה' אֶלְהֵינוּ אֲבַקֶּשֶׁה טוֹב לְךָ: אנו רוצים ש"למען אחי ורעי", שלכל יהודי – יהיה שלום וזכות קיום, אבל לא די בכך. "למען בית ה' אלוקינו אבקשה טוב לך", משמעות הטוב היא יותר משלום, זהו מושג בעל ערך חיובי. כאשר אין רוע בעולם אז יהיה שלום אמתי. כאשר נגיע לתקופה שבה "לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי" (ישעיהו יא, ט) "וגר זאב עם כבש ונמר עם גדי ירבץ" (שם ו), אז נזכה לנבואה המתוארת בתחילת ספר ישעיהו שירושלים תהיה מקום שכל העולם עולה לקראתו. רק כשהעולם יגיע לרמה הגבוהה הזאת, שירושלים תהיה בראש פסגותיו ותקוותיו, רק אז לא יהיה רוע בעולם ואז יהיה שלום בעולם, "לא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה" (ישעיהו ב, ד). יהי רצון שמכוח היום הזה, שהוא שלב גדול בדרך הגדולה הזו, נשאף כולנו לממש את הרעיונות הגדולים האלה, ונהיה ראויים לכך ש"בית ה' נלך".⁷⁰

67

מגע בין שמים וארץ

הרב עדין אבן ישראל (שטיינזלץ)

רב בית הכנסת 'צמח צדק' בעיר העתיקה, ראש 'המכון לפרסומים תלמודיים'

שבר גיאולוגי

קורה לעיתים, במקומות בהם העולם לא הגיע לידי גיבוש, שהאדמה נחתכת, ונוצר שבר גיאולוגי. שבר גיאולוגי, בגלל היותו מקום לא מגובש, הוא מקום רגיש, מועד לפורענות, שתמיד קורים בו דברים חריגים, ולפעמים אף מסוכנים: רעידות אדמה מתרחשות בו, מעיינות חמים עשויים לפרוץ בו, וגם מפולות. אחד הדברים המאפיינים שברים גיאולוגיים הוא ריבוד של שכבות. כאשר חלק מן האדמה, המסודרת כרגיל בשכבות, עולה למעלה,

והשכבות כבר לא מתאימות אחת לשנייה – נוצר ריבוד שכבות. שכבה גבוהה נוגעת בשכבה, שלאמיתו של דבר הייתה צריכה להיות הרבה יותר נמוכה, אבל מפני שהכל נשבר, היא עלתה למעלה.

ירושלים מהווה מעין נקודת שבר כזו, בתוך העולמות, מכמה היבטים המאפיינים אותה. באופן נורמלי ותקין, העולם הזה והעולמות העליונים בנויים בשכבות. יש מקום מסוים לעולם הזה, ומקום גבוה יותר לעולם שמעליו, וכן הלאה, לאורך כל העולמות. אולם בירושלים מצויה נקודת שבר; בירושלים, במקום שיהיו אחד מעל השני, העולמות הגבוהים והנמוכים משיקים אחד עם השני. ההשקה היא בירושלים דווקא, משום שבירושלים יש נקודת שבר, שבו השמים והארץ אינם מרובדים כראוי. במקום שהשמים יהיו למעלה, והארץ למטה, כמו בכל מקום אחר, בירושלים השמים של כל העולם נוגעים ונמצאים באותו מישור בו נמצאת הארץ.

זוהי הסיבה לקדושתה המיוחדת של ירושלים, להיותה ה'מקום אשר יבחר ה'" (דברים יב, ה), מקומו של בית המקדש. לב לבו של השבר הזה, הנושא בתוכו את ההבדל הנורא, הגדול, שבין שמים לארץ, מתגלה בקודש הקודשים. קודש הקודשים, כפי המתואר בדברי חז"ל (בבא בתרא צט.), הוא מקום שאינו מן המידה – 'מקום ארון וכרובים אינם מן המידה' – הוא איננו שייך לגדרים ולמידות של העולם הנורמלי. כשהכהן הגדול עובר ביום הכיפורים מן ההיכל לקודש הקודשים, הוא יוצא מן העולם הזה, למקום שבו חוקי העולם אינם חלים במלואם. דבר זה מתאפשר רק בבית המקדש, מפני ששם מצויה נקודת מגע בין שני העולמות: מצד אחד של הפרוכת יש עולם גשמי לגמרי שבו יש מידה ומשקל, ומן הצד השני – עולם שאין בו מידות כלל. הכרובים והארון כלל לא נמצאים בעולם הזה, אלא בממד אחר של מציאות. בבית המקדש העולם העליון צומח בשווה עם העולם התחתון, משום שזוהי ירושלים, המקום אשר יבחר ה'.

קודש הקודשים הוא כאמור, מרכזו של השבר הזה, ומסביב לו שוכנת העיר, שכן קו השבר הזה הוא מעגלי. ישנו המעגל של המקדש, והמעגל של הר הבית, והמעגל של כל העיר, ולבסוף המעגל של ארץ ישראל כולה – וכולם מתרכזים סביב הנקודה האחת, סביב המקום שבו עולם של מעלה ועולם של מטה נוגעים אחד בשני.

בגלל השבר הזה בעולמות, ירושלים, בדומה לשבר גיאולוגי, היא מקום שאיננו מגובש בצורה סופית, והכל יכול להתרחש בו. אף פעם אי אפשר לדעת מתי ואיפה יזרום העולם העליון לתוך העולם התחתון. הדברים נשפכים מדרגה אחת לדרגה שניה, מעולם אחד אל העולם השני. מאותה סיבה ירושלים היא גם המקום הכי מסוכן בעולם, בגשמיות וברוחניות. מסופר על האר"י הקדוש, (שנולד בירושלים, אבל לא גדל בה), שכשהוא חזר כאדם מבוגר ממצרים לירושלים, הוא אמר שהוא מפחד לחיות בירושלים. מפני ש'ה' ציווה את צריו' (ראה

איכה א, יז), ויש בה כל כך הרבה קליפות, שהוא מפחד להתעסק איתם. הוא פחד לגור בירושלים מפני שהמקום הזה כל כך נוגע בתוך העולמות העליונים.

כל מה שקורה בירושלים מסוגל להרעיד עולם שלם, בגשמיות וברוחניות. בעקבות כל מאורע שמתרחש פה: מזיזים איזו אבן, מזיזים כל דבר אחר – עולם שלם רועד. מפני שזו נקודת שבר של העולמות, זה מקום שבו חתיכה שלמה של שמים צנחה לארץ, ובגלל שהיא נמצאת פה הכל רועד – זו ירושלים.

ירושלים היא שער השמים, ודווקא במקום הזה נבנה המקדש, בשביל לציין את המקום אשר יבחר ה'. ירושלים היא שער, אבל בניגוד למקום שבו היה יעקב אבינו, שבו השער היה בצורת סולם משופע, בירושלים הסולם הוא לא משופע, בירושלים אין סולם. בירושלים הולכים ישר אל תוך הקודש.

ישנם מקומות מרכזיים שונים ברחבי העולם; יש מקום שהוא הציר המגנטי של כדור הארץ, ויש מקום אחר שהוא הציר הגיאוגרפי של כדור הארץ, וכל אלה הם מקומות מוזרים, שיש בהם תופעות משונות: המצפן 'משתגע', היום והלילה מעורבבים, לא יודעים מה לעשות, הגיאוגרפיה מצביעה על 'מקרה חריג', וגם היא לא יודעת מה לעשות. ירושלים היא מקום כזה – שבו פתאום העולם מתבלבל ולא יודע מה לעשות, מפני שהעולם הזה והעולם העליון נכנסים אחד לתוך השני. במקום הזה העולם נמצא בשוליים של החומר והגשמיות, והעולם העליון גולש מכאן לכאן, ומפעם לפעם גם יוצא החוצה.

זוהי הסיבה לנסים שהיו קורים בבית המקדש (אבות ה, ה): גפן של זהב שצומחים עליה פירות (יומא כא:), לא הפילה אישה מריח בשר הקודש, לא הסריח מעולם בשר הקודש, עומדים צפופים ומשתחווים רווחים, וכן הלאה. בגלל שהמקום כל כך אינטנסיבי, הכל גולש החוצה, ומאותה סיבה גם 'עזאזל' ופתחו של גיהנום לא רחוק ממנו. בירושלים העולמות נמצאים ביחד, העולם הזה נמצא מול העולם האחר ומול המציאות האחרת, והיא זו שיוצאת החוצה.

ירושלים הגשמית

האור הזה הוא שנוטף אחר כך החוצה, ואז נוצרים שיריים ושיירי שיריים, שנוטפים החוצה: מקודש הקודשים אל הקודש, ומן הקודש אל העזרה, ומן העזרה אל ההר, ומן ההר אל העיר, ואחרי שזה נשפך על הכל, כל אחד וכל דבר מקבל איזה מנה של קדושה שבאה מכח הקדושה הזאת.

הקדושה יורדת לא רק על ירושלים של מעלה, של העוסקים בנסתר, אלא גם על העיר בעצמה, על השמש שלה, על האבנים שלה, על הקוצים שלה ועל הפושטקים שלה. האבנים של ירושלים הם אחרות; הקוצים שלה – הם כולם של זהב; הפושטקים שלה – כל אחד

מהם הוא אבן חן; כשהם הולכים פה בפאבים לא רואים את זה, אבל כשהם הולכים כמו שהם צריכים ללכת, ובלי שום העוויות – אפשר לראות את זה. דבר דומה נמצא, להבדיל בסדר הגודל, בדברי משה רבנו לאחר חטא העגל: 'מוטב שיאבד משה ואלף כמותו ואל תאבד ציפורן של אדם מישראל'. משה שייך לדרגה אחרת ואחד מישראל יכול להיות גם אחד מאלה שרוקדים מסביב לעגל, ועל הפושטקים האלה, ועל גרועים מהם משה מוסר את נפשו.

בשביל להסביר את הנקודה הזו, יש סיפור על רב'ה שאחד מחסידיו אמר פעם, בשעה שדעתו הייתה בדוחה עליו, 'רב'ה, אני רוצה לשאול אותך שאלה. מה בינינו, החסידים שלך, לבין אלו שהולכים לאדמו"רים אחרים? הולך חסיד לרב'ה שלו, אדמו"ר קטן, שיושב במקום סמוך. כשהוא יוצא מהבית אשתו מכינה לו בגדים ואוכל צידה לדרך, והוא מגיע אל הרבי. אצל הרבי הוא שומע דברי תורה, אוכל משהו, והרבי מברך אותו בגשמיות וברוחניות, וכך הוא חוזר הביתה, וזה חלקו בעולם הזה. בעולם הבא, כשהוא בא לבית הדין הגדול, שואלים אותו מי אתה, תלמיד של מי היית? אז הוא אומר 'תלמיד של זה זה', מסתכלים עליו ואומרים לו אתה הולך ישר לגן עדן. והחסיד אומר, רב'ה, תראה מה אצלנו: אם אשתי שומעת שאני הולך לרב'ה, היא מיד מחביאה את כל מה שהיא יכולה, כדי שאני לא אלך. אז אני צריך לברוח, לפעמים עם בגדים ולפעמים בלי – אוכל כמובן שהיא לא תתן לי. וככה אני נסחב כל הדרך, ומגיע אל הרב'ה. את הרבי, מרוב אנשים, בקושי אפשר לראות ולשמוע, ואי אפשר להגיע אליו ולדבר אתו; ברכות אני לא מקבל ממנו – לכל היותר הוא נותן לי על הראש. אחר כך אני חוזר הביתה, ומתחמק דרך הדלת האחורית, כדי שאשתי לא תפגע בי במערוך – כל זה בעולם הזה. ובעולם הבא, אחד משלנו מגיע לבית דין הגדול, שואלים אותו, מי אתה? תלמיד של מי היית? והוא אומר, 'של פלוני'. אז אומרים לו, אתה היית תלמיד של האדם הגדול הזה וככה אתה נראה? ישר אתה הולך לגהינום. הרבי שואל את החסיד, אז למה בכל זאת אתם באים אלי? אז החסיד אומר, מה אני יכול לומר לך רבי, הגהינום שלנו יותר טוב מהגן עדן שלהם. באותה מידה הקוצים של ירושלים, יותר יפים מהפרחים של תל אביב.

שלמות פנימית

יש ערים שמבחינת המראה החיצוני הם מרהיבות, אבל אף עיר היא לא יפה כמו ירושלים. איך זה קורה? מה נותן לירושלים את האור שלה? העניין של ירושלים, המהות של המקום, הוא רוחניות. היופי של ירושלים, השמש שלה, והאור שלה, ואפילו כל מיני דברים אחרים שיש בה, הם כאלה בגלל הפנימיות שלה. אפשר לתאר את זה כמו מכל גדול של יין, שעולה על גדותיו, וכשמזיזים אותו, נשפכות טיפות של יין מסביב. השירים של פנימיות ירושלים,

הטיפות שנופלות מהקדושה שלה, הם נותנות לה את היופי שלה, את החן שלה ואת האנשים שלה. ובגלל שכל אחד מן השיריים הללו הוא אור גדול, ביחד הם מצטרפים ליצור משהו גדול. כמו בעניין קרני ההוד של משה רבנו. כתוב במדרש שכשהקב"ה כתב את התורה, הוא ניגב את הקולמוס בשערותיו של משה רבנו, ומזה קרן עור פניו, עד כדי כך שאי אפשר היה להסתכל בו. ובאותה מידה, הפירורים, השיריים הקטנים שנופלים, הם אלה שעושים את ירושלים בגשמיות. כנראה שהאבנים מדברות לאנשים, וזה עושה איזשהו דבר. באנגלית יש שתי מילים המתארות יופי: PRETTY ו-BEAUTIFUL. על בובה אפשר לומר שהיא PRETTY, הכל בה מושלם, ובכל זאת זה לא יוצא יפה, זה לא BEAUTIFUL. דבר יפה, BEAUTIFUL, יכול להיות לא מושלם, אלא שהמכלול יוצר את השלמות. בירושלים אין כמעט בניינים שמדהימים ביופיים, כשמסתכלים על בניינים בודדים, ואין כמעט רחוב אחד בירושלים, שמושך את העין, ואפשר להגיד עליו שהוא יפה, לא ברחובות של העשירים ולא בשל העניים. אבל כשמסתכלים על העיר כמכלול, אין דבר יפה יותר – המכלול יוצר את השלמות. הרבה אנשים שבאו מכל מיני מקומות אחרים, וראו עולם אחר, מודים בכך. כשדבר הוא באמת יפה, הפגמים שלו לא מפחיתים מהיופי הגדול, אלא להפך, הם מוסיפים לו תוספת חן. וזה גם החן של המבטא של ירושלים. דבר שבנוי כולו בשלמות, בלי פגמים, השלמות שלו מפסיקה להיות יפה. יש חלק כזה, פינה כזאת, פירור כזה, שעשוי בשביל להוסיף יופי – גם הדברים הלא יפים מצטרפים כדי ליצור את ירושלים.

לוקח זמן עד ששכונה חדשה הופכת להיות חלק מירושלים, מפני שהיא צריכה להתעכל בתוך ירושלים, והאנשים צריכים זמן להתעכל ולהפוך לירושלמים. הם נכנסים בתור תל אביבים, חיפאים, אמריקנים, ואחרי זמן, ירושלים נוסכת עליהם אור. כמו שאומרים שמי שנכנס לחנותו של בשם, הבושם נדבק בו, בין שירצה בין שלא. אמנם לפעמים זה לוקח דור שלם, אבל בסוף הכל נבלע בתוך ירושלים, וזה מוסיף לגשמיות שלה, שהיא חלק מן המהות ומן הפנימיות שלה.

המקום הכי רגיש

המקום הזה, הצייר של העולם, הוא יחיד במינו, ולכן הוא נקרא 'בבת העין'. העין היא החלק היחיד בגוף, שבו העצב, האופטי במקרה זה, מגיע ישר פנימה. אישון העין הוא בעצם חור בתוך הגוף, חלל שחור, ודרכו מגיע הרושם מן החוץ ישר אל המוח. (שורייני דעינא באובנתא דליבא תלו – ע"ז כח:) במקומות אחרים בגוף הרשמים עוברים סינון ועיבוד, ואילו בעין הם נכנסים ישר פנימה. האישון מקשר בין המוח לבין העולם החיצוני. ולכן כמו שכתוב בפסוק 'יצרנו כאישון עינו', צריך לשמור על הנקודה הזו. ירושלים היא בבת העין,

היא הנקודה הרגישה ביותר בעולם. כשמישהו נוגע בירושלים, בבבת העין, זה לא כמו שנוגעים או מושכים למישהו באוזן; זה כואב, וזה מסוכן, מפני שהיא בבת העין. ירושלים נקראת בבת העין מפני שהיא שער השמים, ממנה הדרך לעולמות עליונים. כל דבר בדרכו אל הקודש פנימה, צריך לעבור מן הגשמיות אל הרוחניות, ובירושלים נמצא השער. ירושלים היא חבל הכסף, שקושר את העולם עם השכינה. היא יותר מאשר הלב של העולם, היא הטבור של העולם, פה קשור החבל שקושר את העולם הזה לעולמות העליונים. דבר זה מבוטא בתפילת שלמה, שבה נאמר שבכל מקום שיהיה אדם בעולם – 'והתפללו אליך דרך הארץ הזאת, דרך המקום הזה'. כל התפילות צריכות לבוא לירושלים, ורק דרך שם הם עולות.

יום ירושלים

העובדה שיש יום שמיוחד לכבודה של ירושלים – זה מגיע לה. מגיע לירושלים שיחגגו לכבודה יום מיוחד – יום ירושלים. אבל צריך לעשות את יום ירושלים לא כמו שעושים את תשעה באב. הרי גם תשעה באב הוא יום הקשור בירושלים, אבל הוא יום אבל על אובדן. יום ירושלים, צריך להיות יום אחד שאותו אני עושה לכבודה, לכבודה של חבצלת השרון, שושנת העמקים. יפה הוא לנו שאנחנו זוכים, בטעות או שלא בטעות, לעשות יום חג לכבוד ירושלים. לא על צערה, אפילו לא על יופייה, אלא פשוט לכבודה. אנחנו עושים חגיגה לכבוד המקום הנבחר, מפני שהוא מקום מיוחד. הוא נקודת החיבור בין העולמות – בו נמצאת אבן השתייה, ממנו נשתת כל העולם. המדרשים אומרים שמכאן בא העפר שממנו נוצר אדם הראשון.

עפרו של אדם הראשון, שהוא בעצם הראשית, הוא נקודת החיבור בין העולמות. מירושלים העולם צומח. יכול להיות שבדורות ראשונים לא זכינו לזה, ולא ידענו שאפשר להלל ולשמוח על ירושלים סתם ככה, אפילו בעלבונה, אפילו בירידתה. מפני שאחרי כל העלבונות ואחרי כל ההשפלות, אי אפשר לנשל אותה מיחודה. היא עיר מלוכה, היא אמה של מלכות. היא יכולה להיות גולה וסורה, אבל בכל זאת [דמתה לתמר], היא המקום שלנו. את זה אי אפשר לקחת ממנה, גם כשהיא בשאול תחתיות, היא עדיין מקור הברכה. גם כאשר ירושלים מושפלת, וגם כאשר מנסים לכסות אותה בזוהמה – כמו שעשו במשך הדורות, וכמו שמנסים לעשות לה עכשיו, אי אפשר להוציא ממנה את המהות שלה.

יש את המתאבלים על ירושלים, אבל צריך להיות מהאוהבים אותה, מהנמנים על 'כל אוהביה'. אהבת ירושלים זה לא בהכרח כדבר שנספח לכותל, אלא גם בפני עצמה, עם מה שהיא; אהבת ירושלים של מטה, עם השכונות שלה ועם החתולים שלה; על הגדרות ועל

האבנים, על המשוגעים שלה ועל הבטלנים שלה. צריך לאהוב אותה מפני שהיא לא רק בית, אלא מפני שאין עוד מקום כמוה. ועל אלו אנו עושים חגיגה, לכבודה של ירושלים.⁷¹

68

"התעוררי כי בא אורך"

הרב חיים שטיינר

מתלמידי הרצי"ה קוק, ר"מ בישיבת 'מרכז הרב'

במשך מאות שנים "ישננו בגלות שנת תרדמה, החושים הלאומיים לא שימשו לנו כמעט מאומה ועתה הקיץ הקץ" (אגרות הראי"ה עמ' קעז). מצווים היינו להיות בגלות ולא להתעורר כדברי חז"ל (כתובות קיא) "השבעתי אתכם... אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ" – שלא ימרדו באומות העולם.

יהודים בודדים עלו בקבוצות קטנות, אך לא היתה התעוררות לאומית כללית. בספר 'כל כתבי החפץ חיים' (עמ' 44) כתב על הציונות: "ההתעוררות הגדולה בכל פינות עמנו לעלות לארצנו אפשר שהיא אתחלתא דקיבוץ גלויות שהוא קודם לביאת המשיח". המקור הוא מהגמ' (סנהדרין צח) כשא"י מתעוררת ונותנת פירותיה לעם המתעורר לשוב אליה – "אין לך קץ מגולה מזה".

גם הגויים התעוררו, מתוך זיקה לתנ"ך, להקים בית לאומי לעם ישראל (הצהרת בלפור, י"ז במרחשון תרע"ח). בז' באייר תר"פ נתן חבר הלאומים מנדט לבריטים להקים בית לאומי ליהודים. בעל אור-שמח כתב שאחרי החלטה זו "סר פחד השבועות". מאז העפילו לא"י המוני יהודים במסירות נפש, ומתוך אפרם של רבבות אלפי ישראל בניתוח הנורא של השואה התנערה וקמה מלכות ישראל. בה' באייר ה'תש"ח התרחש נס גדול; עם ישראל אזר עוז וקמה מדינת ישראל. זכינו לקיבוץ גלויות ולנסים גלויים נגד אויבינו.

במלחמת ששת הימים נתן הקב"ה בידינו שטחים עצומים, ובמרכזם ירושלים והר הבית, ואח"כ מרחבי רמת הגולן, ונתקיימו דברי חז"ל (ספרי דברים) "שערי ירושלים עתידים להגיע עד דמשק". ניצחנו במלחמת יוכ"פ, והתעוררנו להתנחל ביש"ע ובגולן, ביזמת רבנו הרב צ"י קוק זצ"ל. עתה הגיעה עת להתקדם ולקיים את דברי מרן הראי"ה זצ"ל: "הכח המחיה את נשמת ישראל היא העריגה הנפלאה לבניין בית המקדש" (קובץ א, תרמח).

מה נפלאו דרכי ה'; חמישים ושלוש שנים לפני שחרור ירושלים כותב הרב קוק לבנו על יום עלייתם ארצה: "כ"ח אייר, זה היום הגדול בו זכנו צור ישראל לבוא לארץ חמדתו" (אגרות ב, רצב). ובמכתבו למזרחי (המפד"ל דאז) כתב: "מקור הציונות הוא המקור הקדוש העליון – התנ"ך... לא הד קול שעם שנאו בעולם הולך לבקש לו מקלט בטוח מרודפיו (כלומר לא

הטיעון הביטחוני האישי הוא העיקר), אלא שגוי קדוש, סגולת העמים, גור אריה יהודה, ניעור מתרדמתו הארוכה והנה הוא הולך ושב אל נחלתו, אל גאון יעקב אשר אהב סלה". נתעורר ונסביר סוף סוף לעצמנו ולעולם את דברי האמת הללו.⁷²

69

'דגל ירושלים'
הרב יעקב אריאל
 רבה של רמת־גן

מורי ורבותי. יום ירושלים השנה, מתאחד יחד עם יום שנת המאה לעלייתו של מרן הרב זצ"ל לארץ ישראל ולא מקרה הוא ששני הדברים האלה חלים באותו יום. הקשר הוא הדוק. כבר הוזכר כאן שמרן הרב זצ"ל כשבא לארץ ישראל הניף את 'דגל ירושלים'. משמעות הדבר היתה, בניגוד לאלה שבאו איתו בתקופה ההיא, אנשי 'העלייה השנייה' שראו רק את הארץ, את שיבת עם ישראל לארץ, לארץ – תרתי משמע, הארץ ו'הארציות'. הרב, בלי לנתק ביניהם, הארץ ודאי, 'סולם מוצב ארצה', אבל 'ראשו מגיע השמימה', צריכים לראות לאן זה מוביל התהליך הזה שכאן של שיבת עם ישראל אל ארצו ולארציותו הוא תהליך שעולה מעלה מעלה אל להר הקודש בירושלים.

יום שחרור ירושלים היה בשבילנו יום הנפת 'דגל ירושלים' על ארץ ישראל, על מדינת ישראל וכבר בספרי ההיסטוריה הדברים נכתבו שהחל מאותו יום, ישיבת 'מרכז הרב' הוליכה את עם ישראל, הנהיגה אותו, לתהליך של ישוב הארץ על פי התורה. ישוב א"י מתחלק לשני חלקים, עד 'יום ירושלים' ומ'יום ירושלים'. ב'יום ירושלים' התחיל תהליך חדש. אם עד אז, החלוציות, ההתיישבות, הדגל הזה היה של אחרים שבתודעתם הגלויה התורה לא הייתה נר לרגלם אם כי בלבם ודאי היא הייתה, מכאן, התהפך הגלגל. אני רוצה לספר לכם שפעם הוזמנתי ליד־מרדכי, קיבוץ של 'השומר הצעיר' בנגב, היה שם בית חינוך של 'השומר הצעיר'. הוזמנתי להרצאה בפני המורים, דיברתי על מצוות בני נח ועל תרי"ג מצוות. בסוף השיחה אמר לי שם אחד האנשים: דע לך, אנחנו לא ניתן לכם לקחת מאתנו את כתר החלוציות, זה הכתר שלנו. חינוכנו שני דורות על כך שחלוציות וחילוניות הולכים יחד, אתם רוצים ליצור דבר חדש שחלוציות היא דתית, לא ניתן לכם את הכתר הזה. אנחנו נילחם בכם. לא נכיר בכם. תבינו עד כמה עומק הבעיה. אבל האיום הזה לא עוזר. עם ישראל ממשיך בדרכו, ורוחו של מרן הרב זצ"ל חופפת היום על כל ארץ ישראל ועל כל מה שהולך כאן.

אני רוצה לעמוד כאן על נקודה נוספת. 'מי יעלה בהר ה' ומי יקום במקום קדשו', לעלות בהר, זה תפקיד קשה, לטפס על ההר, לעלות להר, זה לא קל, זה דורש מאמץ אדיר. אבל יותר קשה זה 'מי יקום במקום קדשו'. להיאחז בהר, להחזיק מעמד בהר אל מול כל הרוחות מול כל הלחצים ומול כל השגרה מול כול הכרסום ומול כל הרפיון והחולשה ואפילו האמירה: מה אתם עושים שם על ההר?! מה אתם עושים שם?! ההרגשה שאתה בודד שאין לך 'גב', שאתה לא צודק אולי, שאתה מפריע שאתה מזיק. להיאחז בהר בתנאים הקשים האלה, מול אויב מבחוץ ומכול כרסום מבפנים, "מי יקום במקום קדשו" – זה הרבה יותר קשה.

הצנחנים, בשליחות הקב"ה, שחררו את הר־הבית, אבל אחר כך הם שוחררו, כל אחד הלך לביתו, אבל מי שמחזיק היום בירושלים, מי שמחזיק היום בארץ ישראל, מי שמחזיק את כל פירות אותו ניצחון גדול של סייעתא דשמיא, של אותו נס גדול שהיה לפני שלושים ושבע שנים, מי שמחזיק את זה, זה לא מי שעלה בהר ה', אלא מי שקם במקום קדשו, הישיבה, הישיבה ובנותיה ובנות בנותיה אלה שמכירים בכך ואלו שלא מכירים בכך, כל אלה מחזיקים היום את ארץ ישראל.

במיוחד הרב זצ"ל שחיבר את הדברים האלה, המהות של 'דגל ירושלים' היא כ'עיר חוברה לה יחדיו' לחבר את הדברים, לא לנתק⁷³. נגד הנתק, כי הנתק הוא דבר אחר. החיבור הוא חשוב, החיבור גם של 'כלל ישראל'.

דווקא בימים קשים, דווקא בימי קיטוב, דווקא בימי שנאה, דווקא בימי פילוגים, דווקא בימי עוינות, כאן, רוחו של הרב צריכה להיות שורה עלינו יותר, 'דגל ירושלים' חוברה יחדיו, ללכד יחדיו, אהבת ישראל, אהבת ארץ ישראל, לא לראות את הדברים מנותקים זה מזה, אלא לחבר אותם יחד. הכוח הזה של חיבור, הוא זה שיביא אותנו לבניין המקדש, כי בנין המקדש הוא, המשך הפסוק הוא: "מי יעלה בהר ה' ומי יקום במקום קדשו, נקי כפים ובר לבב אשר לא נשא לשווא נפשי ולא נשבע למרמה". כשיש ניקיון כפיים, כשיש צדק, כשיש אהבת הבריות, כשאין שנאה, כשאין טינה, כשאין מי שרוצה ברעת חברו אלא להיפך רוצה בטובת חברו בצורה כזאת אפשר לעלות בהר ולהקים אותו, "ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה, שישו את ירושלים ושמחו בה כל אוהביה, אחרי כן יקרא לך עיר הצדק קריה נאמנה", עד בא משיח צדקנו, אמן, כן יהיה רצון.⁷³

קכו. הדברים נאמרו בסמיכות להעלאת תכנית הזדון והרשע אשר כונתה בשם: 'ההתנתקות'.

70

"עומדות היו רגלינו בשעריך ירושלים"

הרב דוד חי כהן

מתלמידי הרצי"ה קוק, רב קהילת 'אורות התורה' בבת ים

פרק קכב בתהלים הוא פרקה של ירושלים. הפרק פותח בשמחה גדולה שזוכים לה אפילו ע"י הרצון לבוא לבית ד' אשר בירושלים. בהמשך עובר המשורר לעסוק בירושלים והוא אומר את המילים שהשתמשנו בהם ככותרת לדברינו, "עומדות היו רגלינו בשעריך ירושלים". למה התכוון המשורר כשאמר עומדות היו רגלינו ולא עמדנו ומדוע אמר בשעריך ירושלים ולא בירושלים? כשנתבונן על ירושלים בתנ"ך יתכן ונוכל להגיע לכיוון מחשבה המיישב את הפסוק ודוחף למעשים.

ידענו מדברי חז"ל כי אברהם אבינו עקד את בנו בהר המוריה אשר בירושלים אבל, משום מה, הסתירה זאת התורה מאתנו וגם מאברהם. כך נצטווה – "על אחד ההרים אשר אמר אליך" ולא נתפרש לו המקום עד היום השלישי.

במצוות התורה על בנין המקדש והבאת הקורבנות אליו, חזרה התורה ורמזה על ירושלים בלי להודיע לנו מהו המקום. "אל המקום אשר יבחר" נאמר בתורה, ולא 'אשר בחר', כאילו עדיין לא נבחרה מאז שנברא העולם. עם כניסת ישראל לארץ בימי יהושע והשופטים נזכרה ירושלים פעם אחת וחזרה ונעלמה, כאילו מסתורין כרוך בירושלים והוא דואג להעלימה בכל פעם ופעם. רק עם עלות דוד אל כסא המלוכה הכלל-ישראלי מופיעה ירושלים מיד ומאז היא חיה וקיימת יחד עם כל האומה ומלכיה מדור לדור.

מה הסתירה התורה והסתירו הנביאים כאשר העלימו מאתנו את ירושלים, ומדוע פסקה ההסתרה בימי דוד?

העיון בהמשך הפרק מגלה לנו כי הנושא הבא המשמש כמרכז שני אחרי בית ה' הוא שבטי ישראל שהם העולים אל בית ה' והם המוסיפים פאר לירושלים בעצם היותם שם. מציאותם של שבטי ישראל, שהם באמת שבטי י"ה, היא המביאה את הדרשה לשלום ירושלים, אוהביה והיושבים בה, שהם בני חילה. אם נחזור ונביט אחורה בתקופה שבין כניסת ישראל לארץ ובין מלכות דוד נראה שהתקופה כולה עומדת בסימני התאוששות פנימית בין שבטי ישראל על ההנהגה והבכורה ביניהם, כשמפעם לפעם גובר שבט אחד המבליט את דרכו המיוחדת ומעביר את נקודת הכובד הלאומית אל תחומי נחלתו.

כאשר קיבלו עליהם ישראל את מלכותו של דוד היתה עירו המיוחדת לשבתו – חברון אשר ביהודה. דוד יצא משם בראש צבאו, כבש את ירושלים שלא היתה שייכת לשום שבט וקבע אותה לעיר מלכות ישראל. לכאורה מכאן ואילך היה איחודם של ישראל מסביב לירושלים

מובטח, אך בכל זאת ראינו שגם באחרית ימי דוד פרצה מלחמת אחים שהעלתה מחדש את גורמי הפילוג השבטיים. רק בימי שלמה כאשר נבנה המקדש ליושב שמיים – אשר למען ישראל הואיל לשבת בתוכם בירושלים, רק מאז הפכה ירושלים – שלא נחלקה לשבטים – לעירם של כלל ישראל.

עם ישראל, עם ה' שנתברך בכוחות וכישרונות עצומים לכל שבטיו, לא יכול להסכים להוריד את ראשו ולוותר על ערך מערכיו לפני שום שבט מישראל. אמנם לפני ה' מלך מלכי המלכים וראשון כל המעשים שהוא בעל הכוחות כולם, לפניו כולם מתבטלים ואינם מרימים על נס את ייחודם, כולם מבינים שכוחותיהם המיוחדים נוצרו לשם מילוי שליחות שהיא בתכליתה, אותה השליחות שממלאים כל השבטים האחרים. הבנה זו מביאה שלום ואחדות המגבשים את עמנו לאומה אחת שכולה מודה ומהללת לשם ד'. רק ההכרה שבעליה אל ירושלים עולים אל בית ד', היא המאחדת את ישראל ונותנת להם את כח העמידה בשערי העיר.

כידוע שערי העיר הם מקום המשפט והצדק, המקום שבהעדר אמונה כבירה, מאחדת, עלול להיות מקום למחלוקת חלילה. ובאמת בימי בית שני כאשר לא ראו את מאור השכינה הגדול באה שנאת חינם וטרפה את השעה ומאז גלינו מארצנו ונתרחקנו מעל אדמתנו. בימינו באה ההשגחה לאחר שנות אלפיים של גלות, והשיבתנו לארצנו אחרי שמורקנו בייסורים קשים ונוראים. בפרק הזמן הבא זכינו לחזור לירושלים עיר הקודש והמקדש ובקרבתנו התעוררו כיסופי אמונה שהבעירו את כל הלבבות. לאחר שנות דור נוסף, התברר שעדיין לא כבתה אש המחלוקת הפנימית אפילו במחנה היראים וחרדים לדבר ה'. כל אחד משיק לכיוון שלו ללא רצון להתאחד יחד. והנה באה ההשגחה המדריכה ומחנכת ומראה לנו אותות אזהרה – אם לא נשוב בה ונתאחד במהירות בעוד מועד אנו עלולים לאבד שוב את ירושלים. חרב מונפת ומאימת לבתר את ירושלים לגזרים, חלילה.

אותות אלו יש בהם קריאה אלינו למהר ולהתאחד ואם עדיין לא הוכשרה השעה ואי־אפשר להתאחד עם אלו ששם שמים אינו שגור בפייהם, שלושת־ארבעת המחנות שכולם נושאים את שם ד' בפייהם וכולם מוקירים את שמה הקדוש של ירושלים, הם הנקראים בדחיפות לתאם עמדות ולעמוד בגוש אחד. שלומה של ירושלים, של אוהביה ושם ד' הנקרא עליה, כולם עומדים בסכנה. אם יבוא חלילה אסון, כל מי שעיקב את האחדות יצטרך לתת דין וחשבון על חלקו. כל הקוראים בשם התורה ובשם אהבת ישראל חייבים למצוא כל מה שמאחד וללכת כגוש אחד. עצם ההליכה ביחד, לא רק שתחזק את כוחם אלא תמשוך רבים אחרים שהתרחקו מעליהם בגלל הפילוג שגרם לחילול השם, כאילו אפילו הדתיים מחפשים רק טובות הנאה לעצמם. אדרבא תוכיחו לכולם שרק האמת והצדק עומדים בראש מעיינכם. תגיעו להסכמים שיאפשרו לשמור על כל שלמות הישובים והישיבות, ישיבות חרדיות וישיבות ציוניות, ישיבות אשכנזיות וישיבות ספרדיות, ובודאי שעולם התורה יצא רק נשכר,

ואם ישנם מחרחרי ריב ומדון בניכם, אל תתנו להם להשמיע קול, השאירו אותם בפינות המחנות ואל תתנו שיובילו את כולם. עם ישראל רובו ככולו דורש אחדות בין שומרי התורה. ירושלים דורשת למען שלומה את שלום אוהביה. ואם תזכו ונזכה אנחנו יתקיים בכולנו שאלו שלום ירושלים ישליו אוהביך, יהי שלום בחילך שלווה בארמנותיך, למען אחינו ורעינו נדבר נא שלום בירושלים. ואם לא למענם, אז למען בית ד' אלוקינו נבקש טוב לירושלים ולעמה וה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום.⁷⁴

71

"הדר ארץ ישראל - ירושלים"

הרב דוד דב לבנון

אב"ד הרבני באשקלון ורב "קהילת נעם", ירושלים

"שאלו שלום ירושלים ישליו אוהביך", היום אנו מעלים את זכר ירושלים על ראש שמחתנו. מכלל ישועת הניצחון של מלחמת ששת הימים, הדבר שהשאיר את הרושם העיקרי מאז ועד היום הוא שחרור ירושלים, ולכן יום זה דוקא נקבע להלל ולהודיה. בחודש אייר אנו חוגגים שני ימים טובים הקשורים לתקומת ישראל בדורנו, את יום העצמאות ואת יום שחרור ירושלים, ותמיד העסיקה אותי השאלה איזה יום מהשניים גדול יותר. מצד אחד יום העצמאות הוא התחלת התקומה והסיבה לכל שאר הישועות בארצנו ובכללם לשחרור ירושלים, ולכן יום זה כולל את הימים הטובים שבאים אחריו ומכוחו, ומאידיך גיסא, הרעיון הטמון בשחרור ירושלים הוא התוכן הפנימי של ישיבתנו כאן בארץ ישראל, ובלעדיו יכול להיות יום העצמאות ח"ו, כחג חילוני של עצמאות עם ככל העמים. הרמב"ן שעלה לארץ והגיע לעכו לקראת ראש השנה, נשא באותה עת דרשה בענייני דיומא של ר"ה, והוא מקדיש בדרשה זו מקום נרחב למצוות ישוב הארץ, וקושר זאת לראש השנה, על פי הפסוק "עיני ה' אלקיך בה מרשית (מראשית) שנה ועד אחרית שנה". בתוך דבריו הוא אומר: "הדר העולם - ארץ ישראל, הדר ארץ ישראל - ירושלים, והדר ירושלים - בית המקדש, הדר בהמ"ק - בית קדשי הקודשים, הדר בית קדשי הקודשים - מקום הכרובים ששם השכינה שנאמר ונועדתי לך שם ודברתי" וגו'.

הרמב"ן אינו מחדש כאן רק סדר של דרגות קדושה זו למעלה מזו, אלא קובע שהדרה של ארץ ישראל מתמצה בירושלים, והוא מתפשט בכל ארץ ישראל.

וכך אמרו חז"ל במדרש (תנחומא, פרשת קדושים סימן י): "כשם שהטיבור הזה נתון באמצע האיש, כך ארץ ישראל טיבורה של עולם, שנאמר יושבי על טבור הארץ (יחזקאל לח, יב), ארץ ישראל יושבת באמצעותו של עולם, וירושלים באמצע ארץ ישראל, ובית המקדש

באמצע ירושלים, וההיכל באמצע בית המקדש, והארון באמצע ההיכל, והאבן שתיה לפני ההיכל, שממנה הושתת העולם."

הדימוי של ירושלים לטבורה של ארץ ישראל בא ללמד שירושלים אינה רק אמצע גיאוגרפי של ארץ ישראל, וכידוע אין הדבר באופן מדויק כך, אלא שירושלים היא אמצע ישראל מבחינה ערכית רעיונית, שכל ארץ ישראל יונקת ממנה יניקה רוחנית, כמו שהעובר יונק מאמו דרך הטבור את חיותו.

רעיון זה טמון באבן השתייה, העומדת במרכז קודש הקדשים, ואמרו חז"ל (סנהדרין דף כו עמוד ב): "אבן היתה שם מימות נביאים הראשונים ושתייה היתה נקראת", ופירש רש"י: "ושתייה היא נקראת – שממנה נשתת עולם". חז"ל הזכירו שם את הפסוק (שמואל א' פרק ב) "כִּי לֹא מִצְּקֵי אֶרֶץ וְיִשֵּׁת עֲלֵיהֶם תִּבְל", ועוד דרשו עליו (יומא דף לח עמוד ב): "אמר רבי יוחנן: אפילו בשביל צדיק אחד העולם מתקיים, שנאמר 'וצדיק יסוד עולם'", וכך כשאמרו על אבן השתייה שממנה נשתת העולם, הוא במובן זה שמבחינה רוחנית העולם מתקיים בזכות המקום הזה.

הרעיון הזה עולה מתוך המשנה (מסכת כלים פרק א משנה ו): "עשר קדושות הן: ארץ ישראל מקודשת מכל הארצות, ומה היא קדושה שמביאים ממנה העומר והביכורים ושתי הלחם, מה שאין מביאים כן מכל הארצות".

והולך ומונה את עשר הקדושות עד קודש הקדשים שבמקדש. נשאלת השאלה, מדוע הזכירו במשנה בקדושת הארץ את זאת "שמביאים ממנה העומר והביכורים ושתי הלחם", ולא את שאר מצוות התלויות בארץ כתרומות ומעשרות ושביעית? מפרשים, מפני שהמשנה באה לציין את שקדושת ירושלים הנובעת מן המקדש, ואת זה אנו לומדים מן העומר, הביכורים ושתי הלחם שמביאים לבית המקדש, משמע שקדושת המקדש מתפשטת בכל ארץ ישראל. ואולי זה המקור למאמר חז"ל (פסיקתא רבתי פרשה א): "א"ר לוי עתידה ירושלים להיות כארץ ישראל וארץ ישראל ככל העולם כולו", היינו, שלעתיד לבוא תתגלה קדושת ירושלים שבארץ ישראל.

והנה קדושה ראשונה של ארץ ישראל קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבוא, וקדושה שנייה קדשה גם לעתיד לבוא ומבאר הרמב"ם (הלכות בית הבחירה פרק ו הלכה טז): "ולמה אני אומר במקדש וירושלים קדושה ראשונה קדשה לעתיד לבוא, ובקדושת שאר א"י לעניין שביעית ומעשרות וכיוצא בהן לא קדשה לעתיד לבוא, לפי שקדושת המקדש וירושלים מפני השכינה ושכינה אינה בטלה, והרי הוא אומר והשמותי את מקדשיכם ואמרו חכמים אע"פ ששוממין בקדושתן הן עומדים. אבל חיוב הארץ בשביעית ובמעשרות אינו אלא מפני שהוא כיבוש רבים וכיון שנלקחה הארץ מידיהם בטל הכיבוש ונפטרה מן התורה ממעשרות ומשביעית שהרי אינה מן ארץ ישראל, וכיון שעלה עזרא וקדשה לא קדשה בכיבוש אלא

בחזקה שהחזיקו בה ולפיכך כל מקום שהחזיקו בה עולי בבל ונתקדש בקדושת עזרא השנייה הוא מקודש היום ואע"פ שנלקח הארץ ממנו וחייב בשביעית ובמעשרות על הדרך שביארנו בהלכות תרומה".

דברי הרמב"ם טעונים הסבר, מה עדיפה החזקה שהחזיקו בארץ בזמן עזרא יותר מהכיבוש שכבש יהושע, כמו הכיבוש בטל עם החורבן, כך גם החזקה בטלה עם החורבן? מפרש הרב יוסף דוב סולובייצ'יק זצ"ל שחזקה שהחזיק עזרא בארץ התחיל מירושלים ובנין המקדש, וכמו שקדושת ירושלים והמקדש לא מתבטלת כיון שהיא נובעת מן השכינה, כך גם קדושת הארץ שהחזקה מתוך אורה של קדושת ירושלים לא התבטלה, מה שאין כן יהושע התחיל את הכיבוש של ארץ ישראל, וירושלים לא נכבשה עד זמן דוד המלך. ולכן כיון שבטל הכיבוש בטלה קדושת הארץ. הרי לנו כמה חשוב להבין שקדושת הארץ נובעת מן המקדש. כמה יפה הביעו חז"ל את תוכן השאיפות של ישראל לנחול את ארצם, וכך אמרו במדרש (בראשית רבה (וילנא) פרשה יג): "כל שיחתן של בריות אינה אלא על הארץ. עבדת ארעא? לא עבדת? וכל תפילתן של בריות אינה אלא על הארץ, מרי תעביד ארעא! מרי תצליח ארעא! כל תפילתן של ישראל אינו אלא על בית המקדש, מרי יתבני בית מקדשא! מרי מתי יתבני בית מקדשא?"

"שיח השדה" במשמעות של שיחה, ומהי שיחתן של הבריות, הן אומות העולם? על טובת הארץ והשדה! "ואין שיחה אלא תפילה" על מה הם מתפללים? על הצלחה כלכלית של ארץ ושדה! אבל ישראל כל שיחתן היא על התוכן הפנימי של הארץ, מתי יבנה המקדש! ועל מה מתפלל כל חכם מישראל? אמרו חז"ל (תנא דבי אליהו רבה פרשה ד): "כל חכם וחכם מישראל שיש בו דבר תורה לאמיתו ומתאנח על כבודו של הקב"ה ועל כבודן של ישראל כל ימיו, ומתאוה ומחמד ומצפה על כבוד ירושלים ועל כבוד בית המקדש ועל ישועה שתצמיח בקרוב ועל כינוס גליות, (מיד שורה) רוח הקודש בדבריו, אֵיִה הַשָּׁם בְּקִרְבּוֹ אֶת רוּחַ קְדָשׁוֹ (שם ישעיהו סג)", כל תאוותו וחמדת לבו צפייה לבניין בית המקדש.

ירושלים יראה ושלום

מהו תוכנה הפנימי של ירושלים? הדבר רמוז בשמה, שמורכב משני מילים – יראה ושלום, אותם היא קיבלה משני צדיקים, מלך שלם ואברהם אבינו, וכך אמרו במדרש (תהלים (בובר) מזמור עו):

"ואברהם קרא לבית המקדש יראה, שנאמר 'ויקרא אברהם (את) שם המקום ההוא ה' יראה' (שם בראשית כב, יד), אמר המקום אם אקרא אותו שלם, כמו שקראו שם, אני אבטל דברי אברהם אוהבי שקראו יראה, ואם אני קורא אותו יראה, אני אבטל דברי שם הצדיק שקראו

שלם, מה עשה הקב"ה, שיתף מה שקראו שניהם, אברהם קראו יראה, ושם קראו שלם, והקב"ה ירושלים, הוי 'ויהי בשלם סוכו', ומהו ירושלים, יראה ושלם".
מלכי צדק מלך שלם מסמל את הצדק והיושר החברתי שבין אדם לחברו, הוא היפוכה של סדום "אנשים רעים וחטאים לה", ואברהם מסמל את ירא ה' כמו שנאמר לו "אתה ידעתי כי ירא אלקים אתה", ולכן קרא למקום המקדש "הר ה' יראה" מלשון יראה. וירושלים תיבנה רק כאשר היא תושלם בשתי מעלותיה אלו של בין אדם לחברו ובין אדם למקום.

מקדש ראשון ומקדש שני - יראה ושלום

נראה שבית המקדש הראשון הצטיין במידת היראה, שכן היו בו חמישה נסים שלא היו בבית שני, היתה בו נבואה, הארון היה במקומו בקודש הקדשים, וכל זה הביא לראייה בחוש "את ה' יושב על כסא רם ונשא ושוליו מלאים את ההיכל", וממילא למידת היראה, והחורבן בא בגלל שקלקלו מידה זו ע"י שעבדו עבודה זרה. בית שני הצטיין במידת השלום, ובו היו אנשי כנסת הגדולה, כנסיה לשם שמים, שהחיבור והשלום ביניהם הניב את התורה שהתפתחה בבית שני (מהר"ל), וחורבנו נבע מזה שקלקלו אותה מידה ע"י שהייתה ביניהם שנאת חנם. ולפי זה בית שלישי שיבנה במהרה יהיה מצוין בשתי המעלות של ירושלים, ביראה ובשלום, ואז לא יחרב לעולם.

מדוע ביקש התהום לשטוף את העולם?

הגמ' מספרת על דוד שכרה את היסודות למקדש (סוכה דף נג עמוד א): "בשעה שכרה דוד שיתין קפא תהומא ובעא למשטפא עלמא, אמר דוד: מי איכא דידע אי שרי למכתב שם אחספא ונשדיה בתהומא ומנח? ליכא דקאמר ליה מידי. אמר דוד: כל דידע למימר ואינו אומר - יחנק בגרונו. נשא אחיתופל קל וחומר בעצמו: ומה לעשות שלום בין איש לאשתו, אמרה תורה: שמי שנכתב בקדושה ימחה על המים, לעשות שלום לכל העולם כולו - על אחת כמה וכמה. אמר ליה: שרי. כתב שם אחספא, ושדי לתהומא, ונחית תהומא שיתסר אלפי גרמידי. כי חזי דנחית טובא, אמר: כמה דמידלי טפי מירטב עלמא. אמר חמש עשרה מעלות ואסקיה חמיסר אלפי גרמידי, ואוקמיה באלפי גרמידי".

רש"י (מכות דף יא עמוד א) מפרש מדוע עלה התהום וביקש לשטוף את העולם, על פי גמ' ירושלמי (שם סנהדרין פ"י) "שמצא שם חרס, שהגביה קולו ואמר לו אל תטלני מכאן, שאני כבוש על התהום מיום מתן תורה, שרעדה כל הארץ, ולא שמע דוד לדבריו ונטלו". נמצא שהתהום עלה כאשר עברו על התורה, ובמה עברו על התורה?

ולא ברור על מה עבר דוד בשעה שחפר את השיתין למקדש. ראיתי שהרב מידן פירש, שזה רומז לדוד המלך שרצה לזרז את בנין הבית, הוא ראה ברוח הקודש שזה יהיה ע"י זיווג עם

בת שבע, שממנה עתיד לצאת שלמה שיבנה את המקדש, "וראויה בת שבע לדוד מששת ימי בראשית אלא שאכלה פגה (קודם זמנה)", וטעה בכך, זהו החרס החוצץ מפני מי התהום שאמר לדוד אל תגע, ודוד לא שמע לאותה בת קול מרוב תשוקתו לבנות את המקדש, אבל כיון שעשה חטא חמור שהפר את השלום שבין אדם לחברו וגזל את כבשת הרש, עלה התהום וביקש לשטוף את כל העולם, אלמלא שדוד המלך חזר בתשובה, ומחיקת השם על המים מזכירה את מי הסוטה שבאו לעשות שלום בין איש לאשתו, וכך דוד תיקן את חטאו בתשובה שלמה שהחזירה את השלום בינו ובין קונו והחזיר את ערך השלום בין הבריות, וכך הכשיר את הדרך להמשך בנין השיתין של בית המקדש. הרי לנו שבית המקדש אינו יכול להיבנות כל זמן שלא השלמנו את שתי המידות של ירושלים, עיר היראה והשלום.

'ושמתי כדכד שמשותיך'

חכמינו ז"ל תארו את יופיו של בנין בית המקדש (בבא בתרא דף עה עמוד א): "ושמתי כדכד שמשותיך" – א"ר שמואל בר נחמני: פליגי תרי מלאכי ברקיעא, גבריאל ומיכאל, ואמרי לה: תרי אמוראי במערבא, ומאן אינון? יהודה וחזקיה בני רבי חייא, חד אמר: שוהם, וחד אמר: ישפה, אמר להו הקב"ה: להוי כדין וכדין. 'ושערך לאבני אקדח' (ישעיהו נח).
אפשר ששני האבנים של בנין ירושלים – שוהם וישפה, רומזות לשתי הרעיונות הנ"ל הטמונים בשם של ירושלים – יראה ושלום. שוהם – היא אבנו של יוסף הצדיק, שמידתו יראה, ולכן נאמר עליו "בן פורת יוסף בן פורת עלי עין בנות צעדה עלי שור", ובמשכן שילה שבנחלתו אוכלים מעשר שני וקדשים קלים "בכל הרואה", לכל אורך אופק העין, ישפה – היא אבנו של בנימין, שמידתו היא שלום, "ישפה – נוטריקון – יש פה ושותק" שלא גילה לאביו שאחיו מכרו את יוסף, ובזה הביא שלום ביניהם. ובחלקו נבנתה ירושלים "שלא התחלקה לשבטים", וירושלים היא עיר השלום "עיר שחברה לה יחדיו – שעושה כל ישראל חברים זה לזה" והקב"ה אומר שירושלים תיבנה משני סוגי אבנים אלו, היראה והשלום שביחד מרכיבים את השם ירושלים.

אלמלא ראית לא האמנת – במה לא האמין?

ר' יוחנן תיאר לפני תלמידיו את יופיין של אבני ירושלים: "עתיד הקב"ה להביא אבנים טובות ומרגליות שהם שלשים על שלשים, וחוקק בהן עשר על עשרים ומעמידן בשערי ירושלים. לגלג עליו אותו תלמיד, השתא כביעתא דציצלא לא משכחינן, כולי האי משכחינן? לימים הפליגה ספינתו בים, חזא מלאכי השרת דיתבי וקא מינסרי אבנים טובות ומרגליות שהם ל' על ל' וחוקק בהן עשר ברום עשרים, אמר להו: הני למאן? אמרו ליה: שעתיד הקב"ה להעמידן בשערי ירושלים. אתא לקמיה דרבי יוחנן, אמר ליה: דרוש, רבי, לך נאה

לדרוש, כאשר אמרת כן ראיתי. אמר לו: ריקא! אלמלא (לא) ראית לא האמנת, מלגלג על דברי חכמים אתה, נתן עיניו בו ונעשה גל של עצמות".

האם מדובר בתלמיד שאינו הגון שלא מאמין לדברי חכמים? במדרש מובא שאת השאלה הזאת שואל חסיד, וז"ל (מדרש תהלים): "אמר ר' פינחס הכהן בר חמא: מעשה בחסיד אחד, שהוא מטייל והוא תמיה על הדבר הזה, אפשר שער גדול ושני פישפשין הוויין של אבן אחת?! ועל כן צריך להבין את תמיהתו לעומק יותר.

נראה שאבני ירושלים מאירות מכח מעשיהם של הצדיקים המשתוקקים לבנותה, גווי האבנים שוהם וישפה הלא הן מידות היראה והשלום שהזכרנו, ולפי זה אפשר להבין את תמיהתו של החסיד, איך אפשר שבני אדם יגיעו לדרגה רוחנית מאירה כל כך, שתקרין כך על אבני ירושלים? ועל זה הקפיד ר' יוחנן שמיסודות האמונה להאמין שישראל ראויים להקים מקדש נאה כזה לשכינה.

ירושלים תיבנה ע"י שנרבה שלום בינינו, וכאשר נבוא בשערי ירושלים היא תעזור לנו להגיע לדרגת השלום, ולכן בזמן עליה לרגל, סמכו אפילו על עמי הארץ בדיני טומאה וטהרה כיון שאז כולם נעשים חברים, "ובשעת הרגל אף על התרומה, מנהני מילי? אמר רבי יהושע בן לוי: דאמר קרא (שופטים כ): 'ויאסף כל איש ישראל אל העיר כאיש אחד חברים' – הכתוב עשאן כולן חברים" (חגיגה דף כו עמוד א). נזכה במהרה לראות בבניינה של ירושלים הדרה של הארץ מתוך יראה ושלום אין קץ.⁷⁵

72

דרישת ציון

הרב יוסף גליקסברג

רבה של גבעתיים, חבר מועצת הרבנות הראשית לישראל

ברשות ראש הישיבה, הגאון הגדול הרב שפירא שליט"א, שזה כמחצית יובל שנים שיש לי הזכות להיות במחיצתו במועצת הרבנות הראשית ותחת הנהגתו הברוכה כרב ראשי לישראל והשראתו עלינו עד היום ובעזרת ה' יתברך, לאורך ימים טובים בבריאות גופא ונהורא מעליא. ברשות הרבנים הנכבדים היושבים אתנו כאן, רבה של קריית ארבע, רבה של צפת, רבה של קריית גת, הרב יהושע מגנס, הרב יצחק לוי. ברשות רבנן ותלמידיהון, בני תורה, בני ציון היקרים מפז. אני מרגיש זכות גדולה להיות ביום ירושלים כפי שאמרתי כבר פעם – בליבה של ירושלים, במקום הקדוש שמשם יוצאת תורה, יוצאת תורה ויוצא גם דבר ה'. צריכים גם דבר תורה וצריכים גם דבר ה'. דבר ה' אשר מפרש את התורה, שמבין את

התורה, שמבין את התקופה ומסביר לנו את דבר התורה בימים הללו ובשעות הללו. אשריכם שזכיתם ושנחננו זוכים ליום הזה, במקום הזה.

חז"ל אומרים על הפסוק: "ציון היא דורש אין לה" – מכלל דבעיא דרישה' (סוכה). מה פירוש דבעיא דרישה? הפירוש הפשוט הוא בקשה ותפילה: "ותחזינה עינינו בשובך לציון ברחמים". אבל לא זו בלבד, דרישה זה כמו דרישה וחקירה והתעמקות להבין את המשמעות של ציון וירושלים לארץ ישראל ולעם ישראל. זו סוגיה, סוגיה שאני חושב שרק בני תורה מסוגלים להבין ולהתעמק בסוגיה זו, לדרוש בסוגיה של ציון וירושלים. הזכיר המנחה, הרב איתן אייזמן, את הפרשה: דגלים, מחנה ישראל. מחנה ישראל יש לו קדושה וידוע שיש כאלה שמשתלחים ממחנה ישראל ואינם יכולים להימצא שם, ויש מחנה לוויה למעלה הימנה, ולמעלה הימנה מחנה שכינה שזה המשכן ומקום הכהנים. אבל גם קדושת מחנה ישראל חיכתה עד אשר יהיה מחנה שכינה, שתהיה קדושת המשכן וקדושת המקדש. כשיש קדושת מחנה שכינה, וגם מחנה לוויה וגם מחנה ישראל מקיפים ומסובבים את מחנה שכינה, אז יש קדושה של מחנה ישראל. קדושת מחנה שכינה מאצילה על כל הדרגות: על קרובים ועל רחוקים, על רמים ועל נמוכים כשהם מבינים את הקדושה, כשדורשים את הקדושה ומרגישים חיבור אליה ויודעים שהיא הנותנת, היא המשפיעה.

רש"י אומר שישראל נמנו שלוש פעמים: כשיצאו ממצרים נמנו, כשנפלו בעגל נמנו בכדי לדעת את מספר הנותרים וכשבא להשרות שכינתו עליהם, מונה אותם עוד הפעם מתוך החיבה. יש אומרים שזהו רמז לשלושת המחנות, המניין ביציאה ממצרים כנגד מחנה ישראל שנהיינו עם שיוצא ממצרים, זוהי קדושת מחנה ישראל. מנין הנותרים מהעגל, כנגד מחנה לוויה, כידוע שהלויים לא חטאו בעגל וגם מי שהיה קשור אליהם אלו הם הנותרים מהעגל. אבל המניין הזה שבא להשרות את השכינה על המקום, על ישראל, זהו המניין שעליו נאמר "מתוך חיבתן". כאן מתגלה "חיבתן של ישראל". כידוע שבית המקדש קידש את כל המחנות, את כל העם, את כל הארץ מן הצפון עד הדרום, ממזרח מן הים, בלי יוצא מן הכלל, קידש את כל ארץ ישראל, כל "מדרך כף רגל", לכל מקום שהגיעה כף רגלו של יהודי מזרעו של אברהם אבינו. קדושת המקדש, השראת השכינה הגיעה גם לשם. זה היה כשבית המקדש היה קיים. ועכשיו, כשלא זכינו, עדיין לא זכינו, בית המקדש עדיין אינו קיים. אבל מקום המקדש קיים, קדושת המקדש קיימת בהלכה כפי שפוסק הרמב"ם 'מפני ששכינה אינה בטלה', קדושת שכינה אינה בטלה אף פעם גם כשהיא שממה. זה מקדשי, עדיין זה מקדש.

יש פירוש שיעקב אבינו הלך, יצא מבאר שבע, הלך לחרון וכשהגיע לחרון אמר: אפשר שעברתי על מקום הר המוריה, על מקום ירושלים שהתפללו בו אבותי ולא התפללתי? נתן דעתו לחזור וקפצה לו הארץ. ונשאלת השאלה: מעיקרא מאי קסבר ולבסוף מאי קסבר? מה סבר בתחילה? יש מפרש שיעקב אבינו שואף לבית המקדש אבל כשהוא יודע שאין בית

מקדש, אין השראת שכינה של בית מקדש. יעקב אבינו לא יכול להשלים עם זה, הוא לא יכול לראות את המצב. 'יעקב קרא לו בית' – 'בית אלוקים' הוא צריך, וכיוון שהוא צריך בית אלוקים הוא אומר אני אמתין עד שיהיה בית אלוקים כפי שהוא אומר: "עד אבוא אל אדוני שעירה", שיתקיים: "ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשיו". אבל בסוף כשהגיע, הוא אמר, אפילו כשעדיין אין בית מקדש, המקום עצמו, המקום הקדוש הזה, מקום שהתפללו בו אבותי, של עקדת יצחק – גם זה בית אלוקים, גם זה שער השמים, גם זה: "מה נורא המקום הזה ואנוכי לא ידעתי" פירושו בהווה אמינא: לא ידעתי את הסוד של שכינה ששורה במקום הזה גם בבנינו של הבית וגם כשהבית אינו קיים.

זהו המצב, אנו אומרים היום – שכינה לא זזה, לא מהכותל המערבי ובודאי שקדושת המקדש קיימת. זה מטיל עלינו הגבלות, איסורים שונים. אבל לא זו בלבד. אנחנו צריכים לדרוש את הקדושה הקיימת. אולי בגוף אנחנו לא עולים, אבל בנשמה – אסור לנו לרדת מהר הבית, אסור להסיח את הדעת, אסור להסיח את הלב. זה מחייב אותנו בשמירה להקיף, לדאוג, לשכלל, לשמור ולהגן. זה מחייב אותנו להכניס את הקדושה הזאת של בית המקדש וירושלים לפי הרמב"ם. 'לפני ה' נקרא כל ירושלים. אולי זו אחת הבעיות, אולי הבעיה, של התקופה שלנו. אולי החולשה, הרפיון ביחס לארץ ישראל נובע מחוסר דרישה והתעמקות במחנה שכינה, במחנה לוי, בשכינה שלא זזה מכאן. ומה זה אומר לנו? מה זה מחייב אותנו ואת כל עם ישראל? 'דורש – מכלל דבעיא דרישה', וזו הכוונה של "דבר ה' מירושלים". איזה דבר ה' דבר ה' של תורה, דבר ה' של שיבת ציון, דבר ה' של גאולת הארץ, של דבקות בכל מרחבי ארצנו הקדושה.

מכאן. מהמקום הקדוש הזה, ממקום התורה, מליבה של ירושלים, נרים בקול: "הרימי בכוח קולך מבשרת ירושלים", מבשרת את התוכן: את הקדושה את האמונה, את הצניעות והדבקות והקול, שיוורם קולה של ירושלים, יחדור בע"ה לכל השכבות, לכל הלבבות, לכל המוחות, לכל שטחי מרחבי ארצנו הקדושה, לכל עם ישראל. ויתקיים בנו, בע"ה, במהרה בימינו: "כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים".⁷⁶

73

ליום העצמאות וליום ירושלים^{קכז}

הרב אברהם שפירא (תרע"א-תשס"ח)

הרב הראשי לישראל וראש ישיבת 'מרכז הרב'

חובת ההודיה לקב"ה

"המלוכה והממשלה לחי עולמים", שני עניינים בפני עצמם – מלוכה וממשלה. ב"ה, שאנו זוכים שוב להודות לקב"ה על הקמת המדינה. לפני כמאה שנה היו בארץ חמישים אלף איש, וב"ה היום קרוב לששה מיליון איש, כן ירבו. גם ב"ה נתרבתה תורה בישראל, ומדינת ישראל היא מקום התורה הגדול בעולם, כמעט מאה אלף לומדי תורה מעל גיל שמונה-עשרה, ומאה אלף בגיל תיכון. וכי אפשר להתעלם מכל זה!?

לצער, ישנם כאלה המטילים ספק אם אנו חייבים להודות לקב"ה כיום, הרי גורשו עשרת אלפים איש מגוש קטיף שזה מעשה איום ונורא, ועוד ועוד חסרונות וטענות. אולם, אינני יכול להתחיל להבין את חוסר הדעת הנורא הזה. מדינת ישראל היא יצירה שהוקמה ע"י הקב"ה, וכי לא נודה לו? מה כל הדיבורים המשונים האלו לומר חצי הלל או רבע הלל, המדינה היא דבר קבוע וקיים, כמו כל דבר שאנו מאמינים שניתן לנו בס"ד. הטענות הן כלפי הממשלה, כלפי ה'בשר ודם', הממונים לזמן קצר, שנתיים או שנה, ואולי אף פחות מכך. אנו לא מכסים על אלו האחראים והשותפים לעקירת יהודים מארץ ישראל, במישרין או בגמגומים, או שסילפו את דעת התורה, כישלונות היו גם בזמן מלכי ישראל, וכל אדם בעצמו גם כן יש לו כישלונות, ונכון שכישלון של ממשלה הוא גרוע יותר, וכי נימנע משום כך לשבח את הקב"ה על מעשיו?

משה רבנו הוכיח את בני ישראל: "חצרות, ודי זהב" וכו', ואח"כ אמר את הפסוק: "ה' אלוקיכם יוסף עליכם ככם אלף פעמים", מה הפירוש 'ככם'? הביאור הוא, 'ככם' – כפי שאתם, עם כל החסרונות, ה' יוסף עליכם. דווקא בשעות שהציבור מתמודד עם שלטון שכזה, הרי שעלינו, על הציבור, ובמיוחד לומדי התורה, להתחזק ולחזק באמונה שלמה, ובציפייה אמיתית לישועה ולביאת המשיח. יש להוסיף תפילה, מבלי לגרוע מתקנת הרבנות מקדמת דנא, לומר את ההלל, ולהודות לה, ולא להיות כפויי טובה, ולזעוק "אנא ה' הושיעה נא, אנא ה' הצליחה נא". מאידך אין אנו חושבים חס וחלילה, כי כדי להיאבק על הארץ,

קכז. השיחות נאמרו בשנה הסמוכה לחורבן חבל קטיף וגירוש תושביו והשי"ת, יגדור פרצת עמו ישראל ברחמים.

צריך גושפנקא שהציבור יהיה אתנו. הזכרנו בעבר את דבריו של החתם סופר – איך אמר שאול "הקימותי את דבר ה'", הרי הוא לא הקים את דבר ה'? והסביר החתם סופר – שאול רצה שהציבור יהיה איתו, והציבור לא יבין את ההלכה של שמואל הנביא, ועל זה אמר לו הקב"ה "מאסת את דבר ה'".

"ואמר ביום ההוא הנה אלוהינו זה קוינו לו ויושיענו, זה ה' קוינו לו נגילה ונשמחה בישועתו", כשיש קיווי לה' ועוד פעם מקווים אל ה', אז באה גם השמחה של "נגילה ונשמחה בישועתו". עלינו לגדול, בשיעור קומה רוחנית, ולהגביר חיילים לתורה גם בבית מדרשנו, ובכך נוכל למסור ולחנך דור צעיר חדש ובריא. ובעזרת ה' אור חדש על ציון יאיר ונזכה לחזות עין בעין בישועת ה' על עמו ונחלתו.⁷⁷

להודות ולהלל לד' על כל מעשיו

ב"ה שהגיענו שוב ליום זה, יום ירושלים, להודות ולהלל לד' על כל מעשיו. הדור הצעיר לא מודע לגודל הנס שהיה בזמנו, למשמעות העמוקה של החזרה לירושלים ולכותל המערבי, להיפגש שוב עם השכינה שמעולם לא זזה מאחר כתלינו. ההתרפקות על אבני הכותל, בבכי ותחנונים, הדהד בכל העולם היהודי, עד למרחבי רוסיה ואסירי ציון, "ותפתח ותראהו והנה נער בוכה, ותאמר מילדי העברים זה".

ירושלים היא שם של קדושה. במהרי"ל כתוב, כי צריך לשחות כשמגיע בתפילה לבונה ירושלים, אמנם הדרכי-משה חולק עליו, אבל כוונת המהרי"ל היא ע"פ דברי הגמ' (ב"ב עה): "עתידה ירושלים שתיקרא על שם הקב"ה" וא"כ היא שם של קדושה.

'ותשכון בתוכה כאשר דברת', מדוע דוקא בתפילה על ירושלים מדגישים כאשר דברת, מה שלא מצינו בשאר הבקשות, והרי כל הבקשות מבוססות על פסוקי ודברי הנביאים? והביאור הוא, כי השכינה קיימת גם בזה"ז, שהרי קדושת ירושלים לא בטלה. ואנו מוסיפים בתפילה לבקש על השכינה בשלמותה. כמו שכתוב בספר זכריה שירושלים תיקרא עיר האמת, הר הקודש, והכוונה על בנין המקדש. וע"כ צריך להוסיף "כאשר דברת" כי יש תוספת לקדושת ירושלים, לשכינה במילואה, ע"י הקמת בית המקדש.

"כאשר דברת" מובא בקדמונים – על הפסוק: ונתתי משכני בתוכם – ופירש שם האב"ע: שלא יהיה פחד, כשיש הדבקות בשכינה – אין מקום לפחד, לא מבחוץ ולא מבפנים, ואולי על כך מבקשים "כאשר דברת" – ששכינה תשפיע עלינו את מידת הגבורה.

ירושלים הבנויה כעיר שחברה לה יחדיו, ששם עלו שבטים, אין המדובר על עליה פיזית, אלא על עליה רוחנית. בירושלים נתעלו השבטים, כך מפרש המאירי, סגולת ירושלים – סגולה רוחנית שמרוממת את האדם. והתוס' בכתובות (קי ע"ב) כתבו שאין רוצים שיהיו עבדים בירושלים, ירושלים היא עיר של מלכות. מלכות היא סמל של חירות, גדר של מלך

הוא מי שאין על גביו אלא ד' אלוקיו. ומשום כך ביציאת מצרים, ביציאה לחרות עולם, כותב התרגום יונתן (על הפס' ואשא אתכם על כנפי נשרים) שהקב"ה נשאם באותו לילה לירושלים, כי השלמת החירות בתכלית, היא רק עם ירושלים, אין עבדות בירושלים כדברי התוס'.

ב"ה, אנו נמצאים בימים של עליה, הכנה למתן תורה, מפגש עם השכינה, כל התורה הם שמותיו של הקב"ה, אם בחוקותי תלכו, ופרש"י: שתהיו עמלים בתורה, הליכה היא התקרבות, ובמהר"ל מבאר, כי רק בהליכה אל מקום שכינה יש שכר פסיעות, כשאדם הולך לביהכנ"ס, למקום שהשכינה שרויה בו, יש לו שכר פסיעות, וכך י"ל כשאדם הולך לבקר חולים, שהרי שכינה למעלה מראשותיו של חולה, וכל כיו"ב. ועל כן בפסוק זה, אם בחוקותי תלכו, שהדגש הוא על ההליכה עצמה, מיירי בעמלה של תורה, בהתעסקות עם תורה, שכל הלומד תורה – שכינה כנגדו.

כדי לזכות בתורה, לזכות בשכינה – צריך עמל. בלי עמלה של תורה – אין אמת, באים לכלל טעות.

צר לנו על תופעות של אלו שאין להם עמלה של תורה ומתוך כך מטעים את הציבור לא רק בענייני השקפה, אלא גם בהלכה, וכתוצאה מכך מה הפלא שמחפשים היתרים מפוקפקים לגיורת וכהן ולעשות אפקעינהו על כל מיני וסוגי בעיות.

"ויצא ירבעם מירושלים" ודרשו חז"ל, שיצא מפיתקא של ירושלים, כל הכתוב לחיים בירושלים, יש ספר מיוחד לירושלים, וירבעם הוציא עצמו מהנקודה הזו של ירושלים, ירבעם זכה למלכות, אבל הפריד את עצמו מירושלים, מהעיר המאחדת את כולם, עד שגם החטיא את הרבים. שורש הקלקול נבע מיציאתו מירושלים. ירושלים היא שלמות אחת, סוריא היתה כיבוש יחיד מפני שלא הושלם עדיין כיבוש היבוס, גורן ארונה, היה זה חלקה קטנה בירושלים, וכשהיא חסרה היא מעכבת את כל הארץ, ירושלים היא השלמה של השייכות לכל ארץ ישראל, ומשום כך, ברכת בונה ירושלים ומושיע ישראל הם יחידה אחת, כעיר שחברה לה יחדיו. כשיצא ירבעם מירושלים, בעצם יצא מהארץ כולה.

בכל דור עלינו להתבונן בשועת ד'. נתת ליראיק נס – להתנוסס, להתרומם, ולקבל כוחות בצדקת דרכנו. לצערנו, יש היוצאים מפתקא של ירושלים, מעדיפים את הפירודים, ומחלישים בדעותיהם ציבור שלם, תוך אסמכתאות משונות, שאין להם כל אחיזה לא בתורה ולא במגידיה, ובודאי שלא בתורת בית המדרש הגדול הזה. יש כאלה שכנראה מתוך ייאוש מנסים להכשיר מה שלא ניתן להכשיר, אולם, ככל שנתגדל יותר ויותר בתורה, ובאמונה, נדע להקרין את תוקפה של נצח ישראל, אשר לא ישקר ולא ינחם.

כשעושים לאדם ישועה, כשעושים לציבור ישועה, רוצה הקב"ה שאותו אדם ואותו ציבור ישפר את מעשיו, ויעבור למסלול חיים חדש, גבוה יותר, קדוש יותר. וכשאינו לנו לא מקדש

ולא סנהדרין, לא נביא ולא אורים ותומים, אין לנו לשאול אלא בעצתם של החכמים, מהו המסלול החדש שנבור לנו. להבנת הענינים הפנימיים מסוגלים הם רק תלמידי חכמים אמתיים. "אני ישנה ולבי ער" (שה"ש ה, ב). לבי ער – אלו תלמידי החכמים שהם לב האומה ופנימיותה. אנשי הפנים מסוגלים להבנת עניני הפנים. בתוספתא (מנחות פרק א) מובא שההלל השבח והתפילה מעכבים זה את זה. ועל כן להודאתנו יש להוסיף תפילה, שנזכה להרמת קרן ישראל ולצמיחת קרן משיח צדקנו במהרה בימינו, אמן.⁷⁸

74

"יברכך ד' מציון"

הרב יהושע בן מאיר

מייסד ישיבת ההסדר 'שבות ישראל'

"שיר המעלות הנה ברכו את ה' כל עבדי ה', העומדים בבית ה' בלילות. שאו ידכם קדש, וברכו את ה'. יברכך ה' מציון עשה שמים וארץ" (תהלים קלד).
 חמש עשרה 'שיר המעלות' ישנם בספר תהלים. "חמש עשרה מעלות עולות מתוכה [=מעזרת נשים במקדש] לעזרת ישראל, כנגד חמש עשרה מעלות שבתהלים, שעליהן הלויים אומרים בשיר" (מדות פ"ב, מ"ה). השיר, ההלל וההודאה, יש גם בהם דרגות – חמש עשרה דרגות. שלמות השיר הוא כשיר הלויים במקדש – חמש עשרה מעלות של תודה ושיר. האחרון שבשיר המעלות, החמש עשרה במספר, הוא "שיר המעלות הנה ברכו את ה' כל עבדי ה' העומדים בבית ה' בלילות". לכאורה כוונת הפסוק היא ללויים ולכהנים העומדים במקדש. אמנם בהתבוננות נראה שא"א לפרש כן. המקדש הינו מקום עבודת ה', הוא קשור בגשמיות, הוא קשור למקום מדויק. המזבח חייב להיות מכוון בדיוק כנגד מקום העקדה. המקדש וכל עזרותיו נתונים באורך ורחב מוגדרים. הכול בנוי באבנים ובטיט. מכיוון שהמקדש ועבודתו קשורים בגשמיות ומוגבלים במקום – הם מוגבלים גם בזמן. גם הזמן הינו מוגבלות הגשמי. ומכיוון שכך – אין עבודה במקדש אלא ביום, משיאיר המזרח ועד שקיעת החמה. אין עבודה במקדש בלילה. לכן אין ליחס כוונת הפסוק לעבודת המקדש – כי בפסוק נאמר 'בלילות'.

חז"ל עומדים על קושי זה ואומרים: "מאי בלילות – אמר רבי יוחנן אלו תלמידי חכמים העוסקין בתורה בלילה, מעלה אני עליהם כאלו עוסקין בעבודה" (ילק"ש תהלים שם). עבדי ה' – אלו תלמידי חכמים. בית ה' – זה בית המדרש. לימוד התורה הוא עבודת ה' שכולה ברוחניות. היא אינה מוגבלת במקום – תורה אפשר וצריך ללמוד בכל מקום, בירושלים

ומחוצה לה, בארץ ובחוץ לארץ. תורה אפשר וצריך ללמוד בכל זמן, ביום ובלילה. ברוחני אין מגבלות של זמן ומקום.

יש תנועות המטיפות לכך שעלינו לחנך את העם לשאוף לבנות את המקדש, לא רק מקדש אש מהשמים, אלא מקדש אבן שנבנה בידינו. אחרים העירו שגם במקדש האבן צריך שיהיה תוכן של האין־סוף הבא ממקדש האש, "ואני אהיה לה, נאם ה', חומת אש סביב ולכבוד אהיה בתוכה" (זכרי' ב, ט). יש הרבה מהצדק בשתי הגישות. אבל גם מקדש האש איננו בא מן המוכן. גם אותו צריך לבנות. עם ישראל מצווה על בנין המקדש, ורק הוא יכול לבנותו. אפילו את מקדש האש שבשמים רק ישראל יכולים לבנות. אותו בונים 'ת"ח שעוסקין בתורה בלילות'. מקדש האש אינו מקדש גשמי המוגבל במקום ובזמן. מקדש האש הוא הרוחני שבמקדש, מה שנותן למקדש את הממד הנצחי, האין־סופי. מקדש האש הוא השראת השכינה במקדש. מקדש זה בונים יומם ולילה, 'ת"ח העוסקין בתורה בלילות, מעלה אני עליהם כאלו עוסקין בעבודה'.

רבי יוחנן, מרא דתלמודא דארץ ישראל, עקבי בגישתו זו. בדברי שלמה המלך אל חירם מלך צור: "הנה אני בונה בית לשם ה' אלוקי להקדיש לו להקטיר לפניו קטרת סמים ומערכת תמיד ועולות לבקר ולערב לשבתות ולחדשים ולמועדי ה' אלוקינו לעולם זאת על ישראל" (דבה"י ב' ב, ג) מתקשים חז"ל מהו 'לעולם זאת על ישראל', הרי המקדש חרב ולא נתקיים לעולם. חז"ל מסבירים: "אמר רב גידל אמר רב, זה מזבח בנוי ומיכאל השר הגדול עומד ומקריב עליו קרבן. רבי יוחנן אמר, אלו תלמידי חכמים העוסקין בהלכות עבודה, מעלה אני עליהם כאלו נבנה בית המקדש בימיהם" (ילק"ש תהלים שם). רב מסביר ש'לעולם זאת על ישראל' מדבר על העבודה שבמקדש אש אשר בשמים, שהוא לעולם לא חרב. רבי יוחנן מסביר שמדובר בת"ח העוסקין בתורה, בהלכות עבודה, והם הבונים את המקדש אש שבשמים, הם 'לעולם זאת על ישראל'.

המעלה החמש עשרה של השירה מסבירה מיהו הראוי להגיע למדרגה גבוהה זו של שירה – 'עבדי ה' בלילות', ת"ח העוסקין בתורה, הרוחני שבעבודת ה'. ממשוך המזמור "שאו ידכם קדש וברכו את ה'". בפשט כוונת הכתוב לחזק את הפסוק שלפניו, 'שאו ידכם קודש' – הרימו ידיכם מן העוה"ז, מן הגשמיות. הרימו ידיכם למעלה וקדשום – ורק אז, בהיותכם רוחניים, תוכלו לברך את ה'. "א"ר שמעון בן פזי, כל כהן שלא נטל ידיו אסור לישא את כפיו שנא' "שאו ידכם קדש וברכו את ה'" (ילק"ש תהלים שם. וכע"ז בשם ר' יהושע בן לוי בבלי סוטה לט, א וע"ש תוד"ה 'כל כהן').

אולם, יש בחז"ל גם הסבר אחר: "שלשה תכיפות הן, תכף לסמיכה שחיטה שנאמר (ויקרא א, ד-ה) "וסמך ושחט". תכף לנטילת ידים ברכה שנאמר (תהלים קלד, ב) "שאו ידכם קדש וברכו את ה'". תכף לגאולה תפילה שנאמר (תהלים יט, טו) "יהי לרצון אמרי פי". מה כתיב

בתריה (תהלים כ, ב) 'יענך ה' ביום צרה. א"ר יוסי בר בון... וכל מי שתוכף לנטילת ידיים ברכה אין השטן מקטרג באותה סעודה" (ילק"ש תהלים שם. וכ"ה ע"ש ר' חייא בר אשי אמר רב בבבלי ברכות מב, א, ושם מוכח דמיירי במים אחרונים, ע"ש ברש"י ד"ה 'לנטילת ידם' ובגהש"ס לגרעק"א שם).

המתבונן רואה שתכיפות אלו כל אחד מהם מורכב משני גורמים סותרים. סמיכת קדשים היא בכל כוחו (ראה ביצה יט, א רש"י ד"ה 'ואין סומכין'). ע"י הסמיכה בקדשים האדם מדגים שהוא סומך על הבהמה, על הרכוש. ההלכה קובעת שמי שסומך בכל כוחו על דבר, עד שאם ינטל הדבר ייפול הסומך, אינו נקרא עומד (או"ח סי' צד סעיף ה, וע"ש בנו"כ). כשסומך בכל כוחו על הפר הוא מצהיר שבפני עצמו אינו יכול לעמוד, אינו יכול להתקיים. האדם קונה לעצמו מעמד וקיום רק על ידי רכושו. ואז, לוקח האדם פר זה שעליו הוא סומך ושהוא מעמידו – ומעלהו לה'. בכך הוא מפגין שהכל מה', רכושו מה', קיומו של האדם ומעמדו הם מה"י.

גאולה הינה השגת השאיפות והמטרות, הגעה לתכלית. אין לאדם עוד צורך בכלום, כי השיג הכל. קיומו מובטח בפני עצמו ואינו נדרש לאיש – זוהי גאולה. התפילה הינה הפניה בבקשה. חסר לו והוא מבקש. אין לו משל עצמו, ועליו לבקש מה"י שיתן לו כל. התפילה היא אקט של תמימות ילדותית – ילדותיות נפלאה שאסור לאדם לאבדה לרגע: "אדם ובהמה תושיע ה' (תהלים לו, ז וחולין ה, ב). הגאולה היא הבררות של האדם – משהגיע להשגת ייעודו. לכאורה, קודם צריך תפילה, ולאחר זמן רב – גאולה. אולם חז"ל לימדונו ההיפך – קודם גאולה, ותכף לגאולה – תפילה. אין האדם יכול לעולם להשיג את כל ייעודו, ומיד ובסמוך לגאולה חייבת לבוא החזרה ל'משימין עצמן כבהמה' – לפניה לבורא יתברך שממנו הגאולה, להרגשת התלות המוחלטת בה"י ולהמשך שאיפה למטרות חדשות. לא להסתפק במדינה ועצמאות – לשאוף לא"י כולה. לא להסתפק בירושלים – להתפלל לבית המקדש בנוי.

נטילת ידיים הינה הרמת ידיו מן העולם ומן הגשמי. לא רק רחיצת ידיו מהלכלוך הנראה, אלא טהרתם אפילו מהלכלוך הרוחני – הטומאה. פרישה מוחלטת מהעולם הגשמי המסואב. ותכף לנטילה – ברכת המוציא ואכילת הסעודה. [שהרי א"א שכוונת 'ברכה' לברכת המצוות של נטילת ידיים, כי ברכה זו, ככל ברכת המצוות, מברך לפני הנטילה עובר לעשייתן (ראה או"ח סי' קנח סעיף יא ובנו"כ שם שאנו מברכים לפני הניגוב שהוא סוף הנטילה)]. אלא ודאי הכוונה לברכת הנהנים – ברכת המוציא. וכן מוכח מדברי רבי יוסי בר בון 'שאינן שטן מקטרג באותה סעודה'. ר' יוסי בר בון, מי שכמעט רוב הירושלמי על שמו (ראה שדה יהושע ספ"ק דערלה דקי"ט סע"ג, שר' יוסי זה מפורסם בירושלמי יותר מרבי זעירא, וכל מקום פסק הרמב"ם כמותו), ממשיך בדרכו של רבי יוחנן, בקובעו גם את הצד השני, את תמונת המראה

של דברי רבי יוחנן. 'העומדים בביתה' – אלו ת"ח שעוסקין בתורה, שכולה רוחניות, 'מעלה אני עליהם כאילו עוסקין בעבודה' שהיא במהותה גשמית. 'ברכו את ה', תכלית ההתעלות מהגשמיות הבאה ע"י נשיאת ידם מעוה"ז וטהרתם בנטילה – היא אכילת סעודה גשמית, שהינה לכאורה הפך נשיאת הידים והפך 'ברכו את ה'.

זוהי תורת א"י, מימי רבי יוחנן דרך תלמידיו ותלמידי תלמידיו, ועד ימינו אלה. זהו חוט השני ב'שלושה תכיפות'. היכולת לקדש את החול, להשרות שכינה בעוה"ז, לסמוך בכל כוחו על ממונו – אך לשוחטו לפני ה'. לשמוח שמחה שלמה בגאולה, להרגיש את מלוא תפארת עוצמתה – ותכף לפנות לה' בתפילה. לדעת שנשיאת הכפים והרמתם אינה אלא הכנה, הכנה נחוצה, הכנה הכרחית ל'ברכו את ה', לברכת ה' הגדולה המתגלה דווקא בחיים גשמיים של עם ה' בארצו, באכילת סעודה.

זוהי מהותה של ירושלים. בירושלים יש תמיד שכינה ובונים בה מקדש כדי שיהיה מקום לשכינה. ירושלים היא מקום הנצח של השראת שכינה בישראל ובעולם, נקודת החיבור של הגשמי והרוחני. ת"ח אלו היודעים בלמדם בתורה בלילות שבעצם הם עוסקים בעבודה ממש, העוסקין בהלכות עבודה ומכירים שהם בונים את ביהמ"ק מאש, שהיא חומת אש לבית של אבן. היודעים שנשיאת כפים מעוה"ז אינה אלא הכנה לקיום של עם גשמי עובד ה' בארץ ישראל – שזוהי ברכת ה' במילואה – הם מתקיים בהם הפסוק החותם מזמור זה "יברך ה' מציון עושה שמים וארץ".

ה' עושה שמים וארץ, רוחני וגשמי. שמו מתגלה בשניהם. אולם שמו אינו מלא אלא בהתגלותו בשניהם יחדיו, והמפגש של שניהם הוא בציון – ירושלים של מעלה, שאין הקב"ה נכנס בה עד שיכנס בירושלים של מטה. ת"ח אלו היודעים לראות בבנין הגשמי של העם – המסומלת בחיי היחיד בסעודה – את תכלית נשיאת הידים בקודש, ולקרוא לבניין גשמי זה – 'ברכת ה', ת"ח היודעים לראות בלימוד התורה בלילה, שכולה במישור הרוחני, בנין בית המקדש ממש ועבודה גשמית. ת"ח אלו ראויים להתברך מה' מציון, עושה שמים וארץ. ידועים דברי המהר"ל שהשלמות הינה במספר שבע. יש שבע מעלות של שלמות גשמית, ושבע מעלות של שלמות רוחנית. וכנגדם – שבע מעלות שירה והודיה על הגשמיות, ושבע על הרוחניות. אך מעל לכל המעלות, המעלה החמש עשרה – מעלת האיחוד ומיזוג בין הרוחני לגשמי – זוהי תכלית השלמות ותכלית ההודיה, אלו חמש עשרה מעלות שבתהלים, וכנגדם 'חמש עשרה מעלות העולות מעזרת נשים לעזרת ישראל שעליהן הלויים אומרים בשיר'.

אנו בני ארץ-ישראל, ממשיכי תורת א"י מימי רבי יוחנן ורבי יוסי בר בון, אנו יודעים שבשבתנו בבית המדרש ולמדנו תורה, לכאורה ענין רוחני-אישי, באמת עסוקים אנו בבנין הארץ והעם, בבנין האמתי הבניין שהוא 'לעולם זאת על ישראל'. אנו יודעים שבצאתנו

מכותלי הישיבה חלוצים לפני ישראל במלחמה, מלחמת מצוה, אין בכך פגיעה חלילה ב'שאו ידכם קדש', בטהרתנו ובקדושתנו, אלא אדרבה, זהו קיום התכלית של הטהרה, וזוהי ברכת ה' במלואה. אין בזה סתירה או הפסקה בלימוד תורתנו - אלא שלמות אמיתית של ברכת ה' שלנו. ובעז"ה נראה עין בעין שעושה שמים וארץ ששיכן שמו בציון, מברך ויברך אותנו בכל מעשה ידיו, ברוחני ובגשמי.⁷⁹

75

ירושלים

הרב יחזקאל יעקובסון

ראש ישיבת ההסדר 'שעלבים'

יום ירושלים

יום ירושלים נקבע כיום הלל והודאה על הנסים והנפלאות, על התשועות ועל המלחמות, על התשועות הגדולות שזכינו לראותם במלחמת ששת הימים. במהלכה של אותה מלחמה לא זו בלבד שיצאנו ממוות לחיים אלא אף זכינו לניצחון צבאי שהדהים את העולם כולו והפתיע אפי' את מדינת ישראל עצמה. שיא השיאים של הימים הגדולים הללו היה שחרורה של ירושלים וחזרתנו למקומות הקדושים. לכן, לזכר הנס נקבע יום ירושלים, וזו ההזדמנות לעמוד ולדבר על מעלתה וענינה של ירושלים.

ייראה-יראה

רעיון ידוע [בשם ר' צדוק מלובלין] כי כל ענין שבתורה - יסודו, ענינו ומהותו נמצא במקום בו הוא מופיע ונזכר לראשונה בתורה. לכן גם ביחס לירושלים ולמקדש, אם ברצוננו לנסות ולעמוד על מהותם יש להתבונן ולראות את מקום הופעתם הראשונה בתורה.

אברהם אבינו עקד את יצחק בנו בהר המוריה על גבי המזבח, במקום המדויק בו יוקם לעתיד המזבח בבית המקדש [ראה רמב"ם הל' בית הבחירה פ"ב], לאחר שהעלה אברהם לעולה את האיל תחת בנו, נאמר: "ויקרא אברהם שם המקום ההוא ה' יראה, אשר יאמר היום בהר ה' יראה" פסוק זה קשה להבנה. ומצאתי דבר נפלא בשם הגר"א (המאור הגדול פר' וירא):

ואמר הגר"א על פי משל, בבן מלך האהוב לאביו, ונתן המלך שומרים לראש הבן כנימוס, לימים חטא הבן על אביו והגלהו מביתו אל מקום יער מסובך ועמוק, במקום מסוכן בין חיות ופראים. אך מרחמי האב על הבן ציווה בסתר אל השומרים שיתחבאו ביער בן העצים, להשיגו על הבן אם אולי יקרה לו פגע מאת הארי והדוב, אז יהיו לו לסתרה. והנה ההבדל

בין השמירה מה שהשומרים שמרוהו קודם חטאו ובין השמירה שאחר חטאו, הוא זה, דמתחילה ראה הבן איך יש שומרים לו ששומרים לראשו סביב לו, ודעתו גסה בידעו שהוא משומר, אבל לאחר החטא הנה השומרים שומרים עכשיו גם כן, אבל הבן אינו רואה ואינו יודע שהוא משומר, ומפחד תמיד כל היום מחמת חיות רעות, אבל הבן באמת משומר בין קודם חטאו בין אחר חטאו.

והנה אברהם אבינו היה רואה מצב ישראל בעת החורבן, עזובים ודחופים בגלות מר ונמהר, ולכן התפלל אשר לפחות "ה' יראה", רצה לומר, הקב"ה ישגיח עלינו בסתר, הגם שאין אנחנו רואים אותו, כמו המציץ החרכים שאין אנו מרגישים השגחתו, מ"מ הוא רואה אותנו ומשגיח עלינו, כן התפלל אברהם אבינו. אבל כותב התורה, משה רבנו, כתב זה בעת שהיה התגלות אלקות ברב עוז, ובימיו היינו יכולין לקרוא את ה' בשם יראה, שנראה לעינינו רב יכולתו וגבורתו, כמו שנאמר: "אשר עין בעין נראה אתה ה' ועננך עליהם.. ובעמוד אש לילה" (במדבר יד, יד).

וזה שאמר "ויקרא אברהם וכו', רצה לומר, שכן התפלל על זמן החורבן. אבל "אשר יאמר היום", רצה לומר, "היום" בעת כתיבת התורה, "בהר ה' יראה", רצה לומר שאנחנו רואים אותו ג"כ. זהו תוכן דברי הגר"א, והדברים ראויין למי שאמרם כי הוא מתוק, עכ"ל. א"כ, ירושלים היא המקום אשר יכולים בו ישראל לראות ולחוש את השגחת ה', עיתים זוכים אנו להשגחה גלויה ולעיתים רבות יותר להשגחה נסתרת ובאמת ניתן לומר כי שתי ההנהגות השונות הללו היו בשני בתי המקדש, והבדילו בין בית ראשון לבית שני. שהרי בבית המקדש הראשון הייתה אש יורדת משמים והיו אורים ותומים וכו' כל אותם חמשת הדברים אשר מבטאים בהופעתם השראת שכינה בגלוי, אך לא הופיעו ולא היו קיימים במקדש שני [יש להעיר כי הגמ' במס' חגיגה דורשת בעניין מצוות עלייה לרגל יראה – יראה ומסתבר שדרשתם מבוססת גם על הפסוק שבעקדה]

ירושלים - יראה ושלם

אך כל זה אינו אלא פן אחד של ירושלים ובעצם רק מרכיב אחד בשמה של העיר ירושלים שהרי שם זה מורכב כפי שאומר המדרש משני שמות "יראה" ו"שלם". ["ירו" בגימטריא = "יראה"] וכך אומר המדרש: "אברהם קרא אותו יראה שנאמר ויקרא אברהם שם המקום ההוא ה' יראה, שם קרא אותו שלם שנאמר (בראשית יד) ומלכי צדק מלך שלם. אמר הקב"ה אם קורא אני אותו יראה כשם שקרא אותו אברהם, שם אדם צדיק מתרעם, ואם קורא אני אותו שלם אברהם אדם צדיק מתרעם, אלא הריני קורא אותו ירושלים כמו שקראו שניהם, יראה שלם, ירושלים [בראשית רבה פרשה נו].

נראה לבאר כי שני השמות הללו שתי בחינות הם, מעין "אני לדודי ודודי לי" – רבש"ע מצד אחד וכנסת ישראל מן הצד השני. שם יראה מבטא ומגלה "אתערותא דלעילא" מעלת ירושלים כמקום השגחתו והשראת שכינתו. שלם, לעומת זאת, מבטא את מקומה של ירושלים ואת תפקידה של כנסת ישראל לשלמות לאחדות ולשלום.

הגמ' בב"ק [פב.] אומרת כי ירושלים לא נתחלקה לשבטים: עשרה דברים נאמרו בירושלים: אין הבית חלוט בה, ואינה מביאה עגלה ערופה, ואינה נעשית עיר הנדחת, ואינה מטמאה בנגעים וכו' והטעם לדינים אלו כי לא נתחלקה ירושלים לשבטים.

ירושלים היא עיר המאחדת את כלל ישראל לכן היא שייכת לכולם כי לכל אחד ואחד יש את המקום שלו בירושלים. ירושלים היא של כלל ישראל, ירושלים הבנויה כעיר שחוברה לה יחדיו, עיר שעושה כל ישראל חברים.

רבה של ירושלים הגרצ"פ פרנק רצה לחדש להלכה כי פירות שגדלו בירושלים פטורים מתרומות ומעשרות ונימוקו עמו, כמו שהיו ישראל פטורים מתרומ"ע קודם כיבוש וחלוקה כי עדיין אין זו "תבואת זרעך – המיוחדת לך" כי עדיין אין לכלל ישראל חלקם, כך צריך להיות גם דין ירושלים לעולם, שהרי ירושלים לא נחלקה לשבטים וגם זו אינה תבואת זרעך המיוחדת לך.

אך לדברינו אין להשוותם כלל ועיקר. קודם חלוקת הארץ הרי חוסר החלוקה מבטא ומגלה את החיסרון לבעלותו של כל אחד מישראל. וכלל גדול הוא שחסרון בעלות מהוה סיבה לפטור מתרומ"ע. אך לא כן ענינה של ירושלים. מה שלא נחלקה לשבטים אינו משום חיסרון בעלותם של ישראל אלא אדרבה זו עיר ששייכת לכולם [וברמב"ם פ"א מתרומות הל' טו מוכח שירושלים חייבת בתרומות ומעשרות ועי' ציץ אליעזר ח"א ס' יא].

שבעים שמות לירושלים

יתרה מזו, לירושלים ולמקדש ישנה סגולה מיוחדת המאפשרת לכל אחד ואחד למצוא את הנקודה המיוחדת לו, את הדרך המתאימה לו בעבודת ה'. מסתבר שלכך רמזו חז"ל במדרש (מדרש זוטא שיר השירים (בובר) פרשה א): כנגד שבעים שירדו עם יעקב למצרים, ובשבעים שנתנו לו כנגד שבעים לשונות, שנאמר יצב גבולות עמים למספר בני ישראל (דברים לב, ח), כנגדן נקראו לישראל שבעים שמות ולירושלים שבעים ולתורה שבעים, כנגד שבעים שמות שנקראו להקב"ה.

שבעים שמות קרא לישראל ואלו הן: [ישראל], ישרון, בכור, נער, רך, יחיד, [ילד, אח, רע, אהוב, בן, עבד, עם, גוי, לאום, בת, רעיה], כלה, אשת נעורים, יהודים, עברים, אריה, אפרתים, וכו',

שבעים שמות קרא לירושלים. ירושלים, שלום, יראה, יבוס, גלעד, לבנון, ציון, (מרומים) (מרום, ים), כסא ה', עיר (ישראל) [דוד], יפה נוף, [הר ציון], ירתי צפון, [קרית מלך רב], משוש כל הארץ, בעולה, חפצי בה, אבן מעמסה, אפרתה, שדה יער, מנוחה, אריאל, הר מועד, יפה וכו'.

שבעים שמות קרא שלמה לתורה. ראשית, קנין, חכמה, מוסר, בינה, צדק, משפט, מישרים, ערמה, דעת, מזמה, לקח, ירושה, תחבולות, משל, מליצה, חידה, תורה, יראה וכו'. ובשבעים שמות נקרא הקב"ה. עליון, רם, נשא, [נשגב], נפלא, גדול, גבור, עוז, הוד, הדר, נורא, ישר, אדיר, צור, תמים, נאמן, טוב, חסיד, צדיק, קדוש, טהור וכו'.

מספר שבעים מסמל אצל חז"ל את הרב-גונית, את המכלול על כל צורותיו השונות, את כל פרטי ההופעה וההתגלות האפשריים של הדבר הגדול. כמו שהקב"ה מתגלה ומופיע בעולם בצורות שונות ובלבושים שונים, כך גם למעלתם ולסגולתם של ישראל גם לה יש מגוון הופעות. וכמו ששבעים שמות לתורה כי שבעים פנים לתורה כך מעלתם וענינם של ישראל מתגלה בצורות שונות.

לכן, גם לירושלים יש שבעים שמות כי גם בירושלים יכול כל אחד מישראל למצוא את ירושלים שלו, את עבודת ה' המיוחדת לו, ירושלים לא נחלקה לשבטים.

ירושלים מתגלית לדורשיה

הקב"ה אומר לאברהם: לך לך אל ארץ המוריה והעלה שם לעולה על אחד ההרים אשר אומר אליך". אברהם אינו יודע את מקומו המדויק של המזבח. מוטל עליו להתייגע ולחפש. רק ביום השלישי ה' נגלה אליו, גם כאן טמון עניין מרכזי הנוגע למקדש ולירושלים. התורה גם היא לא מגלה לישראל בפרשת ראה את מקום המקדש אלא סותמת ואומרת: "אל המקום אשר יבחר ה'... לשכנו תדרשו ובאת שמה". אמרו חז"ל: דרוש, ואח"כ יאמר לך נביא. לכאורה אם בסופו של דבר זקוקים אנו להסכמת הנביא, א"כ מה טעם להתאמץ ולחפש ולדרוש? אלא כך הוא הסדר. רק לאחר המאמצים שלנו, רק לאחר החיפוש המתמיד, הבקשה והדרישה, רק לאחר אותם המעשים שמבטאים את עצמת הכיסופים והגעגועים שלנו בא הקב"ה ומגלה איה מקום כבודו.

גם דוד ושמואל עסקו בחיפוש מתמיד אחר מקום המקדש כפי שדרשו חז"ל על "ניות ברמה". על אותם חיפושים אמר דוד המלך בתהלים [קלב]: אם אבא באהל ביתי אם אעלה על ערש יצועי: אם אתן שנת לעיני לעפעפי תנומה: עד אמצא מקום לה' משכנות לאביר יעקב. הדרישה לציון הבאה מצדנו מחד והתגלותו של הקב"ה מאידך מתחילה באברהם אבינו וממשיכה במהלך כל הדורות הבאים לאחר מכן [ואולי גם ענין זה כלול בשני השמות

של העיר: "יראה" מצדו של הקב"ה, אשר יתגלה לאחר שאנו עשינו את כל המוטל עלינו בבחינת "שלם".

סיום

כל מי שזוכר את אותם הימים הגדולים של מלחמת ששת הימים יכול לספר כיצד חשנו בעליל את השגחת ה' עלינו וכהגדרת הגר"א היו אלה ימי יראה. במקביל, התחוללה בעם התעוררות רוחנית גדולה ובעיקר כמיהה גדולה לירושלים ולמקדש. אך לא זכינו לראות את העניין ממשיך לאורך זמן.

מוטל עלינו לחדש את הכיסופים ואת דרישת ציון וירושלים ללמוד את הלכות המקדש וירושלים. נתפלל כי כאשר אנו נעשה את המוטל עלינו, יבוא הקב"ה ויתגלה עלינו, וכך נזכה לא רק להיות בחינת "יראה" אלא בבחינת "בהר ה' יראה", שזה כאמור לראות בהשגחתו הגלויה עלינו, אמנ.⁸⁰

76

ארבעים שנה לשחרור ירושלים^{קכח} הרב אברהם שפירא (תרע"א-תשס"ח)

הרב הראשי לישראל וראש ישיבת מרכז 'מרכז הרב'

זכינו למלאת ארבעים שנה לשחרור ירושלים עיה"ק, ירושלים שוחררה בס"ד. "שבתי לירושלים ברחמים", וזה היה לעינינו, "ולירושלים עירך ברחמים תשוב" וגם זה היה לעינינו. וזכור לטוב מו"ר הרב צבי יהודה זצ"ל, אשר רוח ד' נשאו לומר דברים מרוממים לפני המלחמה, על כך שא"י לא נשכחת, ודברים לאחריה, כי שבנו לירושלים ולנחלת אבותינו ע"מ שלא לעוזבם. על הפסוק: "ירושלים הבנויה כעיר שחוברה לה יחדיו", אומרת הגמרא, שעושה את כל ישראל חברים, חטיבה אחת, והנפ"מ בזה היא לענייני טומאה וטהרה למעשה. הזכרנו בעבר אמרתו של הרמ"מ מקוצק, ששאל מדוע טמא שנוגע בטהור, נטמא הטהור. מדוע לא יהיה להיפך, שגם הטמא יטהר, וענה כי טומאה היא חיצונית, וטהרה היא מהות פנימית. וזה אחד מיסודי האמונה שצריך לחזור עליהם. ובכל מגע פיזי הרי הקשר החיצוני הוא קודם, ועל כן השפעתו גדולה יותר.

קכח. דרשת 'יום ירושלים' האחרונה בחייו של הרב. הרב נפטר בחג הסוכות תשס"ח.

ירושלים מקודשת מכל ארץ ישראל, ובתוככי ירושלים, הר הבית מקודש יותר, ואסור לטמאים להיכנס לתוכה. ופשוט וברור, כי ע"פ ההלכה אסור להיכנס לתחומי הר הבית, ולא מפני שאין המקום ברשותנו, אלא מפאת הציווי הגדול והעמוק של "מורא מקדש", "לא מן המקדש אתה ירא אלא ממי שציוה על כך", וכך הורה מרן הרב זצ"ל לחזור על היסוד הזה. וכך הוחלט מאז מקדם ע"י גדולי ישראל, והרבנות הראשית לישראל. ופלא, האיך מעודדים יהודים לעלות להר הבית. אל לנו לשנות כי הוא זה בעניין הלכה זה ממה שנהגו בכל הדורות בנוגע לשמירת קדושת המקום. וכשם שקיבלו שכר על הדרישה, כן יקבלו שכר על הפרישה! [כשהביאו לרב צבי יהודה ספר שחובר בשעתו, על היתר כניסה להר הבית, במקומות

מסוימים, אמר להם: נאך אשטיקלע כרת... נאך אשטיקלע כרת...]

הגמ' אומרת, שאין אדם עומד על דעתו של רבו אלא לאחר ארבעים שנה. ארבעים שנה הוא זמן של התבוננות והעמקה, ומסופר על הגאון רבי משולם מאיגרא, שנכנס לביהמ"ד ועשה סעודה עם תלמידיו, שאלוהו התלמידים, על שום מה הסעודה, אמר להם, היום הבנתי – לאחר ארבעים שנה – את הדבר תורה ששמעתי מרבתי, וע"כ אני מודה לקב"ה.

היום אנו נמצאים בארבעים שנה לירושלים, ועדיין לא ברורה לנו המציאות הסבוכה שלפנינו, דורנו צריך להתחזק ביותר באמונה, אמונה במעשה ד', ובאמונה כי הכל מעשה ד', ולצפות לישועה, כשלאדם יש ספקות על מעשה ד', ממילא יש לו ספקות על חובת ההודיה לד', ח"ו.

כשנפתחו לנו שערי רצון לפני ארבעים שנה הרי נדרש מאיתנו להתעלות יותר, להיות גבוהים יותר מקודם וקדושים יותר מקודם.

ובמיוחד בני הישיבה הק', לומדי התורה הק', כשאין נביא ואין סנהדרין, ואין מקדש, אזי יש לשאול את פיהם של הת"ח, "אני ישנה ולבי ער" – לבי ער אלו תלמידי חכמים, הת"ח הם הלב של האומה, ועל לומדי התורה להיות ערניים לכל הנעשה, לחזק ברכיים כושלות, ולפשט את הספקות.

בתפילה אנו מבקשים: "וכסא דוד מהרה לתוכה תכין" ואח"כ אנו שוב מבקשים "את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח" וצ"ב למה בקשה זו באה בכפילות. ההסבר לכך הוא כי יש כאן בקשה על שני עניינים, בקשה אחת על השלטון ועל המלוכה שתחזור לישראל, ואח"כ "את צמח דוד" על התוכן הרוחני של המלוכה, כי ישועת ירושלים היא כפולה, וכל מטבע של קודש – כפול היה, וככל שנתחזק בהודאה לד', "הודאי שמו – כן תהילתו", הודאה מיוחדת על ודאות ולא על ספקות, כן נזכה בעז"ה יותר ויותר לבניין ירושלים, ולהחזרת מלכות בית

דוד, אמן.⁸¹

יום העצמאות ויום ירושלים
הרב מרדכי אליהו (תרפ"ט-תש"ע)
הראשון לציון

"...והנה בא דוד המלך ואומר: עם ישראל! אל תהיו כפויי טובה! מי חכם וישמור אלה ויתבוננו חסדי ה'" – היה ויכוח בין הרב גורן, עליו השלום, לבין רבנים אחרים אחרי מלחמת ששת הימים שכבשו את ירושלים, ובאו הרבנים ורצו לקבוע לומר הלל ביום ירושלים. הרב גורן עליו השלום אמר שהוא לא מבין אותם, שכן הם לא רוצים לומר הלל ביום העצמאות, ולמה רוצים לומר הלל ביום ירושלים! אמרו לו שזה משום שכולם ראו נס גדול שהיה לנו במלחמת ששת הימים! אמר להם איזה נס? בשלמא במלחמת הקוממיות שלא היה נשק ולא היה צבא והיו שבעה אומות העולם מסביבנו עם נשק ועם צבא וה' עזר לנו וניצחנו, וזה ודאי נס מהקדוש ברוך הוא, אבל במלחמת ששת הימים היו לנו מטוסים והיו לנו טנקים ודאי הוא שננצח! אמרו לו, וכי יעלה על דעתך שניצחנו במלחמת ששת הימים בכוח שלנו?! הנה לפני מספר שנים היה אצלי איזה יהודי בשם יצחק נחום, יהודי זקן, היהודי הזה הביא לי מברק שהוא הזמין את רבין אחרי מלחמת ששת הימים שיבוא למכון הרמב"ם בתל אביב. ואז לא היה יכול יצחק רבין להגיע לשמה. אמר לו יצחק נחום לרבין, טוב, תכתוב לי משהו על מלחמת ששת הימים, תגיד לי משהו. אז הוא כתב לו "ניצחנו וכבשנו..." ושמה רבין כותב, כפי החתימה שלו "רב אלוף יצחק רבין" שהיה אז הרמטכ"ל, והוא כותב כך: "מאת ה' היתה זאת היא נפלאת בעינינו". זה המברק שלו! שיגידו, רבין אומר שבמלחמת ששת הימים... נכון שכמו שאומר הרב גורן שהיה נשק, נכון שהיה נשק, אבל כמה הוא היה ביחס לגויים שהיו מסביבנו, הרי היה הכל מוכן ואמר שהוא מתכוון לשתות קפה בתל אביב... סגרו את המצרים וגמרנו! ועם ישראל היו במצב קשה מאוד! ברוך ה', התפללו, התפללו והתפללו בצומות ובזעקות, וה' שמע את התפילה, מאת ה' היתה זאת – הוא אומר בעצמו – היא נפלאת בעינינו, ונכון הוא! זה מאת ה' היתה זאת וזה פלא בעינינו איך שה' עזר לנו. ואני מזכיר עוד דבר על רבין. היה הרב של חיפה, הרב הראשי של חיפה הרב שאר-ישוב הכהן, שהזמין את רבין באמריקה לדינר של הישיבה, הנה נמצא פה המנהל של הישיבה במכון אריאל. הוא הזמין אותו לפני חצי שנה שנה בתקופת הסקאדים, ונגמרו הסקאדים ועשו דינר כי צריכים כסף לישיבה וביקש מרבין לבוא. הוא בא לשם, ואמר להם במעמד הזה, אני רוצה להגיד לכם שמלחמת הסקאדים שהיתה נגד עם ישראל, מה שתכננו הגויים לעשות לנו זה נס מהשמים! אז, רבותי, מותר להזכיר דברים טובים עליו, למה לא! אבל ללמוד – מאת ה' היתה זאת, ויתבוננו חסדי ה', ה' עושה עמנו חסדים, חסד ועוד חסד ועוד

חסד ועוד חסד. כל רגע ורגע, כל נשימה ונשימה אנו חיים בחסד. אויבים מבפנים ואויבים מבחוץ והם לוחצים ועושים לנו צרות, וברוך ה', וברוך ה' עם ישראל חי וקיים, ברוך ה' ישיבות מתרבות, עוד לא היתה תקופה בארץ ישראל שהיה בה תורה כמו שיש בתקופה הזאת.

ברוך ה', יש בני תורה, יש ישיבות שהולכים ומתרבים, מדברים! שידברו נגד בני הישיבות, הם ידברו, "וכאשר יענו ואתו כן יפריה וכן יפרוץ, עוד ישיבה ועוד ישיבה ועוד ישיבה. להוסיף עוד ללימוד התורה. וברוך ה' יש בעלי בתים שלומדים תורה, הכל בחסדי ה' יתברך שמו ויתעלה. כמה אויבים מתכננים נגד עם ישראל ובחסדי ה' יתברך שמו ויתעלה אנחנו חיים וקיימי, ויתבוננו חסדי ה', מספיק התקופה של הסקאדים, כמה שאיימו עלינו, כמה שרצו להפחיד אותנו, כמה שרקדו על הגגות לשמוח במפלה של ח"ו אויבי ישראל, וברוך ה' קלקלת את עצתם והשובת את מחשבתם, ולא עשה ידיהם תושייה וקשתותם תשברנה.

וכשאנו נמצאים בשנת היובל – לא להגיד: "כחי ועוצם ידי!" אם חס וחלילה נאמר את זה, יאמר הקב"ה אתם לא סומכים עליי, אתם לא סומכים בחסדי ה', נראה מה יהיה בכחך, נראה מה יהיה הכח שלך! אנחנו אומרים, ריבוננו של עולם – חסדי ה' יתברך שמו ויתעלה, חסדי ה' כי לא תמנו! תמיד הקב"ה ירחם עלינו ויחוס עלינו והחסדים שעשה עושה ויעשה עמנו אנחנו נתבונן בהם כמה חסדים הקב"ה עושה עמנו. וכשאדם יתבונן בחסדי ה' יתברך שמו ויתעלה זה חשוב, ואדם צריך חמשים שנה לקחת את כל העיתונים מהעבר ולקרוא כמה חסדים עשה אתנו. היה בשמואל הנביא, היו התותחים נמצאים שמה. מי שהיום הולך בשמואל הנביא יראה את כל ירושלים פרוסה תחת כנפי ההר הזה של שמואל הנביא ברמה. והם היו נמצאים למעלה ואנחנו נמצאים למטה, וברוך ה' יתברך שמו ויתעלה, ביום הפטירה, ביום ההילולא של שמואל הנביא – הכל עשה עמנו הקב"ה נסים ונפלאות. צריכים לדעת שהכל בנסי ה' יתברך שמו ויתעלה. ועל זאת אומר דוד המלך: "ויתבוננו חסדי ה'".

סכנות ישנן, בכל צעד ובכל שעל, אנחנו לא יודעים מה ששונאי ישראל זוממים נגדנו! אבל הקב"ה מפר עצתם, עוצו עצה ותופר, דברו דבר ולא יקום. ובלבד שאנחנו נודה בפה מלא ולומר הכל בחסדי ה' יתברך שמו ויתעלה. ולפעמים הקדוש ברוך הוא שולח את הנסים בדרך הטבע. בדרך פגז כזה שאנחנו נזרוק על האויבים והם ייכשלו. אבל להאמין שהכל: "לא בחיל ולא בכח כי אם ברוחי אמר ה' צבאות".

ועל כן, בשנת היובל הזאת אנחנו צריכים להפוך את הימים האלה לימי הודאה בקדוש ברוך הוא, ולא בימים שאנחנו מאבדים את הזמן ביום חמישי וביום שישי (בשנת תשנ"ח) אם יאמרו הלל או לא יאמרו הלל, אם כן יגידו וידוי או לא יגידו וידוי – כן תלמד תורה ולא תלמד תורה זה חשוב! כן תצלה את הבשר על ברזלים או על ברזל אחר זה מאי נפקא מינה מזה!! מה "צלי אש ומצות על מרורים יאכלוהו"!! מאי נפקא מינה מזה!! אבל אם תלמד

תורה באותו היום, תודה להקב"ה באותו היום, תודה על החסדים של הקדוש ברוך הוא ותאמר: ריבוננו של עולם, תמשיך בחסדים - זו המעלה וזו החשיבות. ועל כן, מי שמתבונן בחסדי ה', אנחנו אומרים בתפילה בכל יום במודים: "על נסיך וטובותיך שבכל עת ערב ובוקר וצהרים", על כל רגע ורגע שהקדוש ברוך הוא עושה עמנו חסד. על כל נשימה ונשימה אנחנו צריכים להודות להקב"ה.

ואנחנו מודים להקב"ה, ונודה להקב"ה שבזמן שאנחנו נזכה לגאולה השלמה, ונראה בבניין בית המקדש ונראה את משיח צדקנו, אז תהיה מחלוקת אם יגידו הלל או לא יגידו הלל, אחרי שתקבל או לפני שתקבל, עם ברכה או בלי ברכה, אם לברך שהחיינו או לא לברך שהחיינו, אז באמת תהיה בעיה. או כמו שרבי שלמה זלמן אויערבאך הביא שאלה בסוף ספרו, שכשיבוא המשיח נברך "ברוך חכם הרזים" ואת כל הברכות כולם כמו שכתוב, והוא אמר שכשהוא יבוא הוא בעצמו יאמר את כל ההלכות איך שיפסקו אותם. יהי רצון שנזכה לגאולה שלמה בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן.⁸²

ירושלים - בריאה מיוחדת

כבוד הכהן הגדול מאחיו, הרב הגדול מעוז ומגדול, הגאון האדיר, ראש ישיבת מרכז הרב הרה"ג אברהם שפירא, הרב הראשי לישראל, ה' יאריך ימיו בטוב ושנותיו בנעימים, ויתקיים בו הכתוב "עוד ינובון בשיבה דשנים ורעננים יהיו". כבוד מעלת הרבנים היקרים והנכבדים, רבני ערים, דיינים, כבוד המנחה היקר, קהל קדוש ונכבד.

בסוף פרשת מסעי כתוב: "זאת הארץ אשר תפול לכם בנחלה, ארץ כנען בגבולותיה. והיה לכם פאת נגד ממדבר צין עד אדום, והיה לכם גבול נגב עד ים המלח ונסב הגבול..." לפי הפשט, באים לארץ, רוצים לדעת את הגבולות. כמו שבכל מדינה ומדינה יש מפה עם הגבולות שלה, גם כאן באה התורה ואומרת - לכאורה, אני אומר לכאורה - לפי הפשט, זה הגבולות, זה הגבולות של ארץ ישראל. זו המפה של ארץ ישראל.

אבל רש"י אומר אחרת. רש"י אומר ככה: "לפי שהרבה מצוות נוהגות בארץ ואין נוהגות בחוץ לארץ, הוצרך הכתוב לכתוב מצרי גבולי אורחותיה סביב, לומר לך מן הגבולין הללו ולפנים המצוות הללו נוהגות". רש"י אומר אחרת. רש"י אומר שהתורה באה לומר את הגבולות, לא שרטוט מפות, אלא התורה באה להגיד לך, הגבולות האלה שאני אומרת לך, שאני כותבת לך, בזה תפריש תרומות ומעשרות. כאן המצוות התלויות בארץ. אבל מעבר לגבולות האלה, אתה לא חייב. אם זה מדרבנן או לא מדרבנן, אבל לא דאורייתא. בשביל מה צריך רש"י לומר לנו את השיטה הזאת? גבול? מפה?

צריכים לדעת, שארץ ישראל זה לא "מפה" קטט. ארץ ישראל - "אשר עיני ה' אלקיך בה" - זה לא מפה! ארץ ישראל היא ארץ שהקדוש ברוך הוא בחר אותה מכל העולם כולו! וחיבר אותה עם עם ישראל ביחד! והתורה מתחילה בבראשית, "שלא יאמרו אומות העולם", והיום הם אומרים אומות העולם, זה לא מעניין אותנו, כתוב בתורה וזה הכל. ארץ ישראל זה בריאה שהקדוש ברוך הוא ברא! ויש בה מצוות מיוחדות. ובתוך ארץ ישראל יש את ירושלים. בירושלים אוכלים מעשר שני. בירושלים חלק מהקרבנות אוכלים בירושלים. גם בירושלים יש את הגבולות שלה. גם ירושלים מקודשת היא. ויש דברים שמותר לאכול בירושלים, ויש דברים שעולים ל... "ועלית", איך אומרים התוספות בשם הירושלמי, בא אדם לאכול בירושלים, וכתוב "למען תלמד ליראה את ה' אלקיך כל הימים". בא, רואה כהנים לעבודתם ולויים בדוכנם וישראל במעמדם, ולבו נפתח ונהיה ירא שמים! ארץ ישראל וירושלים זו בריאה! זו בריאה מיוחדת! בריאה שהקדוש ברוך הוא ברא, ברא אותה וחיבר אותה בשביל עם ישראל.

ומתוך ירושלים בחר את הר המוריה, את מקום המקדש. שלבים שלבים. עזב ה' את כל העולם כולו, וברר אוכל תוך פסולת. ואוכל מתוך פסולת, אליבא דכולי עלמא מותר לברור. כמו שכתוב "ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי". כל העמים הם עמים, אבל אני מבדיל אתכם מן העמים, מוציא אתכם מכלל העמים כולם, כי אתם אוכל, אוכל מתוך פסולת להיות כלי. אבל זה מחייב אותנו. מחייב אותנו לדעת שאנחנו עם ה', מחייב אותנו שארץ ישראל יש בה קדושה, מחייב אותנו שירושלים יש בה קדושה מעל ומעבר, ומחייב אותנו שבתוך ירושלים יש גם את הר המוריה, מקום המקדש.

מחייב אותנו, לא אותנו אלא את כל העולם כולו. כשעומדים להתפלל מכוונים. אמרתי פעם, אבל אמרתי את זה "כעין". בחוץ לארץ מכוונים לכיוון מזרח, ירושלים. בארץ לכיוון ירושלים. למה? הרי כתוב שאדם שעומד להתפלל צריך לכוון את לבו כנגד קודש הקודשים, לבית המקדש ולירושלים, כך כתוב בהלכה. אז היום, למה מתפללים למזרח? שיקחו מצפן וידעו בדיוק איפה מקום המקדש, ולשם בדיוק יכוונו להתפלל! אבל לא נוציא לעז על רבותינו הראשונים, אנחנו ממשיכים להתפלל לכיוון הזה. אבל זה מקום תל תלפיות, תל שכל העולם כולו מתפללים לכיוון הזה! וזה רצון הבורא. ארץ ישראל וירושלים צריכים לדעת שזו בריאה מיוחדת! מקום מיוחד! אתה יכול לאכול כמו כאן מעשר שני, ומחוץ לגבולות ירושלים אתה לא יכול לאכול.

קטט. הערת המלקט (ש.ה): הדברים כווננו כנגד תכנית "מפת הדרכים" של נשיא ארה"ב, שעניינה חלוקת הארץ, היו לא תהיה.

וחז"ל אומרים, שאם רוצים להרחיב את הגבולות של ירושלים, תשימו לב, צריך נביא, צריך מלך, צריך אורים ותומים, צריך סנהדרין, רק אז אפשר להרחיב את גבולות ירושלים. אחרת אי אפשר. זה לא מפה! אז עלתה לי פעם מחשבה להבין, למה אם יש מלך ויש נביא ויש סנהדרין אז אפשר להרחיב את גבולות ירושלים? העניין ככה. מלך – לא ממליכים בלי רצון הבורא יתברך שמו ויתעלה. נביא – מקבל את ההשראה מהקדוש ברוך הוא. אורים ותומים – זה גם כן שכינה. אז אם יש מלך ויש נביא ויש אורים ותומים ויש סנהדרין, אז זה רצון הבורא להרחיב את ירושלים.

ואם תאמרו למה? פשוט מאוד. כשאנחנו מרחיבים את ירושלים של מטה, אז גם הקדוש ברוך הוא מרחיב את ירושלים של מעלה. הרי ירושלים של מטה כנגד ירושלים של מעלה. אז אי אפשר להרחיב את ירושלים בלי רצון הבורא יתברך ויתעלה. אז אומר הקדוש ברוך הוא אני מסכים, מלך, נביא, סנהדרין, אורים ותומים, קרבנות, להקריב בכדי להרחיב את ירושלים. והגמרא במסכת שבועות מביאה על זה כמה הוכחות לעשות את הדבר הזה. אז צריכים לדעת שלא רק עפר של ירושלים, אבני ירושלים קדושות, אלא גם אנשי ירושלים! יקירי ירושלים זה חשוב מאוד!

איך אומרים חז"ל במדרש איכה? ילדי ירושלים היו מאוד פקחים. הילדים! בני ציון היקרים היו נמצאים בירושלים, האווירה של ירושלים מחכימה. חז"ל אומרים שאמרו לו לרבי יוחנן "איכא סבי בבבל" אמר להם, מה אתם מדברים?! 'למען ירבו ימיכם על האדמה כתיב'! אמרו לו, מקדמי ומחשכי לבי כנישתא, אמר, היינו דאהני להו". יש זקנים בבבל, אמר למה, איך זה יכול להיות? הרי התורה אמרה 'למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה'! אמרו לו שהם, יש זקנים שבאים לבית הכנסת, אבל "מקדמי ומחשכי". זאת אומרת שמקדימים מוקדם ויוצאים מאוחר. אמר, אם ככה, בסדר גמור. אז הם יכולים.

העניין הוא כך. "מקדמי ומחשכי" זה תוספת על מה שאדם חייב לעשות. באים מלאכי השרת – שימו לב, לא מלאכי חבלה – מלאכי השרת, אומרים לקדוש ברוך הוא: ריבוננו של עולם, כתוב בתורתך 'לא ישא פנים, היאך אתה נושא פנים לישראל, שנאמר 'ישא ה' פניו אליך'! מלאכי השרת?! מה זה מעניין אתכם?! מה אכפת לכם! שיהיה! אומר הקדוש ברוך הוא, היאך אני לא אשא פנים לישראל? אני אמרתי 'ואכלת ושבעת וברכת', והם מחמירים על עצמם על כזית ועל כביצה, לא שבעים, לא אוכלים כדי שביעה, והם מחמירים ומברכים. ולכאורה זה ברכה לבטלה! התורה אמרה 'ואכלת ושבעת וברכת' – לא שבעת, לא תברך. אומרים חכמים, אכלת? תגיד שבעת! מה שאכלת תגיד ברוך ה', טוב לך! זה שביעה במקצת הוי שביעה. אבל כאן הכוונה אחרת. אומר הקדוש ברוך הוא, הם עושים חומרא, הם מחמירים על עצמם, אז גם אני אשא להם פנים.

איך אמר אחד המפרשים? שפעם בא איזה עני ורוצה לאכול, אז אמר לו בעל הבית חכה, יש לי משקל בבית, לקח חתיכת לחם, פרס פרוסה בדיוק כזית ונתן לו לאכול. אמר, זה לא מספיק לי! אני רעב! אמר לו, תראה, גם אני אכלתי כזית וברכתי המזון! אמר לו, מחמירים "על עצמם" – על עצמך תחמיר על כזית וכביצה, לי תתן כיכר שלם לאכול כדי לשבוע ממש!

זה כמו שאמרו 'מאשר שמנה לחמו והוא יתן מעדני מלך', אחד משבט אשר התחתן משבט יהודה. שבעת ימי חופה נגמרו, הכלה לא מבשלת בשבעת ימי חופה. ביום השמיני הוא הלך לעדור בעצי הזית. חוזר הביתה, היא מכינה לו עוף ממולא, אוכל מיוחד כמו שהיה לה בבית הוריה, בית מלכים. הוא בא, אומר לה, גברת, גברת, תעזבי אותי מכל האוכל הזה כולו, תני לי קצת שמן וחתיכת לחם, ואם הוא היה ספרדי גם מעט זעתר, ואני אטבול בתוך השמן וזעתר אני אוכל, ואווהו – זה אוכל הכי טעים. טוב. בסדר. אוכל. והנה בא איזה עני, דופק בדלת ורוצה לאכול. אומרת לו, טוב, בסדר – חכה רגע. מביאה לו שמן וזעתר ולחם, אומר לו בעלה, לא, לא, לא, לא, תתני לו מהעוף, תני לו... אמרה לו, אדוני, אתה... אמר לה ככה: 'מאשר...' – אני משבט אשר – 'שמנה לחמו', לחם ושמן זה טוב לי, אבל 'הוא יתן' – כשאני נותן 'מעדני מלך'.

רבות! אני גר בקרבת מקום פה. אני עובר פה בלילה בשעות מאוחרות ואני שומע קול תורה! (מישיבת מרכז הרב) אחרי הזמן! אחרי הסדר שיש לכם פה, סדר שלישי. קול תורה! זה תוספת שאתם מוסיפים. אתם יודעים מה אתם עושים בתוספת הזאת?! איזה סנגוריה גדולה אתם עושים?! אומר הקדוש ברוך הוא, אלה מחמירים על עצמם ועושים עוד סדר! עד שצריך לבוא פה אחד המשגיחים ולעורר ולומר לכם תפסיקו ללמוד, לכו לישון! ואתם ממשיכים ללמוד, כשעושים לכם את הדברים האלה?! אז זה דבר חשוב מאוד. כתוב: 'אב ובנו שראו את החודש', מקדשים את החודש, את האבא אני רואה, אבל את בנו אני לא רואה, הוא נחבא בין הכלים. זה החינוך שמחנכים אתכם! זה החינוך שמחנכים אתכם! להיות ככה נחבא אל הכלים, לא להיות ככה בחוץ... להראות העמים והשרים את יופייה...

בזכות התוספת הלימוד שלנו, בזכות התוספת שמחה שאנחנו שמחים בבניינה של ירושלים, שהקדוש ברוך הוא יעשה עמנו כמו שאנחנו, כמו שאמרו מלאכי השרת – אנחנו מחמירים על עצמם, אז הקדוש ברוך הוא יברך אותנו לא לראות רק אורה של ירושלים, אלא לראות את בניין בית המקדש בנוי ומשוכלל כמו שרש"י אומר. והתוספות לא חולקים עליו. זה אחד המקומות שרש"י והתוספות ביחד אומרים! שבית המקדש העתיד לבוא בנוי ומשוכלל ירד מן השמים! שיא השכלול שיכול להיות. אבל איך אנחנו אומרים, אתה ה'... ובאש אתה עתיד לבנותה. איך ירד בית המקדש על מקום הנמצא כיום? אז קודם כל אין פה עירוי, ולא הגעלה, יש ליבון! לטהר את הכל! אתה ה' באש הצתה ובאש אתה עתיד לבנותה, כך שהכל

יהיה מלובן, יהיה טהור, אז בית המקדש ירד בנוי מן השמים בנוי ומשוכלל על מכוננו, יראו עינינו וישמח לבנו בביאת הגואל ובבניין אריאל במהרה בימינו, אמן.⁸³

78

"יראה וראה"

הרב יאיר גזבר

ר"מ בישיבת 'מרכז הרב' וראש 'ישיבת ירושלים לצעירים'

כבוד ראש הישיבה, הגאון שליט"א, ברשות הרבנים, רבני הערים, ראשי הישיבות, בני הישיבה, מרנן ורבנן ורבותי.

"ויאמר ה' אל אברם, לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך", אותה האמירה האלוקית אל אברהם אבינו ואל תלמידיו, בניו אחריו, היא המכוונת את ההליכה שלנו, 'מארצך', מאותו ממד ארצי, גשמי, "אל הארץ אשר אראך", אל ארץ שמימית, ארץ אלוקית.

וההליכה הזאת של אברהם ובניו אחריו, לא לוקחת רק את עצמם, אלא לוקחת את כל הנפש, לוקחת את כל העולם כולו ומעלה אותו מאותה ארציות, אל 'הארץ אשר אראך'. אבל הארץ הזאת, הארץ האלוקית, ארץ ישראל, היא ארץ שזקוקים לסייעתא דשמיא מיוחדת כדי לראות. ריבונו של עולם מראה לנו את הארץ, אבל אנחנו זקוקים לגילוי של סייעתא דשמיא של "ותחזינה עינינו" את מה שריבונו של עולם מראה.

וכשישראל חוזרים לארצם, כש"אין לך קץ מגולה מזה" (סנהדרין צח.), כש"אתם הרי ישראל ענפכם תתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל כי קרבו לבוא" (יחזקאל לו), כשאנחנו מקימים מדינה – מסגרת ממלכתית כוללת, כאשר ההגעה והביאה אל הארץ היא עליה אל ארץ בעלת מסגרת לאומית, זוהי ראייה שאנחנו רואים בעינינו וכאשר אנחנו לאחר י"ט שנים, י"ט שנים זה ביטוי לפנימיות. הפנימיות של שם הוי"ה כידוע, זהו התשע-עשרה. ולאחר י"ט שנים אנחנו זוכים ל"קול ה' בכח", הופעה של גבורה אלוקית המתגלית בגבורת בניו כאן על הארץ בכ"ח אייר בכיבוש ושחרורה של ירושלים. כאן, אנחנו זוכים לראיה הרבה יותר גדולה, כאן אנחנו זוכים לראיה שתלויה ונובעת מיראה, ראייה התלויה ביראה וראיה, וזו שמה של ירושלים. ירושלים, ואנחנו ממשיכים ועולים.

ומי שעניינים לו וגם מי שאין עניינים לו, יודע, מה שמרן ראש-הישיבה חוזר ואומר: "מי חכם וישמור אלה ויתבוננו חסדי ה'". אנחנו זקוקים, ואנחנו הולכים מכוחו של אותו חכם, חכם הרזים, חכם החוזה, חכם המבין, חכם המגלה את אותם 'מעייני הישועה', את 'אור התורה הגואלת' ומתוך כך, אף אנחנו זוכים להתבוננות בחסדי ה' והדברים הולכים ומתפתחים, גם

כאשר אנו זקוקים ל'ותחזינה' אנו יודעים שרשב"ע, עוסק ב'המחזיר שכינתו לציון' בהווה, ומתוך אותה פקחת עיניים ומתוך אותה התעלות ביראת השם, נזכה גם לראיה של גויים, של "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך", ראייה שגם אצלם תביא "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך". ראייה שמובילה ליראה שהיא נובעת מיראה שלנו שמובילה לראיה. ואז "נכון יהיה הר בית ה'... ונהרו אליו כל הגויים", במהרה בימינו אמן. חג שמח.⁸⁴

79

"נצח ורגע"

הרב ירחמיאל וייס

מתלמידי הרצי"ה קוק והרב 'הנזיר', ראש 'ישיבת ירושלים לצעירים'

אנחנו מרגישים השנה באמת אחרת. תמיד הייתה פה הדמות המנצחת על כל הלילה הזה בשנים האחרונות – כבוד מרן ראש הישיבה שהוא היה ככה, "יתד שלא תימוט". הייתה הרגשה של המשך התורה, של המשך ירושלים, של "הנצח – זו ירושלים" דרך האישיות המוסרת, המלאה, התורנית, התפארת שהיא "מתן תורה" – הגמרא אומרת... 'התפארת' ו'הנצח' הייתה פה ככה בתוך האישיות הקורנת של הרב שהחזיק אותנו באמונה של דברים, והשנה פתאום אנחנו צריכים לחזק ולהתחזק אחרי החיסרון הגדול בכפלים כמו שהזכירו פה כולם בחסרון מרן הרב. אני לא יודע אם זכותו שחסרה לנו הביאה את השאר או שהקב"ה חמל עליו שלא יראה את השאר ולא ראה את החורבן השני שבא עלינו⁸⁵, ואנחנו היום צריכים ככה לחזק את ניצחה של ירושלים.

ואני חשבתי קצת סביב הדברים האלו. ואת מה שאנחנו אומרים הפסוקים מדברי הימים של "ויברך דוד", "לך ה' הגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההוד". 'התפארת זו מתן תורה והנצח זו ירושלים וההוד זה בית המקדש'. הנצח לעומת הזמן. הזמן זו ההווה הגבולית החסרה שלנו. אנחנו חסרים, אנחנו נמצאים בזמן, אנחנו נמצאים במקום ובזמן, המרחב והזמן הם הנוסחה של ההווה. הנצח זוהי ההארה, ההבלחה שבאה מתוך עבר הזמן, מתוך האינסוף לתוך המציאות החסרה שלנו. ותרשו לי, אני כבר חשבתי עם עצמי מה אפשר פה

קל. הערת המלקט (ש.ה): הטבח הנורא בספריית ישיבת 'מרכז הרב' שארע כשלושה חודשים קודם לכן, אור לל' אדר א' ה'תשס"ח ובו נרצחו על קידוש השם שמונה מתלמידי הישיבה וישיבת ירושלים לצעירים, הי"ד. ובהם חברי לספסל הלימודים בישיבה, הקדושים דורון מהרטה, יונדב הירשפלד ורועי אהרון רוט, הי"ד.

לדבר בבית הגדול והקדוש הזה ביום ירושלים שעוד לא נאמר פה במשך כארבעים ואחת שנות ימי הודיה כאלו, מאז, אני לא יודע מה אפשר פה לחדש, אז חשבתי אולי באמת קצת את חווית ההרגשה האישית של הנצח אל הזמן. יש פה אנשים היושבים על הבימה ויש אנשים שיושבים אל מול הבימה. והאנשים על הבימה אם אנחנו איזו חבורה של אנשים שעוד זוכרים את ירושלים שלפני המלחמה ופה קדימה בחלק הגדול זה כרגע היסטוריה, מלחמת החשמונאים, מלחמת העולם הראשונה, מלחמת השחרור, מלחמת ששת הימים, איזה משהו בהיסטוריה הרחוקה.

אז עבדכם, אני זכיתי, זה היה המילואים הראשון שלי להיות חייל בחטיבת ירושלים, זה היה איזה שיבוץ חירום בין שרות ראשוני, להחלטה אם יהיה שרות אחר כמו שקראו אז 'הסדר מרכז' הראשוני. והיינו מצוותים לחטיבת ירושלים והייתי פה חייל בחטיבה ובלילה הזו שבין יום ירושלים ללילה שעליו ישננו פה בחורשה ליד האוניברסיטה (כל שלושת בתי המלון האלו בכניסה לעיר היו אז חורשה גדולה עד האוניברסיטה העברית), וזה היה בין יום שלישי לרביעי ובאנו מקרב של אבר-טור – שם נהרג המג"ד, מיכאל (מיכה) פייקס, ועוד שישה עשר לוחמים, ונפצעו שלושים וכמה. הפלוגה שלי הייתה טרייה יותר ואנחנו לחמנו בדרך לנבי סמואל. אני רוצה להגיד ככה, מתוך הזיכרון הזה, לא סיפורי המלחמה, זאת לא הנקודה פה, אבל ירושלים הגיעה לנו באיזה מין "הנצח שחדר לתוך מסגרת הזמן".

כשמרן הרב צבי יהודה באותה השנה נאם את הנאום הידוע שלו – 'מזמור י"ט למדינת ישראל' והזכיר את חברון שלנו ואת שכם שלנו ואת יריחו ואת ירושלים. ואנחנו כולנו זוכרים את הסיפור הידוע של הרב שהיה חוזר עליו כל פעם – 'את ארצי חילקו' וביום העצמאות הראשון, אני לא זוכר אם זה יום העצמאות ממש או ביום הכרזת המדינה, התכנס בחדר של הרב זצ"ל ולא הבין מה קורה פה ואמר "פתאום הגיע איש ברית קודשנו הרב חרל"פ זצ"ל" התכנסו שם, ואיפה אם לא בחדר הקטן של הרב, וקוננו על "ואת ארצי חילקו", ואז הוא אומר "פתאום בבת אחת פרצה מפייהם "מאת ה' הייתה זאת היא נפלאת בעינינו" – החלוקה הזאת", והרב כל הזמן הוא חי את כאב החלוקה.

העם והעולם באיזשהו מקום אחזה אותו שכחה של רפיון. שכחו לחשוב על כל ארץ ישראל, זה היה כל כך רחוק, כל כך לא שייך. ועד יום העצמאות שזה שבועיים ומשהו לפני המלחמה, אף אחד לא חלם על הדברים.

ובאותה שנה באצטדיון בירושלים, היה שם מצעד צה"ל באצטדיון של האוניברסיטה וסיפרו שמישהו ניגש לרמטכ"ל רבין ז"ל והביאו לו איזה מכתב שאחר-כך התברר שזה הודעה על הצבא המצרי שחודר וכו' וכו'. תוך שבועיים וחצי או כשלושה שבועות ארץ ישראל פתאום הפכה כולה להיות שלנו, זה היה כל כך אחר.

אני הייתי מגויס שבועיים ולא ידענו לאן אנחנו הולכים. ישבנו שם באיזה חורשה ליד אבו-גוש ולא ידעו מה קורה בדיוק. אני זוכר שהיינו באים מאבו-גוש, שם החיילים יושבים, יש להם אוירה. הייתי בא לעיר, הייתה עיר רפאים מפוחדת וכולם פחדו לזוז, הייתי שמח לחזור שם לחורשה לתנאים האלה בשביל שיהיה לי מצב רוח כזה של חיילים, הם רעבים לקרב באיזשהו מקום. עד שאתה נמצא במלחמה ממש ואתה רואה שלא יורים פרחים...

ביום שישי האחרון ליווינו למנוחת עולמים את הרבנית צפיה גורן זצ"ל, בתו של מרן "הנזיר". סיפר הרב פילבר שהוא בימי הכוננות שלפני המלחמה, שזה היה מן מצב של חרדה ופחד. בתוך הימים הקשים האלה, הוא בא אל מרן הנזיר קצת להתנחם ושאל אותו מה קורה פה? (מי שלא זוכר, כל הלחץ היה דרך מצרים וסוריה, שם היה כל החשש של המלחמה, על ירושלים לא דברו בכלל בהתחלה), אמר לו הנזיר שבהתחלה גם הוא תמה, אבל עכשיו שסיחון מלך עמון – חוסיין – גם הוא נכנס פה לתוך העניין, אז הכול מובן. אנחנו צריכים להחזיר לעצמנו את ירושלים. זו היתה איזו מין הפתעה כזו גדולה של ראייה של מרן הנזיר כמה ימים לפני המלחמה, זה היה משהו.

בעיניי, זה הנצח האלוקי שמביא לנו על מתת את ירושלים לתוך המסגרת של הזמן הלא צופה ולא רואה. והזמן זה גבול גם בכוחות האנושיים. פחדו לחשוב על זה, פחדו לרצות את זה. היה איזה מין רפיון, איזה מין פחד, איזה מין חשש. 'הנצח זו ירושלים', ההארה האלוקית הנכנסת לתוך המסגרת של הזמן ונותנת לנו את ירושלים, מביאה לנו איזה דרישת שלום אלוקית לתוך המציאות החסרה שלנו בדבר ה' אלינו. שכחתם לשאול, שכחתם לרצות, אני מביא לכם.

אז, הנצח זה תחילתה של ירושלים והנצח זה מהותה של ירושלים והנצח זה תקוותה של ירושלים. מהותה של ירושלים זה הנצח, זה התיקון היותר שלם האפשרי בין מקדש מלך – קדושה ומלכות, של הופעת העולם האנושי אל מול הקודש בצורה הגבוהה והנישאה ביותר. הזמן כבר מאוחר בכדי לפתח דברים בצורה מאריכה, אבל בשניים שלושה משפטים. יש במדרש, שהמילה ירושלים מורכבת מיורו-שלם, מיראה ושלמות, מה שאמר אברהם "ה' יראה". ירושלים מקפלת בתוכה את כל המתח שבין אדם ואלוקים בין הנצח לזמן, בין הזמן לנצח, בין היראה לראיה, לבין השלמות הנצפית. מי שמכיר אולי מהפרקים היותר מורכבים בתורתו של מרן הרב זצ"ל על שלמות והשתלמות. כשאנו מדברים על שני ערכי השלמות, על השלם שמצד אחד לא שייך להוסיף לו שלמות מתוך השלמות העליונה שלו לא שייך להוסיף לו תוספת. אבל החיסרון של היות השלמות בלי יכולת ההשתלמות שזה עניין הבריאה שמיצרת את הליווי האלוקי הנשמתי של השתלמות של השלמות, זו ירושלים – היראה והראיה אל השלם ואל השלמות, וזה הנצח של ירושלים.

אבל, אי אפשר לשכוח פה, בשנה הזו, במיוחד שאנחנו עוסקים עכשיו במין נצח אחר, בהנצחה של הקדושים החסרים לנו בימים האלה. והנצח האלוקי הזה כל כך קורא לנו איך להגיע אליו, להכיר את הנצח האלוקי אל מול ההנצחה. ועל זה חשבתי להזכיר את מה שהזכיר הרב לאו על "כותלי בית המדרש יוכיחו". יש את הגמרא המופלאה בפרק רביעי שם בבבא מציעא על תנורו של עכנאי ועל מחלוקת של רבי אליעזר וחכמים אם טהור או לא טהור, שרבי אליעזר אומר טהור וחכמים אומרים לא טהור, הגמרא מופלאה שמה מתחילתה עד סופה על החרוב ועל אמת המים וכותלי בית המדרש יוכיחו. לא נאריך, נקצר. אומר שמה רבי יהושע, כתוב שמה שרבי אליעזר אמר "והלכה כמותי וכותלי בית המדרש יוכיחו", נטו כותלי בית המדרש ליפול. גער בהם רבי יהושע ואמר להם: חכמים מתנצחים בהלכה ואתם מה אתם דוחפים את עצמכם, והגמרא אומרת שם שלא נפלו הכתלים מפני כבודו של רבי יהושע ולא התיישרו מפני כבודו של רבי אליעזר ועדיין עומדים ככה מוטים. ואחר כך בהמשך "אם הלכה כמותי מן השמיים יוכיחו" ויצאה בת קול ואמרה: מה לכם אצל רבי אליעזר שבכל מקום הלכה כמותו, ועמד רבי יהושע ואמר "לא בשמים היא שכבר ניתנה תורה". הגמרא שם ממשיכה שפגש רבי נתן את אליהו ושאל אותו מה עשה הקב"ה באותה שעה? אמר לו שהקב"ה אמר "ניצחוני בני" וע"פ מה שמתבאר מהמהר"ל – ניצחו אותי – קבעו אותי בנצח. קבעו אותי בנצח, זה הצורך להנציח את הנצח בתוך המציאות החסרה, בתוך הזמן. "בקרובי אקדש", אל הקב"ה, בנצח האלוקי, שם לא צריך להנציח. ההנצחה היא להטמיע את הקודש, את האלוקות בתוך המציאות שלנו החיה. התפארת זו מתן תורה. הגבורה והתפארת הולכים ביחד. כשיש תפארת יש גבורה. כשיש גבורה ותפארת יש נצח ויש ניצחון, יש קודש חזק וגיבור, יש קודש מנצח, יש ניצחון. "ניצחוני בני" – ניצחו בתוך המציאות את כל החסר וקבעו את הקודש החזק שנהיה חזקים בתפארת, שנהיה חזקים בגבורה – נסדר את הנצח של ירושלים בתוך המציאות החסרה וזאת תהיה הבחינה של "ניצחוני בני" – הבנים ינצחו וינצחו, הבנים יקבעו את הקודש בתוך המציאות והשלמות תחזור להיות, במהרה בימינו אמן.⁸⁵

80

יום ירושלים

הרב מרדכי גרינברג

ראש ישיבת ההסדר 'כרם ביבנה'

ביום העצמאות דיברנו על הערך המיוחד של קיבוץ גלויות, הוא אינו ענין טכני של התקבצות ישראל בארץ כדי שאפשר יהיה לחיות בביטחון חומרי ורוחני, אלא שגילוי שכונה

בארץ תלוי באחדותם של ישראל, שכן ישראל וקוב"ה חד הוא, ונשמות ישראל אצולות מתחת לכסא הכבוד, כדברי הרמח"ל, וקשורות כל העת למעלה, כמו שכתוב "יעקב חבל נחלתו", וכמ"ש חז"ל על הפסוק "ואגודתו על ארץ יסדה", משל לפלטין שהיה בנוי על ספינות, כל זמן שהספינות מחוברות, פלטין שעל גובהן עומדת, כך כסאו מבוסס למעלה בזמן שישראל באגודה אחת.

וכשישראל בגלות אף השכינה בגלות, ועל זה אנו מתפללים "וקבצנו יחד" שלא תהא שנאת חנם בינינו שכשיש פגם בין נשמה לנשמה, אין גאולה ואין שכינה. וע"כ בקיבוץ גלויות לא נאמר "והשיב ה'" אלא ושב, כביכול הוא עצמו שב.

ובכך ניתן להבין שהגלות היא חילול השם נורא, כמ"ש ביחזקאל "ותבואו ותחללו את שם קדשי באמור להם עם ה' אלה ומארצו יצאו", והפעולה ההפוכה היא קידוש השם, "וקדשתי את שמי הגדול אשר חללתם בגוים וכו', וידעו הגוים כי אני ה' נאום ה' אלקים, בהקדשי בכם לעיניהם, ולקחתי אתכם מן הגוים, וקבצתי אתכם מכל הארצות, והבאתי אתכם אל אדמתכם". וזוהי יש לירושלים ולמקדש מקום מיוחד.

מריש ירחא דניסן עד תמניא ביה איתוקם תמידא, שהיו הצדוקים אומרים יחיד מתנדב ומביא קרבן תמיד, ונצחו בחכמים שאין יחיד מתנדב ומביא קרבן תמיד כיון שהוא קרבן ציבור. פירש הרב קוק שהצדוקים, כמו הגוים, רואים את הלאומיות כאוסף של יחידים, וכהגדרה של שותפין, שכל אחד נותן חלקו בקופה הציבורית, אך בישראל שונה הוא מושג הלאומיות, שכן הוא מתחיל מן האחד וכדברי ה'תניא', נשמה אחת בגופים מחולקים, זוהי אחדות אחת של אורגניזם, שכל הפרטים יונקים מן הכלל האחד, וע"כ תורה לא ניתנה ליחידים, אפי' לא לשישים ריבוא יחידים, אלא לכלל, לעם.

"אשר בחר בנו מכל העמים", "ויחן שם ישראל כנגד ההר" כאיש אחד בלב אחד, "תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב" – דוקא כשאנו קהלה אחת. "ויהי בישורון מלך וכו' יחד שבטי ישראל", וכך מתוך קבלת התורה ככלל ישראל, יכול אח"כ כל פרט לינוק, שכן ישראל – יש ששים ריבוא אותיות לתורה, אך קודם לכן – כלל ישראל.

ואמרו חז"ל שאילו היה חסר יהודה אחד משישים ריבוא, לא היה התורה ניתנת, על הערך המיוחד של המספר הזה כיסוד האומה והשראת השכינה, אמר הכלי יקר בתחילת במדבר: "ויהי באחד לחדש השני במדבר סיני באהל מועד", השראת השכינה היינו דווקא באופן קבוע, ובא' בניסן ירדה שכינה, ואין קביעות דיור פחות מל' יום, וע"כ בא' באייר מודגש באהל מועד, שאז שרתה שכינה בקביעות.

וע"כ מונים את ישראל ביום זה, כי השראת השכינה הקבועה זוקקת לשישים ריבוא ואין הקב"ה משרה שכינתו בפחות מכ"ב אלפים, שנאמר "ובנוחה יאמר שובה ה' רבבות אלפי ישראל" – שני אלפים ושני רבבות.

ובתנחומא: בשעה שנגלה הקב"ה על ישראל בהר סיני ירדו עמו כ"ב אלף מרכבות מלאכי השרת שנאמר: "רכב אלקים רבותים, אלפי שנאן ה' במ" (תהלים סח, יח) שבמספר הזה ה' במ, וזה היה מספר הלויים במחנה, ששם שרתה השכינה.

וכתב רבנו בחיי שבכל מקום שיש שכינה, תמצא ד' מחנות שכינה. ובספר הפרדס כתב, שיש כ"ח מחנות שכינה, כיון שלעולם השכינה מוקפת בשבעת עננין, ובכל ענן היה כבוד ה', והרי אין כבוד ה' פחות מד' מחנות, א"כ בכל ענן ד' מחנות, ובשבעה עננים, כ"ח מחנות, ובכל מחנה כ"ב אלף, הרי לנו סך-הכול שש מאות אלף ושש עשרה אלף. וע"כ לא ירד ה' ליתן תורה לישראל אלא במספר הזה. וכך הוא גם בהשראת שכינה שבא"י ובמקדש.

כיבוש הארץ חייב לבוא מצד כלל ישראל, ורק אחרי שכלל ישראל כבש, יש מקום לחלוקת הארץ, שאז יונק כל פרט וכל שבט מהלב הכלל, ואין בא"י כיבוש יחיד, ואפי' דוד שכבש את סוריה לצרכיו, לא חשיבא חלק מא"י כיון שהיה כיבוש יחיד, וירושלים לא נתחלקה לשבטים, ואפי' למ"ד שנתחלקה, מ"מ המקדש ודאי לא נתחלק, שהלב מזרים דם לכלל ישראל, והיחידים יונקים חיוניותם דרך הכלל.

רק בשני יסודות אלו באה השראת שכינה בישראל, קיבוץ גלויות בא"י, וזהו שאמר הכתוב "אתה אחד ושמןך אחד, ואימתי זה? שכשעמך ישראל גוי אחד בארץ, ואמרו בזוהר: בארץ הוא דאינהו גוי אחד, וקוב"ה וישראל חד הוא, ובאופן מיוחד אחדות זו מתבטאת בירושלים, במקדש.

בציווי המשכן נאמר "דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה מאת כל איש אשר ידבנו לבו", ואם הפניה היא לנדיבי הלב, מדוע פתח דבריו הם לכלל ישראל, אלא שכל יחיד שנותן, נותן מתוך קישורו לכלל ישראל. וזאת לא הבינו הצדוקים, שחשבו שכל העמים בית ישראל, ויחיד יכול להתנדב ולביא קרבן ציבור.

ירושלים היא לב האומה ומקשרת את כולם אליה, וזוהי מצות עליה לרגל, לחבר את כל ישראל, "ירושלים הבנויה כעיר שחוברה לה יחדו", שעושה את כל ישראל חברים. ועוד דרשו חז"ל: "בקרבך קדוש ולא אבוא בעיר", ואמרו בתענית, משום דבקרבך קדוש לא אבוא בעיר?! אלא הכי א"ר יוחנן, אמר הקב"ה לא אבוא בירושלים של מעלה עד שאבוא לירושלים של מטה, ושאלה הגמ', האם יש ירושלים של מעלה, ועונה אין, דכתיב ירושלים הבנויה כעיר שחוברה לה יחדו, של מעלה ושל מטה.

ושתי הדרשות אחת הן, שמחברת מעלה ומטה, ועושה כל ישראל חברים. ומתבארים הדברים בזוהר בהקדמה שנשבע הקב"ה שלא יכנס לירושלים של מעלה, עד שתיכנס אוכלוסיה לירושלים של מטה, והרי בברכות דף נח אמרו שאין אוכלוסיה בפחות משישים ריבוא, הרי שאין הקב"ה נכנס לירושלים של מטה אלא א"כ תהיה אחדות בשישים ריבוא למטה.

ומהי ירושלים של מעלה?

כתב הגר"א בשה"ש שהשראת השכינה היא בלב כל ישראל, וקיבוץ כל נשמות ישראל הוא בירושלים של מטה, שהיו עולים לרגל, ואז הושלמה בחי' כנס"י גם בירושלים של מעלה שהיא שרש נשמות ישראל, וזכו לשפע של תורה ויראה, וע"כ נקראת כלל ישראל בשם ירושלים.

וכ"כ ר' חיים מוולאז'ין בדרשתו המפורסמת לימי הסליחות, ייסוד ירושלים של מעלה היא יסוד מקור נשמותיהם של כלל ישראל, ולכן נקראת גם כנסת ישראל, והיא ג"כ יסוד תורה שבע"פ, שכל אחד מישראל יש לה אחיזה באות אחת מהתורה, כמו שאמרו ישראל – יש ששים ריבוא אותיות לתורה, ובאחדות ישראל מתגלית גם אחדות התורה לכלל, וכל יחיד מקבל חלקו בתורה, וע"כ כתב הגר"א שבזמן שאין מקדש, אין אנו מקבלים שום דבר חדש בתורה, כמ"ש "מלכה ושריה בגוים – אין תורה", וע"כ אנו מתפללים "שיבנה ביהמ"ק ותן חלקנו בתורתך".

מקור הדברים הוא בפסוק המפורסם בירמיהו "הלוך וקראת באזני ירושלים לאמור, זכרתי לך חסד נעורייך" וכו', והיכן מצינו שירושלים הלכה במדבר, אלא ירושלים היא כללות כנס"י, ושם קיבלו כלל ישראל שפע של תורה ויראה וקדושה כל אחד לפי שרש אחיזת נשמתו מכנס"י, ולזה נקראת ירושלים של מעלה, וזהו שכתוב אהבת כלולותיך – ר"ל כלילות, עכ"ל הנפש החיים שער ב, פרק יז.

ועוד כתב שם: וזהו ענין שכינה הנזכר בכל מקום, פירוש הפשוט שכינה, היינו קביעות דירה, כמאמרם ז"ל שמיום שברא הקב"ה עולמו, נתאוה שתהיה לו דירה בתחתונים, ועיקר קביעת דירתו ית"ש היה בירושלים, התגלות קדושתו בלי התלבשות לבושין, והוא שאמרו חז"ל (שבת קצה:): דאמרי אינשי במתא שמאי, בלא מתא – תותבאי", ושיחתם ז"ל צריכה תלמוד, עכ"ל.

ובפשטות כוונתו, שבביתו אינו צריך ללבושים אלא מתגלה באופן ישיר, בנסים גלויים, וכולם מכירים השגחתו והשפעתו, ואחרי החורבן מתגלה באופן נסתר, בלבושים שלא תמיד ניכרים, ובמקדש – שמאי, שזהו שמו.

וכך מסיים יחזקאל את ספרו "ושם העיר מיום – ה' שמה" אל תקרי שמה אלא שמה", והיינו שזה ייחודה של העיר, וזה שמה – ה' שמה, שם מקומו וע"כ זהו גם שמה, וכמ"ש בירמיהו "ביום ההוא יקראו לירושלים כסא ה'".

זהו שאמרו חז"ל (במדב"ר יג, ו) בפרשת השבוע "ויהיה המקריב ביום הראשון" מהו ביום הראשון (שהרי כבר קראה לו התורה ביום השמיני, ולא היה לו לומר אלא "ויהי המקריב הראשון" (שמן היום הראשון שברא הקב"ה את העולם נתאוה לגור עם בריותיו בתחתונים וכו' אלא כיון שהוקם המשכן והשרה בו הקב"ה שכינתו ובאו הנשיאים להקריב, אמר הקב"ה

יכתב שביום זה נברא העולם". ובבראשית רבה ט, אמר הקב"ה כאילו באותו יום בראתי עולמי, ומכאן גם ההסבר למה שדברנו ביום העצמאות "גדולים מעשי ידיהם של צדיקים יותר ממעשה שמים וארץ", וגדול יום קיבוץ גלויות כיום שנעשה בו שמים וארץ, שגדולת מעשיהם של הצדיקים זה בנין המקדש, "מקדש ה' כוננו ידיך", שהם מביאים להשראת השכינה בארץ, וזוהי הגדולה של יום קיבוץ גלויות, שהיא התנאי לקביעת השכינה במקדש. הקשר בין קיבוץ גלויות של שישים ריבוא לבניין ירושלים הוא דו-כיווני, אין ירושלים נבנית עד שיכנסו אליה שישים ריבוא, וכן ירושלים של מעלה והשראת שכינה, אך גם בכיוון ההפוך, מדוע אין אחדות בישראל? כיוון שאינם בונים את ירושלים, בדברים אלה פירש הרב חרל"פ את הנהגתו של הגר"א. הגר"א ראה עצמו כ'עקבתא' למשיח בן יוסף, שתפקידו לקרב את הגאולה.

אני ה' בעתה אחישנה – זכו אחישנה לא זכו בעתה, לגר"א הייתה דרך שלישית וכך מסופר בקול התור: הרבה פעמים ראיתי את רבנו מסתובב בחדשו ומדבר בסערת רוח נוראה ואומר: רבש"ע, האין לך דרך אמצעית בין בעתה לאחישנה? אנו עומדים בתוקף על דברי הפשט שדברי הבטחתך – בעתה אחישנה.

וכך דרש: לכל זמן ועת לכל חפץ – הזמן והעת בא לפי החפץ (פ"א, ד) וכך הרי אמר גם הכוזרי בסוף ספרו: וירושלים אמנם תיבנה, כשיכספו אליה כל ישראל תכלית הכוסף. והוסיף הגר"א: במדה שאנו מקדמים פני הגאולה לרצות את אבניה, לחונן עפרה, הגאולה מתקרבת אלינו בסוד כי בא מועד, וכמ"ש שובו אלי ואשובה אליכם. והרי אמרו בגמ' שכשרואים הרי ישראל נותנים פרים אין לך קץ מגולה מזה, וע"כ יש חיוב לקרב הארץ ע"י נטיעת עצי פרי, וזה גורם להאצת הגאולה, שאין זה רק סימן בעלמא. והיה נוהג לומר: יזכני ה' לנטוע במו ידי עצי פרי בסביבות ירושלים לקיים כי תבואו אל הארץ ונטעתם, בסוף הקץ המגולה. וע"כ דרש הגר"א ג' פעולות: קיבוץ גלויות, בנין ירושלים וקיום מצוות התלויות בארץ. ויש צורך לעורר את עם ישראל לרצות את בניין ירושלים וקיבוץ גלויות.

וכך נכתב בקול התור: כמעט בכל יום דיבר אלינו רבנו ברתת ובהתרגשות, כי בציון תהיה פליטה, ולא לאחר את המועד (כי בהר ציון תהיה פליטה והיה קודש, עובדיה) ומי יתאר גודל דאגות של רבנו בדברו אלינו הדברים האלה ברוח קדשו ודמעות בעיניו.

ובספר דורש לציון כתב, שדבר הנבואה הזה שבציון וירושלים תהיה פליטה, הדאיג מאוד את רבנו, שלפי"ז יבוא זמן בעקבתא דמשיחא, שקיבוץ גלויות יהיה בדרך של פליטה, היינו מתוך הכרח של צרות וגזרות, ורק שבימי הפליטה יגיעו לציון וירושלים, ודבר זה היה אחד הגורמים שהגר"א האיץ בתלמידיו למהר לנסוע לא"י ולעסוק בקיבוץ גלויות בעוד מועד, כדי לקיים שיבת ציון מרצון ולא מתוך הכרח של פליטה. ותלמיד אחד העיד, שזלגו עיניו דמעות ואמר, צריכים לקוות שקיבוץ גלויות יהיה מרצון ולא מתוך דרך של פליטה.

כך אמר ה'חפץ-חיים' עשר שנים לפני השואה, שבהר ציון תהיה פליטה, וכך דיבר הרב קוק בחוברת ר' יהודה החסיד בר"ה לפני התקיעות, על ג' השופרות, שחלילה לא תקע בשופר טמא כדי להעלות את ישראל ארצה.

קיבוץ גלויות, בעניין ירושלים ומצות התלויות בארץ קשורים זה בזה, שקיבוץ גלויות מביא לחיבור של ירושלים של מעלה עם זו שלמטה, וזה מביא להשראת השכינה, ויש צורך בטיהור הארץ מטומאה שבה, וזה נעשה ע"י מצוות התלויות בארץ, והמצוה הראשונה היא ביכורים "כי תבוא אל הארץ", אמר הגר"א מיד כשתבואו, וזהו חג הקציר, שמביאים קרבנות מנחה חדשה מהקציר החדש, יוצא שהקציר והביכורים הם המצוות הראשונות של המצות התלויות בארץ "חג בקציר בכורי מעשיך", אלו הם ראשית צעדיך בארץ כמ"ש חז"ל "והיה כי תבאו ונטעתם כל עץ מאכל" (ויקרא יט, כג) אמר הקב"ה אין אתם עוסקים אלא במטע וע"כ דווקא חג מתן תורה, קשור לחג הקציר ולחג הביכורים, שהכל קשור לבניין הארץ ולקיבוץ גלויות, המחבר ירושלים של מעלה עם מטה, ומשם יורדת תורה וקדושה.

ולכן דאג הגר"א למספר הזה של שישים ריבוא, ואמר שצריכים להביא שישים ריבוא, שהמספר הזה כוחו גדול ושלם להכריע את הס"מ בשערי ירושלים ואז תשלים הגאולה בענני שמיא בדרך ניסית, וכוונתו למ"ש בעובדיה שמדבר אל עשו "ונכרים באו שערי ועל ירושלים ידו גורל", שהם ממיתים בשערי ירושלים, ובכוח שישים ריבוא אפשר להתגבר עליהם.

ואמר הגר"א שיש לזה רמז במקרא "בית יעקב לכו ונלכה באור ה'", שר"ת של האותיות הראשונות עולה ס' והמלה באור הם אותיות ריבוא, והאותיות השניות עולה בגי' ציון, והאותיות האחרונות כמניין "השחר עלה".

וכן כתב הרב קוק בעולת ראייה על הברכה "ברוך חכם הרזים" כשרואים שישים ריבוא, על פי הגמרא בברכות נח: "והאוכלוסיה שתהיה לא בארץ הגלות, כי אם בא"י, ובמספר הראוי שישים ריבוא, תהיה תחילת צמיחת קרן לבית יעקב, ובה הננו בטוחים שתהיה נאמנה עפ"י רוח ה', אשר עלינו, להקים עדות ליעקב ותורה לישראל, להיות לעם לפני ה'".

והדברים מבוססים על דברי המדרש בילק"ש הושע עה"פ "וענתה שמי כימי נעוריה", מקיש יציאתם ממצרים לביאתם לארץ, מה יציאת ממצרים בשישים ריבוא, אף כניסתן לארץ בשישים ריבוא, וכן לימות המשיח בשישים ריבוא.

כידוע היו בארץ בשנת תש"ח 620,700 יהודים, אמנם לא גברים בני עשרים, אך הגמ' מדברת על אוכלוסיה, שהיא כוללת את כלם, וב'התקופה הגדולה' כתב שעפ"י מפקד האוכלוסין הרשמי היו בזמן מלחמת ששת הימים כמספר הזה גברים בני עשרים, והרי נכנסו אוכלוסיה למטה ונכנס הקב"ה למעלה כפי שנשבע.

ובזה פירש הרב חרל"פ, שבזמן הגר"א נתחלקו שבטי ישראל לחסידים ופרושים ורבו המחלוקות ועמד הגר"א על שרש העניין והבין שזה ממיעוט דבקות בארה"ק ובעיקר בירושלים, וע"כ לא נח ולא שקט לעורר את תלמידיו לעלות לארץ, ודווקא לירושלים, כדי להיות גוי אחד בארץ, ולקיים המצוות התלויות בה, ודרש "ויהי בשלם סוכו ומעונתו בציון", ובסוכה יש דין של תעשה ולא מן העשוי, וע"כ דרש פעולות מוחשיות, ודרש על עצמו שאליהו ישיב לב אבות על בנים, אף שהוא עצמו היה מנוע למעלות כמשה רבנו בשעתו שנא' לו "ושמה לא תבא", והתחיל לעלות וחזר, ואמר שמונעים ממנו מן השמים לגלות, אך תלמידיו עלו, ופעלו הרבה לקיבוץ גלויות ולבבות, ובזה מובן פשטותם לאחדות, ושלחו לחפש עשרת השבטים, ובירושלים איחדו את הכוללים, חסידים ופרושים, ונקרא הועד הכללי של כנסת ישראל.

ובספר דורש לציון עמ' עב כתב שימי הספירה הם ימים המסוגלים להתעלות בקדושה ומאידך, כלולים להיפגע ע"י הס"א, שיונקת חיותה מן הקדושה, זולת שני ימים שאין הקליפה יכולה לשלוט בהם, כ' בעומר ומ"ב בעומר, ועובדה היסטורית מופלאה היא שתלמידי הגר"א ביום כ' בעומר, בזמן תחילת פעולתם ביסוד הישוב בירושלים בשנת תקע"ב, אותה שנה שבה הניחו את היסוד של בית המדרש אליהו ע"ש הגר"א, ראו ברוח קדשם שנפתח החלון הראשון במחיצת הברזל להחזרת החיבור של זכות אבות שנפסק מאז החורבן, ותלמידי הגר"א ותלמידי תלמידיהם הבאים אחריהם, ניצלו את שני הימים האלה להנחת היסוד למפעלי קדושה שונים בירושלים.

וכ' בעומר הוא יום העצמאות, ומ"ב לעומר הוא כ"ז באייר, ובאמת עיקר כיבוש ירושלים – ביה"ס לשוטרים, גבעת התחמושת, מוזיאון רוקפלר, הר־הצופים ומהצד השני – ארמון הנציב, כל אלה נכבשו כבר ביום ג' כ"ז באייר, והרדיו הירדני הודיע כבר ביום שלישי בצהרים שירושלים נפלה למעט העיר העתיקה, שהיא נפלה ביום רביעי כפרי בשל, כמעט ללא התנגדות.

ועיין בשיחות הרב נבנצאל' שמות עמ' תלד, 'מחר אנכי נצב על ראש הגבעה', הגבעה הידועה – אלך לי אל הר המור ואל גבעת הלבונה, וזה כמ"ש בספרים שהר המוריה ליווה אותם במדבר, והמשכן היה על הר המוריה, וראש הגבעה בגי' ירושלם ושם היתה המלחמה בעמלק, על כס י-ה, שאין השם והכסא שלמים, וביום ההוא יקראו לירושלים כסא ה', הרי שהיתה מלחמה על ירושלים וכסא ה'. והביא בשם רבא חשבון הימים יוצא, שמלחמת עמלק היתה ביום ששי שהיה אז כ"ח באייר, הרי מלחמת ישראל ועמלק בהר המוריה בכ"ח

81

"יחדיו"

הרב אליהו בקשי דורון

הראשון לציון

מרנן, רבנן ורבותי, ראשי הישיבות, הרבנים, הרב הראשי, ובראשם ראש ישיבת 'עטרת-כהנים' מזה שלושים שנה העומד על משמרתו בתוככי ירושלים, ומעמיד עדרים עדרים של תורה.

מצווה זו שאנו עוסקים בה היום, מצוות עשה שהזמן גרמא. לפני יום ירושלים, לפני מתן תורה, לבוא ולשמוח ולהעלות על נס את הישיבה הקדושה הזו בתוככי ירושלים. הזכיר הרב הראשי לישראל את הייחוד של ירושלים. כדאי לשים לב שלא בכדי זכינו ואנחנו מעלים את ירושלים על ראש שמחתנו בסמוך למתן תורה. ישנה מלה אחת, יסודית ועיקרית המזכירה את שני המאורעות יחדיו. על ירושלים אמר דוד מלך ישראל "ירושלים הבנויה כעיר שחוברה לה יחדיו". ירושלים של מעלה מכוונת ומחוברת יחדיו לירושלים של מטה. ירושלים של קדושה ותורה, וגם ירושלים שעושה את ישראל כולם חברים, המרכז הלאומי-חברתי של ישראל. אלו שני תאומים שהם הינם שני צדדים של מטבע אחד. רק ירושלים עושה את ישראל חברים. יש לנו "ירושלים הבנויה כעיר שחוברה לה יחדיו" ויש לנו את "למען אחי ורעי אדברה שלום בך". את כל זה מדגיש דוד המלך במילה 'יחדיו'.

כדאי לזכור שאת המילה יחדיו אנו רואים גם במתן תורה, "ויענו כל העם יחדיו... כל אשר דיבר ד' נעשה". יש מושג של נעשה ונשמע, שכל עם ישראל יחד קיבל את התורה. פירוש הדבר שיש כאן כלל הצריך לפרט, ולא פרט הצריך לכלל, כלומר, הרבים עושים את הכלל. כשם שישנו קרבן שותפים, ככל שיהיו יותר אנשים הם עדיין שותפים. אמנם קרבן ציבור הינו דבר שונה לגמרי, קרבן ציבור הוא רק של הציבור. המילה יחדיו עושה את הכלל לאחד. זהו התנאי המרכזי של ירושלים, זהו מתן תורה. רק כאיש אחד בלב אחד זכינו לקבל את התורה. ירושלים שעושה את כל ישראל חברים, כאשר כולם מאוחדים כאיש אחד בלב אחד. אין הוא מקרה שביום זה התאספנו הקהל הקדוש הזה, כאיש אחד בלב אחד, להרים על נס, לעודד ולחזק את הישיבה בתוככי ירושלים. אנחנו יודעים כמה מסירות נפש נצרכת על מנת להיות במקום שכזה. אנחנו זוכרים שהיו ימים קשים יותר, אך מתוך מסירות נפש שאין לה גבול, מתוך אהבת ירושלים, ברוך ה' מחזיקים ומגדלים את המקום. בואו ונחזיק טובה לרב אבינר, לכל הרבנים והתלמידים המחזיקים את ירושלים. "כי חזק בריחי שעריך" במה ש"ברך בניך בקרבך". בניך, הם אותם תלמידי חכמים היושבים ועוסקים בתורה. זהו החיזוק בתוככי ירושלים.

ברצוני לברך את כל הקהל שהתקבצו לעזור ולסייע לישיבה הגדולה שתתחזק בעזרת השם יתברך עד ביאת משיח צדקנו. חזק וברוך, נזכה כולנו למועדים לשמחה, נעלה את ירושלים על ראש שמחתנו.⁸⁷

82

"קול דודי דופק"

הרב זלמן ברוך מלמד

מתלמידי הרצי"ה קוק, ראש ישיבת בית אל ורב היישוב בית אל (ב')

כיסוי וגילוי בתהליך הגאולה

על הפסוק: "קול דודי הנה זה בא מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות, דומה דודי לצבי" (שיר השירים ב, ח-ט), אומר המדרש: מה צבי זה נראה וחוזר ונכסה, נראה וחוזר ונכסה, כך גואל הראשון נראה ונכסה וחוזר ונראה... הדא הוא דכתיב: "ויפגעו את משה ואת אהרן" (שמות ה, כ)... כך גואל האחרון נגלה להם וחוזר ונכסה מהן... וכל שהוא מאמין לו והולך אחריו וממתין, הוא חיה. (שיר השירים רבה ב, כב)

כך סדרה של גאולה, הגאולה נגלית וחוזרת ונכסית, נגלית וחוזרת ונכסית. כך היה בגאולה הראשונה: בהתחלה, משה ואהרן באים לגאול את ישראל ומבשרים להם על הגאולה, אחר כך השעבוד מתחזק ופרעה מכביד את ידו על ישראל. ישראל נגאלים ויוצאים ממצרים ושוב נכסה כשפרעה רודף אחריהם, ושוב נגלה בקריעת ים סוף.

כך בדורנו, הגואל נגלה וחוזר ונכסה. הוא נגלה במלחמת השחרור וחזר ונכסה, והוא נגלה במלחמת ששת הימים ובמלחמת יום הכפורים נכסה. מלחמת ששת הימים באה לנו בהפתעה גמורה, שלושה שבועות לפני המלחמה, ביום העצמאות, לא היה אף סימן שעומד להתרחש אירוע מדיני-בטחוני חריג. התכוננו ליום העצמאות ולפתע פתאום מצרים החליטה להכניס את הצבא המצרי לסיני בניגוד להסכמים, המדינה ראתה בזה הפרה של ההסכמים והיה חשש גדול שהצבא המצרי יתקרב לגבולות שלנו וגייסו את כל המילואים. הדברים התחילו להתגלגל והירדנים שהיו בסכסוך עמוק מאוד עם המצרים התחברו אתם ועשו ביניהם הסכם. כעבור שלושה שבועות פרצה המלחמה וניצחנו ניצחון גדול ועצום שכל העולם עמד משתאה מולו. בבת אחת נעשינו מדינה גדולה גם בשטח וגם בעוצמה. כל השונאים והמסויגים מההצלחות של עם ישראל לא יכלו שלא להתפעל ולהתפעם מהניצחון הגדול של מלחמת ששת הימים. "ראו כל אפסי ארץ את ישועת אלוקינו" (תהלים צח, ג), אני חושב שהפעם ראו יותר מאשר בדורות הקודמים, אז לא הייתה תקשורת ולא היה דרך

לפרסם את כל הדברים בקולות ובתמונות, והפעם ממש כפשוטם של דברים: "ראו כל אפסי ארץ את ישועת אלוהינו".

לפני המלחמה היתה תקופה של משבר במדינה. העולים התמעטו, היורדים התרבו, היה משבר כלכלי והתחושה לא הייתה טובה. התקרב יום העצמאות ועד אז בכל שנה ביום העצמאות היה מצעד צבאי, בדרך כלל בתל אביב, וכולם באו לראות את הצבא על יחידותיו השונות, את הטנקים, התותחים ושאר הכלים. באותה שנה החליטו לעשות את המצעד בירושלים. המדינות הערביות מסביב אמרו שזה נגד ההסכמים להכניס כלי נשק כבדים לירושלים, והממשלה השיבה שמכניסים את הכלים לירושלים בשביל מצעד ולא מלחמה, אבל היה לחץ בינלאומי, הממשלה הייתה חלשה ולא העזה לעשות את המצעד כפי שרצו. בסופו של יום זה היה מצעד רק עם חיל רגלים ובלי טנקים. אני לא רציתי ללכת למצעד הזה, חשבתי שהוא מבייש. המצעד הזה היה בעיני סמל של חולשה, אבל אבי זכרונו לברכה לקח את הילדים הקטנים שלי והם הלכו לראות את המצעד, ובאותה השעה שהמצעד הלא מכובד הזה צעד התחילה להתגלגל המלחמה. כשהם חזרו אבי אמר שהוא ראה את הרמטכ"ל נוסע במהירות מהמצעד, לא הבנתי מה הוא התפעל מזה – הרמטכ"ל נסע, אז מה? אבל הוא הרגיש שיש משהו באוויר, ואחרי שעתיים שמענו בחדשות שהרמטכ"ל נסע לראש הממשלה לפגישה דחופה כי המצרים התחילו להכניס צבא לסיני. כעבור כמה שעות החליטו על גיוס מילואים. פתאום זה קרה, ממש פתאום, תוך שלושה שבועות. הגואל נכסה ונגלה, ואי אפשר לדעת מתי הוא יתגלה מחדש.

להיות מוכנים לגדולות

לא היינו מוכנים בכלל למלחמה הזאת. לא היינו מוכנים בכלל לאפשרות שנחזור אל הכותל המערבי, אל הר הבית ואל כל המרחבים של ארץ ישראל – אילו היינו מוכנים היינו מתנהגים אחרת, היינו יוצרים עובדות שהיו נקבעות בשטח. מה שהיה אפשר לעשות בימים הראשונים לא היה אפשר לעשות אחר כך. בימים הראשונים העזו ליישר את כל השטח של רחבת הכותל, השטח שם היה צר מאוד, מטרים ספורים ואחר כך היו קירות ובתים, הממשלה החליטה ליישר את כל השטח תוך שלושה ימים ואיש לא פצה פה. בחג השבועות, בסך הכול ארבעה-חמישה ימים אחרי המלחמה, באנו בפעם הראשונה אל הכותל המערבי וכל השטח היה ישר, אין בתים ואין חורבות רק היה מאובק מאוד בעקבות העבודה שנעשתה שם. מ'ותיקין' והלאה זרמו אלפים, אלפים של אנשים מכל ירושלים להיפגש עם הכותל המערבי. אילו היינו מעיזים, אילו היינו מוכנים לכך, לא היינו מוסרים את המפתחות של הר-הבית לוואקף, היינו מיישרים את כל השטח, מפנים יותר אנשים, עושים עוד הרבה דברים ואף אחד לא היה אומר לנו דבר. הרי החוק הבינלאומי אומר שאם מישהו תקף אותך

ואתה הגבת ותפסת את השטח שלו, הוא שלך! אבל לא היינו מוכנים לזה. הממשלה לא העלתה בדעתה שאנחנו עומדים לכבוש את המקומות הללו, ומיד נציגי הממשלה הכריזו שאנו מחזיקים את כל השטחים הכבושים כקלף לשלום ואם יהיה שלום נמסור את הכול. רק אחד היה מוכן וחיכה לזה: זה היה מורנו ורבנו הרב צבי יהודה. הוא חיכה לזה, וכשהגיעה השעה הזאת הוא עמד והכריז: "שבנו הביתה – לתמיד!"

הוא אומר שצריכים ללמוד מהניסיון. על כן חובתנו להיות ערוכים להפתעות נוספות, להיות מוכנים לכל תרחיש ולדעת למצות אותו עד תומו. שלא נמצא במצב המתואר בשיר השירים, שהדוד דופק והרעיה משתהה ועד שהרעיה קמה לפתוח, הדוד חמק ועבר ואז כבר מאוחר. עלינו להיות מוכנים לדפיקת הדוד. להתעצם באמונה שאנו בתהליך של גאולה ואף על פי שיתמהמה אחכה לו בכל יום שיבוא. אחכה באמת ולא אתמהמה אלא אקבל אותו מיד, וכאשר מחכים לשעת הגאולה מכינים כל מה שאפשר להכין, מרבים בזכויות בכל יום ומוסיפים במצוות כדי להיות שותפים בזירוז בואו. עלינו להסתכל בגדלות על המאורעות, לא לראות אותם כמקרים חולפים אלא שכולם מכוונים על ידי ריבוננו של עולם לקראת הגאולה, ויש להשתמש בכל מצב כדי לסייע למהלך הגאולה. ולזכור שגם הקשיים משמשים וממלאים תפקיד בדרך גאולתנו.

גם עכשיו אי אפשר לדעת מה יהיה בעוד שלושה שבועות, אז היה קשה וגם עכשיו קשה. עכשיו יש מציאות מיוחדת ומסובכת, מצד אחד איום גרעיני עלינו שלא היה בשנים הקודמות, איום שהולך ומתעצם יותר ויותר מאיראן וכל השלוחות שלה, פיתוחים של הפצצות הכימיות המסוכנות – וכל זה מהווה סיכון קיומי. ומצד שני מבחינה מדינית יש נשיא חדש בארצות הברית שחציו מוסלמי וחציו נוצרי. הוא רוצה לחבר את המוסלמים עם הנוצרים ביחד ולקרב את קליפת ישמעאל עם קליפת עשיו, ויש לו יועצים יהודים שאולי אפשר לכנותם ערב רב. זה מצב חדש שלא היה מקודם ואי אפשר לדעת לאן המהלך הזה יכול להוביל. הנשיא החדש הזה היה מוכן בשמחה רבה לוותר לערבים על כל ארץ ישראל בשביל לאחד בין המוסלמים והנוצרים על חשבון עם ישראל...

אפשר לדמות את המצב למצב שהיה לפני מלחמת ששת הימים. לא מן הנמנע שזו הכנה לשלב חדש של הגאולה שהשכל אינו יכול לתאר, כשם שלפני ששת הימים שום הגיון לא יכול היה לצפות מה שעומד לקרות. יתכן שהמהלך הזה יכול להתפתח, וזה אומר שאנחנו מתקרבים לשלב הבא, כל בעיה היא כדי לפתור אותה. אנחנו מתקרבים לשלב של: "סבוני כדבורים דועכו כאש קוצים בשם ה' כי אמילם" (תהלים קיח, יב), כל בעיה באה בשביל שנתגבר עליה וננצח אותה. זה נמצא בנביאים ובחז"ל, שכשנגיע לקראת הגאולה ההתמודדות תגיע לשיאה, והיא אמנם הולכת ומתעצמת. אנחנו צריכים להיות מוכנים להתגלות הבאה, לדעת איך להשתמש בה בצורה הנכונה ביותר, כשהיא תגיע שלא נהיה

במצב שהדוד דופק והרעיה לא פותחת, ועד שהרעיה מתארגנת ובכלל מעכלת שהדוד דופק, כשהיא מגיעה לפתח, הדוד כבר הלך...
 הדפיקות שהיו במלחמת ששת הימים היו חזקות מאוד, הספקנו לקלוט משהו מהן אבל לא היינו מוכנים מספיק כדי למצות את הגודל של השעה בצורה המלאה. "אף על פי שיתמהמה אחכה לו בכל יום שיבוא" צריך לחכות. לחכות פירושו של דבר שאם הדוד דופק צריך לרוץ מיד אל הפתח, לחכות פירושו של דבר להכין הכול לקראת בואו, להרבות בזכויות, להרבות במצוות ולעשות את זה לא מתוך מגמה פרטית אישית שאני אהיה יותר צדיק, יותר טוב ויותר שלם – אלא במגמה להוסיף זכויות כדי לקרב את הגאולה. להוסיף זכויות כלליות כדי לתקן את העולם במלכות שדי. על כן מה שעלינו לעשות הוא להעמיק את האמונה שריבוננו של עולם מכוון את המהלכים לגאולה, לבטוח בה' יתברך, ולהשתתף אתו בקרוב הגאולה, הן על ידי ריבוי תורה ומצוות, והן על ידי מה שניתן לעשות בעניינים הכלליים של קיבוץ גלויות, יישוב הארץ וקירוב רחוקים. בראש ובראשונה כל אחד יפעל על עצמו ואחר כך על סביבתו ואחר כך על המרחבים מסביב. וכל מה שעושים, כאשר עושים אותו מתוך גדלות ומתוך כוונה שבמעשה הזה נתקן לא רק את עצמנו אלא את הכלל – הרי המעשה מקבל ערך כפול ומכופל.

שבירת החומות

ההמשך של הפסוק בשיר השירים הוא: "הנה זה עומד אחר כתלנו משגיח מן החלונות מציץ מן החרכים" (שיר השירים ב, ט), והמדרש אומר שהכוונה במילים: "עומד אחר כתלנו" זה לאחר הכותל המערבי (שיר השירים רבה ב, כב). הדוד מציץ משם, "מן החרכים", בעבר לא זכינו להיות מול הכותל, קודם השכינה הציצה לראות האם כבר הגענו, ואחרי שהגענו הדוד "משגיח מן החלונות", החרכים התרחבו, החלון נפתח ויש כביכול השגחה יותר ממשית. עכשיו הדוד יכול לראות אותנו כי אנחנו נמצאים שם ליד הכותל המערבי. הזוהר (בחוקותי קיד, ב) אומר שהפירוש של: "מציץ מן החרכים" הוא שהקב"ה אוהב את עם ישראל אהבה גדולה מאוד, הוא היה מוכרח להגלות אותם לטובתם ולהרחיק את עם ישראל מפני שהן חטאו לו, אבל הוא רוצה אותם ומתגעגע אליהם, הוא רוצה לראות את עמו, את הרעיה! אז הוא לא יכול להתגלות אליהם כי הוא חייב להסתיר פניו מהם, זה עניינה של הגלות, ולכן הוא עולה במדרגות עד שהוא מגיע ומציץ מן החרכים, מציץ לראות את עם ישראל. הקב"ה מתעניין בנו וחפץ בנו.

פעם היינו רחוקים מאוד. הייתה חומה שסגרה על ארץ ישראל, היה אסור לעלות בחומה, זה לא היה איסור ממשי אלא איסור מציאותי, כמו שהרב צבי יהודה היה אומר על שלוש השבועות, שאין הכוונה לשבועה מציאותית אלא עובדתית, לא יכולנו לבוא (לנתיבות

ישראל א, מאמר י). עד שנשברה החומה הזאת, עד ששברנו אותה. החומה החיצונית הזאת היא בעצם חומה פנימית: "כי אם עוונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלוהיכם" (ישעיהו נט, ב), העוונות יוצרים חומות גשמיות, מציאותיות, שאי אפשר בגללן להיכנס לארץ ישראל. בהצהרת בלפור התמוטטה החומה מסביב לארץ ישראל במידה מסוימת, ועם הכרזת המדינה החומה נפלה לגמרי, נפתחו השערים ואין כבר מחסום שעוצר אותנו מלבוא לארץ ישראל. אבל אז נוצרה חומה סביב ירושלים העתיקה, חיץ בין החלק היהודי ובין החלק שהשתלטו עליו הערבים, ולא יכולנו להתקרב אל העיר העתיקה. במלחמת ששת הימים גם החומה הזאת נשברה והגענו אל החומה האחרונה – הר הבית. עדיין אנחנו מנועים מלהיכנס לתוכו, עוד לא הגענו לטהרה שאנחנו יכולים להיכנס לתוכו ולבנות בתוכו את בית המקדש, עדיין יש חומה, אבל שם נמצאת השכינה והקב"ה מציץ עלינו ומשיח עלינו.

אילולא דמיסתפינא, הייתי מביע את דעתי שצריך בששת הימים של המלחמה להימנע מלומר תחנון. בכל יום היו נסים גדולים, וכמו שתקנו כשנצחו את הבייתוסיים לא לומר הספדים בימי ניסן מא' עד ח' (תענית יז, ב) וכן הלאה, כאן על אחת כמה. אמנם בטלה מגילת תענית, אך כעת אנו בתקופה של חזרה לארצנו וצריך להודות ולהלל, ומי שבעל מסורת משפחתית חסידית, פשוט שאין לומר תחנון בימים אלה. אין זו הוראה למעשה, אך יש מקום להרהר ברעיון.

איך שוברים את החומה האחרונה?

אפשר להסביר את המילים "מן החרקים", באופן רוחני. אם החומה הזאת נגרמה על ידי העוונות שלנו שמבדילים בינינו לבין אלוהינו – אז יש חרקים בחומה שאנחנו עושים על ידי המצוות. הקשר שלנו עם הקב"ה דרך החומה הוא דרך המצוות שאנחנו עושים, אלו החרקים הקטנים. החלונות, היותר גדולים – זה לימוד התורה שלנו. אנחנו עוסקים בתורה ומחוברים אל הקב"ה, למרות החומה שנמצאת, יש חלונות. את החומה הזאת אנחנו חייבים להפיל, שלא יהיה חס וחלילה המשך לעוונותינו, זאת העבודה שלנו. החומה הזאת נופלת גם על ידי המצוות וגם על ידי הייסורים. הייסורים שעם ישראל עובר הם ייסורים שממרקים, ייסורים שבונים. הייסורים שעם ישראל עבר בכל הדורות הם ייסורים שהוסיפו לנו זכויות עצומות, כי להמשיך להיות נאמן לריבוננו של עולם אחרי כל הייסורים האלה, לא לעזוב את הקב"ה, זו זכות עצומה. "יסור יסרני י"ה" (תהלים קיח, יח) ואנחנו לא עוזבים את הקב"ה! לכאורה קשה להמשיך, דורות אחרי דורות אחרי דורות של ייסורים ועדיין להישאר נאמנים, כולם מצביעים עלינו באצבע ואומרים שאנחנו סובלים כביכול בגלל שאנחנו הולכים בדרך המסוימת שלנו – ואנחנו נשארים נאמנים. זכויות עצומות נרכשות ונרכשו במשך כל הדורות על ידי הנאמנות שלנו למרות כל הייסורים. גם היום יש לנו ייסורים, אנחנו מקווים

שהם רק ייסורים של חששות, אבל לפעמים הפחד יותר גרוע מעצם המכה וגם הפחדים הם ייסורים איומים. כמו שתיארנו את המצב המדיני והביטחוני, יש תחושות קשות ואנחנו דבקים בריבוננו של עולם ולא עוזבים.

אנחנו יודעים שאנחנו מאוד קרובים אל השלב הבא ובידינו לפעול ולהיות שותפים על ידי שאנחנו עוסקים במצוות ביתר דבקות. כל יום טוב יותר מהיום הקודם, להמשיך להתעלות ולהמשיך להתקדם. מתוך הכרה שאנחנו נמצאים בארץ ישראל שאנחנו נמצאים בתקופה של הגאולה – כל המעשים שלנו מקבלים גודל ואיכות חדשה ומיוחדת. בעזרת ה' אנחנו נעשה את שלנו. אנחנו גם מלאי סבלנות, אנחנו צריכים להיות במצב כזה שלא מופתעים אם זה יבוא לפתע, אך גם לא מתאכזבים אם זה מתעכב ונדחה בכמה ימים, שבועות או חודשים... כמה שזה יהיה... זה קרוב. חזק ונתחזק, ושנזכה במהרה לגאולה שלמה.⁸⁸

83

'שמחה וגילה'**הרב שאר'ישוב כהן (תרפ"ח-תשע"ו)****רבה של חיפה וחבר מועצת הרבנות הראשית לישראל**

כבוד מרן הרב הראשי לישראל, כבוד ראש הישיבה הרב הגאון הרב יעקב אלעזר שפירא שליט"א, כבוד עמיתי במועצת הרבנות הראשית הרב הגאון הרב יוסף גליקסברג שליט"א, כבוד הרבנים, כבוד השר, הרב דניאל הרשקוביץ, שר המדע והטכנולוגיה של מדינת ישראל. מורי ורבותי אחי ורעי, רבני הקהילות הקדושות ברחבי ארץ ישראל השלמה, המעטרים את שולחן הנשיאות, כבוד ראש עיריית ירושלים, אחי ורעי תלמידי הישיבה. ב"ה, שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה, לחוג אתכם בפעם הארבעים ושתים את חגה של ירושלים בישיבה הקדושה של ירושלים, ישיבת 'מרכז הרב'.

כשהניף אור ישראל וקדושו, מרן הרב אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל, את 'דגל ירושלים', לא ירדו לעומק דעתו רוב אנשי התורה. הציונות הרימה את הנס והדגל של שיבת ציון, של קיבוץ הגלויות, של הבית הלאומי של מדינת ישראל. ואילו מרן הרב קוק זצ"ל הכריז שהוא מניף את 'דגל ירושלים'. ובאחד ממאמריו הנפלאים הוא מאריך ומבחין בשני השמות המיוחדים מתוך שבעים השמות שחז"ל אומרים לנו שנקראת בהם ירושלים. שני השמות הם: 'ציון' ו'ירושלים'.

וכך כותב הרב: "ציון במשפט תיפדה ושביה בצדקה". מדובר על ההכרה הלאומית החומרית והגשמית של שיבת ציון והקמת המרכז של גוף ישראל הקדוש בארץ ישראל ולכן מיועדת התנועה הציונית ולכן צריך לעזור לה בכל הכוחות. 'ירושלים' – זה המושג הרוחני, זו

הנשמה של ארץ ישראל. ודגל ירושלים, ירושלים עיר הקודש ובניינה השלם היא החזרת השכינה על הר הבית ובניין המקדש שיבנה במהרה בימינו, אמן.

"ירושלים הבנויה כעיר שחברה לה יחדיו" דורשים רבותינו: עיר שעושה את כל ישראל חברים. המושג הזה 'חברים' אומר דורשני, מה הכוונה? פשוטם של דברים כפי שידוע למורי ורבותי: חכמי הישיבה ותלמידיה והרבנים, הכוונה היא לעיר שאוכלים בה את החולין בטהרה שיש מעמד של 'חבר' המקפיד על טהרה לא רק כשהוא עוסק עם קדשים אלא גם בחיי היום יום שלו.

בעומקם של דברים: "חבר אני לכל אשר יראוך" חבר המתחבר עם כלל ישראל להעלות את ירושלים הבנויה כעיר שחברה לה יחדיו, ירושלים של מטה מכוונת כלפי ירושלים של מעלה.

ושמעתי מפי אבי מורי, הרב הנזיר הקדוש מגדולי תלמידיו של מרן הרב קוק זצ"ל וממייסדיה של ישיבת 'מרכז הרב' דבר נפלא שאז לא הבנתי, בימינו מבינים את זה היטב. אנו אומרים שלוש פעמים ביום: "ותחזינה עינינו בשובך לציון ברחמים". למה מתפללים על העיניים 'ותחזינה עינינו'? מדוע לא מתפללים 'יהי רצון שתשוב לירושלים ברחמים'? ואמר אבי מורי זצ"ל, מורי ורבותי, יגיע יום שהקב"ה כבר שב לירושלים ומשרה שכינתו בתוכה ועושה בה נסים ונפלאות, אבל העיניים שלנו עיוורות ולא רואות את המחזה הנפלא הזה. צריך להתפלל על עיניהם של ישראל שתראנה את הקב"ה אשר שב לציון ברחמים.

באחד הרגעים הבלתי נשכחים, באותו יום נפלא של כ"ח באייר לפני ארבעים ושלוש שנים, כשהזכיר ידידי היושב ראש, הרב איתן שליט"א, את הרגעים המיוחדים שעלינו להר הבית בירושלים עם שחרורה באותו בוקר נפלא. אי אפשר היה לשכוח את המחזה הנפלא של הג'יפ הצבאי ועליו מובלים שני גדולי הישיבה, 'הכהנים הגדולים': ראש הישיבה, מרן הרב צבי יהודה זצ"ל ואבי מורי, הנזיר הקדוש זצ"ל, בידי צבאות ישראל להשתתף בתפילה הראשונה ליד הכותל המערבי המשוחזר. אלפים עמדו אז ברחובות ירושלים לראות את המחזה הזה. הרב גורן זצ"ל עומד עם שופר שקולו נשמע מ'סוף העולם ועד סופו' ומכריז על "תקע בשופר גדול לחרותנו ושא נס לקבץ גלויותינו" והייתה הרגשה של רגעים של ימות המשיח.

מורי ורבותי, שרתם "שמחו את ירושלים וגילו בה כל אוהביה, שישו אתה משוש כל המתאבלים עליה". מה הקשר הזה בין שמחה וגילה? אמר ראש הישיבה, מורי ורבי הרב צבי יהודה זצ"ל באחת מדרשות יום העצמאות הבלתי נשכחות שלו שיש לפעמים שהשמחה והגיל כרוכים יחד, הגיל מלא ברעדה. שמחים אבל חוששים מה יצא? גיל יגיל אבי צדיק ויולד חכם ישמח בו' (משלי כג, כד). הגילה היא צפייה מתוך רעדה איך יתפתחו הדברים. ואז הוא אמר כנגד אלה שאמרו סליחות ביום העצמאות שחל ביום שני של בה"ב והוא אמר

נכון שאומרים סליחות, צריך לשמוח ולומר הלל עם סליחות שהקב"ה יעשה עם הגאולה הזו גאולה שלמה, גאולה של קבע. ויש לזה תנאי: "חברים כל ישראל ונאמר אמן". רוצים שזו תהיה גאולה שלמה? צריך לטפח את האחדות של כולנו. אין יהודי שאין לו חלק בארץ ישראל, כל ישראל חברים בה. והבית הקדוש הזה ממשיך את המורשת הנפלאה הזו, מייצג את נשמתה של ירושלים ואת התפילה לבניין שלם. ואמרו רבותינו: "בונה ירושלים ה' – נדחי ישראל יכנס", אם יאמר לך אדם נבנתה ירושלים ולא נתקבצו הגלויות אל תאמין. אם יאמר לך אדם – התקבצו הגלויות ולא נבנתה ירושלים – אל תאמין. נתקבצו הגלויות ונבנתה ירושלים – תאמין ותאמין. דהיינו, בניין העם ובניין הארץ בשלמותן – את זה מסמלת ירושלים.

ירושלים השלמה, העיר שחוברה לה יחדיו, נשמח אתה ונגיל אתה ונשיש אתה משוש. וששון זה שמחה מהולה בעצב בדאגה, בכאב כל המתאבלים עליה.

אני הקטן ראה עוני, בי"ט אייר תש"ח כשנפלה בידי האויבים ירושלים העתיקה – ליבה של ירושלים, הר הבית, הכותל המערבי, נחרבה 'החורבה' שעכשיו זכינו לבנותה מחדש, באותו החודש – ה' אייר, י"ט אייר – זכינו לנחמה שלמה מתוך אבל.

ואנחנו מתפללים שהבניין הזה יהיה בניין שלם ושמהבית הזה תצא אורה, תורה והנהגה רוחנית לכל עם ישראל, לאחדות ישראל, לירושלים השלמה ולגאולה שלמה, במהרה בימינו, אמן כן יהי רצון.⁸⁹

84

'שמע ישראל - עשה'

הרב חנן פורת (תש"ד-תשע"ב)

מייסד ישיבת 'בית אורות' בירושלים וממחדשי ההתיישבות היהודית ביש"ע

כבוד הראשון לציון, הרב הראשי לישראל, הרב עמאר, כבוד הרבנים היקרים והקדושים וכבוד ראש הישיבה. גם בהעדר ראש הממשלה, לא סרה מלכות מכאן. "מאן מלכי – רבנן". ואנחנו עתידים לקרוא בפרק קניין התורה: "בי מלכים ימלוכו". על כן יהיו הדברים לגבורה ולמלכות, גם בשעה שראש הממשלה ברגע זה איננו שומע אותנו.

כבוד התלמידים, אחי ורעי, אהובי, תלמידי ישיבת "מרכז הרב" שממנה יצאתי לפני ארבעים ושתים שנה למלחמה הזאת, מלחמת ששת הימים, ואליה שבנו כשמלווה אותנו דמותו של מורנו ורבנו, הרב צבי יהודה קוק זצ"ל, שהפיח בנו כוח ונתן בנו את העוז והגבורה לעמוד במערכה.

מחר בבוקר אנו עתידים לומר "הלל" בשם ומלכות. הלל כפול נאמר. הלל על שני נסים שהראשון שבהם דווקא לא הוזכר פה עד כה וחשוב להבהיר אותו הבהר היטב. מלחמת ששת הימים לא החלה כמלחמה על ירושלים, היא הייתה מלחמה על הנפש, כנגד מי שביקש לומר "לכו ונכחידם מגוי ולא ייזכר שם ישראל עוד". היום, יש היסטוריונים פוסט-ציוניים שמנסים לגמד את העובדה הזאת, שאומרים שהיה פה איזה שיקול טקטי מצד ג'אמל עבדול נאצר, כדי להשיג הישגים פוליטיים או אסטרטגיים. הבל הבלים.

כמי שהיה במלחמה, כמי שזוכר, גם כאן אנשים זוכרים את הימים הללו, ימי האימה, ימי החרדה, אנחנו יכולים להעיד מה הייתה המגמה. אבל כדי שלא אטעה, בחרתי בציטוט או שניים מתוך דבריו של ג'מאל עבדול נאצר, נשיא מצריים שהכריז על עצמו כראש 'קע"מ' – קהילה ערבית המאוחדת, מה הוא אומר עשרה ימים לפני פרוץ מלחמת ששת הימים וכה דבריו: "צבאות מצרים, ירדן, סוריה ולבנון, מוצבים על גבולות ישראל. מאחוריהם מוצבים צבאות עיראק, אלג'יריה, כוויט, סודן וכל האומה הערבית. יש בכוונתנו לפתוח במתקפה כללית. זו תהיה מלחמה טוטאלית. מטרתנו היסודית היא – חורבן ישראל". מישהו צריך פרוש רש"י כדי להבין את הדברים? חוסיין מלך ירדן שהיה נחשב כביכול כחסיד אומות העולם והרבה ככה סובבו סביבו בשבח וביקר אומר ביום המלחמה, בשעה שאנו עשינו את דרכנו לגבעת התחמושת: "הרגו את היהודים ככל אשר תשיגם ידכם, הרגו אותם בזרועותיכם ובידיכם, בציפורניכם ובשיניכם". אשרינו, שבחסידי ה' יתברך, "הפח נשבר ואנחנו נמלטנו" ושיני רשעים שיברת", אשרינו שלא שינינו הם שנשברו.

מורי ורבותי, אני זכיתי לעמוד ליד הרב צבי יהודה בעת ההלל ביום העצמאות תשכ"ז, בשעה שרק בצהריים נודע לנו על התכנית של נאצר לסגור את מצרי טיראן, לגרש משם את כל אנשי האו"ם ולפתוח באותה מלחמת השמדה. ומורנו ורבנו, הרב צבי יהודה כשהגיע בהלל לפסוקים "כי גבר עלינו חסדו ואמת ה' לעולם הללויה" "פתאום הרים קולו בזעקה גדולה כי גבר עלינו חסדו. אחרי התפילה, הרהבתי עוז בנפשי לשאול: למה הרב כל כך זעק "כי גבר עלינו חסדו"? ואז הוא אמר לי בחיוך: 'אתה יודע איזו גבורה נדרשת מה' יתברך שיגמול בחסדו עלינו למרות כל מה שאנו נמצאים בו?' למרות כל מה שיש בישראל. גבר עלינו, זו גבורה בבחינת 'איזהו גיבור, הכובש את יצרו', גבר עלינו חסדו ועל כך הלל.

אנחנו, חיילי חטיבת הצנחנים חשנו על בשרנו גם את המהפך. את העובדה שמלחמת ששת הימים עברה פאזה. כי הנה, בשעה שכבר היינו אמורים לצנוח בחולות אל-עריש בכדי לעצור את הצבא המצרי שמגמתו הייתה להגיע לתל אביב וסיסמתו הייתה: עודרוב, עודרוב, תל אביב. כשאנחנו נמצאים בשדה התעופה לפתע אנו מקבלים את הפקודה "עולים לירושלים". חוסיין מלך ירדן התפתה, השתתף במערכה ושקע. באמת, 'אמת ה' היתה זאת, היא נפלאה בעינינו', דווקא חולשתנו כביכול הביאה לפיתויו והביאה לאותה פאזה חדשה. ובשעה

שעלינו לירושלים משדה התעופה באוטובוסים מאובקים, מפתלים את דרכינו כדי לא להיקלע לתותחי האויב, תותחי הלגיון שכבר הפגזו את ירושלים וכבר שפכו שם דמים. אנחנו פתאום שרים בזיפים נוראיים את שירה של נעמי שמר שממש ניתן לומר שנכתב בהשראה אלוקית^{קלא}, "ירושלים של זהב".

חשוב היה לי לומר גם לראש הממשלה וחשוב לומר לכם. אחד הדברים שאפיינו את מלחמת ששת הימים, אפשר לתמצת אותם במה שנמצא דווקא במה שקראנו השבת בפרשת "בחקותי": "ונתתי שלום בארץ ושכבתם ואין מחריד וחרב לא תעבור בארצכם ורדפתם את אויבכם ונפלו לפניכם בחרב". שואל הרמב"ן: איזה מין שלום זה 'ונתתי שלום בארץ' ואחר כך מיד 'ורדפתם את אויבכם', גם רדיפה וגם ניצחון – זה דבר גדול, אבל אנחנו מצפים לשלום?

אומר הרמב"ן שתי תשובות. תשובה אחת: שיהיה שלום ביניכם, שלא תריבו ולא תלחמו איש ברעהו, שלום מתחיל מהבית, זה שלום. אחר כך גם הולך וגואה, עד שלום עם העמים – שלום ביניכם. ותשובה שניה הוא אומר: שלום בתוך הארץ, אם אויבים יבואו "ורדפתם את אויביכם". אתם יוצאים לקראתם למלחמה.

שני הדברים הללו התקיימו במלחמת ששת הימים. באופן פרדוקסלי אפשר לומר שבמלחמת ששת הימים נתקיים "ונתתי שלום בארץ". קודם כל, אהבה ואחוה ושלום ורעות כפי שהיו במלחמת ששת הימים אינני זוכר. אין עוד לא ימין ושמאל ולא ספרדים ואשכנזים ולא... ולא... אלא, איש אחד בלב אחד.

והדבר השני, העתקנו את המערכה לשטח היריב, לשטח האויב וזה סוד ההצלחה במלחמת ששת הימים שאותה ביקשתי גם לומר לראש הממשלה שלנו. כי הרי המלחמה לא תמה. יש צורך בעוז הנכון, לא להמתין ולא לספוג כפי שספגנו במלחמת יום הכיפורים אלא כקפיץ דרוך לצאת.

רבותי, אני מבקש לומר לכם חוויה שאני נושא עמי דווקא לאחר כל החוויות הגדולות שבהן עמדנו בכותל. ועיניי ראו ולא זר איך אחיי חיילי החטיבה, חלקם בעלי כיפות, חלקם גלויי ראש, אומרים 'שמע ישראל' ודמעה על לחים. לידי, עמד חייל מתולתל חבר קיבוץ השומר הצעיר' ופתאום הוא רואה אותי ואת חברי עומדים שם בתפילה והוא לא יודע מה לומר והוא אומר לי "חנן, מה אומרים?" אני אומר לו: "מתפללים" והוא אומר: "אני לא יודע להתפלל". אמרתי לו: "אז תגיד שמע ישראל", אז הוא אומר לי: "אני לא יודע להגיד שמע

קלא. הערת המלקט (ש.ה): 'סיפר הרב אברהם גברא: פעם שרו לפני רבנו, הרב מרדכי שרעבי, את השיר "ירושלים של זהב", עמדת לי רבנו, והנה רבנו בשמעו את השיר הגיב מיד ואמר באוזנינו: "בשיר זה יש השראה מיוחדת וניצוץ רוח הקודש..." ('אתחלתא היא', הרב יצחק דדון, ח"ב עמ' רנ).

ישראל". אני אומר לו: "תגיד אחרי". אני אומר 'שמע' בקול רגיל והוא פתאום צועק 'שמע ישראל', עוד לא שמעתי כזה שמע ישראל בימי חי.

כן, נפרצה מחיצה של ברזל בין ישראל לבין אביהם שבשמים כמו שנפרצה מחיצה בין העיר העתיקה לעיר החדשה, כמו שנפרצה מחיצה בין ישראל לעיר שעושה כל ישראל חברים... ובכל זאת, כששבנו אחרי המלחמה כך במין תחושה גדולה, במין הרגשה של פעמי-גאולה לביתנו של מורנו ורבנו הרב צבי יהודה זצ"ל, והרב צבי יהודה שהיה שם בכותל חיבק אותנו ונישק אותנו ואמר את אשר אמר והוזכרו כאן הדברים ע"י ראש הישיבה, שאל אותנו לפתע: נו, מה לומדים עכשיו? רצה לומר הרי התחוללו דברים כל כך גדולים, אולי צריך לשנות מסדר הלימוד? אנחנו למדנו אז את "אורות הקודש" חלק ב, זה היה 'יום רביעי הקדוש' כך קראנו לו. והיו שם מי שמכיר, כל 'סלתה ושמנה' של הישיבה בהווה ובעבר, הרב חיים דרוקמן והרב אליעזר ולדמן, אינני זוכר בדיוק.

השתררה לפתע דממה, ואני, הצעיר שבחבורה קצת אולי בעזות אמרתי: הרב, אולי הגיע הזמן ללמוד 'הלכות בית הבחירה'? חייך הרב צבי יהודה והביט בי בעיניו הטובות ואמר לי: 'חנן, עוד יש לנו הרבה שנים ללמוד הלכות מלכים ומלחמותיהם'. הרב צבי יהודה שחזה במו עיניו וראה את המהפך הגדול עוד קודם לכן ב'מזמור יט' למדינת ישראל לימד אותנו עכשיו, אחרי הצעד הנפלא הזה, יש עוד מהלך גדול, השיר לא תם, הוא רק מתחיל.

צריך עכשיו לבנות הן את הבניין של ירושלים, הן את התודעה הלאומית והן את התודעה הרוחנית, כדי שבאמת נזכה בסופו של דבר להגיע לכך ש'עין בעין נראה בשוב ה' ציון'. זה היה בשבילי לימוד כביר שאני השתדלתי כמידת יכולתי ליישם אותו גם במפעל ההתיישבות שבו הרב צבי יהודה כל הזמן תמך ודחף והאיר.

מורי ורבותי, ארבעים ושתים שנה לאחר מלחמת ששת הימים ואנחנו מבינים היטב את דבריו של הרב צבי יהודה. יש לנו עוד הרבה שנים ללמוד הלכות מלכים ומלחמותיהם. אנחנו יודעים כמה קורבנות נפלו, אנחנו יודעים כמה אנשים מסרו נפשם במלחמת יום הכיפורים ובמלחמת לבנון הראשונה והשנייה ועד 'עופרת יצוקה' וקורותיהם ומסירות נפשם חרוטים.

אנחנו יודעים זאת. אנחנו גם יודעים שחרף כל הדברים הגדולים שהתחוללו, עדיין יש צורך לגבש את התודעה, את האמונה, את החברות ואת האחוה, כי בלעדיהם לא נוכל בהתגנבות יחידים לעלות אל ההר. ובעניין זה ידע כל אחד מן היושבים כאן, עלינו המלאכה בחסדי ה' יתברך, אם זה בהתיישבות, אם זה בצבא ומעל הכול אם זה בבניין התורה והאמונה, שהם כפי שאמר הרב הראשי לישראל – המפתח לכול.

כי בלי אמונה זה לא ילך. אלא, שיש כזה אשר לומד תורה לעצמו, יש כזה אשר לומד תורה כדי להגדיל אפילו שם שמים, את קרבתו לה' יתברך. כאן בישיבת 'מרכז הרב', למדנו שאת

הכול צריך לעשות מתוך הכרה, אשרי מי שחושב עצמו כשיריים לגבי כנסת ישראל שכל רעינו וחשקו להיכלל באוצר חיים, בעץ הזה, באילן הזה ששמו ישראל, "ישראל אשר בך אתפאר".

ואני מבקש לומר, מורי ורבותי, הנושא של מפעל ההתיישבות - הן בירושלים והן ברחבי כל ארץ ישראל - איננו יכול להישאר נחלתם של יחידים, הוא חייב להיות מפעלה של האומה כולה. המציאות שבה אנחנו נמצאים מרה, דוקרת וכואבת. ההקפאה בירושלים, ואל יטעו אותנו דברים יפים, לא הייתי רוצה לומר דברי רהב, אבל דברים שאין תמיד להם כסוי מלא. הרב קוק זצ"ל, וחשוב לשמוע את הדברים, כותב בקריאה גדולה בשנת תרע"ג, לפני מלחמת העולם הראשונה שיש חולשה בבניין ירושלים, דברים שהיינו מצפים לשמוע אותם מפי איש תנועת העבודה. וכה דבריו, אני קורא בשני משפטים. אומר הרב קוק באותה איגרת, באותה "קריאה גדולה": "הקול הגיע, מאורעות הימים קוראים לנו בקול גדול, ישראל בנה עיר קודשך, זכור עם עולם את שבועתך אשר על נהרות בבל נשבעת 'אם אשכחך ירושלים, תשכח ימיני, תדבק לשוני לחכי אם לא אזכרכי אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי'". וכאן, מוסיף הרב קוק תובנה שבשבילי הייתה כל כך נועזת וחדשה: "אם את החלק הקל של השבועה הנה קיימת, לשונך לא דבקה לחכך ואת ירושלים כמו פיך זכרת ותזכור תמיד, אבל בעת אשר הימין העושה כבר נטויה לעשות חיל בימין רוממה, אינך יכול להסתפק בשבועה שבפה. אז נשמעת השבועה מירושלים, שמע ישראל - עשה", דבריו של הרב קוק.

כן, את הדברים האלו צריך לומר לממשלה היום. זה דברו של איש נועז. שמא תאמרו הדברים האלה יפים אבל אינם יכולים להיעשות באחת, אל נתייאש. בדיוק זוהי אבן הבוחן שלנו. 'הנני ייסד בציון' אומר הכתוב בישעיהו, 'אבן, אבן בוחן, פינת יקרת... המאמין לא יחיש'. מול אנשי הלצון, מול כל הפוליטיקאים, מוסד מוסד, אלה היו תלמידי הגר"א שקיימו את חורבת רבי יהודה החסיד. אלה היו הבונים והמתישבים, אלה ב"ה, גם החלוצים של ימינו המתישבים בהר, הבונים ועושים. עליהם נאמר הנני ייסד בציון אבן, אבן בוחן. וכפי שמקובל בפי תלמידי הגאון, כי האבן הזאת, היא מבחן לנו, להוכיח את רצוננו לבנות את ירושלים אפילו מאבן אחת וה' יסייע בעדינו.

שמא תאמרו: 'בתוככי ירושלים בין החומות זה העיקר', צאו וראו את דבריו של זכריה הנביא לקראתם אני רוצה לחתור ולסיים. אומר הנביא בשעה ששבים לירושלים אחרי שיבת ציון והמציאות פה יחסית די דלה ודי ירודה: "ואשא עיניי ואראה והנה איש ובידו חבל מידה ואומר אנא אתה הולך", האיש הזה הוא מלאך, הוא הולך למוד את ירושלים, להראות שירושלים גדולה ויפה. "ויאמר אלי למוד את ירושלים כמה רחבה וכמה ארכה". ולפתע עוד הולך האיש הראשון "והנה מלאך הדובר בי יוצא ומלאך אחר יוצא לקראתו ויאמר אליו, רוץ

דבר אליו לאמור פרזות תשב ירושלים מרוב אדם ומרוב בהמה, ואני אהיה לה נאום ה' חומת אש סביב ולכבוד אהיה בתוכה".

המלאך הראשון כביכול מילא את חצי השליחות ובא המלאך השני בפקודת האיש הדובר בי חוזר אלי, ככל הנראה הנער הוא זכריה בעצמו ואומר לו: לא, פרזות תשב ירושלים. אתם יודעים מה זה 'פרזות'? 'פרזות' – זה 'הגבעה הצרפתית', 'פרזות' – זה רמת שלמה, 'פרזות' – זה מרחביה של ירושלים. "פרזות תשב ירושלים ואני אהיה לה חומת אש".

אני רוצה לסיים ולומר, אני רוצה לבקש להתמקד בעניין הזה ואולי לשתף אתכם בחוויה אישית מהשבוע האחרון. אני במציאות הזו, כואב את כאבה של ההתיישבות ומצפה לישועתה, כואב גם את כאבה של ירושלים, את כבוד ישראל שצריך להתרומם ולהתנשא באור נכון, לא מתוך הטחת דברים, אבל לחוש עד תום את "במסתרים תבכה נפשי", שבמציאות הזו שחושבים להקפיא את ירושלים נחוש אנחנו יחדיו את המציאות הכל כך חמורה הזו ונצפה לישועה.

לפני כמה ימים, ובחלומי אני עולה לגבעה ב'עלי', אותה גבעה שעליה יטו גורל ובה טמונים ובה נהרגו, רועי קליין הי"ד ומושבו שם ועכשיו אלירז פרץ הי"ד, ופתאום אני רואה כמו ב'עמונה' באים אנשים כדי לפנות את המקום ואני זועק: 'סורו ממני כל פועלי אוון, כי שמע ה' בכיי, שמע ה' תחינתי, ה' תפילתי ייקח' ומתעורר וממרר בבכי. אני רוצה שהכאב הזה, שהצער הזה ובצדו השמחה הזאת להודות על כל הטוב ילוו אותנו ואז, מתוך כך בחסדי ה' יתברך, נזכה גם לשוב לירושלים בכבוד ובתפארה ועינינו תיראנה מלכותך, עין בעין נראה בשוב ה' ציון, 'ובכן צדיקים יראו וישמחו וישרים יעלוזו וחסידים ברינה יגילו ועולתה תקפוץ פיה וכל הרשעה כולה כעשן תכלה, כי תעביר ממשלת זדון מן הארץ... ותמלוך אתה... בירושלים עיר קדשך"⁹⁰.

85

יום ירושלים בבית כנסת "החורבה"

הרב שלמה אבינר

ראש ישיבת עטרת ירושלים ורב הישוב בית אל (א')

לעתים, אין בעל הנס מכיר בנסו. ב"ה, אנו מכירים בנס, כיצד ניתן שלא להכיר בנס, כאשר אנחנו עומדים ומתפללים במקום הזה, מקום שכל כולו נס. גם שם המקום – בית כנסת החורבה – גם הוא שם המסמל את הנס. שהרי, שם זה מלמדנו מה באמת מצבו הטבעי של בית הכנסת, כדברי המהר"ל בפ"א בנצח ישראל, שהגלות עצמה מלמדת אותנו שהגאולה בא תבוא.

ואכן, עשרה נסים התרחשו במקום הקדוש הזה:
 הנס הראשון הינו נס עליית הרמב"ן לארץ, למקום הזה שנקרא על שמו. הוא הרמב"ן שלימדנו בהשגותיו על ספר המצוות את המצווה לגור בארץ הזאת, ליישבה ולכובשה. הוא הרמב"ן המלמד שהשכינה שורה בארץ דווקא. הוא הרמב"ן שאכן עלה לארץ, כרשום בחומת נמל עכו: לכאן הגיע הרמב"ן. אמנם, הרמב"ן כתב לבנו שאין מניין בירושלים – אך ב"ה, היום יש מניין. זהו הנס הראשון – עליית הרמב"ן ארצה עם כל חכמתו.

הנס השני ארע לפני כשלוש מאות ותשעים שנה – עליית האשכנזים. השל"ה, ר' ישעיהו הורוביץ בעל סידור 'שער השמים', בא לכאן ברגל, במסע מפרך.
 הנס השלישי, לפני שלוש מאות ועשר שנים, עלייתו של ר' יהודה החסיד מפולין. ר' יהודה החסיד היה ת"ח גדול שעלה עם אלף ושלוש מאות תלמידים. רבים נפלו בדרך, והגיעו לכאן אלף תלמידים. ר' יהודה החסיד החל לבנות את ביהכ"נ הזה, אולם עשרים שנה לאחר תחילת הבניין, בשנת תפ"א – קמו המוסלמים והחריבו את ביהכ"נ, וגירשו את כל האשכנזים מירושלים. במשך מאה שנה אשכנזים לא יכלו לחזור לירושלים, מלבד מעטים שהתחפשו לספרדים.

הנס הרביעי הינו עליית תלמידי הגר"א, לפני כמאתיים שנה. הם בנו כאן בית כנסת, תלמוד תורה ובית מדרש.

הנס החמישי ארע בזמן מלחמת העולם הראשונה – כאן הונפו דגלי הגדוד העברי שלחמו עם הצבא הבריטי, והיוו את ראשית התעוררות הגבורה בעם ישראל. בין הבריטים שכבשו את א"י, היו גם חיילים עבריים.

הנס השישי הינו מינוי מרן הרב קוק, השליח האלוקי מלמד דרך התחייה הלאומית, לנשיא בית הכנסת.

הנס השביעי – היא ההחלטה להקים כאן מנדט בריטי בשנת תר"פ. הרברט סמואל, הנציב הבריטי שהיה יהודי, התפלל כאן בשבת הראשונה שלו בארץ ישראל, ואף נתכבד בהפטרות "נחמו נחמו עמי יאמר אלוקיכם". הנציב העליון בירך את ברכות ההפטרה וקבע שירושלים היא בירת א"י, ארצו של העם היהודי.

הנס השמיני ארע בשנת תש"ב, בזמן השואה. האצ"ל הטמין נשק בסליק תחת ארון הקודש של בית הכנסת למקרה שיצטרכו להילחם בעזרתו נגד הגרמנים שהגיעו למרחק ארבעה ימים מארץ ישראל. הגרמנים, בראשות מפקדם רומל, המכונה שועל המדבר, רצו לחסל את כל היהודים בארץ ביום אחד, והיישוב היהודי בארץ נכנס ללחץ גדול. היהודים התפלגו לשלוש קבוצות. חלק אמרו: נתחבא במערות במדבר יהודה עד שהגרמנים יתייבשו. חלקם אמרו: נתפלל, במיוחד על קברו של רבי חיים בן עטר, שיום השנה שלו – ט"ו תמוז, חל

בערך באותו הזמן. חלק שלישי טען, נילחם. נקים מבצרים בכרמל, נתבצר שם ונילחם בגרמנים. נילחם, אע"פ שזהו קרב חסר סיכוי, כדי שלא נהיה "כשה לטבח יובל" (ישעיהו נג, ז). נילחם בכבוד, כדי למות בכבוד, כמו לוחמי גטו וורשה. לבסוף, הגרמנים לא הגיעו לכאן. מפקד כוחות בעלות הברית בקרב, הגנרל מונטגומרי, אמר לחיילים: הנאצים לפנינו, לא לזוז ימינה או שמאלה, מתקדמים ויורים". הוא זרק את הגרמנים מהיבשת הזו, ומכאן החלה נפילתם במלחמה.

שאלו את החפץ חיים: אם ח"ו יעלה ביד הצורר להשמיד את יהדות אירופה, רוב בניין ובניין של עם ישראל, מי הוא זה איפוא המחנה שישאר לפליטה? ענה הח"ח זצ"ל, שהרי זהו כתוב מפורש בדברי הנביאים "ובהר ציון תהיה פליטה והיה קודש"... (עובדיה א, ז). ואכן, כך היה (חפץ חיים על התורה פ' וישלח).

הנס התשיעי, הרי היא מלחמת ששת הימים – בה חזרנו לכאן.

והנס העשירי – בניין ביהכ"נ היום. הבית השלישי – לאחר בניין ר' יהודה החסיד ובניין תלמידי הגר"א. הבית השלישי שלא יחרב לעולם. וכן בית המקדש השלישי ייבנה במהרה, ולא יחרב לעולם.

כל אלו הינם נסים, 'על ידינו ומתוכנו' – הקב"ה עושה נסים דרך הטבע, ואנו שלוחיו של רבש"ע. אכן, ישנם שלוחים היודעים שהם שלוחיו של מקום, ויש שאינם יודעים.

העומד במקום הזה חוזה בהיסטוריה ארוכה – מהמקוואות בתחתית הבית שנחפרו בתקופת בית המקדש השני, עד הבניין שלנו. אנחנו אותו עם ישראל, ורבש"ע החליט להחזיר את שכינתו לציון, ולא ינום ולא ישקוט. אני מאמין בביאת המשיח, ואע"פ שיתמהמה, עם כל הסיבוכים והבעיות – בכל יום אחכה לו. ומי שמכוון את עינו אל מול העין האלוקית, מיד רואה בשוב ד' ציון, "עין ד' אל יראיו". מי שיש לו יראת שמים, רואה שד' החליט לעשות לנו גאולה ופדות ואנחנו שלוחיו הנאמנים. מאז תחילתה של ההתעוררות לציון – כבר אז אמרו חכמי ישראל שעלינו לעשות כל מה שבכוחנו, והשאר ייעשה מן השמים.

מרן הרב קוק אמר, שודאי הדבר שרבש"ע הוא בעל המעשה – וכך כתוב בכל ספרי הרזים – אבל מה שקורה עכשיו, אלו מעשיו של ה', ע"י שלוחיו! כמו שרבש"ע "משיב הרוח ומוריד הגשם" – דרך הטבע. רבש"ע עושה, ואנו נקראים לעשות כל מה שבידינו כדי לסייע לו.

ואילו פינו מלא שירה כים אין אנחנו מספיקים להודות לד'. אכן, היה ראוי לעשות יום ירושלים בכל יום, אלא שצריך גם לעבוד וללמוד... מסופר בגמרא על חכם אחד בשם רב ברונא (ברכות ט, ב) שצירף גאולה לתפילה ולא פסק מלחייך בכל אותו היום. וכן אנחנו, מאז שיבת ציון, לא פוסק החיוך מפינו יום יום. כדברי אור החיים (דברים כו, א): "והיה כי תבואו אל הארץ" – לשון שמחה, שאין לשמוח אלא בישיבת הארץ.

אחד מחכמי ספרד אמר ש'שיר המעלות' (תהלים קכו) הינו משל לשיח המתנהל בין יהודי ארץ ישראל לבין יהודי הגלות.

יהודי הגולה אומרים: "שיר המעלות בשוב ד' את שיבת ציון היינו כחולמים" – אנו שרים וחולמים על אותו יום בו ישיב אותנו ריבונו של עולם לציון.

– אומרים להם יהודי ארץ ישראל: הרי זה קורה עכשיו! אפשר כבר לשיר! ב"ה, אנו מלאים שמחה: "אז ימלא שחוק פינו ולשונו רנה!"

– מגיבים יהודי הגולה: אכן, שמענו בכלי התקשורת שהגויים משבחים ומהללים את מדינת ישראל ואת הישיגה הגדולים: "אז יאמרו בגוים: הגדיל ד' לעשות עם אלה".

– יהודי הארץ מחייכים: הלנו אתם מספרים? הרי יודעים אנו! "הגדיל ד' לעשות עמנו היינו שמחים!"

– יהודי הגולה מתחילים להשתכנע: "שובה ד' את שביטנו כאפיקים בנגב". אם כך, הם אומרים, אנו מבקשים מריבונו של עולם שיחזיר אותנו לארץ בנס פתאומי, כמו האפיקים בנגב היבשים ממים, שזרם אדיר שטפם בפתע פתאום.

– לא כך! אומרים להם יהודי הארץ, הגאולה, הרי היא קמעא קמעא, זרועה עמל, קשיים ומשברים: "הזורעים בדמעה ברנה יקצרו".

– אם כך, מגיבים יהודי הגלות, איננו מסכימים, אנו מפחדים מן הצרות. "הלוך ילך ובכה נשא משך הזרע" – אין זה בשבילנו.

– בל נגזים, מחייכים יהודי ארץ ישראל, אין זה כה טרגי. סך הכל, די נעים כאן! "בא יבוא ברנה נושא אלומותיו".

אשרינו שזכינו, ויהי רצון שנזכה במהרה לגאולה שלמה.⁹¹

86

"שירו לו זמרו לו, שיחו בכל נפלאותיו"
הרב עובדיה יוסף (תרפ"א-תשע"ד)
הראשון לציין וראש מועצת חכמי התורה

רבותי. היום יום ירושלים. היום חזרנו, כבשנו את העיר העתיקה והכותל הערבי. כל אלה היו בידם של הירדנים, כי בשנת תש"ח, נתגברו עלינו. לא היה נשק, לא היה תחמושת, וכל חברי ההגנה ששמה, נהרגו. נתגברו עלינו, חוסיין מלך ירדן. לקח את כל העיר העתיקה. החריבו את בית כנסת החורבה, החריבו את פורת יוסף. ישיבת פורת יוסף הייתה לגאון ולתפארת. היה שמה ספרייה ענפה, שרפו את הכול... היינו בצער גדול, מתש"ח עד תשכ"ז. והקב"ה עזר לנו, ישתבח שמו, הם, נתן בלבם שילחמו, אנחנו לא רצינו, אנחנו רצינו אפס מעשה, אבל

הם, הרשעים האלה, בראשותו של ג'מאל עבדול נאצר הרשע, היה נשיא מצרים והיה איש תקיף גיבור מלחמה, ראשון לכל הצבא שלהם. והוא הכריז על מלחמה וביקש שכולם יבואו אתו, כל הערבים, וכך היה. כל הערבים הלכו יחד אתו. סוריה, לבנון, עיראק, ירדן, כולם באו יחד אתו, באו להילחם על ישראל, והכריז מלחמה. אבל עדיין לא התחילו מלחמה, היו מחכים, ישתבח שמו הקב"ה, סיכל עצתם, הפר מחשבותם... להודות לקב"ה על כל נסיו ועל כל נפלאותיו.

אני זוכר, הימים היו ימי אימה, הירדנים היו מפגיזים את ירושלים, כל הפגזה הייתה כל השכונה רועדת. אנחנו, אני, אבדל לחיים וגם היה החכם בן-ציון אבא שאול ע"ה, היינו שכנים. היה שמה מקלט למטה, ירדנו למטה והיינו אומרים דברי תורה, כל רגע שומעים 'בום', 'בום', 'בום'. אבל לא היינו שמים לב. אבל הוא ישתבח שמו, ברוך פודה ומציל ברוך שמו.

כן, הוא בטח בעצמו, זה עבדול נאצר, שרוסיה הייתה בצדו. רוסיה, אז באותם הימים הרוצחים, הרשעים, הארורים, היו מציידים אותו בכל מיני נשק, בכל מיני תחמושת, היו עוזרים עם מיגים. מיג, זה היה מטוס האוויר הכי חזק, הכי גיבור, והיו נותנים לו מיגים, ככה, בשפע, מאות מיגים היה להם. גם אמר שהוא יפציץ את ירושלים. כך אמר: ישליך את היהודים לתוך הים. והקב"ה טיבע אותו בתוך הים הוא וכל חילו. נסים. אני זוכר את הימים, היו ימים של צער, ימים של אימה, היה פחד, לא אשכח את זה, אולי צריך לעשות משהו. אבל בטחנו בקב"ה, בזכות התורה שבעם ישראל, בזכות תשב"ר הוא הושיע אותנו, הקב"ה. אז ביקש אותי הרב מרדכי פירון שאני אבוא לעודד את מפקדי הצבא, שלא יפחדו. אמרתי להם, תשמעו, יש פסוק... יש פסוק: "רוח חזק מאת ה', מפוצץ הרים ומשבר סלעים", מה זה 'סלעים' סוריה, לבנון, עירק, ירדן, מצרים. "המה כרעו ונפלו". אל תדאגו, כך היה. וכך נתן הקב"ה חכמה ותבונה בעם ישראל. הם עדיין לא התחילו להתכונן למלחמה, אז, ערב אחד קמו מוקדם בשעה ארבע-חמש. אנשים הולכים להתפלל בהנף החמה ואלה הולכים גם כן בהנף החמה, הלכו מפציצים של כל חיל האוויר שלנו, הפציץ את כל מאות המיגים. הם לא ידעו להיזהר, היו שטוחים בשדה התעופה, ובאו החיילים שלנו. ו'תק', 'תק', 'תק', 'תק'... קראו על אותו היום: "שובר אויבים ומכניע מיגים"...

ב"ה. המה כרעו ונפלו, נסים ונפלאות של הבורא יתברך. לא היה אפשר לתאר, איזה נפלאות, איזה נסים נעשו לנו, ישתבח שמו הקב"ה, ואחר כך, מנה אחרונה. לקומפוט - ירושלים. זה היה יום, כל יום הפצצנו אותם. אח"כ, יום אחרון, היה יום ירושלים. זה היה 'סיום מסכתא'. כן, הקב"ה עזר לנו, עד הנה עזרנו ה', חייבים אנחנו להודות לקב"ה, לשתבח אותו, על כל נסיו ועל כל נפלאותיו שעשה עמנו, אע"פ שיש לנו... שהיינו קטנים אנו בעול מצוות. אבל הקב"ה ראה בעונינו והקב"ה מבקש את הנרדף, היינו נרדפים. שום מעצמה,

שום מדינה לא עזרה לנו. לעומת זאת, רוסיה הייתה מסייעת למצרים. רוסיה הגדולה סייעה למצרים. אבל ה', השמיד אותם. אחרי שהפצנו את המיגים, כעסה עליהם רוסיה, למה לא עשיתם... נבאשה רוחם בעיניהם. המפקד של חיל האוויר שלהם באותו הזמן, איבד עצמו לדעת. אחרי שעשינו את המעשה הזה. הוא נבהל. כל המיגים שלו, כולם נשברו. כן, אז הוא הלך ואיבד עצמו לדעת.

אני זוכר את אותם הימים, איזה נסים ישתבח שמו, וחייב אדם להודות לקב"ה. "שירו לו זמרו לו, שיחו בכל נפלאותיו". צריך לספר מעשיו של הקב"ה. להודות לו, לברך בשמו, לשבח אותו. "זכרת את ה' אלוקיך, כי הוא הנותן לך כוח לעשות חיל". מה אנחנו, מה חיינו? אומה קטנה והם שבעה גויים, שבעה כנענים, יימח שם, כולם התנפלו עלינו, 'והמה כרעו ונפלו ואנחנו קמנו ונתעודד'. אחרי המילה 'אנחנו' יש (טעם) פֶּסֶק, אמרתי למפקדים ראו, כתוב בפסוק: "ואנחנו בשם אלוקינו נזכיר" אבל, איך כתוב "אלה ברכב ואלה בסוסים" ואחרי המילה 'ואנחנו' יש פֶּסֶק (i). הם, יש להם רק רכב סוסים, וגם לנו יש רכב וסוסים 'ואנחנו'. ולכן, קמנו ונתעודד, ישתבח שמו. איזה נסים ונפלאות. הגמרא בסנהדרין אומרת, בשעה שנעשה נס לחזקיהו מלך יהודה שהיה במצור על ידי מלך אשור, והביא עמו חיילים כמו שפת הים, כל כך, כחול על שפת הים. היה רשע... והיה חזקיה מלך יהודה, כל ימיו תורה, כל עסקו בתורה, לא היה לו צבא, לא אימונים, לא שום דבר, כל היום רק תורה, כן, היה סכנה גדולה מהרשע הזה, שהביא מאות אלפים על ירושלים.

והנה אותו היום היה ערב פסח. ערב פסח, ישראל בטחו בקב"ה, צבא, נתן צו, פקודה, חזקיהו מלך יהודה, לבוא כולם להר הבית, ולשחוט קרבן פסח, קרבן פסח. כולם בצער, אין מה לאכול, היה הכלל קצוב, אבל ישתבח שמו הקב"ה, "אין מעצור להושיע ברב או במעט", כן, מה היה אותו היום, הם באו, הם שמעו לחזקיהו מלך יהודה ובטחו בקב"ה, באו להר הבית, יש שם דוכן למעלה, עמדו שם תזמורת, תזמורת חזקה: תו-תו-תו, כינורות, נבלים. כל מי שיש לו איזה כלי שיר בא שמה. לא צריך דווקא לווים, גם יהודים סתם מישראל, עמדו שמה, והיו מנגנים בקול עצום, עשרים כינורות, שלושים כינורות, שלושים נבלים, שלושים תופים, 'טאח', 'טאח', קולות, עד שהקולות האלו, עברו אחרי החומה של ירושלים, שם התבצרו החיילים של הרשע הזה, יימח שמו, סנחריב מלך אשור. כן, הוא התפלא, הוא חשב, עם ישראל יבכה, יהיה נאנח, אין להם שום דבר הוא שם אותם במצור, שנה, כן, התפלא, שיש ככה שירה כזאת, זמרה, מה קרה? היה לו שלישי מומר, יהודי שהתנצר, בא אליו, קרא אותו: בוא הנה, מה יש פה? שרים, מה יש פה היום? למה עושים תזמורת? מה זה קונצרט יש לכם היום?

אומר לו: תשמע אדוני, היום מקריבים קורבן פסח, והלכה אומרת בשעה שמקריבים לקרוא את ההלל, להגיד את ההלל לא ככה קראו בשקט, אלא לכל דבר, מנגינה יפה... זה חובתנו.

לכן הם שרים ואני אומר לך דבר אחד, תאמין שאני אומר לך לטובתך, תברח מכאן, אתה וכמה חיילים תברח לך, כי אני בטוח שזה לא ילך ריק. ה' עושה להם נסים, כמו שהם עושים ככה. אהה, אתה יהודי, זלזל בו והלך.

מה היה? "ויצא מלאך ה' ויהרוג במחנה אשור, מאה שמונים וחמישה אלף וישכימו בבוקר והנה כולם פגרים מתים", באמת, סנחריב הרשע לא נשאר לו רק כמה חיילים, כתוב: 'נער יספרם', הגמרא אומרת מה זה נער יספרם, ילד שעוד לא יודע לכתוב, תן לו עט, מה יעשה, ישרבט, יעשה וא"ו, שישה חיילים נשאר לו, זה נער יספרם. והוא ברח עם החיילים שלו, יש להם כנסיה, שמה: 'נסרוך', 'נסרוך אלהיו', היה עובד ע"ז, והיה נוסע ובורח לשמה, ולא ידע, ישראל ירוצו אחריו או יהרגו אותו, אז נדר נדר, שאם יגיע בשלום לבית נסרוך אלוהיו הוא ייקח שני בניו וישחט אותם, אדרמלך ושמאצר, אלו שני בניו, כך אמר. הוא לא ידע שהם שומעים אותו, עקבו אחריו. אמרו: אתה תשחט אותנו?! התנפלו עליו, שחטו אותו, זה הסיפור.

איזה נס, היה צריך חזקיה מלך יהודה, הגמרא מותחת עליו ביקורת, היה צריך להודות לקב"ה, לעשות לקב"ה איזה שהוא שירה, זמרה. לא עשה. המשיך ללמוד. ממשיכים ללמוד. בא ישעיה הנביא, אומר לו: "זמרו ה' כי גאות עשה", תשיר. "כבר מודעת זאת בכל הארץ" ב"ה, כל העם עוסקים בתורה וודאי שיעשה לנו נס, אם לא לנו יעשה למי יעשה?! על כן, הקב"ה רצה לעשות את חזקיהו מלך יהודה משיח, מפני שהרביץ תורה בישראל, רצה לעשותו משיח... אבל קטרגה מידת הדין. רבש"ע, דוד מלך ישראל אמר לפניך כל שירות ותשבחות לא עשיתו משיח, זה שהוא כפוי טובה, שלא שר לך, לא שום דבר, תעשה אותו משיח?! נדחה. לו היה חזקיהו אומר שירה, מה היה, היה משיח, אין חורבן הבית, אין גלויות, כל זה, בשביל מיעוט הכרת הטובה.

ואנחנו, בעז"ה, נכיר בטובתו של הקב"ה, כמו שאמר דוד המלך: "ואני בחסדך בטחתי", אני בוטח בקב"ה, אבל "אשירה לה' כי גמל עלי". אשירה לה', אני לא אשתוק. לא אחסום פי, "אילו פינו מלא שירה כים", אין יכולים לספר, הקב"ה, נפלאותיו עמנו. צריך לא לשכוח את הנסים שלו, "וזכרת את ה' אלוהיך כי הוא הנותן לך כוח לעשות חיל". נודה לקב"ה ונברך אותו על נסיו ועל נפלאותיו, "יהי ה' עמנו אל יעזבנו ואל יטשנו", ינקום בכל שונאינו וכל חושבי רעתנו, "תיפול עליהם אימתה ופחד, בגדול זרועך ידמו כאבן", הקב"ה יגאל אותנו מכל צרינו, יחוס עלינו, וישלח לנו משיח צדקנו ונזכה לגאולה, במהרה בימינו, כן יהי רצון ונאמר אמן.⁹²

87

מלחמת ששת הימים

הרב ישראל מאיר לאו

הרב הראשי לישראל ורבה של ת"א-יפו

כבוד ראש הישיבה, הגאון הרב יעקב כהנא שפירא שליט"א, כבוד ראשי ישיבת 'מרכז הרב', רבנו ותלמידיהון, כבוד הרבנים הגדולים המפארים את שולחן הנשיאות, קצרה היריעה לפרט את שמותיהם, כל אחד מהם ראוי לשבחים ולתארים שלו, כל בני הישיבה, אורחים נכבדים, מרנן רבנן ורבותי.

יום העצמאות תשכ"ז. מדינת ישראל חוגגת תשע עשרה שנים לכינון המדינה. ולא רחוק מכאן, באצטדיון בגבעת רם, שטח שמיועד לאוניברסיטה העברית, נערך מצעד צה"ל לכבוד יום העצמאות. על הבמה ניצבים ארבעה מראשי הציבור הנוגעים בדבר, נשיא המדינה זלמן שז"ר, רה"מ (ועדיין שר הביטחון גם) לוי אשכול, הרמטכ"ל יצחק רבין, ואלוף פיקוד המרכז, עוזי נרקיס.

מצעד מאוד מצומצם, על פי הסכמי שביתת הנשק בקפריסין אף מטוס של חיל האוויר לא חג מעל שמי ירושלים. זאת הבטחנו לירדנים ושמרנו את ההבטחה הזאת, כמו הבטחות אחרות שנאמנות. במצעד הקטן והמסכן הזה, שנערך בצמצום של כוחות, באמצע המצעד, מגיע קצין ומוסר לרמטכ"ל פתק. לאחר מכן נודע, כי בפתק נכתב ששליט מצרים ג'מאל עבדול נאצר, העביר לקדמת סיני מאה אלף חיילים ואלף טנקים, שרובם היו בתימן בקרבות שהתנהלו עד אז שם. במילים אחרות, זו הכרזת מלחמה.

מצרים אז איננה מדינה אחת, היא שתי מדינות, כיון שלא קוראים לזה מצרים אלא "רע"מ – רפובליקה ערבית מאוחדת", מצרים וסוריה הן ישות מדינית אחת. מי זוכר היום את שמו של שליט סוריה סלאח ג'דיד, הוא ומצרים יד אחת. בקיצור. המלחמה לנו, מלפנים ומאחור, מדרום ומצפון גם יחד. זה היה ביום העצמאות.

לפני ארבעים וארבע שנים. מדינת ישראל והעם היהודי כולו, נכנסים לכוננות, שלושה שבועות של מתח וחרדה נוראיים. לקראת סיום שלושת השבועות, מטיס מלך ירדן את מטוסו, מגיע לקהיר וחותרם כשלישי, לברית הזאת, שאומרת פסוק אחד על ה' ועל משיחו: 'ננתקה את מוסרותימו ונשליכה ממנו עבותימו'. 'לכו ונכחדם מגוי' הם אומרים, 'ולא ייזכר שם ישראל עוד'. זו היתה הברית המשולשת. מדרום, ממזרח ומצפון. אפילו את הים, במערב, לא השאירו לנו חופשי לנוס דרכו, משחתת מצרים בשם איברהים אל עאוול, מגיעה עד לנמל חיפה ומאיימת בתותחיה גם על העיר הזאת. זה היה המצב.

חלפו שלושה שבועות של כוננות. והגיע כ"ו באייר, שלוש שעות. 'הושענא שלוש שעות', אומרים בהושענות של חג הסוכות. אף פעם לא הבנתי למי התכוון הפייטן ב'הושענא שלוש שעות'. יש המון דרשות על זה. שלוש השעות של יצחק אבינו במסכת שבת, שבהם אנו מבקשים מהקב"ה חנינה על אותן שלוש שעות. פתאום, קיבלה משמעות חדשה התפילה הזאת. 'הושענא שלוש שעות, הושענא'.

מחמש בבוקר ועד לשעה שמונה. חוסלו כל נמלי התעופה וכל מטוסי הקרב של כל המדינות השכנות, לא רק מצרים, סוריה וירדן, אלא אפילו H2 בעירק חוסל עד היסוד. אין מסלולים, אין אווירונים, וה'האנגרים' לדעת בדיוק איזו מטוס אמתי ומיהו רק מטוס דמה. גם את זאת, ידעו אנשי חיל האוויר שלנו. ולמעשה בשלוש שעות אלו, הוכרעה המלחמה.

הצפירה שנשמעה ברחבי הארץ, ביום שני כ"ו באייר, בשמונה ועשרה בבוקר, לא היתה הצפירה הראשונה בלבד, אלא גם האחרונה. למעט מטוס אחד ש'התפלח' עד לנתניה והטיל פצצה אחת ברחוב הרצל 15 והרג את גברת כהן, זכרה לברכה, הוא יורט מיד, ומלבדו לא הצליח לחדור אף מטוס אויב אחד לשמי ישראל. קרה כאן תוך ששה ימים, 'וכאשר יענו אותו, כן ירבה וכן יפרוץ'. אלוקים הכביד את לב פרעה של אז נאצר ואת שותפיו אז, ג'דיד וחוסיין. 'וכאשר יענו אותו, כן ירבה וכן יפרוץ'.

וכאן אני מגיע מיום שני, ליום רביעי לפני הצהריים. קומנדקר למרגלות הרמה הסורית, כפי שקראו לזה, רמת הגולן, ובו שישה קצינים, מג"דים, ממתנינים להנחיות והוראות לתקוף את הרמה, לעלות על הרמה. ולא ניתנה פקודה כזאת. אסור לעלות. די לנו בינתיים בחזיתות הקיימות. והם יושבים ואחד מהם, מג"ד במילואים, לימים, פרופסור לספרות עברית באוניברסיטת חיפה, מתי מגד ז"ל, ואני מפיו שמעתי. הם יושבים בקומנדקר, וטרנזיסטור פתוח על 'קול ישראל' על רצפת הקומנדקר למרגלות ששת הקצינים. ופתאום, הקריין מודיע: נכנסים לעיר העתיקה, פורצים דרך שער האריות ומוטה גור אומר לבן צור: 'סע'. ופורצים את שער האריות ויש חטיבה ירושלמית של אליעזר, וחטיבת הצנחנים הזו של מוטה, שומעים 'הר הבית בידינו' ושומעים 'התקווה', וקול שופר, 'ירושלים של זהב', וריקודים ליד הכותל.

יורם זמבוש, איש קבוצת יבנה, בוגר הכפר הרא"ה, היה באותה חטיבה, לן באותו הלילה, פה בבית הכרם בירושלים. הכול היה חטוף ובלתי מתוכנן, לא ידעו שחוסיין יירה. הצנחנים האלה, ישבו ביער חולדה מוכנים לתקוף בחזית המצרית ופתאום, עולים על אוטובוסים אזרחיים של 'אגד' ומגיעים לירושלים ביום שלישי בערב. יום שני כזכור, פרצה המלחמה. הם לא מבינים מה הם הולכים לירושלים ולא דאגו להם אפילו לאכסון ללילה, פזרו אותם בין בתים ומשפחות.

בארבע בבוקר, הוא נפרד מהמשפחה, כאן בבית הכרם, יורם, ובעלת הבית נותנת לו מעטפה, אומרת לו: 'אנחנו מהעיר העתיקה. גורשנו ממנה לפני תשע עשרה שנה במלחמת העצמות. לקחנו אתנו לשבי בירדן, את הדגל שהורדנו מהר הבית. דגל ישראל. יש לי הרגשה שאתה תגיע לשם, קח בבקשה את הדגל הזה, תהיה שליח שלנו, של הורי שבינתיים הלכו לעולמם ותניף את הדגל בעיר העתיקה, צור מחצבתנו. יורם שם בחיך, לא לקח את זה ברצינות, שם את זה בתרמיל על הגב ויצא למפגש פה ליד 'בנייני האומה'. באותו יום לפני הצהריים, הוא עלה על פירמידה אנושית, של שלושה לוחמים אחרים והניף את הדגל שקיבל הבוקר בבית הכרם. בחזית הדרומית של הכותל המערבי.

מתי מגד מספר לי, שבזמן שהוא שומע את השידור מרחבת הכותל המערבי, הוא מרגיש פתאום שפניו לחות. היה לו זקן של זיפים של כמה ימים שלא התגלח, והוא התבייש מיתר הלוחמים, מג"דים כמוהו, הוא איש מילואים, איש רוח, חשב שהוא הגזים, ובשרוולים שלו התחיל למחות ולנגב את הלחיים הרטובות שלו מדמעות. לאט, לאט, הוא מרים את הראש מהקסדה שלו, דרך הקסדה הוא מציץ, והוא רואה שכל השאר בוכים, בכי ללא הפוגה. היה שם 'עמק הבכא'. בקומנדקר למרגלות 'הרמה הסורית'. והוסיף עוד: כשכבשנו את תל-פחאר ודרבישיה והגענו לקונטרה במוצב החרמון, דמעה לא הזלתי. (רק במוצאי שבת הם הגיעו לשם וזה היה יום רביעי בוקר), ביום שישי הודיעו מתעלת סואץ שחטיבה 7 של גורדיש, הגיעה אל התעלה. תמה לגביה מלחמת ההבקעה ובעצם מלחמת ששת הימים בכלל. אף דמעה לא הזלתי. רק כששמענו בטרנזיסטור על שחרור ירושלים, והנפת דגל ישראל על הכותל המערבי, ששה מג"דים, חמישה מהם קשוחים ממני, כולנו בכינו כתינוקות.

הדמעות שלנו אלפיים שנה, לא רק באותו יום, והדם של הבנים שנשפך פה לפני ארבעים וארבע שנים, הם ממקור אחד, הם נובעים מאותו מעיין, כי 'הנצח זו ירושלים'. אל אותן אבני הכותל משתפכים הדם והדמעות גם יחד. זו היתה תחושה לפני ארבעים וארבע שנים. בחטיבה הזאת של יורם, של חנן פורת, ושל חבריהם. היו חבר'ה מעין שמר ומקיבוצים אחרים של הקיבוץ הארצי, שמעולם לא שרו ש'יבנה בית המקדש במהרה בימינו', שמעולם לא ביקשו 'ובנה ירושלים עיר הקודש במהרה בימינו' כי הם לא ידעו שיש דבר כזה שנקרא ברכת המזון, שמעולם לא התפללו 'ולירושלים עירך ברחמים תשוב' כי מעולם לא התפללו שמונה עשרה, תפילת עמידה. ודאי שמעו 'לשנה הבאה לירושלים הבנויה' של ליל הסדר, אולי גם של תפילת נעילה, אבל לא יותר.

היום, לפני ארבעים וארבע שנה, כשהם הגיעו לעיר העתיקה, הם הגיעו לפי הרגשתם הביתה. לבית שכך רגלם לא דרכה בו מעולם. במסילות, שהם מעולם לא הכירו, אפילו לא הכינו אותם לזה. יומיים קודם הם לא היו מוכנים לזה, לא מבחינה צבאית ולא מבחינה מדינית ולא מבחינה דתית, אבל התחושות היו יותר חזקות מההכרה. הרגש גבר על הכול.

הם השתתפו בריקודים ובבכיות ובקשו תפילין והרגישו משהו שהיה חזק מהם, ולא ידעו את פשרו.

לדאבון לבי, ארבעים וארבע השנים שחלפו מאז, הנמיכו את השלהבות הללו, הנמיכו אותן עד מאוד. אותו יום מופלא שאז נתן את המשמעות של הירושלמי בחגיגה, 'כעיר שחבורה לה יחדיו', לא רק מזרח ומערב, עתיקה עם חדשה, לא רק ירושלים של מטה עם ירושלים של מעלה, אלא לפי הירושלמי זו העיר שעושה כל ישראל חברים. זה היה כך היום לפני ארבעים וארבע שנים.

לא כן פני הדברים כיום. רוב העם איננו חוגג את יום ירושלים. זו האמת שחייבת להיאמר ולא עשינו די, לא בחינוך, לא בהדרכה, לא בהסברה, לא בהשפעה, להפוך את היום הזה ליום של אחדות הלבבות עם פעמי גאולה לקראת בניינה המלא של ירושלים. כל זה לא קרה. ולכן, היום 'יום ירושלים' מאוד מצומצם. נס ששייבת 'מרכז הרב' נושאת גם את הדגל הזה ברמה, אבל ההמונים של בית ישראל, עוד לא נוהרים אחרי הדגל הזה.

ולכן, תפילה עמוקה אומרת לנו כל שבת, 'אב הרחמים', בפתיחת ההיכל, אנחנו לא הצלחנו, אבל בידך הדבר. 'היטיבה ברצונך את ציון', תבנה, אתה תבנה, חומות ירושלים, אין לנו על מי להישען, 'כי בך לבד בטחנו מלך אל רם ונישא אדון עולמים'. כשאנחנו בכוחות עצמנו, נחרב בית ראשון ונחרב בית שני, כל אחד מהסיבות שלו במסכת יומא, אבל כשתהיה זאת תשועת עולמים, של 'באש הצתה ובאש אתה עתיד לבנותה' אזי נאמר: 'ישראל נושע בה' תשועת עולמים, זאת לא תהיה תשועה חולפת, זאת לא תהיה תשועה לארבע מאות ועשר או לארבע מאות ועשרים שנה, בית ראשון ובית שני. ראשי תיבות וגימטריות של 'כתי"ת' למאור' – ת"כ ת"י, כדי להעלות נר תמיד ולא כתית למאור, 'ישראל נושע בה' תשועת עולמים.

יראה ה' בעוני עמו, יחוס על נחלתו ויקיים את הבטחתו: "כי לא יטוש ה' עמו, ונחלתו לא יעזוב", ויזכנו, לא רק ל'אתחלתא דגאולה', לא רק לשמוע פעמי משיח, אלא לביאת גואל צדק ממש, ולבניין בית המקדש, שיבנה בהר מרום הרים, במהרה בימינו, אמן.⁹³

88

'שמחו את ירושלים'

הרב שמעון ביטון

רב העיר בית שמש

כבוד הרבנים, כבוד מו"ר הגאון הגדול הרב אליהו אברז'ל שליט"א – ראב"ד מקודש ירושלים. כבוד ראש העיר. כב' ראש המועצה הדתית. כב' אישי ציבור והציבור היקר...

מורי ורבותי, הנני מתכבד להביא את ברכת הרבנות הראשית לבית שמש. למעמד חגיגי זה המתכנס כאן לרגל השנה ארבעים וארבע לשחרורה של ירושלים עיר הקודש, והנני מברך את כל האורחים הנכבדים בברכת ברוכים הבאים לרגל יום ירושלים... נעלה על נס את שמו וכבודו של האיש היקר איש האשכולות ראש המועצה הדתית שנים רבות אשר יזכר שמו לטוב במעמד הנשגב הזה, הלא הוא רבי מאיר לעזיז בן לולו ז"ל. זוכרים אנו את אהבתו וחובתו ליום הקדוש – יום ירושלים שהיה חביב עליו מאוד והרבה לעשות כנסים וחגיגות ביום הזה. יהי זכרו ברוך.

מורי ורבותי, איני חושב שיש צורך להזכיר בפניכם את גודל מעלת קדושתה של ירושלים עיה"ק לספר בשבחה ולהעריך את עוצם תפארתה, שכן דבר זה ידוע ומפורסם בעולם כולו. אלא שלהיות והיום הזה כ"ח באייר הוא יום שחרורה מידי עול זרים, חייב לספר בשבחה וכל המרבה הרי זה משובח.

הנביא קרא לפני עולי בבל (ישעיה סו, י): "שמחו את ירושלים וגילו בה כל אוהביה, שישו אתה משובש כל המתאבלים עליה". קריאה זו מופנית גם אלינו בלי ספק אנחנו העולים מהגולה ומצווה אותנו: אתם שהתאבלתם על חורבנה של ירושלים, חייבים לקבוע את יום שחרורה ליום משתה ושמחה. שמחו את ירושלים אתם אוהביה – אתם שהתאבלתם עליה כל הזמן, הגיע העת לשמוח אתה בעת שמחתה. דומני שכך היה גורס ר' מאיר בן לולו ז"ל. אמרו חז"ל (ילקוט שמעוני ישעיה תצט): א"ר אחא נמשלו ישראל לזית שנאמר "זית רענן יפה פרי תאר" (ירמיהו יא, טז), ונמשל הקב"ה לנר שנאמר "נר ה' נשמת אדם" (משלי כ, כז). מה דרכו של שמן לינתן בנר והם מאירים שניהם כאחת, כך אמר הקב"ה לישראל, הואיל ואורי הוא אורכם ואורכם הוא אורי, אני ואתם נלך ונאיר לציון שנאמר (ישעיה ס, א): "קומי אורי כי בא אורך".

אורם של ישראל זורח ע"י קיום התורה ומצוותיה כדכתיב: "כי נר מצוה ותורה אור". לפי המדרש, האור מאיר לירושלים על ידי שני גורמים: הקב"ה מאיר האור והטוהר, ועם ישראל על ידי קיום מצוותיו יתברך. וזהו "קומי" ירושלים, "אורי" – תאירי, "כי בא אורך" – על ידי קיום תורת ישראל – "וכבוד ה' עליך זרח" – מזיו הדרו יתברך שמו, ואז: "ויהודה לעולם תשב וירושלים לדור ודור" ויקויים בנו "וישבתם לבטח בארצכם". תזכו לשנים רבות נעימות

ירושלים - אחדות העם ואחדות האדם

הרב רצון ערוסי

רבה של קרית'אוננו וחבר מועצת הרבנות הראשית לישראל

ברשות ראש הישיבה הרב הגאון, הרב יעקב שפירא, בנו של מורנו ורבנו, הרב הגאון אברהם שפירא זצ"ל, הרב הראשי לישראל. כבוד הרבנים ובראשם ידידי הרב הגאון הרב יוסף גליקסברג חבר מועצת הרבנות הראשית לישראל.

אישי ראש העיר, חברי כנסת לשעבר ושיהיו בעתיד הקרוב בע"ה, מנכ"ל הרבנות הראשית לישראל, ואחרונים אחרונים חביבים, תלמידי הישיבה שהם ראשונים למעמד הזה - חיל חלוץ ליום ירושלים.

הרשו לי מורי ורבותי להתחבר לדבריו של ידידי, הרב המנחה, הרב איתן אייזמן שליט"א אשר פתח ערב זה ואמר: "זה היום עשה ה' נגילה ושמחה בו".

היום, צר לי לומר שבנוסף לפסוק חשוב הזה שאי־אפשר בלעדיו, דומה שאנו אמורים לומר: "זה היום עשה ה' נגילה ונחרדה בו". ואל נטעה מורי ורבותי, יש הבדל בין חרדה ובין רעדה. על רעדה אמרו חז"ל: "וגילו ברעדה". כדי שהגילה תהיה גילה של אמת צריכה להיות רעדה. אני אינני מתכוון לרעדה, אני מתכוון לחרדה.

כאשר לפני ארבעים וארבע שנים חוברה לה העיר 'יחדיו' - ירושלים המזרחית והמערבית, חדשה עם ישנה - אחת הייתה אמונתנו שגם חוברה לה יחדיו ושכל חלקי בית ישראל יתלכדו סביבה ומחמתה. חיבור זה בין חלקי העם טרם הושג ולצערנו הרב גם לא סביב ירושלים, ועל כך יש מקום לחרדה.

ציפינו, האמנו, ש'עיר שחוברה לה יחדיו' - גם בינינו לבין אויבינו. בזכותה של ירושלים. אבל לצערנו הרב, אנו עדים, עינינו רואים ולא זר שירושלים עיר הקודש אולי חלילה מהווה את הגורם הפחות מאחד בינינו ובין אויבינו. ולא עוד אלא עינינו רואות ולא זר התלכדות של המון אומות. אנו רואים התלכדות בינלאומית של המון אומות אשר אמורות כביכול לכפות עלינו את חלוקתה של ירושלים, לקחת מאתנו את החלק היותר מקודש של ירושלים. ולמרות חרדה זו, 'יום ירושלים' שמתקיים כאן במעוז הזה של אמונה, במעוז הזה של חזון, הוא, הוא, אשר יסכל ויהדוף את כל החרדה.

לא רק שאנו 'מאמינים בני מאמינים' כי ב'אין חזון יפרע עם' ובאין אמונה תתפורר אומה, וחזקה עלינו שאכן אנו מאמינים שירושלים תחובר יחדיו לא רק גיאוגרפית אלא תחבר את חלקי העם ותחבר בינינו לבין אויבינו. זו אחת אמונתנו. אבל מורי ורבותי, שומה עלינו להגיע למציאות הזאת. איך להביא את 'דבר ירושלים', את סודה ואת יסודה, ללבבות אחינו

אשר טרם השכילו לדעת מהו סודה ויסודה של ירושלים. ואפילו גם בקרב אומות העולם שהם אינם מבינים עד היום הזה איך ירושלים היהודית, המקדש היהודי הוא גם 'בית תפילה לכל העמים'.

והא לכם, מורי ורבותי, את הסוד והיסוד: מקום המקדש, מקום המזבח, מקום יצירתו של האדם ושם כפרתו. האדם הראשון נברא שם במקום המזבח. הנה לכם יסוד של כל האנושות כולה. המקדש בנוי על האדם שנברא בצלם אלוקים.

אבל, מורי ורבותי, רק בשבוע שחלף קראנו כיצד חנו אבותינו במדבר: ארון ה' במרכז, כוהנים מסביב ולויים סביב הכוהנים, שלושה שבטים במזרח, כל שבט על דגלו. שלושה שבטים במערב, כל שבט על דגלו. שלושה שבטים בצפון, כל שבט על דגלו. שלושה שבטים בדרום, כל שבט על דגלו. ואומרים חז"ל, שכל המציאות הזו, כל כולה התגלמה בירושלים. בחומת ירושלים עד חומת הר הבית, הם, הם, השבטים, המקיפים את מחנה כהונה ואת מחנה לוייה. ומשער ניקנור עד שער עזרת ישראל – זה מחנה לוייה ומשם מחנה כהונה.

ללמדנו, מורי ורבותי, שירושלים בנויה על שני יסודות: על אחדות העם היהודי, המורכבת מהייחודיות, מכל הכוחות של העם ואת זה אנו צריכים לשדר. יש בכל חלקי עמנו, אפילו הרחוקים מתורה ומצוות ייחודיות וכוחות חיוביים. ואתם, חזקה עליכם, ההולכים ברוחו של הרב, כי אכן באמת נשכיל לשדר שאחדות ישראל בנויה על ייחודיות ואחדות. אבל בסיסה היא אחדות האנושית כולה שכן המקדש בנוי על מקום יצירתו של האדם. עם סוד ויסוד זה אפשר להתחיל בבניין ה"חברה לה יחדיו", תחילה בקרב בני עמנו ואחר כך בקרב האנושות כולה.

ולכן, מורי ורבותי אני סמוך ובטוח שבע"ה יתברך ככל שאתם – חיל החלוץ – תתמידו בהפצת האמונה הזאת בקרבנו עצמנו ובקרב העולם כולו, לא ירחק היום שאכן דבריו של דוד נעים זמירות ישראל יתקיימו ובהקדם: "שיר המעלות הבוטחים בה' כהר ציון לא ימוט לעולם ישב".

"ירושלים הרים סביב לה", אלה איתני טבע, אלה בלתי מגולחים, "וה' סביב לעמו מעתה ועד עולם".

בואו נהפוך את הרי ירושלים לא רק לאיתני טבע, לא רק לאמצעי מגן אלא לאמצעי תצפית שיהיה מה לראות בירושלים, שיראו בירושלים את המיטב, את כל הערכים היהודיים המצויים בירושלים, אז, ה' יהיה "סביב לעמו מעתה ועד עולם".⁹⁵

הברכה שהתגשמה ב'יום ירושלים'
 הרב ישראל אריאל
 מייסד וראש 'מכון המקדש', ירושלים

לכל אדם מישראל יש האות שלו בתורה, או הפרשה שלו בתורה, כגון פרשת בר המצווה המלווה את האדם כל החיים. פרשת בחוקותי היא פרשה בה חוויתי את פסוקי הפרשה כחוויה בלתי אמצעית שלא תישכח לעולם, חוויה שאינה שייכת לי בלבד אלא לכלל ישראל. החוויה האחת, הפקודה שקיבלתי במטה חטיבת הצנחנים בהר הבית: קח את המא"ג (מקלע גדודי) ושמור על פתח כיפת הסלע לבל ייכנס לשם אדם. הרבה פקודות שמירה ניתנו בצבא ישראל, אך לקום ולשמור על קודש הקודשים זו פקודה שניתנה לפני כאלפיים שנה. כך מובא במסכת מידות א, א: "בשלושה מקומות הכהנים שומרים בבית המקדש... והלויים [שומרים]... לאחורי בית הכפורת [מערב קודש הקודשים]". ואנוכי – לא כהן ולא לוי, ואיני לבוש בגדי כהונה, לטבול במקוה לא טבלתי... והנני מוצא את עצמי עומד ושומר על מקום קודש הקודשים. מאוחר יותר למדתי כי כך ההלכה: "בשעה שנכנסין הבנאים לבנות ולתקן בהיכל... ייכנסו אפילו ישראלים טמאים" (רמב"ם, בית הבחירה ז, כג). אם הבנאים בוני המקדש כך – המשחררים את מקום קודש הקודשים על אחת כמה וכמה!

עודני עומד ומהרהר בזיכרונות ובתקוות שמעורר המקום הזה בלב כל יהודי, בהיכל הנאה שעמד במקום זה, בהמוני בית ישראל שעלו אליו ברגלים, בכהן גדול שנכנס לפני ולפנים ביום הכיפורים כשהוא לבוש לבן ונושא קטורת בידיו, והנה, צפה ועלתה בלבי המחשבה: הרי זו הברכה שקראנו עליה ממש לאחרונה בפרשתנו (ויקרא כו): "אם בחוקותי תלכו... ונתתי משכני בתוכם" – הנה הפסוק מתממש! הברכה מתקיימת: חזרנו אחרי אלפיים שנה למשכן ה'.

המחשבות חולפות. הר הבית שקט ורגוע. התותחים הירדניים שהרעימו מחצר הר הבית וזרעו הרג רב בין הצנחנים, עומדים במקומם נטושים. ערימות הפצצות לידם מוכנות לירי – אך אין איש. ג'פים צבאיים ירדניים בצבע חדש ירקרק צהוב ננטשו על ההר. ואנוכי לבדי בשדה קרב נטוש. היכן אני – בבית המקדש של אבות אבותיי או בבסיס הלגיון שניטש? נשאתי את עיניי והנה באה חוויה שנייה: ברחבת ההר פוסעים להם אלפי חיילי הלגיון הירדני. לא במדים מגוהצים, אלא... בפיג'מה! עיניהם מושפלות, ידיהם מורמות לאחורי ראשם. היכן השומר? אכן, הרחק בסוף הטור צועד 'חיילצ'יק' מרושל. הוא מתקרב לראש הטור. בתנועת יד מושיב אותם שורות, שורות ברחבת ההר סמוך לכיפת הסלע – כאלפיים חיילים. והידיים? – רועדות מפחד! וזאת – מפני חייל או שניים המפקחים על הסדר.

שוב צפו הרהורים בליבי – נזכרתי בפסוק האמור בקללה שבפרשתנו: "ורדף אותם קול עלה נידף". מי לא נחרד מול התמונה המפורסמת של אותו ילד מגטו ורשה המרים את ידיו בכניעה מול הצוררים הנאצים ימ"ש. התרגלנו שכך נאה ליהודי, להיות כנוע ונרדף, שקול עלה נידף גורם לו לברוח מפני כל אויב אפשרי.

ואילו כאן – עולם הפוך! אלפיים חיילי הלגיון הירדני מרימים ידיים רועדות מול שניים – שלושה חיילים ישראלים. האם עיניי רואות נכון?!

כבר התרגלנו שפסוק הברכה שבפרשתנו "ורדפו מכם חמישה מאה, ומאה מכם רבבה ירדופו" אינו כפשוטו, אלא מליצה בעלמא – כך סברנו. והנה מתברר כי "משה אמת ותורתו אמת", ובעת רצון הברכה מתגשמת כעובדה חיה.

שתי הברכות הנפלאות הללו ניתנו לנו ביום ירושלים משמיים, כברכה לנצח, ואנו, למרבה הצער התאהבנו בקללות. האם מאסנו חלילה בברכת ה' את מקום קודש הקודשים – את הדום בית אלוקינו – נתנו במו ידנו לאויבי ישראל בתוככי ירושלים. ובאשר לשליטה באויבינו ברחבי ארץ ישראל שנפתחו בפנינו, העדפנו לתת להם מתנת חנם נתחים מאדמת הארץ לשלטונם. את סיני – למצרים, את גוש קטיף לחמאס, חלקים ביהודה ושומרון – לאש"ף, כי חביבה עלינו הגלות, וקשה להיפרד ממנה...

אך "דבר אלוקינו יקום לעולם", וכדברי הנביא יחזקאל (כ, לב): "והעולה על רוחכם – היו לא תהיה!... כי בהר קדשי... שם יעבדוני כל בית ישראל". ב'יום ירושלים' הארבעים וחמישה מתחדשת קריאת נחמיה בונה הבית השני: "לכו ונבנה את חומת ירושלים [והמקדש] ולא נהיה עוד חרפה!"⁹⁶

91

"כעיר שחברה לה יחדיו"**הרב שמואל רבינוביץ**

רב הכותל המערבי והמקומות הקדושים

בהזדמנויות רבות מבטא העם היהודי את רגשותיו וגעגועיו לבירתו – ירושלים. רגשות וגעגועים הבאים לידי ביטוי במועדי ישראל, כאשר אנו שרים "לשנה הבאה בירושלים" בסיומו של ליל הסדר בחג הפסח, וכשאנו שרים ורוקדים זאת שוב בסיומו של יום כיפור.

ירושלים נמצאת גם במרכז תפילותינו. כשאנו עומדים לתפילה אנו מכוונים את פנינו לעבר ירושלים, וכשאנו מודים לה' על המזון אנו שוב מזכירים את ירושלים. ירושלים היא מרכז החיים של היהודי. בהיותו על אדמתו בחרות ושלווה, וגם בהופעתו על במת ההיסטוריה כ"יהודי הנודד", לא מש זיכרונה של ירושלים מלבו של העם היהודי.

כאשר עמדו רגליו של דוד המלך – נעים זמירות ישראל – בשערי ירושלים, חקק הוא את רגשותיו במילים ספורות אך ממצות את ייחודה של העיר: "ירושלים הבנויה כעיר שחברה לה יחדיו. ששם עלו שבטים... להודות לשם ה'. כי שמה ישבו כסאות למשפט... שאלו שלום ירושלים" (תהלים קכב, ג-ו) בנין, חיבור, הודיה, משפט ושלוש. אלה הן המעלות הייחודיות שמצא דוד המלך בירושלים.

בנין – כאן, בירושלים, בנה העם בנין איתן לשגשוגו הכלכלי והרוחני. מאז שכבש דוד את ירושלים מידי שבטי היבוסים, ובכל עת שהדבר התאפשר, לא פסק העם היהודי מבנין ירושלים. חורבנות וכיבושים לא הביאו את העם היהודי לידי ייאוש, ותמיד חזר העם ובנה בעמל ובגאווה את ירושלים. בימינו אנו זוכים לראות את ירושלים משגשגת, מתפשטת, מתרחבת ומשתכללת יותר מאי פעם, תחת שלטון העם היהודי נבנית היא יותר מאשר נבנתה תחת כל שלטון אחר.

חיבור – על פי המסורת, שלא כשאר חלקי ארץ-ישראל שחולקו לשנים עשר השבטים לאחר הכיבוש הראשון של ארץ ישראל על ידי העם היהודי, ירושלים לא התחלקה לשבטים! כאן הוא מקומו של כל אחד ואחת מהעם, כאן המקום בו אין מי שיכול לחוש עליון על זולתו. ירושלים היא ביתו של העם כולו.

הודיה – במרכזה של ירושלים עמדו שני בתי המקדש. מקום בו ניגש האדם ומודה לאלוקים על כל הטוב והיפה. מקום בו התכנס העם היהודי כולו שלוש פעמים בשנה והודה ברגש חי ופועם על הקיום הכלכלי האיתן ועל הקיום הנצחי של העם – למרות היותו עם קטן ובודד בין שאר העמים.

משפט – ירושלים אינה נבנית אלא על אדני הצדק, המוסר והאמת. ירושלים שחלילה אינה כזו, חסרה את תוכנה הפנימי והעמוק. עיר מיוחדת זו נושאת את בשורת המוסר והצדק אל העם היהודי, וכאשר נפוצו היהודים מירושלים אל רחבי תבל, נשאו הם עימם בשורה זו והפיצו בעולם כולו את המוסר היהודי ההוגן והישר שלמדו בירושלים.

שלום – כיבושים ושלטונות רבים עברו על ירושלים, ולמרות כל זאת מצפה ומייחל העם היהודי שירושלים עוד תהיה בירת השלום, ואהבה ואחוה ישררו בין כל הדתות והעמים החפצים בירושלים. "שאלו שלום ירושלים!"

ביום ירושלים, יום שבו אוחדה ירושלים, יום שבו זכה העם היהודי לשוב אל המקומות הקדושים – הר הבית, הכותל המערבי והר הזיתים, אנו נזכרים במעלותיה הרבות של ירושלים, לומדים עליהן ומחזקים את תודעת השייכות של ירושלים אל העם היהודי, ושל כל אחד מאיתנו אל ירושלים.⁹⁷

עצרת זו מבטאת מסר ברור לעולם כולו, כי ירושלים היא לב העם היהודי מאז היותה לעיר לפני למעלה משלושת אלפים שנה. הכותל המערבי ניצב איתן מול סערות הזמן במשך אלפיים שנה. הוא המתין לנו על מנת לשטוח בצל אבניו את תפילותינו ולהתאבל על חורבן בית המקדש, **כאן ועכשיו נודיע לעולם: לא נעזבו לעולם! אין לנו שיג ושיח עם מי שרוצה לקחת מאיתנו את הלב שלנו**. ביום זה בצד השמחה הגדולה יש גם צער עמוק – צער על המולת מחלוקות המעיבה על רחבת הכותל. יש המבקשים לתאר את העם היהודי כקרוע ומפולג בין זרמים. אולם אומר כי מחלון חדרי הצופה אל הכותל המערבי אני רואה עם אחד, שהמאחד רב בו על המפריד עשרת מונים. עם שיש לו עבר אחד, הווה אחד ועתיד אחד. עם שיש לו מורשת עשירה ומפוארת שעליה גאוותו. עם חדור תחושת שליחות לתיקון עולם. ועלינו מול אבני הכותל העתיקות לגמד את המחלוקות, ולגלות את העם היהודי במלוא הדרו ועוצמתו. אני מפציר ביום חגה של ירושלים – הניחו לכותל להיות מה שהוא, מקום של אינטימיות עמוקה ושל תפילה מסורתית, כמנהג מתפללי המקום מדורי דורות. בל יהא הכותל מקום בו נפערים ומודגשים פערים והבדלים בין יהודים. 'אנשים אחים אנחנו'.⁹⁸

92

"ויתבוננו חסדי ה"

הרב מיכה הלוי

רבה של פ"ת וראש ישיבת 'עטרת נחמיה'

ברשות ראש הישיבה, הרב הגאון יעקב שפירא שליט"א, מרנן ורבנן, תלמידיהוה. בשעה זאת, כמעט בדיוק, שמענו כולנו שנים רבות את מרן ראש הישיבה, שנקרא בפי כולנו ר' אברום זצ"ל, אומר: "מי חכם וישמור אלה ויתבוננו חסדי ה". חכם אחד גורם לרבים להתבונן בחסדי ה'. חכם אחד ששוקד על התורה ומתוך כך מצפה, שמירה, לשון ממתין, מתי יתקיים הדבר, מבין שהדברים מתקיימים בגאולתן של ישראל, מבין את חסד ה' איך הכול פועל לטובה, מבין את החכמה והמגמה האלוקית על בוריה. "מי חכם וישמור אלה ויתבוננו חסדי ה".

אומר הנביא ירמיהו – "קול ברמה נשמע נהי בכי תמרורים רחל מבכה על בניה", "כה אמר ה' מנעי קולך מבכי ועינייך מדמעה כי יש שכר לפעולתך ושבו מארץ אויב ויש תקווה לאחריתך נאום ה' ושבו בנים לגבולם". מלמד אותנו הנביא ירמיה מהלך. השיבה לציון, בתחילתה לא תהיה על פי הבנה עמוקה מהי ארץ ישראל ומהי ציון וירושלים, אלא תחילת

הגאולה תהיה בגלל "ושבו מארץ אויב". זה השכר לפעולתה של רחל הבוכה בקבר אפרתה, אבל זה לא הכול. "ויש תקווה לאחריתך נאום ה' ושבנו בנים לגבולם".

מהלך הגאולה מתחיל מבלי תודעה של גאולה, אבל הוא חייב להתקדם אל תודעה של גאולה, אל ההבנה שכאן גבולנו האמתי. מכאן, אנו נהיה 'אור לגויים', כאן, אנחנו נבנה את יסוד כיסא ה' בעולם.

אנחנו נמצאים כבר כמה שנים טובות במעבר בין "ושבו מארץ אויב" לבין "ושבו בנים לגבולם". המעבר הזה דורש פיתוח של תלמידי חכמים בחינת "מי חכם וישמור אלה ויתבוננו חסדי ה'". המהלך הזה דורש פיתוח של ההבנה ש'התפארת' – זה מתן תורה, שהכול גדל בפירות, בענפים משורש אחד המחבר עבר ועתיד, המחבר 'ירושלים של מעלה' עם 'ירושלים של מטה', הכול נעשה ב'תפארת' בכיוון מתואם, כפי מה שמסביר הרב בספר "עולת ראייה".

ומהתפארת הזו של מתן תורה, אנחנו מגיעים אל 'הנצח' שזו ירושלים. ירושלים עיר הנצח, גם מלשון נצח גם מלשון ניצחון וגם מלשון ניצוח. ירושלים היא זאת שכנצח ישראל מנצחת על כל אויב. מנצחת על כל אויב מבחוץ מארץ אויב ומנצחת על כל אויב מבית. עד שמגיעים אל ההוד של בית המקדש שמאליו, מבלי לנצח שום התנגדות, "נקבצו ובאו לך". זהו בעצם הנצח וההוד.

כאשר עוסקים פה ב'תורה הגואלת', בפיתוח אותו חכם של "ישמור אלה", בפיתוח התורה העמוקה, התורה שהיא הגואלת, שלא נותנים להביט כאן רק על ביטחון ושלוש אלא על ביטחוננו של נצח ירושלים, על העומק של תפארת ישראל, של עיר הקודש עיר תפארתנו מקום מקדשנו ובית תפארתנו. 'תפארת' – התאמת כל הכוחות כולם, נצח ישראל מלשון ניצוח והרמוניה על כל האורגניזם האחד של עם ישראל כולו.

הדבר הזה הוא התהליך וההבנה מיום העצמאות ליום ירושלים. יום העצמאות זה ה'בפועל' של הגאולה מארץ אויב. יום ירושלים זה "קול ה' בכח". מה התודעה, מה הכוח שהביא את כל העצמאות הזאת, זו הנצח של ירושלים, זה 'מרום מראשון בית מקדשנו', זה ההבנה שהייתה.

כשהזכירו פה בשנת י"ט, את 'מזמור י"ט', זו לא נבואה שנזרקה בפי רבנו, זו הבנה של ה'בכוח', זאת ירושלים, זו הבנה שכבר עזבנו את ארץ אויב ואנחנו עכשיו מבינים "ושבו בנים לגבולם". לכן, הזעקה שהייתה כאן מבית: 'איפה חברון שלנו? איפה שכם שלנו?', זו זעקה שנבעה מההבנה שהכוח הזה צריך לעלות ולהתגלות ואכן הוא מתגלה.

ככל שיש חכמים ותלמידי חכמים הנושאים בנטל הזה של "מי חכם וישמור אלה", יש יותר מתבוננים על חסדי ה', "מי חכם וישמור אלה ויתבוננו חסדי ה'", "קול ה' בכח" בכ"ח באייר. בכח הזה שהוא הכוח שממנו הכול יצא אל הפועל, אנחנו הולכים משנה לשנה ומבינים יותר

את כח המציאות, את סגולת המציאות, את נשמת המציאות. זהו "קול ה' בכח", ומתוך "קול ה' בכח" אזי "קול ה' בהדר". הכוח הזה מביא את קולו של הקב"ה להכיר בו בהדר ובהוד של בית המקדש ללא ניצוח שצריך לנצח על מתנגדים אלא רק בניצוח של הרמוניה אחת שיכירו ב"קול ה' בהדר".

"ירושלים הרים סביב לה וה' סביב לעמו מעתה ועד עולם". הסביר רבנו הרב צבי יהודה זצ"ל: 'סביב' – כמו סיבת המסיבות. קודשא בריך הוא סובב עלמין כפי מה שמופיע ב"נפש החיים". הקב"ה מסבב כל הסיבות, הקב"ה בכוח של רצון ה' בעולם ופועל את כל הפעולות בעולם. זה מה שנאמר: "ירושלים הרים סביב לה". ירושלים היא הלב שהיא סיבת המסיבות לכל מה שסביב לה כמו שה' הוא סביב לעולם. לכן "הבוטחים בה' כהר ציון לא ימוט, לעולם ישב". מי שלומד את התורה הזאת, מי שמתגדל כאן בישיבה, בתורה הזאת, ב'תורה הגואלת' הוא מקיים את מה ששמענו בכל שנה ושנה: "מי חכם וישמור אלה ויתבוננו חסדי ה'".⁹⁹

93

זיכרונות וחרטות

הרב דב בערל וויין

רב ביהכנ"ס 'הנשיא', ירושלים

לפני כמה שנים, ביקרתי בסן-דיאגו שבקליפורניה כדי להרצות בבית כנסת מקומי. למחרת היום ביקשתי מידידי ועמיתי, הרב של בית הכנסת, ללוות אותי לגבול ארה"ב-מקסיקו לביקור בטיחואנה. התעלמתי מעצתו של הרב שאמר שהביקור יהיה בזבז זמן והתעקשתי לנסוע לשם. הרב צדק. בדרך כלל הם צודקים. טיחואנה הייתה מאכזבת מאוד, אבל בדרך חזרה, כשעברתי את הגבול ממקסיקו לארה"ב, התרחשה תקרית שנחרטה בזיכרוני מאז. איש מכס אמריקני-מקסיקני חסון בדק את הדרכון שלי ועצר לרגע. אחר-כך הוא שאל אותי בראה ותדהמה "אתה באמת גר בירושלים?" כשהשבתי לו בחיוב, הוא הביט בי ואמר, "יש לך מזל גדול שזכית לחיות בירושלים". זה היה רגע של התגלות עילאית בשבילי. אני באמת צריך להרגיש בר-מזל על זה שאני גר בירושלים. איש המכס בגבול ארה"ב-מקסיקו אישש לי אמת ברורה, שכמו אמיתות ברורות אחרות בחיים, לפעמים אנחנו נוטים לשכוח. אני גר במקום מיוחד מאוד בתקופה מיוחדת מאוד. קיבלתי הזדמנות שדורות רבים מאבותיי הראויים יותר לא זכו לקבל. אני אמור להתענג על ההזדמנות הזאת, להעריך אותה ולא להתייחס אליה בקלות ראש וכאל דבר שבשגרה. לעבר היהודי יש עכשיו הזדמנות לחיות אתי ובאמצעותי, ולהזדמנות הזאת נלווית גם אחריות.

התלמוד שואל "ומפני מה אין חמי טבריה בירושלים?", "מפני מה אין פירות גינוסר (הגדולים והטובים) בירושלים?" ומשיב: כדי שעולי הרגל לא יעלו לירושלים כדי לאכול את הפירות הטובים או להתרחץ במעיינות החמים, אלא יעלו לירושלים למען ירושלים עצמה. ירושלים היא מוקד המשיכה של עצמה. היא לא מושכת אנשים בגלל פלאי טבע, מזג אוויר מיוחד או סביבה חריגה. היא קדושה, מסתורית, נשמת ההיסטוריה של העם היהודי וגעגועיו. חז"ל לימדו אותנו שיש 'ירושלים של מעלה' מעל 'ירושלים של מטה'. כדי להעריך את ירושלים באמת ובתמים, אדם צריך להיות מסוגל לראות משהו גם מירושלים של מעלה. כשרואים את ירושלים כנכס נדל"ן, כמקום על המפה, לא רואים אותה כלל ועיקר, ועל אחת כמה וכמה שלא מעריכים את תפקידה בהגות ובמסורת היהודית ובחיי העם היהודי. הכוח המניע של הציונות, אפילו בצורתה החילונית ביותר, היה הרעב של העם היהודי לירושלים. ירושלים הייתה סוללה רגשית שטענה את התנועה של שיבת ציון במאתיים שנים האחרונות.

ירושלים של מטה, על כל פלאותיה ובעיותיה, על גדולתה ומגרעותיה, היא תוצר של ראיית ירושלים של מעלה בעיניים מלאות דמעות ותקווה. נחמיה בנה את חומות ירושלים בראשית תקופת בית שני כאשר יד אחת עושה במלאכה ויד אחת אוחזת בשלח. אך המדרש מציין שעניו תמיד היו נשואות השמימה, לירושלים של מעלה. ירושלים וגורלה המדיני אינן נושא בוער בימים אלה. האנשים שטוענים שהם מייצגים את האינטרסים הטובים ביותר שלנו בעניין העיר רואים רק את ירושלים של מטה, כך מסתבר. מרוב מעשיות הם הפכו לבלתי מעשיים בכל מובן. גוף לא יכול להתקיים אחרי שלבו נשבר. מעולם לא היה שלטון יהודי ששקל מרצונו ויתור על ירושלים או על חלק ממנה לטובת אחרים, ובודאי לא לטובת אויבים מושבעים שמבזים את אמונתנו ולא מכירים בזכותנו להתקיים.

ההתעלמות המוחלטת מירושלים של מעלה, בין אם היא באה מתוך בורות או מתוך אידיאולוגיה, היא זאת שמביאה אדם להתפשר על עצם קיומה של ירושלים של מטה, ירושלים שעלינו לחוש בני מזל על כך שאנחנו שולטים בה.

חבר שלי סיכם את העניין כשסיפר לי את הסיפור הזה על אביו הקשיש שעלה לישראל לא מכבר, בשנה ה-80 לחייו. הבן שיכן את האב בבית אבות נוח ביותר באזור החוף, אבל כעבור חודשיים האב התעקש לעבור לירושלים באומרו: לא חיכיתי 80 שנה כדי לעלות סוף־סוף לארץ ישראל ולא לדור בירושלים. אנחנו חווים את פקקי התנועה, את הרחובות המוזנחים, את הבעיות של חיים בעיר שעדיין מתפתחת. זאת ירושלים של מטה, אבל ירושלים של מעלה מהדהדת בלב ובנשמה, והיא זאת שמעניקה לחיים בירושלים של מטה חשיבות ומשמעות רבה. איך ייתכן אחרת?

בחודש אייר נציין את יום השנה ה-45 למלחמת ששת הימים, אירוע ששינה את חיי הישראלים והיהודים באין־ספור דרכים. אלה מאתנו שהיו בחיים באותם ימים מפחידים והרי גורל, זוכרים את תחושת האימה ואת הדיכאון הנפשי והרגשי שאחז בעולם היהודי בשלושת השבועות שקדמו למלחמה עצמה.

הערבים הכריזו שהם ישמידו את מדינת ישראל ויזרקו את היהודים לים התיכון. ברית המועצות תמכה בערבים עם מכונת התעמולה המגוחכת שלה, כפי שעשו גם שמאלנים אחרים בכל העולם, שרבים מהם היו יהודים במוצאם. האנשים האלה קיימים בעולם גם היום, על אף שהפטרונות הגדולה שלהם, ברית המועצות, על החברה "המושלמת" שלה, כבר מוטלת בערימת האפר של ההיסטוריה. ברית המועצות חימשה את מצרים וסוריה ובגדול ואימנה את הצבאות שלהן, ואילו בריטניה עשתה אותו הדבר עם ירדן. שלוש המדינות הערביות האלה איחדו את הפיקוד הצבאי שלהן והכריזו בביטחון על ניצחון עוד לפני שנורתה יריית הפתיחה אפילו.

אבא אבן, שר החוץ של ישראל דאז, נסע לכל בירות העולם כדי לבקש סיוע לארץ המותקפת, אך פניו הושבו ריקם. הכישלון של האו"ם, הציניות של משרד החוץ האמריקני, ההבטחות החלולות של נשיא ארה"ב והאנטישמיות של דה גול – כל אלה התגלו ונראו בברור.

אני הייתי אז רב במיאמי ביץ' והלכתי לכנסייה הסמוכה לבית־הכנסת שלי כדי לבקש מן הכומר לחתום על מכתב בין־דתי התומך במדינת ישראל, מכתב שהיה אמור להתפרסם למחרת היום בעיתון מקומי. הייתי המום ועצוב מקולו התקיף כשסירב לחתום עליו. הבנתי אז עד כמה העם היהודי נמצא לבד בשעת המבחן.

ואז, באופן מפתיע, ניצחה מדינת ישראל במלחמת ששת הימים, איחדה את ירושלים, כבשה את רמת הגולן ושלטה בארץ ישראל במרב גבולות התנ"ך, מהירדן ועד הים. העולם היהודי חש התעלות והקלה, אך גם היה מבולבל מאוד. מה מדינת ישראל צריכה לעשות עם הניצחון שלה ועם הישגיה במלחמה? העולם הערבי הוסיף להתנגד בעקשנות לכל סוג של פשרה או הכרה במדינת ישראל. לכן החלה מדינת ישראל לנהל משא ומתן עם עצמה, משא ומתן שנמשך עשרות שנים, ואט־אט בזבזה את כל היתרונות שהשיגה במלחמה ובימים שבאו אחריה. ברבות השנים מסרה מדינת ישראל את סיני, את חבל עזה, חלק ניכר מיהודה ושומרון ואת הר הבית בירושלים. היא הכירה למעשה במדינה "פלשתינית" שקמה לצדה, יצאה למלחמות רבות, סבלה התקפות טרור חוזרות ונשנות וחתמה על כמה הסכמים חסרי כל משמעות, והכול במאמץ עקר להשיג פתרון בר קיימא לסכסוך הישראלי־ערבי.

הסכמי השלום עם מצרים וירדן מעולם לא הביאו לשינוי משמעותי בהלך הרוח של התושבים באותן מדינות כלפי מדינת ישראל וזכותה להתקיים. הסכמי השלום האלה עצמם תלויים היום על בלימה ובודאי לא יכולים להיחשב לאיתנים ומחייבים בשום מובן. מלחמת ששת הימים הביאה לעולם היהודי תחושה של אחדות וסולידריות שלא הייתה דומה לה מאז. המחלוקות הקשות בעולם היהודי רק התגברו והתעצמו מאז. המפלגות בישראל התפצלו והתפלגו עוד. היריבויות האישיות והרדיפה אחרי אידיאולוגיה, חילונית ודתית, ניצחו את השיקולים המציאותיים והמעשיים של החיים והלאומיות. מנהיגי ישראל התגלו כלוקים בחסר, כמושחתים מבחינה פוליטית ומוסרית, במידה כזאת שהייתה מזעזעת את מייסדי מדינת ישראל.

החלום על ישראל גדולה יותר התנפץ, ובמציאות של ישראל קטנה יותר, יהודים רבים, בישראל וגם בתפוצה, מתקשים למצוא נחמה או השראה. עם זאת, יהודי רוסיה חזרו הביתה, והמדינה שלנו חזקה ומשגשגת יחסית. אני רואה היום את מדינת ישראל כיהודית יותר, באופן פרדוקסלי, דתית יותר, ממה שהייתה לפני 45 שנה. אבל הלהט האידיאליסטי על החלום הגדול שעוד צריך להגשים, אצל ציבורים רבים כבר כבה.

אנחנו עייפים ממלחמות ומסכסוכים וחוששים משלום שקרי. איננו בוטחים במנהיגינו הפוליטיים, ואנחנו מטילים ספק במניעיהם ובתכניותיהם וסולדים כמעט מכולם במידה שווה. הם בוגדים בנו השכם והערב. רק תשאלו את עקורי גוש קטיף ועכשיו בבית-אל. הלקחים ממלחמת ששת הימים לא הופנמו כנראה, ולכן הזיכרונות מרגע גדול בהיסטוריה שלנו אינם שוב מקור לנוסטלגיה אלא לחרטה. ההיסטוריה מלמדת שכאשר צצה הזדמנות, יש לנצל אותה, כי הסיכוי שאותה הזדמנות תצוץ שוב – מזער, אם לא אפסי.¹⁰⁰

94

"באלוקים נעשה חיל והוא יבוס צרינו"

הרב עובדיה יוסף (תרפ"א-תשע"ד)

הראשון לציון וראש מועצת חכמי התורה

היום נקרא יום ירושלים. אבל הנס היה אז בכל ארץ ישראל. ישתבח שמו של הקב"ה איך עשה לנו נסים ונפלאות. הציל אותנו מידי אויבינו. היה רשע, עבדול נאצר, נשיא של מצרים, היה צורר ישראל, רשע מרושע, הוא כל הזמן היה מתהלל, היה לו 'מיגים'. רוסיה הייתה שולחת לו 'מיגים'. 'מיג 21', 'מיג 23', אלה המטוסים הכי יקרים, הכי חזקים והוא היה שמח, ואומר: (ח"ו), את היהודים נזרוק אותם בתוך הים, נכבוש את ארץ ישראל. נלוו אתו גם הרשעים של דמשק, גם של ירדן, כל אלה הלכו יחד אתו.

באותו זמן, ירושלים הייתה חצויה לשניים. אנחנו היה לנו חצי המערבי והירדנים שלטו בכל החצי השני של ירושלים וכל יהודה ושומרון. ואנחנו מה היה לנו, מעטים, איזה נשק היה לנו, 'לא מיגים ולא ציגים' ולא שום דבר. ישתבח שמו הקב"ה עזר לנו. היה זמן מתוח כמה ימים, היה רה"מ, היה אשכול, לוי אשכול. והוא היה נבוך, מה לעשות, כשדיבר ברדיו היה מגמגם, לא ידע מה לומר, הוא נבוך והקב"ה עזר לנו, תושע תשועת עולם, "באלוקים נעשה חיל והוא יבוס צרינו", נתן דעת בידי חיל האוויר שלנו, נתן להם שכל. בשדה התעופה במצרים, היו מאות מיגים, מאות מטוסים, אבל ח"ו, אם היו מגיעים אחדים פה היה אסון... היה אומר נאצר: 'הגענו לת"א'. כך אמר לחוסיין מלך ירדן, והוא יימח שמו, בשביל להכניס אותו שיצטרף למלחמה. ישראל הודיעה לו לחוסיין, אנא שב במקומך ונשב אנחנו במקומנו, אל תתעסק אתנו, בשביל מה, אנחנו לא רוצים להילחם עמך, אבל הוא הקשה את רוחו, כתוב: 'ולא אבה' גבי סיחון. 'סיחון' אותיות 'חוסין'. הקשה ה' אלוקינו את רוחו ואימץ את לבו כדי שנוכל לכבוש את ירושלים חזרה וכל חלקי יהודה ושומרון. אז האלה, חיל האוויר שלנו, נתן להם הקב"ה כוח וגבורה, הגיעו לשדה התעופה של קהיר, מאות מיגים. תוך שלוש שעות השמידו אותם. לא נשאר כלום. מפקד התעופה של מצרים איבד עצמו לדעת, ראה מה שעשו לו, השאירו לו גרוטאות, לא שום דבר. אה, ישתבח שמו הקב"ה.

צריך להודות לקב"ה, "מה אשיב לה' כל תגמלוהי עלי", כל זכות התורה, מעולם לא היה זכויות תורה בארץ ישראל כמו עכשיו, רק התלמודי תורה, הישיבות הקטנות, הישיבות הגדולות, 'כוללים', זה דבר מיוחד. מרכז התורה 'זהב הארץ' היא טוב, שם הבדולח ואבן השוהם" אומר שמה המדרש: זהב – זו תורה של ארץ ישראל שהיא נחמדה מזהב, זו תורה של ארץ ישראל. ישתבח שמו של הקב"ה, ברוב רחמנותו עלינו, נתן אותם כולם לידנו, היו רבבות רבות והם הירדנים הרשעים היו גם כן מלומדי מלחמה, היו הבריטים הרשעים, לימדו אותם מלחמה נגדנו, אבל שום דבר לא עזר להם, "רבבות מחשבות בלב איש ועצת ה' היא תקום", ישתבח שמו, צריך להודות לקב"ה ולברך אותו, הקב"ה רוצה שלא נהיה כפויי טובה, להודות לקב"ה.

רבתינו אומרים בסנהדרין, בשעה שיצא מלאך ה' והרג במחנה סנחריב מלך אשור, מאה שמונים וחמש אלף מפקדים והשכים בבוקר כולם פגרים מתים. בא ישעיהו הנביא אצל חזקיהו: זמרו ה' כי גאות עשה, מה ענה לו: מודעת זאת בכל הארץ. היו עוסקים בתורה, היה מגיע להם, אעפ"כ, צריך להודות לה', הוא לא עשה כך.

כתוב: ביקש הקב"ה לעשות חזקיהו משיח. לא יהיה צרות, לא יהיה חורבן הבית, לא יהיה שום דבר, אבל חבל, ההזדמנות הזאת ברחה מידנו. כי מידת הדין קטרגה: רבש"ע, דוד מלך ישראל לא עשית לו נסים כאלה ואמר לך כמה מזמורי תהלים לשבח אותך, וזה כפוי טובה,

עשית לו נס כזה, הוא ישן על מיטתו שלו כמו 'אפנדי', בבוקר כולם פגרים מתים ולא אומר לך תודה. הפסדנו את זה.

על כן תמיד "הודו לה" קראו בשמו הודיעו בעמים עלילותיו ספרו בכל נפלאותיו", להודות לקב"ה, אנחנו מודים לו ומברכים שמו מכירים בטובותיו והוא יעזרנו על דבר כבוד שמו ויעזור לנו להמשיך להגדיל תורה ולהאדירה ולזכות את הרבים ואז יתקיים בנו: "זכרו תורת משה עבדי... הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא, לפני בוא יום ה' הגדול והנורא" (מלאכי ג.)¹⁰¹

95

'מבשרת ירושלים'

הרב יעקב שפירא

ראש ישיבת 'מרכז הרב' וחבר מועצת הרבנות הראשית לישראל

כבוד הרבנים, רבני הערים, רבנים ראשיים, הרמ"ם, שרי התורה ושרי המדינה, ולמעלה בקודש – הסגנים וכל עוזריהם, כל האורחים מארץ וחוצה לה, ואחרון חביב – ממלא מקום ראש הממשלה ושר הביטחון.

הערב כולנו ממלאי מקום. אנחנו ממלאי מקומם של אלו שכבר אינם עמנו, ושל אלה שנבצר מהם להיות עמנו. ועל כולם אומר הנביא (ישעיהו מ, ט): "עַל הַר גְּבוּהָ עָלֵי לְךָ, מִבְּשֻׁרַת צִיּוֹן! הָרִימִי בְּכַף קוֹלְךָ, מִבְּשֻׁרַת יְרוּשָׁלַם! הָרִימִי, אֵל תִּירָאִי! אֲמַרִי לְעָרֵי יְהוּדָה: הִנֵּה אֶלְקִיכֶם". מרן הרב זצ"ל הבחין בין ציון לירושלים. ציון מסמלת את הצד החומרי שבאומה, וירושלים מסמלת את הצד הרוחני המהותי שבאומה. ועל שניהם אומר הנביא: עלינו להתרומם על הר גבוה, "הרימי בכח". ירושלים גבוהה מכל הארצות (עפ"י קידושין סט ע"א), מעל כל החומות, גם מעל חומותיה של סין הרחוקה. ירושלים בגובהה צופה גם את פני דמשק. "א"ר יוחנן: עתידה ירושלים שתהא מגעת עד שערי דמשק" (שיר השירים רבה ז, ג). אותו ביטוי נאמר בספר בראשית (טו, ב): "וַיִּבֶן מֶשֶׁק בַּיְתִי הוּא דַמְשֶׁק אֶלְעִזָּר", ופירשו חז"ל (מובא ברש"י שם), שנקרא כך על שם שהיה דולה ומשקה מתורת רבו לאחרים. וביאר על כך רבנו הרב צבי יהודה זצ"ל, שזה פירוש דברי חז"ל במדרש, שעתידה ירושלים להשקות בתורתה רוחה ומשנתה ולהרוות את כל העולם כולו עד דמשק, מלשון דולה ומשקה. "שִׁימִי עַד דַּמְשֶׁק מְשֻׁנּוֹתֶיךָ" (הושענות).

בערב הזה, "זה היום עשה ה' נגילה ושמחה בו", כולנו מתכנסים במקום הזה – תופשי התורה ואנשי הממשלה, בהצהרה משותפת של "אם אשכחך ירושלים" וגו'. לחיות מחדש את אותן השעות הנשגבות שחזרנו למקום המקדש – לכותל המערבי. היו אלה שעות של

התרוממות הרוח, קול השופר נשמע מחדש בהר הבית, לאחר שנים שהשלטון בארץ אסר עלינו את התקיעה. הרב חרל"פ כתב במכתביו שהסיבה לכך, מפני שגם הגויים הרגישו שהתקיעה היא סמל ליובל, שאז משתחררים ישראל מכל חבליהם. אותו קול שופר היה "קול גדול ולא יסף" – ולא פסק, שהדהד עד רוסיה הסובייטית, לשרנסקי וחבריו, ועד לתוך לבותינו פנימה. אותו קול שופר הוא המשך קול השופר של הר סיני, שהיה עשוי מאילו של יצחק, הסמל של מסירות נפש יהודית על דבר ה', כנאמר: "ויעלהו לעולה תחת בנו" (פדר"א ל).

כאן בבית המדרש הזה חונכנו על הפסוק (דברים ח, יח): "וְזָכַרְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ כִּי הוּא הַנִּתֵּן לְךָ פֶּחַ לְעֵשׂוֹת חַיִּל", גם חיל כפשוטו – דחיפה אלוקית לכוחות צה"ל ולשלוחי האומה לדורותיה, להכניסם לירושלים. ועל כך אומר הפסוק (שיר השירים א, ד): "הִבְיָאֲנִי הַמְּלָךְ הַדְּרָיוּ נְגִילָה וְנִשְׁמְחָה בְּךָ". מתוך הרגשה פנימית שהגענו הביתה. הכותל המערבי הוא לא רק הכותל של הבית השני, אלא הוא הכותל הראשון של הבית השלישי, שבע"ה יבנה במהרה בימינו. וכפי שכתב באוצרות הרמח"ל, שכשם שלכל אדם יש עצם הלז על ידה מחיים אותו לעתיד לבוא, כך הכותל המערבי הוא עצם הלז של בית המקדש.

"עַל הַר גְּבַהַ עָלִי לָךְ מִבְּשֹׁרֶת צִיּוֹן". אותו הר גבוה עליו מדבר הנביא, מכוון אל המאורע ההיסטורי שהתנהל עם דוד המלך ושמואל הנביא בשעתו, כששניהם ישבו בניות ברמה, ומתרגם התרגום: "בבית אולפנא" – בית מדרש, וחקרו את מקום המקדש וירושלים. הילקוט שמעוני מוסיף (שמואל א' רמז קכט), שבאותו לילה שישב דוד המלך עם שמואל בניות ברמה על עסקי המקדש, למדו בלילה אחד יותר ממה שתלמיד ותיק לומד במאה שנה. הם ידעו שמקום המקדש – הר הבית – אינו סתם קפנדריא להגיע אל הכותל המערבי, אלא שם זה היסוד, משם הושתת העולם. ואם כי על פי ההלכה גם היום הכניסה להר הבית אסורה, כפי שהורתה הרבנות הראשית, ולעת עתה לא חל שינוי, מכל מקום אין זה מפקיע את השייכות הנפשית והקישור שלנו אל המקום הזה.

וגם בשנים שעם ישראל נמצא בגלות, הנביא אומר (ירמיהו לא, יד): קוֹל בְּרָמָה נִשְׁמָע נְהִי בְּכִי תַמְרוּרִים רַחֵל מִבְּכָה עַל בְּנֵיהָ". וביאר מרן הרב זצ"ל (מאמרי הראי"ה עמ' שפט), שהמילה 'רמה' איננה רק תיאור של הרמת קול, אלא זהו ציון מקום. קולה של רחל הדהד עד הרמה – בניות ברמה. הנה עכשיו שיוצאים לגלות, היצירה של דוד ושמואל כביכול מושבתת. והרי ירושלים והמקדש הם מקור השמחה שלנו, והם גם מקור הניחומים.

ועל כן, כל עוד לא שבים לירושלים של מטה, גם אין שמחה בירושלים של מעלה. "מקום יש לו להקדוש ברוך הוא ומסתרים שמו. מאי מפני גוה? אמר רב שמואל בר יצחק: מפני גאוותן של ישראל שניטלה מהם" (חגיגה ה ע"ב). והכוונה לבית המקדש, שהוא "גאון עזכם" (ויקרא כו, יט; יחזקאל כד, כא).

לכן, אחרי תפילת שמונה עשרה שאנו מתפללים בכל יום שלוש פעמים, אחרי שמבקשים על צרכי הכלל והפרט מוסיפים ואומרים: "יהי רצון שיבנה בית המקדש במהרה בימינו", וכפי שמסביר הרב זצ"ל (עולת ראי"ה), שזאת כדי להמחיש ולהפנים כי כל החסרונות הקיימים בעולם נובעים מהחיסרון שאין בית מקדש.

וכאשר נפגשנו מחדש באותם ימים עם עצם הלז של האומה – הכותל המערבי, כפי שהבאנו בשם הרמח"ל, אז יש לנו הכח להרים מחדש את הקול: "אמרי לערי יהודה: הנה אלקיכם!" בזמן ש"הביאני המלך חדריו", אז "נגילה ונשמחה בכ".

ירושלים היא עיר של נצח, אשר לועגת לכל חוקי ההיסטוריה ותחת כנפיה מתרחשת ההיסטוריה. ירושלים היא עיר של נצח שיש בה תוכן פנימי. היא עיר של עבר וגם של עתיד. ועם שאין לו עבר – אין לו עתיד. יש עתיד ויש עתיד, והעתיד שלנו הוא ככתוב בפרקי אבות (ג, א): "דע לפני מי אתה עתיד..."

העיר הזאת מחברת את כל הזמנים, מחברת את המלכות ואת התורה. אברהם ומלכי צדק הטביעו את שמה. על כך נקראת "עיר שְׁחָבְרָה לָהּ יְהוָה" (תהלים קכב, ג), שיש לה את הסגולה לחבר שמים וארץ, את הקודש ואת החול. ירושלים לא נחלקה לשבטים (יומא יב ע"א), והיא עושה את כל ישראל חברים (חגיגה כ ע"ב), לתורה אחת ולארץ ישראל אחת. "אָמַר לְחֻמָּה אֶחָתִי אֶתְּ" (משלי ז, ד). ישנו קשר בלתי ינותק עם התורה ולומדיה. וכפי שהורונו חז"ל, הם הם השערים של ירושלים, השערים המצוינים בהלכה, הם ליבה של ירושלים. "אֲנִי יִשְׁנָה וְלִבִּי עִיר" (שיר השירים ה, ב) – "אלו ת"ח". תלמידי חכמים בלי מכסות ובלי מחיצות. וכך שוב אנו מתחברים לתוכנה האמתית של העיר: למקדש, לתורה, לנבואה וגם למלוכה.

כל מה שאמרנו כלול במשפט אחד של חז"ל: על חומתֵיךְ יְרוּשָׁלַם הִפְקַדְתִּי שְׁמַרִים כָּל הַיּוֹם וְכָל הַלַּיְלָה" (ישעיהו סב, ו). והסביר הרב שאול ישראלי זצ"ל בשעתו, שפעמיים דרשו את הפסוק "אֲנִי חוּמָה" (שיר השירים ח, י). פעם אחת: "אני חומה – זו תורה", ופעם אחת: "אני חומה – זו כנסת ישראל" (פסחים פז ע"א). – שתי חומות חוברות על ירושלים. בזמן אותה מלחמה נפלו שתי החומות שבתרו את העיר, ותפקידנו הוא להקים מחדש את החומות הרוחניות. "וְאֲנִי אֶהְיֶה לָהּ נֶאֱמָר ה' חוּמַת אֵשׁ סָבִיב" (זכריה ב, ט). אמר הרב ישראלי: כאשר אנו בונים צבא, הרי ידוע שזה לא כמו אומות העולם, וגם כלכלתנו איננה ככלכלת שאר אומות העולם, אלא הכל מתוך קדושה, מתוך הדרכה של ת"ח אשר פניהם אל העם, ושעל כולנה – מוסד הרבנות לישראל, אותו יסד מרן הרב זצ"ל כגוף עצמאי שיאציל מרוחו.

בע"ה, שנזכה כולנו לקיום הנבואה "כִּי עֵינַי בְּעֵינַי יִרְאוּ בְּשׁוּב ה' צִיּוֹן" (ישעיהו נב, ח), וכי ה' אֱלֹהֵיכֶם הֵהָלֵךְ לְפָנֵיכֶם הוּא יִלְחֶם לְכֶם" (דברים א, ל), במהרה בימינו, אמן ואמן.¹⁰²

תורת ישראל בארץ ישראל

הרב אברהם יוסף

רבה של חולון וחבר מועצת הרבנות הראשית לישראל

כבוד מורי ורבותי היושבים ראשונה במלכות, הרבנים הראשיים לשעבר, בהווה, בעתיד. נחיה כולנו ונזכה באהבה ואחוה ושלוש ורעות לחוג את יום ירושלים מתוך אחדות ואהבת אמת. נתבונן שיש לנו שני תאריכים שחלים תמיד באותו יום בשבוע: חג השבועות ויום ירושלים. בשנה זו, זהו יום רביעי, ותמיד, שני התאריכים יוצאים ביום בשבוע לאחר חג הפסח. מי שמכיר את הסדר – א"ת ב"ש, ג"ר ד"ק, היום השני של פסח תמיד יהיה שבועות וממילא הוא יהיה תמיד גם יום ירושלים. ובדרך כלל – זה כבר לא קבוע תמיד – באותה פרשת שבוע: "וידבר ה' אל משה במדבר סיני" והמניין של בני ישראל חל באותו שבוע. והגמרא מקשה: במקום אחד כתוב "והיה מספר בני ישראל", משמע שאפשר למנות אותם ובמקום שני כתוב "כחול הים אשר לא ייספר". הגמרא נותנת תירוץ והסברים, אבל הסבר אחד הגיוני שכולנו מכירים: עם ישראל הוא עם סגולה. הערך של כל אחד מאתנו הוא לא ערך שאפשר למנות אותו כי הערך הוא ערך פנימי, הוא ערך סגולי המותאם. הערך הסגולי שיש בתוך כל אחד ואחד מישראל לא ניתן למדידה בשום זמן מהזמנים. כל אחד מאתנו יכול להיות ככוכבי השמים לרוב, אבל הכוכבים הללו לא נפגשים אף פעם. שני כוכבים הפגיש הקב"ה והביא את המבול לעולם. אבל נמשלנו גם לחול הים. טיפת מים אחת מאחדת בין כולנו בצורה מופלאה. תורתנו נמשלה למים ו'יום ירושלים' הוא היום שבו אפשר לומר: תורת ישראל בארץ ישראל שעליה מברכים יום יום בתפילה ובברכת המזון "בונה ירושלים" ונזכה בקרוב לראות בבניין בית המקדש, אמן.¹⁰³

מהלכות יום העצמאות ויום ירושלים

שאלה: א. לגבי מה שכתב הרב ב'ביע אומר' שלא לומר הלל עם ברכה ביום העצמאות, האם זה אומר שצריך לומר הלל אחרי גמר התפילה? ב. איך להתייחס ליום מבחינה השקפתית?
תשובה: א. נכון לומר הלל ללא ברכה לאחר עלינו לשבח. ואין צורך לדלג על 'לא לנו' ו'אהבת'. ב. יש תוצאות חיוביות ויש שליליות, ולזה כיוון אבי מו"ר מרן זצ"ל. למחוק את הטוב ולהביט ברע, זו לא דרך התורה.¹⁰⁴
שאלה: א. האם דין יום ירושלים כדין יום העצמאות לענין אי אמירת תחנון בשחרית ובמנחה, ולעניין אמירת הלל שלם בלא ברכה בסוף התפילה? ב. האם בערב יום ירושלים,

במנחה, אומרים תחנון? ג. אדם שהלך לישון בערב יום ירושלים לאחר חצות לילה האם יאמר וידוי בק"ש שעל המיטה?

תשובה: א. אין אמירת תחנון בשחרית ומנחה ביום כ"ח אייר, ואומרים הלל שלם אחרי 'עלינו לשבח' בלי ברכה. ב. בערב יום ירושלים אומרים תחנון, ומי שלא אומר יש לו על מה שיסמוך. ג. אומרים וידוי בק"ש על המיטה, כיון שנאמר ביחיד לעצמו.¹⁰⁵

97

'ירושלים - לב העולם'

הרב ישעיהו מייטליס

רבה של נהריה וראש ישיבת ההסדר 'נהר'דעה'

ברשות ראש הישיבה הרב יעקב שפירא שליט"א, ברשות הרבנים הנכבדים, ברשותכם מורי ורבותי, תלמידי, תלמידי הישיבה, הרמ"ם וכל הציבור הקדוש.

אנחנו רגילים להזכיר את ירושלים כ-'לב העולם', הלב שממנו נובעים החיים, החיים הרוחניים והחיים הגשמיים שהרי אנו יודעים שבבית המקדש שהייתה המנורה והיה השולחן. השולחן האיר את האור הרוחני, כמובן, מתוך ארון הברית והיה גם השולחן שממנו נבעו הכוחות הגשמיים והכלכליים.

המילה 'לב' יש אותיות לפניה ויש אותיות אחריה כמו שאומר הרב ה'בן איש חי'. האותיות שלפני המילה לב אלו האותיות א' ר-כ' ואילו האותיות שאחרי המילה לב הן אותיות ג' ו-מ'. תלמידי הישיבה יודעים ודאי שכל פעם שכתוב "אך", זה בא למעט ו"גם" זה בא לרבות, מה גם שהיום זה "גם" לעומר, היום 43 לעומר. "אך", בא למעט, לומר לנו שאנחנו צריכים למעט בדברים הגשמיים, רק דברים המינימאליים הנחוצים ביותר, ואילו המילה "גם" באה לומר לנו שצריכים לרבות, כמובן לרבות בצדדים הרוחניים.

וזו עניינה של ירושלים שמלמדת אותנו את הצניעות, את הענווה והפשטות וההסתפקות במועט במה שנחווץ בצרכים הגשמיים, אבל לרבות ועוד יותר לרבות, בצדדים הרוחניים - צדדי הקדושה שנובעת מכוחה ומתוכה של ירושלים. לכן, הלב, גם מבחינה זו, לא רק הלב שמפעים את החיים אלא גם כהדרכה של דרך ארץ - איך צריך לנהוג בחיי היום יום.

והנה, מורי ורבותי, כפי שהזכיר כאן הרב יעקב אריאל שליט"א, את הפרק שאנו אומרים יום יום, שיר של יום שני: "מקדש מלך רב...יפה נוף...משוש תבל קריית מלך רב" שמדבר הפרק הזה על ירושלים כפי ששמענו את ההסבר העמוק והיפה של הרב אריאל. שואל ר' צדוק הכהן ב"רסיסי לילה" למה הפרק הזה - שירה של ירושלים מופיע ביום השני של הבריאה, למה שלא נגיד את שירת היום כבר ביום הראשון, שירה של ירושלים שזה הלב של העולם,

למה שלא נגיד את הפרק הזה כבר ביום ראשון? אומר ר' צדוק: היות ועניינה של ירושלים זה עניין של אחדות "כעיר שחברה לה יחדיו". מתי אתה יכול לעשות אחדות? כשיש שניים, לפחות שניים, צריך לאחד אותה, כשיישנם שני כוחות צריך לאחד אותם, אבל כשיש כוח אחד בלבד אין מה לאחד כי האחד הוא אחד עם עצמו. לכן, היות ויום ראשון הוא היום הראשון ועוד לא היה שום דבר בבריאה. היום בו ברא אלוקים את השמיים ואת הארץ. אבל ביום השני כשנראה המחלוקת, ביום השני כשיש כבר שניים, כשיש שניים, אז צריך את כוח האחדות. והיות וירושלים מסמלת את האחדות, לכן, רק ביום השני מתאים לשיר את שירת ירושלים שמסמלת את כוח האחדות כ'עיר שחברה לה יחדיו'.

והנה, ארבעים ושיש שנה אנחנו חוגגים כאן בישיבה את יום ירושלים, מאז שייסד את זה מורנו ורבנו הרב צבי יהודה זצ"ל ואפשר להגיד איזה גילוי לב קטן שבלוגו של הישיבה היה כתוב: הישיבה המרכזית העולמית. כתלמידים בישיבה, אנחנו אמרנו לעצמנו: הישיבה המרכזית העולמית? זה ישיבה, בסדר, לומדים תורה, מה זה 'ישיבה מרכזית עולמית'? הרי ישנן ישיבות עם מספר תלמידים הרבה יותר גדול אז מה עושה אותה ל'ישיבה מרכזית עולמית'? אז אמרנו נו, זה בסדר להגיד ככה. אבל עם השנים ראינו מיום ירושלים אחד לשני עד כמה האמירה הזו נכונה: 'הישיבה המרכזית העולמית'. הקווים של בניין הארץ יצאו מהיכל הישיבה, הקווים של חיזוק הצבא באו מהישיבה, החיזוק של הישיבות. בניה ואחיותיה של הישיבה באו מכוח הישיבה הזאת. וכך, כל מערכת החיים: עליית היהודים מרוסיה – הכול התחיל מהישיבה הזו. ואכן הביטוי הזה: 'הישיבה המרכזית העולמית' הוא מוצדק מאוד.

כפי שהזכרנו, אחד הכוחות שהתחזק מכוחה של הישיבה היה הצבא. אנחנו יודעים כמה הצבא – צה"ל, הוא זה שהיו השליחים הנאמנים של הקב"ה, קודם כל להביא את ההצלחה, את הנס הגדול, את הניצחון הגדול במלחמת ששת הימים וכל מה שקשור אחרי כן, וגם לפני כן, עד ימינו אלה. אבל אנחנו רגילים לומר שהצבא הוא צבא העם, והאמת היא מורי ורבותי שהצבא הוא צבא ה', צבא אלוקים.

אנחנו אומרים פסוקים כל יום בתפילה שמרמזים ומלמדים על כך. הנה הפסוק שאנו אומרים: "הריעו לה' כל הארץ", סופי התיבות של: לה' כל הארץ אותיות צה"ל. זאת אומרת "הריעו לה' כל הארץ" בזכות מה הארץ מתקיימת, בזכות סופי התיבות האלה: לה' כל הארץ.

וגם ראשי התיבות של הפסוק: "וצבא השמיים לך משתחוים", ראשי תיבות – צה"ל. זה מראה לנו שזה לא רק צבא העם אלא בראש ובראשונה צבא אלוקי, צבא שיש בו – כמו שאמר הרב צבי יהודה על המדים שהם בגדי כהונה. הרי, שאנו רואים שהשליחים הנאמנים של עם ישראל וכל התקופה הזו שראינו אותם עד כמה שהם מסרו את הנפש שלהם גדולה, הם אכן צבא ה'.

הנה מורי ורבותי, כשאנו נמצאים כאן היום, ביום הזה יום ירושלים, אנחנו מרגישים את האחדות מכוחה של הישיבה הזו – הישיבה המרכזית העולמית כפי שאמרנו קודם. שנזכה בע"ה עוד שנים רבות, מכוחה של הישיבה, נזכה לראות גם את בניין בית המקדש שיבנה במהרה בימינו, אמן.¹⁰⁶

98

"ואת הציפור לא בתר"

הרב אליקים לבנון

רב אזורי שומרון, ראש ישיבת "ברכת יוסף" וחבר בוועד רבני יש"ע

ב'תותחנים' לימדו אותנו, אני חושב שעברתי את כל התפקידים שיש בתותחנים, על תפקידו של ה'רץ מוטות'. היום כנראה אין דבר כזה, ישנם שני רצים – 'רץ מוטות' ו'רץ כבל'. 'רץ המוטות' היה צריך לרוץ ולתקוע שני מקלות שנתנו קו מסוים, ו'רץ כבל' היה רץ עם כבל מגולגל לחבר למרכז הפיקוד, כדי לקבל הוראות. כך היה לפני העידן של החיבור האלחוטי, הכול מתכוונן לפי ה'רץ מוטות', והיה לו גם 'סגן' ו'כוון', ועליו היה לכוון את העינית אל מול שתי המוטות, ליישר, לרשום 'קו אפס' ומ'קו האפס' הזה אפשר לצאת ימינה או שמאלה למרחב, זו נקודת האחיזה. שתי נקודות יוצרות קו, שלוש נקודות צריך להקפיד אף יותר, והקו הזה נותן את ההליכות.

הרבה שנים היינו בגלות ולא ראינו את התהליך שבו אנו נמצאים. תהליך הוא שני קווים – שתיים, שלוש או ארבע נקודות שדרכם עוברים הקווים. אנשים שואלים על ספירת העומר, שהרי אנו סופרים ספירת העומר מפני שאנחנו משתוקקים ליום מתן תורה, ושואלים רבים שאם כך היה צריך לספור הפוך – לכיוון היום שהולך ומתקרב?

זה נכון, אך, ישנם שני עניינים – עניין אחד בצפייה לשבועות ומצד זה צריך באמת לספור הפוך – ש-ר-ק, אך, ישנו עניין שני שהוא הנקודות, כל פעם נקודה נוספת מצטרפת. לא לחינם קשרו חכמים את הכל על קו ברור, ישנו קו ברור, לא 'רץ מוטות' של שתי נקודות, אלא קווים של ארבעים ותשעה יום, עוד יום מצטרף ומצטרף, כשכל יום מקבל את הכוח המיוחד שלו ומיישר אותנו.

הגמרא בסנהדרין (צד). אומרת שביקש הקב"ה לעשות חזקיהו משיח וסנחריב גוג ומגוג ולא עשה מפני שחזקיהו לא אמר שירה. 'לא אמר שירה' אין פירושו שלא ראה את המציאות אלא שלא ראה את התהליך – לא ראה תהליך של התקדמות. תהליך שהחל בביאת סנחריב ונמשך בששת הדברים שעשה חזקיהו – על שלושה הודו לו חכמים ועל שלושה לא הודו

לו... הוא לא ראה את התהליך. על תהליך אומרים שירה, מי שרואה את התהליך אומר שירה. אנחנו זכינו באמת, לראות תהליך שמתבצע ובא לידי ביטוי בכל הרמות כולם. במאמר 'מאחר כתלנו' (לנתיבות ישראל, ח"א) כתב מרן הרצי"ה זצ"ל: "יש לבבות ויש לבבות... יש לבות אדם ויש לבות אבנים ויש אבנים ויש אבנים, יש אבני דומה ויש אבנים לבבות... האבנים האלה לבבות הם לנו". אודותיו, שורר יוסי גמזו שהתרשם מאוד מההופעה של הרצי"ה בכותל, וכתב את שירו: 'הכותל'. בספר המקורי, מופיע השיר ובמרכזו תמונתו של הרצי"ה בכותל.

בערב מלחמת ששת הימים, הדרשה החזקה הזו של הרצי"ה זצ"ל, עמדנו כולנו בתדהמה, ב'מזמור י"ט של מדינת ישראל' – איפה שכם שלנו? ואיפה חברון שלנו? על מה הוא מדבר? שמחה של תשע עשרה שנה שמדינת ישראל קיימת – תהליך שמתקיים. באותו זמן התהליך התקיים לא רק אצל הרצי"ה, זה נשמע מוזר, אבל השיר 'ירושלים של זהב' נתפרסם כחודש לפני מלחמת ששת הימים. באה מלחמת ששת הימים וזה פשוט זרם בעורקים.

אני מזכיר תמיד חתונה של יהודי יקר באלון מורה, שבחתונתו אנחנו רקדנו עם 'ירושלים של זהב', חתונה של בחור ישיבה ותיק והכל, זה היה שיר קודש. שיר קודש ש'הרעבעעען' (הרבנית) נעמי שמר, עליה השלום, שרה. כשיש תהליך כולם מרגישים אותו – הרצי"ה זצ"ל, ואנחנו רק לאחר שזעזע אותנו הרגשנו את זה, ומשוררת עם הרגשה פשוטה הרגישה משהו כזה. אני לא אומר שזה קדושה ממש. אך זה מעיד על האוויר, מי שהרגיש מה האוויר, זו לא רק ירושלים, ירושלים היא קצה הקרחון – הפסגה.

זה מה שאמרו הנביאים לעומת משה רבנו. משה רבנו מתאר את הגאולה הוא מתאר את קיבוץ הגלויות, הוא מתאר את כל התהליך הארוך הזה מהמסד עד הטפחות עם כל הבויץ והרפש (דברים ל; הלכות מלכים לרמב"ם פרק יא), בעוד שהנביאים – "נכון יהיה הר בית ד' בראש ההרים" (ישעיה ב, ב) – רואים את האור הגדול הזורח, אז גם אנחנו רואים את ירושלים בשיא התהליך.

סיימנו עכשיו את תפילת ערבית. אנו אומרים שלוש פעמים ביום, פעמיים חובה ופעם אחת על המיטה: "שמע ישראל ד' אלוקינו ד' אחד", ואהבת את ד' אלוקיך... שמע ישראל – שירת האמונה, 'ד' אלוקינו ד' אחד', זה תהליך אחד, כל הימים הללו – ארבעים ותשעה יום שהם תהליך אחד – ד' אחד. 'ואהבת את ד' אלוקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך' (דברים ו, ה).

לפני שלוש שנים בחודש אדר, היה רצח של שמונה בחורים^{קלג}, לפני שנתיים בחודש אדר, היה רצח של משפחה שלמה^{קלג}, לפני שבוע היה רצח של אביתר^{קלד}. 'אביתר' בגימטרייה 'תרי"ג', וגם זה רמז שאנחנו חווים את התהליך עם כל הקשיים שלו, עם כל העוצמות הנוראיות הללו, אי אפשר להשתחרר מהתהליך הזה.

בשנה שעברה רקדנו בחנוכת בית המדרש של ישיבת איתמר, חודשיים לאחר הרצח של משפחת פוגל וב"ה שאנחנו לא שוכחים, לא מדלגים גם על אותן נקודות דם שהן חלק מאותו תהליך, נקודות אדומות שהם חלק מהתהליך, אותן נקודות שראש המועצה הזכיר כאן, שחלק מן האנשים הם לא רואים ונמצאים באותו מצב כמו קודם, כאילו שום דבר לא השתנה. וכי אינם רואים את התהליך?! אנחנו יודעים שהתהליך כולו מתקדם, אנחנו רואים אותו עין בעין, רואים אותו בעצמנו ורואים אותו במחשבה.

בברית בין הבתרים נאמר: "ויאמר אליו קחה לי עגלה משולשת ועז משולשת ואיל משולש ותר וגוזל, ויקח לו את כל אלה ויבתר אתם בתוך ויתן איש בתרו לקראת רעהו ואת הציפור לא בתר" (בראשית טו, ט-ז) - הציפור הזו נשארת שלמה תמיד. כולם נחלקים, כולם נחתכים, זה חלק מהתהליך, עוברים בין הבתרים, אך 'את הציפור לא בתר', הציפור הזו חיה וקיימת.

איפה כל האומות שניסו לתקוף אותנו במלחמת ששת הימים ואיפה אנחנו?! מצרים, ירדן וסוריה, כל המדינות הללו שנתנו יד למלחמה איפה הם היום? אומות שפלות, ואנחנו - בתהליך.

התהליך הזה, אנחנו יודעים, מלווה בקשיים רבים ובמסירות נפש גדולה, אך שמחתנו היא לראות את התהליך הגדול. מי שחווה את שנת ה"ט (ועוד קודם לכן במלחמת סיני), רה"מ לוי אשכול בנאום שלו ערב ששת הימים שהטיל מורד, זה היה נורא הגמגום הזה, קרא מניירות והתבלבל. לא הייתה טלוויזיה, לא ראו אותו אך שמעו אותו שהיה בלבול עצום ובסוף, הכל התהפך לשמחה גדולה.

וגם לנו כעת, יש את השמחה הפרטית שלנו של בנין עיר בנחלתו של יוסף. "יוסף הוא המשביר לכל הארץ" (בראשית מב, ו). מה צריך יותר מזה? זה חלק מנחלת יוסף. כל הפרטים הללו, הם חלק מהתהליך - בנין הארץ והשומרון.

קלב. הטבח בספריית ישיבת 'מרכז הרב', אור לל' אדר א' ה'תשס"ח.
קלג. הרצח של בני משפחת פוגל הי"ד בישוב איתמר, ביום ו' אדר ב' ה'תשע"א.
קלד. אביתר בורובסקי הי"ד, בן ברוך וחיה, נולד בט' בניסן תשמ"ב, התגורר ביצהר, נרצח בכ' באייר ה'תשע"ג, בצומת תפוח.

זה מה שנותן לנו את השמחה, את השירה שאנחנו אומרים ומתקנים בכך את הפגם שחזקה המלך לא אמר שירה ועוד נשוב ונראה עין בעין במהרה, בשוב ה' ציון, במהרה בימינו, אמן.¹⁰⁷

99

מהו "יום ירושלים" בשבילנו? הרב איסר קלונסקי

מתלמידי הרצי"ה קוק, רב שכונת 'גבעת מרדכי' בירושלים

אנו חוגגים בחודש אייר גם את יום העצמאות וגם את יום ירושלים בהלל ובהודאה לקב"ה. את יום העצמאות אנו חוגגים על הקמת מדינת ישראל ועל נצחון המלחמה במלחמת הקוממיות, ואת יום ירושלים לכבוד שחרורה של ירושלים משעבוד לגויים והחזרת מקום המקדש לשלטון ישראל, וגם על נצחון המלחמה במלחמת ששת הימים עת אויבנו איימו עלינו לבלענו ולכלותנו. ועדיין... שואל אדם את עצמו למה לנו חגיגת שני הימים? האם לא די לנו ביום אחד? והלא שניהם הם בבחינת "מעניין לעניין באותו עניין"? עליתי פעם אל רבנו הרב צבי יהודה זצ"ל ושאלתי: ילמדני רבנו, מה בין יום העצמאות לירושלים? וכך השיבני: "נחית בחסדך עם זו גאלת" - זה יום העצמאות, "נהלת בעוז אל נוה קדשך" - זה יום ירושלים. עד כאן דברי רבנו.

ואכן הקמת מדינת ישראל היא שיאה של התנועה הציונית, אתחלתא דגאולה של ציון וארץ ישראל ושל "עם זו גאלת". אבל עדיין מורגש חסר במהלך האתחלתא דגאולה, חסר עומק, חסרה המשמעות של דבר ה', של גאולתה של ירושלים, של ההתקרבות אל נוה קדשך, אל "זה אלי ואנוהו". הקמת המדינה היא נס במלוא מובן המילה. הנצחונות הצבאיים במלחמת העצמאות הם בלתי סבירים באופן ריאלי. עם קטנטן בכמותו, עם 'סטן' בידיו, נוצח במלחמתו את שבעת עמי ערב שקמו עליו. הם היו בעלי צבאות מחומשים עם חילות אוויר וארטילריה. הם היו צבאות מאומנים ונתמכו צבאית ע"י מעצמות גדולות. אנו עמדנו מולם רק עם עוז הרוח של הישוב ולוחמיו וסייעתא דשמיא של הקב"ה מנהיג צבאות ישראל ויכולנו להם. ממש "נתתה ליראיך נס להתנוסס" (תהלים ס). המשמעות המעשית והאידיאולוגית של הקמת מדינת ישראל היא רחבה מאוד והיא מתפרסת לרוחב כל החיים המעשיים, הפוליטיים, הערכיים והרוחניים של עם ישראל: שלטון עצמאי, פתיחת שערים לכל יהודי אשר יחפוץ, קיבוץ גלויות כמוהו לא היה מאז צאת עם ישראל לגלות בימי חורבן בית שני. התפטרנו משעבוד מלכויות והלא "אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שעבוד מלכויות בלבד" (סנהדרין צא:). פיתוח כלכלי, הפרחת שממות ארץ ישראל.

"הארץ נותנת פירותיה ואתם הרי ישראל ענפכם תתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל כי קרבו לבוא" (יחזקאל לו). התיישבות במרחבים רבים ועצומים בארץ ישראל "וירישתם אותה וישבתם בה" (דברים יא). ישובים חדשים למאות, ערים גדולות חדשות ועוד ועוד. ע"י הקמת המדינה "התפטרנו" מאיום "שלוש השבועות" למאן דעדיין חש להו. פיתוח חיי תורה בארץ, ישובים שלמים שומרים משמרת הקודש, ישיבות למאות בני תורה, אלפים ורבבות חובשים את ספסלי בית המדרש והוקמו היכלי תורה ללימוד יהדות וחסידות. תחייתה המלאה של שפת הקודש, ספרות עברית כללית ותורנית, פיתוחים מדעיים ואף נושאי פרסי נובל – שכולם בידיים יהודיות. כל אלה לא היו קורים ומתרחשים כאן ללא הקמת מדינת ישראל. הם כולם בעלי ערך כללי וערכי ותורני עצום. "על הר גבוה עלי לך מבשרת ציון" (ישעיהו מ). זהו נס הקמתה של מדינת ישראל, של תקומת ציון.

אבל עדיין קיימת התחושה של חוסרים משמעותיים בצד של "מבשרת ירושלים". קיימת תחושה של חוסר ריכוז, הכוונה, עומק וגם רוחב של התוכן הרוחני האלוקי של כל מה שמתרחש כאן בארצנו ובמדינתנו. חסרה לנו מאוד הבחינה של "הרימי בכח קולך מבשרת ירושלים".

אם חפצים אנחנו שמדינת ישראל תפסיק להיות מדינה רגילה שאיננה אלא "חברת אחריות גדולה" של יהודים, אלא שהיא גם תתחיל להיות "יסוד כסא ה' בעולם", שהיא תתחיל להיות מדינה אידיאלית "שבהויתה חקוק התוכן שיהיה ה' אחד ושמו אחד" (ראה שער מוסר הקודש פרק קלו בספר אורות הקודש למרן הרב זצ"ל) – אם זהו חפצנו, אזי עלינו מוטלת החובה להניף גם את הדגל של "דגל ירושלים". "ציון" ו"ירושלים" נמצאות הן זו אצל זו. מאז ראשית תולדותינו התבלט שם "ציון" בהבטאת מלכותנו... אמנם "ירושלים" מבטאת בהבלטתה את המטרה של קדושתנו מצד עצמה, בתור המגמה היותר גבוהה באידיאליותה של הויתנו הישראלית. לזאת מרימים אנו את "דגל ירושלים". בגאון ובאומץ נישא את דגלנו (מרן הרב זצ"ל בקול קורא לדגל ירושלים). זוהי משמעותו המיוחדת של יום ירושלים: לנהלנו בעוז אל הקודש, שנרים את קולנו בכח לבשר את התוכן של מבשרת ירושלים ונניף את דגלה של ירושלים.

בשנה האחרונה התגלו במפורש כמה ממוקדי הכח הפועלים נגדנו. למשל: אחד ממובילי הסכם אוסלו לא חשש מלספר, כי מה שהדריך אותו ואת חבריו לקדם את ההסכם יותר מכל היתה הדאגה לכך שהמדינה לא תיהפך למדינה יהודית יותר מדי. לא השלום עם אויבנו, לא "קץ הסכסוך" אלא סכנת ההשתלטות כביכול של רוח ישראל סבא על המרחב הציבורי של מדינת ישראל. שמדינת ישראל תהיה יותר מדי מדינה "יהודית". ועוד: אחד ממובילי דעת הקהל בארץ בעד ה"התנתקות", שהוא כיום שר בממשלה, לא פוחד מלומר כי הגורם הראשי לתמיכה במהלך ה"התנתקות" היה החשש והפחד מפני חוסנו והתעצמותו של הציבור הדתי-

לאומי. זאת ועוד: מה משמעותו של גל החוקים האנטי-דתיים המתחדשים חדשות לבקרים בימים אלו, אם לא הרצון להתנכל למעט שנותר ממסגרת היות המדינה, מדינה יהודית בצד היותה מדינה דמוקרטית. מהו הכח המניע וה"מרופד" בכל כך הרבה כסף זר, שמסבב את ההתקפות מדי שבוע בשבוע על הדתיים, הרבנים, החרדים והמתנחלים, אם לא הרצון לגמד, להשפיל ולשתק את הציבור שלנו שפועל לקצת יותר יהדות במרחב הציבורי של מדינתנו. אבל לצערנו לא רק כוחות מבחוץ פועלים נגדנו. נדמה שבעניין זה חלה גם נסיגה בקרב הציבור שלנו. אולי התעייפנו?! ואנו, כמו תמיד, לא מתעוררים או מאחרים להתעורר. עומדים אנו נבוכים, חסרי מעש ובלתי מוכנים למאבק על דמותה של מדינתנו. על אף החיזוק הפוליטי שקיבלנו, איננו יודעים לנצל אותו ולמנף את המאבק ואנו עסוקים בכל מיני "טלאים" ו"תירוצים". אנו מכסים את עשייתנו או את אי-עשייתנו בטיעוני "דאגה לכלל ישראל" ו"אחריות ציבורית" ורק את ביתנו שלנו אנו זונחים. להרים את הדגל אנו קרואים. לא נסתפק בהרמת הנס להתנוסס של עצמאותנו, אלא נרים בעוז ובכוח את דגלנו "דגל ירושלים". נצבור כח ציבורי לא בפשרנות ובבינוניות אלא להיפך, בקריאת שם המפורש של מאבקנו. אנו נאבקים על דמותה רוחנית של מדינתנו שלא תהיה כ"מדינת כל אזרחיה" אלא שבראש ובראשונה תהיה "מדינת היהודים", מדינת היהדות, מדינת ישראל האידיאלית שנושאת בגאון את דגל ירושלים. זהו יום ירושלים שלנו. "נחית בחסדך עם זו גאלת" אבל גם נחתור למטרה של "נהלת בעוז אל נוח קדשך".¹⁰⁸

100

'שמרה זאת לעולם'**הרב צפניה דרורי**

מתלמידי הרצי"ה קוק, רב העיר קריית שמונה וראש ישיבת ההסדר בעיר

כשדוד המלך ראה את התלהבות ההמונים שתרכו מכספם ועזרו לבניין בית המקדש, הוא ראה את הרוח החיובית שיש בישראל ואמר על זה: "ה' אלהי אברהם יצחק וישראל, שומרה זאת לעולם, ליצר מחשבות לבב עמך והכן לבבם אליך". יש רגעים גדולים בחיי האומה, שעלינו לבקש, "שומרה זאת לעולם", אחרי שעות גדולות, אנחנו נכנסים לאפרוריות, וכאילו לא היינו במדרגה שהיינו צריכים להיות. והבקשה היא שהרגע הגדול יישמר לעולם. מלחמת ששת הימים הייתה המאורע הגדול ביותר בהיסטוריה. היא למעשה ביטאה את שלמות ההשגחה האלוהית על עם ישראל בכל התחומים. במלחמת ששת הימים, צבא ישראל הגיע לשיא הישגיו והכול בדרך נס. שום דבר לא היה מוכן, המלחמה בירושלים

הייתה הפתעה גמורה בשבילנו וכל הצעדים שעשינו בירושלים היו בניגוד לעצות של המומחים, כולל הכניסה להר הבית.

יש כוח פועל בישראל, כוח שפועל בכלל ישראל, את זה צריך לזכור, רבותי. אי אפשר לשכוח. הרב כותב (אורות התורה) שהאדם הישר צריך שיאמין בחייו, במחשבותיו וברגשותיו. אדם חי, אדם ישר, חייב לדעת שיש בו דברים יותר גדולים ממה שנראה לו. הרגש שלו, הוא עמוק ואמתי הרבה יותר ממה שהוא מסוגל לחשוב, אפילו הרגש, בודאי ובודאי, מחשבותיו ואמונתו. שמענו מקודם את רה"מ, הדברים היו יפים מאוד. אבל מה שצריך לדעת, כל אחד מאיתנו הוא גם כמעט רה"מ, הוא מסוגל להגיד הרבה דברים, כמה הוא חושב את הדברים האלה ומאמין בהם, בזה אדם נמדד. אנחנו גדולים, אבל לנו יש חובה הרבה גדולה מזו, לא רק להאמין שהמחשבות שלנו צודקות. למחשבות הפרטיות שלנו אין הרבה ערך משום שאנחנו חלק מכלל ישראל, וכלל ישראל זה מחשבה של עם ישראל, היא הרבה יותר עמוקה, ואנחנו כבני האומה הזו, חייבים להאמין באומה ובכוחות שיש בה. בואו ניקח דוגמה אחת. "אם בחקותי תלכו ואת מצוותי תשמרו ועשיתם אותם". מה יהיה בעולם? "והפריתי אתכם והרביתי אתכם". מה זה 'והפריתי אתכם'? אומר רש"י: "הרי פריה ורביה אמור", אז מה זה 'והרביתי אתכם'? "בקומה זקופה".

רבותי, בזמן שהקב"ה רוצה בנו, אנחנו מולידים הרבה ילדים, ומה עוד קורה בזמן שהקב"ה רוצה אותנו? אנחנו הולכים בקומה זקופה, לא מפחדים מאיש. זאת תכונה שיש לנו. זה למדנו כאן בבית המדרש הזה. את התכונה הזאת של לא לפחד מאיש יש לנו ממי ללמוד. ואנחנו יודעים שיש לנו את האמת שלנו ואיש לא יכול לבטל את האמת שלנו, אני אומר את זה לפוליטיקאים שלנו וגם לרבנים שלנו וגם לתלמידים שלנו.

אבל, הבה נסתכל משהו, "והפריתי אתכם" – מה המשמעות, אם יהיו לנו הרבה ילדים אז מה קרה? אנחנו פרים ורבים. מדינת ישראל היא המדינה שיש בה שיעור ילודה הכי גבוה בעולם. בכל מדינות המערב ישנה מפולת בהולדת ילדים. בסן־פרנציסקו ובכל קליפורניה, שמה יולדים ילד אחד ותוך דור, למעשה, לא תהיה סן־פרנציסקו ולא תהיה קליפורניה. שואלים שם את האנשים, מה הסיבה שאתם לא מולידים ילדים? והם עונים: מפני שאנחנו צריכים להגיע להגשמה עצמית. וכששואלים את היהודים בארץ־ישראל, אלה שבאו מרוסיה, שכבר היום יולדים יותר משלושה ילדים לבית, או את הנוער שנולד בארץ ישראל, שמוליד יותר מארבעה ילדים לבית. שואלים אותם, למה אתם מולידים ילדים? והתשובה שלהם: אנחנו צריכים לעשות הגשמה עצמית. אלו, מתוך הגשמה עצמית מחסלים את עצמם ואלו, מתוך הגשמה עצמית בונים את עצמם.

רבותי, עם ישראל הוא עם חי, והוא מבין יותר טוב מכל אחד ואחד מאיתנו לבד, יש לנו תכונה כזאת שמרגישה את גודל השעה, וזה בפנים, בנשמה שלנו. אנחנו לא מסתכלים על

עצמנו כיחידים, אנחנו 'כלל'. לא שואלים אם ת"ח צריכים ללמוד בישראל, לא שואלים אם צריכים ללמוד בישיבות, כל אחד ואחד במדינת ישראל תומך בזה שיהיו בני ישיבות. למה לא. לא על זה הדיון, הדיון הוא האם כשיש תורה בישראל, זה בונה את כל עם ישראל או שזה לא בונה את כל עם ישראל. האם זה חיים של האומה או לא. אם זה החיים של האומה, אז בית המשפט לא יכול להתערב ולומר שאסור לתמוך בתורה. כי אומה צריכה שיהיה לה תורה. אם לדת ילדים בארץ זה החיים שלנו, אז לא יכולים שאסור לתמוך במשפחות מרובות ילדים¹⁰⁹. יש עניין של הסתכלות לאומית כללית, אנחנו עם ה'. ועם ה' עכשיו צומח וצריך לגדל אותו. את כוחותיו, את תורתו ואת אמונתו, זה האינטרס של כלל ישראל. את זה מבין עם ישראל בכללותו ואסור לתת בשום אופן לגורמים שלא מסתכלים עלינו כעם אלא כיחידים לבוא ולהתערב, זכות היחיד לעשות כך או אחרת. אלא לדאוג לפנים של עם ישראל. איך עם ישראל יבנה.

אנחנו, ביום הזה, ביום כ"ח באייר, ביום הזה שראינו ש"כל מעשינו פעלת לנו", את רבש"ע שהוא מנהל אותנו, עושה לנו את הכול. אנחנו רק צריכים להיות נאמנים, לעשות בלב שלם, בלי חשש מה שלבנו אומר, מה שרצוננו מכיר, כי רצוננו הוא תורה ממש. ואני אומר את זה לבני הישיבה, הרצי"ה לימד אותנו שכל אחד ואחד צריך לחשוב לבד, כשהייתי בא לשאול שאלה הוא אף פעם לא נתן לי תשובה, הוא סובב אותי מסביב כדי שאראה את התמונה בשלמות ואמר תחליט לבד, זו המציאות של הרצי"ה. זו המציאות של הדרך שלמדנו כאן, להיות ישרים עם עצמנו, לחפש את התשובה בעצמנו, ובני הישיבה לא צריכים להתבייש, בני הישיבה גם הצעירים. תאמין בכוחותיך, כוחותיך יגידו לך הכול. ויהי נועם ה' אלוקינו עלינו, ומעשה ידינו כוננה עלינו, ומעשה ידינו כוננהו.¹⁰⁹

101

שערי ירושלים

הרב יהודה דרעי

רבה של באר שבע וחבר מועצת הרבנות הראשית לישראל

כבוד כל הרבנים הגאונים היושבים כאן לראשונה בשולחן הנשיאות, כל אחד לפי כבודו ורום מעלתו ושמו הטוב. יש כאן רבני עיר חשובים, חברי מועצת הרבנות לישראל, דיינים חשובים בין היתר גם מבאר שבע. וכמובן בראשם ידד נפשי הגאון הגדול הרב יעקב שפירא

קלה. הערת המלקט (ש.ה): במהלך שנה זו, מקצת מסיעות הכנסת דרשו לגייס בכפייה את בחורי הישיבות הגבוהות לצה"ל ולקצץ בקצבאות הביטוח הלאומי הניתנות מדי חודש למשפחות ברוכות ילדים.

שיחיה לאורך ימים טובים וארוכים. ברשות כל אישי הציבור הנכבדים שהיו כאן ונמצאים כאן, ידידי סגן השר, סגן שר הדתות גם כן, יו"ר ועדת הכספים ויסלחו לי אם לא הזכרתי מישהו. אחיי ורעיי היקרים הנכבדים ביותר אתם בני הישיבה.

"זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו", זה גם שם הספר שראיתי כאן של הגאון הרב ישראלי זצ"ל. זה פסוק שכולם חזרו עליו היום בדרשות. אבל האם אנחנו מבינים את המשמעות של המילים הגדולות האלו: "נגילה ונשמחה בו". במי?

אז אל תדאגו, לא רק אנו לא יודעים את זה, גם רבי אבין במדרש שיר השירים אמר על הפסוק: אין אנו יודעים במה לשמוח האם בקב"ה או ביום – יום ירושלים?

כל כך הרבה, כל כך הרבה נושאים יש לנו להודות לקב"ה ואנחנו לא יודעים במה. מה עיקר? האם על כך שזכינו להתקרב לקב"ה, להר הבית, לכותל המערבי שלא זה משם שכינה, קרבת ה', קרבה לשכינה או על הנסים הגדולים שהיו במלחמה הזו כפי שתואר כאן באחת הדרשות. נסים, שאנחנו כיהודים מגדולי ערכי היהדות שלנו להודות ולהלל ולשבח את הקב"ה על הנסים שהוא עשה אתנו. אז אם על היום או על הקב"ה או בתורתו, "כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים" אומר רבי אבין לא ידענא מה זה נגילה ונשמחה בו, 'בו' – זה כולל הכול.

עד שבא שלמה בשיר השירים וגילה: 'נגילה ונשמחה בכ'. בכ – בקב"ה, בכ – בתורתך, בכ – בישועתך. תגידו לי רבותי, מה הסוד הגדול שגילה כאן שלמה המלך שרבי אבין לא יודע? מה התכוון דוד המלך עד שבא שלמה בנו וגילה. מה הוורט הגדול שנאמר כאן, מה היסוד הגדול? נגילה ונשמחה בו זה הכול, הכול מכול כול.

כאן לעניות דעתי כתוב יסוד נפלא מאוד וכך אני רואה את יום ירושלים. הגמרא אומרת במסכת שבת דף פח, אנו מתקרבים לחג השבועות, "ויתייצבו שם בתחתית ההר" מלמד שכפה עליהם הר כגיגית, אם תקבלו את התורה – מוטב, ואם לאו – שם יהיה מקום קבורתכם. קיבלנו תורה בכפייה עם כל הנעשה ונשמע והכתרים והברכות, אבל תכל'ס קיבלנו תורה בכפייה במעמד הר סיני. אמר רבא: והדור קיבלוה מרצון בימי אחשוורוש, קיימו וקבלו עליהם – קיימו מה שקיבלו.

מה היה בימי אחשוורוש שעם ישראל קיבל תורה בשמחה, באהבה? אומר רש"י: מפני אהבת הנס.

כאן, רש"י והגמרא לימדו אותנו יסוד גדול: אי אפשר לקבל תורה בשמחה, בלי שיש לך אהבת ה', ואי אפשר להגיע לאהבת ה', בלי שאתה יודע להודות ולהכיר ולשבח את חסדי ה'. שלושת הדברים קשורים ביחד, זו כוונת שלמה המלך: "נגילה ונשמחה בכ" – בכ – בקב"ה. כי בלי אהבת ה' אין – 'בך – בתורתך' ובלו 'בך – בישועתך' – בישועות הגדולות שזכינו ביום הזה, אי אפשר להגיע לאהבת ה'. שלושת הדברים הללו קשורים יחד.

כמה נאה וכמה יאה, שבמרכז ציון חגה של ירושלים אנחנו עומדים כאן בישיבה הגדולה והקדושה הזאת – 'מרכז הרב', כי כאן יודעים שאין שמחה כשמחת התורה כמו שהרמב"ם אומר בהלכות לולב: השמחה היא, שישמח האדם בשמחת התורה והמצוות. ולכן אנחנו כאן כדי לשמוח באהבת ה', בישועת ה' ובתורת ה'.

ואי אפשר שלא לסיים בלי לומר עוד משפט חשוב מאוד. התחלנו בשלמה ונסיים בשלמה, התחלנו בשיר השירים ונסיים בשיר השירים. יש פסוק מופלא, בכלל, בכל שיר השירים יש כל כך הרבה פסוקים של כמיהה וכיסופים לירושלים, גם שיר יפה ששמענו עכשיו, אבל יש פסוק שאולי אנחנו לא העמקנו בו מספיק, יש בו מסר עצום ורב במיוחד בימים הללו: "קורות בתינו ארזים רהיטנו ברותים". מה זה קורות בתינו? בתינו זה בית המקדש, קורות בית המקדש הם ארזים, רהיטנו ברותים. אומר רש"י במקום 'זה שבח המשכן'. מישהו יכול להסביר לי כאן בבקשה איזה שבח יש כאן למשכן שהקורות שלו היו מעץ, קורות בתינו ארזים, ורהיטנו – אומר רש"י: לא ידעתי אם זה הבריחים אם זה הקירות, מה השבח הגדול שיש כאן?

אומרת הגמרא במסכת יומא לח, תשמעו טוב. על הפסוק הזה, אומרת הגמרא את המעשה המפורסם: שערי ניקנור שהם שערי בית המקדש. כשהלך ניקנור לאלכסנדריה שבמצרים לחפש שערים והביא שערים, אבל באמצע הים קם נחשול של מים וכמעט הטביע את הספינה ולא נח הים מזעפו. נו, מה עושים כשיש ים גועש, מה עושים? זרקו דלת אחת ולא נח הים מזעפו. באו לזרוק את הדלת השנייה, כך ניקנור את עצמו על הדלת לשער ואמר: הטילוני עם השער ביחד. מיד נח הים מזעפו וכשהגיעו ליפו נמצא גם השער השני.

רבותי, מה כתוב כאן? רבים קמים עלינו ואומרים תחלקו את ירושלים, תזרקו שער אחד, אבל אנחנו צריכים לדעת דבר אחד, שכך ניקנור את עצמו בשער ואמר: הטילוני עם השער לים, רק אז נח הים מזעפו. אומרת הגמרא: זהו 'קורות בתינו ארזים רהיטנו ברותים', אל תקרא ברותים אלא בריתים. את שערי ניקנור קנינו בבריתים. מה זה בריתים? שזרקו שער אחד, כשויתרנו על חלק מירושלים, מחלקים את ירושלים, בוא נשקיט את העולם, בוא נשקיט את הים. לא נח הים מזעפו, מלחלק את ירושלים לא ינוח הים מזעפו. רק כאשר אנחנו נכרוך את עצמנו, כשניקנור כך את עצמו בשער ירושלים רק אז נח הים מזעפו. לא נוכל לזכות לשערי בית המקדש השלמים אלא אם כן נכרוך את עצמנו לירושלים ולשערי ירושלים. זה היסוד שכתוב כאן.

אנחנו נמצאים כאן כדי לומר לה' 'נגילה ונשמחה בך' ואנחנו מצהירים כאן שאנחנו כורכים את עצמנו עם שערי ירושלים ואין שמחתנו שלמה אלא כשייבנה בית המקדש במהרה

ירושלים של מעלה וירושלים של מטה
הרב יעקב הלוי פילבר

מתלמידי הרצי"ה קוק והרב הנזיר, ראש 'המכון לחקר משנת הראי"ה', ירושלים

אגדה קדומה מספרת: "משחרב הבית בראשונה נתקבצו כתות כיתות של פרחי כהונה ומפתחות ההיכל בידם ועלו לגג ההיכל ואמרו לפניו: ריבוננו של עולם, הואיל ולא זכינו להיות גזברין נאמנים יהיו מפתחות מסורות לך, וזרקום כלפי מעלה ויצתה כעין פיסת יד וקבלתן מהם" (תענית כט, א).

יחד עם מפתחות ההיכל שפרחו לשמים נסתלקה מהארץ גם עצמאות ישראל, ישראל גלה מארצו ורעיון הגאולה נגזז במרומים עד תהיה פקידה וישראל יחדש ימיו כקדם, כך היה במקדש ראשון למשך שבעים שנה וכך נשנה הדבר בחורבנו של הבית השני לגלות ממושכת של מאות שנים.

לפני קרוב למאה שנה, עת החל העם היהודי לשוב לארצו, מתחבט העם היהודי בשאלה איך תסתיים הגלות ואיך תחל הגאולה, כבר אז הרב אליהו גוטמאכר כותב שהיו רבים שטעו לחשוב שהיהודים בגלות יישבו בחברת השעשועים בביתם כל אחד כפי דרכו, "ופתאום יפתחו שערי רחמים ויעשו מופתים בשמים ובארץ", ובנסים ונפלאות תתגלה "גאולת ישראל".

וכנגד המחשבה הזו כתב הרב קלישר בספרו "דרישת ציון" (מאמר א): "גאולת ישראל אשר אנו חוכים לה, אל יחשוב החושב כי פתאום ירד ה' יתברך שמו משמים ארץ לאמור לעמו: צאו! או ישלח משיחו כרגע מן השמים לתקוע בשופר גדול על נידחי ישראל ויקבצם ירושלימה ויעשה להם חומת אש ומקדש אֶל מַמְרוּמִים ירד כאשר הבטיח על ידי עבדיו הנביאים. לא כן הקורא המשכיל, ודאי ייעודי הנביאים יתקיימו באחרית הימים ולא ייפול ח"ו מדבריהם דבר ארצה, אך לא במנוסה נלך ולא בחפזון יום אחד, אלא מעט מעט תבוא גאולת ישראל".

דומה שההשגחה העליונה מאז הכריעה בויכוח הזה וניהלה את גאולתם של ישראל בדרך הטבע, לא בחפזון אלא בהדרגה, ויותר מכך לא מן הקודש אל החול, מן האיכות אל הכמות, אלא ההיפך מן החול אל הקודש, ומן הכמות אל האיכות. על המהלך הזה של הגאולה כתב גם הראי"ה בספרו "אורות התשובה" (יב, יב): שם הוא מתאר את רעיון הגאולה שבהתגשמותה ירדה מגדולתה וטהרתה, וסיבת הירידה היא "מפני שבהתגשמותה בחיים טיפלו בה אנשים שאינם הגונים והחשיכו את יפעתה".

אבל מוסיף שם הראי"ה: "הירידה הזאת איננה ירידת עולם, כי אי אפשר שהטוב הרוחני המחשבי ייהפך לרע, כי אם ירידת שעה". והירידה הזמנית היא גם כן לצורך עליה, כי רעיון הגאולה במובנו העליון בימים ההם רק מעטים היו יכולים להתחבר אליו, ועכשיו שהורידוהו לקרקע הוא מקבץ סביבו אנשים רבים שגם אם הם קטנים באיכות, הרי הגודל הכמותי כשהוא מצטרף לאיכות הוא מעטר אותה. אבל לעת עתה התהליך של גאולת ישראל מושלך ארצה, פריצים מבני עמנו בהגשמתם מחללים את קדושתה, אבל לעתיד לבא, בשלב מאוחר יותר – מבשר לנו הראי"ה – יתעוררו עדיני לב והם יפיחו רוח חיים בתנועת התחיה היהודית להשיבה אל פסגתה המקורית.

מאז עברה התחיה היהודית כברת דרך ארוכה – אנו מצויים כיום בקו התפר שבין התחיה הגשמית לתחיה הרוחנית, מצב המזכיר לנו את נבואת "חזון העצמות היבשות" של הנביא יחזקאל (פרק לז) המתאר את העם היהודי כאוסף של עצמות יבשות המתקבץ לגוף אחד: "וראיתי והנה עליהם גידים ובשר עלה, ויקרם עליהם עור מלמעלה, ורוח אין בהם".

אף אנו אודים עשנים, שארית הפליטה שנתקבצה מארבע כנפות הארץ, ובחלקים רבים של המתקבצים בימינו לארץ נתקיים הכתוב: "ורוח אין בהם". אבל אנו מאמינים שגם אצלנו כמו אצל העצמות היבשות שבנבואת יחזקאל יתקיים לבסוף הכתוב: "וַיִּנְתְּנִי רוּחִי בְכֶם וַחַיִּיתֶם וְהִנַּחֲתִי אֶתְכֶם עַל אֲדַמְתְּכֶם וַיִּדְעַתֶּם כִּי־אֲנִי ה' דִּבַּרְתִּי וַעֲשִׂיתִי נְאֻם ה'".

כי כך היא גאולתם של ישראל, תחילה גאולת הגוף ורק אח"כ תבוא גאולת הרוח, ורמז לסדר הזה של גאולת הרוח אחר גאולת הגוף אנו יכולים למצוא בשתי המתנות שזכינו בדורנו בחודש אייר מידי ההשגחה העליונה, תחילה יום העצמאות, הבסיס לעצמאות הארצית המאפשרת לנו לקיים את מצוות ישוב הארץ כמו שניסח זאת הרמב"ן (בספר המצוות): "שלא נעזבנה ביד זולתנו מן האומות או לשממה", ואחריה זכינו ליום ירושלים, שחרור עיר הקודש והמקדש שחוברת לה ביום הזה יחדיו.

וגם בגאולת ירושלים הקדים החומר לרוח, כמו שאמרו בגמרא (תענית ה, א): "אמר הקב"ה: לא אבוא בירושלים של מעלה עד שאבוא לירושלים של מטה". וירושלים של מטה היא זו שתיאר לנו הנביא זכריה (ח, ד-ה): פֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת עוֹד יֵשְׁבוּ זְקֵנִים וְזִקְנוֹת בְּרַחֲבוֹת יְרוּשָׁלַם וְאִישׁ מְשַׁעֲנֵתוֹ בְּיָדוֹ מְרֹב יָמִים: וְרַחֲבוֹת הָעִיר מְלֵאוּ יְלָדִים וְיִלְדוֹת מְשַׁחֲקִים בְּרַחֲבוֹתֶיהָ, וברוך השם שחלק זה של הנבואה קם ויהי ועל כך אנו שמחים ביום ירושלים.¹¹

"ושבו בנים לגבולם"

הרב יעקב שפירא

ראש ישיבת 'מרכז הרב' וחבר מועצת הרבנות הראשית לישראל

כבוד הרבנים, הדיינים והר"מים, כבוד נציגי הציבור, חברי כנסת, שרים וסגניהם, תלמידים יקרים ואהובים אחד לאחד, ואחרון חביב כבוד ראש הממשלה היקר, מר בנימין נתניהו הי"ו ורעייתו שרה, שבשנה שעברה היו בחומת סין, כשאנו היינו פה בחומות ירושלים, והתגעגענו אליו.

דוד המלך, המשורר הלאומי שלנו, אמר: "עֲמֻדֹת הַיָּם יִגְלִינוּ בְּשַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלַם" (תהלים קכב, ב). אנחנו זכינו ב"ה למה שלא זכו אבותינו ואבות אבותינו, לאותן שעות של התעלות הנפש בכניסה לירושלים ולמקום המקדש, באחדות אחת דרך שער אחד, ולא סתם שער אלא שער של אריות, שגבורתם קנויה להם בטבעם (עיין מצוות ראי"ה סי' א), כפי מדתו של דוד המלך, שהיה מתגבר כארי (ברכות ג ע"ב). גבורת הארי לא מתבטאת רק בכך שדוד מתגבר כארי, אלא יש בו גם את התכונה של "כרע שכב כארי" (במדבר כד, ט). גם בזמן שהוא מתאפק, שהוא ממתין ומצפה, כלואות בתוכו התכונות הללו של הגבורה ועזות הנפש. (עיין שפ"א ויחי תרנ"א) ועכשיו אנחנו זוכים לשבת יחד, ת"ח וראשי המדינה, אלו שאמורים לצאת מגדר הפרטיות ולהתרומם מעל לטובת הפרט, בהצהרה משותפת של "אם אשכחך ירושלים" שעושה את כל ישראל חברים (מדרש תהלים קכב, ד).

כולנו רוצים להתחבר מחדש לקול השופר שנשמע באותה שעה בהר הבית, אל קולה של הקריאה "הר הבית בידינו!", לאחר שנים רבות שבהן שלטון זר אסר עלינו את התקיעה. מדוע נאסרה עלינו התקיעה? כי השופר הוא סמל לחירות, לשחרור מעבדות (ע"פ ויקרא כה, ט), שהוא אותו 'קול גודל ולא יסף' שהדהד אפילו עד לרוסיה הסובייטית וחדר ללבותינו פנימה. הוא אותו קול שופר של הר סיני שנעשה מאילו של יצחק (פדר"א ל), מהסמל של מסירות הנפש היהודית של ישראל על ארצו.

אנחנו זוכים ב"ה, מדי שנה בשנה לחבר מחדש כאן בבית המדרש, חיבור של תורה ומלכות. להשמיע בכוח את קולה של מבשרת ירושלים (ע"פ ישעיה ט). כ"ח באייר – כח. בכל דבר גשמי בעולם ישנן תכונות שהן בכח וישנם תכונות שמתגשמות בפועל. כוחה המיוחד של ירושלים הוא, שגם המעשים שיוצאים מן הכח אל הפועל נובעים מ"קול ד' בכח" (תהלים כט, ד), מהעוצמות של הכיסופים הפנימיים, כפי שלימדונו הנביאים בחזונום, שזהו גם סודו של השופר. על פי חז"ל, רוב הנביאים, אנשי החזון שעמדו לישראל היו אנשי ירושלים, מלבד אלו שהופיעו במקום אחר, ו"שעריך ירושלים" אלו לא רק השערים הפיזיים של העיר,

אלא גם "שערים המצוינים בהלכה". אותם שסבו של ראש הממשלה כתב שהם "האינטליגנציה של היהדות". הם המצבור הגדול של "האטום הרוחני", השולח פארותיו להחיות את העם היהודי כולו.

"עַל חוֹמַתֵיךָ יְרוּשָׁלַם הַפְּקֵדְתִי שְׁמֵרִים" (ישעיהו סב, ו), גם החומות הגשמיות וגם החומות הרוחניות. "אני חומה – זו תורה, ושדי כמגדלות – אלו תלמידי חכמים" (פסחים פז ע"א). תלמידי החכמים הם אלה הנמצאים בסמוך לדופק נשמת האומה. הם אלה שזוכים לשמוע בתמידות את "קול ד' בכח". הם הלב המחבר את כולנו, את השמים ואת הארץ. דוד המלך, היוזם של בנין ירושלים, היה טוב ראי (ש"א טז, יב), הוא ידע לתכנן ולאגור, הוא הגיע למבוקשו עד לשלב המעשה, שאותו קיים שלמה. דוד היה קם בחצות לילה לעסוק בתורה, ובעלות השחר היו באים אליו חכמי ישראל להתייעץ עמו על "צרכי עמך מרובים". השילוב המיוחד הזה של תורה ומעשה – זו היתה תכונתו ומידתו של דוד, ומכוחה הוא ישב בניות ברמה יחד עם שמואל הנביא (זבחים נד ע"ב), וכשיש תיאום בין מלכות שמים לשלטון ישראל, בין ירושלים של מטה לירושלים של מעלה, אנחנו מסוגלים לשמור על חומותיה של ירושלים, הן הגשמיות והן הרוחניות.

רבנו יהודה הלוי, שבעצמו זכה לעלות לירושלים, כותב בספר הכוזרי (ה, כז) "כי ירושלים אמנם תבנה כשיכספו בני ישראל לה תכלית הכסף עד שיחוננו אבניה ועפרה". לכן, זכו דוד ושמואל הנביא לעסוק בבנין ירושלים והמקדש, כדברי רש"י על הפסוק "וַיִּגְדַּל לְשָׂאוֹל לְאָמֹר הֲיֵה דָוִד בְּנֵיֹת בְּרָמָה" (ש"א יט, יט), ומפרש רש"י (על פי תרגום יונתן): "בית אולפנא", בית המדרש, ששם נמצאים השומרים המעוררים, "אני ישנה ולבי ער – אמרה כנסת ישראל לפני הקדוש ברוך הוא: ריבון העולמים אני ישנה מבית המקדש, ולבי ער בבתי כנסיות ובבתי מדרשות" (תנחומא תולדות יח, יח). למילה שמירה ישנה משמעות נוספת, חוץ מאשר 'לשמור' במובן הפיזי, אלא גם ציפיה, כמו שנאמר: "ואביו שמר את הדבר" (בראשית לז, יא), "היה ממתין ומצפה מתי יבוא" (רש"י), ואלו המצפים והחולמים, שהם אלו שזוכים לראות בבנינה של ירושלים. "בְּשׁוֹב ד' אֶת שְׂיִבַת צִיּוֹן הִיִּינוּ כְּחֹלְמִים" (תהלים קכו, א).

"מִן הַיּוֹם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶת עַמִּי אֶת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם לֹא בְחַרְתִּי בְעִיר מִכָּל שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל לְבָנוֹת בֵּית לְהִיּוֹת שְׁמִי שָׁם וְאֶבְחַר בְּדָוִד לְהִיּוֹת עַל עַמִּי יִשְׂרָאֵל" (מ"א ח, טז). בזוהר הקדוש (ויקהל קצח ע"א) מובא: "אמר רבי אבא כתיב מן היום אשר הוצאתי את עמי את ישראל ממצרים לא בחרתי בעיר מכל שבטי ישראל ואבחר בדוד וגו' לבנות בית להיות שמי שם... כד קודשא בריך הוא אית רעותא קמיה למבני קרתא, אסתכל בקדמיתא בההוא רישא דנהיג עמא דקרתא ולבתר בני קרתא ואייתי לעמא ביה, הדא הוא דכתיב לא בחרתי בעיר עד דאסתכלנא בדוד למהוי רעיא על ישראל, בגין דמתא וכל בני מתא כלהו קיימין ברעיא דנהיג לעמא, אי רעיא איהו טבא ליה טב למתא טב לעמא, ואי רעיא איהו בישא ווי ליה ווי

למתא ווי לעמא, והשתא אסתכל קודשא בריך הוא בעלמא וסליק ברעותיה למבני ליה ואוקים ברישא לדוד הדא הוא דכתיב ואבחר בדוד עבדי". כשהקב"ה רוצה לבנות עיר הוא קודם כל "מסתכל" מי יהיה המנהיג של העיר, שבו תלוי הציבור, ורק אז בונה את העיר, ולכן כשהקב"ה רצה לבנות את ירושלים, הוא לא בנה את העיר עד שראה את דוד.

יום ירושלים שאנו חוגגים אותו מדי שנה בשנה, הוא נותן את המשמעות האמתית והעמוקה של המהלך האלוקי של "ושבו בנים לגבולם" (ירמיהו לא, טז). היום הזה חשף לעיני כל את השורשים העמוקים של מציאות חיינו על הארץ הזאת. החיבור מחדש עם הכותל, שהוא כמו עם ישראל שהם הלב באברים (כוזרי ב, לו). הכותל המערבי איננו רק הכותל הרביעי של המקדש השני, אלא הוא גם הכותל הראשון של המקדש השלישי. יום של התרוממות רוח, המשקף לא רק את מצב הרוח, אלא גם את מצב הנפש.

מגן דוד הוא סמל הכבוד המתנוסס בדגלי ישראל בכל אתר ואתר. זכרו של דוד ראוי שיהיה נזכר ברשות הרבים וברשות היחיד, מזכיר את שלום ישראל. שהרי הפגם הראשון שגרם לחלוקת מלכות דוד, היה השפלת ירושלים על ידי ירבעם בן נבט. חכמינו מספרים בגמרא: "פעם אחד מצאו עצמות בלשכת דיר העצים, ובקשו לגזור טומאה על ירושלים, עמד רבי יהושע על רגליו ואמר: לא בושה וכלימה היא לנו שנגזור טומאה על עיר אבותינו?" (זבחים ק"ג ע"א, ועיין אגרות הראי"ה ח"א עמ' לו). על אחת כמה וכמה בקבר דוד משיח צדקנו האמתי, הר ציון, שעליו נאמר "וְעָלוּ מוֹשְׁעִים בְּהָרַיִם לְשֹׁפֵט אֶת הָרַעַם וְהִיָּתָה לְדֹמֵי הַמְּלוּכָה" (עובדיה א, כא).

כבוד רה"מ היקר. לפני מספר ימים שמענו כולנו מפיו דברים שיצאו מלב כואב ואוהב, על מי שאתה הגדרת אותו כמי שגילם אידיאליזם מזוקק של אהבת ארץ ישראל, שאמר דברים מעומק אמונה, שכתב בהשארית מורשת הנביאים, וכוונתי היא לאורי אליצור ז"ל. אני מרשה לעצמי להוסיף, שאורי ז"ל זכה לשאוף מהאוויר הצח של הישיבה הקדושה ומרוחו של מרן הרב קוק זצ"ל, בזמן שלמד כאן בישיבה. באחד ממאמריו כתב אורי ז"ל: "כאשר מישוהו קורא תגר על עצם זכותו של העם היהודי בלב מולדתו, אין ברירה אלא לענות לו בתגובה ציונית הולמת כפשוטה, ולא להסתפק במספר סמלי כדי לספק את הלומי הצער והזעם. כך לא מבקיעים שום חומה". וראויים הם הדברים למי שאמרם. וברוך ד', זכינו אנו בדור הזה, שנבקעו חומות ירושלים מתוך עוז וגבורה.

אנחנו נמצאים בימי ספירת העומר, ימים של חיבור בין מנחת שעורים למנחת חיטים. חיבור שבין עצמאות גשמית לעצמאות רוחנית, ודוקא בימי הספירה ארע הפירוד הנורא שבין תלמידי רבי עקיבא. רבי עקיבא היה נושא כליו של בר כוכבא מחד (רמב"ם מלכים יא, ג), ועמוד התורה שבעל פה מאידך (סנהדרין פו ע"א), ובשעה שבעקיפין ובשגגה הקרובה לאונס בעט בר כוכבא ברבי אלעזר המודעי וגרם לשעה של בטלה – נפל (ירושלמי תענית

פ"ד ה"ה). הניסיון לנתק ניתוק כלשהו של בין דת ומדינה, השפיע גם על תלמידי החכמים, תלמידי רבי עקיבא.

אנחנו מתפללים מאוד שד' ינחה אותך בעצה טובה מלפניו, גם על שלמות התורה וגם על שלמות ארצנו הקדושה. אנחנו מאמינים שאילו לבך היה מונח פה לפנינו – זה מה שהוא היה אומר. יתן לך ד' את גבורת הארי לעמוד איתן מול כל שונאינו, לשמור על שמם הטוב של כל התפוצות אל מול גלי השנאה שמתחדשים כל יום.

מין הרב קוק זצ"ל אמר בחורבת רבי יהודה החסיד: מה פירוש הברכה "תקע בשופר גדול לחירותנו"? ישנם שני סוגי שופרות שיגרמו לישראל לעלות לארץ ישראל. יש שופר טמא ויש שופר טהור. שופר טמא הוא שופר שאומות העולם תוקעים בו, האנטישמיות מתגברת – ולכן היהודים בורחים לארץ ישראל. אבל אנחנו רוצים שהקב"ה יתקע בשופר גדול, שופר כשר. "מי אֵלֶּה כְּעֵבֶר תְּעוֹפִינָה וְכִיּוֹנִים אֶל אֶרְבֶּתְיָהֶם" (ישעיהו ס, ח). הסביר מין הרב הרצוג זצ"ל, שהיה הרב הראשי לישראל: ישנם שני סוגי יהודים שבאים לארץ ישראל: ישנם אלו המתהלכים ונודדים ממקום למקום כעב, וישנם אלו הבאים כיונים אל ארובותיהם. אנו מקווים כי זכותה של ארץ ישראל כולה תעמוד לך ולכולנו. "הוֹשִׁיעָה אֶת עַמְּךָ וּבְרַךְ אֶת נַחְלָתְךָ וְרַעַם וְנִשְׁאַם עַד הָעוֹלָם" (תהלים כח, ט).¹¹²

104

"כל ישראל חברים"

הרב דוד לאו

הרב הראשי לישראל ונשיא מועצת הרבנות הראשית

כבוד עמיתי, הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א, כבוד ראש הישיבה, חבר מועצת הרה"ר לישראל הרה"ג יעקב הכהן שפירא, חברי מועצת הרבנות הראשית, דיינים, שרי ממשלת ישראל, אישי ציבור ובני ישיבה, השמחים, שמחים באמת בשמחתה של ירושלים חז"ל במסכת סנהדרין (קיא) לימדו אותנו במחלוקת בין רבי יוחנן לריש לקיש, האם עיר בארץ ישראל שנכנסו והגיעו עולי מצרים, שבו לנחלת אבות, לארץ מובטחת מימי אברהם יצחק ויעקב, ושבים הבנים הביתה ומתחלקת הארץ ומחלקים אותה לשבטים, ודנים חז"ל האם יכולה להיות מציאות שעיר אחת מן הערים תתחלק לשנים, מחלוקת רבי יוחנן וריש לקיש, פסוקים בספר יהושע, אך מחלוקת זו נוגעת לערים רבות, היא לא נוגעת לעיר אחת ומיוחדת, זו עיר שעדיין לא הגיע דוד המלך עם שמואל הנביא לקבוע שזהו המקום אשר יבחר השם, כי התורה משאירה "המקום אשר יבחר השם" ודברו על כך ראשונים ומבארים שהקב"ה אומר לנו בכוונה "המקום אשר יבחר השם" היכן? כשתפשו, כשתרצו, כשתהיו

כולכם שותפים אכן תמצאו, ודוד המלך הולך עם שמואל לשבת בניית למצוא איפה המקום, מקומו של עולם, המקום אשר יבחר השם. אז מתקדשת ירושלים. אך לפני כן, בספר יהושע בפרק טו ויח, מוצאים את ירושלים גם כחלק בשבט בנימין וגם בשבט יהודה, לכאורה, לא נתקדשה העיר עדיין ובכל זאת, העיר הזו היא עיר שלא מביאה הגמרא דוגמה ממנה לעיר שמתחלקת לשבטים, מדוע? מפני שירושלים היא עיר שמחברת והיא מחברת את חלקה שבירושלים, חלק של יהודה, חלק של רחל, כי יהודה הוא בן של לאה, רחל היא אמו של בנימין, השנים הללו, יהודה ובנימין, רחל ולאה, השילוב שלהם הוא השילוב של בית ישראל, זו איננה חלוקה לשבטים, לא פלא שאחיה השילוני פוגש את ירבעם בן נבט ואומר לו שעשרה שבטים יהיו עמך, עם ירבעם, שבט אחד יישאר עם בית דוד, עם רחבעם בן שלמה, שבט אחד, וכשרואים בפסוקים, יש את יהודה ובנימין – שנים, כי בירושלים אין דבר כזה שני שבטים נפרדים, ירושלים עיר שעושה כל ישראל חברים, עיר המחברת את בני רחל עם בני לאה, עיר שמחברת את כל חלקי עם ישראל, מחברת העיר הזו את כולם, את ירושלים של מטה וירושלים של מטה, כולם כאחד חברים כל ישראל, וברגע שכולם חברים יש גם את הזכות לעמוד ולבקש מריבוננו של עולם שתהיה זו גם העיר שבה נרגיש את החיבור אל ירושלים של מעלה, יש לנו את הזכות להרגיש את קדושתה של ירושלים.

יש לנו היום את הזכות לעמוד ולהכיר תודה לבורא עולם על הזכות הגדולה שזיכה אותנו לעמוד ולחבר את ירושלים, ולהגיע אל המקומות המקודשים ועוד יותר המקודשים שבה, מתוך תפילה לא־עליון שיזכה אותנו שבשבוע הבא בלילה הזה נוכל לקיים את מצוות עליה לרגל כהלכתה ולהקריב במהרה בחג הבא עלינו לטובה, להקריב את הקרבנות כאשר היום הזה הוא יום של הקרבת קרבן תודה על שחרורה ואיחודה של ירושלים, ובעז"ה בדרך הזו נאחד את ירושלים, עם תורתה תורת ירושלים ועם הקרבנות אשר נזכה להקריב בבית המקדש שיבנה במהרה בימינו, אמן.¹¹³

105

"להודות לקב"ה מדי שנה בשנה"

הרב יצחק יוסף

הראשון לציון ונשיא ביה"ד הרבני הגדול, מחבר ספרי "ילקוט יוסף"

ברשות עמיתי הדגול, הרב הגדול מעוז ומגדול הגאון רבי דוד לאו – ה' ישמרהו ויחיהו. כבוד ראש הישיבה, חבר מועצת הרבנות, ידידי הרב הגדול, מקים עולה של תורה, הגאון רבי יעקב שפירא, ה' יתברך יאריך ימיו בטוב ושנותיו בנעימים לאורך ימים ושנים. כבוד חבר מועצת

הרבנות הראשית לישראל והרב הראשי לבאר שבע, הגאון רבי יהודה דרעי שליט"א. כבוד שר הדתות הנכבד, שר השיכון הנכבד, כל הרבנים היושבים ראשונה במלכות, האישים החשובים הנמצאים כאן, אחרונים חביבים התלמידים היקרים השוקדים באוהלה של תורה כאן בישיבת 'מרכז הרב'.

לא פעם ראשונה שאני נמצא כאן בישיבה הזו, אני מכיר את הישיבה ומוקיר את הישיבה. אני רוצה לומר לבחורים שאני שומע איזה שבח על דיין מסוים שמשבחים אותו שהוא תלמיד חכם, אני מיד מנחש שלמד במרכז הרב, כי ב"ה מהישיבה הזו יצאו תלמידי חכמים חשובים היושבים ועמלים בתורה, בקיאים בספרים. לכן אני מברך את כל התלמידים היקרים שתמשיכו עוד להתמיד בתורה. עם ישראל מחכה לכם. צריכים אתכם כדיינים, כרבני קהילות, כרבני ערים, לכן תמשיכו להתמיד ותהיו לגאון ולתפארת. בגמרא – מסכת סנהדרין בדף צד – הגמרא אומרת: "ביקש הקב"ה שחזקוהו מלך יהודה יהיה המשיח וסנחריב יהיה גוג ומגוג". חזקוהו המלך – מי לנו גדול ממנו, יהיה משיח צדקנו. די, יהיה סוף לגלות. באה מידת הדין ואומרת לקב"ה: דוד מלך ישראל, כל כך הרבה שירות ותשבחות אמר לפניך ואתה לא שמת אותו משיח ואילו חזקוהו המלך, כל כך הרבה נסים ונפלאות עשית לו, אפילו שירה אחת לא אמר לפניך ואתה רוצה לעשות אותו משיח? נתבטלה המחשבה הזו.

רבתי, נתבונן מי זה היה חזקוהו מלך יהודה, לא היה כמוהו שהרבה תורה בעם ישראל. בדקו מדן ועד באר שבע ולא מצאו תינוק ותינוקת שלא היו בקיאים בהלכות טומאה וטהרה, הלכות קשות ביותר, ילד קטן היה בקיא בהלכות האלו, והכל בזכותו של חזקוהו המלך. הוא נעץ חרב בבית המדרש ואמר: מי שלא ילמד תורה יידקר בחרב. כל עם ישראל ישבו ועסקו בתורה. איזה יופי זה היה. כמה תורה הרבה בעם ישראל. הצבא של חזקוהו המלך – כולם היו יראי שמים, כולם צדיקים וחסידים. נעשה לו נס ולא אמר שירה, זה הכול. כל כך הרבה תורה הוא עשה בישראל. רבתי, שום דבר לא עזר לו, עם כל התורה שהרבה בישראל, זכה וזיכה את הרבים באופן נפלא, הוא לא אמר שירה לקב"ה – הוא לא ראוי להיות משיח. אתה ראית את הנסים והנפלאות שעשו לך? תאמר שירה לקב"ה.

מורי ורבתי, לא צריכים להגיד את הנסים והנפלאות שעם ישראל זכה לו במלחמת ששת הימים בזמן כיבוש המקומות הקדושים. אני הייתי נער צעיר, אבל אני זוכר את הפחד והרעדה שהיה בכל היישוב היהודי כאן בארץ ישראל ממה שעתיד להיות. הפחד והרעדה שהיה בכל היישוב היהודי כאן בא"י ממה שעתיד לקרות, הכינו אז את שדרות רוטשילד בת"א, קדשו את זה שאולי יצטרכו לקבור שם מתים באופן זמני, חשבו שאלפי חללים ח"ו, ואיזה נסים ונפלאות שהיו לנו, היתה הפגזה קשה בירושלים, אני הייתי יחד עם מרן האבא זצוק"ל במקלט, היו פגזים מכל עבר, לידנו היה מחנה שנלר והירדנים ידעו היכן הוא והפגזו

את המקום שם בצורה נוראית, הבניין שלנו קיבל פגז שזעזע את כל הבניין ונהרסה הקומה למעלה, אבא היה יושב למטה במקלט בחדר קטן עם כל השכנים, הוא היה אומר שעלינו להתפלל להצלחת החיילים שלנו, למד חברותא עם הגאון הרב בן-ציון אבא שאול זצ"ל, למדו מסכת יבמות, ישבו כל הזמן, כל הרעש וכל הפגזים, הרב בן-ציון מדי פעם היה מפסיק ומפחד כשהיה איזה פגז, הרב אבא היה תופס אותו "בוא נמשיך, כל הלימוד שלנו לזכותם של החיילים". היו יושבים ועוסקים בתורה כל המלחמה, היה מדהים איזה ריכוז, בחוץ תשכל חרב ומחדרים תורה, היה יושב ועוסק בתורה.

כשנכבש הכותל המערבי הלכתי יחד עם מרן האבא ויחד עם כל בית ישראל בשמחה וששון בחג השבועות הראשון שהיה בתשכ"ז לכותל המערבי, אבא הגיע לכותל, אני עומד לידו ואני שומע מה שהתפלל ואני מספר את זה פה לראשונה רבותי, "דיבוננו של עולם, תן כח בידי המנהיגים שלנו שיעמדו בניסיונות שלא להחזיר את השטחים הכבושים". זה מה שהתפלל, מרן האבא ידע שיבוא היום ויבואו כל מיני חוגים, אתם יודעים איזה חוגים אני מתכוון עם יוזמת ז'נבה וכל מיני דברים כאלו וירצו להחזיר כל מיני שטחים, הוא עמד בכותל מיד סמוך לשחרור הכותל והתפלל שיוכלו לעמוד בניסיון הזה, כי זה ניסיון באמת. יש לנו סיבה גדולה מאוד להגיד שירות ותשבחות לקב"ה, נלמד מחזקיהו המלך שלא אמר שירה וקרה מה שקרה, אנחנו נלמד מזה להגיד שירה לקב"ה, להודות לקב"ה מדי שנה בשנה על כל הנסים והנפלאות, על עצם הנצחון במלחמה ועל עצם כיבוש המקומות הקדושים, הכותל, קבר רחל, מערת המכפלה, איזו שמחה היתה אז, אני זוכר שהיתה שמחה בכל בית ישראל, אשריכם אתם שממשיכים אתם את המסורת בכל שנה ושנה אתם ששים ושמחים ביום הזה ומודים לקב"ה על נסים ועל נפלאות.

שוב פעם אני מברך את כל התלמידים היקרים: יהי רצון שתמיד תהיו ששים ושמחים לעבודתו יתברך. שיהיה לכם תמיד שובע שמחות, כל הבחורים שצריכים שידוך יזכו לשידוך הגון ולהקים בית נאמן בישראל ובעיקר לעלות מעלה מעלה בתורה וביראת שמים בגאון ובתפארת. שראש הישיבה שלכם הגאון הרב שפירא ירווה מכם נחת דקדושה. הוא עד היום מספר לי על אברך זה ואברך זה, אני מכיר פה אברכים. היו באים אצלי הרבה בליל שבת מהישיבה הסמוכה "חזון עובדיה", מדברים איתי בלימוד, תלמידי חכמים חשובים מאוד, הוא מכיר אותם: פלוני חשוב מאוד. אמרתי לו פלוני החשוב דחוף אותו ללמוד דיינות, אנחנו צריכים דיינים. צריכים רבותי לשאוף להיות תלמידי חכמים, להיות דיינים בישראל וגדולי תורה ותעלו מעלה מעלה ונזכה כולנו לגאולה שלמה במהרה בימינו אמן.¹¹⁴

"ורדפו מכם חמישה מאה"

הרב יורם אברג'ל (תשי"ז-תשע"ו)

מייסד וראש מוסדות 'קול רינה רב פעלים', נתיבות

ביום הזה ובזכותו, לפני ארבעים ושבע שנים. ביום הזה, בדיוק יוצא כמו השנה ביום רביעי. זה אני זוכר, הייתי במלחמה הזאת. ששת הימים. זה היה ביום רביעי. המלחמה פרצה ביום שני, כ"ו אייר. התחילה התקיפה על המצרים, לקחנו ארבע מאות מטוסים על הקרקע, קרקעו אותם שלא יתחילו בשלהם.

וככה, ב"ה, תוך שישה ימים, דבר שכנגד כל הסיכויים – לכבוש את 'הרמה הסורית', חצי האי סיני, עד ירדן. הירדנים טיפשים, סתם נכנסו למלחמה, בלי שום סיבה, לקחנו מהם הכל בחזרה. לקחנו את גבעת התחמושת, לקחו להם את כל המקומות המצוינים, אבל בעיקר שנגאלה ירושלים. כל אזור הכותל, הר המוריה, קבר רחל, קברי אבות.

עד היום מתנצלים, אבל לא כל כך עוזר. וכך גם כל ראש ממשלה שינסה קצת להחזיר שמה, אז יקדים אותו המלאך, יגיד, צריך אותך פה. כל הסכם עם הערבים, הנביא ישעיהו אמר (כח, יח): "וכפר בריתכם את מות וחזותם את שאלו לא תקום...", אומר התרגום: 'ויבטל קיימכון דעם קטולא ושלמכון דעם מחבלא לא יתקים' – יתבטל לכם כל הסכם עם מחבלים. מאז קמפ-דיוויד, ועידת מדריד, הסכם אוסלו, ג'נבה, שארם, אובמה – כל הצורות שניסו, תמיד, תמיד, שקרנים, תמיד.

כשהיה מבצע אנטבה, לפני שמונה עשרה שנה (ה'תשל"ו), הרב עובדיה כינס את הרבנים. את הרב אלישיב, את הרב ז'ולטי, את הרב אליהו, היו כחמישה-עשר רבנים שדנו. שמעתי שיעור של מרן אומר: 'התקשר אלי יצחק רבין בערב שבת, אמר לי: הרב עובדיה, אנחנו רוצים גם את דעתכם, תגידו מה עושים, אמר. הצעתי לו הצעה. אמר לי ההצעה שלך נראית הכי טוב בעולם. אם אפשר אל תוציא את הפסק הזה בינתיים, אנחנו רוצים זמן עד מוצאי שבת. בגלל שאתה לא מקבל טלפונים בשבת. התקשר אליו רבין בחזרה איך שיצאה שבת, אמר לו הרב לעשות מה שאתם חפצים לעשות. ב"ה, הגיע הצבא שלנו לשמה, עשה להם 'תיקון'. כמעט כולם ניצלו.

לכן, אשרי אדם שידע שאנחנו היום בנסי נסים, יש לנו את ירושלים בחזרה שאפשר ליהודי ללכת לכותל. קבר רחל, קברי אבות, ועוד מעט אנחנו מצפים לגאולה השלמה. שאנחנו מצפים תהיה גאולה ממש שלמה ואז כבר לא יהיה שום אויב ואורב, הקב"ה יעשה קצת 'ניקוי', בדרך שלו כמובן.

צריך לדעת שיום ירושלים מבחינתנו זה יום קדוש. אנחנו לא אומרים 'תחנון' אף פעם. כי קיבלנו בחזרה את הכול מה שרצינו. רצינו ללכת לירושלים. הנה. רצינו את הכותל, קודש קדשים, רצינו את מערת המכפלה. צריכים להוקיר את ה' ביום הזה. ללמוד הרבה תורה, קדושת הארץ. תראה, תמיד יוצא התקופה של יום ירושלים סמוך לפרשת 'בחוקותי', גאולת הארץ, כי זה רק ה' עשה את זה.

אני זוכר אז כבר, באותו יום של מלחמת ששת הימים. הרבה שאלו את הרבי מליובאוויטש אם כדאי עוד לחזור לאמריקה, בגלל הסכנה המרחפת. אמר להם שהמקום הבטוח שבבילם זה בארץ ישראל ולא נראה לי שייקח יותר משישה ימים. כך הוא אמר. איפה רואים את הנס? אחרי שנגמרה המלחמה, אחד חשב לקרוא לה 'מלחמת הניצחון', אחד אמר: 'המחץ', כל אחד אמר. אמר להם אחד: מה שאמר הרבי מליובאוויטש נעשה. הוא אמר: 'היא לא תיקח יותר משישה הימים' – מלחמת ששת הימים.

אמר להם: מי שעזר לכם זה משה רבנו. הוא הלך אתכם, צעד צעד הוא כיוון אתכם. אמרו: **מש"ה ראשי תיבות – מלחמת ששת הימים.**

כל מי שהיה שם ראה דברים נפלאים. נסים. היה יורד חייל מג'יפ, רץ לבד. אותו היום התקיים "ורדפו מכם חמישה מאה". ילד, חייל, בן 20, רץ, כולם בורחים, היו להם נעליים כבדות כאלו, עם ברזלים. כאלה נעליים אח"כ לקחו אותם במשאיות. ישתבח שמו לעד. כולם בגופייה לבנה, מלא גופיות, שבויים. תפול עליהם וכו'.

חוץ מגבעת התחמושת. שם נפלו 107 בחורי חמד. היה להם גישה נוראה שאי אפשר לגשת. שם היה צריך להפציץ מלמעלה, חבל שלא עשו את זה, המפקד טעה שם. נהרגו 107 בחורים על מאתיים מטר. שם היה האובדן הכי קשה במלחמה. לא התייעצו מספיק.

ראית, ב"ה, כמו היום בדיוק, בשעה שבע ורבע. תקע שמה הרב גורן בשופר, הוא היה אז הרב הראשי לצה"ל. נכנס ונגע בכותל. לא הייתה לו גישה, היה הרבה זבל, הרבה אבנים, הרבה אשפות, אבל נגע, נגע ותקע בשופר. היה קשה, אבל היה סייעתא דשמיא כולם ברחו משם. ב"ה.

היום אנחנו, ב"ה, במצב טוב, רק שה' ייתן לנו מנהיגים שיודעים לשמור על הארץ של ה', זה לא שלהם, סך הכל, אף אחד זה לא שלו כלום, צריך לשמור על הבית.¹¹⁵

107

קניין ירושלים

הרב יהושע ויצמן

ראש ישיבת ההסדר 'מעלות'

כפתיחה לדברים, נביא מדבריו של הרב צבי יהודה זצ"ל, שהיה נוהג לחזור עליהן ביום ירושלים ("בדרך התורה הגואלת", הרב שוורץ, עמ' קצ): "אזכיר ביום ירושלים שתי אמרות שחזרתי עליהן פעמים רבות... בנוגע לירושלים ולכל נחלת חיינו, ברור וידוע, שכל מה שהגויים מדברים אין בו ממש. הירושלמי אומר: אנחנו מברכים בכל יום "ברוך שלא עשני גוי", כי כל הגויים הבל הם. לא היתה בהם ממשות ולא תהיה. יודעים כולם, צריך להיות ידוע לכל עם ישראל ולעולם כולו, שהגענו הביתה, אל כל בית הארץ הזאת, ונחלתנו מראשית ועד אחרית. עצת ד' לעולם תעמוד, בירושלים ובכל ד' אמות בארץ ישראל לא יהיה שינוי לעולם. דברים פשוטים וברורים. הדברים הסתדרו, ומסתדרים ויסתדרו, זה ברור ואין בזה שום ספקות והרהורים. כשישבו מנהיגי הישוב ודנו על דרישות הגויים ביחס למעמדה של ירושלים – התפרץ הרב ר' מאיר ברלין וצעק ב"מאמע לשון", באידיש: "ווער הערט זעיי?" מי שומע אותם.

יש ללמוד הרבה על יחסנו לירושלים ממשנה בסוף מסכת כתובות (פי"ג מי"א): הכל מעלין לארץ ישראל ואין הכל מוציאין. הכל מעלין לירושלים ואין הכל מוציאין... כוונת המשנה היא, שאם האישה רוצה לעלות לארץ ישראל ובעלה אינו רוצה – עליו לתת לה את כתובתה כדי שתוכל לעלות. וכן להיפך, אם הבעל רוצה לעלות ואשתו אינה רוצה – מוציאה הבעל בלא כתובה ועולה לארץ. כך גם ביחס לירושלים.

וכבר שאלו רבים מדוע איננו רואים שמקיימים את דברי המשנה ביחס לירושלים? מדוע לא כל גדולי ישראל משתדלים לגור בירושלים? כשם שיש לנו תביעה כלפי יהודי חו"ל – מדוע אינכם עולים לארץ, כך לכאורה יש תביעה כלפינו – מדוע איננו עולים לגור בירושלים? תשובות רבות נאמרו לתרץ מדוע מותר לגור מחוץ לירושלים (אגרות ראי"ה אגרת לט), אך עדיין יש להבין את דברי המשנה, המחייבת זאת לכאורה. נראה, שהסבר המשנה נעוץ בכלל שכתבו הראשונים, שבהרבה מקומות בלשון חז"ל אנו מוצאים מילה אחת שיש לה הוראות שונות. דבר זה הוא מסגולתה של לשון הקודש, שיש מילה אחת שמשמשת לכמה הוראות, כשם שיש כמה מילים נרדפות לאותו ענין.

פירוש המשנה הוא – הכל מעלין לארץ ישראל – וחייבים לגור בארץ ישראל. הכל מעלין לירושלים – בעליה לרגל. יש לבקר ולהיות בירושלים, אך אין חובה לגור בירושלים. המילה

"מעלין" מתפרשת בשתי צורות. ביחס לארץ ישראל הכוונה היא על עליה לארץ כדי לגור בה, וביחס לירושלים הכוונה היא על עליה לירושלים בלי להשתקע בה. על דברים אלו יש להוסיף – מדוע השתמשה התורה במילה אחת לשתי הוראות שונות? נראה שיש קשר בין ההוראות השונות של אותה מילה. יתכן שכוונת המשנה היא, שאמנם עלינו להיות אנשי קבע בירושלים, ובצורה עמוקה – ירושלים צריכה לשכון קבע בקרבנו. עלינו להיות "אנשי ירושלים", גם אם אנו גרים מחוץ לה. ירושלים איננה רק מקום פיזי שיש לגור בו. ירושלים היא מדרגה רוחנית, ועלינו לשאוב את כוחנו מירושלים. קדושת הארץ כולה נובעת מקדושת ירושלים, ומתוך כך היא קבועה אצלנו ואנו קבועים אצלה. להבנה זו יש משמעות עמוקה בצורת היחס שלנו לירושלים, השונה מיחסנו לארץ ישראל. את ארץ ישראל קונים דרך הרגלים. "דונם פה ודונם שם". "חבלי הכביסה הם סימני הגבול". יש להקים מקומות ישוב ולגור בהם, כדי ליישב ולקנות את ארץ ישראל. ירושלים איננה כך. קניינה של ירושלים הוא במישור הרוחני. אמנם ודאי הוא שירושלים צריכה להיות בשלטון ישראל, ואשרינו שזכינו לכך בדורנו. אולם ריבונות ישראל בירושלים היא תנאי הכרחי אך לא מספיק כדי לקנות את ירושלים. הכל מעלין לירושלים – בעליה לרגל, וכל השנה אנו קבועים בירושלים בקשר רוחני, ולא רק בצורה המעשית. לאור זאת נעמוד על שתי נקודות ביחס לקנין ירושלים:

א. ירושלים לא תיבנה כי אם כשיכספו אליה בני ישראל תכלית הכוסף (כוזרי, חתימת הספר). אנו צריכים להתמלא בכיסופים ובתשוקה לירושלים, לבניינה ולבניין בית המקדש. כאשר לבנו יהיה מלא כיסופים – ירושלים תיפול לידינו כפרי בשל. בראשונים מצאנו שבית המקדש השלישי ירד מהשמים. יתכן שהדבר הוא כפשוטו. אך גם אם הפשט הוא שחובה עלינו לבנות את ירושלים, יש לומר שבניינה של ירושלים הוא תוצאה של המעשים שלנו. כשאנו בונים את הכלים ומכינים את הנפשות – מהשמים באה אלינו המדרגה של ירושלים הבנויה. ניכר הדבר במלחמת ששת הימים, שלא היו אז כלל תכניות לכבוש את ירושלים, אולם כיון שהגיע הזמן – קרה הדבר ברצון ה'. יש לדברים אלו משמעות מעשית – גם אם איננו נמצאים בפועל בירושלים, אנו צריכים להיות שם בלבנו במשך כל השנה, לשאוב את כוחנו ולהכין את לבנו ולב האומה לירושלים.

ב. בנין ירושלים הוא תוצאה ישירה של האחדות והשלום בעם ישראל. הרב נריה זצ"ל היה נוהג לומר זאת, על ההבדל בין מלחמת השחרור למלחמת ששת הימים. במלחמת השחרור, נפילת ירושלים בידי הירדנים לא היתה צריכה לקרות בדרך הטבע. זה היה תוצאה של מחלוקת בין המחותרות השונות, שכל אחת רצתה להגן על ירושלים בדרכה שלה, וכל אחת ניסתה לחדור לעיר מכיוון אחר. כשיש פירוד – אין אנו ראויים לירושלים,

העיר שחוברה לה יחדיו. ירושלים מחברת את ישראל והיא גם תוצאה של חיבור בעם ישראל. אם אין חיבור – אין אנו ראויים לירושלים. במלחמת ששת הימים, אחרי תקופה קשה של מיתון ושל מצב רוח ירוד מאוד במדינה, קמה ממשלת אחדות לאומית, בעידודו ופעלו של השר שפירא מהמפד"ל. ממשלת האחדות, לראשונה מאז הקמת המדינה, יצרה חשמל באוויר. היתה הרגשה של אחדות אמיתית. אנשים רצו לעזור אחד לשני, לעשות טוב אחד לשני. וכשהייתה אחדות – בממשלה ובעם – ירושלים מגיעה אלינו באופן טבעי.

עלינו לעמול על שתי הבחינות הללו. על בניית הכיסופים לירושלים, כדי להיות ראויים למדרגתה הרוחנית, ועל חיזוק האחדות של עם ישראל. כך קונים ובונים את ירושלים. עלינו להתחיל ברמה הפשוטה – לא להקפיד איש על חברו, להיות באהבה באופן פרטי, ומתוך כך ברמות גבוהות יותר – בין תנועות וציבורים. זו נקודה חשובה שתלויה בנו. חיזוק האחדות והבנת עניינה של ירושלים מבחינה רוחנית, יקדמו את בניינה של ירושלים. בע"ה נזכה לשאוב כוחות מירושלים, ומתוך כך נזכה לבניינה במהרה בימינו אמן.¹¹⁶

108

'הָאֵמֶר לִירוּשָׁלַם תּוֹשֵׁב'
הרב שמואל אליהו

רב העיר צפת וחבר מועצת הרבנות הראשית לישראל

אחד הדברים שהוא ממש קָץ מְגֵלָה הוא בניין ירושלים והתרחבותה. מתקיים בה הפסוק: "פְּרָזוֹת תּוֹשֵׁב יְרוּשָׁלַם מְרֹב אָדָם וּבְהֶמָה בְּתוֹכָהּ. וְאָנִי אֶהְיֶה לָּהּ, נְאֻם ה', חוֹמַת אֵשׁ סָבִיב וּלְכַבֹּד אֶהְיֶה בְּתוֹכָהּ". במלחמת השחרור כבשו הירדנים את הרובע היהודי בירושלים והרסו אותו ואת כל בתי-הכנסת שבו. אחר כך אמר מפקד הלגיון הירדני, עבדאללה א-תל: "השכונה היהודית נהרסה ולא נותר בה מקום שלא נפגע ושלא נגרמו לו נזקים חמורים, דבר שהפך את שיבת היהודים למקום זה לבלתי אפשרית".

"רבות מחשבות בלב איש ועצת ה' היא תקום". מי יגלה עפר מעיניו של עבדאללה א-תל. יהודים חוזרים לירושלים, בנו את בית-הכנסת החורבה, ובונים עוד ועוד ישיבות ובתי-כנסת. עוד ועוד בתים. על עבדאללה א-תל נאמר: "מִפְּרֵי אֵתוֹת בְּיָדַי וְקִסְמַיִם הִוָּלַל, מְשִׁיב קַכְמַיִם אַחֲרֵי וְדַעְתָּם יִסְפָּל: מִקֵּים דְּבַר עֲבָדוֹ וְעֵצַת מְלֶאכְיוֹ יִשְׁלִים, הָאֵמֶר לִירוּשָׁלַם תּוֹשֵׁב וּלְעָרֵי הַיְּהוּדָה תִּבְנֶינָה וְחֲרִבוֹתֶיהָ אֶקְוִי" (ישעיה מד, כה).

בכל תפילה ובכל פעם שאנחנו מברכים ברכת המזון אנחנו מתפללים על בניין ירושלים, על בית המקדש ועל חזרת מלכות בית דוד. הגמרא במסכת ברכות (מח ע"ב) מסבירה את מקור

התקנה: אָמַר רַבִּי נֶתָן, מִשָּׁה תִּקְנוּ לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל בְּרֵכַת הַזֶּזוּ, בְּשַׁעֲהָ שְׂיִרְדוּ לָהֶם הַמָּן. יְהוֹשֻׁעַ תִּקְנוּ בְּרֵכַת הָאָרֶץ, כִּינֹן שְׁנִכְנְסוּ לָאָרֶץ. דָּוִד וְשְׁלֹמֹה תִּקְנוּ בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם. דָּוִד תִּקְנוּ, "עַל יִשְׂרָאֵל עֲמִיד וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עֵירָךְ". וְשְׁלֹמֹה תִּקְנוּ, "עַל הַבַּיִת הַגָּדוֹל וְהַקְּדוֹשׁ".

בהמשך אומרת הגמרא ששלוש הברכות הראשונות הן חובה מהתורה. "תָּנוּ רַבָּנָן, מִנֵּין לְבְרֵכַת הַמָּזוֹן מִן הַתּוֹרָה?" מהמילים "וְאָכַלְתָּ וְשָׂבַעְתָּ וּבְרַכְתָּ" לומדת הגמרא שצריך לברך על המזון, וזאת הברכה הראשונה של ברכת המזון. מהמשך הפסוק שאומר: "וברכת את ה' אלוֹקֶיךָ עַל הָאָרֶץ" לומד רבי לברך על המזון ב"בְּרֵכַת הָאָרֶץ". מהתוספת שהוסיפה התורה ואמרה: "עַל הָאָרֶץ הַטּוֹבָה" – מהו הטוב של ארץ ישראל? זו ירושלים. שנאמר בה: "הֵקֵר הַטּוֹב הַזֶּה וְהַלְבָּנוּ". מכאן למדו שיש חובה מהתורה לברך על המזון בברכת "בוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם". על זה שואל הרשב"א: למה הגמרא אמרה שהברכות הן תקנת משה ויהושע ודוד ושלמה? הרי מדובר בחובה מהתורה! והוא משיב, שעיקר ברכת המזון הוא מהתורה. אלא שלפני תקנות משה ויהושע ודוד, היה יכול כל אדם להודות על האוכל "באיזה מטבע שירצה – אומרה". באו "משה ויהושע ודוד ושלמה ותקנו להן מטבע לכל אחת ואחת בזמנה".

אמנם גם במטבע שתיקנו משה ויהושע דוד ושלמה יש שינויים. "ובודאי דקודם כיבוש הארץ ובנין ירושלים לא היו אומרים כמטבע שאמרו לאחר כיבוש ובנין. וכמו שאין אנו אומרים כאותו מטבע שתקנו דוד ושלמה. שאנו מבקשים להחזיר המלכות ולבנות הבית, והם היו מבקשין: להעמיד המלכות ולהעמיד הבית ולהמשיך שלוות הארץ".

כן כתב ג"כ הרא"ש (סי' כב) והטור בסימן קפח (קסו.), וכן כתב הרמב"ן בספר ההשגות (על סה"מ לרמב"ם שרש א אות ט), כי אחרי חורבן הבית שינו את לשון ברכת המזון והוסיפו "ומלכות בית דוד משיחך במהרה תחזירנה למקומה ותבנה ירושלים". "כי את הענין תיקן שלמה ובית דינו, והלשון כפי הזמנים יאמר".

בגמרא שם: "תניא רבי אליעזר אומר כל שלא אמר 'ארץ חמדה טובה ורחבה' בברכת הארץ, ו'מלכות בית דוד' ב'בונה ירושלים' – לא יצא ידי חובתו". וצריך לחזור ולברך ברכת המזון, כי היא ברכה חסרה לגמרי (ברכות מח ע"ב. שו"ע קפז, ג).

רש"י מסביר למה חשוב כל כך להזכיר את דוד, כי "על ידו נתקדשה ירושלים". וירושלים בלי קדושת מלכי בית דוד, לא נקראת בניין שלם. ה"בית יוסף" (קפח) מביא את הרמב"ם שכותב (בפ"ב ה"ד) "שאינן נחמה גמורה אלא בחזרת מלכות בית דוד". בניין ירושלים אינה בניינים בלבד, שאם חלילה יהיו ירושלים וערי יהודה בנויות תחת שלטון זר – הערים הללו נחשבות חרבות, והרואה אותן קורע את בגדיו (שו"ע תקסא ומשנ"ב שם ס"ק ב).

עוד הביא ה"בית יוסף" את טעם "שבלי הלפט" (סי' קנז), שכתב כי אין ישראל נגאלים עד שיבקשו שלושה דברים: מלכות ה', מלכות בית דוד ובית המקדש. שבשעה שבני ישראל

ביקשו "מלך ככל הגויים" – "וַיִּרְעוּ הַדְּבָר בְּעֵינֵי שְׂמוּאֵל". ה' אומר לשמואל הנביא (א, ח): "שִׁמְעוּ בְּקוֹל הָעָם לְכָל אֲשֶׁר יֹאמְרוּ אֵלַיְכֶם, כִּי לֹא אֶתְּךָ מָאֲסוּ כִּי אֶתִּי מָאֲסוּ מִמֶּלֶךְ עֲלֵיהֶם". על כך אומר המדרש בשם רבי שמעון בר-יוחאי (מדרש שמואל פרשה יג): על איזו מאיסה מדבר הקב"ה? "אמר ליה הקב"ה, בשלשה דברים הן עתידין למאוס, במלכות שמים, ובמלכות בית דוד, ובבניין בית המקדש. ושלושתם באו יחד. אימתי מאסו בשלשתן? בימי רחבעם וירבעם בן נבט. הדא היא דכתיב, (מלכים א' ב, טז) 'וַיִּרְא כָּל יִשְׂרָאֵל כִּי לֹא שָׁמַע הַמֶּלֶךְ (רחבעם בן שלמה) אֶלְיָהֶם, וַיָּשְׁבוּ הָעָם אֶת הַמֶּלֶךְ דָּבָר יֵאמֹר: מַה לָּנוּ חֵלֶק בְּדָוִד וְלֹא נִחְלָה בְּבֶן יִשְׂי'. לֹאֲהֲלִיף יִשְׂרָאֵל! עֲתָה רָאָה בֵּיתְךָ דָּוִד. וַיִּלְךְ יִשְׂרָאֵל לֹאֲהֲלִי'".

מסביר רבי שמעון בר-יוחאי: "מה לנו חלק בְּדָוִד" – זו מלכות שמים (שמאסו בה); "ולא נחלה בְּבֶן יִשְׂי" – זו מלכות בית דוד (שמאסו בה); "לֹאֲהֲלִיף יִשְׂרָאֵל, עֲתָה רָאָה בֵּיתְךָ דָּוִד" – זה בניין בית המקדש (שמאסו בו); "וַיִּלְךְ יִשְׂרָאֵל לֹאֲהֲלִי' (לאהליו כמו לאלוהיו). ובאמת במרד של ירבעם בן נבט התנתקו ישראל בפועל גם ממלכות בית דוד, גם מבית המקדש וגם ממלכות שמים... "וַיִּפְּשְׁעוּ יִשְׂרָאֵל בְּבֵית דָּוִד עַד הַיּוֹם הַזֶּה" (דה"י ב' י). אם בית המקדש טרם נבנה – כנראה שאנחנו צריכים לרצות את שלושתם הרבה יותר.

אמר רבי סימון בר מנסיא: אין ישראל רואין סימן גאולה לעולם עד שיחזרו ויבקשו שלשתם, הדא הוא דכתיב "אַחַר יָשְׁבוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבִקְשׁוּ אֶת ה' אֱלֹהֵיהֶם" – זו מלכות שמים. "וְאֵת דָּוִד מֶלֶכָם" – זו מלכות בית דוד. "וּפְחָדוּ אֶל ה' וְאֵל טוֹבוֹ" – זה בית המקדש (ילקוט שמעוני שמואל א' ח רמז קו).

על כן הזכירו בכל ברכת המזון ובכל תפילה בקשה על שלושת הדברים הללו. "והיכן מזכירין שלשתן בתפילה? 'משען ומבטח לצדיקים' – זו מלכות שמים. 'בונה ירושלים' – זה בית המקדש. 'מצמיח קרן ישועה' – זה מלכות בית דוד".

הגמרא (ברכות מט ע"א) אומרת שצריך להזכיר שלוש פעמים את מלכות ה' בברכת "הטוב והמטיב", בגלל שלא הזכרנו מלכות ה' בברכת "בונה ירושלים". ולמה לא הזכרנו מלכות ה' בבונה ירושלים? כיוון שיש הפרש בין מלכות בית דוד למלכות ה', אנו לא כוללים את שתיהן בברכה אחת. על כן אנו מזכירים לעצמנו בברכת "הטוב והמטיב" שאנו רוצים את מלכות ה' שלוש פעמים.

"בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. הָאֵל אָבִינוּ מְלַכְנוּ אֲדִירְנוּ. בּוֹרְאֵנוּ. גּוֹאֲלֵנוּ. קְדוֹשֵׁנוּ. קְדוֹשׁ יַעֲקֹב. רוֹעֵנוּ רוֹעֵה יִשְׂרָאֵל. הַמֶּלֶךְ הַטּוֹב וְהַמְּטִיב לְכָל. שֶׁבְּכָל יוֹם וְיוֹם הוּא הַטֵּיב לָנוּ. הוּא מְטִיב לָנוּ. הוּא יֵטִיב לָנוּ. הוּא גִמְלָנוּ. הוּא גּוֹמְלָנוּ. הוּא יְגַמְלָנוּ לְעַד חֵן וְחֶסֶד וְרַחֲמִים וְרִיחַ וְהַצְלָה וְכָל טוֹב".

מלכות אחת – כנגד ברכת "הטוב והמטיב". מלכות שנייה – כנגד ברכת "בונה ירושלים", שהזכרנו בה את מלכות בית דוד ולא הזכרנו מלכות ה'. מלכות שלישית – כנגד ברכת הארץ

שגם בה לא הזכרנו מלכות ה' (אבל כנגד הברכה הראשונה לא צריך, כיוון שכבר מוזכר שם המלך בתחילת הברכה). וכיוון שהזכרנו את מלכות ה' שלוש פעמים, אנו מזכירים שלוש פעמים שהוא מטיב לנו, "הוא הטיב לנו. הוא מטיב לנו. הוא יטיב לנו", ומזכירים שלוש פעמים שה' גומל אתנו חסדים. "הוא גמלנו. הוא גומלנו. הוא יגמלנו לעד חן וחסד ורחמים וריוח והצלחה וכל טוב".

וממשיכה הגמרא שם ואומרת, שכל החותם "מושיע את ישראל" בברכת "בונה ירושלים" – הרי זה בור. כן פסק ב"שולחן ערוך" (קפח, ד): לחתום "בונה ירושלים" או מנחם ציון בבנין ירושלים. הגמרא מסבירה למה לא חותמים "מושיע את ישראל", למרות שהברכה כוללת את בקשת הרחמים על עם ישראל. כיוון שבניין ירושלים הוא גאולת ישראל. וזה יסוד עצום: אתה רוצה להושיע את ישראל – תבנה את ירושלים. אתה רוצה לבנות את ירושלים – תושיע את ישראל.

כך זה מופיע בגמרא: "ורב נחמן אמר: אפילו פתח ב'רחם על ישראל' חותם ב'בונה ירושלים', משום שנאמר: 'בונה ירושלים' ה' נדחי ישראל יכנס', אימתי בונה ירושלים ה'? בזמן שנדחי ישראל יכנס" (ברכות מט ע"א).

זה דבר פלא מופלא שקורה בימינו, בניין ירושלים קשור בקשר הדוק עם העלייה של ישראל לארץ ישראל. שבתחילה, כאשר לא גרו מספיק יהודים בארץ ישראל, היה חשש לגור בירושלים. כך היה עם האר"י ז"ל, שחשש לגור בירושלים למרות שנולד בה, מחמת הטומאה הגדולה שהייתה אחוזה שם בקודש. מהרח"ו, תלמידו המובהק שהלך לגור בירושלים, ברח ממנה מחמת הגזרה של אבו־סיפין. אור החיים הקדוש בנה שם ישיבה והצליח לשהות בה פחות משנה. מהסיבה הזאת עבר החיד"א לגור בחברון, גם הרמח"ל ורבי יהודה החסיד לא הצליחו לשרוד בירושלים.

הסוד של ירושת ירושלים רמוז בפסוק שהגמרא מזכירה. "אימתי בונה ירושלים ה'? בזמן שנדחי ישראל יכנס". כשהיו בארץ ישראל שש מאות אלף נפש, זכינו לכבוש חצי מירושלים. וכשהתקבצו עוד ועוד מנדחי ישראל והיינו כבר שש מאות אלף גברים מבן עשרים שנה ומעלה, נכבשה כל ירושלים.

המספר הזה, שישים ריבוא, הוא המספר שמנה ישראל בעת מתן תורה, והמהות של ירושלים היא מתן תורה. שנאמר: "כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תוֹרָה, וְדִבַּר ה' מִירוּשָׁלַם". שבתחילה היה מתן תורה מסיני. לעתיד תצא התורה מציון, כמו שאומרים הנביאים ישעיהו ומיכה. על כן צריך שיהיו בה שישים ריבוא כמו בשעת מתן תורה הראשון.

כך מובא בשם הגאון מווילנה בספר "קול התור" (א, ט) ששאלו את הגר"א כמה פעמים על צורת הגאולה ואמר: "ענה רבנו, אם יהיה אפשר להעביר לארץ ישראל שישים ריבוא בפעם אחת, צריכים לעשות זאת מיד, כי מספר זה של שישים ריבוא כוח גדול ושלם להכריע את

הס"מ (השטן) בשערי ירושלים". וזה פלא לראות איך גדולי ישראל חזו את העתיד בחכמתם שהיא גדולה מנבואה.

היום אנו שולטים באופן רשמי בכל ירושלים ובכל הר הבית, והשלטון הזה צריך יותר חיזוק, כידוע. ומתי נשלוט עוד ועוד בירושלים ובהר הבית? כאשר יעלו עוד ועוד נידחים ויתקבצו לארץ ישראל. ממש כמו שאומר הפסוק.

ב'מרדכי' סוף מסכת ברכות כתב שמהר"ם היה חותם בברכה שלישית של ברכת המזון: "בונה ברחמיו ירושלים". ה"בית יוסף" מביא את דעת הטור שכתב כי חותמים: "בונה ירושלים". כך כתבו גם ה"כלבו" ו"ארחות חיים". לפי שלא תיבנה ירושלים אלא במשפט, דכתיב "ציון במשפט תפדה". וכן כתיב: "כי אתה ה' באש הצתה, ובאש אתה עתיד לבנותה". מרן ה"בית יוסף" פסק כמותם (וכן כתב הבן איש חי פרשת חוקת, החיד"א בברכי יוסף, שו"ע הרב, הגר"א במעשה רב). והביא דבריהם "בית יוסף" וכתב דאם אמר ברחמיו – אין מחזירין אותו.

הרמ"א ב"דרכי משה" ובהגהות ה"שולחן ערוך" פסק לומר: "בונה ברחמיו ירושלים". שהרי הפסוק בזכריה (א, טז) אומר מפורשות: "לִכְן פֶּה אָמַר ה' שְׁבִתִי לִירוּשָׁלַם בְּרַחֲמִים, בֵּיתִי יִבָּנֶה בָּהּ נְאֻם ה' צְבָאוֹת וְקוֹ יִנְטֶה עַל יְרוּשָׁלַם: עוֹד קָרָא לְאֹמֵר פֶּה אָמַר ה' צְבָאוֹת עוֹד תִּפּוּצִינָה עָרֵי מְטוּב, וְנַחֲם ה' עוֹד אֶת צִיּוֹן וּבָחַר עוֹד בִּירוּשָׁלַם". ומה שנאמר "ציון במשפט תפדה" פירושו שכאשר ישפטו ישראל דין אמת בין אדם לחברו וייתנו צדקה זה לזה – תיפדה ציון (כדבריו פסק הלבוש בסעיף ב, מטה משה סימן שכה, ב"ח, עטרת זקנים אות א, שיירי כנסת הגדולה בהגהות בית יוסף אות א, וכתב וכן עיקר וכן הוא נוהג – כה"ח קפח, יג).

הזוהר אומר שיש הבדל בין ציון לירושלים (חלק ג דף רצו, ב): "ציון וְירוּשָׁלַם, תְּרִין דְּרָגִין אֵינּוּן, חַד רַחֲמִי, וְחַד דִּינָא. צִיּוֹן, דְּכִתִּיב (ישעיה א), צִיּוֹן בְּמִשְׁפַּט תִּפְדָּה. יְרוּשָׁלַם, דְּכִתִּיב (ישעיה א), צִדֵּק יִלֵּן בָּהּ כְּמָה דְּאֹקִימָנָא". ציון במשפט וירושלים ברחמים. מאיסת ירושלים התחילה על-ידי ירבעם בן נבט, והיא החטיאה את ישראל לדורי דורות. מאיסה שהתחילה במלכות בית דוד ונגררה למאיסת ה' יתברך. את הקשר ההדוק שבין מלכות בית דוד לבניין ירושלים אפשר לראות גם בספר תהלים. דוד המלך מזכיר בתהלים עשרות פעמים את ירושלים ואת ציון. במיוחד בשיר המעלות שעוסק בציפייה לבניין ירושלים ובית המקדש. שם נאמר: "אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לֵה' נְדָר לְאָבִיר יַעֲקֹב: אִם אָבֵא בְּאֵהָל בֵּיתִי אִם אֶעֱלֶה עַל עָרְשׁ יִצְוֹעִי: אִם אֶתֵּן שְׁנַת לְעֵינַי לְעַפְעָפִי תִּנּוּמָה: עַד אֶמְצָא מְקוֹם לֵה' מְשַׁכְּנֹת לְאָבִיר יַעֲקֹב". וחותם שם: "כִּי בָחַר ה' בְּצִיּוֹן אָוֶה לְמוֹשָׁב לוֹ" ומסיים: "שָׁם אֶצְמִיחַ קֶרֶן לְדָוִד עֶרְכָתִי נֵר לְמִשְׁיחִי". יהי רצון במהרה בימינו, אמן. חזק חזק ונתחזק!"

קדושה ומלכות
הרב אריה שטרן

רבה של ירושלים וחבר מועצת הרבנות הראשית לישראל

אנחנו כבר ברוך ד', זוכים ארבעים ושמונה שנים לבוא לירושלים השלמה, כפי שאנו קוראים לה, לבוא אל הכותל המערבי, וזה באמת, מי שזוכר, ההתרגשות הגדולה שהייתה לפני ארבעים ושמונה שנים. אלו היו רגעים גדולים ומרוממים, שאולי נמצאים פעם בדור. והניצחון של מלחמת ששת הימים כולו, הוא ניצחון מפליא שכולו נס, שאולי אנחנו מתנהגים כמו 'בעל הנס אינו מכיר ניסו', אבל זה באמת נראה נס גדול, כאשר החרדה שלפני המלחמה הייתה כל כך גדולה, ובכל זאת זכינו שישועת ד' הייתה כהרף עין. אבל במרכז העניין הייתה באמת ההתרוממות, כמו שאנחנו קראנו אתמול בפרשת השבוע "ואולך אתכם קוממיות" – קוממיות – שתי קומות, יש קומה אחת שהיא מדינת ישראל, והקומה שמעליה היא הקומה של שחרור ירושלים. יש בזה זכות גדולה, דבר גדול עצום ורב, אבל כמו שאני רגיל לומר, זו לא רק זכות, זו גם חובה. זה מחייב אותנו לתת את התוכן הנכון לאותה קומה שנייה. כאשר מהקומה השנייה הזו רואים הרבה יותר. רואים הרבה דברים גדולים ונשגבים, אבל זה מחייב אותנו כדי שנזכה באמת להמשיך אותה.

וכאן אני רוצה לבוא עם איזושהי שאלה מעניינת, שאולי אנחנו לא כל כך עסוקים בה. לפי ההלכה המקורית, הרואה ערי יהודה בחורבן, צריך לעשות קריעה, וגם כשבא למקום המקדש כשהוא חרב, כמו שאנחנו, אפילו מהחלון, רואים פה את מקום המקדש עם בתי התפילה של הגויים שתפסו את המקום הזה, הרי זה באיזשהו מקום דבר לא כל כך קל לנו לשאת ולסבול את זה, בכל אופן ההלכה הפשוטה אומרת, שצריך לעשות קריעה.

וכאן, נשאלת השאלה: איפה אנחנו נמצאים עם ההלכה הזו, שהיא לכאורה הלכה פסוקה? אני מניח שיש כאלה שמקיימים את ההלכה הזו בכל זאת, ומקפידים למשל שלא יהיה שלוש יום מעלייה לירושלים לעלייה השנייה, כיוון שבכל אופן, הכלל הוא שרק אחרי שלוש יום צריך שוב לקרוע כאשר באים למקומות האלה, אבל רוב העולם אי אפשר לומר שמקיים את הקריעה הזו, ויתר על כן, אני יכול לומר שאפילו אנחנו, כשבאנו בפעם הראשונה ממש אל הכותל, השמחה הייתה כל כך גדולה, שאף אחד לא חשב שצריך לעשות

קריעה. האמת היא שלכאורה זו היא ההלכה, אבל היינו כל כך נמצאים באווירה של התרוממות רוח וגדלות רוחנית, שהקריעה הייתה מאתנו והלאה^{קל}. וכאן, לכאורה היה מקום לשאול, מדוע? אז עכשיו אני רוצה לחלק. לגבי ערי יהודה בחורבן, זה כתוב בפוסקים באותיות הקטנות יותר, שהרואה ערי יהודה בחורבן, שאפילו מקום שיש בו ישראל אבל שולטים בו גויים, אז זה נקרא חורבן. והפוך, כשגרים גויים אבל השלטון ישראל זה נקרא מצב שאיננו מצב של חורבן. זה באיזשהו מקום ההלכה הפסוקה לגבי ערי יהודה. כאן באמת אפשר לחשוב, אז מה אתנו היום, שבינתיים אני אומר שאנחנו במצב טוב, מפני שאחרי הכול, השלטון המלא נמצא בידינו, ואני מקווה שהקב"ה ירחם עלינו שלא יתרוּפף הדבר, ויסייע לנו להחזיק מעמד בזה ואף להוסיף אחר כך טוב. אבל זה לא נוגע לגבי העניין של מקום המקדש, לגבי מקום המקדש לכאורה זה לא שייך לעניין של שלטון, זה עניין של מציאות – מצב של מקום שחרב, לכאורה צריך לקרוע ואנחנו לא קרענו, ולא מקיימים את מצוות הקריעה.

הנושא הזה מטריד אותי כבר ארבעים ושמנה שנים, חיפשתי הסבר ואני רוצה לשתף אתכם במה שאני מציע בתור הסבר, למה באמת אנחנו לא מקיימים, כי חשבתי באמת על מי קורעים? על מי קורעים בדרך כלל? למשל, כשאדם חולה אז לא עושים קריעה, רצים לרופא שיטפל בחולה כמו שצריך. זאת אומרת יש הבדל: מה שעושים קריעה זה כשיש מצב שכבר אין מה לעשות, כאשר אין מה לעשות – עושים קריעה. זה הביטוי של קריעה, זה כמו שיש אדם שהוא מת אז עושים קריעה כיוון שזהו, בכל אופן, אסור להישבר לגמרי, אבל זו קריעה, זה המעשה היחיד שאפשר לעשות.

לעומת זאת, כאשר מדובר על אדם שהוא חולה, לא עושים קריעה, זה אפילו מצחיק לחשוב שאם הוא חולה אנוש לעשות קריעה, כל עוד נשמה באפו משתדלים לעשות מה שאפשר לתקן ולהציל אותו ולהביא אותו בחזרה לחיים. והנמשל, אני חושב שמובן, אנחנו רבותי, דור של עשייה. אנחנו לא דור שנמצא בעמדה פסיבית, המציאות שלנו שהגענו אל הכותל ונמצאים במקום המקדש, בסופו של דבר זה דור של עשייה. והדברים האלו ידועים ומוכרים לנו, כמו שהם מובאים בשם הגאון מוילנא שנתן את הדחיפה הזאת בכמה דברים שמובאים בשמו.

למשל, אחד הדברים, המוכרים אולי, מהפסוק בתהלים בפרק עו, מה שכתוב "ויהי בשלם סוכו ומעונתו בציון", אומר הגר"א, מקיש סוכה לציון וציון לסוכה וכפי שבסוכה יש את ההלכה המוכרת לכולנו 'תעשה ולא מן העשוי', מצוות סוכה בעשייה 'תעשה – ולא מן

קלו. ראה שו"ת בית-מרדכי, חלק א סימן כג ולג (הרב מרדכי פוגלמן, רבה של קרית מוצקין בתשכ"ז).

העשוי, כך גם ציון 'תעשה - ולא מן העשוי', המצווה של ציון, של החזרה לציון היא מצווה של עשייה, ומכוונים הדברים אל הדור המיוחד שלנו שהוא דור של עשייה. התפקיד שלנו הוא לעשות, הגענו עד מקום המקדש, ובמקום המקדש ידנו עדיין כבולות, אבל בידינו לעשות על ידי חינוך, לעשות על ידי התגברות והתחזקות כדי שנוכל להגיע ולהצליח לעשות את מה שצריך לעשות לבניין המקדש.

מצד אחד אנו מכירים את דברי רש"י ותוספות שהמקדש יבוא מן השמיים, אבל יש הרבה מקורות שהמקדש זה לא דבר שצריך לבוא דוקא מן השמיים, ודעת הרמב"ם ובדברי מפרשים נוספים, אפשר למצוא דברים מאד יפים ומעניינים שבניין המקדש לא צריך לבוא מן השמיים. לפעמים אני אפילו אומר שהמצווה שלנו היא לעשות, ואם אנחנו לא נעשה ולא נחתור לעשייה אז נקבל אולי "עונש" שהמקדש יבוא מן השמיים.

יכול להיות שזה הפוך אולי ממה שאפשר לחשוב. המצווה היא לעשות אם טעינו. במסכת מעשר שני בפרק ה משנה ב ובירושלמי שם ובתוספות יום טוב, אני מפנה אתכם למקום מאד ספציפי שכדאי להסתכל בו, זה כמעט התייחסות למצבנו בדור הזה - דור של עשייה, דור שצריך לעשות וצריך לחתור לעשות כמה שיותר, זהו הדבר שאותו אנחנו מבקשים מהקב"ה ואולי המבחן הגדול שלנו הוא בעשייה: עשייה בישוב הארץ, עשייה בהגנה על הארץ, עשייה בהתיישבות והעשייה היא בנתינת חותם של קדושה על כל המעשה אשר אנחנו עושים, זו היא מצווה שלנו. הרי יש לנו זכות כזו גדולה שקשה אפילו שלא להתרגש ממנה, אפילו היום, כאילו הרבה שנים אחרי שזכינו.

לפעמים, אני מרגיש שלבנו גס בהישגים הגדולים, בזכות הגדולה שזכינו ואולי אנחנו לא מספיק מודים להקב"ה בעניין הזה - "טוב להודות לה' ולזמר לשמך עליון", המידה הגדולה ביותר צריכה להיות דוקא בדבר הזה של התקדמות וקירוב לעשייה בגשמיות וממילא גם ברוחניות ומתוך כך נגיע גם לאפשרות של בניין המקדש בעזרת השם.

מה שאני יכול רק בזה לסיים את הדברים גם בעצם מה שאמר הרב וידר, ראש הישיבה שליט"א, באמת כשהוא אומר "וכסא דוד עבדך מהרה לתוכה תכין" הדברים האלה מקובלים בשם האר"י ז"ל, אני רק אשלים פה דברים שהרב אמר וזה קשור ממילא לעניין הזה: האר"י ז"ל ראה פעם יהודי, כך מסופר, נפגש עם יהודי שהיה מוחזק תלמיד חכם או כצדיק גדול ובמקום לקבל אותו בנעימות ובידידות הוא נזף בו ואומר לו, אני רואה עליך שמעולם לא התפללת כמו שצריך. ענה היהודי: אני לא מתפלל!! אני הרי יהודי שומר תורה ומצוות ומתפלל כל יום שלוש תפילות, אז איך כבודו אומר עלי שאני לא מתפלל? אמר לו: האם אתה התפללת שלא ייהרג משיח בן יוסף? ככה האר"י אמר לו, "וכסא דוד עבדך מהרה לתוכה תכין". ה'כסא דוד עבדך', מכוון פה לתשתית של המלוכה, התשתית של המלוכה, של בית דוד, זה יש לנו ברוך השם. אנחנו מתפללים אל הקב"ה שהתשתית הזו תגדל ותתפתח

למלכות שלמה, ושלמותה זה באמת התפילה שלנו 'וכסא דוד עבדך מהרה לתוכה תכין' ואפילו זה כרוך ברצון שלנו לבנות את המקדש כפי שאנחנו אומרים: 'ותשכון בתוכה כאשר דיברת', אנחנו באמת מתפללים לזה ורוצים את זה, אבל המבחן הוא לא רק בתפילה אלא המבחן הוא בעשייה, כשאנחנו אומרים 'וכסא דוד עבדך מהרה לתוכה תכין' זה להתחזק בתפילה, להתחזק בעשייה, מה שאנחנו צריכים לחזק את עצמנו מבפנים וממילא גם המעגלים הפנימיים יגדלו ויתרחבו שבצורה כזו שכשיבואו לכותל בכ"ח אייר, לא יהיה אפילו מקום ברחבה, זוהי השאיפה.

ואכן, נכון הדבר שבאמת אני יכול להעיד, כמו שאמר הרב שבאמת זה מרגש לראות את כל הציבור הגדול שנמצא, אבל אני אומר שאפשר להגיע ליותר מזה וצריך שיגיע ליותר מזה, וכשיהיה עוד יותר ועוד יותר אז הדברים יסתדרו מאליהם כי אי אפשר יהיה לעמוד מול המגמה הזו, הנכונה כל כך שבניין המקדש ומקום המקדש שייך לעם ישראל וזה בעצם עניינו והתכלית הגדולה של עם ישראל בארצו ואז מתוך כך באמת אפשר יהיה להגיד בצורה ברורה כל כך 'כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים', ירושלים היא לא רק לירושלמים אלא עם ירושלים רואים את ההשפעה הגדולה שיש לה לירושלים על כל מקום שבו נמצאים יהודים בארץ ואפילו בעולם כולו.

בעזרת השם, בואו כולנו, חזק ונתחזק בעד ארצנו ובעד ערי אלוקינו, ובעד ירושלים בפרט, ירושלים עירך באמת, שיתקיים בנו מה שאנחנו אומרים 'ולירושלים עירך ברחמים תשוב', והנקודה המשמעותית, אולי, עוד יותר זה 'מקדש מלך עיר מלוכה', זאת אומרת שיש פה איזה שילוב נפלא של קדושה ומלכות שאי אפשר לה למלכות שתישאר מלכות בלי חותם של קדושה, ואי אפשר לה לקדושה שתהיה בעולם הזה אם אין לה בסיס של מלכות. אז השילוב הזה מקומו ועניינו, מסגרתו ויסודו בירושלים. זוהי באמת התפילה שלנו וגם מה שאנחנו מחויבים לעשות, שנתקדם בדברים האלה של המעשה הגדול של 'ירושלים עירך' ו'כסא דוד עבדך מהרה לתוכה תכין'. ברוכים תהיו.¹¹⁸

"זה היום עשה ה"

הרב שלום גולד

רב קהילת 'ישראל הצעיר' - 'הרנוף', ירושלים

כבוד ראש הישיבה. אני מתרגש קצת. זאת הפעם הראשונה שלי שאני נואם בפני הציבור הזה ובפרט ביום ירושלים. זה זכות ושמחה גדולה בשבילי. אני אגיד לכם, יש סיפור שרודף אותי אולי ארבעים שנה או יותר, הסיפור נמצא בספרו של אברהם רבינוביץ שכתב על מלחמת ששת הימים. הוא כותב על אותו רביעי, כ"ח אייר, עשר בבוקר. הצנחנים פורצים לתוך העיר, היינו בני תשע-עשרה, עשרים, חיילים שאף אחד לא היה בחייו בכותל, תשע-עשרה שנה שאף יהודי לא היה בכותל, הם נכנסים לתוך הסמטאות הקצרות והמכוסות שבעיר והם לא יודעים איך להגיע לכותל והם רואים בתוך איזה פינה עומד שם אדם, רועד מפחד, הם נגשו אליו ואמרו לו: אנחנו לא נעשה לך שום דבר, רק תגיד לנו איך מגיעים לכותל. האדם הזה ממשיך לרעוד והוא מראה להם את הדרך לכותל והוא עומד שם במקומו, הוא רואה איך שהם מגיעים לכותל הוא רואה חיילי ישראל עולים על הר-הבית. והוא עומד שם ורואה, כותב שם רבינוביץ: מי היה האדם הזה? שמו היה 'מחמוד דאוד שליפר', יהודי מניו-יורק שהתאסלם, בטח בברית קראו לו 'מרדכי דוד' והוא הפך, נעבעך (מסכן), ל'מחמוד דאוד שליפר', הוא נשא אישה מהעיר העתיקה ושימש ככתב עבור מספר עיתונים, ורבינוביץ' מסיים את הסיפור במילים: "איזה עד מוזר לרגע הכי גדול בהיסטוריה של עם ישראל באלפיים שנה האחרונות".

למה הסיפור הזה רודף אותי? מכיוון שבמשך השנים התברר לי שלא צריכים להיות יהודי מניו-יורק שהתאסלם, להיות עד מוזר שרואה ואינו מבין ואינו מפנים, יהודים מסתובבים, שומרי תורה ומצוות, לא יודעים מהיום הזה, אין להם מושג, על כל דבר קטן הם אומרים 'ב"ה' 'בעז"ה', והם לא רואים... אנחנו חייבים פשוט לתת שבח והודיה לרבש"ע שאנחנו רואים. זאת היא זכות גדולה והראייה התחילה כאן בישיבה הזאת. בהלל, יש כל מיני סתירות בהלל הזה שאנחנו אומרים ביום הגדול הזה. "אפפוני חבלי מוות, מצרי שאול מצאוני". מדובר על עם ישראל או יהודי שנמצא בצרה ומצוקה. "ושם ה' אקרא... מן המצר קראתי יה ענני במרחב יה", ומצד השני, "הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו".

אין סתירה בין שני אלו, מכיוון שזה המצב של היהודי, הוא מודה ומשבח על הנסים, אבל הוא יודע שזוממים לו. אי שם בעולם, עומדים שונאים המוכנים לתקוף שוב. אז בו בזמן שהוא מודה ומהלל לקב"ה ב"הודו לה' כי טוב", הוא אומר גם: רבש"ע! "אנא ה' הושיעה נא". אני חושב שיש עוד דבר חשוב בהלל הזה. מה היא ההקדמה ל"אנא ה' הושיעה נא"?

"זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה", רק יהודי שיכול לומר בכל נפשו ובכל מאודו, רבש"ע, אני מכיר טוב לך, "זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו", הוא יכול לעמוד לפני הרבש"ע ולומר לו: "אנא ה' הושיעה נא".

וככה אנחנו עושים. אנחנו זוכים לראות, אנחנו זוכים להפנים, אנחנו זוכים להודות ולהלל לקב"ה על כל החסד והטובה אשר אנחנו זכינו לו בדורנו. אוי... אילו אני הייתי יכול לומר לסבא שלי, מה אני ראיתי בחיי, הוא לא היה מאמין, הוא לא היה מאמין שום דבר, מה שאנחנו זכינו לו, אז יש לנו בזכות אותו "זה היום עשה ה'", אנחנו יכולים לומר לרבש"ע "אנא ה' הושיעה נא", ואנחנו בטוחים שה' השומר עלינו ימשיך לשמור על ישראל לעולם ולעולמי עד. חג שמח.¹¹⁹